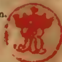
EXAMINIS CONCILII TRIDENTINI, PER D. D. MARTINVM CHEMNICIVM SCRIPTI;

OPVS INTEGRVM, QVATVOR PARTES, in quibus præcipuorum capitum totius doctrinæ Papisticæ, firma & solida refutatio, tum ex sacræ Scripturæ fontibus, tum ex orthodoxorum Patrum consensu, collecta est; vno Volumine complectens.

AD VERITATIS CHRISTIANÆ, ET ANTIchristianæ falsitatis cognitionem, perquam vtile & necessarium.

IN PRIMA PARTE HVIVS EXAMINIS explicantur hi loci:

De Traditionibus.
De Peccato originis.
De Concupiscentia.
De vocabulo peccati.
De conceptione B. Mariæ Virg.
De Operibus infidelium.
De Libero arbitrio.
De Iustificatione.
De Fide.
De bonis operibus.

CVM INDICE DILIGENTISSIME COLLECTO: QVI PRAETER MATERIAM *doctrinæ, scripturæ quoq; testimonia explicata, aut ita citata, vt explicata videantur; nec non Patrum autoritates, promptissime subministrat.*

Francofurti, Impensis hæredum Sigis. Feyrabendij.

M. D. LXXXXVI.

INCLYTO ET SVMMAE SPEI ILLVSTRIS PRINCIPI AC DOMINO, D. ALBERTO FRIDERICO, ILLVSTRISSIMI PRINCIPIS AC DOMINI, D. ALBERTI SENIORIS, &c. FILIO, MARCHIONI Brandeburgensi, Prussiæ, Stetini, Cassubiorum & Vandalorum Duci, Principi Rugiæ, & Burggrauio Noribergensi, &c. Domino suo clementissimo:

Gratiam, salutem ac pacem, à Deo Patre, per Dominum nostrum Iesum Christum, vnicum Magistrum, authorem & consummatorem fidei nostræ.

LLVSTRISSIME *Princeps, Domine clementissime: Quod scriptum hoc complectens grauissimas disputationes de præcipuis doctrinæ cœlestis capitibus, in Tridentino Concilio conspurcatis & deprauatis, Celsit. vestræ in primo adhuc ætatis flore agenti, demisse offero: eius rei honestas & graues habeo causas, quas Celsit. vestra illustrissimus parens, Princeps ac Dominus, D. Albertus senior, &c. Dominus meus clementissimus, pro eximia, & iam senili sua prudentia, vt spero, non improbabit. Homines sapientes, omnibus temporibus, grauissimo consilio censuerunt in formandis à prima statim ætate studiis, vitæ & moribus eorum, qui ad spem Imperij nati sunt, & educantur, plurimum operæ & diligentiæ ponendum esse: quia* κοινὸν ἀγαθόν, *publicum & commune bonum sit, talis Princeps, qualem sapiens antiquitas in pulcherrimo illo Homeri versu descripsit:*

ἀμφότερον βασιλεύς τ' ἀγαθὸς κρατερός τ' αἰχμητής.

Ut autem Dei beneficio tales euadant, valde multum interest Reipublicæ, quali institutione à prima statim ætate formentur, & ad quæ exercitia à teneris assuefiant. Qua de re multa extant sapienter cogitata, & venuste dicta, & apud Poetas, & apud Philosophos.

In Ecclesia verò filij Dei, Spiritus sanctus vult, Principes terræ non tantum ad politicas & bellicas virtutes formari, sed præcipue vult ipsos erudiri, vt seruiant Domino in timore, & filium ipsius, Dominum nostrum

Iesum Christum, à tenera ætate osculari discant, Psal. 2. Vtq; sint benefici miseræ & exulantis Ecclesiæ nutricij, Isaiæ 49. Pulcherimum enim spectaculum, Deo gratum, Ecclesiæ salutare, & ipsis Angelis optatissimum esse, Dauid affirmat Psal. 47. quando Principes populorum congregantur cum populo Dei Abraham, apud illos enim, qui sunt scuta terræ, Deus vehementer eleuatur. Et Psal. 102. dulcissimam facit hypotyposin: Scribantur hæc in generationem alteram, quia prospexit de excelso sancto suo, Dominus de cœlo in terram prospexit, in conueniendo populos & Reges in vnum, vt seruiant Domino. Ita 4. Reg. 11. Ioas in domo Domini, apud pontificem Ioiadam educatur, & quidem in ipsa domo Domini, ritu augustissimo inauguratur, diademate capiti imposito, & libro legis in manus tradito: cum tamen septem tantum annorum puer tunc esset, cuius animus non poterat tunc quidem per ætatem omnia legis mysteria capere. Ab ineunte tamen ætate, iudicarunt, Regij pueri animum imbuendum esse illis cogitationibus, vt meminisset in quam spem educaretur: vt scilicet non tantum priuatim voluntatem Dei agnosceret, Domino seruiret, & filium oscularetur: sed vt illa traditione libri testimonij commonefieret, publicam custodiam doctrinæ diuinitus patefactæ, & in libris sacris consignatæ, sibi, vt politico magistratui, certo modo & ordine à quibusuis deprauationibus tutandam commendari.

Ita ex Christianis Regibus & Principibus multi bono consilio & pio zelo, liberos suos, in collegiis Ecclesiasticis, quæ tunc scholæ erant, & quasi plantaria Ecclesiæ Dei, voluerunt educari: & à prima ætate ita institui & formari, vt reuerentiam erga doctrinam Ecclesiæ, in primo ætatis flore conceptam, postea in ipsa Imperij administratione retinerent & colerent. Et sæpe in tali institutione Principum liberis propositi, traditi & commendati sunt libri, complectentes explicationes de grauissimis, contra sanam doctrinam motis controuersiis. De quibus etsi per ætatem tunc iudicare non poterant, admonebantur tamen traditione huiusmodi scriptorum, ad officium pij Principis, ad quod educabantur, pertinere, vt & priuatim ab omnibus sana doctrina corruptelis serio abhorrerent, vtque suo loco lupos, afferentes alienam vocem, ab ouili arcerent & abigerent.

Cumq; non dubitem, Illustriss. Ducem Prussiæ, Dominum Albertum seniorem, &c. Dominum meum clementissimum in hac graui sua ætate, nihil aliud in votis habere, quam vt pia filioli & hæredis sui institutio & formatio, per Dei gratiam ita benedicatur, vt vna cum diademate, etiam liber testimonij diuini, ipsi recte tradi & commendari possit, vtq; in nutritcatione Ecclesiæ, paternis vestigiis insistat. Iudicaui igitur, Celsit. ipsius non ingratum fore meum hoc officium, ab ea gratitudine, quam Prussiæ multis nominibus debeo, non alienum, si inclyto & summæ spei Celsit. suæ filiolo, Domino Alberto Friderico, &c. Domino meo clementissimo inscriberem & offerrem, Examen hoc Decretorum Concilii Tridentini, quod certis

ratio-

rationibus ita flagitantibus conscripsi, vt cum aliud non possim, vna cum precib. meis, commonefactione aliqua, institutionem Illustriß & summæ spei Principis, &c. adiuuarem: vt Celsit. ipsius meminerit, in quam spem, non sua tantum Prusiæ, sed toti rei literariæ, & præcipue Ecclesiæ educetur, vtq; progrediente ætate; discat & agnoscere, & odisse technas, & fraudes tyrannidis Pontificiæ, & regni Antichristi.

Non autem priuato vel consilio, vel arbitrio, hoc argumentum graue sane, & difficile, mihi delegi, sed quodammodo necessitate quadam mihi impositum est. Edidi ante biennium libellum proponentem, & quasi in tabella monstrantem præcipua capita Theologiæ Iesuitarum: quæ ex quadam ipsorum censura collegeram, vt noua ista regni Pontificij secta, Germaniæ nostræ detegeretur, quam monstrosas opiniones profiteatur & circumferat. Ad illum libellum vero, ne ex Iesuitarum quidem secta hactenus quisquam responsionem instituere voluit; credo quod nemo turpitudinis istius publice detectæ patronus haberi voluerit. Tandem Andradius quidam Lusitanus, qui inter Theologos Tridentini Concilij præcipuam personam sustinuit, ad profligandum illum exiguum meum libellum, magna & prolixa acerbitate exarsit. Idq; non suo quodam vel instituto, vel arbitrio, sed (sicut ipse narrat) eorum instigationibus inflammatus, quorum Tridenti in Concilio præcipua fuit autoritas: cum quidem (sicut ipse narrat) multorum sermone cognoscerent, aliqua nostrorum gratulatione, libellum istum meum fuisse exceptum.

Iam vero ad primam inspectionem, scriptum illud Andradij, propter acerbam & tumidam maledicentiam, cum quidem in rebus ipsis ad profligatas Iesuitarum opiniones, maiorem & craßiorem ipse addat impudentiam: statueram prorsus silentio præterire. Sed cum attentius, res ipsas, quas Andradius tractat, considerarem, deprehendi ipsum quasi aliud agendo, voluisse simul mysteria quadam, quæ Tridenti in priuatis congressibus & deliberationibus agitata sunt, in lucem producere. Cumq; illam personam, à Tridentinis patribus sibi impositam fuisse, ipse narret: existimo, voluisse Pontificios, post promulgata & edita impia sua decreta, etiam interpretationem illorum orbi Christiano tradere. Atq; hoc modo ex illis Andradij explicationibus animaduerti, quam multæ technæ, & quam variæ fraudes, in Tridentinis decretis insidiose occultentur, de quibus Lector vix suspicari posset, si obiter nuda decreta inspiciat.

Cum igitur omnino responsio aliqua opponenda esset, iudicaui hanc rationem, quæ cum aliqua Lectoris vtilitate coniuncta esset, fore commodissimam: si ex Andradij scripto, quod Tridenti durante Concilio, hortatu & instigatione Patrum compositum erat, excerperentur ea, quæ decretis Tridentinis talem interpretationem addunt, vnde non obscure colligi potest, quæ ibi dictæ sententiæ, quæ agitatæ deliberationes, ad deprauanda præcipua doctrinæ cœlestis capita. Et hac occasione institui Examen primæ partis De-

cretorum Concilij Tridentini, vsq; ad doctrinam de Sacramentis. Altera vero pars, si occupationes permiserint, & Ecclesiæ vtilitas efflagitárit, Deo bene iuuante, subiungetur. Cognoscet autem Lector, ex commonefactione huius examinis, ex quam insidiosis technis & fraudibus consuta sint Tridentina decreta, hoc consilio & hoc fine, vt vsitatas adulterationes, quas ex Philosophia male & infeliciter cum Theologia dilutas, Monachi in Ecclesiam inuexerunt, quoquo modo, & inuitis & Deo & hominibus, retinere, confirmare, & stabilire possint. Adieci in plerisq; locis fundamenta explicationum & refutationum, quantum quidem instituta examinis ratio tulit. Locum vero, de Scriptura & Traditionibus, quia in eo Pontificij totius suæ causæ robur & præsidium, hoc quidem tempore, collocant, aliquanto plenius iusta ferme tractatione explicaui. In tota autem hac scriptione, nihil conatus sum noui afferre, sed tantum antiqua, hoc est, vsitatam nostrarum Ecclesiarum doctrinam repetere, quam non dubito esse Propheticam, Apostolicam, & vere Catholicam consensionem. Sed de consilio scriptionis, in ipsa præfatione plura dicenda erunt.

Nunc igitur, Illustrißime Princeps, Alberte Friderice, &c. ad Celsitudinem vestram reuertor, quam reuerenter & demisse oro, vt clementer audiat, quibus rationibus motus, scriptum hoc Celsit. vestræ inscribere & offerre voluerim.

Aduersarius meus Andradius, explicationes suas, quas ita inscribit: Serenißimo Regi Lusitaniæ, &c. cuius adolescentia, in primo ætatis flore, sub Iesuitarum disciplina, referente Andradio, instituitur, destinauit, vt scilicet tenellus Regis animus, si à Scriptura ad humanas traditiones abducatur, & superstitionibus Pontificiis ab ineunte ætate vndiq; fascinetur, non possit aliquando progredi ad fraudes Pontificias agnoscendas, & veritatis lucem aspiciendam. Cogitaui igitur iustiores me habere causas, vt simili inscriptione, seu dedicatione, nostros Principes, qui in primo ætatis flore, in illa simplici & fundatißima doctrina, quæ à Deo generi humano patefacta, & literis Propheticis & Apostolicis consignata est, educantur & instituuntur, commonefacerem & exhortarer, ne si quando ad Respublicæ gubernacula admoti fuerint, patiantur se & suos à manifesta & salutari scripturæ luce, ad tenebras & figmenta humanarum traditionum, & scrinij Pontificij somnia abduci. Vestræ autem Celsit. illustrißime Princeps, Alberte Friderice, &c. potißimum indicaui me hoc qualecunq; officium iure quodam debere. Multis enim & magnis ab illustriß. Celsit. vestræ parente, &c. Domino meo clementißimo beneficiis sum affectus, quando instructißimæ Ducali Bibliotheca ante annos tredecim præfectus, honestum in Aula locum habui. Exercitia etiam mea in Mathematicis qualiacunque Celsit ipsius non ingrata fuerunt.

Et cum ad pertexenda studia mea ad Academias redire vellem, honeste, & quidem liberaliter à Cels. ipsius, & literis, & donariis dimissus sum.

Pro

Pro quibus beneficiis, iudicaui me hac ratione animi gratitudinem commodissime, vel aliquo saltem modo significare posse: si hac inscriptione ostenderem, me illustriss. filio & heredi Celsit. ipsius, omnia fausta & felicia precari, in iis praesertim, quae summa & maxima sunt in hac vita, vt scilicet iuxta Spiritus S. sententiam, primis assuescat ab annis, seruire Domino in timore, & osculari filium, Psal. 2. congregari cum populo Dei Abraham, Psal. 47. suscipere nutricationem Ecclesiae, Isa. 49. odisse Ecclesiam malignantium, Psal. 26. Et hanc meam operam spero Celsit. ipsius non minus gratam, atq; adeo pro rerum aestimatione gratiorem fore, quam cum olim qualiacunq; Mathematum exercitia, Celsit. ipsius exhiberem: quae tamen memini, singulari Clementia accepta fuisse. Volui etiam gratitudinem meam pro illo beneficio ostendere, quod in Bibliotheca instructissima, per triennium & amplius, non sine fructu mihi versari clementer concessum fuit. Illa enim occasione accensus sum studio linguarum, & amore cognoscendae verae & purioris antiquitatis. Merito igitur, cum debita gratitudine, Prutenicae Bibliothecae acceptum refero, quantulumcunque est, quod postea in hoc studiorum genere profeci.

Saepe etiam illius humanitatis recordor, cum in Aula quiduis potius quam aulicus, per triennium ferme versarer, quod illi, qui in Aula praecipui erant, ad amicitiam suam honestum & liberum aditum mihi patere volebant. A Domino Burggrauio, propter modestiam & simplicitatem amabar, & quidem liberaliter fouebar. Nobili viro & Casparo Nosticio, Doctori Christophoro Ionae, Consiliariis, Andreae Muncero, Secretario, non ingrata erat mea consuetudo, & quidem multis in rebus opera ipsorum saepe vtebar: qui etiam absentem beneuolentiae officiis prosecuti sunt. Nec opus est singulos nominare, quorum in Prussia & amicitia vsus, & beneuolentiam expertus sum.

Cumq; aliud non possim, existimaui me vel aliquam gratitudinis significationem Prussiae ostendere posse, si publica hac declaratione & commonefactione testatum facerem, me ardentibus & summis votis, institutionem & formationem, ipsam deniq; vitam & salutem, inclyti & summae spei Principis ac Domini, D. Alberti Friderici, &c. diuinae gratiae & benedictioni commendare.

Vestram vero Celsit. Illustrissime Princeps Alberte Friderice, &c. Domine clementissime, reuerenter & demisse oro, vt non aegre ferat, quod per vestram Celsit. volui gratum meum animum, erga illustrissimum Celsit. vestrae parentem, &c. Dominum meum clementissimum, & erga totam Prussiam, publica aliqua significatione declarare. Erit hoc Deo gratum, & Celsit. vestrae honorificum, si in primo aetatis flore, exemplo illustrissimi parentis, coeperit ostendere: & spem praebere, se patrocinium rei literariae & nutricationem Ecclesiae, vna cum reliqua haereditatis successione, suscepturam. Et hac bona spe fretus, Celsf. V. offero & dedico hanc meam qualemcunq;

operam, quam eruditorum, & in his illustrißimi Celsit. vestræ parentis, &c. iudicio grauißimo submitto, reuerenter & demisse orans, vt quicquid hoc est officij, Celsit. vestra, placido vultu, & clementi animo accipere non dedignetur.

Deum Patrem Domini nostri Iesu Christi toto pectore & ardentibus votis oro, vt propter filium suum, Dominum nostrum Iesum Christum, Celsit. vestræ institutionem & studia, totam denique vitam & salutem, diuina sua gratia & benedictione, per Spiritum suum sanctum gubernet, ab omni periculo & malo incolumem clementer conseruet & custodiat, & benedictione sua efficiat, vt Celsit. vestra esse aliquando poßit organon Deo gratum, politia vtile, & Ecclesia salutare, Amen. Brunsuigæ, Anno Domini M. D. LXV. die Aprilis 29. quo die Deus Celsit. vestram in hanc lucem nasci voluit, quem etiam toto pectore oro, vt illum diem Celsit. vestra faustum, felicem, & salutarem sæpißime redire velit.

Celsit. Vestram

demissè & reuerenter colens,

Martinus Chemnicius, Minister Ecclesiæ Brunsuuicensis.

NARRA-

NARRATIO DE SYNODO NICENA, VERSIBVS EXPOSITA, auctore Matthia Bergio Brunsuicensi.

NVNC tandem pietas multùm laudata supremi
Pontificis perfecta dedit, quæ tempore longo
Parturiens nobis specie ostentabat inani:
Nunc tandem Alpina captum (quis nescit) in urbe
Concilium Latia de religione peractum est.
Hei mihi quale fuit, quantumq́ recessit ab illis,
Quæ sanctis quondam, mundi melioribus annis,
Egerunt proceres, cum nondum dira nocentum
Fraude superstitio, doctrina tradita sensim
Carpere Apostolica furtis audacibus orsa est:
Cum nondum sanctis priscorum moribus ætas
Decolor innexis viros: segetiq́ malignum
Triticeæ lollium atq́ aconita nocentia furtim
Miscuit ille nocens lachrymabilis arbiter Orci.
Hei mihi quale fuit, quantumq́ recessit ab illo,
Quod quondam Solymis duodena coegerat altis
Turba: rudes populos dum Christo hinc inde laboras
Iungere, sollicitaq́ hæc prouides omnia mente.
Quæ poterant coeptis obstare ingentibus, illo
Tempore, messis adhuc tenera cum stabat in herba
Christe tibi; & multi gressum in tua castra ferebant.
Quid? quam dissimile hoc rebus fuit omnibus illi,
Quod quondam ex omni princeps longe optimus æuo
Eximio Christi pietatis amore coegit,
Contra hunc, quē Martis de nomine dixit Arium
Græcia, qui Christi nomen dum perfidus ore
Abnegat impuro, tibi maxime Constantine
Æterna obiecit laudandum in secla laborem.
At sibi, complicibusq́ suis, æterna nocentum
Supplicia infelix, omniq́ miserrimus æuo:
Quando hostili animo Christum infectatus, & inter
Blasphemus cōtra hunc voces animam exhalauit.
Hæc iam Pierio mens est mihi promere cantu
Non tamen, vt rerum momenta per omnia pergens
Singula commemorem, dici haud indigna laboris
Ingentis res illa foret: mihi parua loquenti
Sufficit ad plenos lectorem mittere fontes,
Mi sat erit, paruo indicio monstrasse legenti,
Quam simile hoc illis fuerit, quæ diximus antè,
Conciliis, Latij studio quod præsulis actum est.
Nimirum vt Nemesi simile est patet esse Lauernam:
Laida Penelope: Venerem tibi casta Diana:
Gorgonas Harpyasq́ tibi Oritonia virgo.
Dum tamen istud ago, numeris dum talia promo,
Ecquis erit, Musis qui non auersus, opellam
Comprobet hāc, vena tenuis minus asper egressu?
Tu quam respexit vultu supremus amico
Iam pridem pater, & lucem cui reddidit illam,
Quam tenebris olim & caligine texerat atra
Vana superstitio, & pietati inimica Tyrannis,
Saxonica Arctos non vltima gloria tractus:
Tu mecum facilis coeptum percurre laborem:
Dum decus egregium, dum facta ingentia condo
Principis, insignis magnum Constantis nomen
Cui dedit; & pœnas etiam, quas soluit Arij
Impietas, alto dum bellum intentat Olympo:
Et Christum venis oppugnat perfidus armis.
Vos quoq́ quos etiamnū hæc tantarum lucis tenebra
Impietasq́ iuuat blasphemi insana Papatus:
Ibida qui turpem Romanæ sedis honore
Afficitis superum (siue hoc vos impulit error,
Siue auri malesuada fames, seu fulgor honorum,
Præstringit captis oculos) huc vertite mentes.
Huc animos, ne quis dubitet, quem impia facta
Tristibus exemplis, quantumuis tardus ad iram
Sit pater vlturus; quando bonitate videbis
Esse nihil patria, moui is nihil omnibus actum.
Adsciscite animis, quanto diuina fauore
Ira vel hunc ipsum, de quo mea pagina dicet,
Presserit: informis demissum ad Tartara lethi:
Vt vel sic vobis mentem sententia mutet
Sanior, & morti vos eripiatis & Orco.
Sed nos iam vento pandemus vela vocanti.
Ergo hic, cui clarum dederat Constantia nomen,
Primus in imperio magno te Christe professus
Romulidum fuit, & cultus portenta profani
Sustulit, & vita populos melioris in vsum
Formauit, passim vanos dediscere cultus
Hortatus, Christumq́ animis Christum ore fateri.
Dum tamen illud agit, Christo dum militat ille
Quæ rerum discrimina pertulit? ô quibus ille
Iactatus fatis, quæ bella exhausta per orbem
Confecit, diros veri dum numinis hostes
Europa atq́ Asia pulsos sequitur premitq́,
Et iam complures sæuissima monstra Tyrannos
Sustulerat victor ferro, rerumq́ potitus
Regnum instaurabat Christo fortissimus vnis
Et rectos cultus, & iusta capessere sacra

Iusserat, & vanos ritus & vana priorum
Orgia vastatis passim submouerat aris.
Ille animas Christo dociles, non extu parare,
Non vllas pecudum fibras mandauerat ille,
Antiqua quicquid reliquum de sorde manebat
Extirpare omni penitus ratione parabat.
Nec mora: crudeles rabies Acherontica sensit
Inuidiæ stimulos, dirisq; vltricibus acta,
Artis opem ad solita decurrit: scilicet illam
Hoc super interitu sacrorum artisq; nefandæ,
Millia quæ tam multa hominum Phlegethontis
auari
Intulerat regna, super hoc tum scilicet illum
Iræ indignantem immanes curæq; coquebant.
Ergo ille Arium, quo nemo peritior esset
Perturbare animos, vario mali pingere fuco
Dogmatis, & externo pietatem fingere gestu,
Excitat: infandos illum exhortatur ad ausus
Vipeream inspirans ad cœpta immania mentem.
Viderat ille quidem, non vano fulmine dogma
Defixum, ad multos quod propugnauerat, & quod
Scitè exornatum verbis atq; arte magistra
Protulerat, librisq; & crebra voce piorum
Damnari: ipse adeo Pharia tum pulsus ab vrbe,
Diuersa exilia, & non notas quærere terras
Actus erat: mox illi iterum noua furta paterna
Artis adornantur: rursus sua dogmata verbis
Pingit, & his populo fucum facit impius omni,
In partesq; suas multos trahit, & sua furtim
Insinuat, motumq; animis dubitantibus addit.
Præsul Alexandri clara tum primus in vrbe
Vixit Alexander: qui cum vidisset, Arium
Non esse hunc hominem, quem pax tranquilla iu-
uaret:
Quem pia Simplicitas intra sua septa teneret:
Sensissetq; adeo, quid moliretur & istis
Quid strueret cœptis: quem, si fortuna faueret,
Euentum cuperet rerum, mox omnia pandit
Constantine tibi: tua supplex prouocat vsq;
Auxilia, aduersus caput insanabile vani
Lymphatiq; viri, qui fastu insanus & iræ
Æternum Christi numen neget ore proteruo:
Nec vero ille hoc indicium neglexit: adire
Ad seipsum turbæ auctorem sociosq; iubebat:
Dicturos magnam magno sub iudice causam.
Affuit ille vltro, & regem nil tale videntem
Circumit, dum animum nunc hîc, nunc occupat
illic,
Insinuans sese: vitiumq; occultat, & omni
Principis assensum captat ratione benigni.
Sicut erat veri fallax simulator, & arte
Instructus stygia, qui fando reddere noua
Candida de nigris, & de candentibus atra.
Heu nimium faciles aures tum præbuit illi
Mitis adhuc princeps, l. tebrosi & pectoris artes
Ignorans huius, quo non astutior vnquam
Decepit mentes hominum, monstrevq; fefellit,
Atq; ideo ignarus fraudumq; doliq; latentis,
Ad sua mox iterum incolumes saluosq; remittens
Pacem optate viri, pacem colite, inquit, & iras
Ponite, dissidiisq; aditus occludite cunctis.
Iungite amicitias, & fœdera pristina rursum
Purgatis renouate animis, & vtrumq; fouete
Concordes: ne vos odiis certate nefandis.
Aspicite hoc passim, quo machina fœdere sese
Tota liget mundi: quoq; omnia lege per annum
Conspirent Elementa sibi, foueantq; vicissim:
Aspicite, vt paruos felix concordia cœtus,
Vt paruas locupletet opes: cum maxima regna
Funditus illa nocens toties discordia vertat.
Ah coeant iterum, coeant in fœdera dextræ.
His aliisq; illos princeps laudatus amorem
Depositis renouare odiis exhortabatur:
Cuncta prius tentanda putans, sed vana fuêre
Illius hortamenta: adeo neq; causa ferebat
Concordare animos: imis nec fixa medullis
Ambitio elatum passa est requiescere Arium.
Ergo nouis iterum pingit sua dogmata fucis
In partesq; suas nunc hos, nunc pertrahit illos.
Optimus at princeps conceptam gliscere pestem
Dum videt, & studiis certamina crescere sentit:
Multa suo super his tristi cum corde volutat.
Dumq; alius medicas adhibere ad vulnera nemo
Instituit ve potêst ve manus: se postea ille,
Se signari oculis censet, ne noxia pestis
Corriperet cœtum, de quo grassantia pridem
Arma Tyrannorum dextra victrice fugarat.
Multa alternanti potior sententia visa est
Cogere Concilium, quo res ratione modoq;
Legitimo discussa pateresceret. ilicet omnes
Conuocat ex omni terrarum parte magistros
Christiadum, pietas quos & doctrina celebres
Efficeret passim, qua sol vtrumq; recurrens
Aspicit Oceanum, qua lucida tollitur Arctos,
Quaq; dies medius flagrantibus æstuat horis.
Nec tantum edicto rem publicat: omnia curat
Insuper auerti cœptis obstantia: neu quis
Moliri ve moram, aut veniendi nectere causas
Posset, præberi currusq; rotasq; volucres
Mandat, quæ præsto passim venientibus essent.
Nec mora, diuerso passim se ex orbe ferebant
Tam variis linguis, habitu quam vestis & ore
Dissimiles: aderant Graii, Thracesq; Phrygesq;
Indi, Arabes, Cretes, terraq; Libyssæ nati,
Adfuit & Scythici procerior accola Ponti,
Germanusq; ingens, & glebæ cultor Ibera.
Ille valens vsu rerum arbitrioq; sagaci:
Ille ministerio linguarum atq; arte magistra:
Hic arcana bonus scripturæ euoluere sensa
Ad normam fidei: donis ingentibus omnes
Conspicui, & multis super omnes dotibus aucti.
Festinant omnes iussi, rapidisq; feruntur
Passibus, haud illi tantum, quibus integer ætas
Sanguis erat: multi senio tardante grauati
Conueniunt, vltra vires fortemq; senectæ.
Quæ celebrem tellus vidit Bithyna Nicæam:
Vrbem olim, sed mox deleta triste cadauer
Vrbis & exemplum diuinæ terribile iræ.
Hic tum cernere erat crines incanaq; menta
Multorum, quos ante odiis crudelibus omni

Terra-

Terrarum tractu rabies Acherontia multo
Vexarat fastu, atq; odiis agitarat amaris.
Cernere erat toto laceratos corpore quosdam:
Lumine mulctatos alios: pro relligione
Christe tua, & vera qui pro pietatis honore,
Mittebant vberas in aperta pericula vitæ
Pridem animas, quando diris subiecta Tyrannis
Crescebat mira pietas impendita sorte.
Diuini vero proceres atq; inclyta postquam
Hinc atq; hinc collecta loco conuenit in vno
Concio, cœptis ipse ingentis non futilis auctor
Constantinus adest: non ille satellite multo
Terribilis, non ille armis metuendus & ense:
Non toruus vultu, sed tantum simplice cultu
Conspicuus, fidisq; aliquot comitatus amicis
Ingreditur, non tam sublimibus alta columnis,
Non tam auro gemmisq; aut Indo splendida luxu
Limina, quam tali multum veneranda Senatu
Ingreditur, facilesq; oculos fert omnia circum:
Et solio tandem medius consedit in aureo.
Atq; ibi facundo dum cunctis explicat ore,
Quæ causa, aut quæ res pro tempore suaserit illud
Cogere Concilium, quanta sibi singula curæ
Sint, quæ Christe tuum possent extendere regnum
Ostenditq; petitq; adeo, quando optima rebus
Hæc dubiis medicina foret, ardentibus omnes
Numinis æterni votis sine fine petendo
Auxilium, controuerso de dogmate certo
Constituant: & quando ipsum, quocunq; mederi
Afflictis possit rebus tentare viderent,
Vnanimes itidem partes explere studerent
Quisq; suas: Christo vt passim sua gloria constet.
Atq; ait: Hæc summa est votorum tota meorum,
Dogmatis vnanimes, & consentanea veri
Copula nos nectat: Deus hæc incœpta secundet,
Cui soli veros passim instauramus honores:
Vt vide ut homines cœlestis libera regni
Incrementa, & magno Ecclesia floreat auctu.
Quantis nos odiis ille immanissimus hostis
Oppugnet: quantis hoc egerit hactenus vnum
Viribus, vt sacros corrupto dogmate cœtus
Turbaret, Christo cunctos arcere laborans,
Omnia nota satis, neq; nostra vocis eget res.
Huic ego diuinam Christi defendere laudem
Conatus vitamq; meam, studiumq; laboresq;
Opposui, te summe Pater, tu scilicet vno
Confisus, propter te perdere cuncta paratus,
Aut tibi cuncta vna dextra asserturus & armis.
Nunc nos diuersa (quis non videt?) impius ille
Aggreditur ratione, malis dum dogmata fraudes
Inuehit in sincera: animos quibus occupet, atq;
Correptos tristi secum demergat Auerno.
At vos, quos charo pastor supremus ouili
Custodes dedit esse, & quos huic pabula Christus
Mandauit monstrare salubria, vos modo poscit
Tempus, vestra opera, vestri nūc hæc studij & res.
Proinde adhibete animos, ne verbi nobile donum
Arbiter obscuret nigri sæuissimus Orci.
Biblia sunt vobis: sunt scripta Prophetica vobis,
Sunt & Apostolicis signata volumina verbis.
Scilicet his pater ipse deûm se lumine largo
Conspicuum dedit, & quod de se scire necesse est
Humanas mentes, totum hoc in parte reclusit.
Et ratio ipsa adeo doctrinæ est omnibus vna
Temporibus, pariterq; eadem sunt ante professi
Cum proauis vates sancti, duodenaq; turba.
Hæc sunt certa, suo hæc vis ordine nulla mouebit.
Illorum ad normam doctrina tradita quæq;
Exigere & sacros rectum est inquirere fontes,
Nec fas est cuiquam norma discedere ab illa
Dogmate diuerso: quoniam hic seq; & bona cuncta
Exhibuit pater, & manifesta in lucere sexit.
Quare agite, ex animis nunc, ô nunc pellite vestris
His quodcunq; potest cœptis obsistere, cesset
Certandi studium: contentio vana facessat,
Iurgia sint iraq; procul, perquirite iusto
Veracis cunctis rem totam examine lancis:
Ne sinite incassum vestros cecidisse labores.
Nimirum felix mihi terq; quaterq; videbor
Tum demum, cum vos animis concordibus vno
Æterna aspiciam Sophia coalescere nexu.
Hæc & plura illos multa grauitate monebat,
Ipse etiam quærentum inter media agmina totos
Continuore dies: ipse aurem intendere cunctis
Attentam, studioq; exquirere cuncta sagaci,
Libera quin etiam cunctis hic ora iubebat
Concedi, & quæcunq; animo sententia cuiq;
Sedisset, liquido, nullo impediente, volebat
Proferri: veri quando indagatio linguas
Neutiquam vinctas, sed libera posceret ora.
Nunc tamen est aliquis, cuius vesania & excors
Impietas prohibere audet, ne dogmata quisquam
Excutiat, mundo quæ dudum obtruserat omni
Impia barbaries huius, qui regna supremi
Æternique Dei furto labefactat & arte.
Qui supra reges se tollit & omnia mundi
Imperia, & fastu tumidus late omnia complet
Barbarico: atq; illos audax sibi poscit honores,
Quos homini sperare nefas celsoq; superbus
In solio superum dicit conuitia regi.
Non erat hoc animi tibi Constantine, nec vnquam
Te prohibente fuit cuiquam non libero fandi
Copia, dum verax prolat ac explorat amussis,
Et trutina iusto doctrinam examine pensat
Concio sanctorum non illaudata virorum.
Non præiudicio damnauit acerbior vlla
Alterius causam partis, non pronior ille
Alterius visus, iustoq; fauentior vnquam
Addidit iniuste vires & robora causæ.
At cum legitimo tandem res fine fuisset
Clausa, atq; hanc normam, quam cœlitibus dedit ipse
Æterni interpres, & imago æterna Parentis,
Omnia discussa: & cunctis iam cognitus esset
Martigeræ furor, & rabies manifesta cohortis:
Non tunc illi animus, non tunc constantia iustæ
Laudatus non tunc deerat rigor, ilicet ille
Conuictos, & adhuc firmata mente fouentes
Erroris commenta sui non muneret tantum
Priuauit, sed & extorres ignota coëgit

Exilia

Exilia & terras alio sub sole iacentes
Quærere, nec cœtu se permiscere piorum.
Vt reliquos fidei mox consentanea iunxit
Formula, multorum quæ post quoq; sustulit vna
Maceriam errorum, & dubitantia pectora sæpe
Expedijt, dum Christum hominem probat esse
Deumq́;
Veraq́; Theseo monstrat compendia filo.
Exin se cuncti perfectis rebus ad vrbem
Quisq; suam referunt, quos ille hortatibus omnes
Mitibus appellans, animis concordibus vnam
Doctrinæ vocem mundo inculcare iubebat:
Inq́; propaganda doctrina voce laborem,
Et studium acre Deo vigilanti mente probare.
Tum vero infirmos omni ratione iuuando
Allicere ad Christum, pro re, pro tempore cunctis
Consulere, atq; omnes sanandi quærere causas.
Sicut qui medicum tractat cum laude laborem,
Pharmaca debilibus, si quando salubria miscet,
Diuersis diuersa adhibet medicamina: non hic
Ingratis semper succis medicantia miscet
Pocula, non aloes lignum, aut absynthia semper
Tristia præbebit, non scilicet omnibus ille
Ingratum tetra Colocynthide temperat haustum.
Est etiam suaui laticem cum nectare prudens
Inficit, & condit fragranti cætera melle.
Non aliter Christo quosdam esse adiungere rectum
Mitibus alloquiis & commoditate ferebat,
Quos tamen infirma dociles cum mente viderēt:
Vt tandem ipsi etiam victi bonitate piorum,
Consilio in melius referant, Christumq́; sequātur.
Hinc petit, vt precibus votisq; ardentibus omnes
Commendare velint superum sua regna parenti.
Quando tot insidias videāt, tot furta per orbem,
Monstraq́; non leuiter sanctis obstantia cœptis.
Ille viam monstret, rem prouidus ille gubernet:
Vimq́; dolosq́; premat, quos passim immunda ma-
torum
Agmina spirituum miscent. Hinc munera cunctis
Distribui non parua iubet, prout quenq; decebat,
Nemo adeo tanto numero indonatus abibat:
Neglectus nemo est, ædes sed iussit vbiq;
Templaq́; Christiadis refici, furiosa priorum
Impietas regum quæ passim euerterat, & mox
Munificus largos tribuit super omnia sumtus
His, rude qui possent vulgus formare docendo.
Felix ô nimium felix clarissime princeps:
Tantorum felix operum, dignissima fama
Æterna & nullis intermoriente diebus.
Parcere subiectis & debellare superbos,
Heroa virtutis opus, sed gloria maior
Æternum Christi in terris extendere regnum,
Dogmataq́; inuicto diuina labore tueri.
Hoc datum est tanti, quanti non omnia mundi
Totius ornamenta forent, si congerat vno
Illa loco seu fors, seu quis deus. hinc tibi maius
Enatum decus est, quam quod capitolia curru
Tarpeiasq; arces aurato inuectus ab omni
Laudatus populo parta de pace fuisti,
Terribiles Scythica ducens feritatis alumnos,
Ante tuos victor currus, Dacumq; Getamq;.
Nam quod Threicios populatus Sarmata tractus
Te victore cadit, mutatoresq; domorum
Gothosq; Dacosq; truces dare terga coegit
Militia labor ille tua: quod festa triumphis
Innumerabilibus tibi laurea contigit, & quod
Naufragio tristi conuulsum colligis vnum
Imperium, & lacera reficis tabulata carinæ:
Sunt hæc magna quidem, sed enim communia te-
cum
Constantine hæc sunt multis, neq; gloria summa
Hinc tibi, sed vita tantum quæ clauditur ista
Prouenit, maior longe tibi nascitur inde
Verarum series laudum, tua prouida cura
Numinis æterni cultum quod iuuit, & almum
Asseruit fidei decus, & venerabile donum,
Repressitq; nefas, neq; vero hoc almus Olympi
Neglexit Rector, per bis tria lustra quietum
Imperium tibi concedens, natisq; paterni
Inconcussa itidem tradens insignia regni.
At qui Christum ausi verbis lacerare vel armis,
Infelix miserumq; genus natosq; nepotesq;
Exitio secum æterno implicuere cadentes.
Felix ô nimium felix clarissime princeps.
Vt vero canos frigescentemq́; senectam
Attigit, ab veris labes mala laudibus hæsit.
Quando illum, cuius toties deprensa fuêre
In superos superumq; ipsum conuicia regem;
Exilio reuocat siue illud pacis & ocij,
Tunc ipsi subiecit amor, siue altera causa,
Siue oblita sui senio fuit inclyta virtus
Principis eximij, siue hæc eum cuncta peregit
Occulta studium secta, quo tempore Cæsar
Decubuit, morbo fractus, fractusq; senecta,
Ve potius reor, & potius fas credere duco:
Tunc igitur toties iam condemnatus Arius
Rursus ab exilio Byzantij ad mœnia venit,
Auxilio socia occulto studiisq; caterua
Subnixus: stimulis cumq; exagitata sinistris
Præcipuos illi spondebat factio honores.
Indoluit senior, quem non pietatis egentem
Non animi, non virtutis pia concio summum
Sacrorum & verbi custodem hac vrbe fouebat.
Opposuit sese ille viris, neq; velle ferebat,
Cœtibus adiungi sanctis, quem tota piorum
Concio ceu pestem dudum auersata fuisset,
Nuncq; etiam damnet sontem, sic ille bidentum
Sollicitus custos cum toruum & acerba tuentem
Sensit adesse lupum, clamorem protinus edit,
Prædonem contra dirum, dum fida canum vis
Assiliens, hostem toto petat improba campo.
At magis atq; magis stimulis agitata sinistris,
Factio pergebat cœptis instare nefandis,
Cæsaris Imperiis illuc iussuq; vocatum
Esse virum memorans, sacris qui ibi præsit & aris.
Ausi quinetiam voces iactare superbas,
Inuito sene inuitis etiam omnibus, illic
Hunc vnum templis sacris hunc præfore & aris.
At pius & Christi obseruans super omnia Præsul
Obstitit vsq; animo, & ne cœpta nocentia dirum
Persi-

Perficeret furor, & sacrum infestaret ouile
Horribile contage lues damnanda, supremum
(Quando opis humanæ nil iam superesse videbat)
Sollicitare patrem precibus, prohiberet ab illa
Cætum labe suum, vim frangeret insidiasq;
Aut sese ad requiem potius finemq; laborum,
Corporis exutum vinclis, dimitteret, antè
Quam cætum inficeret contagio fœda suorum.
O quos hic gemitus, ô quæ suspiria ab imo
Pectore tum dedit, ô quanto est ardore precatus!
Omnem adeo exegit somni sine munere noctem,
Cum veniente die suo perfecturus Arius
Cœpta, palam populo sese ostentare volebat.
Non tulit omnipotens genitor, miseratus ab alto
Conatus, totoq; senex qua nocte precatus
Ante Deum fuerat, rectis ea vota feruntur
Passibus, & cæli nubes & sydera tranant.
Mane erat, & magna iamiam se mole ferebat
Ille furens fastu, tantorum & causa malorum:
Atq; illum templo subiturum haud parua caterua
Pone sequebatur gradientem & multa minantem.
Ecce autem subitum atq; omni mirabile seclo
Euenit monstrum, tota dolor ortus in aluo,
Quærere secessus iubet, & se auertere cætu.
Hic illum (auditis si quicquam credimus) ingens
Occupat attonitum terror, formidine tacta
Mens stupet, & scelerum intuitu, culpaq; nocentis
Contrahitur, miseramq; animam vis strangulat intus
Mortifera, atq; illũ constringit & vrget inhærens,
Ilia rumpuntur post hæc: mox exta latebras
Proicit in fœdas, furiisq; vocantibus atris,
Indignantem animã tristi cum murmure fundit.
Hoc fine ille miser Libyca telluris alumnus
In terris vitam clausit, dum bella mouebat
Impia, Christo adimens diuinæ stirpis honorem.
Vos ô quos illi similes videt auricomus Sol,
Queis idem furor est eademq; insania, Christo
Aduersos vos ferre Deo: quiq; vsq; perosi
Accensam verbi lucem, immortale sonantis
Auxilium mundo, varias exquiritis artes
Nequicquam superos contra, resipiscite tandem
Si pote, & in melius mutatos vertite cursus.
Neu dubitate Deum memorem fandi atq; nefandi.
Fraus vnde exorta est, in eum plerumq; redundat.
Et quanquam lentis ad pœnam passibus ira
Procedunt superum, grauitas tamen omnia pensat
Supplicij, mora quæ pridem diuturna neglexit.
Tu quoq; qui laceras lingua petulante Mohemum
Chemnicium, & reliquos adeo, quæ plurima turba est,
Seu te decepta mentis malus impulit error,
Quo tua te primis Hispania tinxit ab annis.
Ancilla Ausonij dum mauult esse Baalis,
Quam Christi populus: siue hoc fiducia suasit
Ingenij, seu spes magnorum hortatur honorum
Ponere respectum veri, & mendacio fuco
Pingere, siue aliud causa est tibi: Tu quoque tandem
O tandem leue studium hoc bexue mentis.
Aspice deformes obitus immanis Arij:
Aspice quæ nostro contigunt plurima seclo:
Aspice mugitus Latomi sub morte fatentis
Exosam ob verbi lucem se iudicis alti
Horrendo iussu morientem ad tristia mitti
Tartara, perpetuis luat vt facta impia pœnis,
Tristiaq; æternum furiarum verbera ploret.
Nec vero vt vester vita emigrauerit olim
Hofmeisterus & huic similes, deuota perenni
Exitio capita, te posse latere putandum est,
Vtq; alij similes, manet, æternumq; manebit
Accensum mundo lumen: quantumlibet illud
Oppugnet vafra stygij Cacodæmonis arte,
Turba furens vndis, ferro, face, voce, librisq;
Et veniet tandem illa dies, qua quenq; sequentur
Præmia pro factis, mundi sub iudice magno.
Tum meliora piis versa vice currere fata
Incipient: dextra lachrymas tunc ipse suorum
Deterget pater, & mundi ludibria deinceps
Passuros nunquam mundo meliore fouebit
Æternum. versa tum flebit barbara sorte
Impietas, tunc in fletus hæc gaudia abibunt,
Omnia tunc in lucem, ante hac celata, ferentur,
Tuq; adeo quondam regnata tricorpore tellus
Geryone, ac grauiore tyrannide nunc quoq; pressa
Geryonis Latij: quem fanda nefanda patrantem
Alcides pridem inuictus Germanicus armis
Instigante Deo, cælesti numine plenus
Elisit, cacumq; orbi scelus omne retexit,
Maximus ille animi gestorum maximus ille
Martinus (quid vane fremis, quid ringere liuor,
Maximus ille tamen) quo sese Saxonis ora
Iactitat, & iactabit in æuum nobilis omne:
Tu tellus Hispana, inquam, nunc aspice demum
Exortam mundo lucem: & Tirynthius vt te
Barbarico eripuit fastu pastoris Iberi:
Sic & nunc vobis aliquando petentibus ætas
Auxilium ferat & furiis tandem eximat huius
Qui regnum Europa atq; Asia Lybiaq; calentis
Sperabat, captasq; impune hinc inde per vrbes
Ibat ouans, & diuino gaudebat honore
Ius regum & claues alti gestabat Olympi.
Hoc me nunc vobis Pietas iubet alma precari:
Hoc vobis donet cupientibus astripotens rex.

FINIS.

IN EXAMEN PRIMAE PARTIS DECRETORVM CONCILII TRIDENTINI,

PRÆFATIO.

TERTIVS iam annus est, cum præcipua capita doctrinæ Iesuitarum, ex quadam ipsorum censura annotata, Lectoribus tanquam in breui tabella inspicienda proposui, hoc consilio, vt secta illa, quę nuper admodum in perniciem Ecclesiarum, quæ puram Euangelii doctrinam amplectuntur, à Pontifice Romano creata esse scribitur, nota redderetur nostris Ecclesiis non de nomine, nec ex vestitu tātum, sed sicut Christus Iohannis decimo, verum pastorem ab alieno discernendum docet, ex voce doctrinæ, qualis illa sit quam profiteantur & circumferant. Et sine longiori explicatione, nuda tantum capita recitaui, vt præberem occasionem, vt ipsi plenius se explicarent. Sed ex tota illa factione, seu conspiratione, quam societatem ipsi vocāt, nullus hactenus in arenam illam descēdere voluit: quibus vero de causis certamen illud tam pertinaciter declinarint, homines non prorsus stupidi facile diuinare possunt. Ne tamen quod vitio verti posset, omnino tacerent, conductitium quendam emissarium, misellum sane Ecebolum, Ioannem Alberum ex schola Ingolstadiensi extruserunt, qui personatus, fabulam illam Germanico scripto, tanquam in scena tam ridicule egit, vt vix ingressus protasin, cum à longinquo spectaret fabulæ epitasin, abiecta persona ex theatro se proriperet, facta prius spectatoribus spe, subsecuturum mox alium comœdum, qui reliquas fabulę partes, si non felicius, splendidius saltem pertexeret. Tandem ex Synodo Tridentina orator magniloquus, Iesuitarum fabulam acturus prodiit, Iacobus Payua Andradius Lusitanus, qui in Epistola nuncupatoria illos, quorum autoritas in Concilio Tridentino præcipua fuit, sibi hortatores fuisse narrat, vt libellum meum de Iesuitarum Theologia profligandum susciperet, eo quod multorum sermone intellexissent Patres, non sine applausu & gratulatione nostrorum, illas meas chartas exceptas fuisse. Ita ille. Ego vero inde colligo, non tam Iesuitarum rationem habitam fuisse à Patribus Concilij, quam quod per Andradium, tanquam idoneum Concilij interpretem, voluerint explicationes decretorum suorum inter homines spargere, id quod etiam titulus orthodoxarum explicationum de controuersis religionis capitibus non obscure indicare videtur. Nō igitur cum Iesuitis, qui certamen pertinaciter defugiunt, sed cum argumento Andradii mihi iam res erit. Cum enim duo in libello meo proposuissem, de origine & Theologia Iesuitarum, Ingolstadiensis quidam Procurator Ioannes Alberus, multa conabatur mitigare, & aliter interpretari in Iesuitarum Theologia. Sed Andradius illam totam, & totaliter talis qualis est, non tantum sartam tectam conseruare conatur: sed ne inferior ipsis videretur, non contemnendo maioris impudentiæ cumulo, illam amplificat, additis paradoxis multo tetrioribus, vt sane Iesuitarum causæ, in toto orbe habitabili, patronus magis idoneus exquiri non potuisset quam Andradius. Maneat igitur Iesuitarum Theologia talis qualis est, donec ipsi eam auctam & recognitam, rursus extrudant.

Iesuitarum origo. De prima vero origine, institutione & antiquitate sectæ Iesuitarum, siue forsan creationem ipsi vocari malint, quædam quæ ex Andradii narratione didici, hoc loco adiiciam, vt Iesuitas, priusquam tractationem alterius argumenti ingrediar, placatos & propitios bona cum gratia à me dimittam, si forsan, quod de ipsorum sanctitate suspicari non decet, antea offensi fuissent. Et vtile est, veram narrationem de consilio institutionis huius Pontificiæ fœturæ extare & notam esse. Ego quidem fateor, me hactenus nihil certi potuisse ex Scriptoribus nostri temporis cognoscere, & ad cognitionem rei admodum recentis, antiquitatis monumēta nihil conferunt. Illorum igitur quas habere potui annotationes secutus sum, sed audio, iam inter tot & tā varia examina ordinū & religionum Ecclesiæ Pontificiæ commissam esse confusionem Theatinorū, qui à Paulo IIII. originem habent, & Iesuitarum, quorum fœtura alios habet autores. Vt igitur error iste, per satisfactionem fiat venialis, narrationē de origine & ratione institutionis Iesuitarum, ex grandiloquis Andradii progymnasmatis, simpliciter & breuiter hoc loco repetam. Miles quidam Ignatius Loyola, in obsidione arcis Pompeiopolitanæ, altero crure bombardę ictu læso, in altero grauissimo vulnere accepto, postea domo, patria, & quas habebat facultatibus desertis, nouam inire vitæ austeritatem & humilitatem constituit. Quia vero ad illam vitę rationem, quam inire cogitabat, literarum cognitionem plurimum conducere intelligebat, Lutetiam Parisiorum se contulit, vbi per decem annos in studiis versatus, decem nouæ suæ religionis socios sibi asciuit. Exacto vero decennio, cum nouis recentis suæ religionis sodalibus rediit in Hispaniam, anno Domini 1536.

Postea anno 1537. venerunt Romam, vt à Pontifice Romano facultatem impetrarent, sacra Hierosolymæ loca peragrādi. Sed cum Turcicum cum Venetis bellum illud institutum intercepisset, mutato consilio constituerunt, ad docendas Ecclesias vitæ suæ institutum conuertere. Venetiis igitur à legato Pontificio, septem ex illis sacris initiati sunt, accepta facultate, vt libere vbiq; plebem docere, secretas peccatorum confessiones audire, & Sacramenta administrare possent.

Anno 1540. intercedente Cardinali Contareno, à Paulo III. petierunt, vt vitæ illud institutum Pontificia autoritate confirmaret. Qui addita hac cautione, illud ratum habuit, ne plures quam 60. viri, ad eam societatem ascriberentur. Sed cum postea animaduerterent, illā vitæ rationem, ad restituendam & resarciendam nutantem & labascentē Pontificiam Ecclesiam, præ cæteris ordinibus maxime idoneam esse, 1543. anno decreuit, ne vllis vel locorum terminis, vel personarū numero, societas

hæc nomine Iesu insignita, circumscriberetur. Rationem vero institutionis hanc de scripto recitat Andradius: Quicunq; in societate nostra vult militare, & soli Domino, atq; Romano Pontifici, eius in terris vicario seruire, post solenne perpetuæ castitatis votum, proponat sibi in animo, se partem esse societatis, ad hoc potissimum institutæ, vt ad fidei propagationem, per publicas prædicationes, & nominatim per puerorũ ac rudium in Christianismo institutionẽ, ac fidelium in confessionibus audiendis consolationem præcipue intendat. &c.

Sub idem tempus Igoatius ille considerans Germaniam, quæ à Pontificia sede desciuerat, non aliter posse sub iugum Pontificium retrahi, quam per cõcionatores ad hoc idoneos, aliquos igitur ex suis sodalibus in Germaniã emisit. Qui cum facto periculo ostendissent, se Ecclesiis Germaniæ sua hypocrisi plus nocere, sed posse, seu velle, quã reliquos omnes fucitias Monachorũ religiones, Ioannes Moronius Cardinalis, qui in proxima Tridentina Synodo legatus fuit Pontificis, & Concilij præses, cõsilium communicauit cum Ignatio, quãto vsui esse posset Ecclesiæ pontificiæ, si Romæ amplissimum Collegium construeretur, in quo maxima Germanorum adolescentũ multitudo, in bonis literis & religione, sumptibus Pontificis institueretur, vt tãdem in patriã redeuntes, collapsam & conculcatam Pontificiam religionem, ibi instaurare aliqua ex parte possent. Et illud opus aggressi sunt Iesuitæ, anno Domini 1553. extructo tali Collegio Romæ, non procul à Iesuitarũ Collegio. Illos vero adolescentes, narrat Andradius assumi in illud Collegiũ, non vt cooptentur tandem in ordinẽ Iesuitarum, sed ait, Iesuitas tantũ alendi illos, moderandi & instituendi curã gerere, & ad hunc laborem suscipiẽdum, solũ salutis Germaniæ desiderio fuisse incitatos, vt scilicet per istos emissarios Germania ad gremiũ, vel si hoc nimium est, ad oscula pedum Romani Põtificis paulatim reduceretur. De hac Iesuitarũ techna, Andradius tã bene sibi suisq; ominatur, quod inquit: Nõ dubito, quin horum adolescentiũ opera & diligentia Germania præreptam sibi fidei (scilicet Pontificię) lucem aliquando recuperet, &c.

Et hoc est quod in libello meo antea dixeram, sectam Iesuitarũ potissimum in perniciem Ecclesiarum Germaniæ creatam esse. Id vero Ioannes Albertus Ingolstadiẽsis per inficiationem fortiter conabatur amoliri. Sed gratias agimus Andradio, qui totam rationẽ institutionis huius sectæ simpliciter & plane, sine dissimulatione nobis exposuit, vt iam nõ opus sit, vel ex rumoribus, vel ex coniecturis diuinare, quo consilio Romana sedes nouam hanc fœturam postremis hisce mũdi temporibus, orbi obtruserit. Hanc igitur narrationem, exordio huius scripti inserere volui, vt Iesuitas aliqua cum gratia à me dimitterem. In hac enim responsione non constitui cum ipsis qui in publicum prodire verentur agere, sed cum Andradii argumento mihi res erit. Cum enim hactenus varia artificiis rem suam centarint & egerint Pontificii, iam post emissa ex Tridento anathematum fulmina, submiserunt hominem, in quo grande & picturatum genus dicendi cum acerba & superba maledicẽtia, ea æquo certaret, si hoc forsan ratione, Germanorũ simplicitas posset, vel fascinari, vel Panico terrore, ab agnita verbi diuini veritate protrubari. Video enim Andradiũ, cum in exordiis altissime repetitis, & in argumentationibus cũ supercilio propositis, nescio quid parturire putetur, nihil tamen aliud præstare, quam quod reliquorum, qui hactenus Pontificiæ turpitudinis patroni fuerunt, fumus iamdudũ luce Scripturæ discussos, acerba sua & superciliose arroganti grandiloquentia, venditare nequicquam satagit. Inter legendum enim, subinde veniebat in mentem, id quod Irenæus inquit: Inflatus cum supercilio incedit, gallinacei elationem habens. Et quod Poëta canit:

Quid feret hic tanto dignum promissor hiatu?
Proiicit ampullas & sesquipedalia verba, &c.

Multas autem & graues habui causas, quod volui responsionem aliquam Andradio opponere, cum ad hoc certamen tam superbe, & quidem satis contumeliose me prouocet. Accedit, quod in decem illis Andradij libris, multa ita posita sunt, quod tractatio illorum non potest non vtiliter multa monere. Ne vero Lectorem odiosa repetitione, & molesta refutatione maledictorũ Andradij inutiliter fatigarem, cogitaui responsionem potius de rebus ipsis instituendam esse, vt ita aliquid vtilitatis ex illa cõcertatione ad Ecclesiam, Deo bene iuuante, redire posset. Et ita existimo, materiam responsionis diuinitus mihi oblatam & monstratam esse. Andradius enim præcipuam personam in deliberationibus Synodi Tridentinæ sustinuit, & in ipso Concilio libros suos aduersus me conscripsit, idq; hortatu & impulsu illorum, quorum consilia, Patres Cõcilij, velut ex Apollinis Pythii, quod in fabulis est, oraculo edita compleri sunt, hæc enim sunt ipsius verba. Multa etiam in Decretis Concilii inuoluta, quę inter legendum via aliquis suspicari posset, satis crasse explicat, sicut suis locis monstrabitur. Cum igitur eodem ferme tempore, maledicta Andradii, & decreta Concilij Tridentini accepissem: non dubitaui monstratam mihi esse viam, quomodo instituenda esset responsio. Decreta enim Synodi, breuiter & nude proposita sunt, quę vero fuerint deliberationes, ex quibus fundamentis & fontibus factæ decisiones, quo artificio fabricata decreta, quem habeant sensum & finem, Andradij explicationes aliquo modo ostendent. Is enim Tridenti perstitit, quousq; tandem Concilium perfectum & absolutum fuit: & ibi in mediis Cõcilii actionibus, explicationes suas cõscecit. Et sicut in sessionibus sub Pio IIII. omnibus deliberationibus, si non præfuit, at certe interfuit ita sine dubio, illa etiã, quæ in præcedentibus sessionibus agitata fuerunt, explorata habuit. Si igitur Andradii explicationes ad decreta Concilij, & vtrumque ad regulam Scripturæ contulero & examinauero: ex illa tractatione consti uetur & prodibit Examen Decretorum Concilii Tridentini, quod aliquo cum fructu Lectoris fieri posse arbitror. Atque hac ratione indico, me commodissime simul aduersario meo Andradio posse respondere, & maculas illas, quas maledictis suis, non tam meæ, quã Ecclesiarum nostrarum vesti aspersit, abstergere & eluere. Quod si Lector viderit, me singula non esse persecutum iusta explicatione, meminerit, me examen tantum, ea occasione, quam ab Andradio mihi datam esse dixi, instituisse. Nec indignetur Andradius, quod pleraque eius maledicta non iudicarim, digna esse responsione, cum de rebus ipsis potissimum instituta sit hæc nostra *defensio*.

Nolo autem hoc loco illa repetere, quæ hoc anno à nostris editis publicis scriptis, toti orbi demõstrata sunt, propter quas causas Tridentinum Concilium

Marginalia: Ioannes Moronius. — Collegium à Iesuitis Romæ institutum, anno 1553. — Andradij scripta qualia. — Causa opponendæ responsionis Andradio. — Andradius. — Ratio huius scripti.

cilium non sgnoscant pro vero, legitimo, libero & Christiano, sed intra metas examinis orationem continebo. Et illa potissimum decreta examinanda proponam, quæ dogmata, de quibus hoc tempore controuertitur, complectuntur. Quæ enim de reformatione fabulantur, in fine ita subiiciunt Pontificis arbitrio, vt illa non serio, sed, quod dicitur, pro forma tractata fuisse significent.

Conciliorum autoritas.

Est quidem Conciliorum saluberrima autoritas in Ecclesia, sicut Augustinus recte inquit, si scilicet secundum regulam & normam sacræ Scripturæ iudicent, & quando sententiam suam ex certis & perspicuis Scripturæ testimoniis probant, debet illis Ecclesia, tanquam voci cœlesti, summa cum reuerentia obedientiam. Tunc enim locum habet id, quod Christus dicit: Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. Sed nudus Concilii titulus exauditus, non debet nos statim tanquam caput Gorgonis in saxa, truncos & stipites conuertere, vt quæuis decreta sine examine, sine inquisitione & diiudicatione, temere amplectamur. Scriptura enim affirmat, esse quædam Concilia malignantium, Psalm. 22. quædam vanitatis, Psalmo 26. quædam impiorum, Psalm. 1. quorum cathedram Ierem. cap. 15. ex Psalmo vocat consessum לֵצִים qui à ludificatoria interpretatione nomen habent, qualia fuerunt impiorum Pontificum & Sacerdotum Concilia, cōtra Michæam, Ieremiam, contra Christum & Apostolos. Habemus autem seuerissima mandata Dei, 1. Ioan. 4. Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, num ex Deo sint, quoniam multi Pseudoprophetæ exierunt in mundum.

1. Thessal. 5. Omnia probate, & eius quod bonū fuerit, tenaces estote.

Matth. 7. Attendite à Pseudoprophetis, &c.

Hieronymus.

Recte igitur fit, & ex mandato Dei necessario hoc faciendum est, vt decreta Conciliorum exigātur ad normam sacræ Scripturæ, sicut Hieronymi sententia habet: Spiritus sancti doctrina est, quæ Canonicis literis prodita est, contra quam si quid statuant Concilia, nephas duco. De re enim magna, & complectente salutem animarum agitur. Et tyrannis est vere Pontificia, postulare, vt sine examine, sine inquisitione & diiudicatione, simpliciter assentiamur nudis decretis Concilii Tridentini, in quo idem fuit actor reus & iudex, in cuius exordio, Scriptura Canonica ex gradu suo proturbatur, ne sola sit regula & norma iudicii. Iactitant quidem

Lex Martiani.

Pontificii, legem Martiani Imperatoris C. de summa Trinitate & fide Catholica: Ne quis in Synodo semel iudicata & recte disposita, disputando reuoluat, tumultus aut perfidiæ occasionem inde quæreos: sed religiosissimus Imperator nullo modo voluit infinitam licentiam quiduis, extra, præter & contra verbum Dei fingendi & statuendi, Conciliis concedere. Nec libertatem iudicandi, & diligentiam omnia probandi, à Deo Ecclesiæ concessam & mandatam, suo decreto voluisse abrogare & tollere, putādus est. Dicit enim, quę recte disposita sunt, non esse disputationibus reuoluenda. Et in Actis Concilii Chalcedonensis, vbi integrum Martiani decretum ponitur, hæc extant eius verba: Cesset iam prophana contentio, quisquis enim post veritatem repertam aliquid vlterius discutit, mendacium quærit. Inter nos vero ardua illa quæstio controuertitur: An ea quæ in Synodo Tridentina iudicata sunt, recte sint disposita? An de controuersiis horum temporum veritas ibi sit reperta? Et his disputationibus non quærimus tumultus, aut perfidiæ occasionem, quod Imperator Martianus recte prohibuit, sed sine seditione, sine armis, sola voce doctrinæ, iuxta normam Scripturæ diuinitus patefactæ inquirimus, ne à vera viuifica fide, quam Augustinus ex Scripturis Canonicis conceptam esse dicit, prætextu Synodi ad perfidiam traditionum humanarum abducamur. Hanc inquisitionem voce diuina Ecclesiæ concessam & mandatam, nulla creatura, vel debet vel potest inhibere, aut damnare. Et si aduersarius meus Andradius, qua est superbia & acerbitate, hoc ipsum institutū examinandi decreta Synodi Tridentinæ damnauerit: ipso facto ostendet, quam intolerabili tyrannide Ecclesiam premere, & fidei dominari conentur Pontificii. Si concilium Tridentinum decreta sua recte disposuit, si veritas ibi reperta est, non timebit sibi ab inquisitione, quæ ex Scriptura instituitur, nec ægre illam feret. Veritas enim non fugit lucem, & eloquia Domini munda sunt, quæ non verentur igne examinari, & vel septuplum probari, Psal. 12. Tertullianus in Apologetico eleganter dicit: Lex quæ probari se non vult, merito suspecta est, & si non discussa & probata dominetur, improba est, cum nulla lex sibi soli conscientiam suę iustitiæ debeat, sed eis à quibus obsequium expectat.

Fides ex Scriptura concipitur.

Concilia.

Quanto vero magis de Conciliorum decretis, in causis fidei hoc verum est? Vetera Concilia non nuda tantum decreta, tanquam dictatoria & ἀνυπεύθυνα Ecclesiis obtruserunt, sed editis integris actionibus & iustis disputationibus, simul ostenderunt, ex quibus fontibus & fundamentis falsa damnassent, & vera confirmassent: vt diiudicatio Ecclesiæ esset facilior & manifestior, sed Tridentini Areopagitæ nuda tantum decreta, sine rationibus, prætoria autoritate orbi Christiano promulgant, & mox contradicentibus, imo saltem inquirentibus, ferrum & flammam propositu ri videntur. Hæc scilicet est compendiaria illa ratio, quam Canonistæ sequuntur, vt Pontifex Romanus habeat voluntatem pro ratione in his quæ vult.

Hieronymus.

Sed petimus dari nobis, vel ab inuitis, veniam, vt libertate voce diuina nobis concessa vtamur, ne cuiuis spiritui credamus, sed omnia probemus, ipsis vicissim liberum est, vt in nostra, non sicut consueuerunt, epichirematis ex carnificum officinis, iuxta Hieronymi dictum petitis, sed argumentis & testimoniis Scripturæ inquirant. Quod si factum fuerit, spero fore, vt hac ratione multa mysteria ex deliberationibus Synodi Tridentinæ in lucem ab aduersariis educantur, nisi forsan pro ratione mysteriorum occultanda, & silentio tegenda iudicabuntur, iuxta dictum: Qui male agit, odit lucem. Sed ad rem ipsam accedemus. Supra autē, quæ sit instituti nostri ratio significatum est. Ad dogmatica igitur properantes, reliqua præambula præteribimus: nisi quod velim Lectorem obiter huius admonitum, vt consideret, qualia fuerint principia Tridentinæ Synodi.

Pontifex Paulus III. in bulla indictionis, nundinationem indulgentiarum, titulo plenariæ remissionis peccatorum, gratis pro sua liberalitate proposuit illis qui processionib. interfuerint, qui eleemosynam alicui pauperi elargiti fuerint, vel qui Dominicam orationem, cum salutatione Angelica quinquies recitauerint. Mox in ipso ingressu Concilii in Litaniis, vbi ne vno quidem verbulo mentio fit intercessionis Christi, pro vnico media-

tore Christo, omnes Angelos & Sanctos mediatores, patronos & intercessores substituerunt. Subsecutus est Ambrosius Catharinus, qui in oratione in exordio Concilii habita, Christi matrem, sociam eius appellat, quæ scilicet throno eius assideat, vt gratiam nobis impetret. Alius quidam in oratione sua, voces Euangelicas, quæ soli filio Dei competunt, ad Romanum Pontificem sceleste detorquens exclamauit, Papa lux venit in mundum: vt scilicet nullum esset dubium, inter ipsa principia Synodi Tridentinæ, impleri id, quod Paulus vaticinatus est, 2. Thessal. 2. hominem peccati, & filium perditionis, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus, sedere in templo Dei, ostendentem se, tanquam sit Deus. Ex his principiis iudicari potest, qualis expectandus sit progressus & exitus. Impossibile enim est iuxta vsitatum dictum: Quæ malo inchoata sunt principio, bono finiri exitu.

Recitentur igitur decreta quartæ Sessionis Concilij Tridentini.

PRIMVM DECRETVM QVARTAE Sessionis, Quinto Aprilis celebratæ, Concilij Tridentini, M. D. XLVI.

RECEPTIO ET NVMERATIO Librorum sacrorum, veteris & noui Testamenti.

Sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea tribus Apostolicæ sedis legatis, hoc sibi ante omnia perpetuo proponens, vt sublatis erroribus, puritas ipsa Euangelij in Ecclesia conseruetur, quod promissum ante per Prophetas in Scripturis sanctis, Dominus noster Iesus Christus Dei filius, proprio ore primum promulgauit, deinde per suos Apostolos, tanquam fontem omnis salutaris veritatis & morum disciplinæ omni creaturæ prædicari iussit, perspiciensque hanc veritatem & disciplinam contineri in libris scriptis, & sine scripto traditionibus, quæ ex ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis Spiritu sancto dictante, quasi per manus traditæ ad nos vsque peruenerunt, orthodoxorum Patrum exempla secuta, omnes libros, tam veteris, quàm noui Testamenti (cum vtriusque vnus Deus sit autor) nec non traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel oretenus à Christo, vel à Spiritu sancto dictatas, & continua successione in Ecclesia catholica conseruatas, pari pietatis affectu, ac reuerentia suscipit ac veneratur. Sacrorum verò librorum indicem, huic decreto adscribendum censuit: ne cui dubitatio suboriri possit, qui nam sint, qui ab ipsa Synodo suscipiuntur. Sunt verò infrascripti Testamenti veteris Quinque libri Moysi, scilicet Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Deinde Iosue, Iudicum, Ruth. Quatuor Regum, Paralipomenon duo, Esdræ duo, primus scilicet & secundus, qui dicitur Nehemias, Thobias, Iudith, Esther, Iob, Psalterium Dauidicum, centum quinquaginta Psalmorum, Parabolæ Salomonis, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Esaias, Hieremias, Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim Prophetæ minores, scilicet Osee, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias, Duo Machabæorum, primus scilicet & secundus. Testamenti noui, Quatuor Euangelia, secundum Matthæum, Marcum, Lucam & Ioannem. Acta Apostolorum à Luca Euangelista conscripta. quatuordecim Epistolæ beati Pauli Apostoli, scilicet ad Romanos, ad Corinthios duæ, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, ad Thessalonicenses duæ, ad Timotheum duæ, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos, Petri Apostoli duæ, Ioannis Apostoli tres, Iacobi Apostoli vna, vna Iudæ Apostoli, Apocalypsis Ioannis Apostoli.

Si quis autem libros ipsos integros, cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit, & traditiones prædictas sciens & prudens contempserit, anathema sit.

Omnes itaque intelligant, quo ordine & via ipsa Synodus post iactum fidei confessionis fundamentum, sit progressura, & quibus potissimum testimoniis ac præsidiis, in confirmandis dogmatibus, & instaurandis in Ecclesia moribus sit vsura.

SECVNDVM DECRETVM QVARTÆ Sessionis.

RECEPTIO VVLGATÆ EDItionis, & modus interpretandi & imprimendi sacram Scripturam.

Insuper eadem sacrosancta Synodus considerans, non parum vtilitatis accedere posse Ecclesiæ Dei, si ex omnibus Latinis editionibus quæ circumferuntur sacrorum librorum, quænam authentica habenda sit, innotescat: statuit & declarat, vt hæc ipsa vetus & vulgata editio, quæ longo tot seculorum vsu in Ecclesia ipsa probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, aut expositionibus, pro authentica habeatur, & quod eam nemo reiicere quouis prætextu audeat vel præsumat.

CANON ALIVS.

Præterea ad coërcenda petulantia ingenia, decreuit, vt nemo suæ prudentiæ innixus, in rebus fidei & morum, ad ædificationem doctrinæ Christianæ pertinentium, sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, aut contra eum sensum, quem tenuit & tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione sanctarum Scripturarum, aut etiam contra vnanimem consensum Patrum, ipsam Scripturam sacram interpretari audeat, etiamsi huiusmodi interpretationes, nullo vnquam tempore in lucem edendæ forent. Qui contra venerint, per ordinarios declarentur, & pœnis à iure statutis puniantur.

EXAMEN.

Et res ipsa, & totius orbis Christiani iustissimæ querelæ à multis annis clamitant, in Ecclesia Pontificia multum errorum in doctrinam, & varios abusus in ritus Ecclesiasticos irrepsisse. Multorum igitur votis sæpe expetitum, & diu expectatum fuit verum, legitimum, liberum & Christianum Concilium, in quo vera medicina hiantis malis adferretur, idque ex Scriptura, quam Basilius, in principium primi Psalmi, à Spiritu sancto conscriptam esse ait, vt sit communis medica animarum officina. *Scriptura. Basilius.*

Et in prima Sessione Pontifex per suos legatos significauit, Tridenti apertam esse Synodum (sicut ipsi loquuntur (quam sibi hoc propositum habere fingunt, vt sublatis omnibus erroribus, puritas ipsa Euangelii, in Ecclesia conseruetur. Bona sane sunt verba.

Constituit autem Synodus in principio, quibus potissimum testimoniis & præsidiis, in extirpandis hæresibus, & confirmandis dogmatibus vti velit, sit & hoc recte exemplo, & more purioris antiquitatis. Cusanus enim de forma veterum vniuersalium Synodorum, dicit morem fuisse, vt sacra Euangelia ponerentur in medio Synodi, vt admonerentur, quibus præsidiis & armis contra errores, pro veritate dogmatum in conciliis pugnandum esset. Quod in aliis etiā de religione disputationibus solitum fieri, August. scribit Epist. 163. *Augustinus.*

Et nota est Constantini Magni memorabilis sententia, qua ipse Nicænam Synodum aperuit (sicut nunc loquuntur Pontificii) Euangelici (inquit) libri sunt, & Apostolici, antiquorumq; Prophetarum oracula: quæ nos manifeste instruunt, *Constantinus Magnus.*

quid

quid sentiendum sit de rebus diuinis. Suscipiamus igitur ex sermonibus diuinitus inspiratis, quæstionum solutionem.

Tridentina igitur Synodus, quibusnam præsidiis in confirmandis dogmatibus constituit se vsuram? Num Spiritus sancti doctrina, quæ literis Canonicis, sicut Hieronymus inquit, prodita est?

Hieronymus.

Nequaquam, inquiunt, Scriptura sola regula & norma erit nostri iudicii, sed primo Traditiones, quæ sine scripto, tantum ex consuetudine longi temporis probationem habent, pari pietatis affectu ac reuerentia, sicut ipsam Scripturam, suscipiendas & venerandas constituunt. Secundo, discrimen inter libros Scripturæ Canonicos & apocryphos, quod totius veræ & purioris antiquitatis testimonia habet, conuellunt, abrogant & tollunt, vt ad confirmationem Ecclesiasticorum dogmatum, par & eadem sit autoritas librorum Canonicorum & apocryphorum. Tertio, Quia in veteri versione, ipse sensus Scripturæ sæpe non satis expressus, sæpe etiam vitio describentium deprauatus est, constituunt vulgatam illā editionem habendam pro authentica, ita vt nemo eam in disputationibus & expositionibus, quouis prætextu, etiamsi scilicet ostēdatur manifeste discedere ab ipsis fontibus, audeat vel præsumat reiicere.

Traditiones.

Scriptura libri quidā canonici, quidā apocryphi.

Bibliorū vetus versio.

Quia vero hisce etiam præsidiis non satis fidunt Tridētini Patres, adiungūt Quartum, quod est fortissimum αἴτημα, penes se scilicet esse ius & autoritatem authenticæ interpretationis Scripturarum: hoc est, sicut Hosius de expresso verbo Dei inquit: Si quis habeat interpretationē Romanæ Ecclesiæ, etiamsi non videat, quomodo cum textu vel conueniat, vel pugnet, habere tamen ipsissimum verbum Dei.

Existimas igitur ne, optime Lector, Tridentinos Patres ea indictione terreni sui Dei, Pontificis Romani, hoc proposito cōuenisse, vt si errores aliquos in ipsorum doctrina, in ritibus abusus aliquos hærere ex verbo Dei ostensum fuerit, parati sint hæc ad normam Scripturæ Canonicæ corrigere & emēdare. Nihil minus. Hæc ipsa enim quartæ Sessionis decreta sonorā coram toto mūdo edunt confessionem, Pontificios in sua Ecclesia, multa imo pleraq; talia habere, quæ Scripturæ Canonicæ testimoniis & præsidiis probare, confirmare & defendere nullo modo possunt. Ideo enim alia præsidia extra & prӕter Scripturā conquirunt, vt si testimoniis Scripturæ vrgeantur & oppugnētur, ne veritati cedere cogantur, sed ad alia in hunc vsum disposita præsidia, receptū & καταφύγια qualiacunq; habere possint.

Illa vero præsidia extra, præter, imo contra Scripturam, tot & tam varia oportunis locis ita collocarunt & disposuerūt, vt manifeste significent, se hoc animo conuenisse, non vt ad normā Scripturæ aliquid corrigant, sed vt qualescunq; errores & abusus, qui hactenus ex verbo Dei notati, reprehensi & refutati sunt, per alia præsidia, contra Scripturæ testimonia prætextu aliquo retinere, defendere, & Ecclesiæ ceruicibus imponere possint. Huc enim redeunt omnia illa quæ de variis suis præsidiis, inter initia Synodi constituerunt. Et potuissent paucis verbis totam rem absoluere, si tantum in ipso Synodi ingressu professi essent, se simpliciter præsentem Ecclesiæ suæ statum, qualis ille cumque est, velle retinere, & pertinaciter defendere, nec admissuros se, vt ex norma Scripturæ Canonicæ aliquid, quicquid illud sit, corrigatur vel emendetur.

Finis institutæ Synodi Trident.

Non igitur opus fuisset tot annorum sumptibus, nisi iudicassent, prætextu & titulo Synodi, hominibus fucum esse faciendum.

Tertullianus de Resurrectione carnis, quosdam vocat Lucifugas scripturarum. Iste titulus nulli hominum generi melius conuenit, quam congregationi Tridentinæ. Vsque adeo enim reformidant & fugiunt lucem Scripturæ, vt vix obiter credo pallido ore, & tremulis labris mentione facta Scripturæ Canonicæ, mox alia, & quidem varia præsidia circumspiciant, quorum tenebris se inuoluere possint, si ad lucem Scripturæ protrahantur.

Tertullia. Scripturarū Lucifugæ.

Sed singula hæc diligentius examinanda sunt. Hoc enim tempore præcipui loci communes Pontificiorum sunt: De insufficiētia, obscuritate, & incertitudine Scripturæ. De traditionibus, & de prætoria autoritate interpretationis. Animaduertunt enim, se ante congressum deuictos esse, si in has angustias copiæ ipsorum redigantur, vt nihil sit recipiendum vel credendum, quod testimoniis Scripturæ non potest ostendi & probari, vtque in illis, quæ titulo vel Traditionum, vel Patrum, vel Conciliorū, prætenduntur, illud tantum, quod autoritati diuinarum Scripturarum congruit, accipiatur: quod vero non congruit eadē facilitate cōtemnatur qua probatur, iuxta Hieronymi dictum: vel vt (iuxta Augustini regulam) libere cum pace illorū, quorum nomina prætexuntur, respuatur.

DE SCRIPTVRA SACRA.

Tridentini Patres decreta sua, sine rationibus nude tantū, variis sæpe generalitatibus inuoluta, proponunt. Quod si dignati fuissent etiam hoc publicare, ex quibus rationibus, fontibus & fundamentis decreta illa constituissent, facilior esset ratio inquisitionis & diiudicationis. Sed bene res habet. Aduersarius enim meus Andradius, vna cum aliis Pontificiis scriptoribus, multa talia mysteria, siue prudentes, siue imprudentes in vulgus efferunt. Et adhibitis illorum declarationibus, ratio examinis plana erit, sicut hic locus de Scriptura, & sequens de traditionibus manifeste ostendet. Mentionem facit 4. hæc Sessio sacrorum librorū, satis honorificam, & videri posset, hoc tantum velle, vnam & eādem esse doctrinam Euangelii, quam Apostoli primum voce tradiderunt, & postea libris scriptis cōplexi sunt. Sed audiamus Andradium, qui secretorum Concilii gnarus est, ex quibus fundamentis & quo artificio compositum sit hoc decretum.

Decretorum Tridentinorum obscuritas.

Scripseram, Iesuitis cum aliis Pontificiis hoc axioma cōmune esse, quod sacra Scriptura sit doctrina mutila, manca & imperfecta, eo quod nō contineat omnia, quæ ad fidem, moresq; pie viuendi pertinent. Hic vero Andradius, Lusitanico cothurno aduersus me insurgit, vociferans qua potest acerbitate, de mendaciis & iniuriis. Et ego cum hæc legerem, mirabar, quæ esset causa, quod Andradius à contumeliosis illis vocibus, quas nō ignorat à multis Pontificiis scriptoribus, multo durius in sacram Scripturam coniectas esse, tantopere abhorreret. Cogitabam autem, forsan in Synodo Tridentina cœpit iam rectius & honorificentius de autoritate Scripturæ sentire: quod si fieret, non ægre sane ferrem, me hoc modo mendacii argui. Attente igitur cœpi sequentia perlegere, nunquid Andradius, qui Synodi pars magna fuit, sentiret & profiteretur, Doctrinā cœlestem, quæ ad fidem & pietatem vitæ necessaria est, cōtineri in sacra Scriptura omnem,

totam, integrā & perfectam. Sed inquit: nullo modo in Scriptura est tota comprehēsa. Et fatetur, me, licet mutatis verbis sententiam tamen eandem quę Iesuitarum & omniū Pontificiorum est, expressisse. Quid igitur tumultuatur? Quia, inquit, plebs concitari posset, si sacra Scriptura tam atrocibus & inuidiosis verbis incessatur. Magnas igitur gratias habemus Andradio, quod iam intelligere possumus, quare decretum Synodi Tridentinæ, contumeliosas illas voces, quas multi Scriptores Pontificij in sacram Scripturam solent euomere, noluerit vsurpare, cum tamen in effectu sententiam eandem confirmare & sancire velit, ne scilicet plebs concitetur, si Scriptura tam atrocibus & inuidiosis vocibus incessatur, & hæc de artificio compositionis decreti diligenter obseruentur.

Scripturam quo consilio voluerint appellare mancam,

Audiamus porro, quis sit sensus huius decreti de Scriptura, quæ rationes agitatę fuerint in deliberationibus, cum decretū illud fabricandū esset. Andradius inquit, cum Christus fragilitati memoriæ, Euangelio scripto succurrendū putauit, ita breue compendiū literis tradi voluit, vt pars maxima, tanquam magni pretii thesaurus traditionibus, intimis Ecclesiæ visceribus infixis, relicta fuerit. Et ex 3. ca. Ieremi. (quod ipsi cū aliis Pontificiis scriptoribus cōmune est) probare contendit, doctrinæ noui Testamenti, quæ à Christo proprio ore primū promulgata, & postea Spiritu sancto dictante, ab Apostolis prædicata, & per totum orbem propagata est, hanc esse proprietatē, qua à doctrina veteris instrumenti eam discerni Deus voluerit, ne vel tabulis lapideis comprehendatur, vel calamo & atramento literis consignetur. Addit igitur non factum esse ex mandato Christi, quod Euangelistæ & Apostoli literis quædā commendarint, prædicare enim iussit, non scribere. Ego vero hoc addo, quod ea loco Ieremiæ, sicut à Pontificiis illic tractatur, sine contradictione manifestissime sequitur, contra verbū & voluntatem Dei factū esse, q̄ vel pauca quædam de doctrina noui Testamenti, calamo & atramento in literas ab Apostolis relata sunt. Si enim vera sunt quæ Pontificii de loco Ieremiæ dicunt, voluntas & mandatū Dei erit, vt simpliciter nihil de doctrina noui Testamēti literis consignetur: nō enim dicit, partim chartis, partim mentibus inscribendam esse nouā legē: sed iuxta ipsorum sententiā, Paulus simpliciter affirmabit, non esse atramento scribendā.

Habebimus ergo sacros libros noui Testamenti, sine voluntate & mandato Christi: imo contra verbum, voluntatē & mandatū Dei conscriptos. Conflagret licet Andradius sua acerbitate, certū tamē est, hæc ex ipsorū fundamentis manifestissime consequi, licet aliis verbis se inuoluat: ne scilicet plebs, sicut Andradius inquit, cōcitetur, si tam inuidiosis verbis Scriptura incessatur. Et vt in pauca quę prolixe ab ipsis disputantur, contraham: hoc est, quod non ambabus tantum manibus, sed toto corpore, & omnibus neruis contendunt, Euangelistas & Apostolos nullo modo hoc cōsilio scripsisse, vt propter posteritatē, ea quæ ad fidem & mores pie viuendi necessaria sunt, literis consignarent, vt Scriptura illa esset canon, norma & regula fidei in Ecclesia: sed fingūt longe alias causas. Andradius cum prolixe disputasset, Christum & Apostolos, per tot annos multo plura prædicasse, quam quæ angustiis librorū noui Testamenti comprehendi potuerint: tandem cōcludit, multa esse credenda, quæ scripta non sunt: & propterea constantem Ecclesiæ sententiam, Euangelij instar accipiendam & amplectendam esse. Pronunciat igitur normā, canonem seu regulam fidei exactissimā, non esse Scripturam, seu Ecclesiæ iudiciū. Addidit etiam, in piorum mentib. Euangeliū multo clarius esse expressum, quā literarum monumentis sit comprehensum. Pighius de Eccles. Hiera. li. 1. ca. 2. dicit, Apostolos quædā conscripsisse, nō vt scripta illa præessent fidei & religioni nostræ, sed vt subessent potius. Et tandem concludit Ecclesiæ autoritatem, non solum non inferiorē, non solum parem, imo quodammodo & superiorē & notiorē esse autoritate Scripturæ. Siquidem Ecclesia præcipuis scripturis canonicam impartita est autoritatem, quam nec ex se, nec ex autoribus suis habebant. Cap. 3. dicit Apostolicas epistolas non Ecclesiæ catholicæ, sed pro nata occasione necessitatis vnius aut alterius Ecclesiarum particulariū scriptas esse: ideo non esse opinandū, Apostolum vniuersis suis Epistolis voluisse comprehēdere vniuersa nostræ fidei, Christianæq; doctrinæ præcepta & mysteria. Et addit Epistolā ad Philemonem, quia præter deprecationem pro seruo fugitiuo nihil prorsus cōtinet, non esse in hoc scriptā à Paulo, vt publice legeretur in catholica Christi Ecclesia. In fine inquit: Anathema sunt, quicunq; cōmuni receptæq; ab antiquo obseruationi & traditioni Ecclesiasticæ contradicunt, tametsi nulli Scripturę vel contradicant vel aduersentur. Cap. 4. hoc agit in re dubia, aut quacunq; excitata controuersia, ad fidē certitudinemq; faciendā, magis idoneam & efficaciorem esse Ecclesiasticæ traditionis autoritatē, quam ipsas Scripturas. Rationem hanc assignat: quia clarior, magis aperta, & plane inflexibilis sit traditio: cum contra Scripturæ plurimū frequenter obscuritatis habeant, & se trahi accōmodariq; in diuersam, eamq; quā quis secum ante præsumpsit, sententiā, & eludi cauta expositione facile permittant. Proinde & Scripturarū certā inflexibilemq; amussim esse Ecclesiasticæ traditionis cōmunem sententiā. Et in fine ita cōcludit: Si huius doctrinæ memores fuissent, hæreticos scilicet nō esse informādos vel cōuincendos ex Scripturis (hæc enim sunt eius verba) meliore sane loco essent res nostræ. Sed dū ostentādi ingenij & eruditionis gratia cū Luthero in certamē descenditur Scripturarū, excitatū est hoc, q̄ proh dolor nūc videmus incendiū, &c. Et ne recitādis singulorū Pontificiorum in sacrā Scripturam contumeliis longior sim, summa huc redit, sacrā Scripturā non esse canonem, normā amussim seu regulā, ad quam omnia quæ de rebus fidei disputātur, sint exigēda: idq; propter duas potissimū causas. I. Quia sit insufficiens, non complectēs omnia, quæ ad fidem & vitæ pietatem necessaria sunt & sufficiūt. II. Quia etiam in illis quæ cōplectitur, sit obscura & ambigua tanquā nasus cereus, aut quasi plumbea Lesbiæ ædificationis regula. Et propterea dicunt, illam esse materiā litis, non vocem iudicis: præceptorem mutum, literā mortuā, imo occidentem, &c. Eccius iuxta morem suū, vocat Euangelium nigrum, & Theologiam atramentariam. In hanc ergo sententiam intelligendum est decretum quartæ Sessionis Tridentinæ Synodi de Scriptura. Ex Andradio enim iam didicimus, ex quibus rationibus & fundamentis, decretum illud hoc modo constitutum sit. Superest iam, vt illud examinemus. Afferamus autem ad examen illud (iuxta Augustinum) non stateras dolosas, vbi appendamus quod volumus, &

Scripturam nolunt esse regulā fidei.

Pighius.

Epistola apostolorum.

Scripturarū obscuritatis flexibilitas.

Fides regulā quare nolunt esse scripturam.

quo-

quomodo volumus, pro arbitrio nostro dicentes; Hoc graue, hoc leue est: sed afferamus diuinam stateram de Scripturis sanctis, tanquam de thesauris Dominicis: & in illa quid sit grauius, appendamus; imò non appendamus, sed à Domino appensa recognoscamus. Hæc sunt Augustini verba contra Donatist. lib. 2. c. 6.

Res autem seria & magna agitur. Pontificij quidem petulantiam, dissentiendi libidinem, & nescio quæ alia odiosa nomina propterea nobis tribuunt: sed Deus, qui inspector est cordium, videt & nouit, nos diligentiam illam omnia probãdi, ab ipso nobis serio mandatam, ideo adhibere, ne quouis vento doctrinæ circumferamur: sed vt fides nostra certum habeat fundamentum & firmamentum. Certum enim est, mundum in sua sapientia Deum non nouisse, 1. Cor. 1. sed Deum ipsum se & voluntatem suam, dato certo verbo, quod ingentibus miraculis confirmauit, generi humano patefecisse. Et quidem, si vel Angeli essemus, vel inter Angelos versaremur, nulla admodum opus esset, vel solicitudine, vel circumspectione, ne puritas patefactæ doctrinæ cœlestis, vel adulteraretur, vel amitteretur. Sed tria valde magna obstacula nobis obijciuntur. I. Versamur in hoc mundo, cuius iudicium è diametro pugnat cum iudicio Spiritus S. in rebus fidei. II. Ratio nostra extollit se cõtra agnitionem Dei: animalis enim homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus, sed stultitia sunt ei. III. Diabolus est mẽdax, pater mendacij, & spiritus erroris. Et hinc fit, quod doctrina diuinitus patefacta, non semper & vbiq; in hoc mundo manet pura & sincera: sed sæpe deprauatur & corrumpitur, vel substitutis, quæ omnino falsa sunt, vel admixto fermento, quod Paul. vocat καπηλεύειν, sicut caupones vinum infusa aqua adulterant: ita enim Græci interpretes, Esai. 1. verbũ illud vsurpant. Nec satis certum κριτήριον est, si prætẽdatur titulus ordinarij ministerij: scriptum est enim Ierem. 14. Mendacia Prophetæ vaticinantur nomine meo: non misi eos, non præcepi eis, neq; locutus sum ad eos, dolum cordis sui vaticinãtur. 3. Reg. 22. Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum Regis, &c. Considerandum ergo est, qua ratione in tam ancipite discrimine, Deus omnibus temporibus Ecclesiæ suæ clemẽter prospexerit: vt certum esset, quæ doctrina vt indubitata, cœlestis & diuina amplectenda esset, & qua norma quæuis corruptelæ, quæ fugiẽdæ essent, agnosci & diiudicari possent. Hæc autem consideratio paulo altius repetenda est: vt in historia sacra ab initio mundi obseruare possimus, quam sæpe & varie insidiis Diaboli, mundi scandalis, & rationis petulantia, adulterata, & deprauata fuerit puritas verbi Dei, & econtra, quam paterna solicitudine Deus Ecclesiæ suæ de restitutione & conseruatione puritatis verbi sui contra mundi, carnis & Diaboli corruptelas prospexerit. Et illas obseruationes, ad hasce nostras disputationes accommodabimus. Quod enim Pontificij fabulantur, aliam, & plane diuersam rationem conseruandæ puritatis doctrinæ cœlestis esse in nouo Testamento, ab ea, qua Deus vsus fuit in veteri, postea diluemus.

Doctrina Christiana corruptio facilis.

Doctrina qua amplectenda.

DE ORIGINE, CAVSA ET VSV *Scripturæ noui Testamenti.*

Tota hæc disputatio de sacra Scriptura, videtur mihi nõ posse simplicius & rectius explicari, quam si constituatur de prima sacræ Scripturæ origine, qua occasione, propter quam causam, & in quem vsum, primum instituta & tradita sit à Deo, vtque enim tempore noui Testamenti primum cœpit. Ex prima igitur origine iudicanda est: & ita pleræque Pontificiorum obiectiones solide refutabuntur. Deus igitur ab initio mundi, & ante & post lapsum, ex arcana sua sede, quæ est lux inaccessibilis, prodiens se & voluntatem suam generi humano, dato certo verbo, & additis manifestis miraculis patefecit: vtq; doctrina illa diuinitus patefacta, viua voce propagari, & posteritati quasi per manus tradi posset, Deus Adamum constituit, ætatis illius quasi Episcopum: quem diuino testimonio, & authoritate ornatum fuisse, nõ est dubium, cui etiam tam longæuam vitam Deus concessit, vt is suo testimonio, puritatem doctrinæ cœlestis à corruptelis vindicaret, & suos ab assuẽdis peregrinis opinionibus retraheret. Sed non diu post patefactionem illam, Cain, cum suo cœtu discessit à puritate verbi Dei. Post mortẽ verò Adami, non tantum posteritas Caini, verumetiam filij Elohim, qui traditiones doctrinæ cœlestis acceperant, corruperunt vias suas: in qua corruptione, absque dubio præcipua fuit adulteratio verbi Dei. Ita enim Deus inquit: Non disceptabit Spiritus meus in homine in perpetuũ. Et causam addit: Quia caro sunt, & figmentum cordis humani malum est. Fuit igitur doctrina cœlestis in originali mũdo, viua voce, sine scripto, quasi per manus tradita: sed quia cordis humani figmentum malũ est, puritas verbi per traditiones viuæ vocis tandẽ, non fideliter fuit conseruata, sed corrupta & adulterata, imò tandẽ plane amissa. Dicit enim Deus: Non disceptabit Spiritus meus in homine in perpetuũ, &c. Ibi verò Deus peculiaribus reuelationibus ad Noe, additis stupendis in diluuio miraculis, puritatem doctrinæ collapsam restituit, conseruauit, & pleniorem eius declarationem addidit, & ante, & post diluuium. Et Noe illis miraculis confirmauit in præconem iustitiæ, 2. Petr. 2. vt custos esset puritatis doctrinæ, & illam viua voce per manus traderet posteris. Et quidem cum Noe posteritas in vniuersas terras dispergeretur, electa fuit posteritas Sem, cuius custodiæ traditio doctrinæ cœlestis cõmendaretur. Considera autem, quam bene & fideliter traditio doctrinæ cœlestis in illa familia, quæ tunc titulum veræ Ecclesiæ gerebat, viua voce cõseruata fuerit. A confusione enim linguarum vsq; ad Thare, cum gigneret Abraham, nondum ducẽti anni transierant: & seruierunt Diis alienis, Thare pater Abraham, & Nahor, Iosuæ 24. Non autem in vniuersum abiecerunt & proculcarũt traditionem veræ doctrinæ, sed admixto fermento eam corruperunt & adulterarunt, sicut historia Laban postea ostendit. Modicum autem fermẽti, iuxta Paulum, totam massam corrumpit. Hæc obseruanda sunt, vt consideretur, quam lubricam & incertam custodiam & conseruationem doctrinæ N. Testamenti, Pontificij constituant in traditionibus sine scripto: cum quidem non habeamus nunc promissiones de nouis & peculiaribus reuelationibus, quales tunc fuerunt. Nunc sunt postrema & delira tempora senectutis mundi: & postulatur, vt fundamẽtum doctrinæ cœlestis in traditionibus, quales illæ in hominum animis sine scripto conseruantur, constituamus: cum Scriptura nobis ostendat, quam incerta fuerit custodia verbi Dei, per traditiones in animis hominum seruatas, primis illis viuidis, puerilibus & florentissimis mundi temporibus.

Deus patefecit suam voluntatem.

Adam longæuus.

Fermentum doctrinæ.

Labanus ido-[illegible]

Abraham. *Iacob.* *Moses.*

Deus igitur tunc, cum traditiones adulteratæ essent & deprauatæ, iterũ per peculiares reuelationes Abrahæ factas, puritatem doctrinę suæ instaurauit: quam plenius etiã declarauit, & Abrahamum Prophetam instituit, Genes. 20. Sequentib. etiam temporibus, immediate cum Isaac & Iacob locutus, instauratam doctrinæ suæ sinceritatem confirmauit. Iacob verò moriturus, depositũ illud filiis suis, tanquam in testamento relictum, diligenter quasi per manus posteris tradendũ & conseruandum, commendauit. Et quamdiu 12. Patriarchæ filij Iacob superstites fuerunt, traditionem illam sanæ doctrinæ incorruptam seruatã esse, verisimile est. Sed à morte filiorum Iacob, vsq; ad exitum ex Ægypto, vltra centum non multi anni intercesserunt. Quam certo autem & fideliter, intra tam breue temporis spacium, puritas doctrinæ per traditiones conseruata fuerit, Ezech. ostendit c. 20. vbi Deus inquit: Dixi ad eos: Vnusquisq; offensiones oculorum suorum abiiciat. Et irritauerũt me. Vnusquisq; offensiones oculorum suorũ non proiecit, nec idola Ægypti reliquerunt: & dixi, vt implerem iram meam in eis, in medio terræ Ægypti, &c. Ibi verò sicut antea etiam, cum traditio non conseruasset depositũ illud, Deus peculiarib. reuelationibus, additis multis stupendis miraculis, puritatem doctrinæ suæ per Mosen, ad veteres fontes Patriarcharũ reuocauit: id quod scriptio libri Genesis manifeste ostendit.

Breuius quam pro rerum amplitudine complexus sum historiam annorũ ab initio mundi 2454. in quibus doctrina cœlestis, voce diuina patefacta, fuit propagata, & per manus tradita, sine scriptura diuinitus inspirata, sola viua voce, ab iis, qui cœlestibus reuelationibus, ac aliis testimoniis diuinitus ad hoc constituti & confirmati fuerãt. Ostendimus autem, quam parum fideliter traditio illa, quę à Patriarchis accepta erat, retenta & conseruata fuerit à posteris: sæpius enim corruptam, adulteratã & deprauatam fuisse, Scriptura ostendit, ab iis, qui traditiones illas à Patribus acceptas cõseruare, propagare, & aliis per manus tradere debebãt. Qualis igitur sit custodia & cõseruatio doctrinæ cœlestis, per traditiones apud posteritatem, exempla illa ostendunt. Visum autem tunc Deo fuit, per nouas subinde & peculiares reuelationes, puritatẽ verbi sui, quando per traditiones adulterari cœperat, instaurare, confirmare, propagare, & conseruare. Quare verò illa, & nõ alia ratione tunc vti voluerit, nostrũ non est curiosius inquirere, neq; enim omniũ operum suorum rationes Deus nobis reddere tenetur.

Sed hoc dignum est consideratione, cum per traditiones puritas doctrinæ non conseruaretur, & Deus non vellet amplius illa ratione vti: vt exortis corruptelis per nouas subinde & peculiares reuelationes repeteret, instauraret & conseruaret puritatem eius doctrinæ, quæ ab initio mundi Patriarchis patefacta & tradita fuerat: dignum, inquam, est obseruatione, quam aliam rationem tempore Moysis ipse instituerit & ostenderit: vt scilicet scriptis, diuina autoritate & testimonio approbatis & confirmatis, puritas doctrinæ cœlestis propagaretur & conseruaretur: ne quæstionibus aut controuersiis de veteri genuina & pura Patriarcharum doctrina exortis, semper quærendæ & expectãdæ essent nouæ & peculiares reuelationes. Illa verò historia diligenter consideranda est. Vtiliter enim illustrabit, & explicabit præsentem controuersiã de sacra Scriptura, monstrata prima eius origine. Ostendit autem historia, quod iudico præcipue esse obseruandum, Deum non tantum instituisse, sed ipsum suo facto & exemplo, cum primus verba Decalogi scripsit, initiasse, dedicasse & consecrasse viam illam & rationẽ: vt per Scripturas diuinitus inspiratas conseruetur, & retineatur doctrinæ cœlestis puritas. Ita prima origo sacræ Scripturæ, Deum ipsum habebit autorem. Loquimur autem de Scripturis diuinitus inspiratis. Nihil igitur disputabimus de illis, quæ Iosephus ante diluuium columnis incisa fuisse refert. Nec apocrypha scripta Henoch huc pertinent, de quibus Hilarius in Psal. 132. inquit: Quæ libro legis non continentur, ne nosse quidem debemus. Sunt qui opinantur, Mosen historiam Iob, apud Iethro socerum suum in terra Madian reperisse, & illam secum attulisse ad filios Israel in Ægyptum, vt exemplo Iob oppressiones Pharaonis patienter discerent ferre: sed hoc dicitur sine certis testimoniis & argumentis. Iudæi fabulãtur, librum Genesis à Mose cõscriptum fuisse priusquam Deus verba Decalogi scriberet: propterea quod Exodi 24. fit mentio voluminis fœderis, ante allatas tabulas Decalogi. Sed non animaduertunt, multa per anticipationem, seu per ὕστερον πρότερον in historia sacra dici: volumen enim illud, cuius mẽtio fit Exo. 24. fuit liber veteris Testamenti, quod Deus in mõte Sina pepigit cum filiis Israel: sicut manifeste scriptum est, Hebr. 9. Sed Exo. 34. cum Deus verba Decalogi scriberet in tabulis, Moses nondum scripserat volumen fœderis, sed tunc primũ accepit mandatum scribendi. Nullum igitur dubium est, quæ Exo. 24. de scriptione & dedicatione voluminis fœderis referuntur, gesta esse postea, quæ Exo. 34. describuntur: ita vt Deus Decalogum prius scripserit in tabulis, quam Moses suos libros conscriberet. Non ignoro, varias disputari de libro bellorum Domini, cuius Moses mentionem facit, Num. 21. Vtitur enim futuro tempore: Dicetur in libro bellorum Domini, quod gestum est in mari rubro. Et quod Iosue 10. citatur liber iustorum, non potest esse liber aliquis antediluuianus: agitur enim de historia, quæ sub Iosua accidit. Nec Iudæorum siue fabulas, siue ænigmata moror, quod lex ante conditionem mundi scripta fuerit literis igneis, nigris in dorso ignis candidi: neq; ciuitas, quasi vniuersitas librorum apud Cananitas Iosue 15. huc pertinet. Nobis enim de libris Scripturæ diuinitus inspiratæ, quos ad posteritatem Deus peruenire & conseruari voluit, disputatio est.

Scriptura autor & origo. *Iosephus.* *Henoch.* *Hilarius.* *Iob.* *Liber bellorum Domini.*

Et hæc eò recitaui, vt obseruetur ex scripturis diuinitus inspiratis, quas ad posteritatem Deus conseruari & extare voluit, nihil scriptum fuisse ante tabulas Decalogi, Dei digitis conscriptas. Multum enim facit ad dignitatem & authoritatem sacræ Scripturæ illustrandam, quod Deus ipse rationem comprehẽdendi literis doctrinam cœlestem, non tantum instituit & mandauit, sed quod illam primus, scriptis verbis Decalogi suis digitis initiauit, dedicauit & consecrauit. Si enim ab hominibus primum scriptio sacrorum librorum inchoata fuisset, potuisset opponi præscriptio plus quam bis mille annorum: vbi in melioribus mundi temporibus & inter præstantissimos Patriarchas, sine scripto, viua voce tradita fuit doctrina verbi diuini. Deus igitur ipse, suis digitis fecit initium scribendi: vt ostenderet, quantum huic rationi, vt doctrinæ puritas ad posteritatem scriptis conseruetur, tribuendum sit: Quod verò Tabulas lapideas

Scriptura autoritas & dignitas.

sumpsit,

ſumpſit, in quibus verba Decalogi ſcripſit, alia eſt ratio quæ explicatur, 1. Corin. 3. Ne verò ea, quæ per homines Dei, miraculis & teſtimoniis diuinis ad hoc ornatos, vel conſcriberentur, vel conſcripta comprobarentur, minoris vel nullius ad confirmationem dogmatum, & refutationem corruptelarũ, autoritatis haberentur: noluit Deus ipſe totam legem conſcribere, ſed ſcriptis verbis Decalogi, Moſi mandatum dedit, vt reliqua ex ore eius conſcriberet. Et vt populus Dei certus eſſet, Scripturam illam Moſis non humana voluntate allatam, ſed diuinitus inſpiratam eſſe: Deus valde multis ſtupẽdis miraculis teſtimonio Moſis autoritatem conciliauit, & ante ſcriptionem, & poſt, & in ipſa ſcriptione.

Moyſis autoritas confirmata.

Duo igitur hactenus ex vetuſtiſſima hiſtoria ſacra monſtrauimus. I. Puritatem doctrinæ cœleſtis, per traditiones viuæ vocis non fuiſſe ſemper & vbique conſeruatam, ſed ſæpius corruptam & adulteratam. II. Ne verò nouis ſemper & peculiaribus, ad inſtaurandam & retinendam doctrinæ puritatem, opus eſſet reuelationibus, Deum ſub Moyſe inſtituiſſe aliam rationem: vt ſcilicet ſcripto comprehenderetur doctrina verbi Dei. Et hæc eſt prima origo Scripturæ: qua monſtrata, ſupereſt vt porrò conſideretur, quem Scripturæ vſum, quam dignitatem & autoritatẽ Deus ipſe eſſe voluerit. Et quia hiſtoria manifeſta eſt, nuda annotatione locorum contenti erimus. Complexus eſt autem Moſes quatuor libris, non tantum hiſtoriam ſui temporis eductionis ex Ægypto, & quæ per quadraginta ann. in deſerto geſta ſunt: ſed præcipuum eius conſilium fuit, conſcribere doctrinam legis, quam Deus in monte Sina in deſerto, populo Iſrael tradidit. Præterea in primo libro complexus eſt capita doctrinæ & fidei Patriarcharum, quam ab initio mundi, ad ſua ferme tempora, ex ipſius Dei patefactione traditam acceperant, & profeſſi fuerant. Et tabulas quidẽ Decalogi, ipſius Dei manu ſcriptas, in arcam fœderis, quæ in loco tabernaculi ſanctiſſimo erat, imponi Deus iuſſit: Moſes verò ſua ſcripta, inſpiratione diuina conſignata, collocari iuſſit in latere arcæ, Deuter. 31. Et eius depoſiti cuſtodiam & conſeruationem commendauit Sacerdotibus, filiis Leui, qui portabant arcam fœderis Domini, & cunctis ſenioribus Iſrael. Conſtituit etiam, vt Rex exemplar legis, ex illo quod coram facie Sacerdotum & Leuitarum erat deſcriptũ, ſecum haberet, ne declinaret in partẽ, vel dexterã, vel ſiniſtram, Deut. 17. Et mãdauit, vt vulgus etiam in poſtibus, in ianuis, in limine, in oſtiis verba illa ſcriberet, Deut. 6. & 11.

Moyſis ſcripta.

Vſum etiam expreſſe oſtendit Deut. 31. vbi præcipit, vt legatur coram toto Iſrael, tam viris, quam mulieribus, paruulis & aduenis, vt audientes diſcãt, cuſtodiant & impleant omnes ſermones legis huius: filij quoque eorum, qui nunc ignorant, vt audire poſſint, &c. Et in fine, inquit: Ponite librum iſtum in latere arcæ fœderis, vt ſit tibi contra te in teſtimonium. Noui enim, quod poſt mortẽ meam declinabitis de via, quam præcepi vobis.

Scripturæ vſus.

Hæc Scripturæ teſtimonia oſtendunt, quomodo poſt conſcriptos ſacros illos libros, Eccleſia filiorum Iſrael fuerit columna & firmamentum veritatis: quia ſcilicet ipſis concredita fuerunt eloquia Dei, Rom. 3. Non autem ita, vt vel quiduis arbitratu ſuo ſtatuere, vel ex traditionibus non ſcriptis, pro fidei dogmatibus, alia & diuerſa ab illis, quæ conſcripta erant, obtrudere poſſent Eccleſiæ: ſed quia cuſtodes eſſe debeant Scripturæ, in qua Deus ſua inſpiratione doctrinam cœleſtem, & quæ ab initio mundi Patriarchis tradita, in Eccleſia ſonuerat, & quæ Moſi patefacta fuerat, literis cõprehendi curarat: non vt libri ſocii in angulo tabernaculi ſepulti iacerent, ſed ita vt quærentibus aut ignorantibus, quæ doctrina Patriarchis, quæ Moſi eſſet diuinitus patefacta & tradita, oſtenderent ex illa Scriptura, veram, genuinam & puram doctrinæ cœleſtis vocem. Et ſi declinaſſent à mandatis Dei, vt Scriptura illa eſſet teſtimonium, Deut. 31. Ideò enim iubebat Moſes deſcribi exemplar legis, vt eſſet Canon, norma & regula, ne declinaretur vel in dexteram, vel in ſiniſtram partem, Deut. 17. Et valde illuſtri magnificentia, Deus illã verbi ſui cuſtodiam ornauit & commendauit extructione, portatione, & circumſeruatione ſplendidiſſimi tabernaculi.

Scriptura oſtendit, quæ doctrina ſit falſa.

Adiiciatur verò & hæc obſeruatio. Reliqua Noæ poſteritas per vniuerſas terras diſperſa, ſine dubio ea relatione maiorum, per ſucceſſionem multa ex traditionibus Patrum, licet fermentata retinuerat: ſicut poſteris etiam temporibus talia veſtigia traditionum, licet valde deprauata in gentium religionibus deprehenſa & notata ſunt à ſcriptoribus Eccleſiaſticis. Et non eſt dubium, ipſos cum non minus videri vellent, habere verbum Dei, quam filij Iſrael, magnifice oppoſuiſſe titulos & prætextũ traditionum, ab ipſis Patriarchis acceptarum. Quod ſi tunc habuiſſent aduocatum, Andradio, Pighio, aut Lindano ſimilẽ, næ illi contumelioſe eluſiſſent magnificum illud inſtitutũ Dei, de Scriptura per Moſen tradita. Quid enim? Num veriſimile eſt, Patriarchas & ante & poſt diluuium, quibus longiſſima vita conceſſa fuit, intra bis mille & trecentos annos vſq; ad mortem Ioſeph, non plura verba feciſſe de doctrina diuinitus patefacta, quam quæ paucis & anguſtis illis primi libri Moſis paginis comprehenſa ſunt? Atqui non minus fuit verbum Dei, quod illi à Deo acceptum, frequentius & multo pluribus verbis tractarunt, quam illud, quod à Moſe in primo libro de doctrina & fide Patriarcharum, breuiſſime conſcriptum eſt. Nec exiſtimandum eſt, tam parui momenti illa fuiſſe, quæ Patriarchæ plenius tractarunt, vt facile negligi poſſint: modo illa teneamus, quæ Moſes ſcripto complexus. Et quid eſt, quod noſtro tempore contra Scripturæ autoritatem, pro traditionibus à Pontificiis affertur, quod non potuiſſent etiam prætendere poſteri Cham & Iaphet, qui religionem ſuam, cum ex Scriptura non poſſent, titulo traditionum tuebantur. Nam & illud, quod Pighius de Epiſtola ad Philemonem calumniatur, poſſet de libro Moſis dici, longe maiora myſteria fuiſſe in Patriarcharum doctrina, quam quæ Moſes narrat de ouibus, de ſeruorum rixis, de mulierum contentionibus, & ſimilibus. Sed vna & ſimplex tunc fuit reſponſio, verum eſſe, quod intra tam multos annos, Patriarchæ longe plura verba fecerint de doctrina cœleſti, quã quæ vno tam anguſto libro Moyſis potuerint comprehendi. Sed ex omnibus illis, quę Patriarchæ & fecerunt, & docuerunt diuina inſpiratione, illa electa eſſe vt conſcriberentur, quæ ad fidem & mores pie viuendi, poſteritati ſufficere iudicata ſunt. Et huius iudicij, ſeu ſelectionis, Deum ipſum eſſe authorem, nullum eſt dubium. Quæ enim Moyſes in 1. cap. antẽ creationẽ hominis facta & dicta eſſe ſcribit, a nullo homine, ſed ex ſolius Dei reuelatione cognoſcere potuit. Certum igitur eſt, quod ne Pontificios quidem negaturos arbitror, ea, quæ de Patriarcharum doctri-

Noæ poſteritas.

Cham. Iaphet.

doctrina & fide Deus posteritati necessaria indicauit, comprehensa esse scriptis Moysis. Et sane non est dubium, in memoria piorum hæsisse tunc adhuc narrationes quasdam, nec falsas, nec vanas de sermonib. Patriarcharum. Sed illas oportuit, nec contrarias, nec diuersas, sed cōsentaneas fuisse illis, quæ Moyses scripsit, ita vt scriptura Moysis regula & amussis esset, ad quam exigerentur & examinarētur, quæcunq; de Patriarcharum & Moysis doctrina dicerentur. Hanc collationem ideò institui: ostendit enim ex ipsa prima origine Scripturæ, refutationē omnium argumentorū, quæ nunc à Pontificiis pro traditionib. contra Scripturam nectuntur: & quidem talem refutationem, quam ipsi admittere & vsurpare cogūtur, quando de scriptis V. Testamenti disputatio est. Quod verò fingunt, aliam esse rationem scriptorū N. Testamenti, postea refutabimus.

Scriptura Moysis.

Et hæc de prima Scripturæ origine, potissimum huc pertinent. Reliqua igitur de doctrina & Scriptura V. Testamenti, breuiter perstringemus.

Prophetarum doctrina.

Post Moysen enim Deus subinde excitauit Prophetas, quorum doctrinæ & Testimonio ingentibus miraculis fidem & autoritatem conciliauit: sicut historia Eliæ & Elisæi manifeste ostendit. Et ad Iosue Deus dicit, cap. 3. Hodie incipiam te exaltare coram omni Israel, vt sciant, sicut cum Moyse fui, ita & tecum sum. Illi verò licet miraculis essent cōfirmati, non tamen habebant potestatem, vt de doctrina Patriarcharum & Moysis, alia diuersa aut cōtraria assererent aut statuerent, quam quæ in libris Moysis consignata erant: sed ex diuina reuelatione addebant interpretationes illustriores, prout lucifer noui Testamenti magis magisq; appropinquabat. Totius verò suæ doctrinæ summam & capita, quantum Deus posteritati necessarium iudicabat, ipsi conscribebant: quæ conscripta, ad sacros Moysis libros, hoc est, in latere arcæ collocabantur. Ita enim de Iosue c. 24. scriptum est, quod omnia verba sua scripserit in volumine legis Domini, quod positum erat in latere arcæ fœderis, Deuteron. 31. Et 1. Reg. 10. Samuel legem regni scripsit in libro, & reposuit coram Domino: hoc est, vbi arca fœderis erat. Esa. 30. Deus dicit Prophetæ: Nunc ingressus scribe super tabulam, & in libro diligenter exara illud, & erit in die nouissimo vsque in æternum. Et quomodo Prophetæ soliti fuerint capita doctrinæ suæ, quæ Dei inspiratione ad posteritatem peruenire debebant, conscribere, colligi potest ex 2. cap. Habacuc. Scribe visionem, & explana eam super tabulam, vt percurrat, qui legerit eam. Et Esa. 8. Sume tibi librum, & scribe in eo stylo hominis. Similia exempla extant apud Ieremiam, c. 36. 45. 51.

Et hoc modo constitutus est Canon Scripturæ Propheticæ. Nam Ezech. 13. de Pseudoprophetis dicitur: in Scriptura Israel non scribentur. Sed de Canone Scripturæ postea dicendum erit.

Dei solicitudo pro doctrina vera conseruatione.

Hæc narratio de temporib. Prophetarum, quam breuitatis studio obiter attingere magis quam explicare volui, liquido ostendit, quam paterna solicitudine Deus Ecclesiæ suæ prospexerit: vt posteritas doctrinam Propheticam, sine fermento, sine adulteratione & deprauatione, genuinam, puram & sinceram habere, conseruare & propagare posset. Scripto enim illam comprehendi voluit, ne peregrina & adulterina Ecclesiæ obtruderentur, hoc titulo, quasi à Prophetis tradita & accepta essent. Quod si obiiciatur, Esaiam in curriculo ministerij sui, per annos 80. certe plura prædicasse, quam quæ 66. angustis illis, quæ extant sectionibus, comprehendantur: quod idem de reliquis Prophetis, quorum vel nulla plane extant scripta, vel quæ extiterunt, interciderunt, plausibilius obiici potest. Et certe, æque fuit verbum Dei, pari reuerentia amplectendum, quod prædicatū est, & quod scriptum est. Responsio autem firma & vera hæc est: Quæ ex Prophetarum doctrina Deus ad fidem & pietatem posteris necessaria iudicauit, ea conscribi curauit, & ad posteritatem conseruauit. Hoc argumentum ideo toties repeto, vt Pontificij videant, quale habeant fundamentum in suis obiectionibus. Negare enim nec possunt, nec audent id, quod verissimum est: licet plura fuerint tradita à Patriarchis, Moyse & Prophetis, quam scripta sunt: contineri tamen in Scriptura veteris Testamenti omnia, quæ de Patriarcharum, Mosis & Prophetarum doctrina Deus necessarium iudicauit posteritatē scire. Coguntur & hoc aduersarij concedere, Quæcunque, quocunq; etiam titulo à Iudæis afferuntur, examinanda & exigenda esse ad normam illius Scripturæ: vt quæ ei consentanea sunt, probentur: quæ verò peregrina sunt, aut dissentiunt, reprobentur. Constat enim de doctrina veteris Testamenti nihil esse admittendum aut recipiendum, quod ex scriptura illius non potest probari, non obstantibus quibusuis argumentis de traditionibus. Fundamenta verò huius verissimæ sententiæ, monstrabunt nobis postea viam ad refutandas & subuertendas omnes obiectiones Pontificiorum de traditionibus. Christus enim & Apostoli in nouo Testamento, quando allegant Prophetas aliquid dixisse, Deum locutum per os Prophetarum, quando nomināt sermonem Propheticum, non ablegant nos ad tacitas sine scripto traditiones, sed ea, quæ in scriptura extant, intelligūt. Lindanus, totius Pontificiæ religionis panopliam in eo constituit, quod Petr. dixit: Verbum Dei est, quod prædicatum est vobis. Sed Apostoli per tot annos plura prædicauerunt, quam quæ angusto codice noui Testamenti cōprehendi potuerunt. Plura ergo in nouo Testamento sunt credenda, quam quæ scriptis Apostolicis continentur. Sed idem & eadem etiam ratione de doctrina veteris Testamenti dici posset, sæpius enim occurrunt in veteri Testamento illæ voces: Auribus nostris audiuimus, Patres nostri nunciauerunt nobis, tradiderunt illa filiis post se, &c. Et non est dubiū, multa ex concionibus & sermonib. Prophetarum, in piorum animis conseruata, & posteris communicata fuisse. Num verò propterea, extra & præter Scripturam veteris Testamēti, fabulæ Thalmudicæ recipiendæ erūt? Nos verò potius sequamur vere piorum iudicium, qui tempore Prophetarum fuerunt; inde enim solutionem obiectionis intelligemus.

Iudæorum doctrina ad quam normam examinanda.

Motis enim controuersiis, & exortis corruptelis, simpliciter proposuerunt normam Scripturæ. Ita cum tempore Achas, remoto altari Domini, & substituto Damasceno, tristissimæ regnarēt corruptelæ, quæ titulo & prætextu reuelationum proponebātur, Esai. c. 8. simpliciter dicit: Ad legem & ad testimonium, quod si non dixerint iuxta verbū hoc, non erit eis matutina lux. Videt & agnoscit Lector, quomodo Scriptura in V. Testamēto vsurpata fuerit pro norma, canone, amussi, & regula certissima, in cōtrouersiis de doctrina: sicut supra ea Moyse ostendimus, in hunc vsum illam conscriptam fuisse. Et Iosaphat religionem collapsam, & superstitionibus contaminatam instauraturus, scribitur eam reuo-

Scriptura audiendum in controuersiis attendendum.

reuocasse ad primas vias Dauid patris sui. Sed audi, iuxta quam regulam & normam corruptelæ abiectæ, & puritas doctrinæ patrum restituta fuerit. 2. Paralip.17. Misit de Principibus suis, de Sacerdotibus & Leuitis, qui docerent populum in Iuda, habentes librum legis Domini: & circumibāt cunctas vrbes Iuda, ac erudiebāt populum. Ezechias etiam, corruptelas doctrinæ & cultus diuini ab Achas inuectas eliminaturus, operatus est rectum & verum coram Domino iuxta legem, 2.Paralipo.31. & iuxta dispositionē Dauid: siquidem Domini præceptum fuit per manum Prophetarum eius. Et memorabile est, cum Manasses & Ammon, populū à vera Patrum religione ad idololatriam abducere vellent, librum legis Domini absconderunt, ne singulis septenniis populo prælegeretur, sicut Moses constituerat, sub Iosia enim Helcias Sacerdos librum legis Domini, qui per manum Mosis datus fuerat, inuenit in ruinis templi cum reficerentur. Et Iosias conuocatis vniuersis senioribus, Sacerdotibus, Leuitis, & omni populo, à minimo vsq; ad maximum, legit omnia verba voluminis, & percussit fœdus coram Domino, adiurauitq; omnem populum, vt facerent, quæ scripta sunt in volumine illo quod legerat. Et hæc fuit norma, iuxta quā repurgauit doctrinam & cultum templi. In hanc sententiam in historia Iudicum de corruptelis doctrinæ & cultus diuini, aliquoties scribitur: In illo tempore non erat rex in Israel, sed quisq; quod sibi rectum videbatur, faciebat. Rex enim iussus erat, Deuteron.17. exemplar legis diuinæ semper secum habere, in illum vsum sicut de Iosaphat, Ezechia & Iosia iam dictum est. Et cum Ioas in regnum inauguratur, adhibetur ceremonia pulcherrima, 2. Paral.23. Imposito enim diademate, traditur ipsi testimonium legis, & ita vngitur in Regem. Et summa, quādo Prophetæ arguunt populum de corruptelis doctrinæ, dicunt discessionem factam esse à lege Domini, quę certe Scriptura comprehensa fuit.

Illustre etiam est exemplum in Esdra, quomodo errores & abusus, qui multi irrepserant per tempora exilij, ad normam Scripturæ correxerint & emēdarint. Ex hac etiam norma Paulus coram rege Agrippa, probat se nihil falsi aut peregrini docere, Act.26. Nihil docēs extra ea, quæ Moses & Prophetæ prænunciauerūt. Abraham etiam diuitem à peculiaribus reuelationibus, mittit ad audiendū Mosen & Prophetas. Et ne quis de traditionibus non scriptis hoc intelligat, Christus Luc. 24. cum testimonia doctrinæ Patrum & Prophetarum, ab initio mundi proferre vellet, Scripturam interpretatur, & inquit: Ita scriptum est. Et hoc testimonium diligenter considerandum est. Ingressus iam erat Christus in gloriam suam per resurrectionem, & potuisset multa commemorare de Patriarcharum & Prophetarum veris traditionibus non scriptis: ipse enim est persona illa, quæ cum Patribus locuta fuit: sed ea tantum, quæ scripta sunt, affert. Voluit enim cōprobare in illis, quæ de doctrina Patriarcharum & Prophetarum scripta sunt, contineri omnia, quæ necessaria sunt & sufficiunt, quando quæritur, quæ fuerit doctrina & fides Patriarcharum & Prophetarum. Et norma illa Scripturæ veteris Testamenti, tantæ fuit autoritatis ad comprobationem & confirmationem dogmatum, quod Christus ipse doctrinam suam testimoniis Scripturæ veteris Testamenti probare non erubescit. Paul. Rom.1. confirmat se prædicare Euangelium, quod per Prophetas in scripturis sanctis promissum fuit. Et Act.17. Prædicatio Apostolorum ad Scripturas examinatur, an recte se habeat. Et hoc examen laudatur à S.Sancto.

Scripturam commendat Christus.

Scriptura est norma dogmatum.

Sed iamdudum præsentio, Andradium exclamaturum, peregrinam esse hanc disputationem, neq; enim quæstionem esse de libris veteris Testamenti, sed de Scriptura N. Testamenti. Ego verò nō ignoro, quare soleant præcedere commemorationē de vsu & autoritate Scripturæ V. Testamenti: sentiunt enim, ex nuda illa cōmemoratione, omnia sua argumenta, quæ cōtra Scripturam N. Testamenti cumulant, labefactari & infringi. Et propter hāc causam paulo altius volui repetere hanc commemorationē, de prima origine Scripturæ sacræ. Non enim in N. Testamento ab Apostolis primum ratio illa, vt doctrina cœlestis literis commendetur, inuenta & instituta est: sed rationem illam acceperunt à veteribus, & ea vsi sunt propter easdem causas & in eundem vsum, sicut Scriptura in prima sua origine tradita fuit. Et hoc diligenter obseruandum est.

Scriptura noui Testamenti quo consilio instituta.

Ostendimus igitur: I. Quæ sit prima Scripturæ diuinitus inspiratæ, origo, & quem primum habeat autorem. II. Qua occasione, & propter quam causam instituta fuerit Scriptura sacra: quia scilicet per traditiones nō conseruabatur puritas doctrinæ, sed illo titulo & prætextu, multa peregrina & falsa admiscebantur. III. Quem Deus voluerit vsum esse Scripturæ: vt scilicet, esset norma & regula fidei, & iudiciorum in controuersiis & disputationibus de religione, sicut multis exēplis probauimus. IIII. Ostendimus, quod diuina inspiratione, ex Patriarcharum & Prophetarum doctrina, summaria capita electa fuerunt, quæ conscriberentur: quæ posteritati, à Deo iudicata sunt necessaria esse, & sufficere. V. Monstrauimus, quid tribuendū sit obiectioni illi, contra perfectionem & sufficientiam Scripturæ veteris Testamenti: quod scilicet frequentius, & multo pluribus verbis, viua voce tradita fuerit doctrina à Patriarchis & Prophetis, quàm paucis & angustis libris comprehendi potuerit.

Hæc capita recte considerata, pulcherrime illustrant disputationem de Scriptura nostri Testamēti. Quod enim Euangelistæ & Apostoli doctrinam suam scriptis comprehēdi curarunt, illud sumpserunt à prima Scripturæ origine: & inde rectissime potest iudicari, quæ sit ratio, causa & vsus Scripturæ N. Testamenti, sicut mox ostendemus. Sed prius pauca quædam annotanda sunt de origine traditionum, quæ Scripturæ, vel vt imperfectæ assuuntur, vel vt ambiguæ & obscuræ opponuntur.

Euangelica scripta. Apostolica scripta.

DE SIMILITVDINE ET AFFINItate traditionum Pontificiarum, cum Pharisaicis & Thalmudicis.

De traditionibus Pontificiorum, suo loco dicemus. Sicut autem vtile est, primam originem Scripturæ sacræ considerare, vnumquodq; enim ex sua origine rectissime iudicatur: ita & hæc obseruatio multa monebit, quod disputatio de traditionibus non scriptis, vel assuendis, vel opponendis scripturæ, non recens cœpit, sed est ipsissima panoplia Iudaicæ perfidiæ, contra gladium spiritus, quod est verbum Dei in Scriptura. Fuisse autem antiquissimis etiam temporibus certamina de Scriptura & traditionibus, non est dubium: cum posteri Cham & Iaphet, religiones suas, extra & contra Scripturam, palliare & tueri conati fuerunt titulo & prætextu traditionum, quas à maioribus per ma-

nus

Doctrina corruptela apud Iudaos tempore Christi, & earũ causa.

nus accepisse iactitarunt. Sed de iis tátum, quæ manifesta sunt, breuiter dicemus. Puritatem sanæ doctrinæ verbi Dei, apud Iudæos tẽpore Christi corruptam, adulteratam & deprauatam fuisse, historia Euangelica manifeste ostendit. Quod si originem & causam illarum corruptelarum, cum quidem sacros libros Iudæi haberent, legerent & interpretarentur, inquiramus, respondebit historia Euangelica, deberi illas falsis & vanis traditionibus. Quando enim Scriptura erat manifesta, vt de secundo & quarto præcepto, opponebant traditiones, ita vt verba Scripturæ inflecterent ad traditiones, & ex illis sumerent interpretationem, hoc titulo & prætextu: Dictum est antiquis, sicut exempla extant, Matth. 5. 15. & 23. Habebant præterea multas vanas traditiones, extra & præter Scripturam: quarum obseruationem, fingebant ita necessariam, vt eam vel præferrent, vel certe æquarẽt mandatis Dei scriptis. Marci 7. Luc. 11. & 18 Mat. 23. &c.

Traditionũ obseruatio.

Traditiones qua de causa suscepta à Iudæis.

Et hunc fuisse tunc fontem omnium corruptelarum in doctrina Pharisaica, filius Dei in multis locis ostendit. Vnde autem arbitraris ortam illam persuasionem de traditionibus, nisi inde, quod iudicatum est, non omnia, quæ ad fidem & vitæ pietatem necessaria sunt, in scriptura veteris Testamenti comprehensa esse? Et non est dubium, multa nec vana, nec falsa, ex sermonibus Patriarcharum & Prophetarum in memoria piorũ, in vera antiquitate hæsisse. Sed inde apud posteros, cum facta esset inclinatio puritatis doctrinæ, orta demum est persuasio, quia Patriarchæ & Prophetæ plura fecissent & dixissent, quam quæ scripta sunt: ideò præter scripturam, illa etiam, quæ titulo traditionum iactabantur, pari reuerentia & pietatis affectu complectenda & veneranda esse, licet Scripturæ non essent consentanea, vel etiam cum illa pugnarent. Et hoc bene cõsideretur, qua ratione Diabolus soleat insidiari puritati doctrinæ (quando Scripturam in vniuersum non potest abolere, sicut tentauit per Antiochum, 1. Machab. 1.) quod scilicet specioso prætextu fingit præter Scripturam, necessarias esse etiam traditiones sine scripto: & quidem ita, vt traditiones illæ non ad Scripturam examinandæ, sed econtra verba Scripturæ inflectenda iudicentur ad traditiones non scriptas: cum tamen Deus propter illam ipsam causam, Ecclesiæ Scripturam in prima eius origine, sicut suprà ostensum est, commendarit, vt illa esset norma & regula, ne falsa, suppositia & vana, quocunque titulo, & prætextu Ecclesiæ obtruderentur. Sed hoc consilium & institutũ Dei, Diabolus insidiose apud Iudæos inuertit, specioso hoc prætextu: quod sine dubitatione illa, quæ certum esset Patriarchas & Prophetas docuisse & fecisse, licet scripta non essent, digna tamen essent pari cum Scriptura autoritate. Et sub hoc prætextu, incerta & commentitia quæq;, postea inimicus veritatis vendicauit. Vide autem cum de traditionibus extra & præter Scripturam, Christo disputatio esset cum Pharisæis, potuisset facile commemorare alia & plura Patriarcharum & Prophetarum vera dicta & facta, quam quæ scripta sunt: & potuisset illius commemorationis fidem, miraculis comprobare. Et sine dubio fecisset illud, si iudicasset non omnia, quæ necessaria sunt, & sufficiunt, Scripturis contineri. Cum enim duæ essent quæstiones. I. An de doctrina Patriarcharum & Prophetarum, præter ea, quæ scripta sunt, aliquid aliud tanquã ex traditione viuæ vocis profectũ & acceptum, quod ex Scriptura probari non posset, nec cum ea consentaneum esset, admittendum esset, & recipiendum? II. An illæ traditiones, quæ à Pharisæis hoc titulo prætendebantur, essent veræ? Christus non tantum ipsas traditiones Pharisæorum, vt falsas & vanas refutat & abiicit: sed simpliciter deducit ipsos ad scripturam, non substituit aliis traditionibus, de doctrina veterum, tanquam præter scripturam necessariis & amplectendis. Et 1. Pet. 1. Apostolus dicit: Non auro vel argento, sed precioso sanguine agni immaculati Christi, redempti estis à vana conuersatione, quam ex patrũ traditione accepératis, sitis igitur sancti in omni cõuersatione, sicut scriptũ est.

Traditiones Christus non allegauit.

Corruptelæ igitur puritatis doctrinæ apud Pharisæos originem habuerũt ex traditionibus, quas vt necessarias, Scripturæ partim assuebant, partim opponebant. Et Christus doctrinæ Propheticę pristinam & genuinam puritatem ita restituit, quod abiectis & refutatis traditionib. ad ipsam Scripturam Ecclesiã deducit. Hæc ex historia Euangelica sunt manifesta. Irenæus lib. 4. c. 25. dicit, suo tempore extitisse legem Pharisaicam de traditionibus, vbi de scripta lege Dei quædam auferant, quædam addãt, quædam vt volunt interpretentur. Has traditiones vocat aquatas ex primo cap. Esaiæ, propterea quod puritati verbi Dei, admisceatur fermentum traditionum. Et dicit ipsos fingere, illatã traditionum obseruationem ea ipsa lege necessariam esse.

Doctrina corruptela ex traditionibus nata.

Hæc descriptio obseruetur, ostendet enim imaginem & similitudinem traditionum, quas Pontificij Ecclesiæ obtrudunt. Nam & ipsi fingunt ex ipsa Scriptura noui Testamenti, necessariam esse etiam traditionum non scriptarum obseruationem.

Traditionum Pharisaicarũ & Papisticarum similitudo.

Sed Andradius cum suis excipiet, de nõ toleranda contumelia, quod ipsorũ traditiones cum Pharisaicis & Iudaicis comparantur. Dicent enim Pharisæos & sequentes Rabinos finxisse & commentos esse suas traditiones: Pontificiorum verò traditiones ab ipsis Apostolis acceptas, certa & continua Episcoporum successione conseruatas, & per manus traditas esse ad nostra vsq; tempora. Sed Iudæi nullo modo cõcedent se suas traditiones sine certa autoritate ex figmentis hominum habere. Texunt enim longam & sine interruptione cõtinuam successionis seriẽ, qua traditiones ab ipso Deo traditæ, à Moyse acceptæ, ad posteritatẽ bona fide propagatæ, & per manus traditæ narrãtur. Et nisi Thalmud prius esset cõscriptum, omnino cogitarẽ Rabinos artificium illud à Pontificiis mutuo sumpsisse, & ad suas traditiones accõmodasse. Tanta enim est similitudo, vt vtriusq; cõmenti de traditionib. & Thalmudistarum & Pontificiorum, vnũ & eundem esse architectum & artificẽ, qui scilicet bono semini interspergit & admiscet zizania, dubitari nõ possit. Ita autem commentum suum conciunãt Thalmudici. Fingunt Mosen in mõte Sinai accepisse à Deo, non tantum ea quæ scripsit, verum etiam mysticã & arcanam expositionem legis: quã nec scripserit, nec scribi voluerit, sed viua tãtum voce eam tradiderit, & ita posteritati per manus tradendã commẽdarit. Et vtrunq; esse verbum Dei, pari reuerentia & pietatis affectu amplectendũ & venerandũ: cùm quod Moyses scripsit, tum quod sine scripto, viua voce per traditiones conseruandum & propagandum mandauit. Vide autem, quam splendidam contexant successionem, qua conseruata sit traditio illa, ne de fide eius dubitetur. Moyses, inquiunt, tradidit eam Heli sacerdoti, Heli Samueli Prophetæ, Samuel

Thalmudicarum traditionum origo & propagatio.

muel Dauidi regi, Dauid Achiæ Prophetæ, Achias Eliæ, Elias Elisæo, Elisæus Ioiadæ Pontifici, Ioiadas Zachariæ Prophetæ, Zacharias Hoseæ, Hoseas Amos, qui eã tradidit Esaiæ: Esaias Micheæ, Micheas Ioeli, Ioel Nahum Prophetę, Nahum Habacuc, qui eã tradidit Sephoniæ: Sephonias Ieremiæ, Ieremias Baruch Scribæ, Baruch Esdrę, Ab Esdra deinde ponunt continuam successionem maxime illustrium virorũ vsq; ad Hillelem, Simeonem iustũ, Gamalielẽ, & alios donec ea illa cõseruatione cœpit in scripta redigi, vnde tandẽ Thalmud confectũ est. Hæc prolixe descripta extant apud Petrum Galatinum.

Romani Pontifices. Hæc profecto longe alia species successionis est, quã quæ à Papistis iactatur, de serie & numero Romanorum Pontificum, in quorum catalogo multi fuerunt monstra verius quam homines. Fingamus iam, nobis rem esse cum Iudæo aliquo, qui rectius sentiẽs, repudiatis Thalmudicis traditionibus, illa tantum velit recipere & credere, quæ sacris Scripturis cõsentanea sunt, & ex illis probari possunt, & illi opponamus Pighii argumentum: vnde tu Iudæe nosti, vera illa esse quæ in libris Moysis & Prophetarũ scripta extant, qui autographa non vidisti: nec si videres posses certi aliquid ex inspectione statuere. Vnde igitur certus es, libros illos, non esse suppositītios, nec esse adulteratos, sed cõplecti veram & sanam doctrinam verbi Dei, sicut diuinitus patefacta est? Certe nõ aliunde hoc constabit, quã ex testificatione illorũ, quorum supra facta est mẽtio, qui continua successionis serie libros illos conseruarunt, & posteritati quasi per manus tradiderũt. Si igitur sacros codices, ex illorum traditione, seu testificatione recipis: qua fronte reliquas traditiones, quæ per illos ipsos, certa successionis serie ad posteritatem propagatæ feruntur, repudiabis? Aut si de Thalmudicis traditionibus dubitare incipies, vacillabit etiam & corruet ipsius Scripturæ certitudo & authoritas, quam traditio & testificatio Synagogæ tibi commendauit. Hîc velim ex Andradio audire, quid iudicet Iudæũ, qui ea Thalmudicis traditionibus se extricare cuperet, ad hãc obiectionem debere & posse respõdere. Nõ enim arbitror, ipsum ita insanire, vt iudicet, pari reuerẽtia *Traditionum stabilitio ex Andradio.* & pietatis affectu suscipiendos libros Biblicos & Thalmudicos. Agnoscat igitur, vel ex hac collatione, quale argumentum sit illud, quo ipse etiam pro traditionibus Pontificiis pugnãs, serio triumphat. Si libros sacros ex traditione ecclesiæ recipimus: ergo eodem modo etiam reliquas omnes traditiones debemus recipere. Sed hoc postea explicãdum erit. Nunc tantum ostendere volui, quanta sit cognatio & similitudo Thalmudistarũ & Papistarũ, quando de traditionibus non scriptis, extra & præter scripturam disputãt. Idẽ enim spiritus, qui Scri- *Scriptura vtriusq; Testamenti struxit Satan insidias per traditiones.* pturæ veteris Testamenti insidias struxit, sub velamine traditionũ, etiam in nouo Testamẽto, ea quę ex Scriptura probari non possunt, sub titulo traditionum, Ecclesiæ obtrudere conatur: & vtrobique vsque adeo simili vtitur artificio, vt facile agnoscas eundẽ esse architectũ. Quanta verò sit efficacia huius erroris, manifestum est. Sola enim illa persuasio de traditionibus non scriptis, cum quidem tã plausibili specie successionis præstantissimorum in populo Dei virorum proponatur, accedente præscriptione & cõsuetudine longissimi temporis, captiuam ducit & detinet miseram plebeculam Iudæorum in tristissima excæcatione: vt Rabi Abrãham Hispanus, de sententia Rabinorũ inquit: Nos decet verbis illorum subscribere, eò quòd omnia eorũ verba, sunt Cabalæ verba. Et nos incedimus ac palpamus, sicut cæci in pariete, vt sustentemus nos ad illum. Ac licet videantur vobis, verba nostra esse vera ac recta: nihilominus tamen est nobis abiicẽda veritas in terram, quoniam veritas cum illis est. Et Lyra Deutero. 17. citat glossam Hebraicam, recipiendum esse, quicquid hoc modo proponatur, etiamsi dextrum dixerint esse sinistrum. Eosdẽ ergo laqueos ex funiculis commentitiarum traditionum contextos, quibus Iudæos irretiuit, nobis etiam tendit idem author.

Et quare Iudæorũ Rabini tam pertinaciter pugnent pro Thalmudicis traditionibus, circumstãtia temporis, quando cõscribi cœpit Iudaicũ Thalmud si recte consideretur, ostendet. *Traditionum Iudaicarum occasio qua fuerit.* Cũ enim subinde ex Iudæis multi, luce scripturarum conuicti, ad Christianam religionem transirent: viderẽt Rabini, se id quod volebant obtinere non posse, si solis scripturarum armis pugnandum esset, alia sibi compararunt præsidia. Circa annum enim Domini 150. cœpit conscribi Thalmud, complectens traditiones: cuius successum cum animaduertissent, postea in infinitũ ferme auctum est. Et post illa tẽpora raro ex Iudæis aliquis (quia laqueis traditionum irretiti, & à Scriptura auersi erãt) ad Christianam fidẽ conuersus fuit. Diximus breuiter de Scriptura veteris Testamenti: vt ostẽderemus, quæ fuerit prima origo, quæ ratio, quis vsus sacræ Scripturæ. Adiecimus illam etiam obseruationẽ, quomodo Pharisæi, & postea Thalmudistæ, Ecclesiam Iudęorum repleuerint infandis erroribus & superstitionibus, ea ratione quòd contenderunt, præter Scripturam Moysis & Prophetarum, pari reuerentia & pietatis affectu recipiendas esse etiam traditiones non scriptas, licet ex Scriptura probari non possent. Et Thalmudica quædam commẽta, de traditionibus recitauimus, propter affinitatem quam habent cum Pontificiorum disputationibus, tacita enim illorum collatio, loco manifestæ refutationis esse potest. Iam digredimur ad Scripturam noui Testamenti, & ad disputationes nostri temporis de traditionibus.

DE SCRIPTVRA NOVI TESTAMENTI.

Video me breuitatis metas, quæ ad rationẽ examinis sufficere possent in hoc loco de Scriptura trãsire, sed candidus Lector dabit mihi vltro veniam, si causam cõsiderauerit. Lõge alia nũc est ratio disputationum inter Pontificios, quam tempore Eccij, Emseri, & similium fuit. Illi enim Scripturæ armis nobiscũ congredi nõ detrectabãt. Pighius verò deprehendit, hoc institutũ plus detrimenti quã commodi dedisse regno Pontificio. Aliã igitur ipse viã magis compendiariam monstrauit, cui si insistant, nullo negotio, quiduis possent obtinere: vt scilicet conquisitis omnibus Rhetoricis artificiis declamitent, de angustiis, de imperfectione, insufficientia, ambiguitate & obscuritate Scripturæ: & strenue *Scriptura à Papistis damnata.* pugnent pro necessitate, authoritate, perfectione, certitudine & claritate traditionum non scriptarum. Vidit enim in illis, quæ ex Scriptura defendi non possunt (quæ potissima regni Pontificij pars est) hac sola ratione victoriam, nec dubiam nec laboriosam fore. Et hoc consilium scriptores Pontificij, qui Pighium insecuti sunt, pro viribus omnea amplexi sunt: vt integris iam libris nihil fer-

me aliud agant, quam quod contra scripturam, pro traditionibus non scriptis disputant. Et in hoc etiam præsidio, Concilium Tridentinū omnes opes suas, ipsamq; adeo salutem suam collocat. Necessitas igitur requirit, vt paulo pluribus de authoritate Scripturæ, cōtra commentitias traditiones agamus. In reliquis postea breuiores erimus, & intra metas examinis orationem cōtinebimus. Quia vero de Scriptura N.T. potissimum controuersia inter nos est, de illa iam dicemus. Et ex illis fundamētis, quæ de prima origine sacræ scripturæ in veteri Testamēto supra annotauimus, planá est tota hæc disputatio: propter quas scilicet causas, & quo consilio doctrina noui Testamenti, scriptis sit cōprehensa. Et ipsi aduersarij hoc animaduertūt & sentiunt. Vide aūt insidiosas ipsorum technas. Nodū enim illum quasi Gordium cū soluere non possint, semel præcidunt hac bipenni, in scriptura scilicet veteris Testamenti, omnia quæ de Patriarcharum & Prophetarum doctrina, Deus posteritati necessaria esse iudicauit & sufficere, comprehensa esse: sed doctrinę noui Testamenti, longe aliam esse rationē. Eius enim proprietatem, ab ipso Deo ita esse cōstitutam, vt nec in tabulis, nec in chartis, nec calamo, nec attramento, vel quouis alio modo literis consignetur: sed viua tantum voce, animis auditorum commendetur, & ita sine scripto cōseruetur, & per manus tradatur. Et hunc volunt esse sensum eius, quod Ieremiæ 31. scriptum est: Dabo legē meā in corda eorum, & in intimo eorum scribam eā. Et quod Paulus dicit 2. Cor. 3. Epistola nostra estis vos, scripta à nobis non atramēto, sed spiritu Dei viui nō in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carneis.

Papistarū de scriptura noui Testam. iudicium.

Quid igitur ad hæc respondebimus? Dicemus id quod res est. Si Deus ita constituisset & ordinasset, vt doctrina Christi & Apostolorum sine scripto, sola traditione viuæ vocis propagaretur & conseruaretur, reuerenter vellemus hac ratione cōtenti esse, qua Deū in principio mundi, vltra bis mille annos vsum, supra ostendimus. Ille enim solus optime nouit, qua ratione saluti Ecclesiæ commodissime prospiciatur. Sed hæc est quæstio: An Deus de doctrina Christi & Apostolorum ita constituerit, vt non consignetur literis, sed sine scriptis viua tantū voce per manus tradatur. Pōtificij quidem dicunt, Deum per Ieremiam & per Paulū hoc affirmare. Sed quia Pontificij fidem suam in multis suspectam reddiderunt Ecclesiæ, nos ex mandato Christi, Ioan. 5 & exemplo Berrhoensium, Act. 17. scrutabimur Scripturas, an hæc ita se habeant, sicut Pontificij asseuerant. Ecce autē statim vel palpabiliter deprehendimus, non esse verū, quod Pontificij de Ieremiæ aut Pauli sententia fabulantur. Sūt enim aliquot libri ab ipsis Apostolis, de doctrina noui Testamenti cōscripti, quod sine dubio non fecissent, si illa esset Dei sententia, in dicto Ieremię, quam Pontificij ipsi affingunt. Author Epistolæ ad Hebræos, in media scriptione, dum doctrinā noui Testamenti literis commendat, illam sententiam Ieremiæ allegat. Et Paulus iam scripserat vtramq; Epistolam ad Thessalonicenses, & priorem ad Corinthios, cum dicit: nō atramēto, sed spiritu Dei, 2. Cor. 3. imò illud ipsum tunc, nō viua voce tradebat, sed scribebat. Extra omnē igitur controuersiā manifestissimū est, Apostolos sententiā Iere. 31. & Paulū dictum suū. 2. Cor. 3. non Ita intellexisse, sicut Pōtificij fingunt: doctrinā scilicet Christi, & Apostolorū, nō ferre, vt scripto cōprehēdatur & tradatur.

An doctrina Christi & Apostolorū scripto debuerit comprehēdi, an vero viua voce sit tradenda.

Dabitur autem nobis venia, si iudicauerimus Apostolos rectius intellexisse Ieremiæ & Pauli sententiam, quàm Pontificios. Sed excipient, se nō ita sentire, quasi simpliciter nihil omnino de doctrina Christi & Apostolorū debuisset literis mādari, aut scriptis comprehēdi: sed quòd quædā sane debuerint, aut saltem potuerint scribi, nō autem omnia quæ necessaria sunt & sufficiunt: sed quod multa, & quidem præcipua, relinquenda fuerint traditionibus non scriptis. Audio, & scio quid Pontificij dicant: sed quæstio est, an illud quod dicunt, sit Ieremiæ & Pauli sentētia in locis allegatis. Inspicio autem Ieremiæ sententiam, & non inuenio quòd dicat, legem N.T. scribendam esse partim in chartis, partim in cordibus, nec video quòd Paulus dicat, de doctrina Christi & Apostolorum, quædā atramento in tabulis vel chartis, quædam Spiritu Dei in cordibus esse scribenda: sed loquuntur indefinite. Nec concedimus Pontificiis, vt extra & contra verba textus, arbitrariis suis interpretationibus Ecclesiam impune ludificentur.

Si quis igitur verba Ieremiæ & Pauli, cum Pōtificiis ad hanc quæstionē violenter velit detorquere. An doctrina Christi & Apostolorū, debeat aut possit scripto comprehendi: an vero sine scripto, traditione viuæ vocis sit cōseruanda & propagāda? certū & manifestū est, illa expositione non posse reddi aliam quam hanc sententiā, quod doctrina Christi & Apostolorū, simpliciter sine aliquo omnino scripto, sola traditiōe nec scripta nec scribēda, sit proponenda, propaganda & cōseruanda. Et si quis ex illa doctrina literis aliquid conetur consignare, id fieri contra eius naturā & proprietatē, imo fieri cōtra voluntatē & ordinationem Dei. Sed hāc expositionem & sententiā falsam esse, Apostoli ipso facto monstrarunt. Scriptis enim doctrinā suam cōplexi sunt: idq; sicut Irenæus dicit ex volūtate Dei.

Papistica sententia de noui Testamenti scriptura.

Ab hoc igitur præsidio Pontificij, luce veritatis clarissima deiecti sunt: nisi forsan cum ratione ipsis libeat insanire. Quam ineptam enim reddāt collationem veteris & noui Testamēti, de qua Ieremias & Paulus grauissime disputant, si opinionem suam pertinaciter tueri voluerint, Lector attētius quæso consideret. Si enim vetus Testamentum intelligunt de doctrina Patriarcharum & Prophetarum, vsq; ad Christū (quod improprie dici, Augustinus docet & ostendit, potius vetus instrumentum appellandum esse) certe doctrina per annos bis mille, quadringentos, & quinquaginta quatuor, sine scripto, per traditionem viuæ vocis tradita & propagata fuit. Sunt autem à conscriptione legis vsq; ad ministerium Christi, anni 1518. Populus igitur veteris Testamenti, doctrinam cœlestem per annos 116 diutius habuit sine scripto, quā in scriptis. Christi vero & Apostolorum doctrina, cœpit scriptis comprehendi, cum ne per viginti quidem totos annos, sola voce sine scriptis tradita fuisset. Vt enim maxime concedamus, Matthæum tunc primum scripsisse, cum Paulus iam Romæ esset: certe Paulus iam tunc scripserat vtramq; ad Thessalon. priorem ad Timotheum, vtramq; ad Corinthios, & Epistolam ad Romanos. Vide iam Andradi, quomodo constet, quod contendis æquum fuisse, vt populus Dei sub veteri Testamento, doctrinam cœlestem literis haberet comprehēsam: noui vero Testamenti plane diuersam esse rationem. Quod si vetus Testamentum intelligant de doctrina legis quæ In monte Sina promulgata fuit: certe præ-

Testamentū vetus.

cepta

cepta Decalogi, & ante & post diluniũ, voce diuina proposita, & à Patriarchia tradita leguntur in Genesi. Et Paulus Rnmanorũ 2. affirmat opua legis natura scriptum esse in omnium hominum cordib., etiam illorum qui legam scriptam nõ habent. Etiã consideretur, quæ insania sit, Ieremiæ tribuere illã sententiam, quasi discrimen veteris & Noui Testamenti, in eo potissimum cõsistat, qnod doctrinam legis, scriptis comprehendi æquũ fuit, doctrinã vero Euangelij, per traditiones sine scripto cordibus commendandam esse. Certum igitur & manifestũ est, Ieremiæ dictum nec habere nec admittere illã expositionẽ & sententiã, de qua Põtificij ita digladiantur, vt in illa omne suum præsidiũ contra Scripturam pro traditionibns non scriptis se collocare, non dissimulent. Et Augustinus, qui in libro de Spiritu & litera, locum illum Ieremiæ & Pauli ex professo iusta tractatione explicat, ne verbo quidẽ mentionem facit eins somnij, qnod Pontificij Ecclesiæ obtrudere volũt, pro commentitiis snis traditionibus contra Scripturam stabiliendis.

Augustinus.

Chrysostomus.

Chrysostomus Hom. 1. in Matthæum, accommodat quidem Ieremiæ dictom ad hanc sententiã, quod paucis aliquot annis, Christi & Apostolorũ doctrina sine scripto tradita fuit, de quo nulla inter nos cõtrouersia est: nõ autem id quod Põtificij faciũt, extruit inde, naturã & proprietatẽ noui Testamenti nõ ferre, vt doctrina eius literis cõsignetur, & scriptis cõprehendatur: vt sicut Lindanus dicit naturã verbi Euangelici à scripto & literis plane abhorrere. Hic enim status est disputationis nostræ.

Adiiciam vero & hanc obseruationem, ea hac sola disputatione animaduerti posse, quales interpretes Scripturæ sint Põtificij. Ieremias & Paulus in illis dictis de re longe grauissima disputant, quã ex Augustini sentẽtia breuiter recitabo. Vetus Testamentum est doctrina mandatorũ, extra hominum scripta: qua foris docemur, attestãte cõscientia nostra (est enim opus legis, scriptũ in cordib.) quod & qualem obedientiam Deus à nobis requirat: & cõdemnat quidem hos qoi huic normæ non sunt cõformes, sed virtutẽ præstandi ea quæ requirit, non subministrat. Tam tristis enim est natnræ per peccatum deprauatio, vt quãdo Deus volnntatẽ suam patefacit, & per ministerium, seu voce seu scripto proponit, vetus tamen homo, qualis est sine spiritu regenerationis, etiam quando vires suas naturales exerit, & aliqnid præstare contendit, nõ possit spiritualia quæ verbo proponuntur, recte & vere intelligere, amplecti & seruare: præcipue vero, legẽ ita faciendo nõ facit. Hoc Augnstinus vocat vetus Testamentum, vbi cor non renouatur: & ibi licet opus legis, quo ad notitiam, scriptum sit In cordibus: dicitur tamẽ lex foris extra hominem scripta, non in corda, quando corda non renouãtur ad verã interiorem obedientiã. Nouum vero Testamẽtum est promissio gratiæ propter filinm Mediatorem: cum qua coniuncta est, promissio & exhibitio Spiritus sancti, qui doctrinã foris in ministerio sine voce sine scripto sonantem, efficatia & operatione sua in corda scribat: hoc est, mẽtem illuminet, voluntatem & cor regeneret, vt possimns promissionẽ de Messia, vera fide ex corde amplecti. Qui vero credunt in nomine eins, illis dat potestatem, vt fiãt filij Dei, Iohan. 1. Et hoc est, quod Ieremias dicit, Spiritnm sanctnm scribere doctrinam Euangelij in corda credentium, vt impleatur, qnod dicit: Ego ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum:

Testa. vetus.

Testamẽtum nouum.

Deinde etiam doctrinã legis, Spiritus sanctus scribit in corda renatorum, vt secundum interiorem hominem cor delectetur lege Dei, Roman. 7. & ex animo incipiant obedire, Roman. 6. Hoc Augustinus in sua disputatione, vocat nonum Testamentum: cuius vim & efficaciam, etiam In Patribns tẽpore veteris Testamenti fuisse, recte asserit.

Hanc grauissimam & vtilissimam doctrinam Pontificij, in sententia Ieremiæ nõ tantum prætereunt, sed obscurant & expungunt, substituta alia peregrina & falsa explicatione. Spiritus sanctus enim illnd de quo Ieremias loquitnr, operatur non enthusiastico modo, sine medio, sed per ministeriũ verbi Dei. Ne autem verbum illud, quod solum est Organon Spiritns adulteretur, vel incertum sit quodnam illud sit: Deus in veteri Testamẽto scriptis illud comprehendi mandauit. De Christo vero & Apostolorum doctrina, in nouo Testamento iam dicemus. Scriptura igitur verbi Euangelici nõ pugnat cum dicto Ieremiæ.

Verbum Dei.

Hæc de Ieremiæ sententia, necessario dicenda fuerunt. Eius enim peregrinam, contortam, & adulterinam expositionem magnifice amplificatã, semper in acie collocant aduersarij, pugnaturi cõtra Scripturam nooi Testamenti, pro suis traditionibus. Ostendimus igitur, Ieremiæ dictũ nullo modo vel præbere, vel admittere illam sentẽtiam, quã Pontificij contra Scripturam fingunt. Et hoc præsidio destructo, iam in patenti campo, facilior erit cum aduersariis congressus de Scripturis noui Testamenti. Et quod de Ieremiæ sententia diximus, idem etiam ad Pauli dictum pertinet, 2. Corint. 3. Non enim negat doctrinam Euangelij esse, quam atramento, chartis in Epistola, & tunc & antea cõmendauerat: neque hoc dicit, quia Corinthios primnm, sine suo aliquo scripto, sola viuæ vocis traditione conuertit, ideo illa quæ nunc atramẽto scribebat, non esse organon Spiritus, per quod Euangelium scribatur in corda credentinm: sed hoc agit, Corinthios qui corde iam credebãt ad iustitiã, & ore confitebantur ad salutem, qniq; noua creatura facti, lege Dei delectabantur, & ea animo obediebant: illos inquam dicit esse Epistolam Christi, non atramento exterius, sine interiori renouatione scriptam, qnoad vetus Testamentum, & ad literam occidentem pertinet: sed in ipso corde expressam, non viribus veteris hominis, sed spiritu Dei viui. Sed iam ad ipsam Scripturã noui Testamenti progrediemur. Conuenit autem de hoc inter nos, doctrinam noui Testamenti (sicut vsitate nunc loquimur) illam esse, quam Christus tempore carnis suæ, in ministerio suo proprio ore promulganit, qnamq; Apostoli, cnm à Spiritu sancto in omnem veritatem ducti essent, in omnem terram omni creaturæ prædicauerunt.

Testamenti noui doctrina.

Constat & hoc, doctrinam illam primis aliquot annis, & à Christo, & postea ab Apostolis, sine scripto viua voce traditam & propagatam esse, postea vero ab Apostolis scriptis esse comprehensam. Sed non patitnr nos vsque ad Scripta Apostolica progredi Andradius: sed facta tantum mentione primi temporis, cum sine scripto tradita est doctrina Euangelij, statim exclamat: Quæ igitur est leuissimorum, perditissimorumq; quorundã hominum tanta impudentia & temeritas, qui hanc rationem tradendi, propagandi & conseruandi Euangelium (per traditiones scilicet absque scripto) qua Christi Ecclesia nata, educata, longe lateq; propagata,

 deniq;

denique conseruata fuit, inanem ac leuem existimat, illa enim carra omnem controuersiam, omnium est optima, certissima & tutissima ratio tradendi, propagandi, & conseruandi doctrinā Euangelij: quam ipse filius Dei, qui est patris sapientia, iniit: quam Spiritus sanctus, cum Apostolos in omnem veritatem duceret, vsurpauit. Et Andradius subducto calculo, ostendit Ecclesiam viginti annis aut plus, scripto Euāgelio caruisse. Non enim probat Theophylacti rationem, quòd Matthæus anno post ascensionem Christi octauo scripserit: sed amplectitur Irenæi annotationem, quòd Matthæus tunc primum scripserit, cum Paulus iam Romæ esset: & ita ante conscriptum Matthæi Euangelium, supputat annos ab ascensione Christi vnum & viginti & menses vndecim. Aut si recipiatur illorum sententia, qui Claudij imperio tribuunt mēses nouem supra annos tredecim, ea urgēt anni duo & viginti, & mēsis septem. Non igitur octo tantum annis, iuxta Theophylacti supputationē, sed tā multis inquit Andradius annis & mēsibus, scripto Euangelio Ecclesia Christi caruit. Non autem considerauit, præ strepitu calculorum in supputatione, vt maxime Irenęi annotatio, quā non improbo, recipiatur: quod tamē Paulus priusquam Romā vinctus duceretur, scripserit ad minimum 6. Epistolas; duas ad Thessalonicenses, vnā ad Timotheū, duas ad Corinth. & vnam ad Roman. Iuxta Irenæi igitur annotationem, tot iam Epistolis Pauli conscripta fuerat doctrina Euāgelij, ante Matthæi scriptionē.

Matth. Euangelium quando scriptum.

Theophyl.

Paulus ante captiuitatem quas scripserit.

Nec difficile mihi esset, ex actis Apostolicis ostendere, circa quotum post ascensionem Christi annum, Paulus primum cœpisset scribere ad Thessalonicenses: & ita de calculo Andradij, annorum 22. & mensiū 7. quo tempore cōstituit primum cœpisse doctrinam Euangelij literis mandari, aliquid detraheretur. Sed nō pugnabimus de numero annorum & mensium, de quo inter veteres etiā scriptores non satis conuenit: imò calculo Andradij (quod ipsi in mentem tunc non venit) liberaliter addamus annos etiam ministerij Christi, vt calculū annorum augere possit, additione trium annorū, & aliquot mēsium. Fac igitur ita esse, sicut Andradius contendit 20. annis aut plus, scripto Euāgelio Ecclesiam caruisse. Quid inde efficiet? Certe in veteri Testamento, Ecclesia Dei, ab initio mundi per annos 2454. Scriptura diuinitus inspirata caruit. Aut si placeret numerum strepitu plurium calculorum augere, dicemus iuxta 70. per annos ter mille, sexcentos, & nonaginta duos, primam Ecclesiam caruisse Scriptura. Si hîc Thalmudista aut Cabalista aliquis, post traditam Scripturam veteris Testamenti, pro suis traditionibus Andradij grandiloquentia ita insurgeret: Quæ igitur est leuissimorum, perditissimorumq; hominum insolētia & temeritas, quæ hanc tradendi verbi Dei rationem, qua prima Ecclesia in mundo nata, educata, & per annos bis mille, quadringentos, & quinquaginta quatuor propagata & conseruata fuit, iam nō vult amplius admittere? vt scilicet præter Scripturam, Cabala etiam pari reuerentia & pietatis affectu suscipiatur.

Hæc certe Cabalistæ, si non ipsi, saltem per conductitium aliquem Rhetorem, multo splendidius possent amplificare, quam Andradius supputationem suam de viginti annis. Sed dicat nobis Andradius, quid ad hanc obiectionem pro Scriptura veteris Testamenti, contra Thalmudistarum Cabalā respondendum iudicet: & idem sibi etiam responsum habeat. Quod enim exceptionē fingit ex sententia Ierem. 31. iam ostendimus vanum & falsum esse. Verba igitur sunt, aut potius iuxta Prouerbiū, fumi sunt, quos Andradius grandiloquentia sua, de viginti illis annis venditat. Neque enim sequitur: Ecclesia noui Testamenti, viginti annis caruit Euangelio scripto: ergo optimū fuisset, vt perpetuo illo careret: ergo scelerate fecerunt Apostoli, qui aliam rationem propagandi & conseruādi doctrinam Euangelij, per Scripta scilicet, instituerunt, quam ipse Filius Dei, qui est sapientia patris, in ministerio suo iniit: vsus scilicet sine scripto, sola traditione viuæ vocis. Si negauerit Andradius, hæc esse suæ mentis: qua igitur ratione putant, hanc consequentiam valere: Per viginti, Apostoli, sine scripto, sola traditione viuę vocis, doctrinam Euangelij propagarunt & conseruarunt: ergo nunc etiam, postquam scriptis comprehensa est doctrina Euāgelij, prior illa ratio seruanda est: & quidem ita, vt scriptis opponantur traditiones. Apostoli igitur doctrinam Euangelij, à Christo acceptam, & a Spiritu sancto illustratam, primis aliquot non multis annis, sine scripto, sola traditione viuæ vocis propagarunt: mox verò per Dei voluntatem, sicut Irenæus loquitur, cœperunt literis consignare, & scriptis comprehendere non contrariam, non diuersam, non aliam, sed illam ipsam doctrinam, quam voce prædicârunt. Quòd si quæratur, quare nō statim in primo anno cœperint scribere: possemus respondere id, quod supra diximus de annis ab initio mūdi 2454. Sed hoc loco ratio manifestior est. Doctrina enim Euangelij, antequam conscriberetur, erat prius contra Iudæorum & Gentiū calumnias & contradictiones, prædicatione Apostolorum, signis & prodigiis per totum terrarum orbem confirmanda, & assensione populorum credentium in omnibus terris comprobanda: vt certi essemus, ea quæ scripta sunt, non esse dubia, incerta, aut parum firma, sed sicut Lucas inquit, πεπληροφορημένα, hoc est, à Deo per Apostolos cōfirmata, & à primis fidelibus per totum mundum, vt certissimæ fidei comprobata. Ita nō tantum nihil detrahitur Scripturę, sed dignitas & authoritas eius magis illustratur inde, quòd non statim primis annis Apostolicę prædicationis, literis consignata est.

Euangel. scripto an carere possit Ecclesia.

Argumentatio Papistar.

Euangelium quare nō mox primo anno scriptum.

Status verò totius disputationis, in eo iam consistit, vt monstretur, quibus de causis, quo consilio, quo proposito & instituto, Euangelistę & Apostoli doctrinam Euangelij literis consignare, seu scriptis mandare & comprehendere voluerint: quem voluerint illorum scriptorum vsum esse in Ecclesia: quo loco primitiua Ecclesia scripta illa habuerit, quid, & quantum illis tribuerit. Ad hunc disputationis statum, mox posito titulo, De Scriptura noui Testamenti, progrediēdum fuerat: sed prius reprimendi fuerunt clamores Pōtificiorum de loco Ieremię, & de primis annis Apostolicę prædicationis: quorum strepitu Lectorem conantur obruere & obtundere, vt ita à vero statu disputationis illum auocent.

Euangelium ex quibus causis descriptum.

Collocabimus autem quasi in acie, pulcherrimam Irenæi sententiam, quæ extat in præfatione, & 1. cap. 3. lib. vbi dicit. Sola vera ac viuifica fides illa est, quam ab Apostolis Ecclesia percepit & distribuit filiis suis. Etenim Dominus omnium dedit Apostolis suis potestatem Euāgelij, per quos & veritatem, hoc est, Dei filij doctrinam cognouimus, quibus

quibus & dixit Dominus: Qui vos audit, me audit: & qui vos contemnit, me contemnit, & eum qui misit me. Nõ enim per alios dispositionem salutis cognouimus, quam per eos, per quos Euangelium peruenit ad nos. QVOD QVIDEM TVNC PRÆCONIAVERVNT; POSTEA VERO PER DEI VOLVNTATEM, IN SCRIPTVRIS NOBIS TRADIDERVNT FVNDAMENTVM ET COLVMNAM FIDEI NOSTRÆ FVTVRVM.

Euangelium prædicatũ & scriptum.

Hæc Irenęi sententia, in genere loquitur, de tota Scriptura noui Testamenti: cuius autoritatem, perfectionem, &(vt nũc loquimur) sufficientiam, firmissima demonstratione ostendit. Illa enim extra omnem controuersiam, sola est vera & viuifica fides, quam primitiua Ecclesia ab Apostolis accepit, & filiis suis distribuit. Sed illa fides cõcepta initio prædicatione Apostolorum, quam ipsi ex doctrina filij Dei acceperant. Hanc vero doctrinam Christi & Apostolorum, ex qua vera primitiuę Ecclesiæ fides accepta fuit, Apostoli primũ sine scripto viua voce tradiderunt, postea vero non humano aliquo consilio, sed per Dei voluntatem in Scripturis tradiderunt. Quidnam? Illam ipsam doctrinam, quam à Filio Dei acceptam, viua voce prædicauerant, ex qua solam veram & viuificam fidem, primitiua Ecclesia, ab Apostolis acceperat, & filiis suis distribuerat. Quibus verò Apostoli Euangelium tradiderunt in Scripturis? Num vt particulares illæ tantũ Ecclesię, quib. inscriptæ sunt Apostolorũ Epistolæ, pro præsenti tantũ necessitate scriptis illis Apostolorũ vterentur. Ita quidem Pigbius fingere videtur, sed Irenæus dicit: Nobis nobis Apostoli id, quod prædicauerant in Scripturis tradiderunt. Quo vero consilio? quẽ illius suæ Scripturæ vsum Apostoli in Ecclesia esse voluerũt? Respõdet Irenæus: Vt id quod in scripturis nobis tradiderũt, in futurũ esset fundamentũ, & columna fidei nostræ: illius scilicet, quã ab Apostolis Ecclesia percepit, & distribuit filiis suis. Fundamentum igitur & columnã solius verę & viuificæ fidei, primitiuæ Ecclesiæ ab Apostolis acceptæ, habemus nos in scripturis, quas Apostoli per Dei voluntatẽ nobis tradiderunt. Fundamentum quidem fidei, quia inde discitur, agnoscitur, extruitur, & concipitur. Colũna verò, quia fide probatur, confirmatur, & contra omnes corruptelas propugnatur, & conseruatur illa fides, quæ sola, vera, & viuifica est. Fides igitur, quæ aliunde, quã ex scripturis ab Apostolis traditis extruitur, concipitur, probatur & confirmatur, non est vera, viuifica, Apostolica, & primitiuæ Ecclesiæ fides. Hæc in Irenæi demonstratione manifestissime & firmissime cohærent. Et postea dicit illos esse hæreticos, qui scripturis Apostolicis non assentiuntur, & notas hæreticorũ his verbis describit ca. 2. Cum ex scripturis arguũtur, in accusationem cõuertuntur ipsarum Scripturarũ, quasi non recte habeant, neq; sint ex authoritate, & quia varie sint dictæ, & quia non possit ex his veritas inueniri ab his, qui nesciant traditionem: non enim per literas traditam illam, sed per viuam vocẽ, &c. Mirum ni vel parumper erubescant, Pighius, Lindanus, Andradius, & similes, recognoscentes suas voces in hac descriptione. Ostendit igitur Irenæus in illa sententia, quo cõsilio Apostoli doctrinã suam in Scripturis nobis tradiderint, & quem Scripturæ eius vsum in Ecclesia esse voluerint, vt scilicet esset fundamẽtum & columna fidei nostræ, qui viuam Apostolorum vocem non audiuimus. Et addit, illos esse hæreticos, qui Scripturas illas vel abiiciũt, vel in accusationem earum conuertuntur; quod varie sint dictæ, & quod veritas ex his non possit inueniri, nisi præter illas scripturas adiungantur traditiones, quæ sine scripto & literis, per viuam vocẽ ab Apostolis traditæ iactantur.

Hæc prolixius aliquanto de Irenæi sentẽtia annotare volui. Loquitur enim in genere de tota Scriptura noui Testamenti, & complectitur firmissima demonstratione, illa omnia, quæ ad hanc controuersiam de Scripturæ authoritate pertinent. Quæ verò sit Irenæi de traditionibus sententia, in sequẽti loco explicabimus. Lectorem autem oro, vt ad illam Irenæi sententiam conferat quod Andradius dicit: nam breue compendium doctrinæ Apostolicæ literis traditum esse, vt pars maxima tanquam magni precij thesaurus traditionibus non scriptis relicta fuerit, item quod Concilium Tridentinum constituit, in controuersiis horum temporum veritatem non posse ex solis scripturis inueniri, nisi pari reuerentia, & pietatis affectu suscipiantur illa etiam, quæ tum ad fidem, tum ad mores pertinẽtia extra & præter Scripturã, tanquam ex traditionib. non scriptis venditantur. Sed vt veritas manifestior euadat, ordine de singulis scriptis noui Testamenti inquiramus: quibus de causis, & quo consilio literis consignata sint, & quem Scripturæ illius vsum, tum scriptores ipsi, tum primitiua Ecclesia voluerint esse.

Non autem de momentis, siue annorum siuẽ mensium, quibus vnumquodque scriptorum in N. T. editum sit, scrupulosius disputabimus (Veterum enim annotationes inter se non satis conueniunt) sed ea quę certa sunt ἐν πλάτει sumemus.

Et id quod Andradius de Matthæo contendit, non grauatim recipio, scripsisse scilicet illum, cum Paulus iam Romæ esset. Aequum enim est, vt antiquissimorum potius Irenæi & Eusebii in historia Ecclesiastica, quam recentium, vel Theophylacti de octo, vel Nicephori de 15. annis, sententiam sequamur. Et hanc supputationem; ideo libentius recipio, deducet enim nos ad primam & illustrem originẽ scripturę noui Testamenti. Si n. Matthæus tunc primum scripsit, cum Paulus Romæ euangelizaret, sicut Irenæus loquitur, erit quidem primus inter Euangelistas, iuxta omnium antiquorũ sententiam, sed non erit primus inter eos, qui doctrinam Apostolicam literis cœperunt commendare. Paulus enim priusquam Romam vinctus duceretur, aliquot iam Epistolas conscriptas ediderat; id quod ex historia Actorum manifeste colligitur, sicut supra ostẽdimus. Quęro autẽ, fueritne aliquid ab Apostolis conscriptum, priusquam Paulus primas suas epistolas ediderit? Et inuenio Actor. 15 Apostolos & Seniores in primo & celeberrimo concilio Apostolico, re diligenter deliberata, & cõmunibus suffragiis scripsisse epistolam ad Ecclesias ex gentibus collectas. Nec reperio ante illam Epistolam, aliquid ab Apostolis literis mandatum fuisse, si Andradii supputationem de Euangelistis sequamur. Hæc igitur erit prima origo, hoc primũ principium Scripturæ diuinitus inspiratæ, in nouo Testamento; quod ita esse, Andradius iuxta suam de Matthæo supputationem, negare non poterit. Sicut igitur Scripturæ sacrę in veteri Testamento, originem valde illustrẽ inuenimus, cũ scilicet Deus ipse primus, verba Decalogi suis digitis in tabulas exarauit, ita Andradius prębuit mihi occasionẽ sua

Matthæus quando scripserit.

Apostoli primo scripserunt epistolam in concilio.

Scriptura noui Testamenti à quibus & quando scripta.

supputatione, ad inuestigandā magnificam & illustrem primam originem scripturæ in nouo Test. quod scilicet initium literis consignandi doctrinā Apostolicam factum fuerit, non ab vno aliquo ex Apostolis, priuato quodam consilio, sed cum Apostoli omnes, & etiam presbyteri Ecclesiæ Hierosolymitanæ, in primo & celeberrimo concilio Apostolico cōgregati essent, communibus suffragiis, & re diligenter deliberata, conscripta & edita est Epistola, complectens sententiam Apostolorū, de qua tunc motæ erant cōtrouersiæ. Et hoc esse primum scriptum, ab Apostolis in nouo Testamento editū, Andradius, si sibi constare voluerit, negare nō poterit. Neq; enim certis testimoniis docere poterit, ante concilium illud Apostolorum quicquam de Scriptura, diuinitus inspirata, in nouo Testamēto conscriptum fuisse. Theophylacti enim supputationem non recipit, & meo quidem iudicio, meritò, Nec arbitror ipsum Apocrypham Epistolam, quæ sub Christi Seruatoris nomine, ad Abgarum Toparchen Edessenum, apud Euseb. biam extat, in numerum Scripturæ Canonicæ collocare.

Erit igitur hæc, quam ostendimus, prima origo Scripturæ diuinitus inspiratæ in nouo Test. cuius hoc erit emblema: Visum est Spiritui sancto, & nobis, Et sicut primum traditione viuæ vocis, Lex exiuit ex Zion, & verbum ex Ierusalem, ita etiam prima Scriptura noui Testamenti exiuit ex Zion, & principiū cœpit in Ierusalē: quod ipsum ad dignitatem & authoritatem Scripturæ, nō parum facit.

Et hæc ipsa prima origo, si recte considerentur, ostendit id, de quo disputamus, propter quas scilicet causas, qua occasione, quo cōsilio, & in quē Ecclesię vsum doctrina Apostolica literis cœperit cōsignari. Ipsa enim prima Apostolica epistola his verbis vtitur: Quidā ex nobis exeuntes turbarunt vos sermonibus, docentes circumcisionem & obseruationem legis, quibus id nō mandauimus, &c. Quia igitur sub prætextu, & titulo traditionum Apostolicarum sparsis adulterinis & supposititiis dogmatibus, Ecclesiæ turbabantur, visum est Apostolis & presbyteris cum tota Ecclesia, veram de illa cōtrouersia Apostolorū sententiam scripto comprehēdere. Et hæc fuit occasio primi Apostolici scripti. Finis verò & vsus hic fuit, vt ex scripto Ecclesię certo constaret, de vera & genuina Apostolorum sententia, ne quis sicut antea factum fuerat, adulterinam & supposititiam sententiā hoc titulo quasi ab Apostolis traditam & acceptam, Ecclesiis obtrudere posset. Experientia igitur in ipsis primis Apostolicæ prædicationis annis ostendit, in tantis diaboli insidiis, mundi malitia, & ingenij humani petulantia, puritatē doctrinæ Apostolicæ, per traditionem non fideliter conseruari, sed sub prętextu traditionum Apostolicarum, doctrinam adulterari, cum Apostoli ipsi, Ecclesia per varias terras sparsa, non possent vbiq; viua voce præsentes esse. Et propter hanc causam, in prima Apostolorum Synodo, cœpta est scriptio doctrinæ Apostolicæ.

Scriptura noui Testamenti occasio & causa.

Scriptura noui Testamenti finis & vsus.

Est & hoc in prima Apostolica epistola notandum, quod scribunt se misisse Iudam & Silam, vt illa ipsa & eadem annunciarent, quę ipsi Epistola sua complexi erant. Quare autem nō sufferunt potius Ecclesias contentas esse traditione viuæ vocis, per Iudam & Silam sine scripto? nisi quòd propter periculum commentitiarum traditionum, rationem hanc certitudinis iudicarunt Ecclesiæ vtilem & necessariam esse, vt Iudas & Silas, qui ab Apostolis mādata acceperant ad Ecclesiam perferenda, ex scripto ostendere & probare possent, non incerta, adulterina, vel falsa, sed genuina & vera esse quę afferrent & traderent. Et Lucas mox subiicit, ipsos multis verbis & longa oratione hoc fecisse, & tamen illa, quæ longe pluribus explicarunt, non fuerunt contraria, non diuersa, imò nō alia præter illa, quæ scripta fuerant, sed ταὐτὰ, sicut Apostolorum epistola inquit: non quòd illas literas & syllabas tātum ingeminarunt, sed sententia fuit vna & eadem pluribus quidem verbis, & prolixius à Iuda & Sila explicata. In summa autem & breui compendio, quātum sufficiebat & necessarium erat, in Apostolorum scripto comprehensa.

Et hęc ipsa obseruatio de prima origine scripturæ in nouo Testa. ostendit fontes explicationum, quando Pontificij obiiciunt, Apostolos frequentius & pluribus docuisse, quā quæ paucis illis Scripturæ paginis potuerint omnia comprehendi.

Sed de reliquis etiam scriptis noui Testamenti inquirendum est, propter quas causas, quo cōsilio, & in quem vsum conscripta & edita sint, hoc enim supra diximus statum esse huius disputationis. Et si ordinem temporis sequi liberet, prius de Epistolis quibusdam Pauli dicēdum esset, sed ordinis gratia primum de Euangelistarum scriptis, postea de Apostolorum epistolis dicemus.

DE SCRIPTIS EVANGElistarum.

Illud igitur probandum est, Euangelistas propter hāc causam, hoc consilio, & in hunc vsum, historias suas conscripsisse, vt literis ad posteritatem commendata extarent, quæ Apostoli de dictis & factis Domini, Ecclesiam ad posteritatem scire, necessarium iudicarunt.

Omnium autem consensu Matthæus, primus inter quatuor Euangelistas, historiam suam conscripsit. De occasione autem & consilio scribendi, Eusebius hoc annotauit li. 3. ca. 24. Matthæus cum primum Hebræis prædicasset, & iam ad alios quoq; transiturus erat, Euangelium suum patrio sermone literis tradidit, & quòd subtracta sua præsentia desiderare possent illi, à quibus discedebat, per literas adimpleuit. Nicephorus li 2. ca. 45. hanc sententiam ita expressit: Discedens absentiam suam scripto præsenti compensauit.

Matthæi Euangelium quo consilio & occasione scriptum.

Thomas citat hanc Hieronymi descriptionem: Matthæus in Iudæa Euangelium edidit, ob eorum maxime causam, qui Ierosolymis ex Iudæis crediderant. Cum enim primum prædicasset Euangelium viua voce, volens transire ad gentes, primus Euangelium conscripsit, quod fratribus à quibus ibat, in memoria dereliquit. Sicut enim necesse fuit ad confirmationem fidei, Euangelium prædicari, sic & contra hæreticos scribi.

Chrysostomus homilia prima, in Matthæum ita inquit: Matthęus scripsit, accedētibus his qui ex Iudæis Christo crediderant, & rogātibus, vt quæ verbis docuisset, hæc eis in literis seruanda dimitteret.

Autor operis imperfecti in Matthæū, quod sub Chrysostomi nomine extat, occasionem scribendi ita recitat. Cum facta esset grauis persecutio in Palæstina, vt periclitarentur dispergi omnes, ne carentes doctoribus, doctrina etiam carerent, petierunt Matthæū, vt omnium verborum & operum Christi conscriberet eis historiam, vt vbicunq; essent futuri, totius secum haberent fidei statum.

Thomàs illam sententiam ita recitat: Petierunt Matthæum, vt dispergendis totius fidei, quam viua voce tradiderat summam, scripto complecteretur, &c. Et hæc narratio de persecutione, non malè congruit ad tempus scriptionis iuxta Irenæum. Circa 20. enim ab ascensione Christi annum, Iudæam miserabiliter afflictam fuisse à magis & latronibus author est Iosephus. Accessit captiuitas Pauli, quæ videbatur omnibus Christianis periculum minari.

Causæ igitur propter quas Matthæus Euangelium suum conscripsit, hæ sunt. Primò, Vt quod propter discessum, præsens viua voce, docendo & confirmando præstare non poterat, id absens scripto, seu per literas præstaret. Secundò, quia memoria fragilis & labilis est; vt quæ docuerat ea literis seruanda dimitteret. Tertiò, vt totius fidei statum, & summam scripto comprehensam haberent, qui viua Apostolorũ voce vti non possent. Quartò, propter hæreticos necesse fuit doctrinam Euangelij scribi, ne Ecclesiæ falsa, suppositicia, & adulterina, sub nomine Euangelij obtruderentur. Et Irenæus scriptionem Matthæi, primum exemplum ponit eius, quod dixerat: Apostoli quod præconiauerunt per Dei voluntatem, postea in Scripturis nobis tradiderunt, fundamentum & columnam fidei nostræ futurum.

Lindanus leni pede hæc transit, fingens tantum μνημόσυνον fuisse, sicut de amicorum munusculis dicitur.

Esse sui dederat monumentum & pignus amoris.

Sed ea quæ manifesta sunt, non patiuntur se tam facilè eludi.

Euangelij secundum Matthæum vsus. Notandum est & hoc, quem Ipsi Apostoli, & viri Apostolici iudicauerint vsum esse Euangelij à Matthæo conscripti.

Hieronymus scribit, Pantænum cùm à Demetrio Episcopo Alexandrino missus esset in Indiam, reperisse Bartholomæum ibi prædicasse aduentũ Christi, iuxta Matthæi Euangelium, quod etiã Hebraicè scriptũ, inde secum attulerit Alexandriam.

Nicephorus lib. 4. cap. 32. historiã illam ita recitat: Apud quosdam fideles in India Matthæi Euangeliũ inuentũ esse Hebraico sermone, à Bartholomæo expositum, quod in multa tempora formas literarũ eius, qui id primũ scripsit, illæsas conseruauit.

Idem etiam lib. 17. cap. 36. refert in Barnabæ tumulo Euangelium Matthæi repertum fuisse, ipsius Barnabæ manibus scriptum. Ipsi igitur & Apostoli, & viri Apostolici, reuerenter de Euangelio Matthæi senserunt, & quis debeat eius vsus esse in Ecclesia, suo exemplo ostenderunt.

Marcum pleriq; omnes secundo loco, post Matthæũ scripsisse consentiunt. Clemens verò Alexãdrinus, Lucã præponit Marco: Irenæus etiam Marcum post mortẽ Petri & Pauli scripsisse refert. Sed de ordine & tempore non disputabimus. Illud verò vtilius quæritur, qua occasione, & quo consilio scripserit, quæq; sit scripti ipsius authoritas.

Eusebius ex Clemente hanc historiam recitat libr. 2. cap. 15. quam Nicephorus repetit libr. 2. cap. 15. Cùm Euangelium in Occidentem venisset, tantus pietatis splendor mentibus illorum, qui Petrũ audierant, illuxit, vt non possent contenti esse, non scripta diuinæ prædicationis doctrina, aut in iis, quæ sine scripto, de diuino verbo didicissent permanere: sed Marcum magna animorum contentione obtestati sunt, vt commentarios eius doctrinæ, quam verbo sine scripto traditam accepissent, literis comprehensam ipsis relinqueret. *Euangelij à Marco conscripti occasio.* Aiunt autem, Apostolum Petrum, cum ex instinctu Spiritus sancti hoc cognouisset, delectatum esse virorum illorum voluntate, & scriptum hoc iudicio suo comprobasse & confirmasse, vtq; in Ecclesiis legeretur, constituisse.

Nicephorus. Nicephorus lib. 2. cap. 45. dicit, Petrum dictasse Marco Euangelium, eiq; vt id in Ecclesiis deinceps legeretur, sanxisse.

Eusebius. Eusebius lib. 3. cap. 39. & Nicephorus lib. 3. ca. 20. ex Papia referunt, Marcum ordinis quidem negligentiorem fuisse, hoc verò vnicum sibi in scribendo proposuisse, ne quid eorum quę audierat omitteret, aut quã in re, quod falsum esset traderet.

Irenæus. Irenæus lib. 3. cap. 1. Marcus discipulus & interpres Petri, ea quæ annũciata erant, nobis tradidit.

Ruffinus de Euangelio Marci. Pighius delectatur Ruffini verbis, qui Euangelium Marci, vocat religiosum furtum: vt scilicet eò facilius Scripturæ autoritatem possit extenuare. Sed quo consilio in literas relatum sit Marci Euangelium, & quam eius autoritatem Petrus in Ecclesiis esse voluerit, ex illis quæ annotata sunt, lector intelliget. Et videbit, quàm friuola & peregrina Pontificij ad hæc clarissima testimonia respondeant.

Lucæ Euangelium. De Luca, quo is consilio historiam suam conscripserit, non opus est aliorum testimonia cõquirere. Ipse enim in procœmio disertè explicat, qua occasione, & propter quam causam scriptionem suam instituerit: quia scilicet multi tentabant, nec satis diligenter nec certò, nec fideliter contexere narrationem, de iis quæ Iesus cœpit facere & docere. Potest autem ἀνατάξασθαι, & ad traditiones & ad scriptiones referri: vtroq; enim modo, tunc fuit adulterata & deprauata doctrina Euangelij. Et ex antithesi obseruetur, vnde potissimũ factũ fuerit. Lucas enim ea, quæ scribit, vocat πεπληροφορημένα, certissimæ fidei, quæ diligenter & certò assecutus sit. Inde ergo corruptelæ oriri cœperunt tempore Apostolorum, quòd vel falsa, vel suppositicia, vel non satis cõpert... pro certis & veris tradebantur vel voce, vel scr..., ab illis, qui πληροφορίαν doctrinæ Euange... non satis certò assecuti fuerãt. *Euangelij secundum Lucam scribendi occasio.*

Quale verò remedium huic periculo adulterationis doctrinæ, tempore Apostolorum oppositum fuit? Num existimarunt, traditionibus viuæ vocis, animis credentium receptis, & cordibus inscriptis, posse certò & tutò ad posteritatem, contra corruptelarum discrimina, puritatem doctrinæ conseruari?

Certè Theophilus erat κατηχηθεὶς, hoc est, doctrinam Euangelij viua voce, ex veris Apostolorũ traditionibus acceperat, sed propter eius doctrinę ἀσφάλειαν, Lucas dicit, se Euangelium suum conscripsisse. Pulcherrimè autẽ hoc vocabulo descripsit, certam & firmam custodiam & conseruationem puritatis doctrinæ, contra quæuis pericula & insidias corruptelarum.

Verbum enim ἀσφαλίζειν ita vsurpatur, quando accurata custodia aliquid ita asseruatur, vt caueatur, ne vel elabatur, vel emittatur. Ita Acto. 16. custodia captiuorum, hoc vocabulo describitur. Et Matthæi 27. Iudæi petunt sepulchrum Christi ἀσφαλισθῆναι. Vsurpatur etiam vocabulum illud, quando contra ingruentem vim aliquid ita munitur & firmatur, vt tutum & illæsum retineri & conseruari possit, vt cum oppida munitionibus

& præsidiis firmantur: cùm caput galea munitur: cùm fores pessulo firmantur: qualia exempla multa extant apud autores.

Propter talem igitur puritatis doctrinæ ἀσφάλειαν, contra corruptelarum incursiones, dicit se Lucas Euangelium suum conscripsisse. Et eodem vocabulo Paulus etiam de suis scriptis vtitur, Philip. 3. sicut postea annotabimus.

Theophylactus duobus modis vocabulum illud explicat. I. Prius te sine scriptis institui, nunc scriptum tibi trado Euangelium, atq; ita mentem tuam munio, vt ne obliuiscatur eorum, quæ sine scriptis tradita sunt. II. Solemus sæpe, quando quis nobis sine scripto loquitur, suspicari ne quid fortè mendacij admixtum sit: quando autem etiã scribit quæ loquitur, tunc credimus, quòd non scripsisset, nisi vera se dicere confideret. Ita Lucas inquit: Scripsi tibi Euangelium, vt ea de quibus sine scripto eruditus es, in maiori securitate cõserues, maioremq; mihi fidem habeas, qui ideò de his, quæ sine scripto docui, confidam, vt etiam scripturis prodere non formidarim. Hæc Theophylactus.

Certum igitur & manifestum est, qua occasione, propter quam causam, quo consilio, & in quem finem Lucas Euangelium suum conscripserit, Eusebius lib. 3. cap. 24. de Luca inquit: Necessariò nos à dubia aliorum opinione liberans, dum certã ipse

Lucas qua & qualia scripserit. narrationem per Euangelium suum tradit. Quid verò Lectori expectandum sit ex illo scripto, ipse etiam explicet. Dicit enim, se ea descripsisse, quæ de dictis & gestis Saluatoris inter Christianos, tũc fuerint πεπληροφορημένα, hoc est nota, certa & indubitata, & de quibus soliti fuerant catechisari. Et illa ita se descripsisse ait, sicut Ecclesiæ tradiderunt ii, qui ab initio fuerãt spectatores & ministri doctrinæ Euangelicæ. Apostolos igitur viua voce, sine scripto, primum doctrinam Christi tradidisse, nullum est dubium. Num autem traditiones illę Apostolorum manserunt, & relictæ sunt sine scripto? Certè Lucas affirmat, se ea, & quidem eodem modo scripto complexum esse, sicut Apostoli doctrinam de factis & dictis Christi, Ecclesiæ tradiderũt. Et quare traditiones illas in literis retulerit, suprà ostensum est. Irenæus lib. 3. cap. 14. pulchrè hac in re confert præceptorem Paulum, & discipulum Lucam. Paulus Miletũ euocatis presbyteris Ephesinæ Ecclesiæ dicit: Non subtraxi vobis, vt non annunciarem omnem sententiam Dei. Lucas verò sine inuidia quæ didicerat, tradidit, inquiens: sicut tradiderunt nobis, &c. Hæc Irenæus.

Ambrosius. Ambrosius illud expendit, quòd cùm Lucas affirmet, se assecutum omnia, non tamen omnia, sed de omnibus se scripsisse dicit, Actor. 1.

Chrysostom. Chrysostom. quærit, quomodo Lucas affirmat se de omnibus scripsisse, quæ Iesus cœpit facere & docere, cùm Ioannes dicat, hoc esse impossibile. Respondet autem: Non dixit omnia, sed de omnibus, perinde ac si quis dicat summatim & in genere. Aut de omnibus loquitur, quæ necessaria sunt.

Hæc pro autoritate Scripturæ, contra prætextum traditionum non scriptarum, sicut illæ nostro tempore à Pontificiis iactantur, profectò manifestissima sunt.

Ioannis Euangelium. Restat vt de quarto, hoc est, de Iohanne dicamus. Obseruatio enim historiæ de ipsius scriptione, multa ad hanc disputationẽ pertinentia monebit. Cùm iam edita essent, & in Ecclesia extarent trium Euangelistarum scripta: Apostoli viuentes adhuc, docebant de gestis Christi, & ea quę à tribus Euangelistis conscripta extabant, & quæ præterea facta & dicta esse, memoria tenebant, vt rectè tunc ab Apostolis, de gestis Christi vsurpari potuerit illa Pauli vox 2. Thess. 2. Tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem nostrum, siue per trium Euangelistarum scripta.

Vide autem quid factum fuerit. Cùm reliqui Apostoli morte essent sublati, & Ioannes in Pathmõ esset relegatus: Ebion & Cherintus, motis certaminibus de Christi diuinitate, de regno eius terreno, de Leuiticis obseruationibus, &c. Ecclesias miserè perturbarũt. Sed audi quæso, qua ratione, qua specie, & quo prætextu hoc fecerint, Eusebius lib. 3. cap. 28. citat ex Caio, Cherintum prætextu reuelationum, velut à magno Apostolo acceptarum, portentosa sua dogmata voluisse in Ecclesiã inuehere. Et addit ipsum fuisse inimicũ Scripturis Dei. Quia igitur in recenti adhuc Ecclesiæ memoria erat, Apostolos de gestis & cõcionibus Saluatoris tradidisse alia quædam, præter illa, quæ in triũ Euangelistarum historiis conscripta extabant: Cherintus & reliqui hoc prætextu abusi sunt, & adulterina sua dogmata, quæ ex Apostolicis scriptis, quæ tunc extabant, probare non poterant, proponebant hac specie, quòd Apostoli viua voce talia docuissent: & ad illas commentitias traditiones cõtendebant inflectenda esse ea, quæ scripta erãt. Ad hęc certamina respicit Ioannes, Apocal. 2. cùm inquit: Examinasti eos, qui gloriantur se esse Apostolos, & non sunt. Item Iezabel, quæ dicit se esse prophetissam, &c. Iactarunt igitur & reuelationes & traditiones, quibus Apostolicam authoritatem tribui voluerint. Et sicut Ioannes inquit in Epistola ad Thyatirenses, illa sua dogmata vocarunt τὰ βάθη, hoc est, non vulgaria illa Apostolorum dogmata, quæ omnibus in Ecclesia, ex scriptis etiam nota erãt, sed profunda, recondita & abstrusa mysteria, quæ Apostoli non cuiuis ex vulgo, sed priuatim suis familiaribus viua voce, vt mysteria silentio veneranda, per manus tradiderant. Ioannes verò vocat profunda non Apostolorum, sed Satanæ.

Et illud certamen hac specie motũ, valdè turbauit Ecclesias. Negare enim non poterant, quia recens adhuc erat memoria, Apostolos de gestis Christi, plura viua voce tradidisse, quàm quæ scriptis trium Euangelistarum comprehensa erãt. Et quia reliqui Apostoli iam morte sublati erant, Ioanni Deus longiorem vitam, post reliquorũ Apostolorum mortem, sine dubio ideò concessit, vt Apostolica vigilantia Ecclesiæ ad omnem posteritatem prospiceretur, ne vel supposititiæ traditiones, vel adulterina scripta, pro vera & genuina Apostolorum doctrina, Ecclesiis obtruderentur.

Cùm igitur Ioannes ab exilio ex Pathmo, in Asiam reuersus esset, controuersiæ illæ à Cherinto & aliis interea motæ, ad ipsum, tanquam ad postremum ex Apostolis vigilem & inspectorem examinandæ & diiudicandæ delatæ sunt, non tantũ ab Episcopis Asię, verumetiam multorũ fidelium, & totius Ecclesiæ legationibus, sicut Hieronymus inquit. Ibi Ioannes, sicut Eusebius scribit, libro tertio, cap. 24. trium Euangelistarum scripta probauit, & veritati illis dedit testimonium. Quia verò hæc quæstio magnis tunc tumultibus agitabatur: An omnia, quæ Dominus fecisset & docuisset, quęq; Apostoli de ipsius gestis tradidissent, comprehensa essent in scriptis triũ Euangelistarũ,

an verò plura essent tradita, quam scripta? Ne igitur Ecclesia ad posteritatem, quouis vento & prætextu traditionum circumferretur, sed certa esset de doctrina ab Apostolis de gestis Christi tradita: Ioannes data sibi hac occasione, ea quæ præter trium Euangelistarum narrationes & facta sciebat, & tradita nouerat, quæq; Spiritus sanctus Ecclesiæ ad omnem posteritatem necessaria & sufficientia iudicabat, conscripta sua Euangelicæ historiæ adiecit, & Ecclesiæ exposuit. Et quia Ebion solùm Matthæi Euangelium recipiebat, cui peculiares interpretationes, quasi ex traditione acceptas affingebat, Ioannes côcionibus Christi accuratius quàm reliqui fecerant descriptis, inde veram interpretationem sumendam esse monstrauit.

Hæc vera obseruatio, de occasione & causa scriptionis Iohannis, valde multa monet. Num verò postquam Ioannes etiam scripsit, singula quæ Iesus fecit & dixit, scriptis comprehensa sunt? Nequaquam. Ipse Ioannes enim ita concludit: Sunt & alia multa quæ Iesus fecit, quæ si scriberentur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scriberêtur, libros. Non ergo omnia de doctrina Christi, quę necessaria sunt, & quę sufficiant in Euangelistarum scriptis habebimus, sed præter ea, alia etiam ex traditionibus, ad fidem & salutem necessaria erunt? Hoc quidem Pontificij pugnant. Sed audi, quid Ioannes dicat: Hæc autem scripta sunt, vt credatis, quia Iesus est Christus filius Dei, & vt credêtes vitã habeatis in nomine eius.

Lindanus. Lindanus, vt hæc verba eludat, dicit Ioannem de vno illo articulo, de diuinitate scilicet Christi, in sua scriptione egisse. Sed certũ & manifestum est, de doctrina & miraculis Christi, ea quę in reliquorum Euangelistarũ descriptionibus deerant, ipsum adijcere voluisse. Summã verò & finem totius doctrinæ Christi, ponit veram fidem, salutem & vitã æternã. Et illa quę de Christi doctrina, ad veram fidem & salutẽ necessaria sunt & sufficiunt, Ioannes affirmat scripta esse. Res igitur manifesta est, licet nec omnia, nec singula, illa tamen tot & tanta, de doctrina & miraculis Christi conscripta esse, quæ ad veram fidẽ, & ad vitam æternã necessaria sunt, & sufficiũt. Non enim de sua tãtùm scriptione, sed de reliquorum etiam Euangelistarũ scriptis, Iohãnes hæc loquitur, sicut veteres omnes interpretantur. Qui ergo præter illa adhuc alia de doctrina Christi quęrunt, manifestũ est quòd nec fidem nec salutem, sed perfidiam & perditionẽ quærant. Hęc enim scripta sunt vt credatis, & credentes vitã habeatis, inquit Ioannes. Quare verò Spiritus sanctus non voluerit singula conscribi, rationẽ reddit Ioannes non vt ex scrinio pectoris Pontificis Romani, titulo & prætextu traditionum, quiduis in Ecclesiam eructaretur, sed quia mundus, inquit, non caperet. Et Augustinus rectè dicit, intelligendum hoc esse non de mole librorum, nec de locali capacitate, sed quod Spiritus sanctus nostri habuerit rationem, & ea selegerit conscribenda, quæ in hac infirmitate credentes capere possent. Grata igitur mente, & reuerẽter debemus illud Spiritus beneficium amplecti & osculari, quòd ad nostrã se demiserit infirmitatem, & noluerit illam nimium onerare, sed de doctrina & miraculis Christi ea selegit & dictauit conscribenda, quæ ad verã fidem, & vitam æternã sufficere & necessaria esse iudicauit.

Hic verò Andradius exclamat: Ergone reliqua quæ Christus fecit & dixit, quæ scripta non sunt, fuerũt ociosa & inutilia ad fidem & ad mores. In anemne igitur laborẽ, & ociosam operam exceptis iis quæ scripta sunt, in cæteris omnibus Christus posuit, quæ nihil erant futuris seculis profutura? Sed nos simpliciter respondemus verbis Ioannis, si singula scriberentur, mundus non caperet omnes libros. Hæc autem scripta sunt, vt credatis, & per fidem vitam habeatis. Nec propterea ociosa & inutilia fuerunt reliqua, quando easdem conciones, & similia miracula sæpius repetiuit, confirmanda enim erat illa doctrina, cuius summa cùm confirmata esset, postea per Dei volũtatem cõscripta est.

Ita obiicit etiam hoc Andradius: Christus post resurrectionem per 40. dies, de regno Dei permulta locutus est, quæ à nemine Euangelistarum scripta extant, & tamen non fuisse tam parui momenti, existimandum est, vt ociosa iudicari potuerint. Sed respondemus id, quod Augustinus de illa Christi sententia Io. 16. Multa habeo dicere, &c. cùm Euangelistæ tacuerint, quis nostrũ dicat ista vel illa fuisse, aut si dicere audeat, vnde probabit? quis tã vanus aut temerarius, qui etiãsi vera dicat, sine vllo diuino testimonio affirmet ea esse, quę Spiritus sanctus per Euangelistas scribere noluit. Quis hoc nostrum facit, & nõ maximam culpã temeritatis incurrat, in quo nec Prophetica, nec Apostolica excellit authoritas? Sed tamẽ quæ illa fuerint, quæ de regno Dei Christus locutus est Apostolis, cùm mentẽ ipsis aperiret, ex Apostolorũ scriptis certò colligere possumus.

Operæ precium autem est obseruare, memorabile artificiũ Andradii, quod sine dubio in Concilio Tridentino didicit. Contra Iesuitas allegaueram Augustini & Cyrilli sententias, ex doctrina & miraculis Christi electa esse ea, quæ conscriberẽtur, quæ saluti fideliũ tam ad mores, quàm ad dogmata à Spiritu sancto, iudicata sunt sufficere. Quid verò existimas bone Lector, contra hæc tam clara testimonia, quæ radio solis (sicut Tertullianus loquitur) scripta videri possent, Andradiũ contra Scripturæ sufficientiam, pro traditionibus proferre posse? Dicam tibi, primũ strenuè maledicit, nos ganeonum more, mutilis & decurtatis sanctorũ testimoniis agere, vt imperitam multitudinẽ circumueniamus. Nos verò Dei beneficio & possumus & solemus, ipsorum authorum loca inspicere, nec ex solis commentariis sapere. Sed audiamus sanè, quo artificio Andradius aliam sententiam ex illis dictis Augustini & Cyrilli exsculpere possit. Toruo autẽ supercilio quasi ex Tridentinis subselliis dictitat. Quando Augustinus inquit: Electa sunt quæ scriberentur, quæ saluti credentiũ sufficere visa sunt, nequaquam hanc esse sententiam, omnia fidei nostræ sacramenta Euangelistas paruo volumine cõplexos, sed ea tantùm literis consignasse, quæ ad cõstituendam fidem aliarum rerum omnium, quę literis comprehensæ sunt, sufficere non poterant. Audax profectò est interpretatio. Sed quid? suntne hæc Augustini verba? Non sunt, sed Andradij. Atqui receperat, se ex Augustini verbis, hanc nobis sententiã monstrare velle. Audi verò, quomodo hoc præstet. Augustinus dicit miraculum resuscitati Lazari fidem facere. I. Christum esse illum Deum, qui omnia, quę vniuersitatis ambitu continentur, creauit. II. quod in fine seculi, omnes mortuos resuscitaturus, vt credamus in eum, & ad illã resurrectionẽ præparemur, quæ erit ad vitam non ad iudiciũ. III. dicit resuscitatione Lazari, figurari resurrectionẽ animarũ, quæ magna Dei gratia, per

fidem

fidem sit, ne moriantur in æternum, &c. Et hinc Andradius vult probare, Augustinum loqui de fide illarum rerum, quæ sacris literis comprehensæ nō sunt. Atqui ego hactenus, pro mea simplicitate credidi, articulos istos, de quibus Augustinus loquitur, expressè in sacris literis contineri. Et iā animum subibat admiratio, quomodo homo sanus, nisi per febrē forsan somniare posset, ex illis Augustini verbis extrui posse id, quod Andradius dictitat, sed nō memineriā, Andradium Tridenti In Cōcilio hoc scripsisse, vbi ius & plenaria autoritas est talium interpretationū, nec cuiquā liberū est dicere: Quid facis? Oportet ꝑfectò magnam esse vel insolentiā, vel impudentiā Andradij, qui existimat, se talia posse Germaniæ sua grandiloquentia persuadere. Eiusdem farinæ etiā est altera interpreta-*Cyrillus.* tio. Cyrillus dicit: Non omnia quę Dominus fecit, conscripta sunt, sed quę scribentes tàm ad mores, quàm ad dogmata putarūt sufficere. Andradius verò tradit talē interpretationē, Cyrillum his verbis nō asserere, fidei omnia Sacramenta sacris esse literis explicata sed tantum ea, quæ ad credendum, omnia diuina mysteria (quæ scilicet in Scriptura cōprehensa nō sunt) sufficere possunt. Nihil addam, manifestum enim est, quàm petulans & superba sit hæc Andradij non explicatio, sed ludificatio, si ad *Concil. Trid.* verba Cyrilli conferatur. Et quale putas Conciliū fuisse, in quo tales interpretationes regnarūt? Exempli sanè gratia, vtile est talia Pontificiorū artificia extare. Et quidē Ipse Andradius suæ ludificationi non satis fidit, ideò alia quærit effugia. Affirmat Cyrillū de solo Euangelio Ioannis hoc dixisse. Sed Cyrilli verba sunt, quæ scribētes putarunt sufficere: Num is solus Ioannes est? O os impudens. Postremò concludit, vt maximè sit Augustini & Cyrilli sententia, conscripta esse, quæ ad mores, fidē, & ad salutem sufficiunt, communē tamen consensum, quo contrarium statuitur, esse præferendum.

Repeto igitur illas Augustini & Cyrilli sententias, quas nunc magis amo, cùm videam illos tam firma perspicuitate, autoritatem & sufficientiam Scripturę, de doctrina Christi asserere, vt cùm Andradius omnibus acerbitatis & grandiloquentiæ neruis, toto denique Tridentino artificio illas varijs modis incantare, & transformare conatus sit, nihil tamen inde, præter extremæ impudentiæ notam retulerit. Sunt autem hæ sententiæ, de tota *Augustinus.* historia Euangelica, quatuor Euangelistarum. Augustinus tractatu in Ioann. 49. cum multa fecisset Dominus Iesus, nō omnia scripta sunt, electa sunt autem, quæ scriberentur, quę saluti credentiū suf-*Cyrillus.* ficere visa sunt. Cyrillus lib. 12. in Ioan. Non igitur omnia quę Dominus fecit, conscripta sunt, sed quę scribentes tam ad mores, quàm ad dogmata putarunt sufficere, vt recta fide & operibus, ac virtute rutilantes, ad regnum cœlorum perueniamus per Iesum Christum.

Augustinus. Addam adhuc vnam sententiam Augustini, de conser. Euangelist. lib. 1. cap. 35. vbi refutat illos, qui discipulos Christi, Euangeliū conscribentes, ideò contemnendos putant, quia ipsius Christi nulla scripta ꝑferantur à nobis. Christus (inquit) omnibus discipulis suis, per hominem quem assumpsit, tanquā membris sui corporis, caput est. Itaq; cùm illi scripserunt, quæ ille ostendit, nequaquam dicendum est, quòd ipse non scripserit, quandoquidem membra id operata sunt, quod dictante capite cognouerunt. Quicquid enim ille de suis factis & dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis, tanquā suis manibus imperauit. Hæc Augustinus. Agnoscis autē candide Lector, quis intelligendus sit author & censor, quādo in præcedentibus sententijs dicitur: Quæ visa sunt sufficere, quæ scribētes putarūt sufficere. Sed in postrema hac sententia, Andradius statim inuenit rimā qua elabatur, Augustinus enim dicit, quæ de suis factis & dictis Christus nos legere voluit, ea Euangelistis describēda mandauit. Andradius verò dicit. Non omnia voluit nos legere in Euangelistarum scriptis, sed maximā partem de suis dictis & factis, tanquā præcipui precij thesaurum, ex traditionibus non scriptis, sed per manus traditis nos audire voluit. *Papistarū de scriptura & traditionibus sententia.* Sed lector videt, August. hoc nec velle, nec dicere. Et quæ hoc titulo nunc à Pontific. iactantur, ea certè legimus in Pighio, Perezio, Lindano, Osio, in Pōtificali, in Rationali diuinorū, in Tomis conciliorum, &c. Augustinus verò dicit: Quicquid de suis dictis & factis Christus nos legere voluit, illud scribendū Euangelistis, tanquam suis manibus imperauit. Christus igitur non voluit, vt apud alios scriptores, de suis factis & dictis aliquid, quod in illis, quæ apud quatuor Euangelistas descripta extant, non continetur, legamus. Quicquid ergo præter hæc ab alijs de Christi dictis & factis scriptū est, illud certum est, Christū non imperasse scribendū, nec voluisse, vt illud legamus. Quicquid enim de suis dictis & factis Christus nos legere voluit, illud scribendum Euangelistis, tanquā suis manibus imperauit. Quando igitur Pontificij fabulātur, Christum instituisse consecrationem Chrismatis, Sacramentū confirmationis, extremę vnctionis, auricularis cōfessionis, satisfactiones, indulgentias, purgatoriū, Missam, inuocationē Sanctorum, adorationem imaginū, vtrumq; gladiū Pontificis, & scriniū in pectore eius, & similia quę sub hoc titulo in Pontificiorum scriptis legimus, opponimus hanc Augustini sententiā. Quicquid de suis factis & dictis Christus nos legere voluit, illud scribendum Euangelistis, tanquā suis manibus imperauit. Quid ergo de illis, quæ apud Euangelistas nō legimus, & tamē hoc titulo venditantur, quòd sint facta & dicta Christi, iudicandū sit, manifestū est. Loquimur autē non de literis & syllabis, sed de sententijs: sicut eius dicti quod Paulus recitat, Acto. 20. Beatius est dare, quam accipere, &c. sententia extat in multis concionibus Christi. Irenæus autor est, quatuor illa conscripta Euangelia fuisse in primitiua Ec-*Irenaeus de scriptis Euangelistarum.* clesia normā, amussim & regulam, ad quam exigebantur, à quocunque aliquid, quasi de factis & dictis Christi proponebatur: & quod illis consentaneum inueniebatur, recipiebatur, quod verò vel dissentiebat vel repugnabat, liberè repudiabatur.

Ita autem inquit Irenæus, libro tertio, capite 1. Nec plura numero, nec rursus pauciora capio esse Euangelia quàm quatuor illa. Quoniam enim quatuor sunt regiones mundi, & disseminata est Ecclesia super omnem terram, columna autem & firmamentum Ecclesiæ est Euangelium & spiritus vitæ, consequens est, quatuor habere eam colūnas vndiq; flantes incorruptibilitatem, & iustificantes homines. Et postea subd t. Hi verò, qui sunt à Valentino suas conscriptiones proferentes plura habere gloriāntur, quàm sint ipsa (scilicet conscripta) Euangelia, siquidem in tantum processerunt audaciæ, vt quod ab his nō olim conscriptum est, veritatis titulent Euangelium, in nihilo conue-

niens

niens Apostolorum Euangeliis. Si enim quod ab eis profertur, veritatis est Euangelium: Dissimile autem est hoc illis, quæ ab Apostolis nobis tradita sunt, qui volunt, possunt dicere, quemadmodum ex ipsis Scripturis ostenditur iam non esse, id quod ab Apostolis traditum est veritatis Euangelium.

Thomas etiam in Marcum inquit: Oportuit Euangelium non solum prędicari propter præsentes, sed etiam scribi ppter futuros. Et hactenus quantū satis est, ostendimus, quibus de causis, quo cōsilio, quo proposito & instituto, Euangelistæ historiam de dictis & factis Christi, literis consignarint, quē voluerint illorū scriptorum vsum esse in Ecclesia, quo loco primitiua Ecclesia scripta illa habuerit, quid & quantum illis tribuerit. Et ex illis, quæ annotauimus, ea, quæ à Pontificiis de traditionibus non scriptis, contra authoritatem, perfectionē & sufficientiam Scripturæ disputantur, rectissimè diiudicari possunt. Iucunda enim est illa obseruatio, quæ fuerit summa fidei de dictis & factis Christi in Ecclesia Ierosolymitana, ex qua verbum exiuit in omnem terram, in Matthæi Euangelio literis consignatum est. Et quæ sit doctrina, quam de dictis & factis Christi, Petrus viua voce, Romanæ Ecclesiæ, cuius fides in vniuerso mūdo, viuentibus Apostolis celebrabatur, tradiderit, scripto Marci memoriæ mandatū est, hæc enim sunt antiquitatis verba. Lucas verò ipse affirmat, se ea conscripsisse, quæ Apostoli de dictis & factis Christi, in Ecclesia *Antiochia.* Antiochena (eius enim ciuis Lucas fuit) quę prima Christianis hoc nomen dedit, tradiderunt, & quæ Ecclesiæ illæ gentium, quas cum Paulo perlustrauit, certa & indubitata tunc fide tenebant & profitebantur. Quid verò Iohannes in Ephesina Ecclesia de dictis & factis Christi tradiderit, ipse etiam scripto complexus est. Et hæ Ecclesiæ, extra omnē controuersiam, tunc fuerunt præcipuæ, Ierosolymitana, Antiochena, Ephesina & Romana. Adda-*Alexandria.* tur si libet, & Alexandrina, ad quam Marcus cum Euangelio suo, postquam illud conscripsisset, profectus esse scribitur. Si ergo pio studio quærimus, quæ sint veræ & indubitatæ Apostolorum traditiones, de doctrina Christi, quę fuerit πληροφορία, hoc est, certa & indubitata fides illarum Ecclesiarum, quas Tertullianus matrices vocat, res ex illis quæ hactenus diximus manifestissima est.

DE SCRIPTIS ET EPISTOLIS Apostolorum.

Quando propriè loqui volumus, inter doctrinam Christi, & doctrinam Apostolorum, nulla est differentia. Ita enim Apostolis Christus dat potestatē annunciandi Euangelium, Matt. 28. vt disertè addat: Docentes ipsos seruare quæcunq; præcepi vobis. Io. 16. Spiritus sanctus docebit vos omnia, & suggeret vobis omnia quæcunq; dixi vobis. 2. Cor. 13. An experimentū quæritis eius, qui in me loquitur Christus? 2. Cor. 5. Pro Christo legatione fungimur, &c. Hoc verò loco, ordinis & distributionis *Doctrina Christi.* gratia, doctrinā Christi intelligimus, iuxta Lucæ explicationē, Act. 1. quæ Iesus cœpit facere & docere, vsq; ad diem cùm assumptus est. Et hanc doctrinā de dictis & factis Christi, quantū nobis Spiritus sanctus necessariū esse & sufficere iudicauit, Euangelistarū scriptis comprehensam esse demō-*Doctrina Apostolorum, quæ & qualis fuerit.* strauimus. Apostolorū verò doctrinam intelligimus, quam post ascensionem Christi, ipsi per totū terrarum orbem, tam inter gentes quàm inter Iudæos tradiderunt & ppgarunt. De illa iam nobis dicendum est. Constat enim, Apostolos primis aliquot annis, Apostolicam doctrinam ex Scripturis quidē veteris Testamenti probasse & confirmasse sed sine vllo aliquo scripto, sola viua voce tradidisse & propagasse. Postea verò de doctrina sua cœperunt quædam conscribere, quo consilio, quibus de causis, quo pposito & instituto hoc fecerint, quem huius suę scripturę vsum in Ecclesia esse voluerint, eodē modo inquiremus, sicut de Euangelistis fecimus. Illa enim (etiam aduersariorū confessione) est vera, tota & perfecta doctrina Euangelij (quantū quidem pro modulo huius vitæ) quā Christus Dei filius proprio ore primū promulgauit, deinde per suos Apostolos omni creaturæ prædicari iussit. Si igitur, sicut iam de Christi doctrina probauimus, de Apostolorum etiam doctrina ostenderimus literis consignatū, & scriptis comprehensum esse, quantum Spiritus sanctus nobis ad dogmata, & ad mores necessariū esse & sufficere iudicauit, manifestum erit, sacram scripturā esse Canonem, normam, regulā, fundamentum & columnam totius nostræ fidei, ita quod ex Scriptura probandum & confirmandū erit, quicquid hoc titulo & nomine, quod sit Christi & Apostolorum doctrina, suscipi debet, quod ad hanc normam, omnia in controuersiis religionis ita exigenda & examinanda sint, vt valeat Hieronymi illud dictū, quicquid de Scripturis sacris authoritatē non habet, eadem facilitate contemnitur qua probatur. Et hoc est caput controuersię, inter nos & Pontificios. Ad hanc verò considerationem omnino pertinet & necessarium est, vt constet & monstrari possit, quę fuerint prima principia, qui secuti progressus Apostolicæ prædicationis, quomodo primùm Ecclesias fundarint, cum inter Iudæos tum inter Gentes, quomodo postea aliquantulum progressus in fide confirmarint, qui fuerint ritus, quæ exercitia, & quæ quasi πολιτεία fuerit in prima Apostolica Ecclesia. Et certū quidem est Apostolos non statim primis annis suæ prædicationis scripsisse. Ne tamen opus esset, vel diu coniecturis diuinare, vel ex rumusculis traditionum quæ sine capite spargūtur, petere, quis fuerit primus, & verè antiquissimus Apostolicæ Ecclesię status, voluit Spiritus sanctus certum authenticū & canonicum de his tam necessariis & vtilibus rebus, scriptum ad omnē posteritatem extare in Ecclesia, cùm non ignoraret, fore, vt hoc titulo multa incerta, vana, supposititia, & falsa obtruderentur Ecclesiæ. Lucas enim cùm scriptione Euangelicę historię fidem & authoritatē in Ecclesia sibi comparasset, contexuit etiam historiam de actis Apostolorū, exorsus à primis initiis Aposto-*Acta Apostolorum quo consilio scripta, & quid contineant.* licæ prædicationis. Et hæc historia abundè suppeditat, quæ de his rebus necesse est, & sufficit scire.

Lindanus tragicis vocibus tumultuatur, in omnibus Apostolorum scriptis non extare literis consignatum, quomodo nondum Christianos ad fidem adduxerint, & quæ fidei capita suis catechumenis soliti fuerint proponere, quia (inquit) Epistolas suas Apostoli scripserunt, non ad rudes fidei, & ad catechumenos, sed ad illos, quas iam antea in rudimentis fidei instituerant. Et inde infert, Apostolos non omnia Euangelicæ fidei dogmata, in Scripturas contulisse & conclusisse. Sed non animaduertit Lindanus, aut potius videre noluit, in actis Apostolorum à Luca, non *Catechisandi ratio in actis descripta.* tantum descriptam esse historicam narrationem, quòd multi, qui prius non erant Christiani, tum

ex

ex Iudæis quàm ex Gentibus, ad fidem Euangelicam conuersi & facti fuerint Christiani, verumetiam extare ibi integras descriptiones, quæ capita doctrinæ, & quomodo Apostoli proposuerint illis, quos ad fidem Euangelicam primùm adducebant, non tantùm ex Iudæis, quibus doctrina Prophetica antea nota erat, verumetiam ex Gentibus, qui planè rudes erant doctrinæ diuinitus patefactæ.

Catechesis Apostolicæ capita.

Et Hebræo. 6. capita Apostolicæ catecheseos, quæ vocantur sermones inchoationis, ita recensentur: Doctrina pœnitentiæ ab operib. mortuis, fidei in Deum, baptismi, impositionis manuũ, resurrectionis mortuorũ, & iudicij æterni. Quis verò ita insaniat, vt fingere ausit, hæc capita vel non tradita, vel non explicata extare in actis & in scriptis Apostolorum, cùm hoc manifestissimum sit?

Irenæus lib. 4. cap. 40. dicit apud illos, qui à Mose & Prophetis, de peccato & de promissione aduentus Messiæ præcatechisati erant, breuem & facilem fuisse Apostolorum catechisationẽ, sicut Act. 8. Philippus paucis catechisationẽ absoluit, & ab Eunucho rursus discedit: Paulo verò Apostolo apud Gentes laboriosiorem fuisse catechisationẽ, oportebat enim illos instrui, Non mœchari, non furari, &c. & quęcunq; odio habentur à Deo. Item quòd sit vnus Deus, qui filium miserit, &c. Hęc Irenęus. Vtrumq; autẽ certè habemus in scriptis Apostolorum, & quid Iudæis, & quid Gentibus proposuerint quando eos ad fidẽ Christi adducebant. Et Lucas cap. 1. dicit, se scribere certitudinem illorũ, de quibus Theophilus antea catechisatus fuerat. De catechesi igitur Apostolorum, nihil desideratur in ipsorum scriptis. Sed inquit Lindanus: Certè nec in actis, nec in Epistolis Apostolorum scriptum est de omnibus illis ritibus, quos nos Pontificij circa Baptismum seruamus, nec de Sacramento confirmationis per Chrisma, &c. Respondeo. Hoc & nos dicimus, in Pontificiorũ doctrina multa esse, quæ nulla habeant in Scriptura testimonia, & ideò cõtendimus, illa immeritò tribui Apostolis, quorum nulla extãnt vestigia vel in actis, vel in scriptis Apostolorũ. Sed excipiunt, non omnia singulorum Apostolorũ acta, à Luca esse literis consignata. Pauca enim tantùm de Petro narrat: Plura quidem de Pauli gestis scribit, vt eius itineris comes & ministerij socius fuit, sed tamen nec omnia Pauli acta recenset, sicut ex 11. capite secundæ ad Corinthios, Roman. 15. Galat. 1. & 2. & ex aliis locis colligitur, de reliquorum & Apostolorũ actis, fermè nihil annotauit. Omnino igitur plura & dixerunt & fecerunt Apostoli, quàm quæ Lucas angusto illo libello de actis Apostolorum complexus est. Non rectè itaq; aliquid ideò reiicitur, vt ab Apostolis nec institutum, nec factum, quia Lucas in actis Apostolicis illud non annotarit, sed multò plura credenda sunt ab Apostolis instituta & facta, quàm quæ ex Actis à Luca cõscriptis probari possunt. Respondeo, Et quis tandem erit modus, finis aut numerus eorum, quæ sub hoc titulo Ecclesiæ, sine teste obtrudentur? Simplex autem & vera solutio ita deprehenditur. Antiquis temporibus, statim post Apostolorum tempora, argumentum illud ita fuit agitatum, quod multa scripta proposita fuerunt, promittentia supplementum eorum, quæ à Luca de actis Apostolorum prætermissa, & tamen Ecclesiæ necessaria videbantur, vt itinerariũ Petri, quasi à Clemente conscriptum, Prædicatio Petri, Actus Andreæ, Philippi, Petri, Thomę, &c.

Scriptura ignorat multa, quæ pro cultu habet papatus.

Acta Apost. ab aliis conscripta, sed reiecta.

Et quidem viuente adhuc Ioanne Apostolo, historia de periodo siue actibus Pauli & Teclæ sparsa fuit: quam Ioannes confícto commenti authore, ostendit esse suppositiciam, sicut cęteri etiam libri de actibus Apostolorũ, ab Ecclesia reprobati sunt. Non recens igitur artificium est, sub illo titulo & prætextu, quòd Lucas non omnia singulorum Apostolorum acta, scriptione sua persecutus est, vana, falsa & suppositia obtrudere Ecclesiæ. Cùm verò suppositicij illi libri, qui promittebant pleniorẽ narrationem de actibus singulorum Apostolorum, reprobarentur, sine dubio ideò, quòd incerta & falsa continerẽt, num edita tunc fuerunt alia authentica scripta, de gestis aliorum Apostolorũ, quæ ad posteritatem conseruarentur, cùm præsertim Ioannes, qui ad Euangelicam historiam ea quę videbat à cæteris prætermissa, quæ posteritati tamen cognitu necessaria iudicabat adiecerat, tunc adhuc superstes esset? Hoc certè factum esse, nemo affirmabit. Nec sanè audebimus dicere, ideò illud intermissum esse, vt posteritas suo arbitratu, vel ex incertis narrationibus quiduis fingeret de Apostolorum institutis, dictis & factis. Restat ergo, ideò non fuisse aliquid aliud de actis Apostolorum conscriptum, quod iudicatum fuit, illa, quæ Lucas ediderat, adhibitis Epistolis Apostolorum, posteritati sufficere. Nam & in veteri Testamento, non omnium seu Patriarcharum seu Prophetarum acta descripta sunt. Nec omnes Prophetæ, doctrinam suam literis posteritati commẽdarunt, imò quorundam scripta Deus intercidere passus est, vt Nathan, Gad, Semeiæ, Haddę, Achię, Iehu filij Hammoni, &c. & ex illorum non scriptis traditionibus, Rabini dicunt Thalmud confectũ esse. Quid verò illis aliud respondere possumus, nisi quod ex omnibus Patriarcharum & Prophetarum dictis & factis, Spiritu sancto monstrante & seligente, ea literis mandata sunt, quæ posteritati ad dogma & ad mores (sicut Cyrillus loquitur) necessaria esse & sufficere iudicata sunt.

Patriarcharum acta, non omnia descripta.

Prophetarũ conciones non omnes extãt.

Apostolorum fuit vna fides, & doctrina & commune ministerium.

Idem responsum verè etiã opponimus Pontificiorum obiectionibus. Quod enim attinet ad Ecclesiæ statum, ad ministeriũ, doctrinam, fidem, &c. non habuerunt singuli Apostoli proprium aut peculiare aliquid, sed vna fuit fides, eadem doctrina, & commune ministerium, quo vnum & eundem Ecclesiæ (quod ad substantiam Euangelicæ religionis) statum constituerunt: vt etiamsi singulorum Apostolorum acta conscripta essent, non tamen contrarium, non diuersum, non aliud, sed vnum & idem sæpius scriptum legeremus. Quæ igitur ratio communis illius ministerij vnius fidei, eiusdẽ doctrinæ in primo, & antiquissimo Apostolicæ Ecclesiæ statu fuerit, quia Spiritus sanctus non curauit sigillatim cuiusq; Apostoli acta conscribi, sine dubio indicauit, nos illud, quantum ad nostrã doctrinam sufficit ex illis, quæ Lucas conscripsit, posse colligere & intelligere. Si enim plura iudicasset necessaria esse, absq; dubitatione curasset illa per alios ad posteritatem conscribi, sicut in historia Euangelica fecit. Vsurpabimus igitur nobis verba Augustini. Cùm Dominus tempore Apostolorũ, noluerit reliquorum Apostolorum acta conscribi: quis nostrum dicat, ista vel illa esse, aut si dicere quis audeat, vnde probabit?

Sed inquis: In actis apud Lucam, plerumque tantùm capita consignata sunt, non autem additæ sunt iustæ & necessariæ explicationes. Respondeo,

deo. Illæ explicationes conscriptæ extãt in Epistolis Apostolorũ, vt ita de doctrina Apostolica, quod nobis necessarium sit, in scriptis noui Testam. nihil desiderari possit. Inquirẽdum igitur jam est nobis, quo consilio, propter quas causas, & in quem vsum Apostoli Epistolas suas conscripserint, hæc enim consideratio, id, quod quærimus, liquido ostẽdet.

Nicephorus. Pauli epistola quomodo scripta.

Nicephorus li. 2. ca. 34. de Pauli Epistolis ita scribit: Ad plerosq;, quos eam adire Spiritus sancti vis & gratia inferat, quosq; per fidem in Christũ Euãgelium magnifice regenuerat, quæ præsens oratione sua dilucide docuerat, eadẽ per compẽdium absens in memoriam reuocans, epistolas dedit. Ita vero ea quoq; quæ secretioris mysterij magisq; abstrusa antea silentio præterierat, postea per sacra sua scripta, aut grandioris sapientiæ verbis accurate & dilucide declarauit, aut saltem (vt ita dicam) parabolarum more & specie aquam per ænigmata adumbrauit: neque propter eos, qui ad ad ista diuina audienda idonei futuri erant, ea occultans, neq; propter ineptos atq; indignos, dilucide profusis & apertis, ad contemptum euitandum exponẽs.

Epistolæ Pauli & aliorum quales sint.

Hæc Nicephori verba manifeste ostendunt, I. Pauli Epistolas scriptas esse, vt essent ὑπομνήματα, compendio complectentia eadẽ quæ præsens oratione sua, dilucide tradiderat illis, quos per fidẽ in Christum regenuerat. II. Quod præterea etiam ea, quæ in trãdendis primis fidei principiis, vt altioris sapientiæ mysteria præterierat, voluerit in epistolis accurate & dilucide declarare. III. Quod illa scripserit, non præsentibus tantum, sed aliis etiam, qui ad res diuinas audiẽdas idonei futuri erãt. IIII. Quod accurate & dilucide dogmata in epist. suis declarauit. V. Multa tamen in epistolis Pauli, quasi per ænigmata esse adumbrata, propter ineptos & indignos, ad contemptum euitandũ, illa vero ænigmata Paulum ita esse moderatum, vt ea quæ scribebat, nollet occultata esse illis, qui idonei ad res diuinas audiẽdas futuri erant. Quod idem est, sicut Augustinus dicit, Spiritum sanctũ Scripturas sanctas magnifice & salubriter ita modificasse, vt locis apertis fami occurreret, obscurioribus autem fastidia detergeret. Nihil enim (inquit) fere de illis obscuritatibus eruitur, quod nõ planissime dictum alibi reperiatur. Sed totum id, quod quærimus, non potest euidentius, certius & firmius, quam ex ipsis Apostolorum epistolis demonstrari. Hoc igitur quam fieri potest breuissime annotabimus, quomodo in ipsis Apostolorũ epistolis deprehendi & obseruari possit, quo consilio, & propter quam causam scriptæ sint, & quis earum debeat in Ecclesia vsus esse. Et iuxta Nicephori obseruationem, duo illa præcipue considerabimus, quod scilicet Apostoli voluerint epistolas suas esse ὑπομνήματα, compendio complectentia ea, quæ præsentes voce Ecclesiis tradiderãt, deinde quod ea, quæ post percepta prima fidei principia, Ecclesiis adhuc necessaria iudicabãt, per scripta sua accurate & dilucide declararint.

Augustinus. Scripturarũ magna est perspicuitas, cum salutari quadam difficultate permixta.

Et quia multum refert, hanc sententiam ex solidis fundamentis, & firmis testimoniis constitutam & confirmatam habere, operæprecium est, huic considerationi aliquantulũ immorari. Plus enim animus confirmatur vno Scripturæ testimonio, quam si sexcenta ex aliis Scriptoribus cumulentur.

Posset autem in argumentis & perpetuo contextu singularum epistolarum, multis & variis demonstrationibus hoc ostendi, sed copiosa, & valde prolixa futura esset oratio, & ab instituto aliquantulum nos abduceret. Quædam igitur tantum, quæ maxime illustria sunt testimonia, ex Apostolorum epistolis annotabimus, vt ex ipsis Apostolorum vocibus audiamus & discamus, quo consilio, propter quas causas, in quem finem & vsum, Apostoli doctrinam cœlestem, quam primum viua voce tradiderunt, postea literis consignarint, & scriptis monumentis complecti voluerint.

Apostoli doctrinam suã quare scriptis comprehenderint.

1 Prima igitur ante alias scripta videtur prior ad Thessalonicenses. Occasio autẽ & causa, quare illã scripserit, ex 17. cap. Act. & ex ipsius epistolæ verbis non obscure colligitur. Multos enim & ex Iudæis & ex Gentibus religiosis, non paucas etiam ex primariis matronis Thessalonicæ Paulus ad fidẽ Christi tempore non ita longo adduxerat, statim verò à Iudæis infidelibus, mota per tumultum seditione abductus inde fuerat. Solicitus igitur erat, ne propter persecutionem fidem nuper susceptam, vel negligerent, vel abiicerent. Et cum ipse venire non posset, Timotheum eò miserat, qui hortaretur ipsos, vt in fide semel suscepta perseuerarent. Postea propter illam ipsam causam, scripsit priorem hanc ad Thess. epistolam, in qua non tantum hisce verbis vtitur, vt in doctrina quam viua voce à me traditã accepistis, permanete, sed capita eius doctrinæ, quam præsens tradiderat, in qua vt perseuerarent, ipsos hortabatur, repetit & recitat, vt ita epistola illa esset perpetua commonefactio, per repetitionẽ reuocans ipsis in memoriam doctrinam, quam viua voce eis tradiderat. Alterã vero causam scriptionis fuisse, hanc esse dicit, vt impleret ea, quæ deerant fidei ipsorum. Id quia reditu suo ad ipsos hactenus præstare non poterat, per Epistolam supplet & efficit. Hæc plane conueniunt ad generalem obseruationem Nicephori, de Paulinis Epistolis.

2 Altera ad Thessalonicẽses, non multò pòst scripta est. Et in illa præcipue hoc obseruandum est, quod in secũdo capite diserte explicatur alia occasio scriptionis, propter quam Apostoli cœperũt doctrinam suã literis comprehẽdere. Verba hæc sunt. Ne cito moueamini, neque terreamini, siue per Spiritum, siue per sermonẽ, siue per epistolam, quasi à nobis profectam. Audis quosdam tunc turbasse Ecclesias, sparsis nouis dogmatibus, prætextu Spiritus seu reuelationũ. Quia enim doctrina Apostolorum habebat autoritatẽ propter testimonium spiritus, arrogabant sibi hoc etiam alij, vt cum iactarent spiritum & reuelationes diuinas, postularunt sua etiam dicta, pari reuerẽtia & pietatis affectu suscipienda esse, sicut Apostolorum. Sed hoc facile refutabatur, tantum enim Apostoli erant electi, vt essent testes Christi, quorũ doctrina talem haberet autoritatem. Cum igitur intelligerent homines phanatici, Ecclesiam debere alligatam esse ad illam vocẽ doctrinæ, quã Apostoli sonabant, alia ratione corruptelas meditabãtur: prætendebant enim illa sua commenta, quæ afferebant, esse vel à Paulo, vel ab aliis Apostolis, viua voce in aliis Ecclesiis tradita. Ideò enim Paulus dicit: Nolite turbari, siue per spiritũ, siue per sermonem quasi à nobis profectum. Et speciosus erat prætextus, cum ad illa ferme tempora, doctrina Euangelij, sola viua voce tradita fuisset. Erat autem Apostolis mandata, non tantum cura docendi, verum etiam inspectio, ne alia quam vera & sana doctrina Ecclesiis proponeretur, sed animaduertebãt, cum longe lateque propagata Ecclesia, ipsi viua sua voce non possent vbique præsentes esse, puritatem doctrinæ Apostolicæ per traditiones, nec fideliter

Apostolica autoritas.

Apostolorum officium in docendo.

nec tuto vbique retineri & conseruari, sed sub illo prætextu & titulo spargi peregrina & commentitia dogmata. Cœperunt igitur doctrinã suam literis consignare, ne sub titulo traditionum adulteraretur, sed vt Ecclesia certa esset de vera & genuina Apostolorũ doctrina. Quia vero etiam supposititię Epistolæ, quasi à Paulo, vel ab aliis Apostolis profectæ, Ecclesiis obtrudebantur: Paulus peculiari signo suę manus, genuinas suas Epistolas notauit. Et illas authenticas Apostolorũ Epistolas, hoc est, autographa, in illis Ecclesiis, quibus inscriptæ erant, suo adhuc tempore seruatas fuisse Tertullianus autor est, lib. de Præscriptione aduersus hæreticos.

Scriptorum Apostolicorum occasio.

Hoc diligenter obseruandum est in hac secunda ad Thessalonicẽses Epistola, qua occasione, & propter quam causam Apostoli, cũ aliquot annis sola viua voce doctrinam tradidissent, postea cœperint illam literis cõmendare, ne scilicet turbarentur Ecclesiæ, siue per spiritũ, siue per sermonem tanquã ab Apostolis traditũ. Et recte hoc opponimus Põtificiis. Si enim in primis annis Apostolicæ prædicationis, ipsis Apostolis adhuc in carne viuentibus, per traditiones non fuit vbiq; seruata doctrinę puritas, vbi Apostoli ipsi non poterant pręsentes esse, sed sub illo titulo & prætextu, varia cõmenta sparsa fuerunt, quasi ab Apostolis tradita: An nõ luculenter insaniunt, qui in hisce postremis temporib., de quibus licet Christus & Apostoli prædixerunt, tantam fore Pseudoprophetarum copiam, tantam errorum efficaciam, vt si fieri possit, etiã electi seducerentur, ipsi tamen iubent nos, omissa clarissima luce, & certissima regula Scripturæ, veritatem & puritatẽ doctrinæ Apostolicæ quærere in traditionibus, quæ tanquam ab Apostolis profectæ, nũc à quibusdam iactantur, & hoc nomine venditãtur. Certe prudentius & rectius facimus, quod veritatẽ & puritatẽ doctrinæ Apostolicæ quærimus in Scriptura, quam ideo ab Apostolis Ecclesiæ traditã esse, manifestissima testimonia ostendũt, ne sub prætextu & titulo traditionum Apostolicarum, quiduis nobis obtrudi posset. Sed ex hac ipsa Epistola Pontificij nectunt argumentum, quod tanquam Achilleam panopliã opponunt contra Scripturã, pro suis traditionibus. Paulus enim dicit: Tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per Epistolam nostram. Manifestissimum ergo est (aiunt) non omnia quæ necessario tenẽda sunt, in scriptis Apostolorum comprehensa esse, sed ea etiam, quæ ab Apostolis viua voce tradita, per traditiones ad nos peruenerunt, pari reuerentia & pietatis affectu suscipiẽda esse. Et fateor, inter omnia Pontificiorum argumenta, quę contra sufficientiã Scripturæ pro traditionibus cumulantur, nullum maiorem habere speciem, quã hoc. Videtur enim ipsa Scriptura suam insufficientiam fateri, & ideo nos mittere ad traditiones non scriptas, cum dicit: Tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per Epistolam nostram.

Traditiones viuentib. adhuc Apostolis corrupta, quo magis nunc, &c.

Traditionum stabilitio per locum Pauli.

Possem autem respondere: Quia non contraria, non diuersa, non alia, sed vna & eadem fuit doctrina, quam Paulus tradidit, siue per sermonem, siue per Epistolam, ideo recte ipsum dicere: Tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonẽ, siue per Epistolam nostram. Et videtur in verbis pręcedentibus explicare quas velit intelligi traditiones, inquit enim. Gratias agere debemus Deo pro vobis, quòd elegerit vos in salutem in sanctificatione spiritus, & in fide veritatis, in qua vocauit vos, per Euangelium nostrum, in acquisitionem gloriæ Domini nostri Iesu Christi, Et per particulam illatiuam annectit: Itaque tenete traditiones, &c.

Quod autem de veris Apostolorum traditionibus scriptum est, non statim ad illas, quæ à Pontificiis hoc nomine proponuntur, transferri debet. Si enim tam liquido & certo probarint, traditionem aliquam esse indubitato Apostolicam, sicut ea quæ scripta sunt, probantur, valeat sane id, quod Paulus dicit: Tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per Epistolam nostram. Hoc vero in controuersia adhuc positum est, an sint veræ Apostolicæ traditiones, quæ à Pontificiis iactantur. Quãdo hoc probauerint, postea de dicto illo Pauli disputent. Hæc possem vere ad hanc obiectionem respondere: sed non vtar nunc quidem illis respõsionibus, sed paulisper sequar, quò nos ducunt aduersarij, ne Andradius iterum ea commiseratione quadam cogitet, me minime circumspectum esse. Concedo igitur, tunc cum Paulus Thessalonicensibus hæc scriberet, non omnia quæ de Christi & Apostolorũ doctrina tenenda sunt, scriptis fuisse comprehensa. Iuxta Irenæi enim supputationem, quam aduersarius meus Andradius sequitur, nec Matthæus, nec vllus Euangelistarum adhuc scripserat. Et à Paulo prior tantum Epistola ad Thessalonicenses tunc scripta erat, altera verò tunc primum scribebatur. Sicut igitur recte dicitur, & nemo impugnat, in duabus illis Epistolis ad Thessalonicenses, non omnia quæ de Christi & Apostolorum doctrina, cognitu necessaria sunt, quantum satis est, comprehensa esse, ita Paulus merito dicit, Thessalonicenses debere nõ tantum illam doctrinam, quam in priori Epistola ab ipso traditam acceperant, tenere (in illa enim non omnia erant expresse & explicate comprehensa) verumetiam quæ viua voce ab ipso tradita acceperant, quæ in Epistola illa non omnia cõtinebantur.

Ex collatione illud quod dico, simplicissime & clarissime intelligi potest. Si quis Canone Scripturæ veteris Testamenti nondum absoluto, libros Moysis, sicut Sadducæi postea fecerunt, ita recepisset, vt ea quæ per Prophetas à Deo tradebantur, repudiaret & abiiceret, merito culpãdus esset. Recte enim tunc dici poterat: Tenete doctrinam quam Deus vobis tradidit, siue per scripta Moysis, siue per os, aut sermonem Prophetarum. Si vero Cabalista aut Thalmudista aliquis, post constitutum & absolutum Canonem Scripturæ veteris Testamenti, idem illud argumentum ad suas traditiones cõfirmandas accommodare vellet, quæro ab Andradio, & à reliquis Pontificiis, num constet & admittendum sit hoc argumentum? Tempore Prophetarum recte dicebatur, suscipiendam & tenendam doctrinãm verbi Dei, non tantum quæ scriptis Moysis comprehensa erat, verumetiam quæ per Prophetas viua voce tradebatur, ergo etiam post tempora Prophetarum, postquam constitutus & absolutus est Canon Scripturæ veteris Testamenti, existimandum est, non omnia quæ de doctrina Patriarcharum & Prophetarum necessario tenenda sint, in libris sacræ Scripturæ contineri, sed prætera etiam illa, quæ à Pharisæis & Cabalistis, titulo traditionum venditantur, pari reuerentia & pietatis affectu suscipienda & veneranda esse. Non arbitror Andradium hoc admissurum. Petrus certe à Soto negat. Qua ergo ratione putant consequi: Paulus cum primo vnam Epistolam scripsisset, di-

Exemplum simile.

dit.

eit, Thessalonicenses debere tenere traditiones, nõ tantũ quas in vna illa Epistola acceperant, sed quas præterea etiam viua voce ab ipso didicerant, quæ in vnica illa Epistola non omnes plene continebãtur, ergo nunc etiam, postquam cõstitutus & absolutus est Canon Scripturæ N. T. idem de imperfectione & insufficientia totius Scripturæ dicendum est, vt præterea illa etiam, quæ nũc titulo traditionum à Pontificiis iactantur, pari reuerentia & pietatis affectu, sicut ipsam Scripturam, suscipiamus & veneremur. Certe manifestissimũ est, etiã si vera essent, quæ à Pontificiis de traditionibus disputantur, ex illa tamen Pauli sententia minime hæc consequi. Longe aliud enim est de Scriptura N. T. loqui, cum primum vnica tantum Epistola Pauli edita esset, quam cum tot libris & epistolis postea tradita & explicata est, sicut postea ostendemus, quod Paulus in Epistola ad Timotheum, quam circa finẽ vitæ scripsit, longe aliter loquatur de Scriptura.

Quid contra hanc manifestissimam veritatem, vel specie aliqua verisimilitudinis, dicere possint Pontificij, non sane video, nisi forsan crepitu anathematum, veritati oppedere voluerint. Quoties igitur argumentũ illud, in scriptis Pontificiorum legeris, memineris esse insignem fallaciam à dicto secundum quid, ad dictũ simpliciter. Et sane gestit animus audire, quid Andradij grandiloquentia, contra hanc euidentiam proferre conabitur.

Sed progrediamur ad reliquas Pauli Epistolas, proxima enim post ambas ad Thessalonicẽses, scripta videtur, siue ex Phrygia, siue ex Macedonia prior ad Timoth. Act. 18. in qua sicut Nicephorus dicit, Paulus ἐν τύπῳ rationem & vitã Hierarchicã copiose descripsit. Et sane non egemus Nicephori testimonio, ipse enim Paulus causam scriptionis explicat c. 3. Hæc scribo tibi, sperans me cito venturũ ad te, si autẽ tardauero, vt scias, quomodo oporteat in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentũ veritatis. Manifesta explicatio, qua occasione, propter quã causam, & in quẽ vsum Paulus priorẽ Epistolã ad Timoth. scripserit. Commendauerat ipsi ministeriũ in Ecclesia Ephesina, vt sanam doctrinã, & traderet & confirmaret, ἑτεροδιδασκαλοῦντας verò refutaret, quæ cũ sana doctrina in moribus pugnant, argueret; ritus Ecclesiæ ad ædificationem vtiles institueret & conseruaret, ministros ordinaret, &c. Vt autẽ sciret, quomodo fidelem ministrum Christi in his, quæ ad ministeriũ pertinent, oporteat recte versari in Ecclesia, quæ non est congregatio malignantiũ, sed domus Dei, columna & firmamentum veritatis, propter hanc causam, & in hunc vsum affirmat se scripsisse illam Epistolam. Et quidem non dicit, Quomodo oporteat te conuersari, sed indefinite & generaliter loquitur, Quomodo oporteat conuersari, &c. Vt sit typus generalis. Et profecto magna hæc est huius Epistolæ commẽdatio. Ecclesia est columna & firmamentum veritatis, extra omnem controuersiã, propter possessionem & conseruationem puritatis doctrinæ Apostolicæ. Quomodo vero ministeriũ docendi, ita sit instituendum & vsurpandũ, vt Ecclesia non fiat spelunca latronum, & congregatio malignantiũ, sed sit & maneat colũna & firmamentum veritatis: propter hanc causam & in hunc finẽ ipse Paulus suis verbis testatur, se priorem hanc Epistolam ad Timot. conscripsisse. Et ideo statim in primo capite ponit summam παραγγελίαν, hoc est, illius doctrinæ, quam à Christo acceptam, Timotheo annunciandam commendauerat. Et præcepta illa, quæ scribit, aliquoties nominat ἀποδοχῆς, cap. 1. & 4. hoc est, veram Apostolicam Cabalam, ex traditione viuæ vocis, ab Apostolis ita acceptã, vt fidelis sit sermo, & dignus acceptione. Et ad illa etiã præcepta, quæ scripta illa Epistola comprehendebat, subinde se refert: Hoc præceptum commendo tibi, hæc scribo tibi, hæc proponens fratribus, bonus eris minister Christi, enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ, quam assecutus es. Hæc præcipe & doce. Hæc meditare. In his esto. In his permane, hoc enim faciens, & teipsum saluum facies, & eos, qui te audiunt. Testor coram Deo, vt hæc custodias sine præiudicio. Hæc doce, & exhortare, &c. Certũ igitur & manifestum est, quo consilio Paulus hanc epistolam ad Timot. scripserit, & quẽ voluerit eius vsum esse in Ecclesia. Tertullianus de præscriptione aduersus hæreticos, expendit diligenter vocabula, quòd Paulus non dicit illud vel illa, sed hoc præceptum, & hæc proponens, &c. Inquit enim. Cũ Paulus inquit: Hæc, de eis dicit, de quibus in præsenti scribebat. De occultis vero, vt de absentib. apud conscientiã, non (hæc) sed (illa) dixisset. Consideretur vero & hoc, cum Paulus Timotheo ministeriũ & inspectionem Ecclesiæ Ephesinæ cõmendaret, nõ est dubiũ, ipsum viua voce, ea, quæ ad ministeriũ pertinẽt, tradidisse & explicasse. Dicit enim: Sicut rogaui te, vt denunciares, &c. Cur vero non multo post discessum suum, eadem scripto cõprehẽsa mittit ad Timotheum? Ita enim orditur Epistolã: Sicut rogaui te, vt maneres Ephesi, &c. Et in tertio demum capite sequitur ἀνακεφαλαίωσις: Sicut rogaui te, hæc scribo tibi. Certe non ideo hoc fecit, quod tam parum fideret memoriæ Timothei: Sed quia autoritas Timothei non erat par Apostolicæ autoritati, sed oportebat ipsum testimoniũ habere, & liquido posse probare ea, quæ proponebat esse ab Apostolo tradita & accepta, ideo Paulus ea, quæ ad ministeriũ pertinentia, viua voce ipsi mandarat, iã literis consignata ad ipsum mittit, ne quis, sicut inquit, adolescentiam ipsius cõtemnat, sed vt & ipse certus sit, & aliis probare & confirmare possit, hoc esse præceptum illud, sibi à Paulo commendatum, vtq; Ecclesia certa sit, Timotheum, quãdo hæc proponit fratribus, esse bonum ministrum Christi. Nunquid autem nõ suffecisset sola assueratio Timothei, si affirmaret, se illa quæ proponebat à Paulo, ex traditione viuæ vocis accepisse? Certe non opus fuisset scriptione Pauli si Pontificios de authoritate traditionum non scriptarum in cõsilium adhibuisset. Qui vero illa, quæ Timotheo viua voce commẽdarat, scripto complecti voluit, satis ostendit, quo consilio id fecerit, & quem indicauerit scripturæ vsum debere esse in nouo Testamento, vt tale scilicet testimonium proponat, qui gloriatur se Apostolicam doctrinam afferre. Accedit & hoc, quod Timotheus non diu seu continue mansit Ephesi, sicut historia Actorum ostendit. Paulus igitur ideo scripsit, vt post discessum Timothei, haberent Apostolicam formam ministerij, quomodo conuersandum sit in Ecclesia, quæ est columna & firmamentum veritatis. Hæc profectò sunt valde illustria testimonia, contra quæ si quis excipiat generalia quidem capita eorum, quæ ad ministerium pertinent, in hac Epistola notari, vt de sanis sermonibus Christi, de ea, quæ secundum pietatem est doctrina, quæ est Apostolica, non autem extare in ea, plenas & iustas explicationes, re-

Epist. ad Timoth. prima.

Ecclesia columna & firmamentum veritatis.

Epistol. ad Timoth. prima quare scripta.

Timothei autoritas ex Epistola Pauli.

spódeo. Qui sint sani sermones Domini nostri Iesu Christi, habemus in scriptis Euāgelistarū, quę vero sit Apostolorum doctrina, in aliis ipsorū Epistolis plenius explicatū est. Si quis vero pertinaciter cōtēdat, præter illa quæ & in hac Epistola, in aliis scriptis N. T. consignata sunt, alia etiam fuisse tradita, quæ æque nobis sint necessaria: Respondeo verbis Augustini: Cū Spiritus sanctus illa noluerit scribi, quis dicet vel ista vel illa esse? & si quis tam temerarius & audax erit, vt dicere audeat, vnde probabit? De iis quæ scripta sunt, certi sumus, quod sint ab Apostolis tradita, quæ propter hanc etiam causam scripta sunt, vt de iis certi essemus. De incertis vero, non potest fides esse. Relinquamus igitur talia illis, qui certis & necessariis relictis, incertis occupari malūt: nos iis quæ propter fidei certitudinem conscripta sunt, contenti simus.

Epistola ad Titum.

2. Eadem omnino est ratio Epistolæ ad Titū, quæ post priorem quidem ad Corinthios ex Nicopoli Act. 20. scripta est: sed propter argumenti similitudinē, hoc loco de illa annotabimus, quæ ad nostri instituti rationem pertinent. Huius rei gratia inquit, reliqui te in Creta, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas presbyteros. Num igitur vel incertū & ignotum est, vel ex Pontificiorum traditionibus diuinandum est, quæ & quomodo ex mandato Pauli, Titus in Creta debuerit corrigere, quæ Paulus festinans ad alia loca nō potuerat absoluere? & quomodo debuerit presbyteros cōstituere: Certe propter hanc causam, & hoc consilio scripsit Epistolā ad Titum, sicut ad illa quæ scribit se refert: Hæc loquere: de his volo te affirmare.

Et quia ab Epheso Paulus ita profectus est, vt iret in Macedoniā: in illo igitur itinere peruenit in Cretam, & ab ea proxima est Epirus, vbi Nicopolis sita est. Post paucos igitur dies à discessu suo ex Creta, Paulus scripsit hanc Epistolam ad Titū, repetēs ea, quæ præsens viua voce ipsi in mādatis dederat. Quare vero hoc fecit, cum elapsis paucis diebus, mandata illa in recenti adhuc memoria Titi essent: nec periculū esset, ne Titus doctrinā adulteraret? Respōdeo: Causam ipse in Epistola indicat c. 2. Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio: nemo te contemnat. c. 3. Fidelis sermo: de his volo te asseuerare. Iam vero Titus potuisset vere confirmare, se illa quæ agebat docendo, exhortādo, arguendo & corrigendo, facere ex mandato Pauli, quod viua voce paucis ante diebus ab ipso acceperat. Sed vide consilium Pauli, quia scripto illa sua mādata cōplecti voluit. I. Vt Titus ipse certus esset, ea quæ proponebat, esse fidelem sermonē de quo recte & merito posset & deberet asseuerare. II. Vt Ecclesia haberet testimonium, ea quæ Titus cum asseueratione proponebat, esse fidelem sermonem. Vt igitur ea quę Titus ratione ministerij, docēdo, exhortando, arguendo & corrigendo agebat nō contemnerentur, sed haberent autoritatem, vt ab Apostolo tradita & mandata, vt cum omni imperio posset docere, exhortari & arguere: Paulus iudicauit nō satis esse, si Titus saltem affirmaret, se illa viua voce ab Apostolo accepisse, sed mandata illa scripto cōprehensa misit ad Titum, propter causas, quas ipse (sicut monstrauimus) in Epistola indicat. Si igitur tunc, quando Paulus non tantum in carne adhuc viuebat, sed in loco valde vicino aderat, & ante paucos dies, viua voce, mandata dederat Tito, quem vocat Germanum suum filium, quem Cretēses viderant esse non tantum comitem itineris Pauli, sed

Scripto comprehendere Paulus mandata sua voluit.

Titi autoritas ex Pauli Epistola.

& socium ministerij: si tunc inquam, Paulus indicauit solam allegationē traditionis, in iis quæ ministerij sunt, non sufficere illis qui ipsi non erant Apostoli, sed doctrinam ab Apostolis traditam docebant: sed necessarium esse testimonium ex scripto, vnde probari & confirmari posset, certum esse sermonem, qui à nemine esset contemnendus, sed cum omni imperio proponendus (hæc enim sunt Pauli verba) quid igitur hisce iam postremis mundi temporibus Pontificij cōtendunt, pro traditionibus Apostolicis esse recipienda, quæ ex Scriptura probari & confirmari nullo modo, quæ & ipsi fateri non erubescunt, possunt? Certe ab Apostolo discimus, quomodo Titus Cretēsibus debuerit probare & confirmare, certum & fidelem esse sermonem de quo asseuerabat, qui non esset contemnēdus, sed autoritate Apostolica proponendus. Et iā Lector de tota hac controuersia iudicare potest. Ideo enim potissimum ab aduersariis flagellamur, quod tutissimum hoc Pauli consilium sequendum esse docemus, hisce præsertim postremis senescentis mundi temporibus: de quorum periculis, quod ad doctrinæ corruptelas attinet, multa & manifesta in Scriptura extant vaticinia.

Et hæc quæ ex ipsis Pauli verbis ostēdimus, quo cōsilio, propter quas causas, & in quem vsum Epistolas suas conscripserit, cauillationibus sane exagitari & cōspurcari possunt, iuxta Phormionis artificium: Nihil tam bene dictum est, quod maledicendo deprauari non possit: Sed veris & solidis argumentis labefactari nullo modo poterunt. Pergamus igitur ad reliqua Pauli scripta.

Prior ad Corinth. Epistola videtur Ephesi scripta esse. Paulus enim dicit, se mansurum Ephesi vsque ad Pētecosten. Et in fine dicit: Salutant vos Ecclesiæ Asiæ: & inter illas nominat etiam Aquilam & Priscillam, quos Ephesi Act. 19. Paulus reliquerat. Nō diu igitur post discessum suum Paulus Epistolam illam scripsit ad Corinthios. Nobis vero tantū propositū est inquirere, quo cōsilio, propter quas causas, & in quem vsum, Epistolam illam scripserit. Deprehendimus autem statim in principio, Paulū voluisse Epistolæ illius vsum esse, nō tantum in Corinthiaca Ecclesia, pro præsenti tantum necessitate. Inscribit enim illam, omnibus qui inuocant nomen Christi in omni loco, & ipsorū, & nostro. Hoc primo obseruetur propter Pighij calumniā, quasi Paulus Epistolas suas tantum propter particulares quasdam Ecclesias, & tantum in vsum præsentis tunc necessitatis conscripserit.

Epistola ad Corinthios 1.

Epist. ad Corinth. 1 occasio & vsus.

Deinde & causæ, propter quas Epistolam illam scripserit ex ipsius verbis colligi possunt. Erant inter Corinthios schismata: Ego sum Pauli, Ego Apollo, ego Cephę, ego Christi, hoc est, Cum quidā doctrinam accepissent à Paulo, quidā ab Apollo, viro disertissimo: quidā à Petro, qui cū Christo in carne cōuersatus fuerat: quidā etiā eo venissent, qui Christū in carne viderant, & docentem audiuerāt: inde certabatur apud Corint. quæ traditiōes essent præstantiores. Paulus vero ostendit, nō ex personarum docentiū discrimine, sed ex vnitate & veritate doctrinæ iudicandum esse. Fundamētum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positū est, qui est Christus Iesus. Qui plantat, & qui rigat, vnum sunt. Illa etiam circumstantia temporis digna est cōsideratione, quod Paulus tunc primum cœpit doctrinam suam literis consignare, postquam datis dextris societatis, Galat. 2. publice declarata erat

consen-

consensio de doctrina inter ipsum & reliquos Apostolos: vt certi essemus, in Epistolis Pauli comprehensam esse doctrinam, quæ communis fuit omnibus Apostolis: ne quis cauillari posset, nos Pauli tantum, non etiam reliquorum Apostolorum doctrinam in scriptis noui Testamenti habere.

Quia vero apud Corinthios, quidā ab illa forma doctrinę, quam per traditionem viuæ vocis à Paulo acceperant, discesserant, & adulterationes quędam cœperant irrepere de peccato, de Cœna Domini, de resurrectione mortuorū, &c. Paulus capita traditionis suæ in illa Epistola literis cōsignare voluit: quomodo scilicet fundamentū posuerit, quomodo potum lactis Corinthiis dederit: Nihil, inquit, iudicaui me scire inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Vnde prædicationem suā vocat verbum crucis. Et ca. 15 inquit: Euangelium quod accepistis, & in quo statis, hac ratione prædicaui vobis. Tradidi enim vobis in primis, quod & accepistis, quod Christus mortuus est, &c. Et addit: Siue ego, siue alij Apostoli ita prædicauimus, & ita credidistis. Doctrinam igitur Christi, sicut illa ab Euangelistis descripta nunc extat, prædicauit & tradidit: & hoc vocat fundamentum, ca. 3. Sicut & ca. 11. instructionem Cœnæ Dominicæ iisdem verbis repetit, sicut extat apud Euangelistas. Et præfatur: Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis.

Fuit igitur vna causa scriptionis, sicut Nicephorus inquit: quòd quę præsens oratione sua dilucide docuerat, eadem absens per compendiū in memoriam, scriptis Epistola reuocare voluit, propterea quod à quibusdā Pauli traditionibus discesserāt. Et diligenter hoc notetur, quòd puritas doctrinæ Apostolicæ apud Corinth. per cōseruationem traditionis viuæ vocis, nō diu fuit custodita, sed intra valde breue tēpus cœpit adulterari. Quod si id factum fuit primis annis Apostolicæ prædicatiōis, ipsis Apostolis adhuc viuētibus: quid putandū est accidisse traditionibus, per tot cēturias annorū post mortem Apostolorū, & quidē postremis mūdi temporibus? Et si tunc ad conseruationē puritatis doctrinæ, opus fuit scriptis Apostolorum: quanto infinitis modis magis nunc hac via & ratione opus est?

Epistola 1. ad Corinth. scripta, altera causa. Alteram causam, quòd priorem ad Corinthios Epistolam Paulus scripsit, ipse etiam ea ponit. Posito enim fundamento, cum nō esset dubium, superstruēdum esse ædificium: illo prætextu alij quidem superstruebant aurum, argentum, gemmas: alij vero ligna, fœnum, stipulas. Et obseruetur hoc, quod ipsis Apostolis adhuc in carne viuentibus, imo non diu post discessum Pauli quidam apud Corinthios cœperunt lignum, fœnū, stipulas super fundamentum extruere. Vt igitur posito fundamento, non esset incertum, quæ Apostolica structura superimponenda esset, ipse Paulus scripto ostendit, quod sit aurum, argentum & gemmæ, quæ Apostolica structura super fundamentum extruantur: vnde etiam diiudicari possint lignum, fœnum, stipula, quæ ab aliis superstruantur.

Ædificium Dei. Et ita habemus literis consignatum, totū ædificium Dei (cuius architecti sunt Apostoli) fundamentum scilicet, & ea quæ superstruenda sunt: & quē huius scriptionis vsum in Ecclesia Paulus esse voluerit, inde constat, quod Epistolā inscripsit omnibus, qui inuocant nomē Christi in omni loco.

Miserat quidem Paulus Timotheum ad Corint. cap. 4 qui inquit, ἀναμνήσει, hoc est, quasi obliuioni datas in memoriam vobis reducet vias meas. Simul vero addidit ei quasi instructionē, seu literas fiduciarias aut credentiæ (sicut vulgo loquimur) in hac Epistola: qualis scilicet deberet esse ἀνάμνησις illa, vt inde probare posset Timotheus, ea quę diceret à Paulo se in mādatis accepisse. Et hac cautione Paulo ideo vtendū fuit: alicubi enim Ecclesiis imponebatur, quasi per sermonē à Paulo profectū, 2. Thes. 2.

Scriptura libri omnes retinendi & inter se conferendi. Quod si quis cauilletur, vel capita quædā Apostolicæ doctrinæ, vel certe iustas explicationes in hac Epistola desiderari: respondemus simpliciter, nos non ita vnam aliquam Pauli Epistolā amplecti, vt reliquas non inspiciamus & conferamus: sed adhibitis & collatis omnib. scriptis noui Testamenti, affirmamus nos in illis habere, quātum necesse est, & sufficit, capita scilicet doctrinę Apostolicæ, & iustas explicationes: sicut postea Paulus 1. Tim. 3. ipse confirmabit. Et hoc loco 1. Cor. 4. dicit: Sicut vbiq; in omnibus Ecclesiis doceo. Adhibenda igitur & conferenda sunt illa etiam, quæ à Paulo in aliis Ecclesiis tradita esse, ex scriptis eius cōstat. Hac enim demonstratione Paulus συνέργους suos, adhuc viuēte se vti voluit, sicut iam ostendimus. Ideo enim scripta mandata ipsis tradidit.

Sed inquiūt, Paul. 1. Cor. 11. de Cœna Domini loquens, dicit: Cætera cum venero disponā. Ergo illa quæ nunc in Pontificiorum Missa seruantur, Paulus postea viua voce Corinthiis tradidit. Ita Iesuitę.

Audax profecto est consequentia: sed eadē facilitate contemnitur, qua prob. tur. Omnino tamen (dicat quis) sequitur Paulum quædam voluisse viua voce disponere, quæ scripto nō est complexus. Num vero dogmata quædā plura & alia, de Cœna Domini promittit? Certe de iis quæ scribebat, dicit: Ego à Domino accepi, quod & tradidi vobis. Nō ergo vel plura, vel alia dogmata de Cœna Domini, quā quæ à Domino acceperat, promittere potuit. De ritib. igitur quibusdā externis loquitur. Nā ita ca. 16. verbum διατάσσεσθαι vsurpatur, vt prima sabbati eleemosyna seponatur. Paulus vero solicite distinguit illa de quib. mandatū Domini habet, à ritibus adiaphoris, qui ad ædificationē Ecclesiæ ordinantur. Talia enim non sicut dogmata perpetua & vniuersalia sunt, vt de aperto & velato capite, ca. 11. Cum igitur ea quæ præsens ordinare voluit, noluerit scripto cōplecti, quis nostrum dicat, ista vel illa esse: aut si quis dicere audeat, vnde probabit? Sed video ex hac obseruatione præter opinionem, scriptionē nostram excrescere. Vellem enim generali annotatione, quæ de reliquis Epistolis restant, cōprehendere: sed tamen animaduerto, ex singulis ferme Epistolis, peculiare aliquid, quod ad hoc nostrum institutum illustrandū & confirmandū pertinet, vtiliter posse annotari. Cumq; hæc testimonia, quę ex ipsis Epistolis Apostolicis sumūtur, omnium sint certissima, quibus præmērcs, cōtra omnes cauillationes certissime possīt cōfirmari: pertexemus Catalogum illum, qua fieri poterit breuitate.

2. Epistol. ad Corinth. scripta occasio. Altera igitur ad Corinthios, ex Macedonia, non multo post priorem scripta est hac occasione. Cum ex Tito redeunte, inter cætera & hoc Paulus cognouisset, doctrinam suam à quibusdam apud Corinthios hoc prætextu in contemptum adduci, quod aliorum Apostolorū maior deberet esse autoritas, qui cum Christo per aliquot annos versati fuerant: autoritatem igitur ministerij sui vindicat, & inquit capite 12. Nihilo inferior fui iis qui sunt supra modum Apostoli. Quid est quod minus habuistis præ cæteris Ecclesiis, &c. Iterum vi-

des, Ecclesiam turbari disputationibus, de viuis Apostolorum traditionibus. Illud vero ad nostrũ institutum proprie pertinet, quod à falsis fratribus, tunc cœpit iactari, lõge alium esse Paulum absentẽ per epistolas, quam præsens sit verbo & facto. Colligitur hoc ex 1. 10. & 13. capitibus. Aliquoties igitur repetit: Quales sumus absentes per Epistolas, tales & præsentes facto, c. 10. Prædixi & prædico, vt præsens, ita & nunc absens, ca. 13. Et pulcherrima extat sententia in 1. cap. Non enim alia scribimus vobis, quã quæ legitis & cognoscitis. Vtitur duobus verbis ἀναγινώσκετε, quod Græca scholia recte interpretantur, quasi per reminiscentiam aliquid antea traditũ & notũ recognoscere: & ἐπιγινώσκετε quod significat notum, compertum & exploratum habere. Ipse igitur Paulus occasione sibi ab aduersariis data, ex professo consignauit testimonium de suis Epistolis, quod in illis nihil scripserit, quã quæ præsens viua voce tradiderat, ita vt legẽtes Epistolas, in illis recognoscerẽt doctrinam prius traditã. Et pulchre huc conuenit, sicut Basilius verbo ἐπιγινώσκειν vtitur, cum inquit: Agnoui Epistolam tuã, sicut filij nõ degeneres ex similitudine cum parentibus noscitantur: ita Paulus dicit Epistolas suas ex doctrina quã præsens viua voce tradiderat, agnosci. Ea igitur quorum cognitionem antea viua voce Ecclesiis tradiderat, postea Epistolis suis cõplexus est. Non enim alia inquit, scribo vobis, quã quę recognoscitis & cognoscitis. 1. Cor. 14. verbo illo ita vtitur, vt significet se Epistolas suas subiicere recognitioni seu diiudicationi illorum, qui Prophetæ seu spirituales essẽt. Dixerat enim: Spiritualis diiudicat omnia, ca. 2. Ita autem inquit ca. 14. Si quis videtur Propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quod Domini mandata sint. Publico igitur Ecclesiæ testimonio & iudicio comprobatæ fuerunt Pauli Epistolæ, cum quidem aduersarij illas arroderẽt. Et hoc testimonium Pauli de suis Epistolis, cum aduersarij illis detrahere inciperent, diligenter notandum est, quod qualis præsens viua voce fuit, talis sit in Epistolis. Nõ minus igitur nũc, nec alio modo habemus Paulum docentem, quam cum præsens viua voce Ecclesias institueret. Et has traditiones Pauli, ex animo amplectimur, veneramur & exosculamur. Venimus iam ad Epistolam ad Romanos, cui hoc à nostris tribui indigne fert Lindanus, quod complectatur methodum fidei Christianæ. Sed ipse Paulus explicet nobis, quo cõsilio Epistolam illam scripserit, ca. 1. inquit: vt impertiar vobis aliquod donum spirituale, ad confirmandos vos: hoc est, vt communem capiam consolationem in vobis, per eam quæ inuicem est fidem vestram atque meam. Et cap. 15. inquit: Scio, quod repleti sitis omni scientia: sed tamen audacius scripsi vobis, ex parte tanquam in memoriam vobis reducens, propter gratiam quæ data est mihi à Deo, vt sim minister Christi, in Gentibus, sacrificans Euangelium, vt fiat oblatio Gentium accepta, &c. Quod igitur præsens præstare non potuit, per Epistolam efficere voluit, confirmare scilicet fidem, quæ communis erat & Pauli & Romanorum: idq́; reducendo in memoriam, ita vt in Epistola ad Romanos sit minister Christi, sacrificãs Euangelium in Gentibus, sicut impleuerat illud à Ierusalem ad Illyricum vsque. Addit autem, se scripsisse illam Epistolam, cum instituisset profectionem Ierosolymam. Et de illa profectione, dicit Actorum 20. Spiritus sanctus per omnes ciuitates mihi protestatur, vincula & tribulationes me Hierosolymis manere. Scio quod amplius non videbitis faciem meã, &c. Cum igitur Ierosolymas quasi ad mortem proficisceretur, conscripsit illam Epistolam: vt si quid ipsi accideret, literis cõsignatum post se relinqueret, quomodo administrasset Euangelium Dei inter Gentes, & quod esset Euangelium Christi quod impleuerat, hoc est, plene, sufficienter & perfecte prædicauerat à Ierusalem per circuitum, vsque ad Illyricum. Et propter hanc causam copiosius & accuratius capita doctrinæ, quæ in aliis Epistolis tantum recitauerat, ad Romanos iusta explicatione tractat & declarat: idq́; pulcherrima methodo.

Epistola Pauli ad Romanos.

Quo consilio Epistola Pauli ad Romanos sit conscripta.

Habemus igitur in Epistolis Pauli non nudum tantum catalogum capitum eius doctrinæ quam viua voce tradidit: verum etiam iustas explicationes, & quidem quo ordine, & qua methodo capita illa à Paulo sint proposita: & propter hanc causam, Epistola ad Romanos merito à nostris commẽdatur. Complectitur enim methodum fidei quæ fuit & Pauli & Romanorum: continet summam Euangelij quod Paulus impleuit, hoc est, plene prædicauit à Ierusalem ad Illyricum vsque: & hoc ita continet, vt fundamenta, ex quibus doctrina illa munitur & confirmatur, monstret & explicet. Dicit enim: Ad confirmandos vos, εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς. Et quidem tunc scripta est, cum Paulus ob imminens vitæ discrimen, quasi confessionem suam fidei & doctrinæ volebat post se relinquere. Et quia fides Romanorum tunc in vniuerso mundo, celebrabatur, hanc Epistolã illis inscripsit: vt hac ratione totius orbis Ecclesiis Pauli confessio innotesceret, & commendatior esset.

Vsus & dignitas Epistolæ Pauli ad Romanos.

Theodoretus quærit, quare Epistola ad Romanos primo loco sit collocata, cum tamen nõ sit prima omniũ scripta? Et respõdet hoc factũ esse, quia in se omnis generis doctrinam, & accuratam copiosamq́; dogmatum pertractionem contineat.

Hæc omnia tam manifesta, firma & plena consolationis, Lindanus eludere conatur vnica vocula, quod Rom. 15. Paulus dicit: Audacius scripsi vobis ἀπὸ μέρους. Ergo non omnia necessaria fidei dogmata, illa Epistola complecti voluit. Dicit enim, se ex parte scripsisse. Quid autem, si illud ἀπὸ μέρους, referendum sit non ad verbum scripsi, sed ad aduerbium audacius? vt sensus sit, Aliquantulum, vel quodammodo audacius scripsi vobis: sicut 2. Corinth. 2. particula illa vsurpatur: Non me contristauit, sed ἀπὸ μέρους quodammodo vos omnes. Et si maxime coniungatur verbo Scripsi, tamen & 1. Corinth. 13. Paulus dicit: Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Dicit etiam 2. Corinth. 1. Spero quod vsque ad finem cognoscetis, sicut & cognouistis nos ex parte. Dicemusne propterea Paulum etiam viua voce non tradidisse omnia quæ necessaria erant? Ita tandem nec in Scriptura, nec in traditionibus Apostolorum habebimus omnia. Sed demus sane institutionem Baptismi & Cœnæ Dominicæ, integram historiam de dictis & factis Christi, de virginibus, de Antichristo, de excommunicatione, de extremo iudicio, de ritibus, qui in priori ad Timotheũ describuntur, &c. non contineri in Epistola ad Romanos. Si igitur ἀπὸ μέρους hoc significat, quædam capita doctrinæ in Epistola ad Romanos non comprehensa esse: nos quæ illa sint, ex aliis scriptis noui Testamenti monstrare & probare possumus. Pontificij vero illud ἀπὸ μέρους non tantum ad Epistolam ad Romanos, sed ad to-

tam

tam Scripturam veteris & noui Testamenti referunt. Et reliqua illa quæ in Epistola ad Romanos non continentur, non tantùm volunt ea intelligi, quæ in aliis Scripturę locis extāt, sed præcipuè quę ipsi titulo traditionū Ecclesiæ obtrudunt. Hoc verò Paulus non dicit, cùm inquit, ἀπὸ μέρους. Quòd si Pontificij instant & vrgent, respondemus verbis Augustini aliquoties iam repetitis: Si scripta non sunt: quis nostrū, qui nec Prophetica nec Apostolica autoritate excellimus, dicet ista vel illa esse: aut si quis dicere audeat, vnde probabit? Quis enim est tàm vanus & temerarius, qui cùm sine vllo testimonio diuino affirmet illa esse, non maximā culpam temeritatis incurrat? Quòd enim titulū traditionū Pontificij prætendunt, nō sufficit. Nam cùm Timotheus & Titus, potuissent veriùs illud prætendere: Paulus tamē, sicut ostendimus, ideò ipsis dedit Epistolas, vt ex scriptis probarent autoritatē & veritatem eorum quæ proponebant, vbi Paulus ipse pręsens adesse non poterat. Apostolorū enim erat, vt sanam doctrinam vel ipsi traderent, vel ab aliis traditam, si vera esset, comprobarent & confirmarent: aut si secùs deprehenderetur, notarent & refutarent. Idq; vbi & quantum poterant, viua faciebant voce: sicut Act. 8. mittuntur Petrus & Ioannes, vt Philippi prædicationē, Apostolica autoritate comprobarent & confirmarent. Vbi verò viua voce præsentes esse non poterant, per literas illud efficiebant: sicut Paulū fecisse monstrauimus. Talia igitur documenta, talem demōstrationem & probationem meritò requirimus, quando aliquid quasi Apostolica traditio nobis proponitur. Interea illis quæ Scriptura continentur, cōtenti sumus.

Et hæ sunt Epistolæ, quas Paulus ante captiuitatem suam scripsit. Quas verò Roma ex vinculis ad Ecclesias misit, de iis non potest certò constitui, *Epistola Pauli ad Galatas.* quo ordine sint scriptæ: nec ad nostrū institutum magnoperè hoc facit, qui tantum inquirimus, quo consilio, propter quas causas, & in quem Ecclesiæ vsum sint scriptæ. Eo igitur ordine, sicut vulgò collocantur, de illis dicemus. Epistola ad Galatas, propter quas causas, & in quē vsum scripta sit, ipsa indicat. Galatæ enim à doctrina Euangelij, quam ex traditione viuæ vocis à Paulo acceperant, discesserant & translati erant. Quo verò modo, qua specie, aut quo prætextu, Euangelium interuersum fuerit apud illos, qui Paulū antea vt angelum Dei, imò vt Christum ipsum susceperant, ipsa Epistola non obscurè indicat. Iactabantur opiniones, vt traditæ à reliquis Apostolis qui non ita abhorrerent à legē & ab operibus eius, sicut Paulus, & contendebatur, illorum autoritatem, qui cum Christo versati, omnium secretorū eius conscij essent, meritò præferendam esse Paulo. Non instituimus iustam explicationem argumenti Epistolæ ad Galatas, sed hanc tantùm obseruationē ostendimus, quòd puritas doctrinæ, per traditiones non fideliter fuerit conseruata apud Galatas: sed quòd titulo & prætextu traditionum, quasi à reliquis Apostolis acceptarum, Ecclesia turbata, & pura doctrinæ massa fermento corruptionis infecta fuerit, sicut Paulus ipse loquitur. Non autem omninò abiecerant Galatæ professionem Euangelij, sed historiam veteris Testamenti, & historiam de Christo ipsos retinuisse, non obscurè ex hac Epistola colligitur. Affirmat autem Paulus Euangeliū apud ipsos esse interuersum propterea quod discrimen legis & Euangelij, & verum cuiusq; officium & vsum, admissa confusione amiserant: quòd puritatem doctrinæ de peccato, de operibus legis, de iustificatione fidei, & de sequenti nouitate, non rectè & distinctè conseruarant. Et hoc diligenter obseruandū est, doctrinam Euangelij non tantùm consistere in historica vel narratione, vel assensione, de dictis & factis Christi, & reliquis quæ in Sacra Scriptura narrantur: sed potissimùm sitam esse in vera interpretatione *Doctrina Euangelica quanam re potissimū consistat.* & accommodatione ad pœnitentiam, fidem, iustificationem, spem & caritatem. Et de hoc argumento Paulus laborat in Epistola ad Galatas.

Consideremus autem, quale remedium Paulus opposuerit corruptelis illis, sub prætextu traditionum sparsis. Asserit quidē multis argumētis ministerio suo autoritatem: & Galatas deducit ad illud Euangeliū, quod ex traditione viuæ vocis anteà ab ipso acceperant. Et addit: Si vel nos Apostoli, vel angelus de cœlo euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Num verò silentio præterit & inuoluit, quæ fuerint illæ suæ traditiones, ad quas Galatas ablegat? Certè illo cōsilio instituit scriptionem huius Epistolæ, vt ea quæ de doctrina Euangelij, viua voce apud Galatas tradiderat, explicet & cōfirmet: de Iesu scilicet Christo crucifixo (in quo tota historia Christi cōprehenditur) & de vera huius historiæ accommodatione, explicatione & vsu. Quale igitur fuerit Euangeliū quod Paulus Galatis annunciauit, quodq; Galatæ acceperant, nō opus est vt vel ex cōiecturis, vel ex fama traditionū non scriptarū diuinemus. Paulus enim literis illud cōsignauit, & copiosè explicauit in Epistola ad Galatas. Rectè igitur Hieronymus dicit: Spiritus sancti doctrina est, quæ canonicis literis prodita est: cōtra quam si quid statuant Concilia, nephas duco. Quia igitur Paulus dicit: Si quis præter id, quod nos euāgelizauimus, & vos accepistis, annunciauerit, anathema sit. Illud verò quod Paulus euangelizauit, & Galatæ acceperant, literis consignatū est: rectè ergo & Basilius & Augustinus Pauli illam sententiam ad Scripturā accōmodant: Si quis præter illam doctrinam, quæ in Scriptura comprehensa & tradita est, aliud euāgelizarit, anathema esto. Paulus enim non tantùm dicit, Si contrà: sed, si præter id fuerit, etiamsi modicum fuerit fermenti, corrumpi puritatē totius massæ, Gal. 5. Cap. 4. dicit: Filioli quos iterum parturio, donec formetur in vobis Christus. Quomodo verò parturit Paulus Galatas? Certè illa doctrina quā in hac Epistola explicamit: & illa ipsa doctrina, anteà fuerant regenerati. Habemus *Doctrina Epistola Pauli ad Galatas.* ergo in Epistola ad Galatas, doctrinā qua filij Dei generantur, & qua rursus si lapsi fuerant, parturiuntur, vt Christus in ipsis formetur. Et cap. 6. Epistolam ita concludit: Quotquot iuxta hunc Canonem, normā seu regulam incedunt, pax super illos, & misericordia. Repeto autē quod ex Tertulliano antea citatū est: Si Paulus aliquid aliud, præter & extra ea quæ scripserat, intelligi voluisset, nominasset vel istum vel illū Canonem. Dicit autem τῷ κανόνι τούτῳ, iuxta hunc Canonē. Δεικτικῶς ergo intelligit de iis quæ scripserat. Et nō simpliciter dicit in præsenti στοιχοῦσι, sed ὅσοι στοιχήσουσι vt ostēdat, nōn propter Galatas tantùm, & præsentem ipsorum necessitatē scriptam esse hanc Epistolam: sed sicut Psal. 102. inquit. Scribantur hæc in generationem alteram: vt apud populum qui creabitur, eius vsus sit.

Et sine dubio appellatio Scripturæ canonicæ hinc sumpta est. στοῖχοι enim in re militari vocantur ordines, certa ratione collocati, & hostibus

oppositi. Et γῦν κατὰ στοῖχον πεφυτευμένη vocatur, in qua certo ordine, ad certam normā arbores compositæ sunt. Et vtraq; significatio pulchrè huic loco conuenit, vt certo ordine vestigiis veræ fidei insistamus. Ro. 4. Ne aberremus, vtq; contra incursiones hostiū fidei præmuniti simus, necesse est, vt ad certū ordinem, certis quasi cancellis circūdati incędamus, ne lineā illam, quæ quasi norma est ordinis, prætergrediamur. Quis autē sit illis κανών, Paulus ostēdit, cùm de iis quę scripserat, dicit, τῷ κανόνι τούτῳ. Et vtitur tempore futuro, significans quem velit scriptorū suorum vsum esse apud posteritatē, in Ecclesia: vt scilicet sint canon fidei, ita vt pax & misericordia sit super illos, quorum fides secundū hunc canonē incedit. Et quid amplius quærimus, quàm vt pax & misericordia Dei sit super nos credentes: Ergo sanè hoc beneficiū Dei celebrare debemus quòd in Scriptura illum canonē certò nobis constituit: iuxta quem si fides nostra incesserit certi sumus, pacem & misericordiam super nos esse.

In Epistola ad Ephesios cap. 3. extat insignis sententia de instituto, fine & vsu Epistolarum Pauli: Sicut suprà scripsi in breui πρὸς ὅ, potestis legentes intelligere cognitionem meam in mysterio Christi. Sed prius explicandum est: quia significet τὸ πρὸς ὅ. Vetus interpres reddit, prout potestis legentes intelligere. Et ita Chrysostomus interpretatur, exclamans Papæ. Itaque neque rem omnem scripsit, neque quantum scribi oportebat: istud enim rei natura non ferebat.

Chrysostom.

Theophylactus: Scripsi non quantū oportebat, sed secundum captū vestrum. Oecumenius: En tantummodo scripsit, quorum caperent notionem. Et ita vsurpatur aliquādo Præpositio πρὸς, in proportionibus. πρὸς αὐτὸν, pro corporis eius quantitate: πρὸς τὸ μέγεθος τῆς πόλεως, pro vrbis magnitudine. Dicitur etiam πρὸς τὸ δοκοῦν, prout visum fuerit: πρὸς τὸν πολλῶν λόγον, sicut vulgus existimat. Porrò habet etiam Præpositio πρὸς cū accusatiuo alias significationes, quæ ad Pauli sententiā rectè conueniunt, vt Thucydides: πρὸς τὰς ἐπιστολὰς ὑπώπτευον αὐτὸν, ex Epistolis habebant ipsum suspectū: Germanicè ita dicimus: Man kennt jn an seiner sprach/an seinem schreiben. Et ita Lutherus reddidit Pauli sententiā: Daran jr mercken kundt. Latinè non potest commodius reddi, quàm: Vnde, seu ex quibus potestis intelligere. Conuenit & hæc significatio: τὰ πρὸς ἀλήθειαν καλὰ, τὰ πρὸς νόμον, quę ad normam veritatis & legū, pulchra, honesta sunt. Ita Plutarchus dicit: πρὸς φῶς βαδίζειν, Lumine monstrāte viam ambulare. Quod igitur Paulus dicit Eph. 3. πρὸς ὃ δύνασθε νοῆσαι; sensus erit, vel sicut vetus interpres reddidit, Prout potestis intelligere: vel, vnde, seu ex quibus potestis intelligere: Daran jr kündt mercken. vel, Ad quā tanquam normam legētes potestis intelligere. Et singula hanc sententiam Pauli illustrant, quid scriptis suis ipse tribui velit. Sensus autem ita colligetur. Cap. 1. nominat Euangelium salutis, quod fide amplexi, & Iudæi & Gentes signati sunt Spiritu promissionis sancto in redemptionē acquisitionis. Petit illuminari oculos mentis, vt sciant quæ sit spes vocationis, quæ diuitiæ hæreditatis, quæ potentia Dei in credentes, &c. Cap. 2. dicit: Christus veniens (per ministerium scilicet) euangelizauit pacem, & iis qui procul aberant, & qui propè erant. Estis superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, existente summo angulari lapide, ipso Iesu Christo. Cap. 3. Siquidē audiuistis dispensationē gratiæ Dei, quæ data est mihi in vos, quoniam secundum reuelationem notum factum est mihi mysterium, vt inter Gentes euangelizem, &c. Vide autem quomodo illa omnia Paulus ad scripta sua referat. Dicit enim: Sicut suprà scripsi, in breui πρὸς ὅ, potestis legentes intelligere, cognitionem meam in mysterio Christi. Digna omninò est sententia accurata consideratione. Paulus enim valedicens presbyteris Ephesinæ Ecclesiæ, Act. 20. inquit: Non subterfugi, quò minus annunciarim omne consilium Dei vobis. Iam verò Roma ex vinculis ad ipsos scribens, repetit summam & capita, quòd Christus per ministerium euangelizarit pacem & Gentibus & Iudæis: quod Iudæi primum, postea Gentes fide susceperint Euangelium salutis: quòd ipse Paulus Euangelium, quod per reuelationem filij Dei accepit, annunciarit inter Gentes: quòd Ephesij audierant, per quod superextructi sunt super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, &c. De his omnibus verò tandem dicit: Sicut suprà scripsi in breui πρὸς ὅ, potestis legentes intelligere scientiam meam in mysterio. Verba sunt aliquantò diligentius expendenda, ἐν ὀλίγῳ. Oecumenius interpretatur, vel paulò antè, vel per breuia, seu paucis. Quòd si ἐν ὀλίγῳ significat paulò antè: verbum ergo προέγραψα non simpliciter significabit, suprà vel antè scripsi: esset enim Tautologia: sed habebit alteram significationem, quæ pulcherrimè huc quadrat. Significat enim πρόγραμμα Scripturam in publico loco positam, vt ab omnibus legi possit: sicut edicta magistratus, aut rescripta Principum proponebantur. Et suprà ostendimus ex secundo capite Habacuc, quomodo Prophetæ summam suarum concionum soliti fuerint conscribere & proponere. Scribe, inquit Dominus, visionem, & explica eam super tabulas, vt percurrat qui legerit eam. Inde Paulus Romanorum 15. Scripturæ veteris Testamenti, tribuit verbum προεγράφθαι, quod Paulus hoc loco ad sua etiam scripta transfert, quòd sint quasi προγράμματα, hoc est, tabellæ, complectentes summam doctrinæ Euangelij publicè propositæ, vt summam illam quiuis legere posset. Dicit autem, se ἐν ὀλίγῳ in præcedentibus breuiter & paucis illa conscripsisse. Pluribus enim sine dubio verbis & apud Ephesios per triennium, & alibi doctrinam Euangelij tradiderat. Ne verò ideò Scriptura arguatur imperfectionis seu insufficientiæ, addit, πρὸς ὅ, potestis legentes intelligere cognitionem meam in mysterio Christi. Si sequamur Chrysostomi sententiam, reddit rationem, quare ea, quæ multis verbis & copiosa oratione tradiderat, breuiter & paucis voluerit scripto comprehendere: prout scilicet legentes possint scientiam Pauli in mysterio Christi intelligere.

Narrat Paulus 2. Corinth. 12. se raptum in tertium vsque cœlum, audiuisse ibi ἄρρητα verba, hoc est, mysteria, quæ verbis explicari non possunt. Totam igitur scientiam suam in mysterio Christi, non potuit humanis verbis satis & plenè explicare. Et etiamsi potuisset angelorum & hominum linguis loqui. 1. Corinth. 13. affirmat tamen hoc loco, se & breuiter & eo modo scripsisse, prout legentes scientiam ipsius in mysterio Christi possent intelligere. Quod igitur paucis & breuiter Paulus scripsit, non rectè à Pontificiis in accusationem Scripturarum conuertitur, quasi sint imperfectæ & insufficientes. Sed cū grauiores debe-

mus

mus hoc beneficium Spiritus sancti summa cum reuerentia amplecti, quòd Scripturā ita moderari voluit, prout legētes intelligere possimus. Et hinc indicari potest, qualis sit præsumptio, nolle illis, quæ scripta sunt contentū esse, propterea quòd Apostoli plurib. & copiosius doctrinā tradiderint.

Epiphanius. Epiphanius narrat, Caianos confinxisse librum, quem ascensum Pauli nominarunt: occasione inde accepta, quod ἄῤῥητα illa verba, quæ in tertio cœlo Paulus audiuerat, quia tunc carnalibus & rudibus adhuc non poterat explicare, indicarint tamē cognitu necessaria esse, præter illa, quæ scripta extabant, & potuerunt prætendere, quod Paulus tunc scripserit, prout poterant intelligere, postea verò perfectioribus reliqua etiam esse tradita & scripta. Sed nugæ & fraudes sunt. Illis igitur, quæ propter nostram tarditatem & infirmitatem breuiter & simpliciter scripta sunt, contenti simus.

Si verò Præpositio πρὸς, alio modo accipiatur, reddet hunc sensum: se paucis quidē scripsisse, sed tamen ita, quòd inde possit à legentibus intelligi, qualis fuerit cognitio Pauli in mysterio Christi. Si igitur quæstio est, quod fuerit mysterium, cuius agnitionem ex reuelatione filij Dei Paulus accepit, quod inter Gentes annunciauit, quod fideles & Iudæi & Gentes susceperunt, quod Ephesi audiuerunt, cùm Paulus ipsis omne Consilium Dei annunciaret, per quod superextructi sunt, super fundamentum Apostolorum & Prophetarū? Respondet Paulus, se paucis quidē, sed tamen ita scripsisse, vt πρὸς τοῦτο inde & tanquam ad normam intelligi possit, quæ sit scientia ipsius in mysterio Christi. Et quid per Deum immortalem amplius quærimus? Hæc enim est vnitas illa fidei & agnitionis filij Dei, de qua capit. 4. loquitur, propter quam dat quosdam Apostolos, Prophetas, Euangelistas, Doctores, Pastores, ne circūferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominū, &c. Hoc profectò luculentum testimonium, quid Paulus suis scriptis tribui velit: & ostēdit illustrē refutationē Pontificiæ obiectionis, de breuitate & angustia scripturæ.

Epistola ad Philippenses. Epistola ad Philippenses, præbet etiam nō contemnēdum testimonium eius rei, de qua inquisitionem instituimus: quo scilicet consilio, ꝓpter quā causam, & in quē vsum Apostoli doctrinam suam literis consignarint. Ita enim dicit cap. 3. τὰ αὐτὰ, eadem vel illa ipsa vobis scribere me quidem non piget, vobis autem tutum est. Illud autem τὰ αὐτὰ, non potest referri ad alias aliquas Epistolas, quas Philippensibus anteà scripserit: hoc enim probari non potest. Referendum igitur est ad ea, quæ præsens viua voce tradiderat, sicut cap. 4. inquit: Quæ didicistis, accepistis, audiuistis, & vidistis in me.

Testatur itaq; ipse Paulus, se eadē & illa ipsa scripsisse, quæ præsens viua voce tradiderat. Et causam addit, quare eadem & illa ipsa scripto comprehendere voluerit: Mihi inquit, οὐκ ὀκνηρόν, hoc est, non grauatim hoc facio quasi pudeat me, vt superfluū & nōnecessarium quid agere, eadem scilicet, quæ tradidi etiā scribere: vobis verò inquit, τὸ ἀσφαλὲς, quòd eadē quæ viua voce tradidi, scriptis complector. Quā verò emphasin habeat vocabulum ἀσφαλὲς, & quàm pulchrè ostendat, ꝓpter quā causam, & in quē vsum Paulus eandem doctrinā quā viua voce tradidit, literis consignarit, suprà ostendimus, cùm de Lucæ scriptione ageremus: vt scilicet de veritate doctrinę Apostolicæ simus certi & securi, vtq; eius puritatē certius, firmius & tutius, contra incursiones corruptelarum conseruare possimus: sicut & Paulus hoc loco ostendit. Cùm enim dixisset, Vobis τὸ ἀσφαλὲς, tutum est: Mox addit, Videte canes, videte malos operarios, &c.

Cap. 3. dicit, ad quod peruenimus, eodem procedamus Canone. Quis autem est ille Canon? sine omni dubitatione illa doctrina, quam præsens viua voce tradiderat. Atqui Paulus affirmat, se eadē & illa ipsa scribere. Quis igitur sit Canon Pauli, habemus in ipsius scriptis, idq; ipsius testimonio: dicit enim, se τὰ αὐτὰ scribere.

Et cap. 4. de iis quę scripserat, dicit: ταῦτα, hæc cogitate, quæ & didicistis, & accepistis, & audiuistis, & vidistis in me. Cōiungit igitur ea, quę tradiderat, cū iis quæ scribebat, ita vt dicat: Hæc cogitate, quę & audiuistis, &c. Quod nō rectè diceretur, si alia essent tradita quàm scripta. Tūc enim dicēdū fuisset, Illa cogitate: vel, cogitate hęc, & præterea quę audiuistis. Dicit autē: Hęc cogitate, quę & audiuistis & didicistis. Omninò igitur eadē esse ostendit.

Et propter has quidem causas, Paulus ad illas Ecclesias, quas præsens viua voce suæ doctrinæ fundauerat, scripsit: Colossenses verò & Laodicenses, faciē ipsius in carne non viderant, sicut dicit cap. 2. Quo consilio verò, ꝓpter quas causas, & in quem vsum illis scripsit, qui ex ipsius viua traditione doctrinā Euangelij non acceperant. Respondet ipse cap. 2. Volo vos scire, qualem solicitudinē habeam pro vobis, & quicunq; faciē meam in carne nō viderunt: vt cōsolationem accipiāt corda eorū, cùm fuerint instructi in caritate, & in omnes diuitias certę persuasionis intelligētiæ in agnitionē mysterij Dei. Hoc autē dico, ne quis vos decipiat in sublimitate sermonū. Item, videte ne quis vos decipiat per Philosophiā, & inanē fallaciam secundū traditionē hominū, &c. Didicerant igitur Colossenses Euangeliū ab Epaphra: Paulus verò scribit ad illos, I. Vt ex Apostoli scripta cōprobatione habeāt πληροφορίαν, illud, ꝙ ab Epaphra, qui nō erat Apostolus, acceperant, nō esse incertū aut adulterinū dogma, sed esse verbū veritatis Euangelij, quod prædicatū est in vniuerso mundo sub cœlo. II. Ne vel per Philosophiam, vel per traditiones hominū seducantur, &c. Et huius rei solicitudinem Paulus sibi vt Apostolo incumbere ostendit, ita vt ἀγῶνα appellet, ne sub suo vel aliorum Apostolorū nomine adulterinum aliquid spargatur. Vbi igitur præsens viua voce, nō potest adesse, per scripta officio suo satisfacit. Quòd igitur Epaphras asseuerauit doctrinam illam, quā Colossensibus proponebat, esse traditionem Pauli & aliorū Apostolorum, verè & rectè faciebat. Ad πληροφορίαν verò necessaria erat Apostolica confirmatio: quam cùm Paulus viua voce præsens tribuere non posset, ideò Epistolā scripsit ad Colossenses, vt certā haberent persuasionē de cognitione mysterij Dei, & ne secundum traditionē hominū seducerentur sub prætextu humilitatis & opinione sapientiæ. Hæc enim sunt ipsius verba. Non autē tantùm hæc verba scribit: Vera sunt, quę Epaphras apud vos docuit: sed capita doctrinæ Apostolicæ recitat, vt inde agnoscant & intelligant πληροφορίαν eorū, quæ ab Epaphra audierant, quòd eadem essent. Qualis autem esset πληροφορία, si Epaphras alia docuisset, quàm quę Paulus tunc Colossensib. scribebat? Quicquid ergo proponitur tanquā doctrina seu traditio Apostolica, illud omninò Apostolica autoritate & comprobatione cōfirmandum est: & vbi viua Apostolorum vox habe-

tinon

ri non potest, Confirmatione per literas opus fuit: sicut & alibi, & in hac Epistola Paulus testatur, Cap. 3. dicit: Sermo Christi habitet in vobis opulenter. Quod de doctrina Christi, sicut ab Euangelistis descripta extat, intelligendū videtur. Cap. 4. meminit Marci, à quo mādata acceperint. Quod intelligo de Epistola Apostolorum, Acto. 15. Cùm enim separarentur Paulus & Barnabas, Act. 15. sicut Paulus cum suis tradidit Ecclesiis dogmata decreta ab Apostolis. Acto. 16. quæ scripto comprehensa fuisse certissimum est, Act. 15. Ita non est dubium, etiam Barnabam cum Marco, quem Act. 15. assumpserat, idem fecisse. Et quæ Act. 16. vocantur δόγματα, hoc loco vocari videntur ἐντολαί. Ita ad scripta noui Testamenti, quæ tunc extabant, Paulus Colossenses deducit. Non autem in Colossensium tantùm vsum Paulus Epistolam illam conscripsit, sed vult vt legatur etiam in Ecclesia Laodicēsiū, qui vt Colossenses faciē ipsius in carne nō viderant. Nobis igitur omnibus, qui Pauli viuam vocē non audiuimus, & faciem in carne non vidimus, Epistolæ eius propositæ sunt, vt inde πληροφορίαν fidei nostræ sumamus. Hoc enim est ipsius Pauli consilium, & est cardo controuersię, quę inter nos est & inter Pontificios.

Epistola ad Hebræos. Addamus hoc loco etiam obseruationem ex Epistola ad Hebræos: de autore enim iam nō disputamus. Rectè autem definit doctrinam Euangelij, quæ à Domino primùm cœpit enarrari, & postea ab Apostolis prędicata & confirmata est. Dicit autem cap. 2. Ne παραῤῥυῶμεν. Rectè enim dicit Chrysostomus: Quando sermo auditus non retinetur aut conseruatur, dicitur effluere. Quare igitur Epistola illa scripta sit, inde potest æstimari: ne scilicet effluant ea, quæ ex traditione viuæ vocis acceperant. Et capite quidē 13. dicit, se breuiter & paucis scripsisse: duo tamen complectitur, in quibus sūma doctrinæ Apostolicæ consistit. Nā cap. 5. & 6. ostendit, quæ elemēta doctrinæ Apostolicæ solita fuerint proponi in Ecclesijs, tempore Apostolorū. Et nuda sanè tantùm capita Apostolicę catecheseos ibi recitantur: iustæ verò explicationes in aliis Apostolorū scriptis extant. Principale verò argumentum Epistolæ ad Hebręos hoc est, quis intelligendus sit solidus adultorū cibus, quem post percepta prima fidei elementa Christianis ꝓponi solitum, Paulus etiam cōfirmat, 1. Cor. 3. & 14. Et hæc duo capita, sine dubio cōplectuntur summā totius doctrinæ Apostolicæ. Ideo cap. 13. concludit: Doctrinis variis & peregrinis nolite circumferri. Ita Nicephorus etiā dicit argumentum Epistolarum Apostolicarum consistere in duobus: I. quòd ea, quæ viua voce tradiderant, per literas in memoriā Ecclesiis reuocant. II. Quæ fundamento suprà extruenda erant, per Epistulas adiiciunt. Et cùm illa duo, in quibus summa totius Apostolicæ doctrinę consistit, fundamentum scilicet, & quæ fundamēto superextruenda sunt, habeamus in Scriptura noui Testamenti, quid vltra desideramus?

Summa Epistola ad Hebræos.

Superest ex Epistolis Pauli, posterior ad Timotheū: quā tunc scripsit, cùm finis resolutionis ipsius instaret: & quia illā paulò ante mortē suam scriptam, quasi vltimæ voluntatis loco Paulus Ecclesię relinquere voluit, suppeditabit nobis maximè illustre testimoniū de tota Scriptura noui Testamēti. Cap. 1. dicit: Habeto ὑποτύπωσιν sanotū verborum, quæ audisti ex me. Ne verò dubia aut ignota sit illa hypotyposis, mox addit, illam consistere in his duobus capitibus, fide scilicet & charitate, quæ in Christo Iesu fundata sunt. Et hoc mox vocat bonū illud depositum, quod iubet custodire. Cap. 2. inquit: Quę audiuisti à me per multos testes, hæc cōmenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Et cap. 3. Tu permane in his, quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris.

Has sententias loqui de doctrina, quam Paulus præsens viua voce Timotheo tradiderat, nō est dubium. Sed vnde nos, qui nec Pauli, nec Timothei viuā vocem audiuimus, certi erimus quæ fuerint illæ traditiones, Timotheo à Paulo commendatæ? Num apud posteritatem, πληροφορίαν fidei nostræ voluit pendere à narrationibus & asseuerationibus hominum, qui (sicut Augustinus inquit) nec Propheticam nec Apostolicam habent autoritatē? Certè sæpius iā ostensum est quod ꝓpter illā ipsam causam Paulus doctrinam suam literis consignarit. Eodem etiam modo 2. Tim. 3. à traditionibus viuæ vocis digreditur ad Scripturam.

Et cùm hactenus de singulis Epistolis & scriptis noui Testamenti, obseruauerimus testimonia ex ipsa verbis Scriptorę, iam hoc loco Paulus circa finem vitæ suæ, in genere, vniuersæ Scripturæ, & veteris & noui Testamenti, clarissimū & pulcherrimum voluit præbere testimonium. Et sicut Col. 2. dicit, se dum viueret solicitū fuisse de plerophoria fidei illorū, qui faciē ipsius in carne non viderant: ita iam moriturus, eandē solicitudinem Ecclesiæ ostendit ꝓ tota posteritate, quæ faciem ipsius non visura, & vocem non auditura erat in hac vita. Est autem sine dubio eius doctrinæ, quā Paulus præsens viua voce tradidit, summa & finis, vt homines erudiantur ad salutem per fidem in Christo Iesu.

Idem verò de sacris literis affirmat, inquit enim: Sacræ literę possunt te eruditū reddere ad salutem per fidē quæ est in Christo Iesu. Sicut igitur Ioannes de scriptis Euangelistarū pronunciat: Hęc scripta sunt, vt credatis, quia Iesus est Christus filius Dei, & vt credētes, vitā habeatis in nomine eius: Ita Paulus de tota Scriptura affirmat: Sacrę literę possunt te instruere ad salutē, per fidē quæ est in Christo Iesu. Iudicium tàm est simile, & quidem ijsdem verbis pronunciatum à Paulo primùm, & postea à Ioanne: vt illa similitudo & autorem eundem Spiritū sanctum ostendat, & præcipuè constantē certitudinē & firmitatem iudicij huius de Scriptura sacra confirmet. Ne enim iudicium illud de Scripturā, putetur vno in loco obiter excidisse: alio loco & tempore, iisdem verbis Spiritus sanctus illud repetere voluit. Et tales repetitiones in Scriptura, significationem habent certitudinis, quodque res magni momenti sit, quam Deus eorundem verborum repetitione diligenter commendatam esse velit hominibus. Ille verò locus Pauli, 2. Timoth. 3. si diligenter expendatur, ostendet Paulum loqui non tantùm de sacris literis veteris Testamenti, sed de tota Scriptura veteris & noui Testamenti. Dicit enim, Timotheum ab infantia nosse sacras literas. Sed illo tempore, quandò Timotheus infans adhuc erat, nondum extabant scripta noui Testamenti. Loquitur ergo de sacris literis veteris Testamenti, quas Timotheum à primis pueritiæ annis nouisse habuisse confirmat. Mox verò attexit aliam sententiam: Omnis Scriptura diuinitùs inspirata, &c. Hoc loco quæro, an illa sententia tantùm de sola Scriptura veteris Testamēti intelligenda sit? Si enim quis contendere ausit

Pauli de sacra Scriptura iudicium.

scripta

scripta noui Testamenti, quę illo tempore iam extabant, in illa Pauli sententia non comprehendi, sed excludenda esse: sequetur, ea non esse diuinitùs inspirata, nec vtilia ad doctrinam, quod neminem credo dicturum.

Certum igitur & manifestum est, quòd Paulus, cùm de sacris literis veteris Testamẽti locutus esset, mox addit generalem sententiã de omni Scriptura diuinitùs inspirata: in qua scripta etiam noui Testamenti ipsum cõprehendere, nemo sine blasphemia negare poterit. Illo autem tempore quo Paulus hoc scribebat, extabant iã omnia fermè canonica scripta noui Testamenti, exceptis Ioannis scriptis. Paulus igitur & ea cõprehendit, quæ illo tempore iam extabant, & generaliter dicit: Omnis Scriptura diuinitùs inspirata, &c. Hæc itaque vera est canonisatio scriptorũ noui Testamenti. Et quia de autoritate, certitudine, veritate, perfectione & sufficientia Scripturæ veteris Testamẽti, nulla tũc inter fideles dubitatio erat: Paulus principaliter in posteriori illa sentẽtia, de scriptis noui Test. loqui videtur, de quibus iudicium suum iam moriturus ad omnẽ posteritatem Ecclesiæ relinquere voluit.

Sed quid, inquis, ex illa sententia probabis? Vtilem enim esse Scripturam etiam noui Testamenti, nemo est qui neget. Sed ab vtilitate ad sufficientiã argumentari, non est firma collectio. Liber Ruth vtilis est ad doctrinam. Quis verò sanus inde colliget omnia quæ ad dogmata & ad mores necessaria sunt, in libro Ruth contineri, ita vt nihil suscipiẽdum sit, quod inde non possit expressè probari?

Respondeo. Fateor, si Pauli sententia tantùm diceret, Scriptura vtilis est ad doctrinam, &c. non satis firmiter inde colligi sufficientiam Scripturæ. Sed Paulus pronunciat, omnem Scripturã diuinitùs inspiratam, in qua etiam noui Testamenti libros comprehendi ostẽdimus, ita esse vtilem ad doctrinam, ad redargutionẽ, ad correctionem, ad institutionem in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum absolutus. Vocat hominẽ Dei, quod posset de quouis Christiano intelligi, qui Deo dicatus est. Sed in priori ad Timotheũ cap. 6. Homo Dei, est periphrasis ministri Euangelij, sicut Prophetæ vocabãtur viri Dei. Et in tota hac posteriori ad Timotheum epistola, agit Paulus de ministerio docendi & tradendi Euangelij. Pronunciat igitur, Scripturã esse vtilem, vt homo Dei, hoc est, minister Euangelij sit ἄρτιος quod significat sanũ, integrũ, omnibus partibus & numeris absolutũ. Et de sufficientia etiã vsurpatur, vt cùm Græci dicunt ἄρτιοι ποιεῖν τοῦτο, sufficientes sunt hoc efficere. De qua verò sufficientia & integritate Paulus hoc intelligi velit, ipse explicat, cùm nominat hominem Dei, hoc est, ministrum Euangelij: vt ad omne bonum opus, quod ad ministeriũ scilicet requiritur, sit ἐξηρτισμένος. Nam & Tit. 3. cùm de Zena legisperito & de Apollo locutus esset, addit: Discant & nostri bonis operibus præesse, quæ de ministerio præcipuè ibi intelligit. Quamuis si generaliter de quouis Christiano, & de omni opere bono intelligatur, nihil detrahetur sententiæ Pauli. Sed & vocabula & circumstantiæ ostendunt, Paulum præcipuè de ministerio loqui. Significat autẽ ἐξηρτισμένος, qui præparatus, instructus, & quasi ad finem deductus & absolutus est. Ita Act. 21. dies absoluti & expleti, hoc vocabulo describuntur. Et Oecumenius interpretatur ἐξηρτισμένον per πεπληρωμένον. Lucæ 6. vbi Christus dicit: Non est discipulus supra magistrum, sed tunc perfectus erit, quando sicut magister erit: ibi vsurpat vocabulum κατηρτισμένος. Et ex illa collatione Lector intelliget, quid Paulus hoc loco vocet ἐξηρτισμένος.

Ex hac igitur vocabulorum declaratione manifestum est, Pauli sententiam hanc esse: Quando homo Dei, hoc est, minister Euangelij, Scriptura diuinitùs inspirata vtitur ad doctrinam, ad redargutionẽ, ad correctionem, ad institutionem: quod tunc sit in ministerio ἄρτιος, hoc est, sanus, integer, sufficiẽs & perfectus ad omne bonum opus, quod ad ministerium requiritur, ἐξηρτισμένος, satis & sufficienter instructus, paratus & absolutus. Hanc enim esse emphasin vocabulorum certum est.

An in sacra Scriptura omnia contineantur, quæ ad ministerij Euangelij pertinent.

Quæritur iam, an homini Dei, hoc est, ministro Euangelij, quãdo habet & rectè vsurpat Scripturã diuinitùs inspiratam, aliquid prętereà aliud pręter Scripturã ad ea quæ ministerij sunt, sit necessariũ? An verò Scriptura diuinitùs inspirata, sufficienter contineat illa omnia, quæ ad ministeriũ Euangelij pertinent & requiruntur? Pontificij priorẽ sentẽtiam defendunt: nos posteriorem de perfectione & sufficientia Scripturæ tuemur. Quod si pio studio quæritur, vtri sententiæ Paulus accedat, & suffragiũ suum adiungat: res contra omnes cauillationes manifestissima est, pronunciat enim Scripturã ad hoc esse vtilem, vt homo Dei sit ἄρτιος, ad omne opus bonũ ἐξηρτισμένος. Quod si præter Scripturã, aliæ etiam & diuersæ traditiones non scriptæ, pari reuerentia & pietatis affectu suscipiendæ sunt: profectò Paulus non rectè dixisset, Scripturam ad hoc vtilem esse, vt homo Dei sit ἄρτιος, ad omne opus bonũ ἐξηρτισμένος. Habent enim se correlatiue, doctrina ministerij, & fides Ecclesiæ: quod igitur de vno probatur, de altero etiam probatũ esse intelligitur.

Obiectio eiusque refutatio,

Sed inquis: Paulus tamen Timotheo non tantùm Scripturam cõmendat, verum etiã traditiones, quas viua voce ipsi tradiderat. Quæ audisti, inquit, ex me, quæ didicisti, quæ concredita sunt tibi, &c. Verum hoc est. Sed vide quàm simplex & plana sit solutio. De suis traditionib. Paulus dicit: Hęc pręcipe & doce. Hoc enim faciens, & teipsum saluũ facies, & eos qui te audiunt. In illa igitur doctrina, quã Paulus viua voce tradidit, absq; omni dubitatione cõprehensa fuerũt omnia, quæ ad dogmata & ad mores necessaria sunt. Et de illis Pauli traditionibus rectè dici potuit, quòd sint vtiles ad doctrinã, vt homo Dei sit ἄρτιος, ad omne opus bonum absolutus. Non enim subterfugi, quin omne consilium Dei vobis annunciarim, inquit Act. 20. Quia verò Paulus, idem de Scriptura pronunciat, sicut ostensum est: omnino igitur necesse est, eandem doctrinã, quam Paulus viua voce tradidit, in Scriptura esse cõprehensam. Non enim dicit, Qui habet Scripturã, habet partem aliquam doctrinæ Apostolicæ: quando verò ad Scripturam adiungit traditiones nõ scriptas, tum demum homo Dei est ἄρτιος. Hoc nõ dicit, sed verba sunt clarissima: Scriptura vtilis est, vt homo Dei sit ἄρτιος. Vtrumque igitur verum est: Homo Dei tenens Pauli traditiones, ἄρτιος est in ministerio: &, Tenens Scripturam diuinitùs inspiratam, ἄρτιος est in ministerio. Quia eadem est doctrina, quæ primò viua voce fuit tradita, & postea in scriptis comprehensa. Neque locum habet illa obiectio, quod 2. Thess. 2. inquit: Tenete traditiones quas accepistis, siue per sermonẽ, siue per epistolam nostram. Illud enim Paulus tunc dixit, quando libri noui Testamenti primùm

mùm cœperant conscribi, & nondum omnes erant editi. Sed circa finem vitæ suæ, cùm iam conscripti & editi essent libri noui Testamenti, ita de Scriptura loquitur, quòd duo æquipollentia cõstituit traditionem & Scripturam, vt qui vnum habet, habeat & alterũ: idq; inde & ideò quia idem scriptum est quod traditũ fuerat. Et illa ipsa etiã capita, quæ Paulus recenset, 2. Tim. 3. ostendunt perfectionẽ & sufficientiam Scripturæ, quatuor enim ponit.

I. διδασκαλίαν, quæ complectitur ea, quæ ad dogmata proponenda & confirmanda pertinent.

II. ἔλεγχον. Vsurpatur autem verbum ἐλέγχειν, de refutatione hæreticorum, Tit. 1. ἔλεγχος igitur complectitur diiudicationem, & refutationem falsorum dogmatum.

III. Ponit παιδείαν, & addit, Quæ est in iustitia, sicut scilicet, qui iustitiam facit, iustus est. Complectitur ergo institutionem piæ vitæ, & informationem morum.

IV. ἐπανόρθωσιν, quâ arguuntur, corriguntur & instaurantur, quæ in vita & moribus, ad regulam diuinæ voluntatis non conueniunt.

Et quando in ministerio hæc habemus tàm ad dogmata quã ad mores, certè nihil vltra debemus vel possumus desiderare. Rectè ergo Paulus pronunciat, Scripturã vtilem esse, vt homo Dei sit ἄρτιος.

Habemus igitur ex Paulo clarissima testimonia sigillatim de singulis ipsius epistolis, propter quas causas, quo consilio, in quem finem & vsum illas conscripserit, & Ecclesiis commendarit. Adiungemus breuiter etiam ex reliquis Apostolorum scriptis testimonia quædam.

Petri Apostolo de sacra Scriptura iudicium. Petrus igitur 1. cap. dicit, Euangelium esse quod Prophetæ pronunciarunt, & Apostoli Euangelizarunt: Hoc, inquit, est verbũ Domini, quod euangelizatum est inter vos. Sed illud, aiunt, fecerunt Apostoli viua voce. Rectè, quis enim hoc negat? Sed iam quærimus, quia Apostoli doctrinam suam primùm viua voce tradiderant, & postea eam literis consignarunt, quo consilio, ꝓpter quas causas, in quem vsum hoc fecerint. Ipse autẽ Petrus in fine prioris epistolæ illud explicat: Per Syluanũ vobis fidelem vt arbitror fratrem, paucis seu breuiter scripsi, adhortans & testificans, hanc esse verã gratiã Dei, in qua & statis. Antea diximus, ad Apostolorum officium pertinuisse, vt doctrinam quæ Ecclesiis tradita erat, si vera & sana esset, suo testimonio comprobarent & confirmarent. Illud Petrus antea præsens viua voce fecerat in Samaria, Act. 8. Quia verò nunc præsens viua voce non potest vbique in dispersione illud præstare, mittit Siluanum. Num verò ita mittit Siluanum, vt is tantùm titulũ traditionum obducat illis, quę sein mandatis à Petro habere dicturus erat? Et certe Siluanus in magna tunc fuit autoritate, vt qui vnà cum Paulo aliquot ipsius epistolis subscripserit. Sed tamen in comprobatione & confirmatione dogmatum, vbi Apostolica autoritas requiritur, Petrus cùm ipse præsens adesse non posset, in scripto tradidit Siluano cõsignata illa, quæ suo nomine Ecclesiis exponi volebat: vt & Syluanus probare posset, & Ecclesiæ certæ essent, quæ vera, certa & γνήσια essent mandata Petri. Habemus igitur etiam ex Petri sententia & consilio, id quod ex Pauli epistolis suprà aliquoties monstrauimus: vt quando aliquis qui non est Apostolus, aliquid nobis proponit tãquam ab Apostolis traditum & acceptum, si non possumus viuam Apostolorum vocem habere, exigamus probationem ex scripto aliquo Apostolico. Si enim nudus traditionum prætextus & titulus Ecclesiis posset satisfacere, certè non opus fuisset, vt Syluano tantæ tunc autoritatis viro Petrus sententiam suam scripto comprehensam, & Ecclesiis ex scripto commonstrandam tradidisset. Hoc verò tempore (ne quid dicam durius) profectò non sunt Syluani, illi qui sine Scriptura prætextum traditionum nobis obtrudunt.

Consilium autem & causam scribendi, Petrus his verbis exponit: Scripsi paucis, testificans hanc esse veram gratiam Dei, in qua statis.

Lindanus. Lindanus fingit, Petrum in illa epistola tantùm voluisse confirmare traditiones, quas sine scripto acceperant: quæ autem fuerint illæ traditiones, nullo modo voluisse in illa epistola ostendere vel exponere. Sed si hoc tantùm fuisset Petri institutum, potuisset epistolam 4. aut 6. verbis absoluere. Testificor vera esse quæ tradita accepistis. Quare verò tàm multis verbis capita doctrinę Apostolicæ recenset & exponit? Certè ipse dicit, se paucis illa scripsisse, vt testificaretur ταύτην esse verã gratiam Dei, in quam stabiliti essent. Non dicit (iuxta Tertulliani obseruationem) illam, sed hanc: referens se ad ea quæ scripserat. Eorum igitur quæ euangelizata fuerant in illis Ecclesiis, repetitionẽ in hac epistola instituit: vt post mortem suam, sicut in altera epistola inquit, extaret testificatio, quam Petrus iudicasset veram esse gratiam Dei. In altera epistola causam scriptionis pluribus verbis, & luculentius exponit. Recitatis enim summariis doctrinæ capitibus inquit: Licet hæc sciatis, & confirmati sitis in præsenti veritate, non tamen negligam vos de his commonefacere (per scripta scilicet) Et addit hanc causam, vt post obitum meum habeatis, vnde memoriam horum faciatis. Erunt enim inter vos falsi Doctores, qui fictitiis sermonibus de vobis negociabuntur. Item: quia in nouissimis diebus venient illusores, &c.

Emphasis vocabulorum expendatur, ὑπομνήματα enim vocantur commentarii seu libri, qui in subsidium memoriæ, breuibus annotationibus ex lectione seu auditione conficiuntur. Et hinc colligitur, quid Petrus velit cùm vsurpat verbum ὑπομιμνήσκειν, nominat & ὑπόμνησιν. Aduerbiũ etiam ἑκάστοτε, considerandũ est: significat enim semper vbiq; sigillatim. Et seorsus ex illa phrasi colligendus est, ἔχειν μνήμην ποιεῖσθαι, cuius sensus est, vel vt possitis facere, vel vt habeatis vnde faciatis memoriã doctrinæ Apostolicæ semper vbiq; & sigillatim, etiã quando viuam Apostolorũ vocem amplius habere non poteritis post obitum illorum. Omnino enim plus est μνήμην ποιεῖσθαι, quàm μνᾶσθαι. Significat enim conseruare memoriã alicuius rei, זכר enim & זכרון quod Græci interpretes nunc μνημόσυνον, nunc μνήμην, nunc μνείαν, reddiderunt, significat & memoriã alicuius rei, & monumentũ, quo memoria illa renouatur & conseruatur: Duas igitur causas suæ scriptionis, verbis valde illustribus Petrus recenset. I. Vt cum viua Apostolorũ voce destituti fuerint, possint tamen semper vbique & sigillatim memoriã puræ doctrinæ ab Apostolis traditæ habere & conseruare. II. Dicit, se ideo scribere, quia futuri sint in Ecclesia falsi Doctores. Et illorum corruptelas vocat fictitios sermones, quos scilicet fingent ab Apostolis traditos & acceptos, sicut Paulus dicit, 2. Thessal. 2. Nec de illis tantùm periculis, quę tunc temporis erant, loquitur: sed futuri

sunt,

sunt, inquit cap. 1. 2. & ca. 3. In extremis temporibus venient. Quem ergo usum suorum scriptorum in Ecclesia esse voluerit, manifestum est. Non igitur iudicauit Petrus, per traditiones seruari posse memoriam doctrinæ. Ideo enim scripsit, imo prædicit corruptelas orituras ex fictitiis traditionib. Et his scripta opponit, & recenset summam Scripturæ. 1. Sermonem propheticum, qui in veteri Testamēto descriptus est. 2. quæ de Christi aduētu, maiestate & potētia Apostoli & viderūt & audiuerūt. Illa vero in scriptis Euangelistarū exposita esse, supra demonstrauimus. 3. Mandatū quod Apostoli tradiderunt, illud vero conscriptum esse, mox ex Ioanne audiemus. Et Petrus ipse testatur, se ideo scripsisse, vt eius quod Apostoli tradiderant, memoria post mortem suam maneat & conseruetur. Nec de suis tantum scriptis loquitur, sed in fine concludit, sicut & dilectus noster frater Paulus, secundū datam sibi sapiētiam scripsit vobis, quasi in omnibus epistolis loquens de his. &c. Vidit igitur Petrus Pauli epistolas & illas suo testimonio Ecclesiis ita commendat, vt significet, pertinere eas non tantum ad particulares illas Ecclesias quibus inscriptæ sunt, sed continere eas doctrinam vniuersalem, pertinētem ad omnes, qui æque preciosam cum Apostolis sortiti sunt fidem: ad illos enim Petrus scribit, & inquit: Vobis scripsit Paulus. Quomodo vero, & de quibus Petrus indicet Paulum scripsisse, inde colligitur, quod non de vno tantum articulo, sed de tota sua doctrina, cuius mentionem in illa epistola fecerat, Petrus inquit: Sicut & Paulus scripsit vobis de his. Et illustre est encomium epistolarum Pauli, quod Petrus de his inquit, ὡς καὶ λαλῶν hoc est quod Paulus in omnibus suis epistolis, quasi viua voce loquatur de dogmatibus. Si igitur quærimus, quasi viuam vocē Pauli tradentem doctrinam Apostolicam, Petrus ostendit, eam in Epistolis ipsius sonare & exaudiri. Sed inquiunt: Petrus tamen affirmat epistolas Pauli esse difficiles intellectu, quas multi ad suam perniciem deprauent. Periculosum igitur est, Scripturis vti: & tutius est, traditionibus acquiescere. Respondeo: Petrus hoc non dicit, epistolas Pauli ita esse conscriptas, vt difficultate & obscuritate sua Lectoribus præbeant occasionem ad perditionem, vtitur enim Articulo, non fœmineo, sed neutro, significans res ipsas de quibus Paulus loquitur, quia positæ sunt longe supra & extra omnem conspectum rationis, non posse recte intelligi ab hominibus carnalibus, sed opus esse illuminatione Spiritus sancti. Nec dicit omnia dogmata in Epistolis Pauli esse δυσνόητα, sed quædam, Et illa non dicit per se præbere Lectoribus occasionem ad perditionem: sed homines inquit, indocti, & parum confirmati, deprauant illa ad suam ipsorum perditionē. Vtitur verbo valde emphatico, στρεβλοῦσι, quod à torturis sumptū est. Sicut enim adhibitis tormentis, sæpe de innocentibus habentur quæstiones, vt aliquid aliud quam res ipsa se habet, pro affectu torquentiū ab illis exprimatur: ita Petrus dicit, Scripturæ quasi tormenta adhiberi, quibus à genuina, simplici & aperta sententia distorqueatur: vt illud nobis loquatur, quod ante lectionem præsumpsimus intelligendum, sicut Hilarius loquitur. Ergo per se nisi contorqueatur, non reddit nisi vnam, simplicem, veram & salutarem sententiam. Hanc vero fortunam, Petrus dicit epistolis Pauli cōmunem esse cum reliqua Scriptura. Inquit enim, Sicut & reliquis Scripturis. Num vero propterea dehortatur Petrus à lectione Scripturæ. Nihil minus: sed causam & finem illius cōmonefactionis ponit, cum inquit: Vos igitur dilecti, quia præmoniti estis, cauete, ne simul cum aliis nephariorum errore abducti, excidatis à propria stabilitate, &c. Habemus igitur Petri iudicium de suis, de Pauli, & de reliquis Scripturis, quo consilio, propter quas causas, & in quem finem Ecclesiæ sint traditæ & cōmendatæ. Audiamus & Ioannem, quid in Epistola sua de scriptis Apostolorū indicet, & quomodo ea Ecclesiæ cōmendet. Ponit primo descriptionem Apostolicæ prædicationis: Quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod vidimus de verbo vitæ, annunciauimus vobis. Mox vero addit: Et hæc scribimus vobis, vt gaudiū vestrū sit plenū. Et hæc est annunciatio, quam audiuimus ab ipso, & annūciamus vobis, &c. Vides quid Ioannes de scriptis Apostolicis affirmet. Dicit enim: Hæc scribimus, & hæc est annunciatio quam audiuimus à Christo, & annūciamus vobis. Cap. 2. dicit: Vos quod audistis ab initio, in vobis permaneat. Item: Sicut vnctio docuit vos, in eo manete. Has sententias loqui de iis, quæ Apostoli viua voce tradiderant, non est dubiū. Sed audi quid dicat Ioannes: Fratres, non nouum mandatum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio. Et mandatum vetus, est sermo ille quem audiuistis ab initio. Fiat iam collectio. Ioannes dicit: Si in vobis permanserit quod audistis ab initio, & vos in Filio & in Patre manebitis: & repromissio est vita æterna. Sed idem Ioannes affirmat, verbum illud quod ab initio audiuerūt, conscriptū esse. Ergo qui permanet in iis, quæ scripta sunt, vere permanet in iis, quę Ecclesiæ ab initio ab Apostolis tradita sunt. Sed quare Ioannes scribit illa, quæ antea audiuerant & didicerant. Hæc, inquit, scripsi vobis de his qui seducūt vos. Vos, inquit, habetis vnctionem à sancto & nostis omnia. Ne vero sub prætextu illius vnctionis, quiduis Ecclesiæ obtrudatur, mox addit: Nō scripsi vobis, vt ignorantibus veritatem, sed quia scitis eam. Quæ ergo ex vnctione Spiritus didicerant, ea Ioannes scribit: quibus vero, quomodo, & in quem finem, & quem velit vsum esse Scripturæ in Ecclesia expresse indicat: Scribo vobis filioli, quoniam remittūtur vobis peccata: scribo vobis Patres, quoniā cognouistis eū qui ab initio est: scribo vobis adolescentes, quoniam vicistis malignum: scribo vobis pueli, quoniam cognouistis patrem, scribo vobis iuuenes, quoniā fortes estis, & verbū Dei manet in vobis. Hæc sane sunt manifestissima, omnibus ætatibus, propositam esse Scripturam, & quidem in illum vsum, vt scilicet certi sint, peccata remitti, se cognoscere Patrem, qui ab initio est, se vincere malignum, & verbum Dei manere in ipsis. Cap. quarto. Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus an ex Deo sint: quoniam multi Pseudoprophetæ exierūt in mundum. Quomodo vero spiritus sint probandi, & Pseudoprophetæ diiudicandi, hoc certe est, quod Ioannes hac sua scriptione agit. Et ad ea, quæ scribebat, subinde se refert, cum inquit: Hoc est mandatum, hoc est testimonium. Mandatū igitur Apostolorū, cuius Petrus vult memores esse Ecclesias, scriptis comprehensum esse, Ioannes aliquoties in hac epistola testatur.

Cap. 5. cōclusurus epistolā dicit: Hæc scripsi vobis qui creditis in nomen filij Dei, vt sciatis quod vitam habeatis æternam, & vt credatis in nomen filij Dei. Hæc sententia in veteri versione, & mutilata & mutata est. Ostendit autem Ioannes se scri-

psisse & propter illos, qui iam credebant, vt in fide confirmati, scirent se habere vitā æternā. & propter illos, qui adhuc credituri erant, vt crederent in nomen filij Dei. Nudas tantum sententias recito: in re enim per se manifesta, non opus est multis verbis.

In Apocalypsi Ioannis, hoc in primis obseruandum est, quod Ioannes aliquoties mandatū accepit à filio Dei, vt scribat Ecclesiis ea, quæ & videbat & audiebat. Et tamen tanta est Eccij, Pighii, & Andradij mei impudentia, vt non vereantur dicere, Apostolos accepisse à filio Dei mandatū, non vt scriberent, sed vt tantū prædicarent Euangelium. Atqui Ioannes aliquoties expressum accipit mandatū ab ipso filio Dei, vt scribat Ecclesiis. Et de reliquis noui Testamenti scriptis Paulus affirmat, quod sint diuinitus inspirata: hoc est (sicut Petrus illud interpretatur) nō humana voluntate, sed à Spiritu sancto impulsi, locuti sunt homines Dei. Pertinet & hoc in Apocalypsi ad nostrā obseruationē, quod non omnia Ioannes permissus est scribere, sed ea quæ necessaria erāt, & capi poterant. Nam cap. 10. inquit: Cum locuta fuissent septē tonitrua voces suas, ego scripturus erā: & audiui vocem de cœlo, dicentem mihi: Signa quæ locuta sunt septē tonitrua, & noli ea scribere. In fine cōminatur plagis, qui vel adposuerit vel diminuerit de verbis libri huius. Ergo quod de Scriptura veteris Testamēti dicitur, pertinet etiam & rectè accōmodatur ad scripta noui Testamēti: Nihil addas, nihil minuas: non declines siue ad dexterā, siue ad sinistrā: non facias singuli, quod vobis rectum videtur, sed quod ego præcipio tibi, hoc tantū facito: nec addas, nec minuas aliquid.

Iudas de sua Epistola inquit: Cùm anteà habuerit studiū & promptitudinem scribendi de cōmuni salute, impositam sibi iam esse necessitatem scribēdi, propter subingressos falsos Doctores. Et argumentum Epistolæ est, vt certētpro tuenda doctrina, quę semel tradita est sanctis. Hic Lindanus exclamat, Iudā manifeste loqui de doctrina Apostolorum, quā viua voce tradiderant. Quidni loquatur de illa, cū nulla sit alia Apostolica doctrina, quā quę ab ipsis tradita est? Sed iam ostēdimus, illa quæ Apostoli annunciauerunt & tradiderunt, esse ab ipsis consignata literis, & scriptis comprehēsa. Et vt Iudas ostendat, se respicere ad scripta Apostolorū, ad verbum ferme describit, quæ extant in secunda Petri Epistola. Et postea dicit: Memores estote verborū quæ antehac dicta fuerunt ab Apostolis Domini. Non autem intelligit ignotas aut non scriptas traditiones, sed mox ipsa verba Petri citat, quæ extant in 3. ca. 2. epistolę. Quia igitur Iudas, cum loquitur de fide semel tradita manifeste se refert ad scripta Apostolorū: sine dubio addidisset alia, si quę putasset deesse & desiderari in scriptis Apostolicis, ad conseruationem puritatis doctrinæ necessaria.

Quod in secunda & tertia epistola, quæ Ioannis nomine ferūtur, dicitur: Cum multa haberem quæ scriberem, nolui per cartam, atramentū & calamū: sed spero protinus me visurum te, & ore ad os loqui. Hoc Lindanus ita deprauat, præcipua quædā fidei capita, & sublimiora Christianismi dogmata Apostolos noluisse papyro & atramento peritura credere, sed vt perpetua essent, traditionibus commendasse: sed impudens figmentum, manifestum mendacium est, quod textus hoc vel dicat, vel sentiat. Et verus Apostolus Ioannes multo aliter in priori Epistola, quam constat *γνησίαν* esse, loquitur, se scilicet scribere mandatū illud vetus, quod ab initio acceperant. De authore vero duarū posteriorum, ab antiquis semper dubitatū fuit. Maneat igitur, quod Hieronymus de Apocryphis ex sententia antiquitatis pronunciat, ad confirmanda ea, quæ in cōtrouersiam veniunt, testimonia ex illis sumi nec posse, nec debere. Et cum author illarum epistolarum, multa illa quorum mentionem facit, scribere noluerit, respondemus verbis Augustini: Quis ergo dicet, vel ista, vel illa esse: aut si quis dicere audeat, vnde probabit?

Et hactenus de singulis noui Testamenti scriptis ostendimus, quo consilio, propter quas causas, & in quem vsum Apostoli doctrinam suam literis obsignarint, & scriptis comprehenderint: & illam tractationem ideo institui. Tota enim disputatio de authoritate, perfectione & sufficientia Scripturæ, omnium rectissime ex his fundamētis potest diiudicari. Constitueram autem in principio paucioribus, vno atque altero testimonio hanc obseruationem absoluere. Sed in ipsa tractatione, postea animaduerti, in singulis Apostolorum Epistolis extare luculenta aliqua de hac re testimonia, quæ singula peculiare aliquid monent: sicut illa simul in vnum collecta, firmiores & solidiores de authoritate, perfectione & sufficientia Scripturæ præbent probationes, quam quę ieiunis Pontificiorum cauillationibus & sophismatis eludi & labefactari possint. Me sane erudiuit, delectauit, & plurimum confirmauit hæc tractatio: & spero ad Lectorem etiam aliquid fructus, Deo bene iuuante, inde rediturum.

Summa autem eorū, quæ demonstrauimus, hæc est. Hoc cōsilio, propter has causas, & in hunc vsum Apostolos doctrinam suā literis cōsignasse. 1. Vt ea quæ præsentes viua voce tradiderant, per literas repeterent, & in memoriam reuocarent. 2. Vt ea quæ post tradita prima fidei elemēta superstruēda erāt, per epistolas explicarent. 3. Quia sub prætextu & titulo traditionū, quasi ab Apostolis acceptarū, Ecclesiæ turbabantur, & doctrina adulterabatur. 4. Quia doctrina viua voce ab Apostolis accepta, nō fideliter per traditiones cōseruabatur. 5. Vt alij Doctores, qui non erant Apostoli, haberent scriptum testimoniū, vnde probare possent Ecclesiis, Apostolicā esse doctrinam quā afferebant. 6. Vt Ecclesię quæ non poterant audire viuam Apostolorū vocē, certæ essent, quam doctrinam vt vere Apostolicam suspicere & venerari deberent. 7. Eadē quæ Apostoli præsentes viua voce tradiderant, absentes postea scriptis complexi sunt. 8. In scriptis Apostolorum proponi, non nudum tātum Catalogum, quæ fuerint capita Apostolicæ Doctrinæ, verum etiam iustas explicationes. 9. Quod Canon fidei Christianæ sit in Scriptura. 10. Ex scriptis Apostolorum posse intelligi, quæ fuerit ipsorum cognitio in mysterio Christi. 11. Apostolos ita scripsisse, prout credentes in huius vitæ infirmitate mysteriis Euangelii capere possunt. 12. Eadem quæ prius tradiderant, postea literis consignarunt, ideo vt puritas doctrinæ contra corruptelas cōseruari posset. 13. Apostoli in suis scriptis complexi sunt, & prima elementa fidei, & quæ postea subsecuta fuerit plenior & perfectior doctrina. 14. Omnis Scriptura diuinitus inspirata, vtilis est, vt minister Euangelii sit perfectus ad omne opus ministerii satis instructus. 15. Apostoli ideo scripserunt, vt Ecclesia post obitum Apostolorum, quando viua ipsorum voce destituta esset, haberet vnde posset retinere & conseruare memoriam doctrinæ Apostolicæ, præcipue quia in

postremis

postremis temporibus futurum erat, vt commentitiis sermonibus, quasi ab Apostolis traditis, multę corruptelæ Ecclesiis obtruderentur. 16. Vt extaret forma, quomodo in ministerio versandum sit in Ecclesia, vt sit & maneat columna & fundamentũ veritatis. 17. Eadem quæ ab initio Apostoli tradiderunt, postea conscripserunt, idq; in certum vsum omnibus ætatibus, omnibus Ecclesiis, & omnibus temporibus. 18. Scripserunt & pro illis, qui iam credebant, & pro illis etiam, qui adhuc credituri erãt. 19. Mandatum scribendi acceperunt ab ipso Filio Dei. 20. Eadem est origo, ratio & vsus Scripturæ in nouo Testamento sicut fuit in veteri, vt nihil addatur, nihil minuatur, non declinetur, vel ad dexterã, vel ad sinistram. Et quæ præterea huc pertinentia, in ipsa tractatione explicata sunt.

Hæc contra omnes cauillationes, contra omnia sophismata Põtificiorum, luculenter & solide probant & confirmant authoritatem, perfectionem & sufficientiam sacræ scripturæ in nouo Testamento. Quæ vero de traditionibus obiiciuntur, infra suo loco explicabuntur.

TESTIMONIA VETERIS ECclesiæ de Scriptura.

Quæ hactenus ex ipsis Scripturæ verbis adduximus, firmissima sunt testimonia, quib⁹ pia mens tuto niti potest. Proponit enim nobis ipsius Spiritus sancti iudicium de Scriptura. Sicut enim vetere dicunt, de Deo nihil credendum esse, nisi ipso Deo reuelante & testificante: Ita etiam de Scriptura id credamus, quod ipsa Scriptura de se, imo quod autor ipse Spiritus sanctus de opere suo indicat & pronunciat. Adiungemus vero etiam veteris Ecclesiæ consensum de authoritate, perfectione & sufficiẽtia scripturæ. Amamus enim & veneramur veteris & purioris Ecclesiæ testimonia, cuius consensu & adiuuamur & confirmamur, fidem vero oportet niti verbo Dei, non humana authoritate. Ideo Patrum testimonia non præponimus, sed subiungimus Scripturæ.

Primum autem repeto Irenæi sententiam, lib. 3. ca. 1. Apostoli Euangelium tunc præconiauerunt, postea vero per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt, fundamentum & columnam fidei nostræ futurum.

Augustinus. Augustinus de Ciuitate 19. ca. 18. Ciuitas Dei credit scripturis sanctis veteribus & nouis, quas Canonicas appellamus. Vnde fides ipsa concepta est, ex qua iustus viuit, per quam sine dubitatione ambulamus, quamdiu peregrinamur à Domino.

Chrysostom. Chrysostomus homilia prima in Matthæum: Oportuerat quidem nihil nos indigere literarum auxilio, sed tam mundam in omnibus exhibere vitam vt librorum vice, gratia Spiritus vteremur. Quia vero hanc nobis excussimus gratiam, age vel ad secundam nauigationem animum adiiciamus. Ita Patriarchis Deus non per literas, sed per semetipsum locutus est, quia munda eorum corda repererat. Postquam vero omnis Iudęorum populus in vitiorum ima delapsus est, necessario inde dantur literæ ac tabulæ, & ea, quę per has administratur admonitio. Et hæc nõ tantum veteris Testamenti sanctis, sed etiam noui accidisse perspicimus. Siquidem nec Apostolis scriptum aliquid tradidit Christus, sed pro literis Spiritus sancti se illis daturum gratiam promisit. Et hoc illo esse multo melius, testatur Ieremias, cap. 31. Paulus 2. Corinth. 3. Quia vero progrediente tempore, quidam propter dogmata, alii propter morum improbitatem grauiter impegerunt, ex rursus quæ literis constat, opus fuit admonitione. Et addit: Considera quam sit extremæ omnino dementiæ, quia primam illam dignitatem perdidimus, ne secundo quidem remedio vti velle ad salutẽ, sed cœlestia scripta, quasi frustra ac vane deposita despicere: Primam igitur illam dignitatẽ, quãdo sine literis sola viua voce tradebatur doctrina Apostolica, Chrysost. pronunciat amissam esse, & ostendit, propter quam causam, & in quem vsum Deus Scripturam nobis tradiderit, non tantum in veteri, sed etiam in nouo Testamento. Ignorat enim differentiã illam, de qua Pontificii fabulantur.

Theophylactus illam Chrysostomi sententiam ita reddidit: Quoniam hæreses pullulaturæ erant, quæ mores nostros depascerentur, operæ precium visum est, vt scriberentur Euangelia: quia discentes ex illis veritatem, nõ deciperemur ab hæresium mendaciis. *Theophyl.*

Augustinus de doctrina Christian. lib. 2. cap. 9. In his, quæ aperte posita sunt in Scriptura, inueniuntur illa omnia, quæ continent fidem, moresque viuendi, spem scilicet & charitatem. Augustini igitur sententia est, omnia quæ ad fidẽ, moresq; viuẽdi pertinent, inueniri in Scriptura, & quidem in illis locis, qui aperte positi sunt in Scriptura. Quid igitur de illis quæso iudicandum est, quæ Pontificii præter & extra Scripturam nobis obtrudere conantur?

Augustinus contra literas Petiliani lib. 3. ca. 6. Si quis siue de Christo, siue de eius Ecclesia, siue de quacunq; alia re, quæ pertinet ad fidem vitamque nostram, non dicam, si nos, sed quod Paulus adiecit, si Angelus de cœlo vobis annunciauerit, præterquam quod in Scripturis legalibus & Euangelicis accepistis, anathema sit. *Augustinus.*

Arrigat ad hunc locum aures Lindanus, qui contendit non esse anathema, qui præter ea, quæ scripta sunt, euangelizat, eo quod plura sint tradita quam scripta.

Item in Epistolam Ioannis Tractatu 2. Maxime debetis animaduertere, & memoriæ vestræ mandare, quod contra insidiosos errores Deus voluit ponere firmamentũ in Scripturis, contra quas nullus audet loqui, qui quoquo modo se vult videri Christianum. Cum enim palpandum se præbuisset, non illi sufficit, nisi de Scripturis confirmaret cor crẽdẽtibus, prospiciebat enim nos futuros, in quo nos palpemus nõ habemus, & quod legamus, habemus.

De bono viduitatis, ca. 1. Quid amplius te doceam, quam id quod apud Apostolum legimus? Sancta enim Scriptura nostræ doctrinæ regulam figit, ne audeamus sapere plus quam oportet. Non sit ergo mihi aliud te docere, nisi verba tibi Doctoris exponere.

Athanasius contra Gentes: Sufficiunt sanctæ ac diuinitus inspiratæ Scripturæ, ad omnem instructionem veritatis. *Athanasius.*

Chrysostomus 1. Thessal. 2. Omnia clara sunt ac plana ex Scripturis diuinis: quæcunque necessaria sunt, manifesta sunt. *Chrysostom.*

Hieronymus ad Galat. Spiritus sancti doctrina est, quæ Canonicis literis prodita est, contra quam si quid statuant Concilia, nephas duco. *Hieronymus.*

Basilius in sermone de fidei confessione: Si fidelis est Dominus in omnibus sermonibus suis, & fidelia omnia mandata eius, manifesta est elapsio *Basilius.*

(*ἐκπίπτειν*) à fide, & superbiæ crimen, aut reprobare quid ex his quæ scripta sunt, aut superinducere quid ex non scriptis, cū Christus dixerit: Oues meæ vocem meam audiunt, alienum autem non sequentur, sed fugient, quia non nouerunt vocem eius. Idem in Moralibus, summa 72. capit. 1. pronunciat, quod oporteat auditores eruditos in Scripturis probare ea, quæ à Doctoribus dicuntur, & quæ quidem consona sunt Scripturis suscipere, quæ vero aliena reiicere. Et ad illam regulam accommodat sententiam Pauli, Galat. 1. Si Angelus è cœlo euangelizauerit vobis, præter id quod prædicauimus vobis anathema sit. Ibidem summa 80. ca. 22. Quid est proprium credentis? Nihil audere, aut insuper addere, si enim omne quod non ex fide est, peccatum est, fides autem ex auditu est, auditus autem per verbum Dei, omne quod extra Scripturam diuinitus inspiratā, quia non ex fide est, peccatum est.

Idem Epistola 80. Non putamus, iustum esse, obtinentem apud ipsos consuetudinem, legem ac regulam facere rectæ doctrinæ. Igitur Scriptura diuinitus inspirata, arbiter à nobis constituatur (*διαιτησάτω ἡμῖν*) & apud quos inuenta fuerint dogmata, diuinis sermonibus concordantia, his omnino etiam veritatis suffragium accedit.

Origenes. Origenes in 3. ca. ad Rom. Paulus Doctoribus Ecclesiæ præbet exemplum, vt ea, quæ loquuntur ad populum, non propriis præsumpta sententiis, sed diuinis munita testimoniis proferant, ei enim tantus ac talis Apostolus authoritatem dictorū suorū sufficere posse nō credit, nisi doceat in Lege & Prophetis scripta esse quæ dicit: quanto magis nos minimi hoc obseruare debemus, vt non nostras cum docemus, sed sancti Spiritus proferamus sententias.

Gerson. Gerson in prima parte de examine doctrinarum, citat glossam quandā super illud: Apparuit Moses & Helias cum ipso: Suspecta est omnis reuelatio, quā non confirmat Lex & Prophetæ cum Euangelio.

Epiphanius. Epiphanius hæresi 65. Nos vniuscuiusq; quæstionis inuentionem, non ex propriis ratiocinationibus dicere possumus, sed ex Scripturarum consequentia.

Sempiterna memoria digna est sententia Constantini Magni, qua Nicænā Synodum (sicut nunc loquuntur) ipse aperuit. Et occasio eius sententiæ consideranda est. Sozomenus lib. 1. ca. 17. recitat, varias fuisse sententias. Aliis consulentibus, nihil innouandum præter fidem *ἀρχῆθεν* traditam, aliis vero affirmantibus, non esse temere adhærendum vetustis opinionibus *ἀβασανίστως* temere, sine inquisitione & examinatione, & ita variis quæstionibus causa distrahebatur. Constantinus igitur, sicut Theodoretus scribit, li. 1. ca. 7. intulit sermonem de concordia, indignum dicens, hostibus Ecclesiæ domitis iam ipsos se mutuo impetere, & risum præbere inimicis, præsertim in disputationibus rerum diuinarum, in quibus doctrinā Spiritus sancti habeant *ἀναγεγραμμένην*, hoc est in scripta, quasi in acta seu instrumenta relatam, hoc enim significat *ἀναγεγράφειν*. Euāgelici enim inquit & Apostolici libri, & antiquorum Prophetarum oracula, plane instruunt nos, quid de rebus diuinis sentiendum sit. Proinde hostili posita discordia, ex dictis diuinitus inspiratis sumamus quæstionum explicationes. Pulcherrima hæc sententia, digna est, quæ ipsius authoris verbis extet & nota sit. Sic autem habet: *εὐαγγελικαὶ γὰρ ἀποστολικαὶ βίβλοι, καὶ τῶν παλαιῶν προφητῶν τὰ θεσπίσματα, σαφῶς ἡμᾶς ἃ χρὴ περὶ τοῦ θείου φρονεῖν ἐκπαιδεύουσι. τὴν πολέμιον οὖν ἀπελάσαντες ἔριν ἐκ τῶν θεοπνεύστων λόγων λάβωμεν τῶν ζητουμένων τὴν λύσιν.*

Euagrius. Ita etiam Euagrius lib. 2. cap. 16. de Ephesina & Chalcedonensi Synodo scribens, recenset Ioannis Antiocheni sententiam, à Cyrillo approbatam. Ex Euangelicis & Apostolicis de Domino vocibus, scimus viros diuinos constituisse, &c.

Cusanus. Et Cusanus scribit, formam veterum vniuersalium Synodorum fuisse, vt sacra Euangelia ponerentur in medium.

Augustinus. Item Augustinus Epistola 163. dicit, in priuatis etiam de religione disputationibus seruatum, Vbicunq; inquis, locus cōstitutus fuerit, faciamus codices canonicos præsto esse. Et si qua proferri potuerint ex vtraq; parte documenta, vt postpositis cæteris, rem tantam ad inquisitionis terminum perducamus.

Chrysostom. Chrysostomus homil. 13. in Genes. Dicunt de Paradiso, non sicut scripta sunt, sed alia ratione intelligenda. Sed Scriptura cum tale quiddam nos docere vult, seipsam exponit, & auditorem errare non sinit. Oro igitur & obsecro, vt omnibus illis præclusis auribus, ad amussim canonem sacræ scripturæ sequamur.

Origenes. Origenes in Ezechielem homilia 7. Qui pessimæ vitæ est, non facile homines ad falsum dogma solicitat: sed illi qui conuersationis optimæ sunt. Qui ergo curam habet vitæ suæ, non capiatur hæreticorum mansuetudine, ad consentiendum doctrinæ ipsorum. Nec meis qui doceo delictis scandalizetur, sed ipsum dogma consideret. Audi vero, quomodo Origenes ipsum dogma doceat considerandum. Nullum, inquit, imitemur, & si volumus imitari quempiam, propositus est nobis ad imitandū Christus Iesus, descripti sunt actus Apostolorum, & Prophetarum gesta de sacris voluminibus agnoscimus. Illud exemplar firmum est, illud propositū solidum: quod qui sequi cupit, securus ingreditur.

Cyrillus. Cyrillus de recta fide ad Reginas: Necessarium nobis est, diuinas sequi literas, & in nullo, ab earum præscripto discedere.

Augustinus. Augustinus contra Maximinum lib. 3. ca. 14. Sed nunc nec ego Nicenum, nec tu debes Ariminense, tanquam præiudicaturus proferre Concilium. Nec ego huius authoritate, nec tu illius detineris. Scripturarum authoritatib. nō quorumcunq; propriis, sed vtriusq; communibus testibus, res cum re, causa cum causa, ratio cum ratione concertet.

Origenes in Ieremiam: Necesse nobis est Scripturas sanctas in testimonium vocare: sensus quippe nostri & enarrationes, sine his testibus non habent fidem.

Hieronymus. Hieronymus ad Titum: Sine authoritate Scripturarum, garrulitas non habet fidem.

Idem in ca. Matth. 23. Quod de Scripturis authoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.

In Commentariis Psalm. 86. quæ Hieronymi nomine feruntur: Dominus narrabit in Scriptura populorum & Principum qui fuerunt in ea. Quomodo narrabit Dominus? Non verbo, sed Scriptura. In cuius Scriptura? populorum, hoc est, Scriptura sancta, quæ populis omnibus legitur, hoc est, vt omnes intelligant. Plato scripsit non populis, sed paucis, vix enim intelligunt tres homines. Isti vero, hoc est, Principes Christi, non scripserunt paucis, sed vniuerso populo, non vt pauci intel-

ei intelligerent, ſed vt omnes. Dicit & in Principũ Scriptura, hoc eſt, Apoſtolorum & Euangeliſtarũ, horum qui fuerunt in ea. Videte quid dicat. Qui fuerunt, non qui ſunt: vt exceptis Apoſtolis, quodcunq; aliud poſtea dicetur, abſcindatur, nõ habeat poſtea authoritatem. Quamuis ergo ſanctus ſit aliquis poſt Apoſtolos, quamuis diſertus ſit, non habet authoritatem. Quoniam Dominus narrat in Scriptura populorum & Principum, horum qui fuerunt in ea.

Chryſoſtomus in ca. Matth. 24. homilia 49: Cum videritis hæreſin impiam, quæ eſt exercitus Antichriſti, ſtantem in locis Eccleſiæ ſanctis, tunc qui in Iudæa ſunt, conferant ſe ad montes, hoc eſt, qui ſunt in Chriſtianitate, conferant ſe ad Scripturas. Vera enim Iudæa, Chriſtianitas eſt: montes autem ſunt Scripturæ Prophetarum & Apoſtolorũ, ſicut ſcriptum eſt: Fundamenta eius in montibus ſanctis. Quare autem in hoc tempore omnes Chriſtiani conferre ſe ad Scripturas debent? Quia in hoc tempore, ex quo obtinuit hæreſis Eccleſias, nulla probatio poteſt eſſe veræ Chriſtianitatis, neq; refugiũ poteſt eſſe Chriſtianorum aliud, volentiũ cognoſcere fidei veritatem, niſi Scripturæ diuinæ. Antea enim multis modis oſtẽdebatur, quæ eſſet Eccleſia Chriſti, & quæ Gentilitas. Nunc autem nullo modo cognoſcitur, volẽtibus cognoſcere, quæ ſit vera Eccleſia Chriſti, niſi tantummodo per Scripturas. Quare? quia hæreſis omnia ſimiliter habet. Volens ergo cognoſcere, quæ ſit vera Eccleſia Chriſti, vnde cognoſcet, in tanta confuſione ſimilitudinis, niſi tantummodo per Scripturas? Sciẽs ergo Dominus tantam confuſionem rerum in nouiſſimis diebus eſſe futuram, ideo mandat, vt Chriſtiani, qui ſunt in Chriſtianitate, volentes firmitatem accipere veræ fidei, ad nullam rem fugiant, niſi ad Scripturas. Alioqui ſi ad alia reſpexerint, ſcandalizabuntur & peribunt, non intelligentes, quæ ſit vera Eccleſia, & per hoc incident in abominationem deſolationis, quæ ſtat in locis Eccleſiæ ſanctis.

Chryſoſtom. Chryſoſtomus in Pſal. 95. Si quid dicitur abſque Scriptura, auditorum cogitatio claudicat. Verum vbi e Scriptura diuinæ vocis prodiit teſtimoniũ, & loquentis ſermonẽ, & audientis animũ confirmat.

Auguſtinus. Auguſtinus in Pſalm. 57. Auferantur de medio chartæ noſtræ, procedat in mediũ codex Dei. Audi Chriſtum dicentem, audi veritatem loquentem.

Tertullian. Tertullia. aduerſus Hermogenem: Adoro Scripturæ plenitudinem. Scriptum eſſe doceat Hermogenis officina. Si non eſt ſcriptum, timeat væ illud, abiicientibus aut detrahentibus deſtinatum.

Auguſtinus de peccatorum meritis, lib. 2. capit. 36. Vbi de re obſcuriſſima diſputatur, non adiuuãtibus diuinarum Scripturarum certis clariſq; documentis, cohibere ſe debet humana præſumptio, nihil faciens in partem alteram declinando.

Cyrillus. Cyrillus, ſiue is Origenes eſt, in Leuit. lib. 5. Si nõ potueris omnes carnes ſacrificii, ſecunda die finire, nihil de his in tertia die comedes, &c. Ego, inquit, in hoc biduo, puto duo teſtamenta poſſe intelligi, in quibus liceat omne verbum, quod ad Deum pertinet, requiri & diſcuti, atq; ex ipſis omnem rerum ſcientiã capi, ſi quid autem ſuperfuerit, quod non Scriptura diuina decernat, nullam aliã debere tertiam Scripturam ad autoritatem ſcientiæ ſuſcipi.

Auguſtinus. Auguſtinus de vnitate Eccleſiæ, cap. 3. Non audiamus, Hæc dico, hæc dicis: ſed, Hæc dicit Dominus. Sunt certe libri Dominici, quorum authoritati vtrique conſentimus, vtriq; credimus, ibi quæramus Eccleſiam, ibi diſcutiamus cauſam noſtram. Item, Auferantur de medio, quæ aduerſus nos inuicem, non ex diuinis canonicis libris, ſed aliunde recitamus. Quærat fortaſſe aliquis: Cur vis iſta auferre de medio? Quia nolo humanis documentis, ſed diuinis oraculis Eccleſiam ſanctam demonſtrari. Item, Quicquid attulerint, & vndecunq; recitauerint, audiamus potius, ſi oues eius ſumus, vocem paſtoris noſtri. Ergo in Scripturis ſanctis canonicis Eccleſiam requiramus.

Chryſoſtomus homil. 13. in 2. ad Cor. Non multorum opiniones habeamus, ſed res ipſas inquiramus. Abſurdum enim eſt, de pecuniis non credere aliis, ſed ipſas numerare & ſupputare: de rebus autem multo amplioribus, aliorum ſententiam ſimpliciter ſequi, præſertim cũ habeamus omniũ exactiſſimam trutinam, gnomonem & regulam, diuinarum legum aſſertionem. Ideo oro vos omnes, vt relinquatis, quid huic vel illi videatur, & de his à Scripturis hæc omnia inquirite. *Chryſoſtom.*

Chryſoſt. in 21. ca. Matth. Quicquid quæritur ad ſalutem, totum iam impletum eſt in Scripturis.

Origenes in Matth. homil. 25. Ad teſtimonium omnium verborum, quæ in doctrina proferimus debemus ſenſum Scripturæ proferre, quaſi confirmantem quem exponimus ſenſum, Sicut enim omne aurum quodquod fuerit extra templum, nõ eſt ſanctificatum: ſic omnis ſenſus, qui fuerit extra diuinam ſcripturam, quamuis admirabilis videatur quibuſdam, non eſt ſanctus, quia non continetur à ſenſu Scripturæ. Non ergo debemus ad confirmandam doctrinam noſtros proprios intellectus aſſumere: niſi quis oſtenderit eos ſanctos eſſe, ex eo, quod in Scripturis continentur diuinis, quaſi in templis quibuſdam Dei. *Origenes.*

Cyprianus ad Pompeium, habet valde elegantẽ ſententiã, quam Auguſtinus dicit ſine dubitatione optimam eſſe. In compendio eſt, inquit apud religioſas mentes, & errorem deponere, & inuenire atq; eruere veritatem. Nam ſi ad diuinæ traditionis caput & originem reuertamur, ceſſat error humanus. Si canalis aquæ, qui copioſe prius & largiter profluebat, ſubito deficiat, nonne ad fontem pergitur, vt illic defectionis ratio noſcatur: vtrumnẽ areſcentibus venis in capite ſiccauerit, an vero integra inde & plena procurrẽs, in medio itinere deſtiterit? Quod & nunc facere oportet Dei ſacerdotes, & in aliquo ſi nutauerit & vacillauerit veritas, ad originem Dominicam, & Euangelicam & Apoſtolicam traditionem reuertamur, & inde ſurgat actus noſtri ratio, vnde & ordo & origo ſurrexit. Et poſtea oſtẽdit, vnde probandæ ſint traditiones: Vnde eſt, inquit, iſta traditio? Vtrum de Dominica & Euangelica authoritate deſcendens, an de Apoſtolorum mandatis atq; epiſtolis veniens? Ea enim facienda eſſe, quæ ſcripta ſunt, Deus teſtatur & proponit, ad Ioſue dicens: Non recedet liber legis huius ex ore tuo, vt obſerues facere omnia, quæ ſcripta ſunt. Si igitur aut in Euangelio præcipitur, aut in Apoſtolorum epiſtolis & actibus continetur, obſeruetur etiam hæc ſancta traditio, &c. Non ignoro autem, Cyprianũ hæc pro defenſione ſuæ rebaptiſationis, in qua errabat, allegare. Sed Auguſtinus refutans illũ Cypriani errorem, non dicit, hoc principium ſeu axioma falſum eſſe, ad originem ſcilicet Apoſtolicæ traditionis in Scriptura comprehenſæ, eſſe recurrendum, indeq; canalem in noſtra tempora *Cyprianus.*

dirigendam, & traditiones omnes, quæ hoc titulo proponuntur, ad Scripturam esse exigendas, & inde probandas, sed concedit hoc esse optimum, & sine dubitatione faciendum, li. 5. ca. 26. de vnico Baptismo contra Donatistas. In accommodatione vero Scripturæ ostendit Cyprianum errasse. Firmum igitur manet illud principium de Scriptura, Augustini etiam consensu & commendatione.

Augustinus Augustinus de pastoribus ca. 14. Ego vocem pastoris inquiro. Lege hoc mihi de Propheta, lege mihi de Psalmo: recita de Lege, recita de Euangelio, recita de Apostolo. Inde ego recito Ecclesiam, toto orbe diffusam, & Dominũ dicentem: Quæ sunt oues meæ, vocẽ meam audiunt, & sequuntur me, auferantur chartæ humanæ, sonent voces diuinæ.

Augustinus de vnitate Ecclesiæ, capit. 6. Legite hoc nobis de Lege, de Prophetis, de Psalmis, de Euangelio, de Apostolicis literis legite, & credamus.

Capit. 10. Nec catholicis Episcopis consentiendum est, sicubi forte falluntur, vt contra canonicas Dei Scripturas aliquid sentiant.

Cap. 12. Qui aliud euangelizat, anathema sit, ant legat mihi hoc in Scripturis sanctis, & nõ sit anathema.

Cap. 16. Ecclesiam suam si possunt, demonstrẽt non in sermonibus & rumoribus Afrorum, non in Conciliis Episcoporũ suorum, non in literis quorumlibet disputatorũ, non in signis & prodigiis fallacibus: quia etiam contra ista, verbo Domini præparati & cauti redditi sumus, sed in præscripto legis, in Prophetarum prædictis, in Psalmorum cantibus, in ipsius pastoris vocibus, in Euangelistarum prædicationibus & laborib. hoc est, in omnibus canonicis sanctorum librorum autoritatibus. Item, Non dicat, Ideo verum est, quia illa & illa mirabilia fecit, vel ille vel ille, aut quia homines ad memorias mortuorũ nostrorum orant & exaudiuntur, aut quia illa & illa ibi contingunt, aut quia ille vel ille tale visum vel vigilans vidit, vel dormiens somniauit. Remoueantur ista vel figmenta mendaciũ hominum, vel portẽta fallacium spirituum. Nam nec nos propterea dicimus nobis credi oportere, quod in Ecclesia Christi sumus, quia ipsam quã tenemus commendarunt innumerabiles nostræ cõmunionis Episcopi, aut quia nostrorum collegarum Conciliis prędicata est, aut quia per totum orbem in locis sanctis, quæ frequentat nostra communio, tanta mirabilia vel exauditionum, vel sanitatum fiunt, &c. Item ipse Dominus Iesus, cum post resurrectionem discipulorum oculis videndum, manibusque tangendum corpus suum offerret, ne quid tamen fallaciæ se pati arbitrarentur, eos testimoniis legis, Prophetarũ & Psalmorum confirmandos esse iudicauit, &c. Hæ sunt causæ nostræ documenta, hæc fundamenta, hæc firmamenta, inquit Augustinus.

Et cap. 20. concludit: Exigite ab istis, vt ostendãt aliqua manifesta de Canonicis libris testimonia. Memento te quod Domini dictum sit: Habent Mosen & Prophetas, audiant illos.

Et memorabile est, quod Augustinus illa de Scripturæ persuasione, se ex Manichæorum hæresi eluctatum esse scribit, Confess. li. 6. ca. 5. Persuasisti mihi, non qui crederent, sed qui non crederent libris tuis, esse culpandos. Itaq; cum essemus infirmi ad inueniendam liquida ratione veritatem, & ob hoc opus nobis esset authoritate sanctarum literarum, iam credere cœperam, nullo modo te tributurum fuisse tam excellentem illi scripturæ per omnes iam terras authoritatem, nisi & per ipsam tibi credi, & per ipsam te quæri voluisses.

Et alio in loco ita confitetur: Sed non sinebas me vllis fluctibus cogitationum auferri ab ea fide qua credebam, & in Christo filio tuo Domino nostro, atque in Scripturis sanctis, quas Ecclesiæ tuæ sanctæ commendat authoritas, viam te posuisse salutis humanæ ad eam vitam, quæ post hanc mortẽ futura est, &c. Et vetus catechisatio talis fuit introductio, qua persuadebantur catechumeni, vera & diuinitus patefacta esse, quæ in sacra Scriptura cõtinentur. Et eorum, quæ in scriptura comprehenduntur, summa proponebatur, & declarabatur catechumenis. Cumq; respondèrent se illa credere, & velle obseruare, admittebantur ad Sacramenta. Ita catechisatio erat introductio ad Scripturam. Sicut hæc colliguntur ex Augustino de catechisandis rudibus. ca. 6. 9. 26. & per totum librum.

Possem plures ex patribus sententias recensere, sed potius ex ipsa Scriptura fundamento, sufficit aliquas in conspectu habere, quę monstrent consensum veteris Ecclesiæ, quo ita adiuuamur & confirmamur, vt fides tamen nitatur, non humana authoritate, sed verbo Dei. Et sunt quidem aliæ illustres Patrum sententiæ, quæ in genere de verbo Domini, & de doctrina Apostolorum loquuntur: Sed scio quomodo illas illudant aduersarii, non omnia scilicet verba Domini, nec totam doctrinam Apostolorum, scriptis contineri. Ideo illas potissimum veterum sententias collegi, quæ diserte & expresse de Scriptura loquuntur. Testimonia vero veterũ, quæ de Canone sacræ Scripturæ, & de scriptis Patrũ loquuntur, suis postea locis annotabimus.

Habemus igitur etiam veteris Ecclesiæ testimonium de perfectione & sufficientia Scripturæ, quod omnia, quæ ad fidem moresq; viuendi necessaria sunt, contineat, ita vt regula, Canon & norma sit, ex qua in negociis religionis probanda & confirmanda sunt, quæcunq; vt verbum Dei suscipi debent. Ex huius manifestissimæ veritatis luce, aduersariorum oculi ita perstringuntur, vt verbis fateri cogantur, sacram Scripturam esse fidei regulam certissimam. Sed audi quæso, quam veteratorie Andradius illud eludat. Inde enim disces, quo sensu intelligi velint, quãdo honoris (quod dicitur) gratia aliquando ita loquuntur, sacram Scripturã esse fidei regulam. Hæc autem sunt Andradii verba.

Omnia diuinarum literarum iudicio ita quidem metienda sunt, vt nihil probemus diuersum ab iis, quæ scripta sunt. Fides tamen catholica non ita ex Scripturæ sacræ finibus & angustiis circumscribẽda & coarctanda, vt nihil credamus amplectamurque quod in sacris literis scriptum non sit. Nam etsi omnia sacris literis compręhensa verissima sint, non tamen omnia, quæ Christiana fides credit, religio veneratur, sacrarum literarum sunt monumentis consignata. Hæc Andradius Tridenti scripsit: in quibus vides, quam curtam, imperfectam, defectuosam & consutitiam regulam fidei faciant ex Scriptura. Veterum certe testimonia de Scriptura ita non loquuntur, & appellatio Canonis seu regulæ, hoc non patitur. Theophylactus enim dicit, Canon & amussis neque additionem patitur, neq; ablationem. Et Photius apud Oecumenicum inquit: Quemadmodum in Canone seu norma siue abstuleris quippiam, siue addideris, totum perdidisti, ita & in fide.

Et contra Eunomium, qui symbolum, quod veteres

teres regulam fidei vocarunt, ita se recipere aiebat, vt iudicaret additamēto exactiori opus habere. Basilius lib. 1. ita inquit: Regula & amussis, quando nihil defuerit, vt sint regula & amussis, nullum additamentum ad sinceritatem recipiunt, inata defectuosum enim contingit additamentum. Vbi verò imperfecta fuerint, ne appellationes quidem has rectè susceperint, vt scilicet vocentur regula & amussis, &c. Idem etiam Andradio responsum esse volo. Si Scriptura non aliter est regula fidei, quam eo, quo ipse fingit modo, ne dignam quidem esse hac appellatione, vt vocetur regula fidei. Ideo etiam Pighius de Hierarchia Ecclesiæ lib. 1. c. 4. diserte dicit, ipsi etiam Scripturæ propter obscuritatem & flexibilitatem, opus esse alia certa & inflexibili norma & amussi, traditione scilicet Ecclesiastica. Vsque adeo misera, curta, imperfecta, plumbea, incerta, flexibilis fidei regula est Scriptura. I nunc Tridentum, & quære à Patribus, an regula fidei sit sacra Scriptura? Quid enim responsi Principes nostri retulerint, dignum est sempiterna memoria, cum de forma salui conductus ageretur. Inter cætera petitum est à nostris, vt de iudice controuersiarum, ex Basiliensi Concilio hæc verba insererentur. Et signanter, quod in controuersia lex diuina, praxis Christi, Apostolorum & primitiuæ Ecclesiæ vnà cum Conciliis & Doctoribus, fundantibus se veraciter in eadem, pro verissimo iudice in hoc cōcilio admittantur. Tridentinis verò patribus intolerabile hoc visum est, vt Conciliorum & Patrum sententiæ eatenus tantum recipiantur, quatenus veraciter se fundāt in sacra Scriptura. Ideò formulam illam Basiliensis Concilij expunxerunt, & pro ea substituerunt hæc verba: Et signanter quod causæ controuersiæ secundum sacram Scripturam, & Apostolorum traditiones, probata Concilia, Catholicæ Ecclesiæ consensum, & sanctorum Patrum authoritates in Concilio Tridentino tractantur. Andradius verò omnia & ipsius verbi Dei, & Patrum testimonia de Scripturæ perfectione & sufficientia, vna ἀποδείξει putat se posse euertere. Audiuit enim demonstrationes Geometricas, nō tam probare quam cogere. Est autem hæc ipsius demōstratio: Deus semper in mundo habet aliquam Ecclesiam. Vera autem Ecclesia, à vera fide seiungi & separari non potest. Necessario ergo nobis credendum est, quicquid siue olim, siue nunc Ecclesia siue tradidit, siue credit, etiamsi nullo id Scripturæ testimonio probari possit: & per cōsequens, non scriptura, sed Ecclesiæ sensus norma est exactissima, ad quam dirigenda & formanda est fides nostra. Fortis me herele est ἀπόδειξις, quæ vno impetu Scripturam de gradu suo proturbare conatur, ne sit regula & Canon fidei nostræ. Vnica illa demōstratio potuisset, vel Christum cum omnibus Apostolis condemnare, propterea quod Scripturæ testimoniis, cōtra consensum Pharisaicæ Ecclesiæ pugnabant, sed facilis est responsio. Verissimum est, veram Ecclesiam à vera doctrina seu fide non posse seiungi. Illa enim est vera Ecclesia, quæ veram & sanam doctrinam verbi Dei amplectitur & profitetur. Quando verò cœtus ille, qui habet titulum Ecclesiæ, discedit à vera doctrina verbi Dei, non sequitur propterea, vel sanam doctrinam falsam, vel errores, quos cœtus ille amplectitur, veritatē esse: sed hoc sequitur, cœtum illum, quando non amplius habet verā doctrinam non esse veram Ecclesiam. Non ergo sicut Andradius vult, veritas verbi Dei dependet ab Ecclesia: sed, econtrario veritas Ecclesiæ dependet & diiudicatur ex veritate verbi Dei, quod amplectitur & profitetur. Ecclesia enim non est cœtus αὐτοκρατορικὸς siue ἀνυπεύθυνος, sed debet certis & firmis documentis ostendere & probare, quod doctrina illa, quam amplectitur & profitetur, sit diuinitus patefacta, vera & sana. Illa verò documēta sumit ex instrumentis librorum Scripturæ Canonicorum, sicut ex veterum sententia hoc probauimus. Est & hoc considerandum, quod etiā in vera Ecclesia, super fundamentum sæpe extruuntur fœnū, lignum, stipulæ, 1. Cor. 3. Aliquando vera Ecclesia præualēte & supereminēte altero adulterino cœtu, ita quasi latet, vt Elias dicat: Solus relictus sum. Et quando filius hominis venerit, putásne quod fidē inueniet in terra? Quod si quis tempore Eliæ ex consensu visibilis cœtus, de doctrinæ veritate iudicasset, omnino errasset. Andradij igitur postulatis oppono sententiam, quæ extat in Decre. 11, quæst. 30. Is qui præest, si contra voluntatem Dei, vel præter quod in scripturis sanctis præcipitur, vel dicit aliquid, vel imperat, tanquam falsus testis Dei, & sacrilegus habeatur. Oppono etiam Augustini sententiam supra citatā. In disputatione enim de vera Ecclesia, multæ magnæ quæstiones sunt, quæ non χαμαιλεκτῶς sine probationib. postulandæ, sed ἀποδεικτικῶς probandæ sunt: An scilicet visibilis ille cœtus, qui arrogat & vsurpat sibi titulum Ecclesiæ, sit semper & indubitato vera Ecclesia, siue habeat veritatē verbi Dei, siue non. Secundò, an ex statu Ecclesiæ, iudicādum sit de veritate doctrinæ, an verò ex doctrina diuinitus patefacta, iudicandum sit, quæ sit vera Ecclesia: Christus certe signum monstrans veram Ecclesiam hoc constituit: Oues meæ vocē meam audiunt. Et Paul. dicit: Superædificati estis super fundamētum Prophetarum & Apostolorum. Augustinus disputans contra Petilianum, quæ & vbi sit Ecclesia, non vult illā in sermonibus & rumorib. hominum, non in Conciliis, nō in scriptis Patrum, non in signis & prodigiis, sed in diuinis libris Canonicis quæri & demonstrari. Non audiamus, hæc ego dico, hæc tu dicis, sed audiamus. Hæc dicit Dominus. Falsum igitur est, quod Andradius somniat, ideo aliquid Andradius.
credendū esse, quia visibilis ille cœtus, qui titulum habet Ecclesiæ, illud obseruarit & obseruet, quamuis nullo scripturæ testimonio probari possit. Vera enim est Augustini sententia: Si quis vel Apostolus, vel Ecclesia, vel etiā Angelus de cœlo, de quacunque re, quæ pertinet ad fidem, vitamq; nostram, nobis annunciauerit, præterquam quod in scripturis legalib. & Euangelicis accepimus, anathema sit. Sunt præterea duo alij loci cōmunes Pontificiorum, de incertitudine scilicet seu ambiguitate, & de obscuritate scripturæ: sed illos aduersarius meus Andradius non vult ingredi. Concedit enim scripturā sacra nihil esse verius, certius, firmius & immutabilius, & vbi dogmata seu præcepta tradit, scripturam esse certam, & minime ambiguam. Ab hæreticis verò, verba scripturæ à proprio & germano sensu transferri, & pro libito trahi ad varias & diuersas sententias. Et de hoc inter nos conuenit: non enim disputamus, quid scriptura hæreticis fiat per accidens, sed quid sit per se. De obscuritate Scripturæ, Andradius non potest abiicere illam quam ex Augustino contra Iesuitas attuleram distinctionem, quod cum multa sint in Scripturis obscura & difficilia loca, omnia tamen, quæ ad fidem moresq; viuendi pertinent, inueniri in planis & aper-

ri non potest, Confirmatione per literas opus fuit: sicut & alibi, & in hac Epistola Paulus testatur. Cap. 3. dicit: Sermo Christi habitet in vobis opulenter. Quod de doctrina Christi, sicut ab Euangelistis descripta extat, intelligendũ videtur. Cap. 4. meminit Marci, à quo mãdata acceperint. Quod intelligo de Epistola Apostolorum, Acto. 15. Cùm enim separarentur Paulus & Barnabas, Act. 15. fieri Paulus cum suis tradidit Ecclesiis dogmata decreta ab Apostolis. Acto. 16. quæ scripto comprehensa fuisse certissimum est, Act. 15. Ita non est dubium, etiam Barnabam cum Marco, quem Act. 15. assumpserat, idem fecisse. Et quæ Act. 16. vocantur δόγματα, hoc loco vocari videntur ἐντολαὶ. Ita ad scripta noui Testamenti, quæ tunc extabant, Paulus Colossenses deducit. Non autem in Colossensium tantùm vsum Paulus Epistolam illam conscripsit, sed vult vt legatur etiam in Ecclesia Laodicẽsiũ, qui vt Colossenses faciẽ ipsius in carne nõ viderant. Nobis igitur omnibus, qui Pauli viuam vocẽ non audiuimus, & faciem in carne non vidimus, Epistolæ eius propositæ sunt, vt inde πληροφορίαν fidei nostræ sumamus. Hoc enim est ipsius Pauli consilium, & est cardo controuersię, quę inter nos est & istos Pontificios.

Epistola ad Hebræos. Addamus hoc loco etiam obseruationem ex Epistola ad Hebræos: de autore enim iam nõ disputamus. Rectè autem definit doctrinam Euangelij, quæ à Domino primùm cœpit enarrari, & postea ab Apostolis prędicata & confirmata est. Dicit autem cap. 2. Ne παραῤῥυῶμεν. Rectè enim dicit Chrysostomus: Quando sermo auditus non retinetur aut conseruatur, dicitur effluere. Quare igitur Epistola illa scripta sit, inde potest æstimari: ne scilicet effluant ea, quæ ex traditione viuæ vocis acceperant. Et capite quidẽ 13. dicit, se breuiter & paucis scripsisse: duo tamen complectitur, in quibus sũma doctrinæ Apostolicæ consistit. Nã cap. 5. & 6. ostendit, quæ elemẽta doctrinæ Apostolicæ solita fuerint proponi in Ecclesijs, tempore Apostolorũ. Et quidẽ sanè tantùm capita Apostolicę catecheseos ibi recitantur: istæ verò explicationes in aliis Apostolorũ scriptis extant. Principale verò argumentum Epistolæ ad Hebręos hoc est, quia intelligendus sit solidus adultorũ cibus, quam post percepta prima fidei elementa Christianis ꝓponi solitum, Paulus etiam cõfirmat, 1. Cor. 3. & 14. Et hæc duo capita, sine dubio cõplectuntur summã totius doctrinæ Apostolicæ. Ideo cap. 13. concludit: Doctrinis variis & peregrinis nolite circumferri. Ita *Summa Epistolæ ad Hebræos.* Nicephorus etiã dicit argumentum Epistolarum Apostolicarum consistere in duobus: I. quòd ea, quæ viua voce tradita erant, per literas in memoriã Ecclesiis reuocant. II. Quæ fundamento suprà extruenda erant, per Epistulas adiiciunt. Et cùm illa duo, in quibus summa totius Apostolicæ doctrinę consistit, fundamentum scilicet, & quæ fundamẽto superextruenda sunt, habeamus in Scriptura noui Testamenti, quid vltra desideramus?

Superest ex Epistolis Pauli, posterior ad Timotheũ: quã tunc scripsit, cùm finis resolutionis ipsius instaret: & quia illã paulò ante mortẽ suam scriptam, quasi vltimæ voluntatis loco Paulus Ecclesię relinquere voluit, suppeditabit nobis maximè illustre testimoniũ de tota Scriptura noui Testamẽti. Cap. 1. dicit: Habeto ὑποτύπωσιν sanorũ verborum, quæ audisti ex me. Ne verò dubia aut ignota sit illa hypotyposis, mox addit, illam consistere in his duobus capitibus, fide scilicet & charitate, quæ in Christo Iesu fundata sunt. Et hoc mox vocat bonũ illud depositum, quod iubet custodire. Cap. 2. inquit: Quę audiuisti à me per multos testes, hæc cõmenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Et cap. 3. Tu permane in his, quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris.

Has sententias loqui de doctrina, quam Paulus præsens viua voce Timotheo tradiderat, nõ est dubium. Sed vnde nos, qui nec Pauli, nec Timothei viuã vocem audiuimus, certi erimus quæ fuerint illæ traditiones, Timotheo à Paulo commendatæ? Num apud posteritatem, πληροφορίαν fidei nostræ voluit pendere à narrationibus & asseuerationibus hominum, qui (sicut Augustinus inquit) nec Propheticam nec Apostolicam habent autoritatẽ? Certè sæpius iã ostensum est quod ꝓpter illã ipsam causam Paulus doctrinam suam literis consignarit. Eodem etiam modo 2. Tim. 3. à traditionibus viuæ vocis digreditur ad Scripturam.

Et cùm hactenus de singulis Epistolis & scriptis noui Testamenti, obseruauerimus testimonia ex ipsis verbis Scripturę, iam hoc loco Paulus circa finem vitæ suæ, in genere, vniuersæ Scripturæ, & veteris & noui Testamenti, clarissimũ & pulcherrimum voluit præbere testimonium. Et sicut Col. 2. dicit, se dum viueret solicitũ fuisse de plerophoria fidei illorũ, qui faciẽ ipsius in carne non viderant: ita iam moriturus, eandẽ solicitudinem Ecclesiæ ostendit ꝓ tota posteritate, quæ faciem ipsius non visura, & vocem non auditura erat in hac vita. Est autem sine dubio eius doctrinæ, quã Paulus præsens viua voce tradidit, summa & finis, vt homines erudiantur ad salutem per fidem in Christo Iesu.

Idem verò de sacris literis affirmat, inquit enim: *Pauli de sacra Scriptura iudicium.* Sacræ literę possunt te eruditũ reddere ad salutem per fidẽ quæ est in Christo Iesu. Sicut igitur Ioannes de scriptis Euangelistarũ pronunciat: Hęc scripta sunt, vt credatis, quia Iesus est Christus filius Dei, & vt credẽtes, vitã habeatis in nomine eius: ita Paulus de tota Scriptura affirmat: Sacrę literę possunt te instruere ad salutẽ, per fidẽ quæ est in Christo Iesu. Iudicium tàm est simile, & quidem iisdem verbis pronunciatum à Paulo primùm, & postea à Ioanne: vt illa similitudo & autorem eundem Spiritũ sanctum ostendat, & præcipuè constantiẽ certitudinẽ & firmitatem iudicij huius de Scriptura sacra confirmet. Ne enim iudicium illud de Scriptura, putetur vno in loco obiter excidisse: alio loco & tempore, iisdem verbis Spiritus sanctus illud repetere voluit. Et tales repetitiones in Scriptura, significationem habent certitudinis, quodque res magni momenti sit, quam Deus eorundem verborum repetitione diligenter commendatam esse velit hominibus. Ille verò locus Pauli, 2. Timoth. 3. si diligenter expendatur, ostendet Paulum loqui non tantùm de sacris literis veteris Testamenti, sed de tota Scriptura veteris & noui Testamenti. Dicit enim, Timotheum ab infantia nosse sacras literas. Sed illo tempore, quando Timotheus infans adhuc erat, nondum extabant scripta noui Testamenti. Loquitur ergo de sacris literis veteris Testamenti, quas Timotheum à primis pueritiæ annis notas habuisse confirmat. Mox verò attexit aliam sententiam: Omnis Scriptura diuinitùs inspirata, &c. Hoc loco quæro, an illa sentẽtia tantùm de sola Scriptura veteris Testamẽti intelligenda sit? Si enim quis contendere ausit

scripta

scripta noui Testamenti, quę illo tempore iam extabant, in illa Pauli sententia non comprehendi, sed excludenda esse: sequetur, ea non esse diuinitùs inspirata, nec vtilia ad doctrinam, quod neminem credo dicturum.

Certum igitur & manifestum est, quòd Paulus, cùm de sacris literis veteris Testaméti locutus esset, mox addit generalem sententiã de omni Scriptura diuinitùs inspirata: in qua scripta etiam noui Testamenti ipsum cõprahendere, nemo sine blasphemia negare poterit. Illo autem tempore quo Paulus hoc scribebat, extabant iã omnia fermè canonica scripta noui Testamenti, exceptis Ioannis scriptis. Paulus igitur & ea cõprehendit, quæ illo tempore iam extabant, & generaliter dicit: Omnis Scriptura diuinitùs inspirata, &c. Hæc itaque vera est canonisatio scriptorũ noui Testamenti. Et quia de autoritate, certitudine, veritate, perfectione & sufficientia Scripturæ veteris Testaméti, nulla tũc inter fideles dubitatio erat: Paulus principaliter in posteriori illa sentétia, de scriptis noui Test. loqui videtur, de quibus iudicium suum iam moriturus ad omnẽ posteritatem Ecclesiæ relinquere voluit.

Sed quid, inquis, ex illa sententia probabis? Vtilem enim esse Scripturam etiam noui Testamenti, nemo est qui neget. Sed ab vtilitate ad sufficientiã argumentari, non est firma collectio. Liber Ruth vtilis est ad doctrinam. Quis verò sanus inde colliget omnia quæ ad dogmata & ad mores necessaria sunt, in libro Ruth contineri, ita vt nihil suscipiẽdum sit, quod inde non possit expressè probari?

Respondeo. Fateor, si Pauli sententia tantùm diceret, Scriptura vtilis est ad doctrinam, &c. non satis firmiter inde colligi sufficientiam Scripturæ. Sed Paulus pronunciat, omnem Scripturã diuinitùs inspiratam, in qua etiam noui Testamenti libros comprehendi ostẽdimus, ita esse vtilem ad doctrinam, ad redargutionẽ, ad correctionem, ad institutionem in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum absolutus. Vocat hominẽ Dei, quod posset de quouis Christiano intelligi, qui Deo dicatus est. Sed in priori ad Timotheũ cap. 6. Homo Dei, est periphrasis ministri Euangelij, sicut Prophetæ vocabãtur viri Dei. Et in tota hac posteriori ad Timotheum epistola, agit Paulus de ministerio docendi & tradendi Euangeliũ. Pronunciat igitur, Scripturã esse vtilem, vt homo Dei, hoc est, minister Euangelij sit ἄρτιος quod significat sanũ, integrũ, omnibus partibus & numeris absolutũ. Et de sufficientia etiã vsurpatur, vt cùm Græci dicunt ἄρτιοι ποιεῖν τοῦτο, sufficientes sunt hoc efficere. De qua verò sufficientia & integritate Paulus hoc intelligi velit, ipse explicat, cùm nominat hominem Dei, hoc est, ministrum Euangelij: vt ad omne bonum opus, quod ad ministeriũ scilicet requiritur, sit ἐξηρτισμένος. Nam & Tit. 3. cùm de Zena legisperito & de Apollo locutus esset, addit: Discant & nostri bonis operibus præesse, quæ de ministerio præcipuè ibi intelligit. Quamuis si generaliter de quouis Christiano, & de omni opere bono intelligatur, nihil detrahetur sententiæ Pauli. Sed & vocabula & circumstantiæ ostendunt, Paulum præcipuè de ministerio loqui. Significat autẽ ἐξηρτισμένος, qui præparatus, instructus, & quasi ad finem deductus & absolutus est. Ita Act. 21. dies absoluti & expleti, hoc vocabulo describuntur. Et Oecumenius interpretatur ἐξηρτισμένον per πεπληρωμένον. Lucæ 6. vbi Christus dicit: Non est discipulus supra magistrum, sed tunc perfectus erit, quando sicut magister erit: ibi vsurpat vocabulum κατηρτισμένος. Et ea illa collatione Lector intelligat, quid Paulus hoc loco vocet ἐξηρτισμένος.

Ex hac igitur vocabulorum declaratione manifestum est, Pauli sententiam hanc esse: Quando homo Dei, hoc est, minister Euangelij, Scriptura diuinitùs inspirata vtitur ad doctrinam, ad redargutionẽ, ad correctionem, ad institutionem: quod tunc sit in ministerio ἄρτιος, hoc est, sanus, integer, sufficiẽs & perfectus ad omne bonum opus, quod ad ministerium requiritur, ἐξηρτισμένος, satis & sufficienter instructus, paratus & absolutus. Hanc enim esse emphasin vocabulorum certum est.

Quæritur iam, an homini Dei, hoc est, ministro Euangelij, quãdo habet & rectè vsurpat Scripturã diuinitùs inspiratam, aliquid præterea aliud præter Scripturã ad ea quæ ministerij sunt, sit necessariũ? An verò Scriptura diuinitùs inspirata, sufficienter contineat illa omnia, quæ ad ministeriũ Euangelij pertinent & requiruntur? Pontificij priorẽ sententiam defendunt: nos posteriorem de perfectione & sufficientia Scripturæ tuemur. *An in sacra Scriptura omnia contineantur, quæ ad ministerium Euangelij pertinent.* Quod si pio studio quæritur, vtri sententiæ Paulus accedat, & suffragiũ suum adiungat: res contra omnes cauillationes manifestissima est, pronunciat enim Scripturã ad hoc esse vtilem, vt homo Dei sit ἄρτιος, ad omne opus bonũ ἐξηρτισμένος. Quod si præter Scripturã, aliæ etiam & diuersæ traditiones non scriptæ, pari reuerentia & pietatis affectu suscipiendæ sunt: profectò Paulus non rectè dixisset, Scripturam ad hoc vtilem esse, vt homo Dei sit ἄρτιος, ad omne opus bonũ ἐξηρτισμένος. Habent autẽ se correlatiue, doctrina ministerij, & fides Ecclesiæ: quod igitur de vno probatur, de altero etiam probatũ esse intelligitur. *Obiectio cum refutatione.* Sed inquis: Paulus tamen Timotheo non tantùm Scripturam commendat, verum etiã traditiones, quas viua voce ipsi tradiderat. Quæ audisti, inquit, ex me, quæ didicisti, quæ concredita sunt tibi, &c. Verum hoc est. Sed vide quàm simplex & plana sit solutio. De suis traditionib. Paulus dicit: Hęc pręcipe & doce. Hoc enim faciens, & teipsum saluũ facies, & eos qui te audiunt. In illa igitur doctrina, quã Paulus viua voce tradidit, absq; omni dubitatione cõprehensa fuerũt omnia, quæ ad dogmata & ad mores necessaria sunt. Et de illis Pauli traditionibus rectè dici potuit, quòd sint vtiles ad doctrinã, vt homo Dei sit ἄρτιος, ad omne opus bonum absolutus. Non enim subterfugi, quin omne consilium Dei vobis annunciarim, inquit Act. 20. Quia verò Paulus, idem de Scriptura pronunciat, sicut ostensum est: omnino igitur necesse est, eandem doctrinã, quam Paulus viua voce tradidit, in Scriptura esse cõprehensam. Non enim dicit, Qui habet Scripturã, habet partem aliquam doctrinæ Apostolicæ: quando verò ad Scripturam adiungit traditiones nõ scriptas, tum demum homo Dei est ἄρτιος. Hoc nõ dicit, sed verba sunt clarissima: Scriptura vtilis est, vt homo Dei sit ἄρτιος. Vtrumque igitur verum est: Homo Dei tenens Pauli traditiones, ἄρτιος est in ministerio: &, Tenens Scripturam diuinitùs inspiratam, ἄρτιος est in ministerio. Quia eadem est doctrina, quæ primò viua voce fuit tradita, & postea in scriptis comprehensa. Neque locum habet illa obiectio, quod 2. Thess. 2. inquit: Tenete traditiones quas accepistis, siue per sermonẽ, siue per epistolam nostram. Illud enim Paulus tunc dixit, quando libri noui Testamenti primùm

sunt, inquit capite 2. & ca. 3. In extremis temporibus venient. Quem ergo vsum suorum scriptorum in Ecclesia esse voluerit, manifestum est. Non igitur iudicauit Petrus, per traditionem seruari posse memoriam doctrinæ. Ideo enim scripsit, imo prædicit corruptelas orituras ex fictitiis traditionib. Et his scripta opponit, & recenset summam Scripturæ. 1. Sermonem propheticum, qui in veteri Testamēto descriptus est. 2. quæ de Christi aduētu, maiestate & potētia Apostoli & viderūt & audiuerūt. Illa vero in scriptis Euangelistarū exposita esse, supra demonstrauimus. 3. Mandatū quod Apostoli tradiderunt, illud vero conscriptum esse, mox ex Ioanne audiemus. Et Petrus ipse testatur, se ideo scripsisse, vt eius quod Apostoli tradiderant, memoria post mortem suam maneat & conseruetur. Nec de suis tantum scriptis loquitur, sed in fine concludit, sicut & dilectus noster frater Paulus, secundū datam sibi sapiētiam scripsit vobis, quasi in omnibus epistolis loquens de his, &c. Vidit igitur Petrus Pauli epistolas & illas suo testimonio Ecclesiis ita commendat, vt significet, pertinere eas non tantum ad particulares illas Ecclesias quibus inscriptæ sunt, sed continere eas doctrinam vniuersalem, pertinētem ad omnes, qui æque preciosam cum Apostolis sortiti sunt fidem: ad illos enim Petrus scribit, & inquit: Vobis scripsit Paulus. Quomodo vero, & de quibus Petrus iudicet Paulum scripsisse, inde colligitur, quod non de vno tantum articulo, sed de tota sua doctrina, cuius mentionem in illa epistola fecerat, Petrus inquit: Sicut & Paulus scripsit vobis de his. Et illustre est encomium epistolarum Pauli, quod Petrus de his inquit, ὧν καὶ λαλῶν: hoc est quod Paulus in omnibus suis epistolis, quasi viua voce loquatur de dogmatibus. Si igitur quærimus, quasi viuam vocē Pauli tradentem doctrinam Apostolicam, Petrus ostendit, eam in Epistolis ipsius sonare & exaudiri. Sed inquiunt: Petrus tamen affirmat epistolas Pauli esse difficiles intellectu, quas multi ad suam perniciem deprauent. Periculosum igitur est, Scripturis vti: & tutius est, traditionibus acquiescere. Respondeo: Petrus hoc non dicit, epistolas Pauli ita esse conscriptas, vt difficultate & obscuritate sua Lectoribus præbeant occasionem ad perditionem, vtitur enim Articulo, non fœmineo, sed neutro, significans res ipsas de quibus Paulus loquitur, quia positæ sunt longe supra & extra omnem conspectum rationis, non posse recte intelligi ab hominibus carnalibus, sed opus esse illuminatione Spiritus sancti. Nec dicit omnia dogmata in Epistolis Pauli esse δυσνόητα, sed quædam, Et illa non dicit per se præbere Lectoribus occasionem ad perditionem: sed homines inquit, indocti, & parum confirmati, deprauant illa ad suam ipsorum perditionē. Vtitur verbo valde emphatico, στρεβλοῦν, quod à torturis sumptū est. Sicut enim adhibitis tormentis, sæpe de innocentibus habentur quæstiones, vt aliquid aliud quam resipsa se habet, pro affectu torquentiū ab illis exprimatur: ita Petrus dicit, Scripturæ quasi tormenta adhiberi, quibus à genuina, simplici & aperta sententia distorqueatur: vt illud nobis loquatur, quod ante lectionem præsumpsimus intelligendum, sicut Hilarius loquitur. Ergo per se nisi contorqueatur, non reddit nisi vnam, simplicem, veram & salutarem sententiam. Hanc vero fortunam, Petrus dicit epistolis Pauli cōmunem esse cum reliqua Scriptura. Inquit enim, Sicut & reliquis Scripturis. Num vero propterea dehortatur Petrus à lectione Scripturæ. Nihil minus: sed causam & finem illius cōmonefactionis ponit, cum inquit: Vos igitur dilecti, quia præmoniti estis, cauete, ne simul cum aliis nephariorum errore abducti, excidatis à propria stabilitate, &c. Habemus igitur Petri iudicium de suis, de Pauli, & de reliquis Scripturis, quo consilio, propter quas causas, & in quem finem Ecclesiæ sint traditæ & cōmendatæ. Audiamus & Ioannem, quid in Epistola sua de scriptis Apostolorū iudicet, & quomodo ea Ecclesiæ cōmendet. Ponit primo descriptionem Apostolicæ prædicationis: Quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod vidimus de verbo vitæ, annunciauimus vobis. Mox vero addit: Et hæc scribimus vobis, vt gaudiū vestrū sit plenū. Et hæc est annunciatio, quam audiuimus ab ipso, & anunciamus vobis, &c. Vides quid Ioannes de scriptis Apostolicis affirmet. Dicit enim: Hæc scribimus, & hæc est annunciatio quam audiuimus à Christo, & anūciamus vobis. Cap. 2. dicit: Vos quod audistis ab initio, in vobis permaneat. Item: Sicut vnctio docuit vos, in eo manete. Has sententias loqui de iis, quæ Apostoli viua voce tradiderant, non est dubiū. Sed audi quid dicat Ioannes: Fratres, non nouum mandatum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio. Et mandatum vetus, est sermo ille quem audiuistis ab initio. Fiat iam collectio. Ioannes dicit: Si in vobis permanserit quod audistis ab initio, & vos in Filio & in Patre manebitis: & hæc promissio est vita æterna. Sed idem Ioannes affirmat, verbum illud quod ab initio audierūt, conscriptū esse. Ergo qui permanet in iis, quæ scripta sunt, vere permanet in iis, quę Ecclesiæ ab initio ab Apostolis tradita sunt. Sed quare Ioannes scribit illa, quæ antea audiuerant & didicerant. Hæc, inquit, scripsi vobis de his qui seducūt vos. Vos, inquit, habetis vnctionem à sancto & nostis omnia. Ne vero sub prætextu illius vnctionis, quiduis Ecclesiæ obtrudatur, mox addit: Nō scripsi vobis, vt ignorantibus veritatem, sed quia scitis eam. Quæ ergo ex vnctione Spiritus didicerant, ea Ioannes scribit: quibus vero, quomodo, & in quem finem, & quem velit vsum esse Scripturæ in Ecclesia expresse indicat: Scribo vobis filioli, quoniam remittuntur vobis peccata: scribo vobis Patres, quoniā cognouistis eū qui ab initio est: scribo vobis adolescentes, quoniam vicistis malignum: scribo vobis pueri, quoniam cognouistis patrem, scribo vobis iuuenes, quoniā fortes estis, & verbū Dei manet in vobis. Hæc sane sunt manifestissima, omnibus ætatibus, propositam esse Scripturam, & quidem in illum vsum, vt scilicet certi sint, peccata remitti, se cognoscere Patrem, qui ab initio est, se vincere malignum, & verbum Dei manere in ipsis. Cap. quarto. Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus an ex Deo sint: quoniam multi Pseudoprophetæ exierūt in mundum. Quomodo vero spiritus sint probandi, & Pseudoprophetæ diiudicandi, hoc certe est, quod Ioannes hac sua scriptione agit. Et ad ea, quæ scribebat, subinde se refert, cum inquit: Hoc est mandatum, hoc est testimonium. Mandatū igitur Apostolorū, cuius Petrus vult memores esse Ecclesias, scriptis comprehensum esse, Ioannes aliquoties in hac epistola testatur.

Cap. 5. cōclusurus epistolā dicit: Hæc scripsi vobis qui creditis in nomen filij Dei, vt sciatis quod vitam habeatis æternam, & vt credatis in nomen filij Dei. Hæc sententia in veteri versione, & mutilata & mutata est. Ostendit autem Ioannes se scri-

psisse & propter illos, qui iam credebant, vt in fide confirmati, scirent se habere vitā æternā, & propter illos, qui adhuc credituri erant, vt crederent in nomen filij Dei. Nudas tantum sententias recito: in re enim per se manifesta, non opus est multis verbis.

In Apocalypsi Ioannis, hoc in primis obseruandum est, quod Ioannes aliquoties mandatū accepit à filio Dei, vt scribat Ecclesijs ea, quæ & videbat & audiebat. Et tamen tanta est Eccij, Pighij, & Andradij mei impudentia, vt non vereantur dicere, Apostolos accepisse à filio Dei mandatū, non vt scriberent, sed vt tantū prædicarent Euangelium. Atqui Ioannes aliquoties expressum accipit mandatū ab ipso filio Dei, vt scribat Ecclesijs. Et de reliquis noui Testamenti scriptis Paulus affirmat, quod sint diuinitus inspirata: hoc est (sicut Petrus illud interpretatur) nō humana volūtate, sed à Spiritu sancto impulsi, locuti sunt homines Dei. Pertinet & hoc in Apocalypsi ad nostrā obseruationē, quod non omnia Ioannes permissus est scribere, sed ea quæ necessaria erāt, & capi poterant. Nam cap. 10. inquit: Cum locuta fuissent septē tonitrua voces suas, ego scripturus erā: & audiui vocem de cœlo, dicentem mihi: Signa quæ locuta sunt septē tonitrua, & noli ea scribere. In fine cōminatur plagis, qui vel adposuerit vel diminuerit de verbis libri huius. Ergo q de Scriptura veteris Testamēti dicitur, pertinet etiam & recte accōmodatur ad scripta noui Testamēti: Nihil addas, nihil minuas: non declines siue ad dexterā, siue ad sinistrā: non facias singuli, quod vobis rectum videtur, sed quod ego præcipio tibi, hoc tantū facito: nec addas, nec minuas aliquid.

Iudas de sua Epistola inquit: Cùm anteà habuerit studiū & promptitudinem scribendi de cōmuni salute, impositam sibi iam esse necessitatem scribēdi, propter subingressos falsos Doctores. Et argumentum Epistolæ est, vt certēt pro tuenda doctrina, quę semel tradita est sanctis. Hic Lindanus exclamat, Iudā manifeste loqui de doctrina Apostolorum, quā viua voce tradiderant. Quidni loquatur de illa, cū nulla sit alia Apostolica doctrina, quā quę ab ipsis tradita est? Sed iam ostēdimus, illa quæ Apostoli annunciauerunt & tradiderunt, esse ab ipsis consignata literis, & scriptis comprehēsa. Et vt Iudas ostendat, se respicere ad scripta Apostolorū, ad verbum ferme describit, quæ extant in secunda Petri Epistola. Et postea dicit: Memores estote verborū quæ antehac dicta fuerunt ab Apostolis Domini. Non autem intelligit ignotas aut non scriptas traditiones, sed mox ipsa verba Petri citat, quæ extant in 3. ca. 2. epistolę. Quia igitur Iudas, cum loquitur de fide semel tradita manifeste se refert ad scripta Apostolorū: sine dubio adiecisset alia, si quę putasset deesse & desiderari in scriptis Apostolicis, ad conseruationem puritatis doctrinæ necessaria.

Quod in secunda & tertia epistola, quæ Ioannis nomine ferūtur, dicitur: Cum multa haberem quæ scriberem, nolui per cartam, atramentū & calamū: sed spero protinus me visurum te, & ore ad os loqui. Hoc Lindanus ita deprauat, præcipua quædā fidei capita, & sublimiora Christianismi dogmata Apostolos noluisse papyro & atramento peritura credere, sed vt perpetua essent, traditionibus cummendasse: sed impudens figmentum, manifestum mendacium est, quod textus hoc vel dicat, vel sentiat. Et verus Apostolus Ioannes multo aliter in priori Epistola, quam constat γνησίαν esse, loquitur, se scilicet scribere mandatū illud vetus, q ab initio acceperant. De authore vero duarū posteriorum, ab antiquis semper dubitatū fuit. Maneat igitur, quod Hieronymus de Apocryphis ex sententia antiquitatis pronunciat, ad confirmanda ea, quæ in cōtrouersiam veniunt, testimonia ex illis sumi nec posse, nec debere. Et cum author illarum epistolarum, multa illa quorum mentionem facit, scribere noluerit, respondemus verbis Augustini: Quis ergo dicet, vel ista, vel illa esse: aut si quis dicere audeat, vnde probabit?

Et hactenus de singulis noui Testamenti scriptis ostendimus, quo consilio, propter quas causas, & in quem vsum Apostoli doctrinam suam literis obsignarint, & scriptis comprehenderint: & illam tractationem ideo institui. Tota enim disputatio de authoritate, perfectione & sufficientia Scripturæ, omnium rectissime ex his fundamētis potest diiudicari. Constitueram autem in principio paucioribus, vno atque altero testimonio hanc obseruationem absoluere. Sed in ipsa tractatione, postea animaduerti, in singulis Apostolorum Epistolis extare luculenta aliqua de hac re testimonia, quæ singula peculiare aliquid monent: sicut illa simul in vnum collecta, firmiores & solidiores de authoritate, perfectione & sufficientia Scripturæ præbent probationes, quam quę ieiunis Pontificiorum cauillationibus & sophismatis eludi & labefactari possint. Me sane erudiuit, delectauit, & plurimum confirmauit hæc tractatio: & spero ad Lectorem etiam aliquid fructus, Deo beneiuuante, inde rediturum.

Summa autem eorū, quæ demonstrauimus, hæc est. Hoc cōsilio, propter has causas, & in hunc vsum Apostolos doctrinam suā literis cōsignasse. 1. Vt ea quæ præsentes viua voce tradiderant, per literas repeterent, & in memoriam reuocarent. 2. Vt ea quæ post tradita prima fidei elemēta superstruēda erāt, per epistolas explicarent. 3. Quia sub prætextu & titulo traditionū, quasi ab Apostolis acceptarū, Ecclesiæ turbabantur, & doctrina adulterabatur. 4. Quia doctrina viua voce ab Apostolis accepta, nō fideliter per traditiones cōseruabatur. 5. Vt alij Doctores, qui non erant Apostoli, haberent scriptum testimoniū, vnde probare possent Ecclesijs, Apostolicā esse doctrinam quā afferebant. 6 Vt Ecclesię quæ non poterant audire viuam Apostolorū vocē, certæ essent, quam doctrinam vt vere Apostolicam suspicere & venerari deberent. 7. Eadē quæ Apostoli præsentes viua voce tradiderant, absentes postea scriptis complexi sunt. 8. In scriptis Apostolorum proponi, non nudum tātum Catalogum, quæ fuerint capita Apostolicæ Doctrinæ, verum etiam iustas explicationes. 9. Quod Canon fidei Christianæ sit in Scriptura. 10. Ex scriptis Apostolorum posse intelligi, quæ fuerit ipsorum cognitio in mysterio Christi. 11. Apostolos ita scripsisse, prout credentes in huius vitæ infirmitate mysteria Euangelij capere possunt. 12. Eadem quę prius tradiderant, postea literis consignarunt, ideo vt puritas doctrinæ contra corruptelas cōseruari posset. 13. Apostoli in suis scriptis complexi sunt, & prima elementa fidei, & quæ postea subsecuta fuerit plenior & perfectior doctrina. 14. Omnis Scriptura diuinitus inspirata, vtilis est, vt minister Euangelij sit perfectus ad omne opus ministerij satis instructus. 15. Apostoli ideo scripserunt, vt Ecclesia post obitum Apostolorum, quando viua ipsorum voce destituta esset, haberet vnde posset retinere & conseruare memoriam doctrinæ Apostolicæ, præcipue quia in

postremis

postremis temporibus futurum erat, vt commentitiis sermonibus, quasi ab Apostolis traditis, multę corruptelæ Ecclesiis obtruderentur. 16. Vt extaret forma, quomodo in ministerio versandum sit in Ecclesia, vt sit & maneat columna & fundamentũ veritatis. 17. Eadem quæ ab initio Apostoli tradiderunt, postea conscripserunt, idq; in certum vsum omnibus ætatibus, omnibus Ecclesiis, & omnibus temporibus. 18. Scripserunt & pro illis, qui iam credebant, & pro illis etiam, qui adhuc credituri erãt. 19. Mandatum scribendi acceperunt ab ipso Filio Dei. 20. Eadem est origo, ratio & vsus Scripturæ in nouo Testamento sicut fuit in veteri, vt nihil addatur, nihil minuatur, non declinetur, vel ad desterã, vel ad sinistram. Et quæ præterea huc pertinentia, in ipsa tractatione explicata sunt.

Hæc contra omnes cauillationes, contra omnia sophismata Põtificiorum, luculenter & solide probant & confirmant authoritatem, perfectionem & sufficientiam sacræ scripturæ in nouo Testamento. Quæ vero de traditionibus obiiciuntur, infra suo loco explicabuntur.

TESTIMONIA VETERIS ECclesiæ de Scriptura.

Quæ hactenus ex ipsis Scripturæ verbis adduximus, firmissima sunt testimonia, quib' pia mens tuto niti potest. Proponit enim nobis ipsius Spiritus sancti iudicium de Scriptura. Sicut enim veteres dicunt, de Deo nihil credendum esse, nisi ipso Deo reuelante & testificante: Ita etiam de Scriptura id credamus, quod ipsa Scriptura de se, imo quod autor ipse Spiritus sanctus de opere suo iudicat & pronunciat. Adiungemus vero etiam veteris Ecclesiæ consensum de authoritate, perfectione & sufficiẽtia scripturæ. Amamus enim & veneramur veteris & purioris Ecclesiæ testimonia, cuius consensu & adiuuamur & confirmamur; fidem vero oportet niti verbo Dei, non humana authoritate. Ideo Patrum testimonia non præponimus, sed subiungimus Scripturæ.

Primum autem repeto Irenæi sententiam, lib. 3. ca. 1. Apostoli Euangelium tunc præconiauerunt, postea vero per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt, fundamentum & columnam fidei nostræ futurum.

Augustinus. Augustinus de Ciuitate 19. ca. 18. Ciuitas Dei credit scripturis sanctis veteribus & nouis, quas Canonicas appellamus. Vnde fides ipsa concepta est, ex qua iustus viuit, per quam sine dubitatione ambulamus, quamdiu peregrinamur à Domino.

Chrysostom. Chrysostomus homilia prima in Matthæum: Oportuerat quidem nihil nos indigere literarum auxilio, sed tam mundam in omnibus exhibere vitam vt librorum vice, gratia Spiritus vteremur. Quia vero hanc nobis excussimus gratiam, age vel ad secundam nauigationem animum adiiciamus. Ita Patriarchis Deus non per literas, sed per semetipsum locutus est, quia munda eorum corda reperierat. Postquam vero omnis Iudęorum populus in vitiorum ima delapsus est, necessario inde dantur literæ ac tabulæ, & ea, quę per has administratur admonitio. Et hæc nõ tantum veteris Testamenti sanctis, sed etiam noui accidisse perspicimus. Siquidem nec Apostolis scriptum aliquid tradidit Christus, sed pro literis Spiritus sancti se illis daturum gratiam promisit. Et hoc illo esse multo melius, testatur Ieremias, cap. 31. Paulus 2. Corinth. 3. Quia vero progrediente tempore, quidam propter dogmata, alii propter morum improbitatem grauiter impegerunt, ea rursus quæ literis constat, opus fuit admonitione. Et addit: Considera quam sit extremæ omnino dementiæ, quia primam illam dignitatem perdidimus, ne secundo quidem remedio vti velle ad salutẽ, sed cœlestia scripta, quasi frustra ac vane deposita despicere: Primam igitur illam dignitatẽ, quãdo sine literis sola viua voce tradebatur doctrina Apostolica, Chrysost. pronunciat amissam esse, & ostendit, propter quam causam, & in quem vsum Deus Scripturam nobis tradiderit, non tantum in veteri, sed etiam in nouo Testamento. Ignorat enim differentiã illam, de qua Pontificii fabulantur.

Theophylactus illam Chrysostomi sententiam ita reddidit: Quoniam hæreses pullulaturæ erant, quæ mores nostros depascerentur, operæ precium visum est, vt scriberentur Euangelia: quia discentes ex illis veritatem, nõ deciperemur ab hæresium mendaciis. *Theophyl.*

Augustinus de doctrina Christian. lib. 2. cap. 9. In his, quæ aperte posita sunt in Scriptura, inueniuntur illa omnia, quæ continent fidem, moresque viuendi, spem scilicet & charitatem. Augustini igitur sententia est, omnia quæ ad fidẽ, moresq; viuẽdi pertinent, inueniri in Scriptura, & quidem in illis locis, qui aperte positi sunt in Scriptura. Quid igitur de illis quæso iudicandum est, quæ Pontificii præter & extra Scripturam nobis obtrudere conantur?

Augustinus contra literas Petiliani lib. 3. ca. 6. Si quis siue de Christo, siue de eius Ecclesia, siue de quacunq; alia re, quæ pertinet ad fidem vitamque nostram, non dicam, si nos, sed quod Paulus adiecit, si Angelus de cœlo vobis annunciauerit, præterquam quod in Scripturis legalibus & Euangelicis accepistis, anathema sit. *Augustinus.*

Atrigat ad hunc locum aures Lindanus, qui contendit non esse anathema, qui præter ea, quæ scripta sunt, euangelizat, eo quod plura sint tradita quam scripta.

Item in Epistolam Ioannis Tractatu 2. Maxime debetis animaduertere, & memoriæ vestræ mandare, quod contra insidiosos errores Deus voluit ponere firmamentũ in Scripturis, contra quas nullus audet loqui, qui quoquo modo se vult videri Christianum. Cum enim palpandum se præbuisset, non illi sufficit, nisi de Scripturis confirmaret cor credẽtibus, prospiciebat enim nos futuros, in quo nos palpemus nõ habemus, & quod legamus, habemus.

De bono viduitatis, ca. 1. Quid amplius te doceam, quam id quod apud Apostolum legimus? Sancta enim Scriptura nostræ doctrinæ regulam figit, ne audeamus sapere plus quam oportet. Non sit ergo mihi aliud te docere, nisi verba tibi Doctoris exponere.

Athanasius contra Gentes: Sufficiunt sanctæ ac diuinitus inspiratæ Scripturæ, ad omnem instructionem veritatis. *Athanasius.*

Chrysostomus 2. Thessal. 2. Omnia clara sunt ac plana ex Scripturis diuinis: quæcunque necessaria sunt, manifesta sunt. *Chrysostom.*

Hieronymus ad Galat. Spiritus sancti doctrina est, quæ Canonicis literis prodita est, contra quam si quid statuant Concilia, nephas duco. *Hieronymus.*

Basilius in sermone de fidei confessione: Si fidelis est Dominus in omnibus sermonibus suis, & fidelia omnia mandata eius, manifesta est elapsio *Basilius.*

(ἐκπίπτειν) à fide, & superbiæ crimen, aut reprobare quid ea his quæ scripta sunt, aut superinducere quid ex non scriptis, cũ Christus diaerit: Oues meæ vocem meam audiunt, alienum autem non sequentur, sed fugient, quia non nouerunt vocem eius. Idem in Moralibus, summa 72. capit. 1. pronunciat, quod oporteat auditores eruditos in Scripturis probare ea, quæ à Doctoribus dicuntur, & quæ quidem consona sunt Scripturis suscipere, quæ vero aliena reiicere. Et ad illam regulam accommodat sententiam Pauli, Galat. 1. Si Angelus è cœlo euangelizauerit vobis, præter id quod prædicauimus vobis anathema sit. Ibidem summa 80. ca. 22. Quid est proprium credentis? Nihil audere, aut insuper addere, si enim omne quod non ex fide est, peccatum est, fides autem ex auditu est, auditus autem per verbum Dei, omne quod extra Scripturam diuinitus inspiratã, quia non ex fide est, peccatum est.

Idem Epistola 80. Non putamus, iustum esse, obtinentem apud ipsos consuetudinem, legem ac regulam facere rectæ doctrinæ. Igitur Scriptura diuinitus inspirata, arbiter à nobis constituatur (διαιτησάτω ἡμῖν) & apud quos inuenta fuerint dogmata, diuinis sermonibus concordantia, his omnino etiam veritatis suffragium accedit.

Origenes. Origenes in 3. ca. ad Rom. Paulus Doctoribus Ecclesię præbet exemplum, vt ea, quæ loquuntur ad populum, non propriis præsumpta sententiis, sed diuinis munita testimoniis proferant, si enim tantus ac talis Apostolus authoritatem dictorũ suorũ sufficere posse nõ credit, nisi doceat in Lege & Prophetis scripta esse quę dicit: quanto magis nos minimi hoc obseruare debemus, vt non nostras cum docemus, sed sancti Spiritus proferamus sententias.

Gerson. Gerson in prima parte de examine doctrinarum, citat glossam quandã super illud: Apparuit Moses & Helias cum ipso: Suspecta est omnis reuelatio, quã non confirmat Lex & Prophetæ cum Euangelio.

Epiphanius. Epiphanius hæresi 65. Nos vniuscuiusq; quæstionis inuentionem, non ex propriis ratiocinationibus dicere possumus, sed ex Scripturarum consequentia.

Sempiterna memoria digna est sententia Constantini Magni, qua Nicænã Synodum (sicut nunc loquuntur) ipse aperuit. Et occasio eius sententiæ consideranda est. Sozomenus lib. 1. ca. 17. recitat, varias fuisse sententias. Aliis consulentibus, nihil innouandum præter fidem ἀρχῆθεν traditam, aliis vero affirmantibus, non esse temere adhærendum vetustis opinionibus ἀβασανίστως temere, sine inquisitione & examinatione, & ita variis quæstionibus causa distrahebatur. Constantinus igitur, sicut Theodoretus scribit, li. 1. ca. 7. Intulit sermonem de concordia, indignum dicens, hostibus Ecclesię domitis iam ipsos se mutuo impetere, & risum præbere inimicis, præsertim in disputationibus rerum diuinarum, in quibus doctrinã Spiritus sancti haberent ἀναγεγραμμένην, hoc est in scripta, quasi in acta seu instrumenta relatam, hoc enim significat ἀναγράφειν. Euãgelici enim inquit & Apostolici libri, & antiquorum Prophetarum oracula, plane instruunt nos, quid de rebus diuinis sentiendum sit. Proinde hostili posita discordia, ex dictis diuinitus inspiratis sumamus quęstionum explicationes. Pulcherrima hæc sententia, digna est, quæ ipsius authoris verbis extet & nota sit. Sic autem habet: εὐαγγελικαὶ γὰρ ἀποστολικαὶ βίβλοι, καὶ τῶν παλαιῶν προφητῶν τὰ θεσπίσματα, σαφῶς ἡμᾶς ἃ χρὴ περὶ τοῦ θείου φρονεῖν ἐκπαιδεύουσι. τὴν πολέμιον οὖν ἀπελάσαντες ἔριν ἐκ τῶν θεοπνεύστων λόγων λάβωμεν τῶν ζητουμένων τὴν λύσιν.

Euagrius. Ita etiam Euagrius lib. 2. cap. 16. de Ephesina & Chalcedonensi Synodo scribens, recenset Ioannis Antiocheni sententiam, à Cyrillo approbatam. Ex Euangelicis & Apostolicis de Domino vocibus, scimus viros diuinos constituisse, &c.

Cusanus. Et Cusanus scribit, formam veterum vniuersalium Synodorum fuisse, vt sacra Euangelia ponerentur in medium.

Augustinus. Item Augustinus Epistola 163. dicit, in priuatis etiam de religione disputationibus seruatum, Vbicunq;, inquit, locus cõstitutus fuerit, faciamus codices canonicos præsto esse. Et si qua proferri potuerint ex vtraq; parte documenta, vt postpositis cæteris, rem tantam ad inquisitionis terminum perducamus.

Chrysostom. Chrysostomus homil. 13. in Genes. Dicunt de Paradiso, non sicut scripta sunt, sed alia ratione intelligenda. Sed Scriptura cum tale quiddam nos docere vult, seipsam exponit, & auditorem errare non sinit. Oro igitur & obsecro, vt omnibus illis præclusis auribus, ad amussim canonem sacræ scripturæ sequamur.

Origenes. Origenes in Ezechielem homilia 7. Qui pessimæ vitæ est, non facile hominem ad falsum dogma sollicitat: sed illi qui conuersationis optimæ sunt. Qui ergo curam habet vitæ suæ, non capiatur hæreticorum mansuetudine, ad consentiendum doctrinæ ipsorum. Nec meis qui doceo delictis scandalizetur, sed ipsum dogma consideret. Audi vero, quomodo Origenes ipsum dogma doceat considerandum. Nullum, inquit, imitemur, & si volumus imitari quempiam, propositus est nobis ad imitandũ Christus Iesus, descripti sunt actus Apostolorum, & Prophetarum gesta de sacris voluminibus agnoscimus. Illud exemplar firmum est, illud propositũ solidum: quod qui sequi cupit, securus ingreditur.

Cyrillus. Cyrillus de recta fide ad Reginas: Necessarium nobis est, diuinas sequi literas, & in nullo, ab earum præscripto discedere.

Augustinus. Augustinus contra Maximinum lib. 3. ca. 14. Sed nunc nec ego Nicenum, nec tu debes Ariminense, tanquam præiudicaturus proferre Concilium. Nec ego huius authoritate, nec tu illius detineris. Scripturarũ authoritatib. nõ quorumcunq; propriis, sed vtrisq; communibus testibus, res cum re, causa cum causa, ratio cum ratione concertet.

Origenes in Ieremiam: Necesse nobis est Scripturas sanctas in testimonium vocare: sensus quippe nostri & enarrationes, sine his testibus non habent fidem.

Hieronymus. Hieronymus ad Titum: Sine authoritate Scripturarum, garrulitas non habet fidem.

Idem in ca. Matth. 23. Quod de Scripturis autoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.

In Commentariis Psalm. 86. quæ Hieronymi nomine feruntur: Dominus narrabit in Scriptura populorum & Principum qui fuerunt in ea. Quomodo narrabit Dominus? Non verbo, sed Scriptura. In cuius Scriptura? populorum, hoc est, Scriptura sancta, quæ populis omnibus legitur, hoc est, vt omnes intelligant. Plato scripsit non populis, sed paucis, vix enim intelligunt tres homines. Isti vero, hoc est, Principes Christi, non scripserunt paucis, sed vniuerso populo, non vt pauci intel-

ci intelligerent, sed vt omnes. Dicit & in Principum Scriptura, hoc est, Apostolorum & Euangelistarum, horum qui fuerunt in ea. Videte quid dicat. Qui fuerunt, non qui sunt: vt exceptis Apostolis, quodcunq; aliud postea dicetur, abscindatur, nō habeat postea authoritatem. Quamuis ergo sanctus sit aliquis post Apostolos, quamuis disertus sit, non habet authoritatem. Quoniam Dominus narrat in Scriptura populorum & Principum, horum qui fuerunt in ea.

Chrysostomus in ca. Math. 24. homilia 49. Cum videritis hæresin impiam, quæ est exercitus Antichristi, stantem in locis Ecclesiæ sanctis, tunc qui in Iudæa sunt, conferant se ad montes, hoc est, qui sunt in Christianitate, conferant se ad Scripturas. Vera enim Iudæa, Christianitas est: montes autem sunt Scripturæ Prophetarum & Apostolorū, sicut scriptum est: Fundamenta eius in montibus sanctis. Quare autem in hoc tempore omnes Christiani conferre se ad Scripturas debent? Quia in hoc tempore, ex quo obtinuit hæresis Ecclesias, nulla probatio potest esse veræ Christianitatis, neq; refugiū potest esse Christianorum aliud, volentiū cognoscere fidei veritatem, nisi Scripturæ diuinæ. Antea enim multis modis ostēdebatur, quæ esset Ecclesia Christi, & quæ Gentilitas. Nunc autem nullo modo cognoscitur, volētibus cognoscere, quæ sit vera Ecclesia Christi, nisi tantummodo per Scripturas. Quare? quia hæresia omnia similiter habet. Volens ergo cognoscere, quæ sit vera Ecclesia Christi, vnde cognoscet, in tanta confusione similitudinis, nisi tantummodo per Scripturas? Sciēs ergo Dominus tantam confusionem rerum in nouissimis diebus esse futuram, ideo mandat, vt Christiani, qui sunt in Christianitate, volentes firmitatem accipere veræ fidei, ad nullam rem fugiant, nisi ad Scripturas. Alioqui si ad alia respexerint, scandalizabuntur & peribunt, non intelligentes, quæ sit vera Ecclesia, & per hoc incident in abominationem desolationis, quæ stat in locis Ecclesiæ sanctis.

Chrysostom. Chrysostomus in Psal. 95. Si quid dicitur absque Scriptura, auditorum cogitatio claudicat. Verum vbi e Scriptura diuinæ vocis prodit testimoniū, & loquentis sermonē, & audientis animū confirmat.

Augustinus. Augustinus in Psalm. 57. Auferantur de medio chartæ nostræ, procedat in mediū codex Dei. Audi Christum dicentem, audi veritatem loquentem.

Tertullian. Tertullia. aduersus Hermogenem: Adoro Scripturæ plenitudinem. Scriptum esse doceat Hermogenis officina. Si non est scriptum, timeat væ illud, abiicientibus aut detrahentibus destinatum.

Augustinus de peccatorum meritis, lib. 2. capit. 36. Vbi de re obscurissima disputatur, non adiuuātibus diuinarum Scripturarum certis clarisq; documentis, cohibere se debet humana præsumptio, nihil faciens in partem alteram declinando.

Cyrillus. Cyrillus, siue is Origenes est, in Leuit. lib. 5. Si nō potueris omnes carnes sacrificii, secunda die finire, nihil de his in tertia die comedes, &c. Ego, inquit, in hoc biduo, puto duo testamenta posse intelligi, in quibus liceat omne verbum, quod ad Deum pertinet, requiri & discuti, atq; ex ipsis omnem rerum scientiā capi, si quid autem superfuerit, quod non Scriptura diuina decernat, nullam aliā debere tertiam Scripturam ad autoritatem scientiæ suscipi.

Augustinus. Augustinus de vnitate Ecclesiæ, cap. 3. Non audiamus, Hæc dico, hæc dicis: sed, Hæc dicit Dominus. Sunt certe libri Dominici, quorum authoritati vtrique consentimus, vtriq; credimus, ibi quæramus Ecclesiam, ibi discutiamus causam nostram. Item, Auferantur de medio, quæ aduersus nos inuicem, non ex diuinis canonicis libris, sed aliunde recitamus. Quærat fortasse aliquis: Cur vis ista auferre de medio? Quia nolo humanis documentis, sed diuinis oraculis Ecclesiam sanctam demonstrari. Item, Quicquid attulerint, & vndecunq; recitauerint, audiamus potius, si oues eius sumus, vocem pastoris nostri. Ergo in Scripturis sanctis canonicis Ecclesiam requiramus.

Chrysostom. Chrysostomus homil. 13. in 2. ad Cor. Non multorum opiniones habeamus, sed res ipsas inquiramus. Absurdum enim est, de pecuniis non credere aliis, sed ipsas numerare & supputare: de rebus autem multo amplioribus, aliorum sententiam simpliciter sequi, præsertim cū habeamus omniū exactissimam trutinam, gnomonem & regulam, diuinarum legum assertionem. Ideo oro vos omnes, vt relinquatis, quid huic vel illi videatur, & de his à Scripturis hæc omnia inquirite.

Chrysost. in 21. ca. Math. Quicquid quæritur ad salutem, totum iam impletum est in Scripturis.

Origenes. Origenes in Math. homil. 25. Ad testimonium omnium verborum, quæ in doctrina proferimus debemus sensum Scripturæ proferre, quasi confirmantem quem exponimus sensum. Sicut enim omne aurum quodquod fuerit extra templum, nō est sanctificatum: sic omnis sensus, qui fuerit extra diuinam scripturam, quamuis admirabilis videatur quibusdam, non est sanctus, quia non continetur à sensu Scripturæ. Non ergo debemus ad confirmandam doctrinam nostros proprios intellectus assumere: nisi quis ostenderit eos sanctos esse, ex eo, quod in Scripturis continentur diuinis, quasi in templis quibusdam Dei.

Cyprianus. Cyprianus ad Pompeium, habet valde elegantē sententiā, quam Augustinus dicit sine dubitatione optimam esse. In compendio est, inquit apud religiosas mentes, & errorem deponere, & inuenire atq; eruere veritatem. Nam si ad diuinæ traditionis caput & originem reuertamur, cessat error humanus. Si canalis aquæ, qui copiose prius & largiter profluebat, subito deficiat, nonne ad fontem pergitur, vt illic defectionis ratio noscatur: vtrumne arescentibus venis in capite siccauerit, an vero integra inde & plena procurrēs, in medio itinere destiterit? Quod & nunc facere oportet Dei sacerdotes, & in aliquo si nutauerit & vacillauerit veritas, ad originem Dominicam, & Euangelicam & Apostolicam traditionem reuertamur, & inde surgat actus nostri ratio, vnde & ordo & origo surrexit. Et postea ostēdit, vnde probandæ sint traditiones: Vnde est, inquit, ista traditio? Vtrum de Dominica & Euangelica authoritate descendens, an de Apostolorum mandatis atq; epistolis veniens? Ea enim facienda esse, quæ scripta sunt, Deus testatur & proponit, ad Iosue dicens: Non recedet liber legis huius ex ore tuo, vt obserues facere omnia, quæ scripta sunt. Si igitur aut in Euangelio præcipitur, aut in Apostolorum epistolis & actibus continetur, obseruetur etiam hæc sancta traditio, &c. Non ignoro autem, Cyprianū hæc pro defensione suæ rebaptisationis, in qua errabat, allegare. Sed Augustinus refutans illū Cypriani errorem, non dicit, hoc principium seu axioma falsum esse, ad originem scilicet Apostolicæ traditionis in Scriptura comprehensæ, esse recurrendum, indeq; canalem in nostra tempora

dirigendam, & traditiones omnes, quæ hoc titulo proponuntur, ad Scripturam esse exigendas, & inde probandas, sed concedit hoc esse optimum, & sine dubitatione faciendum, li. 5. ca. 26. de vnico Baptismo contra Donatistas. In accommodatione vero Scripturæ ostendit Cyprianum errasse. Firmum igitur manet illud principium de Scriptura, Augustini etiam consensu & commendatione.

Augustinus. Augustinus de pastoribus ca. 14. Ego vocem pastoris inquiro. Lege hoc mihi de Propheta, lege mihi de Psalmo: recita de Lege, recita de Euangelio, recita de Apostolo. Inde ego recipio Ecclesiam, toto orbe diffusam, & Dominũ dicentem: Quæ sunt oues meæ, vocẽ meam audiunt, & sequuntur me, auferantur chartæ humanæ, sonent voces diuinæ.

Augustinus de vnitate Ecclesiæ, capit. 6. Legite hoc nobis de Lege, de Prophetis, de Psalmis, de Euangelio, de Apostolicis literis legite, & credamus.

Capit. 10. Nec catholicis Episcopis consentiendum est, sicubi forte falluntur, vt contra canonicas Dei Scripturas aliquid sentiant.

Cap. 12. Qui aliud euangelizat, anathema sit, aut legat mihi hoc in Scripturis sanctis, & nõ sit anathema.

Cap. 16. Ecclesiam suam si possunt, demonstrẽt non in sermonibus & rumoribus Afrorum, non in Concilijs Episcoporũ suorum, non in literis quorumlibet disputatorũ, non in signis & prodigijs fallacibus: quia etiam contra ista, verbo Domini præparati & cauti redditi sumus, sed in præscripto legis, in Prophetarum prædictis, in Psalmorum cantibus, in ipsius pastoris vocibus, in Euangelistarum prædicationibus & laborib. hoc est, in omnibus canonicis sanctorum librorum autoritatibus. Item, Non dicat, Ideo verum est, quia illa & illa mirabilia fecit, vel iste vel ille, aut quia homines ad memorias mortuorũ nostrorum orant & exaudiuntur, aut quia illa & illa ibi contingunt, aut quia ille vel ille tale visum vel vigilans vidit, vel dormiens somniauit. Remoueantur ista vel figmenta mendaciũ hominum, vel portẽta fallacium spirituum. Nam nec nos propterea dicimus nobis credi oportere, quod in Ecclesia Christi sumus, quia ipsam quã tenemus commendarunt innumerabiles nostræ cõmunionis Episcopi, aut quia nostrorum collegarum Concilijs prædicata est, aut quia per totum orbem in locis sanctis, quæ frequentat nostra communio, tanta mirabilia vel exauditionum, vel sanitatum fiunt, &c. Item ipse Dominus Iesus, cum post resurrectionem discipulorum oculis videndum, manibusque tangendum corpus suum offerret, ne quid tamen fallaciæ se pati arbitrarentur, eos testimonijs legis, Prophetarũ & Psalmorum confirmandos esse iudicauit, &c. Hæ sunt causæ nostræ documenta, hæc fundamenta, hæc firmamenta, inquit Augustinus.

Et cap. 20. concludit: Exigite ab istis, vt ostendãt aliqua manifesta de Canonicis libris testimonia. Mementote quod Domini dictum sit: Habent Mosen & Prophetas, audiant illos.

Et memorabile est, quod Augustinus illa de Scripturæ persuasione, se ex Manichæorum hæresi eluctatum esse scribit, Confess. li. 6. ca. 5. Persuasisti mihi, non qui crederent, sed qui non crederent libris tuis, esse culpandos. Itaq; cum essemus infirmi ad inueniendam liquida ratione veritatem, & ob hoc opus nobis esset authoritate sanctarum literarum, iam credere cœperam, nullo modo te tributurum fuisse tam excellentem illi Scripturæ per omnes iam terras authoritatem, nisi & per ipsam tibi credi, & per ipsam te quæri voluisses.

Et alio in loco ita confitetur: Sed non sinebas me vllis fluctibus cogitationum auferri ab ea fide qua credebam, & in Christo filio tuo Domino nostro, atque in Scripturis sanctis, quas Ecclesiæ tuæ sanctæ commendat authoritas, viam te posuisse salutis humanæ ad eam vitam, quæ post hanc mortẽ futura est, &c. Et vetus catechisatio talis fuit introductio, qua persuadebantur catechumeni, vera & diuinitus patefacta esse, quæ in sacra Scriptura cõtinentur. Et eorum, quæ in scriptura comprehenduntur, summa proponebatur, & declarabatur catechumenis. Cumq; responderent se illa credere, & velle obseruare, admittebantur ad Sacramenta. Ita catechisatio erat introductio ad Scripturam. Sicut hæc colliguntur ex Augustino de catechisandis rudibus. ca. 6. 9. 26. & per totum librum.

Possem plures ex patribus sententias recensere, sed posito ex ipsa Scriptura fundamento, sufficit aliquas in conspectu habere, quę monstrent consensum veteris Ecclesiæ, quo ita adiuuamur & confirmamur, vt fides tamen nitatur, non humana authoritate, sed verbo Dei. Et sunt quidem aliæ illustres Patrum sentẽtiæ, quæ in genere de verbo Domini, & de doctrina Apostolorum loquuntur: Sed scio quomodo illas illudant aduersarij, non omnia scilicet verba Domini, nec totam doctrinam Apostolorum, scriptis contineri. Ideo illas potissimum veterum sententias collegi, quæ diserte & expresse de Scriptura loquuntur. Testimonia vero veterũ, quæ de Canone sacræ Scripturæ, & de scriptis Patrũ loquuntur, suis postea locis annotabimus.

Habemus igitur etiam veteris Ecclesiæ testimonium de perfectione & sufficientia Scripturæ, quod omnia, quæ ad fidem moresq; viuendi necessaria sunt, contineat, ita vt regula, Canon & norma sit, ex qua in negocijs religionis probanda & confirmanda sunt, quæcunq; vt verbum Dei suscipi debent. Et huius manifestissimæ veritatis luce, aduersariorum oculi ita perstringuntur, vt verbis fateri cogantur, sacram Scripturam esse fidei regulam certissimam. Sed audi quæso, quam veteratoriẽ Andradius illud eludat. Inde enim disces, quo sensu intelligi velint, quãdo honoris (quod dicitur) gratia aliquando ita loquuntur, sacram Scripturã esse fidei regulam. Hæc autem sunt Andradii verba.

Omnia diuinarum literarum iudicio ita quidem metienda sunt, vt nihil probemus diuersum ab iis, quæ scripta sunt. Fides tamen catholica non ita ex Scripturæ sacræ finibus & angustiis circumscribẽda & coarctanda, vt nihil credamus amplectamurque quod in sacris literis scriptum non sit. Nam etsi omnia sacris literis comprehẽsa verissima sint, non tamen omnia, quæ Christiana fides credit, religio veneratur, sacrarum literarum sunt monumentis consignata. Hæc Andradius Tridenti scripsit: in quibus vides, quam curtam, imperfectam, defectuosam & consutitiam regulam fidei faciant ex Scriptura. Veterum certe testimonia de Scriptura ita non loquuntur, & appellatio Canonis seu regulæ, hoc non patitur. Theophylactus enim dicit, Canon & amussis neque additionem patitur, neq; ablationem. Et Photius apud Oecumenicum inquit: Quemadmodum in Canone seu norma siue abstuleris quippiam, siue addideris, totum perdidisti, ita & in fide.

Et contra Eunomium, qui symbolum, quod ve-

teres regulam fidei vocarunt, ita se recipere aiebat, vt iudicaret additamento exactiori opus habere. Basilius lib. 1. ita inquit: Regula & amussis, quandiu nihil defuerit, vt sint regula & amussis, nullum additamentum ad sinceritatem recipiunt, iuata defectuosum enim contingit additamentum. Vbi verò imperfecta fuerint, ne appellationem quidem has rectè susceperint, vt scilicet vocentur regula & amussis, &c. Idem etiam Andradio responsum esse volo. Si Scriptura non aliter est regula fidei, quam eo, quo ipse fingit modo, ne dignam quidem esse hac appellatione, vt vocetur regula fidei. Ideo etiam Pighius de Hierarchia Ecclesiæ lib. 1. c. 4. diserte dicit, ipsi etiam Scripturæ propter obscuritatem & flexibilitatem, opus esse alia certa & inflexibili norma & amussi, traditione scilicet Ecclesiastica. Vsque adeo misera, curta, imperfecta, plumbea, incerta, flexibilis fidei regula est Scriptura. I nunc Tridentum, & quære à Patribus, an regula fidei sit sacra Scriptura? Quid enim responsi Principes nostri retulerint, dignum est sempiterna memoria, cum de forma salui conductus ageretur. Inter cætera petitum est à nostris, vt de iudice controuersiarum, ex Basiliensi Concilio hæc verba insererentur. Et signanter, quod in controuersia lex diuina, praxis Christi, Apostolorum & primitiuæ Ecclesiæ vnà cum Conciliis & Doctoribus, fundantibus se veraciter in eadem, pro verissimo iudice in hoc concilio admittantur. Tridentinis verò patribus intolerabile hoc visum est, vt Conciliorum & Patrum sententiæ catenus tantum recipiantur, quatenus veraciter se fundant in sacra Scriptura. Ideò formulam illam Basiliensis Concilij expunxerunt, & pro ea substituerunt hæc verba: Et signanter quod causæ controuersiæ secundum sacram Scripturam, & Apostolorum traditiones, probata Concilia, Catholicæ Ecclesiæ consensum, & sanctorum Patrum authoritates in Concilio Tridentino tractantur. Andradius verò omnia & ipsius verbi Dei, & Patrum testimonia de Scripturæ perfectione & sufficientia, vna ἀποδείξει putat se posse euertere. Audiuit enim demonstrationes Geometricas, nō tam probare quam cogere. Est autem hæc ipsius demōstratio: Deus semper in mundo habet aliquam Ecclesiam. Vera autem Ecclesia, à vera fide seiungi & separari non potest. Necessario ergo nobis credendum est, quicquid siue olim, siue nunc Ecclesia siue tradidit, siue credit, etiamsi nullo id Scripturæ testimonio probari possit: & per cōsequens, non scriptura, sed Ecclesiæ sensus norma est exactissima, ad quam dirigenda & formanda est fides nostra. Fortis mehercle est ἀπόδειξις, quæ vno impetu Scripturam de gradu suo proturbare conatur, ne sit regula & Canon fidei nostræ. Vnica illa demōstratio potuisset, vel Christum cum omnibus Apostolis condemnare, propterea quod Scripturæ testimoniis, cōtra consensum Pharisaicæ Ecclesiæ pugnabant, sed facilis est responsio. Verissimum est, veram Ecclesiam à vera doctrina seu fide non posse seiungi. Illa enim est vera Ecclesia, quæ veram & sanam doctrinam verbi Dei amplectitur & profitetur. Quando verò cœtus ille, qui habet titulum Ecclesiæ, discedit à vera doctrina verbi Dei, non sequitur propterea, vel sanam doctrinam falsam, vel errores, quos cœtus ille amplectitur, veritatē esse: sed hoc sequitur, cœtum illum, quando non amplius habet verā doctrinam non esse veram Ecclesiam. Non ergo sicut Andradius vult, veritas verbi Dei dependet ab Ecclesia: sed, econtrario veritas Ecclesiæ dependet & diiudicatur ex veritate verbi Dei, quod amplectitur & profitetur. Ecclesia enim non est cœtus αὐτοκρατορικὸς siue ἀνυπεύθυνος, sed debet certis & firmis documentis ostendere & probare, quod doctrina illa, quam amplectitur & profitetur, sit diuinitus patefacta, vera & sana. Illa verò documēta sumit ex instrumentis librorum Scripturæ Canonicorum, sicut ex veterum sententia hoc probauimus. Est & hoc considerandum, quod etiā in vera Ecclesia, super fundamentum sæpe extruuntur fœnū, lignum, stipulæ, 1. Cor. 3. Aliquando vera Ecclesia præualēte & superemineāte altero adulterino cœtu, ita quasi latet, vt Elias dicat: Solus relictus sum. Et quando filius hominis venerit, putásne quod fidē inueniet in terra? Quod si quis tempore Eliæ ex consensu visibilis cœtus, de doctrinæ veritate iudicasset, omnino errasset. Andradij igitur postulatis oppono sententiam, quæ extat in Decre. 11, quæst. 30. Is qui præest, si contra voluntatem Dei, vel præter quod in scripturis sanctis præcipitur, vel dicit aliquid, vel imperat, tanquam falsus testis Dei, & sacrilegus habeatur. Oppono etiam Augustini sententiam supra citatā. In disputatione enim de vera Ecclesia, multæ magnæ quæstiones sunt, quæ non γεωμετρικῶν siue probationib. postulandæ, sed ἀναλυτικῶς probandæ sunt: An scilicet visibilis ille cœtus, qui arrogat & vsurpat sibi titulum Ecclesiæ, sit semper & indubitato vera Ecclesia, siue habeat veritatē verbi Dei, siue non. Secundò, an ex statu Ecclesiæ, iudicādum sit de veritate doctrinæ, an verò ex doctrina diuinitus patefacta, iudicandum sit, quæ sit vera Ecclesia. Christus certe signum monstrans veram Ecclesiam hoc constituit: Oues meæ vocē meam audiunt. Et Paul. dicit: Superædificati estis super fundamētum Prophetarum & Apostolorum. Augustinus disputans contra Petilianum, quæ & vbi sit Ecclesia, non vult illā in sermonibus & rumorib. hominum, non in Conciliis, nō in scriptis Patrum, non in signis & prodigiis, sed in diuinis libris Canonicis quæri & demonstrari. Non audiamus, hæc ego dico, hæc tu dicis, sed audiamus. Hæc dicit Dominus. Falsum igitur est, quod Andradius somniat, ideo aliquid credendū esse, quia visibilis ille cœtus, qui titulum habet Ecclesiæ, illud obseruarit & obseruet, quamuis nullo scripturæ testimonio probari possit. Vera enim est Augustini sententia: Si quis vel Apostolus, vel Ecclesia, vel etiā Angelus de cœlo, de quacunque re, quæ pertinet ad fidem, vitamque nostram, nobis annunciauerit, præterquam quod in scripturis legalib. & Euangelicis accepimus, anathema sit. Sunt præterea duo alij loci cōmunes Pontificiorum, de incertitudine scilicet seu ambiguitate, & de obscuritate scripturæ: sed illos aduersarius meus Andradius non vult ingredi. Concedit enim scriptura sacra nihil esse verius, certius, firmius & immutabilius, & vbi dogmata seu præcepta tradit, scripturam esse certam, & minime ambiguam. Ab hæreticis verò, verba scripturæ à proprio & germano sensu transferri, & pro libito trahi ad varias & diuersas sententias. Et de hoc inter nos conuenit: non enim disputamus, quid scriptura hæreticis fiat per accidens, sed quid sit per se. De obscuritate Scripturæ, Andradius non potest abiicere illam quam ex Augustino contra Iesuitas attuleram distinctionem, quod cum multa sint in Scriptura obscura & difficilia loca, omnia tamen, quæ ad fidem moresque viuendi pertinent, inueniri in planis & aper-

Andradius.

tis scripturæ locis. Istud etiam, quod Irenæus dicit, probare cogitur: licet multa sunt obscura & parabolica Scripturæ loca, regulam tamen ipsam veritatis, in scripturis sacris in aperto positam esse. Ne tamen nihil agere videatur Andradius, multa declamitat, quam multum periculi sit in obscuris scripturæ locis, si quis ea curiose & audacter ad impiam & sacrilegam opinionem torqueat. Sed in tota hac declamatione pugnat sine adversario. Dicimus enim & nos, obscura scripturæ loca, non esse exponenda contra illam sententiam, quæ in planis & apertis Scripturæ locis explicatur: imò ex obscuris scripturæ locis, non esse extruendam sententiam aliquam, quæ monstrari non possit in aliis manifestis scripturæ locis. Quod verò Andradius ad mysteria quædam fidei, ex solis obscuris scripturæ locis alludere videtur, simpliciter opponimus verba

Augustinus. Augustini. Nihil fermè de obscuritatibus illis eruitur, quod non planissime dictum alibi reperiatur. Et contra Petilianum c.5. Quia in scripturis multa figurate & obscure posita sunt, aperta & manifesta deligamus. Quæ si in sanctis scripturis non invenirentur, nullo modo esset, unde aperirentur clausa, & illustrarentur obscura. Illa igitur interim seponenda sunt, quæ obscurè sunt posita, & figurarum velaminibus involuta, & secundum nos, & secundum illos possunt interpretari. Et cap.16. Non colligant & commemorent, quæ obscure vel ambigue, vel figurate dicta sunt: quæ quisque sicut voluerit, interpretatur secundum sensum suum. Talia enim recte intelligi exponiq; nō possunt, nisi prius ea, quæ apertissime dicta sunt, firma fide teneantur.

Item: Aliquid proferte, quod non egeat interprete, nec unde convincamini, quod de alia re dictum sit, & vos illud ad vestrum sensum detorquere conemini. c.19. Quæ ambigue posita, & pro nobis, & pro vobis possunt interpretari, nihil vtiq; adiuvant causam vestram, sed plane talia malam causam, vel moras faciendo sustentant. Item hæc mystica sunt, operta sunt, figurata sunt, aliquid manifestum, quod interprete non egeat, flagitamus. Huic distinctioni de obscuritate & perspicuitate Scripturæ, addatur & altera, de qua Paulus loquitur, 2.Corinth.4. Si velatum est Euangelium nostrum, in his, qui pereunt velatum est: in quibus Deus huius seculi excæcavit mentes infidelium, ne illucescat ipsis lumen Euangelij. Et 1.Corin.2. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus. Sed Dominus aperit mentes, vt intelligant scripturas, dato Spiritu sancto, Luc.24. Iere.31. Pertinet etiam huc,

Augustinus. quod Augustinus dicit Epist. 3. Tanta est Christianorum profunditas literarum, vt in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia vsq; ad decrepitam senectutem maximo otio, summo studio, & meliore ingenio conarer addiscere, non quo ad ea, quæ necessaria sunt saluti, tanta in eis pervenitur difficultate: sed cum quisque ibi fidem tenuerit, sine qua pie recteq; non vivitur, tam multa, tamque multiplicibus mysteriorum vmbraculis opaca intelligenda proficientibus restant, tantaque non solum in verbis, quibus ista dicta sunt, verum etiam in rebus, quæ intelligendæ sunt, latet altitudo sapientiæ: vt annosissimis, acutissimis, flagrantissimis cupiditate discendi hoc contingat, quod Scriptura dicit: Cum consummaverit homo, tunc incipit.

His verò distinctionibus positis & servatis, firmum & immotum manet, Psal.18. Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos. Psal. 118. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. 2.Pet.1. Sermo Propheticus ceu lucerna lucet in obscuro loco.

Cyrillus contra Iulian. libro 7. respondens obiectioni, quod scriptura vulgarem & protritam habeat dictionem, inquit: Vt omnibus essent nota, parvis & magnis, vulgari familiari sermone commendata sunt, ita vt nullius captum transcendant. Et libro 9. Ignorat Iulianus, quod nihil difficile est iis, qui in legis versantur scripturis. Inaccessa autem omnino ipsi & suis, quævis sententiarum in eis. *Cyrillus.*

Lactant. Num Deus & mentis & vocis, & linguæ artifex, diserte loqui non poterit, imò vero summa providentia carere fuco voluit ea, quæ divina sunt, vt omnes intelligerent, quæ ipse omnibus loquebatur.

Augustinus: Hoc ipsum verbum consummatum & breviatum, nec obscurum Deus esse voluit: ideò breve, ne non vacaret legere: ideò apertum, ne dicat: Non licuit mihi intelligere. *Augustinus.*

Chrysostomus Homil. 1. in Ioann. Huius doctrina, sole clarior est & illustrior. Idem Homil. 9. in 2. ad Corin. Semper enim, quando aliquid obscurum loquitur Paulus, seipsum iterum interpretatur. *Chrysostomus.*

Ambrosius lib.3. Epist.5. Ita nobiscum loquitur, vt nos sermonem eius intelligamus. Lib. 2. Epist.7. Paulus in plerisque ita seipse in suis exponit sermonibus, vt is qui tractat, nihil inveniat quod adiiciat suum, aut si velit aliquid dicere, Grammatici potius quam disputatoris fungatur munere. *Ambrosius.*

Augustinus Tract. 22. in Ioann. Temere fortassis facimus, quia discutere & scrutari volumus verba Dei. Sed quare dicta sunt, nisi vt sciantur: quare sonuerunt, nisi vt audiantur: quare audita sunt, nisi vt intelligantur?

DE LIBRIS CANONICIS, SEV SCRIPTVRA Canonica.

EX PRIMO DECRETO QVARTAE Sessionis Concilij Tridentini.

SAcrorum librorum indicem, huic decreto ascribendum censuit Synodus, ne cui dubitatio suboriri possit, quinam sint, qui ab ipsa Synodo suscipiuntur. Sunt verò infrascripti Testamenti veteris. Quinq; libri Moysi scilicet Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium. Deinde Iosue, Iudicum, Ruth, Quatuor Regum, Paralipomenon duo, Esdræ duo, primus scilicet & secundus, qui dicitur Nehemias, Tobias, Iudith, Esther, Iob, Psalterium Davidicum, centum quinquaginta Psalmorum, Parabolæ Salomonis, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Esaias, Hieremias, Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim Prophetæ minores, scilicet Osea, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias, duo Machabæorum, primus scilicet & secundus.

Novi Testamenti, Quatuor Evangelia, secundum Matthæum, Marcum, Lucam, & Ioannem. Acta Apostolorum à Luca Evangelista conscripta, quatuordecim Epistolæ beati Pauli Apostoli, scilicet ad Romanos, ad Corinthios duæ, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, ad Thessalonicenses duæ, ad Timotheum duæ, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos. Petri Apostoli duæ, Ioannis Apostoli tres, Iacobi Apostoli vna, vna Iudæ Apostoli, Apocalypsis Ioannis Apostoli.

Si quis autem libros ipsos integros, cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit, & traditiones prædictas sciens & prudens contempserit, anathema sit.

Omnes

Omnes atque intelligant, quo ordine & via ipsa Synodus, post cultum fidei confessionis fundamentum, sit progressura, & quibus potissimum testimoniis ac præsidiis, in confirmandis dogmatibus, & instaurandis in Ecclesia moribus sit vsura.

EXAMEN.

Tres potissimum quæstiones ad hûc locum pertinent. Prima, quæ sit ratio appellationis, quod Scriptura vocatur Canonica, & quomodo illa appellatio confirmet, quæ de authoritate, perfectione & sufficientia scripturæ hactenus diximus. Secunda, à quibus, & quomodo constitutus sit scripturæ Canon, siue vnde scriptura habeat authoritatem Canonicam. Tertia, qui libri sint Canonici, qui apocryphi.

Nugæ sunt, quod quidam fabulantur, ideo scripturam vocari Canonicam, quod illa autoritas per Canonem alicuius Concilij ipsi attributa sit, cum ne nominare aut fingere quidem possint Concilium aliquod, in quo primum constitutus sit talis Canon scripturę, quasi antea scriptura non habuisset talem authoritatem. Quod enim Canones, qui sub Apostolorum nomine circumferuntur, huius rei mentionem faciunt, tam est putidum, vt Lindanus etiam illud, vt supposititium reprobet. Nam & tertium Machabæorum librum Canonicum faciunt, imò libros Clementis inter Canonicos referunt, de quibus longe diuersum iudicium extat apud Eusebium lib. 3. c. 38. Non igitur eo modo scriptura vocatur Canonica, sicut vocantur horæ Canonicæ, aut satisfactiones Canonicæ, aut sicut καὶ θεῖα χαρίσματα, abligurientes bona Ecclesiastica vocantur Canonici.

Sed absque dubio appellatio sumpta est ex Paulo, qui Galat. 6. inquit: ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσι, Quotquot secundum hunc Canonem seu regulam incedent, pax super illos & misericordia. Et Phil. 3. Eodam Canone seu regula ambulare. 2. Cor. 10. doctrinã Apostolicam vocat κανόνα, cuius μέτρον Deus quasi admensus sit Paulo, quousque eius propagatione pertingere deberet. Sumpta autem est appellatio ex Psal. 19. In omnem terram exiuit regula eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Verba siue doctrinam Apostolorum vocat קו, quod significat Canonem seu regulam, constantem aut linea aut funiculo, quæ applicatur ad structuram, seu quodcunque opus, ne à vera ratione, aut extra debitum ordinem aberret: sed vt certo ordine, & debita ratione conficiatur & absoluatur. Et suauissima est hæc metaphora, quæ ad doctrinam Apostolorum transfertur. Est enim Ecclesia, domus Dei viuentis, cuius ædificatio est ex Deo, & architecti sunt ministri verbi. Vt autem structura illa ministerio verbi, seu prædicatione doctrinæ recte inchoetur, iusto ordine & debita ratione conficiatur & absoluatur, opus est certo Canone seu regula, ad quam architecti opus suum exigant, ne ædificatio à iusto ordine, & debita ratione exorbitet. Et regula illa est doctrina Apostolorum, Psalm. 19. Quia verò illa, quantum & satis & necesse est, scriptis est comprehensa, scriptura vocatur Canonica, libri Canonici, siue Canon scripturæ, quia est talis regula, ad quam structura fidei Ecclesiæ formanda & aptanda est, ita vt quicquid ad illam regulam conuenit, rectum, sanum, & Apostolicum iudicetur, quicquid verò non quadrat, sed ab illa regula, siue in excessu, siue in defectu exorbitat & aberrat, recte iudicetur suppositititium, adulterinum, erroneum. Et Paulus vtitur verbo στοιχεῖν κανόνι. Sicut acies castrorum certo ordine instruitur, progressura contra hostiles incursiones, ita quando Ecclesia vestigiis veræ fidei vult incedere, Rom. 4. ita vt munita sit contra pericula corruptelarum, opus habet certo Canone seu regula, secundum quam incedat, intra cuius limites & terminos se contineat, ne in errorem incidat. Et quicunque iuxta hanc regulam incedunt, pax super illos, & misericordia, inquit Paulus. Ille verò Canon seu regula, est doctrina diuinitus ab initio mundi generi humano patefacta, per Patriarchas, Prophetas, per Christum & Apostolos. Et quia illa doctrina, scriptis per Dei voluntatem est comprehensa, ideo & inde scriptura vocatur Canonica.

Valde illustris igitur est appellatio scripturę Canonicæ, quæ probat & confirmat illa, quæ hactenus de eius authoritate, perfectione & sufficientia diximus. κανὼν enim, sicut Varinus annotat, vocatur etiam in trutina para illa, quæ in medio librilis lingulæ instar cõsistit, & ostendit vel æquilibrium, vel excessum, vel defectum. Quam metaphoram pulcherrime expressit Augustinus lib. 2. cap. 6. de Baptismo contra Donatistas: Afferamus, inquit, non stateras dolosas, vbi appendamus, quod volumus, & quomodo volumus, pro arbitrio nostro, dicentes: Hoc graue, hoc leue est: Sed afferamus diuinam stateram de scripturis sanctis, tanquam de thesauris Dominicis, & in illa quid sit grauius appendamus, imò non appendamus, sed à Domino appensa recognoscamus. Hæc pulcherrima est explicatio, quo sensu scriptura appelletur Canonica. Aristoteles 2. Politi. c. 8. disputans, vtrum melius sit gubernationem politicam instituere κατὰ γράμματα, secundum leges scriptas, aut secundum quod hominibus videtur æquum, vtitur vocabulo κανόνος. Inquit enim: πάντες βέλτιον ζητοῦσι κατὰ νόμον, ἢ κατὰ ἀνθρώπων βούλησιν. ὑπὸ ἀσφαλὴς ὁ κανών. Sicut igitur lex scripta, Canon est iudiciorum politicorum, ita scriptura vocatur Canonica, quod sit certa & infallibilis regula fidei. Varinus Canonem ita definit, quod sit μέτρον ἀδιάψευστον, πᾶσαν πρόσθεσιν καὶ ἀφαίρεσιν μηδαμῶς ἐπιδεχόμενον. Hoc est, Canon est regula, seu mensura infallibilis, quæ nullo modo admittit, vt aliquid ei vel addatur, vel detrahatur, &c. Hoc modo scriptura vere est Canonica. Ita Cicero dicit, Tyronem esse κανόνα scriptorum suorum, quod ea moderetur, corrigat & emendet.

Demosthenes περὶ στεφάνου, dicit ὅρους καὶ κανόνας δικαίων, Græcis erant, tueri libertatem. Cœlius etiam annotat, κανονικοὺς vocatos Pythagoræ illos harmonicos, qui non ex auditu tantum, sed præcipue ex ratione iudicabãt de harmoniis. Plutarchus etiam in vita Solonis dicit: Chronica quædam appellata fuisse κανόνας, cuius appellationis ratio, facile potest intelligi. Hæ obseruationes illustrant & explicant, quæ sit ratio appellationis, quod scriptura vocatur Canonica. Et in hanc sententiam extant Augustini multa pulcherrima dicta, ex quibus quædam annotabimus, clarissime enim ostendunt perfectionem & sufficientiam scripturæ.

Contra Faustum Manichæum lib. 11. c. 5. De his libris, qui non præcipiendi authoritate, sed proficiendi exercitatione scribuntur nobis dici potest, aliquid eos habere non consonum fortasse occultiori, & ad dinoscendum difficiliori veritati. Quod genus literarum non cum credendi necessitate, *Augustinus de perfectione & sufficientia Scripturæ.*

sed

sed cum iudicandi libertate legendum est. Cui tamen ne intercluderetur locus, & adimeretur posteris ad quæstiones difficiles tractandas atque versandas linguæ ac styli saluberrimus labor, distincta est à posteriorum libris, excellentia Canonicæ autoritatis veteris & noui Testamenti, quæ Apostolorum confirmata temporibus, per successiones Episcoporum, & propagationes Ecclesiarum, tanquam in sede quadam sublimiter constituta est, cui seruiat omnis fidelis & pius intellectus. Ibi si quid velut absurdum mouerit, non licet dicere, Autor huius libri non tenuit veritatem, sed, aut codex mendosus est, aut interpres errauit, aut tu non intelligis. In opusculis autem posteriorum, quæ libris innumerabilibus continentur, sed nullo modo illi sacratissimæ Canonicarum scripturarum excellentiæ coæquantur, etiam in quibuscunque eorum inuenitur eadem veritas, longe tamen est impar autoritas. Itaque in eis, si qua forte propterea dissonare putantur à vero, quia non vt dicta sunt, intelliguntur, tamen liberum ibi habet lector auditórve iudicium, quo vel approbet quod placuerit, vel improbet quod offenderit, & ideo cuncta eiusmodi, nisi vel certa ratione, vel ex illa Canonica authoritate defendantur, vt demonstretur siue omnino ita esse vel fieri potuisse, quod vel disputatum ibi est vel narratum, si cui displicuerit, aut credere noluerit, non reprehenditur. In illa verò Canonica eminentia sacrarum literarum, etiamsi vnus Propheta, seu Apostolus, aut Euágelista, aliquid in suis literis posuisse ipsa Canonis confirmatione declaratur, non licet dubitare quod verum sit. Alioquin nulla erit pagina, qua humanæ imperitiæ regatur infirmitas, si librorum saluberrima autoritas, aut contempta penitus aboletur, aut interminata confunditur.

Manifeste affirmat Augustinus, Scripturam Canonicam regere humanæ imperitiæ infirmitatem, ei seruire debere omnem fidelem & pium intellectũ, ex illis demonstranda & iudicanda esse reliqua.

Contra Faustum lib. 13. c. 5. Cum Manichæi Scripturam non reciperent, dicebant, se famæ de Christo credidisse. Augustinus respondet: Si famæ de Christo credidistis, videte virum idonea testis sit, considerate, quo vos præcipitetis Scripturas, tanta autoritate firmatas commendatasq; respuitis, miracula non facietis, quæ si faceretis, etiam ipsa in vobis caueremus, per instruentem nos Dominum, Matt. 24. Vsq; adeo nihil credi voluit aduersus confirmatam Scripturarum autoritatem, &c.

De Baptismo contra Donatistas lib. 2. c. 3. Obiicere nobis soletis Cypriani literas, Cypriani Concilium. Quis autem nesciat, sanctam Scripturam Canonicam, tam veteris quam noui testamenti certis suis terminis contineri: eamq; omnibus posterioribus Episcoporum literis ita præponi, vt de illa omnino dubitari & disceptari non possit, vtrum verum, vel vtrum rectum sit, quicquid in ea scriptum esse constiterit. Episcoporum autem literas, quæ post confirmatum Canonem vel scripta sunt, vel scribuntur, & per sermonem forte sapientiorem cuiuslibet in ea re peritioris, & per aliorum Episcoporum grauiorum autoritatem, doctorumq; prudentiam, & per Concilia licere reprehendi, si quid in eis forte à veritate deuiatum est.

Ad Vincentium Donatistam Epistola 48. Noli contra diuina testimonia colligere velle calumnias ex Episcoporum scriptis, primò, quia hoc genus literarum ab authoritate Canonis distinguendum est. Non enim sic leguntur, tanquam ita ex eis testimonium proferatur, vt contra sentire non liceat, si forte aliter sapuerint, quam veritas postulat.

In Tractatu de Pastoribus: Constituit montes Israel authores Scripturarum diuinarum, ibi pascite, vt secure pascatis, quicquid inde audieritis, hoc vobis bene sapiat, quicquid extra, respuite, ne in nebula erretis, colligite vos ad montem Scripturæ, ibi sunt deliciæ cordis vestri, ibi nihil venenosum, nihil alienum, pascua ibi vberrima tantum.

Contra Faustum lib. 23. Quod de generatione Mariæ Faustus posuit, quia Canonicum non est, non me astringit.

In Psalm. 67. Testimoniis vtriusque Testamenti ita acquiescendum, vt quando ex his aliquid profertur & probatur, omnis contentio pacifica quiete finiatur. Item, tunc prædicatoribus verbum veritatis datur, si autoritas ab eis duorum testamentorum non relinquatur.

De nuptiis & concupiscentia lib. 2. c. 33. Ista controuersia iudicem quærit. Iudicet ergo Christus, & cui mors eius profecerit, ipse dicat: Hic est, inquit, sanguis meus, &c. Iudicet cum illo & Apostolus, qui clamat: Proprio filio non pepercit, &c.

Contra Cresconium lib. 2. c. 31. Nos nullam facimus Cypriano iniuriam, cum eius quaslibet literas à Canonica diuinarum Scripturarum authoritate distinguimus. Neque enim sine causa tam salubri vigilantia Canon Ecclesiasticus constitutus est, ad quẽ certi Prophetarum & Apostolorum libri pertineant, quos omnino iudicare non audeamus, & secundum quos de cæteris literis, vel fidelium & infidelium iudicamus.

Ibidem c. 32. Ego huius Epistolæ autoritate non teneor, quia literas Cypriani, non vt Canonicas habeo, sed eas ex Canonicis considero, & quod in eis diuinarum Scripturarum authoritati congruit, cum laude eius accipio, quod autem non congruit, cum pace eius respuo.

Epistola 19. ad Hieronymum. Ego solis eis Scripturarum libris, qui iam Canonici appellantur, hunc timorem & honorem didici deferre, vt nullum eorum autorem scribendo aliquid errasse, firmissime credam, alios autem ita lego, vt quantalibet sanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi vel per illos authores Canonicos, vel probabili ratione, quod à veritate non abhorreat, persuadere potuerunt.

Epist. 112. ad Paulinam: Si diuinarum Scripturarum, earum scilicet, quæ Canonicæ in Ecclesia nominantur, perspicua aliquid firmatur authoritate, sine vlla dubitatione credendum est. Alij verò testibus vel testimoniis, quibus aliquid credendum esse suadetur, tibi credere, vel non credere liceat, quantum meriti ea ad faciendam fidem, vel habere, vel non habere perpenderis.

Et quia aliquoties Augustinus meminit, reliquos scriptores omnes, vel ex libris Canonicis, vel certa aut probabili ratione probare debere, quod vera sint quæ scribunt, quæstio est, quam intelligat rationem probabilem? Illud verò perspicue multis verbis explicat Epistola 112. ad Paulinam: Si ea quæ non videmus, neq; de Scripturis sanctis didicimus, nulla omnino credidissemus, vnde sciremus esse ciuitates, vbi nunquam fuimus, vel à Romulo conditam Romam? Vnde sciremus, quinam parentes Augustinus.

nos

nos procreassent, quibus auis maioribusq; geniti essemus? talium quippe cum plurima sciamus, non tamen ea vel vllo sensu præsentia, vel Canonicorum eloquiorum autoritate didicimus, sed aliis referentibus, de quorum testimonio in hoc duntaxat rerum genere, minime dubitandum esse putauimus. In quibus, si alicubi fallimur credendo, nihil periculi esse iudicamus, si non sit contra illá fidem, qua pietas informatur. Hæc prælocutio mea, te atque alios qui ista lecturi sunt, præstruit, qualis seu meorum, seu quorumlibet scriptorum indices esse debeatis, ne vel scire vos opinemini quod nescitis, vel temere credatis, quod neque corporis sensibus, aut animi contuitu in eiusdem rei, quæ cognoscéda est euidentia percepistis, neque Canonicarum Scripturarum authoritate credendum esse didicistis, &c. Hanc Augustini sententiam integram propterea adscripsi, vt certo intelligatur, quid Augustinus velit, cum dicit vel autoritate Scripturæ Canonicæ, vel per alias certas aut probabiles rationes probandum esse, quod Patres affirmant. Pontificij enim ex illis rationibus mox vel suas traditiones, vel aliquid aliud fabricarent. Sed habemus ipsius Augustini declarationem.

Sacra Scriptura vnde habet autoritatem.

Altera huius loci quæstio est. Cum valde magna & eminens sit Scripturæ Canonicæ autoritas, vnde illam habeat & acceperit, seu à quibus constitutus sit Canon ille, ad quem certi libri Canonici pertineant? Pontificij dicunt, ab Ecclesia Scripturam habere illam autoritatem, quod Pigblus ita interpretatur, authoritatem Ecclesiæ quodammodo superiorem esse authoritate Scripturarum: siquidem Ecclesiæ authoritas, Scripturis quibusdam, eisque præcipuis, quam neque ex se, neque ex authoribus suis apud nos habebant, Canonicam impartita est authoritatem. Alij dicunt, vsque adeo Ecclesiæ autoritatem esse supra Scripturam, quod Euangelij ab Apostolis, vt à Matthia, Iacobo, Bartholomæo, Thoma, Philippo, Petro, Andræa scripta, Ecclesia potuit reiicere: & quod rursus Canonicam potuit impertiri autoritatem, illis, quæ conscripta sunt à Marco & Luca, qui non fuerunt Apostoli, sed quos Lindanus dicit, antea fuisse Apostatas, vt qui Ioannis sexto, à Christo defecerint. Sunt qui non verétur blasphemare sacram Scripturam diuinitus inspiratam, si autoritate Ecclesiæ deseratur, nō plus per se valere, quam fabulas Æsopi.

Et ex his postulatis extruunt hoc axioma, quod ea, quæ Ecclesia tradit & proponit, etiam sine vllo Scripturæ testimonio eandem habeant authoritatem, sicut Scriptura Canonica, cui Ecclesia hanc autoritatem indulserit. Sed falsissimum est, Ecclesiam habere autoritatem reiiciendi & improbandi vllam Scripturam, quam certo constet diuinitus inspiratam esse. Falsum est & hoc, sacram Scripturam nec ex se, nec ex suis autoribus habere autoritatem Canonicam, sed eam aliunde ex Ecclesiæ autoritate scilicet mutuatam esse.

Illud verò manifeste blasphemum est, quod si præsens Ecclesia, Pontifex scilicet Romanus cum suis prælatis, Scripturam sua autoritate desererent, non plus illam per se valiturā, quam fabulas Æsopi.

Habet igitur Scriptura Canonica eminentem illam suam authoritatem principaliter inde, quod diuinitus est inspirata, 2. Tim. 3. hoc est, quod non hominum voluntate allata est, sed quod à Spiritu sancto impulsi homines Dei & locuti sunt, & scripserunt. 2. Petr. 1. Vt autem tota hæc necessaria res contra omnes imposturas esset certissima, Deus certos quosdam homines ad scribendum elegit; & illos multis miraculis & diuinis testimoniis ornauit, vt nullum esset dubium diuinitus inspirata esse ea, quæ scribebant.

Postremò scripta illa diuinitus inspirata, sic cum scriberentur publica testificatione proposita, tradita & commendata sunt Ecclesiæ, vt ea, adhibita summa cura & prouidentia, incorrupta conseruaret, & quasi per manus traderet, & commendaret posteritati. Et sicut vetus Ecclesia tempore Mosis, Iosuæ & Prophetarum, ita etiam primitiua Ecclesia tempore Apostolorum, certo potuit testificari, quæ scripta essent diuinitus inspirata. Nouerat enim autores, quos Deus peculiaribus testimoniis Ecclesiæ commendarat: nouerat etiam, quæ essent illa, quæ ab ipsis scripta erant, & ea iis, quæ traditione viuæ vocis ab Apostolis acceperat, poterat iudicare, illa quæ scripta erant, esse illam ipsam doctrinam, quam Apostoli viua voce tradebant. Ita Ioan. 21. Apostoli testimonium, & Ecclesiæ testificatio cōiunguntur: Hic est discipulus ille, qui scripsit hæc, & scimus quia verum est testimoniū eius. Ita Paulus certo signo notauit genuinas suas Epistolas. Habet igitur Scriptura Canonicam autoritatem, principaliter à Spiritu sancto, cuius impulsu & inspiratione prodita est. Deinde à Scriptoribus, quib. Deus ipse certa & peculiaria veritatis testimonia perhibuit. Postea à primitiua Ecclesia habet autoritatem, vt à teste, cuius tempore scripta illa edita & approbata fuerunt.

Scriptura autoritatem habet, 1. à Spiritu sancto. 2. à Scriptoribus. 3. à primitiua Ecclesia.

Hæc verò testificatio primitiuæ Ecclesiæ, de scriptis diuinitus inspiratis, postea perpetua successione per manus tradita est posteritati, & in certis antiquitatis historiis diligenter conseruata, ita vt sequens Ecclesia, custos esset testificationis primitiuæ Ecclesiæ de Scriptura. Maxima igitur est differétia, 1. inter testificationem primitiuæ Ecclesiæ, quæ fuit tempore Apostolorum. 2. inter testificationem Ecclesiæ, quæ proxime post Apostolorum tempora secuta est, quæq; primæ Ecclesiæ testificationem acceperat. 3. & inter testimonium præsentis Ecclesiæ de Scriptura. Quæ enim & nunc est, & antea fuit Ecclesia, si potest ostendere testimonia eorum, qui acceperant, & nouerant testificationem primę Ecclesiæ de germanis scriptis, credimus ei, vt testi probanti sua dicta. Non autē habet potestatem statuēdi aut decernendi aliquid de libris sacris, cuius non possit certa documenta ex testificatione primitiuæ Ecclesiæ pferre. Hæc sunt verissima, & tota disputatio rectissime ex his fundamentis intelligi potest.

Ita ex allegationibus, quæ extant in nouo testamento colligi potest, quis fuerit Canon scripturæ veteris Testamenti. In nouo Testamento Iohannes vidit trium Euangelistarum scripta, & probauit ea. Paulus Epistolas suas peculiari nota signauit, Petrus eas vidit, & Ecclesiæ commendauit, Ioannes suis scriptis annectit, & suum & Ecclesiæ testimonium. Omnino enim non quælibet, sed Apostolica autoritas requiritur, vt in N. Testamento probetur scriptum aliquod esse Canonicum, seu diuinitus inspiratum. Ita Tertullianus refutaturus Euangelium à Marcione adulteratum, inquit: Constituimus in primis Euangelicum instrumentum, Apostolos autores habere, quibus hoc munus promulgandi Euangelij ab ipso Domino sit impositum. Si & Apostolicos, nō tamen solos, sed cum Apostolis: quoniā prædicatio Apostolorum suspecta

fieri posset, si non assistat illi authoritas magistrorum, imò Christi, qui magistros Apostolos fecit. Et mox addit: Quia Euangelium ante Lucam discurrit, habuit vtiq; authenticam paraturam, per quam ad Lucam vsq; peruenit, cuius testimonio assistente, Lucas quoque possit admitti. Et postea: Dico apud Ecclesias Apostolicas, & iam apud vniuersas id Euangelium Lucæ, quod tuemur ab initio editionis suæ stare. Eadem authoritas Ecclesiarum Apostolicarum cæteris patrocinabitur Euangeliis, quæ per illas & secundum illas habemus.

Et Augustinus inquit: Eo tempore scripserunt, quo non solum ab Ecclesia Christi, verumetiam ab ipsis adhuc in carne manentibus Apostolis probari meruerunt.

Et memorabilis est historia quam Hieronymus ex Tertulliano recitat, vnde intelligi potest, qua vigilantia constitutus sit Canon librorum Canonicorum noui Testamenti. Ioanni enim Deus post mortem reliquorum Apostolorum, longiorem vitam concessit, vt Apostolica vigilantia Ecclesiæ ad omnem posteritatem prospiceretur, ne adulterina scripta sub Apostolorum nomine Ecclesus obtruderentur. Historiam autem Hieronymus sic refert. Cum post mortem Pauli libellus quidam de Periodo Pauli & Teclæ spargeretur, & sub nomine ac titulo Pauli circumferretur, presbyterum quendam in Asia σπουδαστὴν Pauli conuictum apud Ioannem Apostolum, quod author esset illius libri, & confessum, se hoc Pauli amore fecisse, & ob id excidisse. Ita Hieronymus.

Quod verò Marcus & Lucas, qui non fuerunt Apostoli, ad scribēdum Euangelium diuinitus vocati sunt, Augustinus hanc reddit rationem, ne putaretur, quod attinet ad prædicandum & percipiēdum Euangelium, interesse aliquid, vtrum illi annuncient, qui Dominum hic in carne apparentem discipulatu famulante secuti sunt: an hi, qui ex his fideliter comperta crediderunt, diuina prouidentia procuratum est per Spiritum sanctum, vt quibusdam etiam ex illis, qui primos Apostolos sequebantur, non solum annunciandi, verum etiam scribendi Euangelium tribueretur authoritas, &c. Et huc pertinet altera Augustini sententia: Eo tempore scripserunt, quo non solum ab Ecclesia Christi, verum etiam ab ipsis adhuc in carne manentibus Apostolis probari meruerunt.

Hoc igitur modo constitutus est Canon Scripturæ in nouo Testamento, & inde scriptura canonica habet eminentem illam autoritatem.

Huc etiam pertinet, quod Tertullianus de præscriptione affirmat, ipsas authenticas Apostolorum literas, hoc est, ipsa αὐτόγραφα Apostolorum, suo adhuc tempore in Ecclesiis Apostolicis conseruata extitisse. Eusebius etiam alicubi narrat de scripto quodam, quod sub Pauli nomine ferebatur, quosdam affirmasse, αὐτόγραφον extare in Tarso Ciliciæ: sed compertum fuit, falsam esse narrationem. Vides ergo, quibus documentis vsa fuit Ecclesia, quæ post Apostolorum tempora secuta est in diiudicandis genuinis libris.

Et hanc primæ Ecclesiæ, quæ Apostolorum tempore fuerat, testificationem de genuinis Apostolorum scripturis, posteritas quæ mox secuta est, tam constanter & fideliter retinuit & conseruauit, vt cum multa postea quasi ab Apostolis cōscripta proferrentur, reiecta & reprobata fuerint, tanquā supposititia & adulterina, primò ideo, quia non poterat ostendi, & probari ex testificatione primæ Ecclesiæ, quod vel ab Apostolis essent conscripta, vel viuentibus Apostolis comprobata, & primæ Ecclesiæ tradita & commendata: secundò, quia afferebāt peregrinam doctrinam, non consentaneam illi, quam Ecclesia ab Apostolis acceptam, in recenti tunc adhuc memoria conseruabat. Ita Serapion apud Eusebium lib. 6. de Euangelio quodam, quod Petri titulum præferebat, iudicat: Nos, inquit, Petrum & reliquos Apostolos, sicut & Christum recipimus, sed ψευδεπίγραφα reiicimus, velut gnari eorum sensus & sententiæ, scientes, quod talia οὐ παρελάβομεν, hoc est, non accepimus tradita ab Apostolis, &c. His duobus κριτηρίοις adhibitis, vetus Ecclesia quædam scripta simpliciter reiecit, vt supposititia & adulterina, quædam verò, de quibus vel non certissima, vel non consentientia, primitiuæ Ecclesiæ extabant testimonia, non simpliciter damnauit, sed tamen distinguere & seiungere voluit ab illis, quæ sine vlla dubitatione & contradictione vera & legitima erant scripta.

Ita Eusebius lib. 3. c. 3. & 25. facit tres ordines scriptorum. Primū eorum, quę nec ficta, nec dubia, sed ἀναμφιλέκτως ἐκδέδοται, καθολικὰ καὶ ὁμολογούμενα, hoc est, quæ sine contradictione testamentaria, legitima, catholica, & omnium Ecclesiarum confessione certa sunt. *Tres ordines scriptorum iuxta Eusebium.* Secundum ordinem ponit eorum scriptorum, de quibus dubitatum fuit, an certo essent ab illis Apostolis cōscripta & edita, quorum nomen & titulum præferunt, vt quæ contradictionem, non consentientibus primitiuæ Ecclesiæ testificationibus passa sunt, illa non fuerunt simpliciter damnata, sed vsurpata & lecta à multis Ecclesiasticis viris, vt non inutilia. Et sicut quæ prioris generis sunt, vocata sunt Canonica & Catholica: ita quæ ad secundum ordinem pertinent, vocata sunt hagiographa Ecclesiastica, & à Hieronymo, apocrypha. Et tam accurata distinctio ideo salubri vigilantia facta est, vt certus esset Canon, & certa regula dogmatum seu fidei in Ecclesia: Vt sciant, inquit Cyprianus, à quibus sibi fontibus verbi Dei haurienda sint pocula. De Apocryphis seu Ecclesiasticis, quæ ad secundum ordinem pertinent, inquit Hieronymus: Legit hæc Ecclesia ad ædificationem plebis, non ad authoritatem Ecclesiarum dogmatum confirmandam. Item, illorum autoritas ad roboranda illa, quæ in contentionē veniunt, minus idonea iudicatur. Cyprianus, siue is Ruffinus est, in expositione Symboli inquit: Quæ legi quidem in Ecclesiis voluerunt, non tamen proferri ad autoritatem ex his fidei confirmandam.

Tertium verò ordinem scriptorum, Eusebius facit eorum, quæ sunt supposititia, adulterina & falsa, quæ simpliciter reiiciuntur & reprobantur.

Iam quæstio est: I. An Ecclesia, quæ primitiuam & vetustissimam illam secuta est, vel quæ nunc est Ecclesia, possit ea scripta, quæ hoc modo reiecta & reprobata sunt authentica facere? Et manifestum est, quod non. II. An ea, quæ ex testificatione primæ Ecclesiæ habent certa & firma autoritatis suæ testimonia, possit reiicere & probare? Et non arbitror quenquam hoc dicturum. Tertia igitur quæstio est: An ea scripta, de quibus in antiquissima Ecclesia, propter quorundam contradictionem dubitatum fuit, ideo quod testificationes primitiuæ Ecclesiæ de his non consentirent, an, inquam, præsens Ecclesia possit illa scripta facere Canonica, Catholica, & paria illis, quæ primi ordinis sunt?

sunt? Pontificii non tantum disputant se hoc posse, sed de facto illam autoritatem vsurpant: In vniuersum tollentes primitiuæ & antiquissimæ Ecclesiæ necessariam distinctionẽ, inter libros Canonicos & Apocryphos, seu Ecclesiasticos. Sed manifestissimum est ex iis, quę diximus: Ecclesiam nullo modo habere illam autoritatẽ, eadẽ enim ratione posset etiam vel Canonicos libros reiicere, vel adulterinos canonisare. Tota enim hæc res (sicut diximus) pendet ex certis testificationibus eius Ecclesiæ, quę tempore Apostolorũ fuit: quas acceptas proxime sequens Ecclesia, certis & fide dignis historiis conseruauit. Vbi igitur nõ possunt proferri certissima documenta primitiuæ & antiquissimæ Ecclesiæ, ex testificationibus veterum, qui non lõge, post Apostolorum tempora vixerunt, libros illos de quibus controuertitur, fuisse sine contradictione & dubitatione, pro legitimis & certis acceptos & commẽdatos Ecclesiæ, non valent vlla humana decreta. Quam insolens enim est audacia, ita statuere, licet primitiua & sequens antiquissima Ecclesia, de libris illis, propter multorum Ecclesiasticorum contradictionem dubitarit, ideo quod non satis certa & firma autoritatis ipsorũ testimonia carerent, hoc tamen nõ obstante decernimus, debere illos pro omnino certis pari autoritate, cum illis, qui legitimi, semper iudicati sunt, recipi. Sed quibus documẽtis hoc vestrum decretum probatis? Respondet Pighius: Ecclesia habet illam potestatẽ, quod potest scriptis quibusdam impertiri Canonicam autoritatẽ, quam nec ex se, nec suis autoribus habent. Quin igitur impartiantur illam autoritatem, vel fabulis Æsopi, vel veris narrationibus Luciani. Non quod libros illos, de quibus controuersia est, velim fabulis Æsopi comparari (tribuo enim illis cum Cypriano & Hieronymo, honorificum locum, quem in veteri Ecclesia semper habuerunt) sed ἀναγωγὴ εἰς ἀδύνατον, sicut Dialectici loquuntur, volui ostendere, in disputatione de libris scripturæ, Ecclesiam non habere illam potestatem, quod possit ex falsis scriptis facere vera, ex veris falsa, ex dubiis & incertis facere certa, canonica & legitima sine vllis certis & firmis documentis, quæ ad hanc rem requiri, supra diximus.

Augustinus. Et plane eodem modo Augustinus, quando disputat de cõstitutione Canonis librorum Scripturæ, non tribuit Ecclesiæ merum & mixtum imperiũ iuxta Scripturam, sed testificationis meminit, & qualem testificationem intelligat, consideretur. Contra Faustũ, lib. 28. ca. 2. Cum cœpero Matthæi Euangelium recitare, continuo dices, illam narrationem non esse Matthæi: Tu mihi quid contra lecturus es? Aliquem forte librum Manichæi. Sicut ergo ego credo, illum librum esse Manichæi, quoniam ex ipso tempore, quo Manichæus viuebat in carne, per discipulos eius, certa successione præpositorum vestrorum, ad vestra vsq; tempora custoditus atq; perductus est: sic & istum librum crede esse Matthæi, quem ex illo tempore, quo Matthæus ipse in carne vixit, interrupta serie temporum, Ecclesia certa connexionis successione vsq; ad tempora ista perduxit. Ibidem li. 33. ca. 6. Etiam in literis secularibus, sub clarorum autorũ nominibus, postea multa prolata sunt, & ideo repudiata, quia vel his, quæ ipsorum esse constaret, minime congruerent, vel eo tempore, quo illi scripserunt, nequaquam innotescere, & per ipsos, vel familiarissimos eorũ in posteros prodi commendariq; meruerunt. Platonis, Aristotelis, Ciceronis, aliorumq; eiusmodi autorum libros, vnde nouerunt homines, quod ipsorum sunt? nisi temporum sibimet succedentiũ contestatione continua. Quæ Patres conscripserunt, vnde cõstat, quid cuiusq; sit? nisi quia his temporibus, quibus ea quis scripsit, quibus potuit insinuauit & edidit, & inde in alios atq; alios, cõtinuata notitia, latiusq; firmata ad posteros, etiam vsq; ad nostra tempora peruenerũt. Ecce istas literas, quas habemus in manibus, si post aliquantum tempus vitæ huius nostræ, vel illas quisq; Fausti esse, vel has neget meas, vnde conuincitur? nisi quia illi, qui nunc ista nouerunt, notitiam suam ad longè etiam post futuros continuatis posterum successionibus traiiciunt. Quæ cum ita sint, quis dicat hoc mereri non potuisse Apostolorum Ecclesiam tam fidam tam numerosam fratrum concordiam, vt eorum scripta fideliter ad posteros traiiceret? Lib. 11. ca. 2. Quam libri à te prolati originem, quam vetustatẽ, quam seriem successionis testem citabis? Et vides in hac re, quid Ecclesiæ Catholicę valeat autoritas, quæ ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorum, vsq; ad hodiernum diem succedentium sibimet Episcoporum serie, & tot populorũ consensione firmatur. Lib. 32. ca. 21. Hic iam si quæratis à nobis, vnde sciamus Apostolorum esse istas literas: breuiter vobis respondemus, inde nos scire, vnde & vos scitis illas literas esse Manichæi. De ciuitate Dei, li. 15. ca. 23. Omittamus earum Scripturarum fabulas, quę apocryphæ nuncupantur, eo quod earum occulta origo non claruit patribus, à quibus vsq; ad nos autoritas verarum Scripturarum certissima & notissima successione peruenit. In his autem apocryphis etsi inuenitur aliqua veritas, tamen propter multa falsa, nulla est canonica autoritas. Scripsisse quidẽ nonnulla diuina Enoch, negare non possumus, cũ hoc in Epistola canonica Iudas Apostolus dicat: sed non frustra nõ sunt in eo canone Scripturarũ, quę seruabatur in templo Hebræi populi, succedentiũ diligentia sacerdotum. Cur autem hoc? nisi quia ob antiquitatem suspectæ fidei iudicata sunt, nec vtrũ hęc essent quæ ille scripsisset, poterat inueniri: non talibus proferentibus, qui ea per seriem successionis reperirentur rite seruasse, vnde illa quæ sub eius nomine proferuntur, rectè à prudentibus iudicantur non ipsius esse credenda: sicut multa sub nominibus & aliorum Prophetarum, & recentiora sub nominibus Apostolorum ab hæreticis proferuntur: quæ omnia sub nomine apocryphorum, ab autoritate canonica, diligenti examinatione remota sunt.

De consensu Euangelist. li. 1. Cæteri scriptores, vel non tales extiterunt suis temporibus, vt eis fidẽ haberet Ecclesia, atq; in autoritatem Canonicam sanctorum librorũ, scripta eorũ reciperet: vel quia scriptis suis quædam fallaciter indiderint, quæ Catholica & Apostolica regula fidei, & sana doctrina condemnat.

Idem contra Faustum: Legunt Scripturas apocryphas Manichæi, nescio à quibus sutoribus fabularum, sub nomine Apostolorum scriptas: quæ suorum scriptorum temporibus in autoritatem sanctę Ecclesiæ recipi mererentur, si sancti & docti homines qui tunc in hac vita erãt, & examinare talia poterãt, eos vera locutos esse cognoscerent.

Manifestum est, Augustinum non tribuere Ecclesię illam potestatem, quod possit scriptis quibusdam tribuere canonicam autoritatem: quam nec

ex se ipsis, nec ex suis autoribus habuerunt, & quam illis cum scriberentur temporibus, non habuerint, sicut Pontificii contendunt. Sed alia est ratio autoritatis Spiritus sancti: cuius impulsu & inspiratione Prophetæ, Apostoli, & Apostolorum discipuli libros sacros conscripserant, qui miraculis doctrinā illam conscriptam confirmarunt: & alia est ratio testificationis Ecclesiæ, quod scripta illa sint à Prophetis & Apostolis vel conscripta, vel comprobata, & Ecclesiæ commendata. Et in hac testificatione alia etiam est ratio illius Ecclesiæ, quæ fuit illis temporibus, cum libri illi primū scriberentur, & eius Ecclesiæ, quæ postea secuta est. Illa enim tantum conseruat, & ad posteros transmittit testificationē primæ Ecclesiæ, non autem vel debet, vel potest aliquid de libris illis statuere, cuius non habeat certa documenta ex testificatione primæ Ecclesiæ.

Gerson. Ita Gerson de vita spirituali, lectione 2. corollario 7. disputat, maiorem hac in re fuisse autoritatē primitiuæ Ecclesiæ, quam nunc sit. Et addit: Non est in potestate Papę, aut Concilii, aut Ecclesiæ, immutare traditiones datas ab Euāgelistis & ab Apostolis, sicut quidam delirant, Nec habent parē autoritatis firmitatem, vt faciant aliquid esse pute de fide. Subiungit & hoc: Et hîc aperitur modus intelligendi illud Augustini: Euangelio non crederem, nisi me authoritas Ecclesiæ compulisset. Ibidem enim Ecclesiam sumit pro primitiua congregatione fidelium eorum qui Christum viderunt, audierunt, & sui testes extiterunt. Hæc Gerson.

Tertia quęstio est: Qui libri sint in Canone. & qui non sint in Canone? sicut Hieronymus loquitur. Nō autem de suppositititiis, adulterinis, & falsis scriptis nūc loquimur, quorum Catalogus extat apud Eusebium, & distin. 15. ca. Sancta Romana. Sed de illis libris quæstio est, qui simul extant in vulgata Bibliorum editione, quiq; in Ecclesiis à fidelibus leguntur. De illis quæritur veteris Ecclesiæ testificatio, an omnes sint eiusdem certitudinis, & paris autoritatis. Est autem certissimum & manifestissimum, veteris Ecclesiæ hanc esse testificationem, quod ex illis libris quidam sint in Canone, quidam non sint in Canone, sed sint Apocryphi: sicut Hieronymus solet loqui: (quod idem est) quædam ex illis scriptis esse legitima, & quæ sine contradictione certa & consentientia suæ authoritatis testimonia habeant, ab vniuersa prima & veteri Ecclesia. De quibusdam vero dubitatum fuisse propterea, quod propter quorundam contradictionē nō habuerint satis certa, firma & consentientia primæ & veteris Ecclesiæ testimonia de sua autoritate.

Et ex scriptis veteris Testamenti, inter apocrypha quæ non sunt in Canone, numerantur Liber Sapientiæ, Syrach, Iudith, Tobias, tertius & quartus Esdræ, Baruch, Epistola Ieremiæ, libri Machabæorum, particulæ in Esther & Daniele.

Apocrypha scripta veteris Testam. Et ratio, quare libri illi ab autoritate Canonica separati sunt, nō est obscura. Quidam enim ex illis, post tempora Prophetarum, tunc scripti sunt, cum populus Israel nō amplius habebat Prophetas, quales veteres fuerant: & scripti sunt ab illis, qui non habebāt diuina testimonia, sicut Prophetæ, de doctrinæ suæ certitudine & autoritate. Quidam vero ex illis libris, præferunt quidem nomina Prophetarum, sed nō habuerunt certas testificationes, quod ab illis quibus tribuuntur, essent conscripti. Hæc ratio manifesta est, quare remoti sint à canone scripturæ. Istos ergo libros qui nunc vult facere canonicos, illum necesse est probare posse, quod certo, absq; omni dubitatione sint à Prophetis cōscripti: quod probare impossibile est. Vel necesse est statuere, ad Scripturam diuinitus inspiratam nihil referre, siue habeat diuinæ certitudinis, autoritatis & veritatis testimonia: siue humana tantum habeat testimonia. Consideret igitur Lector, quo tandem euasura sit dictatoria librorum illorum Canonisatio.

Ex libris noui Testamenti, qui in prima & veteri Ecclesia non habuerunt satis certa, firma & consentientia certitudinis & autoritatis suæ testimonia, hi recensentur.

Eusebius libro tertio, capite vigesimoquinto. Scripta quę non habentur pro indubitatis, sed quibus contradicitur, licet multis sint cognita, hæc sunt: Epistola Iacobi, Iudæ, posterior Petri, & altera cum tertia Iohannis: Apocalypsin Iohannis quidam reprobant, quidam certis & indubitatis scriptoris adiudican.

Hieronymus in Catalogo script. Epistola Iacobi, ab alio quodam sub eius nomine edita asseritur.

Eusebius li. 2. ca. 23. Istius Iacobi qui Iustus & Oblias vocabatur, dicitur esse Epistola, quæ prima scribitur inter Catholicas. Sciendum autem est, (ὡς νοθεύεται,) hoc est, quod non pro genuina & legitima, sed pro notha & adulterina iudicetur. Non multi igitur veterum (τῶν πάλαι) istius meminerunt, sicut & quæ Iudæ: quia de libro Enoch qui apocryphus est, testimonium assumit, à plerisq; reiicitur. *Scripta apocrypha noui Testamenti.*

Eusebius libro 3. capit. 3. Eam, quæ circumfertur altera Petri epistola, non esse legitimam accepimus.

Hieronymus in Catalogo scripto: Secunda à plerisque Petri esse negatur, propter styli cum priore dissonantiam.

Eusebius lib. 3. cap. 25. Reliquis duabus epistolis Ioannis contradicitur. Et rationem addit, cap. 25. Quia, inquit, dubitatum fuit, vtrum essent Iohannis Euangelistæ, an vero alterius cuiuspiam eiusdem cum illo nominis.

Eusebius li. 3. ca. 3. Non est ignorandū, quod quidam in Romana Ecclesia, epistolam ad Hebræos reprobarunt, asserentes contradici, quasi non sit Pauli.

Lib. 6. ca. 25. Origenes ponens catalogum Canonicorum scriptorū veteris Testamenti, dicit libros Machabæorum ἔξω τούτων esse. Ibidem: Petrus vnam epistolam, de qua certo cōstat, post se reliquit: Esto autem reliquerit & alteram: de illa namq; controuertitur. Item, Alteram & tertiam Ioannis, non omnino germanas esse dicunt. Ibidē. De Epistola ad Hebræos, character dictionis non habet τὸ ἰδιωτικὸν ἐν λόγῳ, sicut Paulus confitetur se idiotā esse sermone. Quisquis autē potest discernere inter phrases, fatebitur epistolam ad Hebræos ἐν συνθέσει τῆς λέξεως ἑλληνικωτέραν. Rursus quod sensus huius Epistolæ nequaquam inferiores sint illis literis, quæ sine contradictione Apostolicæ sunt, fatebitur, quisquis diligenter legeris Apostolica. Et tandem concludit: Si qua igitur Ecclesia, Epistolam illam tanquā Pauli recipit εὐδοκιμείτω καὶ ἐπὶ τούτῳ. Nō enim frustra prisci viri, Pauli esse tradiderunt. Quis vero illam scripserit, τὸ μὲν ἀληθὲς Deus nouit. Ad nos vero historia peruenit, vel à Clemente, vel à Luca esse scriptam: vt sensus sint Pauli, phrasis vero & compositio sit ἀπομνημονεύσαντος τινὸς Apostolica, & quasi σχολιογραφήσαντος, quæ dicta erant à præceptore.

Hierony-

Hieronymus in octauo capite Esaiæ: Licet Latina Ecclesia Epistolam ad Hebræos inter Canonicas scripturas non recipiat.

Eusebius lib. 3. ca. 24. De Apocalypsi etiamnum apud multos dispar est opinio, probantibus illam aliis, aliis vero reprobantibus.

Lib. 3. ca. 39. Verisimile est, alterum Iohannem, qui inter seniores numeratur, nisi quis primum, qui inter Apostolos nominatur, Apocalypsin illā vidisse, quæ sub nomine Iohannis circumfertur, li. 5. ca. 8. Irenæus tribuit illam Iohanni Apostolo. Ita & lib. 6. cap. 25. Origenes.

Cur de quibusdam scriptis noui Testamenti veteres dubitarint.

Hæc veterum testimonia ideo annotaui, vt non tantum notus sit Catalogus scriptorum noui Testamenti, quæ non habent satis certa, firma & consentientia autoritatis suæ testimonia: sed vt præcipue notari possint rationes, quare de illis dubitatū fuerit. 1. Quia apud veteres non inuenta fuerunt satis certa, firma & consentientia testimonia de testificatione primæ Apostolicæ Ecclesiæ, quod libri illi essent ab Apostolis comprobati, & Ecclesiæ cōmendati. 2. Quia non certo ea testificatione primæ & veteris Ecclesiæ constitit, an ab illis sub quorum nomine editi sunt, libri illi conscripti essent: sed iudicati fuerunt ab aliis sub nomine Apostolorum editi. 3. Cum quidam ex vetustissimis, aliquos ex illis libris tribuerent Apostolis, quidā vero contradicerent: res illa sicut non erat indubitato certa, relicta fuit in dubio. Pendet enim tota hæc disputatio à certis, firmis & consentientibus primæ & veteris Ecclesiæ testificationibus: quæ vbi desunt, sequens Ecclesia sicut non potest ex falsis facere vera, ita nec ex dubiis potest certa facere, sine manifestis & firmis documentis. Contra hæc tàm manifesta antiquitatis testimonia Tridentinum Concilium sessione quarta, ita decernit: Si quis libros integros cum omnibus suis partibus, prout in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit, anathema sit. Sed vnde hoc suum decretum, cōtra antiquitatis testimonia probant & confirmant? Num proferunt certa & manifesta quædam documenta, ex testificationibus primæ Apostolicæ & veteris Ecclesiæ, quod libri illi controuersi, eandem certitudinem, & parem authoritatem cum reliquis, de quibus nunquam dubitatum fuit, habeant? Nihil minus: neque enim possunt hoc facere. Sed rapiunt sibi hanc potestatem, quod Papa cum suis Prælatis, possit & illis, & forsan aliis etiam libris impertiri Canonicam authoritatem, quam nec ex se, nec ex suis authoribus merentur, & quam tempore Apostolorum & primitiuæ Ecclesiæ non habuerunt: sicut Pighius cōtendit. Quin igitur aperte dicunt, quod res est? Licet probari non possit, libros illos vel à Prophetis, vel ab Apostolis siue scriptos, siue comprobatos, & à prima veterique Ecclesia certo & constanter receptos: imo licet contrarium manifestissimis antiquitatis testimoniis meridiana luce clarius probetur: hoc tamen non obstante, statuimus & decernimus, certo hoc credendum esse, licet nulla à nobis huius rei idonea proferantur documenta, quia (si dis placet) plenitudo huiusmodi Antichristianæ potestatis, sepulta est in scrinio pectoris Pontificij.

Dicunt Anathema omnibus, qui libros Apocryphos non recipiunt eadem certitudine & authoritate, sicut Canonicos. Anathema igitur erit Eusebius, Hieronymus, Origenes, Melito, & tota prima Apostolica et vetus Ecclesia, ex cuius testificatione, illa quæ supra de libris istis recitauimus, accepta sunt.

Scio, quod Nicephorus, scriptor non admodum vetus, lib. 3. vbi ex Eusebio recitat primitiuæ & veteris Ecclesiæ sententiam de libris istis apocryphis, addit, Ecclesiam iamdudum illos pro legitimis & testamentariis recepisse. Sed quas affert rationes, quæ documenta, quare à testificationibus primitiuæ Ecclesiæ discedendum sit? Nihil certe. Hilarius in prologo Psalmorum, de re graui profecto nō satis grauiter agit. Ludit enim, quia 22. sunt libri Canonici veteris Testamenti, iuxta numerum literarum Hebraicarum: ideo quia Græcorum & Latinorum, 24. sunt literæ, addendos esse Canoni duos libros, Iudith, scilicet & Tobiam, vt numerus respondeat literis. Sed in re tàm graui & seria, non tàm friuolè ludendum est.

Tota igitur disputatio in hac quæstione consistit: An certum & indubitatum sit, libros illos de quib. hæc controuersia est, esse Scripturam diuinitus inspiratam à Prophetis & Apostolis, qui diuinitus authoritatem illam habuerunt vel editam, vel approbatam?

Tota antiquitas respondet, non esse certum, sed propter multorum contradictiones fuisse dubitatum. Tridentinum vero supercilium anathema minatur, nisi quis illos susceperit pari, imo eadem certitudine & autoritate, sicut reliquos libros de quibus nunquam dubitatum fuit. Quid igitur mirum est, quod parasiti quidam Pontificij disputarunt, Papam posse nouos fidei articulos condere: cum hoc loco nouam Scripturam Canonicam fabricare non vereatur? vt nullum amplius sit dubiū, quis sit ille, qui in templo Dei sedens, super omne quod Deus dicitur, extollit. 2. Thess. 2.

Vsus huius disputationis.

Nunquid igitur simpliciter abiiciendi & damnādi sunt libri illi? Nequaquam hoc quærimus. Quē igitur vsum habet hæc disputatio? Respondeo. Vt regula fidei, siue sanæ in Ecclesia doctrinæ certa sit. Ex solis enim libris Canonicis, authoritatem Ecclesiasticorum dogmatum confirmandam veteres censuerunt, sicut testimonia supra allegata sunt. Solius Canonicæ Scripturæ authoritas, idonea iudicata fuit ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt: reliquos vero libros, quos Cyprianus Ecclesiasticos, Hieronymus apocryphos nominat, legi quidem voluerunt in Ecclesiis, ad ædificationem plebis, non ad autoritatem Ecclesiarum dogmatū confirmandam. Non enim voluerunt illos proferri, ad autoritatem ex his fidei confirmandam. Et illorum autoritas, ad roboranda ea quæ in contentionem veniunt, minus idonea iudicata fuit. Nullū igitur dogma ex istis libris extrui debet, quod non habet certa & manifesta fundamenta & testimonia in aliis Canonicis libris. Nihil quod controuersum est, ex istis libris probari potest, si non extent aliæ probationes & confirmationes in libris Canonicis. Sed quæ in illis libris dicuntur, exponenda & intelligenda sunt, iuxta analogiam eorum, quæ manifeste traduntur in libris Canonicis. Hanc esse vetustatis sententiam, nullum est dubium. Sed Concilium Tridentinum propter illam ipsam causam, necessariam & verissimam, hanc veteris Ecclesiæ distinctionem infringit, subuertit & tollit: quia (sicut Andradius meus inquit) non volunt se in has conicere angustias, vt omnibus aliis præsidiis destituti, à sola Canonica Scriptura fidem mutuentur.

tur. Inquit enim Synodus Tridentina, se ideo ex libris apocryphis facere Canonicos: vt ostendat, quibus potissimum testimoniis & præsidiis, in confirmandis dogmatibus, & instaurandis moribus sit vsura.

Quid igitur antiquitatis suffragia prætendunt, qui primæ & veteris Ecclesiæ sententiam de Canone fidei & dogmatum ab ipsis fundamentis subuertunt? Et diligenter consideret Lector, quid incommodi in Ecclesiam inuexerit, neglecta & sublata antiquissima illa distinctio, inter libros Canonicos, apocryphos, & adulterinos seu falsos. Primū enim ad autoritatem librorum Canonicorum, paulatim adiungi cœperunt reliqui, qui apocryphi vocantur Hieronymo. Postea ex adulterinis & reprobatis scriptis, multa tanquam ex traditionibus citari cœperunt: sicut ostendemus in loco de traditionibus. Tertio circa Gregorij tempora cœpit dici, Concilia amplectenda & veneranda esse sicut Euangelia. Quartò, glossa in ca. Nol. distin. 15. inquit: Augustinus loquitur secundum illa tempora, cum adhuc scripta Patrum non erant Authentica: sed hodie omnia iubentur teneri vsq; ad vltimum iota. Quintò, accessit & hæc impudentia, quod Augustini sententiam de doctrina Christiana. lib. 2. ca. 8. turpissime falsare non sunt veriti. Ita enim legunt & interpretantur, dist. 19. ca. In Canonicis: Inter Scripturas Canonicas præponendas esse illas, quas Apostolica sedes (hoc est, Romana) habere, & ab ea alii accipere meruerunt Epistolas. Ibi decretales Romanorū Pontificum non tantum æquantur, sed præponuntur Scripturæ Canonicę: idq; manifestissimo crimine falsi. Augustinus enim hoc non dicit. Sed quid miramur, cum arrogent sibi illam licentiam, quod possint canonisare libros, qui tempore Apostolorum & primitiuæ Ecclesiæ tales habiti non fuerūt? Postremò. Quia hæc de Conciliis, Patribus, & Decretis Pontificū, nimis crassa, nostro quidem seculo videri possint, si æquentur Euangelio: aliud iam artificium inuentum est, vt quicquid credit, & obseruat Ecclesia Pontificia, quod nullo Scripturæ testimonio probari potest, dicatur & credatur esse traditio Apostolica. Et hi sunt Pontificiorum loci vere ἄτεχνοι, ex quibus nullo negocio, quiduis probare possunt.

Hæc recensui, vt intelligatur, quid Pōtificij quærant sua illa confusione: & quam omnino necessarium sit, pro veteri illa librorum Scripturæ distinctione dimicare. Duas autem habent obiectiones; quas specie aliqua, huic quam defendimus sententiæ, opponere possunt. Vna est ex Hieronymo, qui dicit illos libros procedente tempore autoritatem obtinuisse, & inter sanctas Scripturas computatus. Altera est ex Augustino, qui libros illos vocat Canonicos. Sed de Augustino prius dicemus. Ille enim de doctrina Christiana, lib. 2. ca. 8. recitans, quibus libris Canō Scripturæ contineatur, annumerat etiam illos libros, quos hactenus diximus esse extra Canonem, seu Apocryphos. Et illā Augustini sententiam sequitur Concilium Carthaginense tertium, &c. Hęc propter Augustini autoritatem, specie aliqua contra ea quæ hactenus diximus, prætendi possunt. Sed non est difficilis responsio. Primum enim quærere possem. Cū tota antiquitas aliter sentiat, vtrum recipienda & imitanda potius sit totius antiquitatis, quam vnius Augustini sententia, cū non sit ignotum, quam libertatem lectori Augustinus in suis scriptis concedat? Salua igitur Augustini honorificentia, & bona ipsius pace fieret, si nollemus ipsius vnius sententiam præferre & plurium & antiquiorum constanti iudicio. Sed non vtamur nunc hac responsione. Video enim Augustinum; licet aliis vocabulis vtatur, de re ipsa tamen idem & sentire & loqui, sicut ex testimoniis antiquitatis hactenus ostendimus. Nam apocrypha scripta Augustinus nō intelligit, vt Hieronymus de Iudith, Tobia, &c. sed simpliciter apocrypha vocat adulterina, falsa & reprobata scripta. Vt de Ciuit. Dei, libro 15. capit. 23. vocat fabulas scripturarum, quæ apocryphæ nominantur, quarum propter multa falsa, nulla est Canonica authoritas. Et contra Faustum dicit, apocrypha à sutoribus fabularum sub Apostolorum nomine scripta. Augustinus igitur non tres cum Eusebio & Hieronymo, sed duos tantum ordines scriptorum vocabulis apocryphorum & Canonicorum distinguit. 1. vocat apocrypha, hoc est, fabulosa, adulterina & falsa. 2. ea quæ in Ecclesiis legebantur, vno vocabulo vocat Canonica. Quæro autem, num Augustinus assimet illorum librorum omnium, quos vno vocabulo Canonicos nominat, eandem esse certitudinem, & parem autoritatem? hic enim est status disputationis. Et inuenio, Augustinum expressis verbis tradere & exponere, hanc distinctionem: quosdam scilicet ex illis libris, ab omnibus accipi Ecclesiis Catholicis: quosdam vero non ab omnibus accipi, sed à quibusdam tantum. Et addit, illas Scripturas, quæ ab omnibus Ecclesiis accipiuntur, præponendas esse eis, quas quædam non accipiunt. Et in his cursus, quæ à pluribus & grauioribus accipiuntur, præponendas esse iis, quæ pauciores, minorisque autoritatis Ecclesiæ tenent. Sicut igitur tota antiquitas, ita etiam Augustinus distinguit libros Biblicos: & quoad authoritatem & certitudinem, dicit alias aliis præponendas: hoc est, non parem esse omnium autoritatem & certitudinem, eo quod quædam ab omnibus Ecclesiis accipiantur, quædam non ab omnibus. Et illud est, quod cum tota antiquitate, nos etiam dicimus. Ita libros Machabæorum Augustinus alibi vocat Canonicos. Non autem de appellatione potissimum disputatio est, sed de re ipsa: An scilicet Augustinus, libris Machabæorum parem, imo eandem tribuat authoritatem, quam habent reliqui libri qui proprie sunt Canonici. Lego autem, quod Augustinus contra Gaudentij Epistolam, libro secundo, capite 23. Raciæ exemplum, inferentis sibi mortem, licet variè torqueat: non tamen vel audet, vel potest, defendere & probare. Et tandem inquit: Hanc quidem Scripturam, quæ appellatur Machabæorum, non habent Iudæi sicut legem & Prophetas, & Psalmos, quibus Dominus testimonium perhibet, tanquam testibus suis, Lucæ 24. Sed recepta est ab Ecclesia non inutiliter, si sobrie legatur vel audiatur.

Obiectiones Pontificiorū ex Hieronymo & Augustino.

Hoc certè modo Augustinus de libris vere Canonicis non loquitur. Extat præterea alius locus apud Augustinum: vnde adhuc manifestius colligitur, tempore Augustini, istorum librorum de quibus controuersia est, non fuisse parem authoritatem, sicut aliorum vere Canonicorum. Nam de prædestinatione sanctorum, libro 1. capite 14. D. Augustinus dicit, se vsum testimonio ex libro Sapientiæ: Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius. Et addit: Quod testimonium à me positum fratres istos ita respuisse dixistis, tanquam non de libro Canonico adhibitum. Quid vero

Augu-

Augustinus? Non defendit librum istum vere esse Canonicum, sed inquit quasi excepta huius libri attestatione, res ipsa non clara sit, quam volumus hinc doceri: & adhibita sententia ex Ezechiele dicit, Hæc est tota causa, cur dictum sit, à quocunque sit dictum: Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius. Item: Quilibet hoc dixerit, quis homo sanæ fidei resistendum putabit? Manifestum ergo est, Augustinum de distinctione librorum sacrorum idem sentire, quod Hieronymus inquit: Legit hæc Ecclesia ad ædificationem plebis, non ad authoritatem Ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. Manifestum ergo est, Augustinum probare, retinere & seruare veterum illam distinctionem, de qua supra diximus, quod scilicet non eadem aut par sit certitudo & autoritas omnium librorum scripturæ, quæ in vulgata Latina editione continentur. Et iam quiuis Lector intelligit, Pontificios falso & nequicquam Augustini authoritatem obtendere suæ opinioni, qua omnes libros æquant & pares faciunt, quoad certitudinem & autoritatem. Sed inquis: Quare Augustinus illos libros annumerat cæteris, & vocat Canonicos? Respondeo: Augustinus hoc tantum agit, apocryphos illos libros, quos Hieronymus ita vocat, licet non sint eiusdem certitudinis & authoritatis, sicut reliqui indubitati scripturæ libri: non tamen simpliciter esse abiectos & damnatos, sicut reliqua adulterina & falsa scripta, sed receptos esse in numerum sacræ Scripturæ: ea tamen lege & conditione, sicut supra ex Hieronymo & Cypriano dictum est. Illud vero & nos libenter concedimus & docemus.

Altera obiectio est ex Hieronymo, qui inquit: Epistola Iacobi, paulatim procedente tempore, authoritatem obtinuit. Et de Epistula Iudæ inquit: authoritatem vetustate iam & vsu meruit, & inter sanctas scripturas computatur. Dicit etiam synodum Nicenam, librum Iudith in numero sanctarum Scripturarum computasse. Sed quia de Hieronymi sententia, absque omni ambiguitate constat, facilis est responsio. Est enim Hieronymo discrimen inter hæc duo: Computari inter Scripturas, & recipi inter Scripturas Canonicas. De Iudith enim dicit in Præfatione, quod computetur in numero sanctarum Scripturarum. Sed in Præfatione librorum Salomonis inquit: Iudith, Tobiæ & Maccabæorum libros legit quidem Ecclesia, sed eos inter Canonicas Scripturas non recipit. Et ipse Hieronymus, quomodo hæc intelligi velit, diserte explicat, cum inquit: Legit hæc Ecclesia ad ædificationem plebis non ad autoritatem dogmatum Ecclesiasticorum confirmandam. Item illorum autoritas ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt, minus idonea indicatur. Manet igitur & iuxta Augustinum & Hieronymum, sententia antiquitatis fixa & firma.

Ita etiam Eusebius, lib. 2. cap. 23. de epistola Iacobi & Iudæ inquit: Attamen scimus & istas cum reliquis, in plurimis Ecclesiis δεδημοσιευμένας, publice legi, &c. Sed inde non sequitur, Canonicam ipsis tributam fuisse autoritatem. Nam & de pastore Hermæ, eodem vocabulo vtitur Eusebius, li. 3. ca. 3.

Quod igitur ad rem ipsam attinet, idem sentit & dicit Augustinus de libris Scripturæ, quod reliqui ante ipsum veteres Scriptores: nisi quod nō iisdem vocabulis, nec eodem modo vtitur. Latius enim accipit vocabulum Canonicorum, quam Hieronymus. Apocrypha etiam aliter intelligit, quam Hieronymus. Et ex diuisione Eusebij trimembri, quod scilicet quidam libri sunt legitimi, quidam de quibus dubitatum fuit, quidam adulterini & falsi. Augustinus fecit bimembrem diuisionem; quosdam libros esse Canonicos, quosdam apocryphos. Et tamen illos quos vocat canonicos, rursus non obscure distinguit: quosdam scilicet ab omnibus accipi Ecclesiis, quosdam non ab omnibus, quos sobrie vult legi. Quod si Pontificii de rebus ipsis ita sentirent, de verbis aut vocabulis non magnopere pugnaremus. Sed volunt ad confirmationem dogmatum, & ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt, eandem & omnino parem esse autoritatem omnium librorum, qui in vulgata Latina editione Bibliorum habentur. Et hoc est quod impugnamus, quodque cum iudicio totius antiquitatis pugnare dicimus.

Constitutis autem rebus, de verbis quidem, seu vocabulis non temere est pugnandum, vtile tamen est, vocabula habere maxime propria, quæ res ipsas perspicue & sine ambiguitate significent & explicent. Hieronymus vocat libros Canonicos, qui sunt legitimi & indubitati: de quibus vero dubitatum fuit, vocat Apocryphos. Augustinus vtrosque vno vocabulo appellat Canonicos. Hieronymus apocryphos appellat, tam eos de quibus dubitatum fuit, quam adulterinos & falsos. Ita in prologo Galeato inquit: Vt scire valeamus, quicquid extra, hoc est, inter apocrypha esset ponendum: vt Syrach, Iudith, Tobiam, &c. Et in Præfatione in Euangelistas, inquit: Apocryphorum nænias, mortuis magis hæreticis, quam Ecclesiasticis viuis canendas. Augustinus vero per Apocrypha tantum intelligit adulterina & falsa.

Varius igitur & diuersus est horum vocabulorum vsus: sed si de proprietate quæritur, facilis est diiudicatio. Ipsa enim appellationis emphasis & proprietas indicat, libros illos non proprie vocari Canonicos, qui leguntur quidem in Ecclesiis, sed non ad confirmandam ex his fidei autoritatem: & quorum autoritas non idonea indicatur, ad roboranda ea, quæ in contentionem veniunt. Conuenit enim appellatio proprie ad illos libros, qui sunt Canon dogmatum & fidei. ἀπόκρυφοι proprie vocantur illi libri, quorum occulta origo non claruit illis, quorum testificatione authoritas verarum Scripturarum ad nos peruenit: sicut inquit Augustinus de Ciuit. libro decimoquinto, capite vigesimotertio. Et contra Faustum, libro 11. cap. 2. dicit, vocari apocryphos, qui nulla testificationis luce declarati & prolati sunt. Hæc explicatio appellationis, recte conuenit ad illos libros, qui in vulgatis editionibus habentur quidem, sed non sunt in Canone, sicut Hieronymus loquitur: propter ea quod non satis certis testificationibus constitit, an essent à Prophetis vel Apostolis siue editi, siue comprobati. Ad tertium genus scriptorum, quæ adulterina & falsa sunt, siue hæc, siue alia appellatio accommodetur, non pugno: modo ipsarum rerum distinctio, quæ necessaria est, retineatur & proponatur. *Libri apocryphi.*

Eusebius habet vocabula valde significantia. Quæ enim Hieronymus appellat Canonica scripta, ea Eusebius vocat γνήσια, ἐνδιάθηκα, καθολικά, ἀναμφίλεκτα, ὁμολογούμενα, hoc est genuina, germana, legitima, testamentaria, Catholica, sine contradictione & dubitatione certa, & ab omnibus confessa.

Ea vero, quæ leguntur quidem in Ecclesiis, sed tamen non sunt in Canone, sicut Hieronymus inquit, Eusebius vocat ἀντιλεγόμενα: de quibus dubitatum fuit, siue quibus contradictum fuit. Vocat etiam non legitima, non testamentaria, &c. Reliqua vero vocat adulterina, absurda, & impia.

DE VERSIONE SEV TRANSLATIONE SCRIPTVRÆ in alias linguas.

SECVNDVM DECRETVM SYNODI Tridentinæ quarta Sessionis.

Insuper eadem sacrosancta Synodus considerans, non parum vtilitatis accedere posse Ecclesiæ Dei, si ex omnibus Latinis editionibus, quæ circumferuntur sacrorum librorum, quænam authentica habenda sit, innotescat, statuit & declarat, vt hæc ipsa vetus & vulgata editio, quæ longo tot seculorum vsu in Ecclesia ipsa probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, aut expositionibus, pro authentica habeatur, & quod eam nemo reiicere quouis prætextu audeat vel præsumat.

EXAMEN.

In hoc secundo decreto 4. Sessionis de versionibus, seu translationibus sacrorum librorum, duo sunt notanda. 1. Quia tantum de Latinis editionibus disputant: oblique igitur, quod alias aperte faciunt, damnant, si in alias vernaculas & populares linguas Scriptura transferatur. 2. Solam veterem & vulgatam Latinam editionem ita faciunt authenticam, vt nemo eam in prædicationibus, lectionibus, disputationibus aut expositionibus reiicere quouis prætextu audeat, vel præsumat. Hæc sunt examinanda. Et iudicium non est obscurum, si origo versionum consideretur.

Hebræa lingua. Deus primum doctrinam cœlestem lingua Hebraica patefecit. Ante diluuium enim illa vnica & sola lingua fuit totius generis humani, & illius linguæ literis postea doctrinam suam conscribi curauit: quia Hebræa lingua, matrix est omnium aliarum linguarum, sicut Hieronymus inquit in 13. caput Sophoniæ. Et licet facta est postea confusio linguarum, Genes. vndecimo, videtur tamen fuisse primis illis temporibus talis quædam cognatio seu affinitas, quod Abraham in Chaldæa, Ægypto & Chanaan sine interprete loquitur, & aliös intelligit. Et Genes. 31. aceruum testimonii aliter Laban patria lingua appellat, aliter Iacob: vterque tamen alterum intelligit. Et filiæ Laban imponunt filiis nomina Hebraica, cum in ipsa adhuc Syria essent. Ita Genes. 41. Ioseph in Ægypto per interpretem loquitur fratribus: fuisse tamen adhuc magnam cognationem cum lingua Hebraica, ostendit appellatio אברך quam Pharao Ioseph imposuit. Idem etiam ostendit nomen Mosis משה quod filia Pharaonis ipsi imposuit, addita ratione appellationis. Et amici Iob ex diuersis partibus venientes, Hebraicè cum Iob disputant. Deutero. 28. vbi minatur hostes ex longinquis regionibus venturos, inquit: Cuius linguam intelligere non poteris. Potuerunt igitur tunc propter affinitatem linguarum, ab aliis etiam legi & intelligi, quæ Deus lingua Hebraica tradebat, & conscribi curabat. Neque enim ita Deus Scripturam tradidit, vt tanquam ad folia Sibillæ nemini, aut perpaucis ad eius lectionem aditus pateret. Sed propter hanc ipsam causam, vt ab aliarum etiam linguarum hominibus legi posset Scriptura, ventum est postea ad versiones siue translationes. *Versionū Scripturæ causa & vsus.* Cum enim progressu temporis, affinitas quæ reliquis linguis cum Hebræa hactenus intercesserat, corrupta esset, ita vt Hebraica non amplius ab aliis intelligerentur: tandem in alias linguas, quæ tunc vsitatæ erant, & præ reliquis late patebant, transferri cœpit Scriptura sacra: idque ideo, vt non tantum ab Hebraicè peritis, sed ab aliis etiam hominibus legi & intelligi possent, quæ omnium salutem complectebantur. Ita Daniel & Ezras cœperunt Chaldaico idiotismo quædam conscribere. Postea in linguam Syriacam seu Chaldaicam tota Scriptura veteris Testamenti translata est: illa enim lingua in multis tunc terris & populis latè patebat. Ita cum propter Græcorum Monarchiam, lingua Græca in plerisq; terris & populis vsitata & nota esse cœpisset, translata est Scriptura veteris Testamenti in Græcam linguam. Et Christus verbis Scripturæ in Syriaco idiotismo in cruce vsus est. Apostoli etiam Græca translatione veteris Testamenti plerunque vsi sunt. Institutū igitur transferendi sacros libros in alias linguas vernaculas & populares, comprobatum est ab ipso filio Dei, & ab Apostolis. Neque enim vnam aliquam linguam Deus ita dedicauit sacræ Scripturæ, vt nephas sit eam transferri in alias vernaculas & populares linguas: vnde ab omnibus legi & intelligi possint, quæ de doctrina cœlesti, literis, vel Hebraicis vel Græcis consignari voluit Deus, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire. Ita Eunuchus Æthiopissæ, Actorum octauo, legit Prophetam Esaiam, nō in lingua Hebraica, sed in translatione Græca. Vult ergo Deus sacram Scripturam legi & intelligi, ab aliarum etiam linguarum hominibus, vtq; illud fieri posset, factæ sunt translationes in illas linguas, quarum vsus tunc latissime patebat non inter doctos tantum, sed alios etiam: qualis erat Syriaca & Græca. Hoc & Augustinus agnoscit, de doctrina Christiana, libro secundo, capite sexto, ita enim inquit: Ex quo factum est, vt etiam Scriptura diuina, qua tantis morbis humanarum voluntatū subuenitur, ab vna lingua profecta, quæ opportunè potuit per orbem terrarum disseminari, per varias interpretum linguas, longè lateq; diffusa, innotesceret Gentibus ad salutem: quam legentes nihil aliud appetunt, quam cognitionem, voluntatemq; illorum à quibus conscripta est inuenire, & per illas voluntatem Dei, secundum quam tales homines locutos esse credimus.

Nouum vero Testamentum, sicut vulgò nunc loquimur, misso Spiritu sancto in die Pentecostes, inchoatum, & quasi dedicatum est diuersarum, & postea omnium Gentium linguis, ad quas salus illa pertinebat. Sicut enim linguarum confusione puritas doctrinæ diuinitus patefactæ, amissa & deprauata fuerat: ita Spiritus sanctus, per diuersitatem linguarum cunctarum, Gentes in vnitatem fidei rursus per Apostolos congregauit. Et quidem ideo dedit donum linguarum, vt doctrina noui Testamenti, non quibusdam tantum populis in vna aut altera lingua, sed omnibus gentibus, quæ sub cœlo sunt, tradi & proponi posset illa lingua, quam intelligere possent. Scripturam vero noui Testamenti Deus Græcis literis tradi voluit, propterea quod eius tunc vsus latissime patebat: sicut ex Ciceronis oratione pro Archia *Nouum Testamentum Græcè scrip. cur.*

colligi

colligi potest. Inquit enim: Si quis minorem putat gloriæ fructum ex Græcis versibus percipi, quam ex Latinis, vehementer errat, propterea, quod Græca leguntur in omnibus fere Gentibus. Latina suis finibus exiguis sane continentur.

Et in Oriente, vbi Græca lingua diu mansit vernacula & popularis: Patres Græce locuti sunt Ecclesiis, populus in Græca lingua legit sacram scripturam: sicut Chrysostomus sæpissime laicos hortatur ad lectionem sacræ scripturæ, quod facile fieri poterat, quia Græca lingua, tunc adhuc vernacula & popularis erat.

In Occidente verò, vbi vna cum Imperio Romano, etiam Latinæ linguæ vsus late in populis propagabatur, cœptæ sunt fieri translationes sacræ Scripturæ in linguam Latinam. Et Augustinus de doctrina Christiana lib. 2. cap. 11. inquit: Qui scripturas ex Hebræa lingua in Græcam verterunt linguam, numerari possunt: Latini autem interpretes, nullo modo. Vt enim cuique primis fidei temporibus in manus venit codex Græcus, & aliquantulum facultatis sibi esse, vtriusque linguæ habere videbatur, ausus est interpretari, &c. Ita Augustinus Ecclesiæ suæ Latine locutus est, & populus Latine legit scripturam, Latine cantauit Psalmos: erant enim Latinæ linguæ homines.

Factæ igitur sunt semper translationes scripturæ sacræ in illas linguas, quarum vsus popularis erat, & latissime patebat, non inter doctos tantum, verum etiam inter alios.

An liceat scripturam in nostras linguas trāsferre.

Postquam igitur iam linguæ Latinæ vsus desiit esse vernaculus & popularis, quæstio est. An liceat sacram scripturam transferre ex suis fontibus in illas linguas, quæ hoc tempore in nostris regionibus vsitatæ sunt, & late patent. Hoc institutum Pontificij non tantum damnant, sed ferro & flamma persequuntur, dimicantes tantum pro Latina versione. Sed quid de Barbarica illa tyrannide sentiendum sit, ex his quæ diximus, manifestum est: vbi enim Deus patefecit, tantam esse Latinæ linguæ dignitatem, vt in ea sola legenda sit sacra scriptura? Maior certe esset dignitas Hebraicæ & Græcæ linguæ, in quibus originaliter scripti sunt libri sacri. Quare igitur non contendunt potius, in solis illis linguis legendam esse sacram scripturam? Sed forsan ideo hoc fit, quia maior ipsorum pars cum Accursio dicit: Græca sunt, legi non possunt. Certe Deus non vult doctrinam suam tantum Latinis hominibus notam esse. Si ergo mandatum Dei est, doctrinam noui Testamenti omnium linguarum Gentibus tradere & proponere, ita vt intelligere possint: illud profecto fieri non potest, nisi doctrina scripturæ, docendo transferatur in illas linguas, quæ notæ sunt populis, quibus prædicandus est Christus: nisi forsan statuere velint, Latinæ tantum linguæ hominibus annunciandum esse Euangelium. Doctrina enim Euangelij ex scriptura prædicanda est. In prædicando autem, non vtendum est lingua, quæ ignota est illis, quibus prædicatur, 1. Corinth. 14. Ergo verba & sententiæ Scripturæ transferendæ sunt in linguas, quæ notæ & vsitatæ sunt illis, quibus prædicatur. Quid autem interest, siue voce, siue scripto fiat versio, siue translatio? Si enim omnino piaculum est, Scripturam transferre in populares linguas: ergo neque Euangelium ex Scriptura doceri & tradi poterit lingua vulgari.

Sed non memineram, Pontificiorum fidem extra & præter Scripturam consistere: possunt igitur docere sine Scripturæ translatione in linguas vulgares. Sed ad rem. Cum non abhorreant, quando sententiæ quædam Scripturæ docendo transferantur in vulgares linguas: hoc tamen damnant, si tota Scriptura versione scripta ita transferatur. Quare autem hoc? nisi quod volunt hanc sibi licentiam reseruare, vt quicquid libet, & quantum libet, populo proponant: cui incumbat necessitas credendi, sine vlla diiudicatione. Vident autem hanc licentiam non fore integram, si populus ipse Scripturam in lingua vulgari & nota legere possit. Hæc est illa Helena, hinc illæ lachrymæ.

Quod enim prætendunt, maiestatem Scripturæ inquinari, si in barbaras linguas transferatur, nugæ sunt. Quæ enim est Latinæ linguæ sanctitas? (nō loquor iam de elegantia.)

Et certe non violata fuit doctrinæ cœlestis maiestas, quando in Pentecoste variis barbaris linguis tradita & proposita fuit. Ergo nec versione in quamcunque linguam, quantumuis habeatur barbara, inquinabitur, si versio sit vera & sana. Omnium enim Gentium linguæ à Spiritu sancto dedicatæ sunt, vt sonent magnalia Dei, Actorum secundo, Romanorum 14. Esaiæ 66. Ita Hieronymus alicubi testatur, se in linguam Dalmaticam vertisse Scripturam.

Vere igitur Antichristi tyrannis est, homines innocentes tantum propter versiones Scripturæ in linguas vulgares, necare. Non loquor autem de versionibus, si quæ sunt prauæ, & non respondentes fontibus.

Alterum caput huius decreti, est de veteri & vulgata Latina editione: quam nos sane simpliciter & in totum nec reiicimus, nec damnamus (debetur enim sua laus, quisquis fuit vet⁹ ille interpres: multa enim sunt non male reddita) Et vtile est, extare certam aliquam versionem, quæ in citationibus allegetur: ita tamen vt vocabulorum emphasis, & sententiæ proprietas ex ipsis fontibus indicetur: ad quos omnino recurrendum est, sicubi minus recte, commode & proprie interpres reddidisse videtur. Hoc modo nos retinemus & vsurpamus veterem versionem. Et si Tridentini decretores de veteri versione hoc tantum agerent, nulla inter nos esset dissensio. Sed his non contenti, flagitant vt vulgata illa versio, sicut in ipsorum Ecclesia vsitata est, pro authentica habeatur in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, aut expositionibus, ita vt eam nemo reiicere quouis prætextu ausit. Sed quid si ea, quæ in fontibus sunt siue Hebraicis, siue Græcis, vulgata illa editio non recte, commode & proprie reddidit? Si librariorum vel inscitia, vel incuria quædam sunt mutata, mutilata vel addita, num licebit à veteri editione discedere, & ad fontes recurrere? Num licebit fontes præferre riuulis? & si qua in vulgata illa versione male reddita, mutata, mutilata & addita sunt, ita vt à fontibus dissentiant: num licebit ea, si quis odiosius vrgeat, reiicere? Respondent Tridentini Patres: Vulgatam editionem nemo reiicere quouis prætextu audeat, vel præsumat. Hoc verò non est tolerandum in Ecclesia, vt pro iis, quæ Spiritus sanctus in fontibus Hebraicis & Græcis scripsit, ea quæ ab interprete vitiose reddita, vel à librariis mutata, mutilata & addita sunt, tanquam authentica nobis obtrudantur: & quidem ita, vt non liceat inspectis fontibus ea reiicere.

Concilij sententia de veteri translatione Bibliorum.

Græci interpretes, inquit Augustinus, numerari possunt: Latini verò, nullo modo. Si igitur de antiquitate Latinæ versionis contenditur, illa certe, quæ nunc vulgata est, non erit antiquissima: tribuitur enim Hieronymo in libris veteris Testamēti. Et tamen ipse Hieronymus, in Hebraicis quæstionib. multa aliter reddit, & interpretatur, quam nunc legimus in vulgata editione. Extat Hieronymi versio in Psalterio & Ecclesiaste: sed in vulgata editione, longe alias habemus istorum librorum versiones. Quatuor Euangelistas Hieronymus fatetur se collatione Græcorum codicum emendasse, & tamen interpretans Matthæum, quædam reprehendit in vulgata editione, sicut & in Epistolis Pauli. Et quid post Hieronymi tempora, librariorum dormitantium incuria, cum studia linguarum sepulta iacerent, vulgatæ editioni accidisse putamus? Certe negari non potest, in vulgata Psalterij editione, in valde multis locis genuinam Psalmorum sententiam nec recte, nec commode, nec proprie reddi, sed sæpe peregrinam sententiam obtrudi. Hoc adeo manifestum est, vt Lindanus etiam illud agnoscat. Nec arbitror Andradium hoc negaturum, qui Hebraicæ linguæ cognitionem, præterem sæpe ostentat.

De authore veteris transl. Latinæ.

In Syracide, quam multæ integræ sententiæ sunt additæ, quæ in Græco plane non sunt: quædā transpositæ sunt, ex aliis in alios locos.

Genes. 9. mutilata est sententia: Qui effuderit sanguinem humanum, fundetur sanguis illius. Omissum enim est, per hominem.

In Matth. 9. mutilata est pulcherrima sententia: Non veni vocare iustos, sed peccatores. Ibi omissum est, ad pœnitentiam.

Rom. 1. in fine plane mutata est sententia.

1. Ioh. 5. Apostolus ita scripserat: Hæc scribo vobis, qui creditis in nomen Filij Dei, vt sciatis quoniam vitam æternam habetis, & vt credatis in nomine Filij Dei. Vulgata verò editio legit.

Hæc scribo vobis, vt sciatis quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filij Dei.

Roma. quarto, vbi Paulus dicit: Abrahamum non ex operibus iustificatum: additum est, operib. legis: vt scilicet de ceremonialibus philosophari possent.

Rom. 11. plane omissa, siue expuncta est illa sententia: Si ex operibus, iam non amplius est gratia, alioquin opus non esset amplius opus.

Quam multa indocti librarij deprauarunt, quæ nunc in templis Pontificiorum pro authenticis sine intellectu leguntur: vt Ioelis 2. Præstabilis super malitia.

1. Ezræ 9. pro paxillus: posuerunt, pax illius: pro sepem, spem.

Iud. 11. ex altera matre: fecerunt, adulteram matrem, Psal. 131. ex victu: fecerunt, viduam.

1. Reg. 19. pro cecidit: legunt, cecinit. Item, ex lapidibus sacculi: fecerunt, lapides seculi, &c.

Et quid opus est in re manifesta multis verbis? Extant multa talia loca, iustis scriptis notata à Valla, Stapulensi, Erasmo, &c.

Valla. Stapulensis. Erasmus.

Et tamen tanta est Pontificiæ cōgregationis impudentia, vt non vereantur sine vlla exceptione statuere, vulgatam editionem non esse reiiciendam, ne vllo quidem prætextu: etiamsi scilicet vitiose quædam sint reddita, quædam mutata, mutilata & addita, ita vt cum fontibus non consentiant. Ita scilicet interpretis errata, librariorum σφάλματα hominum additiones & mutilationes, pro verbo Dei acceptabimus: nec liberum erit ipsis puris fontibus plus credere, quam cœnosis & lutulentis riuulis.

Augustinus certe de doctrina Christiana lib. 2. c. 11. inquit: Latinæ linguæ homines, duabus aliis ad scripturarum diuinarum cognitionem habent opus, Hebræa scilicet & Græca, vt ad exemplaria præcedentia recurratur, si quam dubitationem attulerit Latinorum interpretum infinita varietas. Capite duodecimo: Quis interpretum vera secutus sit, nisi exemplaria linguæ præcedentis legantur, incertum est. Capite decimoquinto. Libros noui Testamenti, si quid in Latinis varietatibus titubat, Græcis credere oportere, non est dubium. Idem Epistola 59. Vocabula secundum Græcum eloquium discernenda sunt. Nam nostri interpretes via reperiuntur, qui ea diligenter & scienter transferre curauerint.

De sermone Domini in monte, lib. 1. fatetur exemplaribus Græcis maiorem adhibendam esse fidem, quam Latinis.

Contra Faustum, librō vndecimo, capite secundo. Confugiendum est ad exemplaria veriora, vel plurium codicum, vel antiquiorum, vel linguæ præcedentis, vnde hoc in aliam linguam interpretatum est.

De vera religione: Locutio diuinarum scripturarum secundum cuiusq; linguæ proprietatem accipienda est.

Et in decretis dist. 9. citatur hæc Augustini sententia: Vt veterum librorum fides, de Hebræis voluminibus examinanda est: ita nouorum veritas, Græci sermonis normam desiderat.

Hoc modo Apostoli vsurparunt quidem, & allegarunt vulgatam, tunc septuaginta interpretum editionem, quia tunc in omnium manibus erat, non autem authenticam ipsam fecerunt contra ipsos fontes, sed emphasin & proprietatem sententiæ ex ipsis fontibus sumpserunt, sicubi interpretes ab illis discesserunt: sicut Hieronymus multis exemplis hoc ostendit. Et hæc est vera & Apostolica ratio vtendi versionibus: quod diligenter notandum est.

Apostoli quomodo vsi sint Græca transl. Latinam.

Sed Pontificij nec Apostolos, nec Patres, nec sua ipsorum decreta curant, modo statū regni sui quoquo modo retinere & conseruare possint. Ita versionem Erasmi, quam Leo X. approbarat, Paulus IIII. retulit in Catalogum librorum damnatorum. Et dignum est obseruatione, quod in illo Catalogo omnes editiones Bibliorum etiā veteris interpretis, in quibus vel manifestissima quædam vulgatæ editionis errata sunt emendata, damnantur. Et inde manifestum esse potest, quid Tridentini quærant hoc suo decreto.

Non autem nulla est causa, quare tam acriter & pertinaciter eo modo sicut dictum est, pro erratis vulgatæ editionis dimicent. In multis enim locis transformata est ad dogmata Pontificia. Et sicut Albertus Ingolstadiensis Ecebolus dicit: In veteri litera vulgatæ editionis latent multa mysteria fidei, scilicet Pontificiæ: vt intercessio & patrocinium Mariæ probari potest ex illa deprauatione, Genes. 3. ipsa conteret caput serpentis. Quam falsationem Colonienses etiam Iosepho in publica editione affingere non sunt veriti, abutentes corrupta Ruffini interpretatione: cum Iosephus in Græca lingua nihil tale habeat. Et cum Hebræus, Chaldæus,

Papistæ cur ita propugnēt vulgatam versionem.

Græcus, & tota antiquitas hunc textum legat & interpretetur de ipso semine: tam perfricta tamen est frons Thaidis Babylonicæ, vt amasios eius, huius tam crassæ impudentiæ, ne in clarissima quidem luce pudeat.

Sacrificiũ Missæ probant ea eo, quod vetus translatio habet: Melchisedech obtulit panem & vinum: erat enim sacerdos: cum Hebræus, nec verbum oblationis, nec cõiunctionem rationalem ibi habeat.

Peccatum originis possunt extenuare inde, quod vbi Deus dicit: Figmentum cordis est tantum malum: ibi vetus versio habet, cogitatio cordis humani intenta seu prona est ad malum. Inuocationem sanctorum probant inde, quia Iob. 5. vulgata editio habet: Voca si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum conuertere. Et Psalm. 150. Laudate Dominum in sanctis.

Dubitationem fidei de remissione peccatorum, possunt probare, quia Syrach 5. textus ita deprauatus est: De peccato propitiato noli esse sine metu. Et Eccles. 9. Nescit homo, vtrum amore vel odio dignus sit.

Quod omnia, quæ in Conciliis suis statuunt, accipienda sint pro oraculis Spiritus sancti, possunt probare ea deprauatione textus in vulgata editione, Ioh. 14. Spiritus sanctus suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis. Græca verò habent εἶπον ὑμῖν, quæcunque dixi vobis, non dixero.

Perfectionem bonorum operum in hac vita Staphylus probat ex corrupto textu, in veteri editione, Ephes. 6. Vt possitis in omnibus perfecti stare.

Matrimonium probatur esse vnum ex septem Sacramentis: quia vetus interpres Ephes. 5. pro mysterio reddit sacramentum. Vnctionis extremæ efficacia probatur inde, quod Iaco. 5. vetus editio habet verbum (alleuiare) quod de spectris, incursione; Satanæ interpretantur, cum Iacobus habeat verbum ἐγερεῖ.

Meritum vitæ æternæ probant: quia scilicet Syrach 16. Hebræor. 13. interpres vocabulum meriti, quod in textu non est, posuit, sicut & Genes. 14. inquit, vt veniam merear. Andradius meus probaturus in baptisatis, nec vestigia, nec reliquias vllas manere peccati, citat Hebr. 9. Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Et addit: quod exhaustum est, ibi nihil reliqui est: cum non ignoret, tale verbum in Græco nõ esse. Gropperus anno 1541. Ratisbonæ probaturus Papisticam satisfactionem institutam esse ab Apostolo Paulo, allegauit quod Erasmus, 2. Corint. 7. in descriptione pœnitentiæ Corinthiorum ἀπολογίαν, transtulit satisfactionem.

Et quod præcipue Lector notare debet, Tridentinum Concilium, vt probet Ecclesiam habere potestatem dispensandi in Sacramentorum substantialibus, contra institutionem Christi, abutitur æquiuocatione veteris versionis, vbi 1. Corinth. 4. ministri Christi vocantur dispensatores mysteriorum Dei. Possunt ergo in Sacramentis dispensare, & vnam speciem in cœna abrogare: sunt enim dispensatores. Bone Deus, quanta est Antichristi impudentia, in tanta luce cognitionis linguarum, de tam graui materia tã pueriliter ludere: cum Paulus tantum οἰκονόμους, vocet ministros Christi.

Ecquid verò tibi Lector iam videtur? Non certe frustra Tridentinum Concilium veterem vulgatam Latinam editionem Bibliorum, authenticam facit, eo modo sicut iam dictum est.

DE INTERPRETATIONE SCRIPTVRÆ.

SECVNDI DECRETI QVARTÆ *Sessionis Concilij Tridentini, Canon alter.*

PRæterea ad coercenda petulantia ingenia, decernit, vt nemo suæ prudentiæ innixus, in rebus fidei & morum, ad ædificationem doctrinæ Christianæ pertinentium, sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, aut contra eum sensum, quem tenuit & tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione sanctarum Scripturarum, aut etiam contra vnanimem consensum Patrum, ipsam Scripturam sacram interpretari audeat, etiamsi huiusmodi interpretationes, nullo vnquam tempore in lucem edendæ forent. Qui contrauenerint, per ordinarios declarentur, & pœnis a iure statutis puniantur.

EXAMEN.

Hilarij dictum est; Scripturæ non sunt in legendo, sed in intelligendo. Certum igitur est, doctrinam Scripturæ, & salutarem eius vsum, consistere non in verbis non intellectis: sed in vero eius sensu, & sano intellectu, sicut parabola, Mat. 13. inquit: Qui verbum Dei audit & intelligit, & fructum affert, hic in terram bonam seminatus est. Et multi sane in Scriptura loci, sunt planis & perspicuis verbis expositi, qui interpretatione procul petita non indigent, sed seipsos explicant: ad quos, vt Augustini verbis vtar, accessus patet & doctis & indoctis. Et in his, quæ aperte in Scriptura posita sunt, inueniuntur illa omnia, quæ continent fidem moresque viuendi. Sunt verò præterea multæ difficiles & obscuræ sententiæ in Scriptura, quarum sensus non potest à quouis primo statim aspectu deprehendi. Et tamen ne vel frustra in Scriptura essent positæ, vel ansam præberent erroris, Deus voluit in Ecclesia donum extare interpretationis: quod sicut donum sanationum, miraculorum & linguarum non est commune omnibus, sicut inquit Paulus, 1. Corinth. 14. Alij per spiritum datur gratia sanationum, alij operatio virtutum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum. Et donum illud Deus non vult vel contemni, vel abiici, sed reuerenter vsurpari, tanquam organon & adminiculum, ad inueniendum & intelligendum, verum & sanum Scripturæ sensum: sicut Eunuchus reginæ Candaces, Act. 8. inquit. Quomodo possum intelligere, si non aliquis viam præmonstret mihi? Et cum intelligeret diuinitus, sibi oblatum esse Philippum, habentem donum interpretationis, eum gratitudine illum in currum ad se recipit, & de sensu loci Esaiæ, cum ipso confert. Et de hoc genere interpretationis pulchre dictum est ab Augustino, lib. 1. de moribus Ecclesiæ: Eo dulcius accipiuntur, postquam per interpretationem aperta sunt, quo clausa difficilius aperiebantur. Illud verò donum interpretationis, non est extra Ecclesiam in non renatis: est enim lumen Spiritus sancti, accensum in cordibus piorum. Et de non renatis, inquit Paulus, 1. Corinth. 2. Animalis homo non percipit ea, quæ spiritus sunt, stultitia enim sunt ei: spiritualis verò diiudicat omnia. Et 2. Corinth 4. Si adhuc opertum est Euangelium nostrum, in iis qui pereunt est opertum, in quibus Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium. Sed in Ecclesia, filius Dei sedens ad dextram Patris, dat talia dona ad ædificationem corporis sui, Ephes. 4.

Scriptura doctrina in quo consistat.

Obscura in Scripturis.

Interpretationis donum.

Est &

Est & hoc certum, neminem debere suæ prudētiæ inniti in scripturæ interpretatione, ne in claris quidem locis. Illud enim manifeste scriptum est, 2. Pet. 1. Scripturam non esse priuatæ interpretationis. Et illi, qui sacram scripturam ad suos sensus, quos ante præsumpserunt, intelligendos contorquent, faciunt hoc in perniciem suam, 2. Pet. 3. Optimus enim scripturæ Lector est, secundum Hilarium, qui dictorum intellectum non attulerit, sed retulerit ea scriptura. Grati etiam & reuerenter vtimur Patrum laboribus, qui multa scripturæ loca, commentariis suis vtiliter illustrarunt. Et veteris Ecclesiæ testimoniis, in vero & sano scripturæ sensu, nos non parum confirmari fatemur. Neque enim probamus, si quis sibi cōminiscatur sensum pugnantem cum tota antiquitate, & cuius plane nulla sint Ecclesiæ testimonia.

Patrum scripta.

Et hæc cum ita sint, quid igitur est, quod in Canone Concilij Tridentini, de interpretatione scripturæ desiderari possit? Respondeo. Insidiose sane verbis generalibus positus est ille Canon. Sed quatuor sunt potissimum capita in hoc loco, de quibus inter nos controuertitur: quæ insidiosa generalitate hoc loco inuoluerunt, alibi verò clarissime hæc explicant.

Primò contendunt donum interpretationis, ordinariæ Episcoporum successioni ita alligatum esse, vt quicunque ad thronos illos euehatur, eius qualescunque interpretationes statim suscipiendæ & venerandæ sint, tanquam legitimæ, veræ & sanæ, quæ valeant ex priuilegio loci, quem illi occupāt. Ita dicunt, quòd Papa habet omnia iura in scrinio pectoris sui: etiamsi sit idiota, & tam obliuiosus, vt immemor sit etiam sui. Item, quod habeat voluntatem pro ratione, in his quæ vult: quod possit formam sacramentorum, ab Apostolis traditam immutare: quod contra Epistolas Pauli possit statuere: quod dispensare possit contra prima quatuor Concilia, & contra verba Euangelij, &c. Agnoscet opinor Andradius ipsa Canonistarum verba. Et talis est etiam persuasio Synodi, quod quando ibi congregati sunt omnes Episcopi, sicut in arca Noe animalia munda & immunda congregabātur: quamcunque illi sine probatione tradant interpretationem, eam amplectendam, propterea quod fingunt Cathedris Episcoporum indiuulse alligatum esse donum interpretationis.

Sed hoc falsum est. Paulus enim, 1. Corinth. 12. vbi disputat de dono interpretationis, diserte dicit: Hæc omnia operatur vnus & idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Et tota historia veteris Testamenti ostendit Deum sæpe præteritis ordinariis Pontificibus & Sacerdotibus, aliunde & sæpe ex aliis tribubus excitasse Prophetas, interpretes voluntatis suæ. Et quales sint interpretes Episcopi nostri, totus mundus iam videt. Secundò, ex dono interpretationis faciunt authoritatē quasi prætoriam: vt non opus ipsis sit, interpretationem probare monstratis certis & firmis rationibus, & fundamentis interpretationis: sed sine examine, sine inquisitione & diiudicatione, simpliciter volunt nos iurare in illum sensum, quem nobis obtrudunt illi, qui sine ostensione spiritus ius interpretandi sibi arrogant. Atqui Paulus, 1. Thessal. 5. vbi inquit: Spiritum nolite extinguere, Prophetas nolite contemnere. Mox addit: Omnia probate, quod bonum est, tenete. Ita Actorum 17. cum Paul. interpretaretur scripturas, Berrhoenses prius scrutantur scripturas, an hæc ita se habeant: & cum agnoscunt, interpretationem scripturæ consentaneam esse, approbant & recipiunt eam. Et Actor. 8. Eunuchus interpretationem eleganti verbo ἐξηγῶν describit. Ipse interrogat, Philippus respondet: & hac ratione monstrantur fundamenta veræ interpretationis, ita vt Eunuchus ipse, ex illa quasi manuductione Philippi cognoscat & intelligat, quę sit illius loci quem legebat, sententia. Ita 1. Corint. 14. Paulus describit, quomodo in obscuris locis, pij Doctores veram interpretationem communicatis sententiis inquirere debeant: Prophetæ duo aut tres dicant, & addit: Cæteri diiudicent. Quod si alij sedenti reuelatum fuerit, taceat prior. Augustinus de doctrina Christiana, & alibi cum alios docet, tum ipse vsurpat non prætoriam interpretandi authoritatem: sed ostendit quomodo ex locis manifestiorib. interpretandi sint obscuriores: quomodo ex phrasi scripturæ, ex circumstantiis, ex collatione aliorum locorum, & ex analogia fidei, quærenda sit simplex, sana & vera interpretatio. Et quia animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus: stultitia enim sunt ei: spiritualis verò diiudicat omnia, 1. Corinth. 2. Opus est ergo Spiritus sancti illuminatione, ad inueniendum & diiudicandum verum scripturæ sensum. Et Pater cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus, Lucæ 11. Ita Paulus optat Ecclesiis spiritum illuminationis. Ephes. 1. & 3. Philippen. 1. Colossen. 1. Ita etiam Dauid orat, Psal. 118.

Prophetæ veteris Testamenti.

Augustini exemplum.

In hanc sententiam Origenes inquit, homil. 17. in Exod. Non solum studium nobis adhibendum est ad discendas sacras literas, verum & supplicandum Domino, vt ipse accipiens librum signatum dignetur aperire: ipse enim est, qui aperit mentes, vt intelligantur scripturæ. Et in Iosue homil. 8. Ad explananda ea, gratia Spiritus sancti indigemus.

Hilarius inquit, lib. 4. de Trin. Intelligentia dictorum, ex causis sumenda est dicendi. Et lib. 9. Dictorum intelligentia aut ex præpositis, aut ex consequentibus expectetur. Libro octauo. Fides non ex nostro arbitrio, sed ex dictorum est incunda virtutibus. Basilius de Spiritu sancto, capite primo dicit, interpretem debere sententiam in singulis vocibus ac syllabis latentem perscrutari. Cyrillus in Ioan. libro octauo. Ante omnia, quando locum scripturæ intelligere volumus, tria diligenter consideranda sunt: tempus, quando scriptum est, quod dicitur: persona quæ dicit, vel ad quam, aut de qua dicitur: & res propter quam, & de qua dicitur. Sic enim absque errore sensum poterimus verum inuestigare.

Augustinus de vtilitate credendi, capite 2. tradit quatuor modos interpretationis. 1. Secundum historiam, cum docetur, quid sit scriptū aut gestum. 2. Secundum etymologiam, quid, qua de causa, vel factum, vel dictum sit. 3. Secundum analogiam, cum demonstratur Scripturam sibi non aduersari. 4. Secundum allegoriam, cum docetur non ad literam esse accipienda quædam, sed figurate intelligenda.

Item de moribus Ecclesiæ, lib. 1. c. 1. Et diligentia & pietas adhibenda est. Altera fiet, vt scientes inueniamus: altera, vt scire mereamur. Idem de scalis Paradisi, c. 2. Lectio inquirit, oratio postulat, meditatio inuenit, contemplatio degustat.

Non igitur prætoria vel pontificia est interpretationum authoritas in Ecclesia, sed certæ sunt regulæ,

gulæ, secundum quas fieri, & ad quas exigi debent. Habet enim Ecclesia ius & libertatem diiudicandi. Sed Pontificij tale ius interpretationũ sibi sumunt, vt vna & eadem opera, & se labore probandi eximant, & Ecclesiæ diiudicandi libertatem adimant. Et hoc est, quod in isto Canone impugnamus. Veras enim & sanas interpretationes, congruentes ad regulas, quas ex Patribus recitauimus, amamus & exosculamur. Ad Pontificiorum verò interpretationes accommodamus, quod Tertullianus de lege dicit: Lex quæ probari se non vult, merito suspecta est. Hilarius inquit, libro quarto, de Trinitate. Non enim diuinorum dictorum, sed intelligentiæ nostræ à nobis ratio præstanda est. Et Hieronymus in Apologia de libris contra Iouinianum: Propositum mihi erat, non ad meam voluntatem, Scripturas trahere: sed dicere, quod scripturas velle intelligebam. Commẽtatoris enim officium est, non quid ipse velit: sed quid sentiat ille, quem interpretatur, exponere. Alioqui si contraria dixerit, non tam interpres erit, quã aduersarius eius, quem nititur explanare. Certe vbicunque scripturas non interpretor, sed libere de meo sensu loquor, arguat me cui libet.

Pontificiorum interpretationes.

Tertiò: Quando dictum aliquod scripturæ Pontificij ad suas corruptelas transformarunt, solicite inquirunt in Patrum scriptis, vt aliquas inde sententias corradant, quomodocunque patrocinaturas suo proposito. Et tales interpretationes veterum quacunque occasione, quocunque modo traditas, contendunt simpliciter sine discrimine & examinatione recipiendas esse, siue verbis scripturæ consentiant, siue ab illis dissentiant: cum ipsi Patres Lectorem nolint ita sibi alligatum, vt putent necesse sibi esse, aliquid ideo credere, quoniam à patribus dicitur: sed quia dicta sua, vel per scripturas Canonicas, vel per alias probabiles rationes, quod à veritate non abhorreant, persuadere poterint. Hæc enim sunt Augustini verba ad Paulinam Epist. 112. & apud Hieronymum, Epist. 19. Origenes in 2. cap. ad Romanos inquit: Hæc de circumcisione ea lege sunt dicta nobis, vt si quis melius & rationabilius dixerit, illa magis, quam hæc nostra teneantur.

Hieronym. ad Minerium & Alexandrum: Meum propositum est, antiquos legere, probare singula, retinere quæ bona sunt, & à fide Catholicæ Ecclesiæ non recedere. Idem in præfatione super Oseam: De Origine, Eusebio, Didymo, &c. hæc dico, vt noueris quos in Prophetæ huius campo præcursores habuerim: quos & simpliciter non superbe, sicut quidam meorum amicorum insibilat, tuæ prudentiæ fateor, non in omnibus sum secutus: vt iudex potius operis, quam interpres existerem, diceremque quid mihi videretur in singulis. Suas etiam interpretationes Hieronymus non vult pro oraculis haberi, sed subiicit eas Lectoris iudicio, vt in secundo cap. Micheæ. Videtur mihi sic posse sensus reddi, si tamen prudens Lector nostræ rationi acquieuerit. Ita in secundo cap. Sophoniæ in Esaiam, cap. 19. in Ezechiel. 36. 40. lib. 2. in Zachariam, &c. Et ad Augustinum inquit: Respondeat mihi prudentia tua, quare tu contra tot & tales interpretes in explanatione Psalmorum diuersa senseris. Hæc libertas in interpretationibus, omnino in Ecclesia retinenda est, vt cum iudicio legantur quorumcunq; interpretationes, & libere exigantur ad fontes & fundamenta. Nec propterea damnanda est interpretatio aliqua scripturæ, quod à veteribus quibusdam dissentiat: si modo verbis scripturæ, circumstantiis textus, & analogiæ fidei consentanea sit. Quid verò veterum sanis & veris interpretationibus tribuendum sit, supra diximus. Vtimur enim veterum laboribus, cum reuerentia & gratitudine, sed salua libertate Christiana.

Interpretatio qualis esse debeat.

Quartò arrogant & hoc ius sibi pontificij, vt in locis scripturæ etiam clarissimis, à simplici & genuina sententia, quam propria verborum significatio præbet, libere possint discedere, & aliam assuere tali dictatoria autoritate: vt nobis credendum sit, non quod scriptura simpliciter, proprie & aperte dicit, sed quod ipsi pro imperio & authoritate nobis interpretantur. Hoc enim artificio eludunt locos clarissimos, de fide iustificante, de reliquiis peccati in renatis, de imperfectione bonorum operum in hac vita, de libero arbitrio, de intercessione Christi, &c. Quando Christus dicit: Bibite ex hoc omnes: ipsi affingunt suam interpretationem. Non omnes, sed sacerdotes tantum. Quando Hebr. 13. Paulus dicit: Honorabile coniugium in omnibus: ipsi dicunt, Non in omnibus, sed in solis laicis tantum, 1. Corinth. 7. Propter vitandam fornicationem, vnusquisque, qui non continet, habeat suam vxorem. Ibi, Vnusquisque, ipsis est signum particulare: nec obstat, quod sententia est manifestissima. Quando Apostolis Christus dicit: Reges dominantur, vos autem non sic. Ibi volunt nos à manifestissima sententia discedere, & nescio quas interpretationes recipere. Paulus vocat doctrinas dæmoniorum, quæ prohibent nubere, & abstinere à cibis, quos Deus creauit, vt sumantur. Sed nihil proficit clarissima illa lux. Contendunt enim verba illa esse intelligenda, non sicut sonant, sed sicut ipsi ea interpretantur. Et vt hunc ludum in scripturæ interpretatione portò impune, & quidem cum authoritate ludere possint, ideo Canon iste ita constitutus est. Osius de expresso verbo Dei dicit: Si quis habeat interpretationem Romanæ Ecclesiæ, de loco aliquo scripturæ, etiamsi nec sciat, nec intelligat, an aut quomodo cum scripturæ verbis conueniat, illum tamen habere ipsissimum verbum Dei. Ita Romanæ Ecclesiæ interpretatio est: Ecce duo gladij hic, hoc est, Pontifex Romanus habet administrationem vtriusque gladij, & spiritualis, & politici.

Elisæus aquas amaras, iniecto sale, per miraculum dulces reddidit, hoc est, in Ecclesia debet iam esse aqua exorcisata, & sal benedictum: cuius efficaciam contra Diabolum, & peccata valere, credendum est. Item, Psalmo octauo, Deus omnia subiecit pedibus Christi: hoc est, Pontificis Romani. Pecora campi: hoc est, homines viuentes in hac terra. Pisces maris: hoc est, animas in purgatorio. Volucres cœli: hoc est, animas beatorum, quas per canonisationem Papa potest adorandas proponere. Tales non interpretationes, sed ludificationes extant multo plures in publicis Pontificiorum scriptis. Vtque illis omnibus & similibus, qualiscunque tandem sunt, sua constet, & salua maneat authoritas: ideo Andradius de fide implicita, per tam multas paginas tumultuatur, insidiose autem declamitat: cum implicitum illud dicatur, quod aliqua in re absconditum latet: fidem igitur implicitam esse, quod credimus omnia, quæ in sacris literis continentur, vera esse, licet multa cognitionem nostram fugiant: non omnia enim

Fides implicita.

eius

eius penetralia, in hac vita lustrare & penetrare possum. Ita sancti veteris Testamenti, multa crediderunt implicite, quæ nos in nouo Testamento explicite credimus. Sed heus bone vir, sine aduersario pugnas, de quibus nulla controuersia. Bene enim nouit Andradius, Pontificios quando pro fide implicita pugnant, nõ hoc velle & agere, de quo ipse tam prolixe rhetoricatur. Sophistica igitur est. Sed hæc est, quam appellaui Babylonicam seruitutem fidei implicitæ, quam Andradius etiam postea diserte propugnat: quod volunt nobis impositam esse necessitatem credendi, quæcunque Ecclesia Pontificia tenet & proponit, licet nullis verbi testimoniis probari possint: & quidem ita, vt non opus sit vel cogitare, vel inquirere, vel intelligere, quæ & qualia sint illa, an & vbi in verbo Dei habeãt fundamenta. Erasmus alicubi de disputatione quadam contra Pontificios, fatetur ipsorum sententiam non habere certa & firma Scripturæ testimonia: sed diuersam sententiam ea verbo Dei melius, clarius & firmius probari posse. Addit verò: Sed tamen si hoc Ecclesia iusserit, credam. Captiuabo enim intellectum meum, in obsequium Ecclesiæ.

Hoc est Andradi, de quo disputamus: non sicut tu calumniaris, quasi in agrestibus hominibus egregia & solida sacrarum literatũ cognitio requiratur: in quibus tamen necessariam esse fateris hanc persuasionem, articulos fidei, qui proponuntur, non esse humana commenta, sed voces diuinas in verbo Dei traditas. Atqui cum rudibus proponuntur verba Decalogi, Symboli, orationis Dominicæ, institutionis Baptismi, & Cœnæ Dominicæ: ibi sunt ipsa verba Scripturæ: in quibus summam doctrinæ cœlestis contineri, non est dubium. Fides igitur quantumuis rudium, credens hæc, non est Pontificiorum implicita fides: amplectitur enim ipsa verba & sententiam scripturæ: sed persuasionem fidei implicitæ eò trahere, vt vel prohibeatur, vel doceatur, non opus esse cogitare & quærere, an quæ proponuntur, habeant certa, firma & perspicua in verbo Dei fundamenta: sed simpliciter ex persuasione autoritatis personarum credere. Hanc persuasionem dixi non esse veram fidem, sed seruilem opinionem: non ex verbo Dei, sed ex humana persuasione cõceptam. Hanc enim seruitutem imponunt non rudibus tantum, sed & videntibus ne videant, quærant aut intelligant, vbi in Scriptura fundata sint, quæ proponuntur: sed simpliciter ideo credant, quia Pontifices & Prælati Ecclesiæ ita statuerunt. Hic est status disputationis, de fide implicita. Scimus, non parem esse omnium perspicaciam. Non requiritur solida Scripturæ cognitio in rudioribus. Recte enim dicit Augustinus contra Epistolam fundamenti, c. 4. Cæteram turbam non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit. Et tamen ipsorum etiam fidem oportet esse, non sine verbo Dei. Ideo Augustinus formã catechisandi rudes, talem describit: vt summa doctrinæ cœlestis in Scriptura patefactæ illis proponatur, & vt postea ad ipsam Scripturam deducantur, quisque pro doni sui modulo.

Chrysostomus laicos sępe duriter increpat, quod lectionem scripturæ ad solos Monachos ablegent: ita vt ipsi non videant, legant & quærant, quomodo ea, quæ in Ecclesia docentur, scripturæ sint cõsentanea. Diserte igitur improbat fidem implicitam, sicut Pontificij de illa disputant. Et omnium Patrum studium fuit, populum non à scriptura ad fidem implicitam humanæ persuasionis abducere, sed ad scripturæ agnitionem deducere. Ideo enim scripturas populo interpretati sunt, & explicationes suas ex scripturis probarunt. Et aliter quidem hæc proposuerunt catechumenis, aliter neophytis, aliter confirmatioribus, nunquam tamen sine verbo Dei docuerunt. Imò gradus istos ita distinxerũt, vt ostenderent, homines ad ipsa scripturæ fundamenta magis magisque esse deducendos. Vos verò cum contrarium non tantum faciatis, sed & fieri iubeatis, obiecto spectro fidei vestræ implicitæ: hoc est, quod in vobis reprehendimus & accusamus. Nec est quod speres Andradi, te sophisticis tuis cauillationibus nobis fucum facere: nisi forsan, quod Augustin. inquit, cogitas te per sophisticem grandiori dictionis cothurno incedentem, malam causam, vel moras faciendo posse sustentare.

Miratur Andradius, illos qui donum interpretationis ipsi non habent, posse aut velle, de interpretationibus iudicare. Et scimus quidem gradus esse, nec eandem esse omnium perspicaciam in Ecclesia. Scimus etiam, non debere quenquam plus sapere quam oportet. Notum tamen est, quid Patres populi iudicio in homiliis suis, quibus scripturas interpretabantur, tribuerint. Interpretis enim est, rationes & fundamenta interpretationis tam liquido & certò monstrare, vt ea intelligere & perspicere possint etiam alij, qui ipsi donum interpretationis non habent. Ita enim Eunuchus agnouit Philippi interpretationem veram esse, Act. 8.

Auditorum iudicium de doctrina.

DE TRADITIONIBVS.

EX PRIMO DECRETO QVARTAE Sessionis Concilij Tridentini.

SAcrosancta Tridentina Synodus, perspiciens hanc veritatem & disciplinam contineri in libris scriptis, & sine scripto traditionibus, quæ ex ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis Spiritu sancto dictante, quasi per manus traditæ ad nos vsque peruenerunt, orthodoxorum Patrum exempla sequuta, omnes libros, tam veteris, quam noui Testamenti (cum vtriusque vnus Deus sit author) nec non traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel oretenus à Christo, vel à Spiritu sancto dictatas, & continua successione in Ecclesia Catholica conseruatas, pari pietatis affectu, & reuerentia suscipit ac veneratur.

EXAMEN.

Hic locus communis Pontificiorum latissime patet, complectens in suo sinu, quicquid tradit & seruat Pontificia Ecclesia, quod scripturæ testimoniis doceri & probari non potest. Et vere est Pandoræ pixis, cuius operculo omne genus corruptelarum, abusuum & superstitionum in Ecclesiam inuectum fuit. Quid enim non libebit fingere, admisso semel hoc postulato, non opus esse documẽtis & probationibus ex scriptura. Quem errorem refutabimus, si vetustas erroris, & errantium multitudo potest errori patrocinium parere? Hoc siquidem agunt Pontificij, sua de traditionibus disputatione, vt abusus, qui præter & contra scripturæ regulam in Ecclesiam irrepserunt, si modo late pateant, & temporis aliqua præscriptione sint confirmati, titulum habeant non tantum Ecclesiasticæ cõsuetudinis, sed quod plus est, Apostolicarum traditionum. Et vtile est lectorem commonefacere, quo-

Quid sibi volunt Pontificij sua de traditionibus disputatione.

re, quomodo paulatim mutatus sit status disputationis. In primis enim Pontificiorum cótra Lutherum certaminibus, ea, quæ nullis Scripturæ testimoniis probari poterant, ita defendebãtur, quod illa quæ Ecclesia statueret, parem haberent vim & autoritatem, cum iis, quæ ex Scriptura certo constaret diuinitus esse patefacta. Multa igitur extant, tunc disputata de authoritate Ecclesiæ, de plenitudine potestatis Papæ, de consuetudinibus Ecclesiasticis, &c.

Eccius. Hi enim sunt loci, quos Eccius in suo Enchiridio, in prima fronte, tanquam in acie contra Lutherum constituit. Postea vero deprehensum est, Locos istos communes, vel non posse sustinere tãtam molem structuræ Pontificiæ, vel certe nimis laboriosum esse eos defendere, si firmis ex Scripturæ argumentis oppugnentur. Tãdem igitur vt magis compendiaria via, inuenta est disputatio de traditionibus Apostolorum non scriptis. Fingunt enim multa, quæ ad fidem moresq; viuendi necessaria sunt, ab Apostolis tradita esse, quæ in scriptura non cõprehenduntur. Et mox attexũt aliud ἀξίωμα: Ea, quæ in Ecclesia Romana traduntur & obseruantur, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possunt, esse illa ipsa, quæ ab Apostolis viua voce sunt tradita, & scriptis non comprehensa. Et hoc

Andradius. dicit Andradius esse principium, vltra quod non sit fas in inquisitione progredi. Per talia postulata, sicut Geometræ appellant, leuari se sentiunt onere & labore probandi. Liberati enim ex Scripturæ angustiis, quas ita vocant, nihil iam est, quod ex capacitate loci de traditionibus depromere nõ possint. Quod igitur olim fuit scrinium pectoris Pontificij, quia eius turpitudinem etiam cæci iam vident, & ignorantes norunt, hoc nunc est locus communis infinitus & immensus, de traditionibus Apostolorum non scriptis.

Quia vero vocabulum Traditionis, apud veteres non eodem modo vsurpatur, nec eiusdem generis sunt traditiones, quarum mentio fit in scriptis veterum: Pontificij Sophisticè, sine discrimine talia testimonia commiscent; & ex vna (quod dicitur) fidelia omnes traditiones dealbant, vt prætextu & specie antiquitatis, fucum faciãt: Iudico igitur, totam hanc disputationem de traditionibus, nõ posse simplicius explicari, nec ad veterum testimonia, quæ à Pontificiis in hac disputatione magno cum apparatu producuntur, commodius responderi posse, quam per distinctionem: Distribuemus itaq; hanc materiam de Traditionibus, in certa quædam capita seu genera, & ostendemus, quæ testimonia veterum, ad quod genus traditionum pertineant, & quid de singulis sentiendum sit.

Ita enim manifestum euadet, illa, quæ speciem

Status disputationis Pontificiorum de traditionibus. aliquam in hac disputatione habẽt, si recte distinguãtur & explicentur: nihil plane patrocinari corruptelis, abusibus & superstitionibus regni Pontificij. Semper autem memoria repetendum est, statum disputationis Pontificiorum de traditionibus hunc esse: Scripturam non omnia quæ ad articulos fidei, & ad dogmata pietatis pertinent, habere, sed multa quæ ad articulos fidei, & ad dogmata pietatis necessaria sunt, suscipienda & credenda esse, sine scriptura, extra & præter Scripturam, ex traditionibus non scriptis, quę nullo scripturæ testimonio probari possunt.

PRIMVM GENVS TRAditionum.

Primum igitur genus traditionum illud constituemus, quod ea, quæ Christus & Apostoli viua voce tradiderunt, quæ postea ab Euangelistis & Apostolis literis consignata sunt, sæpe vocantur tradi-

Cyprianus. tiones. Ita Cyprianus dicit: In calice Domini offerendo, vt vino misceatur, Dominica traditio seruetur, neq; aliud fiat à nobis, quam pro nobis Dominus prior fecit. Atqui hæc traditio scripta extat. Et Basilius, li. 3. contra Eunomium inquit: Hoc palam impugnat salutaris baptismatis traditionem: Euntes, inquit, baptisate in nomen, &c. Item, Baptismus noster est iuxta ipsam Domini traditionẽ, in nomen Patris, Filij & Spiritus sancti. Illa certe traditio scripta extat.

Candor Pontificiorum. Obseruet autem Lector, quam candide agant Pontificij. Vbicunq; enim inueniunt vocabulum Traditionis, illud mox detorquent ad suas traditiones, quæ ex Scriptura probari non possunt, vt cum Paulus dicit, 1. Corin 15. Tradidi vobis, quod accepistis, si tenetis, nisi frustra credidistis. Hic statim exclamant, Audis traditiones? Audio: sed mox in eodem loco lego, Paulum scripto explicare quæ sint illa, quæ tradiderit: Tradidi vobis, quod Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum Scripturas, quod sepultus est, & resurrexit secundũ Scripturas. Audis traditiones Pauli, duplici modo esse ἐγγράφους. Primo enim sumptæ sunt ex Scriptura veteris Testamenti, secundo ab ipso Paulo literis consignatæ sunt. Et tamen sunt homines, quos non pudet hunc locum torquere ad traditiones, quæ iactantur extra, præter & contra Scripturam. Ita de Cœna Domini Paulus inquit: Ego à Domino accepi, quod & tradidi vobis. Sed illam traditionem, post Euangelistas ipse etiam scripto comprehendit. Iesuitæ allegant dictum Pauli, 2. Thessal. 3. Subducatis vos ab omni fratre, ambulante inordinate, & non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis. Sed mox in illo ipso capite describit, quam intelligat traditionem, sicut inspicienti manifestum est. Et tamen inde volunt probare, multa esse credẽda, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possunt. Similis impudentiæ est, quod pro traditionibus non scriptis allegant id, quod Actorum 16. scriptum est: Tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus Ierosolymitanis, cum cap. 15. manifestissime testetur, dogmata illa literis fuisse ab Apostolis consignata.

Ita cum Cyprianus ad Pompeium inquit: Si in aliquo vacillauerit veritas, ad originem Dominicã, & Euangelicam, & Apostolicam traditionem reuertamur: Mox exclamat Lindanus: Auditis saluberrimam non scriptæ traditionis autoritatem? Sed scelerate præterit, quod in eadem Epistola ex-

Verba Cypriani. tat: Vnde est ista traditio, vtrũ de Dominica & Euangelica autoritate descendens, an de Apostolorum mandatis & Epistolis veniens? Ea enim facienda esse, quæ scripta sunt, Deus testatur, Ios. 1. Si igitur aut in Euangelio præcipitur, aut in Apostolorum Epistolis & actibus continetur, obseruetur etiam hæc sancta traditio. Hæc Cyprianus.

Nec sane iustæ indignationi honesta defutura esset oratio, si hoc Pontificiorum artificium liberet suis coloribus depingere. Sed satis sit, lectori extremas lineas monstrasse.

Basilius. Basilius in sermone de confessione fidei, ponit talem definitionem: Fides est assensus, non hæ-

sitans de his, quæ audita sunt, in certitudine veritatis, & prædicata sunt peregrinam Dei. Mirum vero quam exultet Lindanus, quod in illa definitione fidei, nulla fiat Scripturæ mentio. Sed mox tertio versu, Basilius subiungit hanc sententiam: Si fidelis est Dominus in omnibus sermonibus suis, manifesta est elapsio à fide, & superbiæ crimen, aut reprobare quid ex his quæ scripta sunt, aut superinducere quid ex non scriptis. Considera quæso, optime lector, quale sit hoc artificium, quo Pontificij vtuntur. Præclarum extat Irenæi testimoniũ de Polycarpo, apud Eusebium li. 4. ca. 14. quod perpetuo eadem docuerit, quæ & ab Apostolis acceperat, quę Ecclesia quoque tanquam sola vera tradidit. Ibidem: Multos hæreticorum ad Ecclesiam Dei conuertit, dum vnam & solam eam veritatem, quam ab Apostolis acceperat, quam etiam Ecclesia tradidit, prædicauit. Axioma extra omnem cõtrouersiam verissimum est, illam solam doctrinam veram esse, quam Apostoli tradiderunt, quam primitiua Ecclesia ab Apostolis acceptã professa est. Sed quæstio est, an doctrina illa, sit alia & diuersa ab ea, quam in scriptura comprehensam habemus: Põtificij simpliciter distinguunt traditiones, cõtra Scripturã &c. Ex quando Irenæus dicit, Polycarpum ea docuisse, quæ ab Apostolis acceperat, hoc ita interpretãtur, quod alia & multo plura ab Apostolis accepta prædicarit, quam quæ in Scriptura cõtinentur: Ita illi. Sed propter multas causas suspecta est nobis ipsorum fides. Alia igitur quærenda sunt testimonia. Nullum autem dubium est, Polycarpum etiam illa, quæ scripta sunt, ab Apostolis accepisse, quomodo igitur simpliciter cõtra Scripturam distinguuntur ea, quæ Polycarpus dicitur ab Apostolis accepisse? Sed audiamus ipsius Irenæi testimonium, qui apud Eusebium, li. 4. ca. 14. dicit: Epistolam Polycarpi ad Philippenses ita esse scriptam, & ad hoc instructam, vt ex ea fidei character, & veritatis doctrina cognosci possit, ab iis, qui salutis suæ rationem habẽt. Atqui in illa Epistola quæ extat, nulla fit mentio eorum, quę à Pontificiis pro traditiõnib. iactantur, sed scribit de incarnatione Christi, de mysterio crucis, quod Christus sit iustitia nostra, qui sustulit peccata nostra, vt viuamus in ipso, de resurrectione, de extremo Iudicio, de fide, spe, caritate, de bonis operibus, de tolerandis infirmis, de oratione, & de aliis, quæ in scriptura expresse continentur. Est igitur character fidei Polycarpi, non extra Scripturam.

Addamus aliud testimonium, quod adhuc clarius est. Irenæus enim apud Eusebium, lib. 5. ca. 20. recitat, se nõ chartis, sed cordi inscripsisse, quomodo Polycarpus narrauerit, se cum Apostolis cõuersatũ: quomodo sermones ipsorum cõmemorauerit, & quæ ex illis de Domino, de virtutibus & doctrina eius audierit. De hoc loco Andradius mera serio triumphat, pro traditionib. extra Scripturã. Sed Irenæus mox addit, quod Polycarpus ea, quæ ab illis, qui ipsi Verbum vitæ viderant, perceperat, annunciauit, πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia sanctis Scripturis consona. Vere aurea est hæc Irenæi sententia: quę rectissime declarat, quomodo intelligendæ sint pleræq; veterum sententiæ de traditionibus. Apostoli multa tradiderunt viua voce: Apostolici ab Apostolis ex traditione viuæ vocis multa acceperunt, quæ suis postea discipulis rursus tradiderũt. Sed Irenæus inquit, omnia illa fuisse σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, cõsona Scripturis. Et nos eorum nihil reiicimus, sed omnia quæ Scripturis sanctis cõsentanea sunt, suscipimus & veneramur. Põtificij vero pro talibus traditionibus pugnant, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possunt, his enim verbis vtitur Andradius, qui etiã anathema dicit illis, qui perhibent: Nisi de veteri ac nouo Testamento euidenter fuerimus edocti, non sequimur doctrinas patrum atq; traditionem Ecclesiæ. Lector ipse instituat antithesin eorum, quæ Polycarpus ab Apostolis accepta tradidit: ea enim Irenęus pronunciat omnia fuisse consona scripturis sanctis: & eorũ quę Pontificij titulo traditionum iactant: de illis enim diserte affirmant, quòd nullo Scripturæ testimonio probari possint. Imo anathemata dicũt omnibus, qui quærunt συμφωνίαν traditionum Pontificiarum, cum veteri ac nouo Testamento.

Primum igitur genus Traditionum est, quod Apostoli tradiderunt doctrinam viua voce, sed illa postea in Scriptura literis consignata est. Viri etiam Apostolici multa annunciauerunt ab Apostolis accepta: sed πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia consentanea Scripturis sanctis. Et hæc certe nihil patrocinantur Pontificiorum traditionibus, quæ nullo Scripturę testimonio, sicut ipsi fatentur, probari possunt. Obseruandum est autem in hoc primo genere, quam fraudulenter Pontificij citent & tractent scripturæ & antiquitatis testimonia, pro stabiliendis & confirmandis commentitiis suis traditionibus.

SECVNDVM GENVS TRAditionum.

Secundum genus traditionum est, quod libri Scripturæ sacræ non interrupta serie temporum, (sicut Augustinus loquitur) & certa connexionis successione, ab Ecclesia custoditi, & fideliter ad posteros transmissi, nobisque quasi per manus traditi sunt. Ita Origenes dicit, se ἐν παραδόσει, per traditionem didicisse, quod quatuor Euãgelia, in vniuersa Ecclesia sint indubitata. Et Eusebius de libris Canonicis disputans, aliquoties vtitur verbis tradẽdi & accipiendi. Quæ vero sit ratio huius traditionis, hoc est, Ecclesiæ testificantis de germanis & Canonicis Scripturæ libris, supra fuse explicatum est, cũ de libris Canonicis ageremus. Et hanc traditioné, qua nobis in manum dantur sacræ Scripturæ libri, reuerenter accipimus: Nihil autem patrocinatur Pontificiis, qui pugnant pro dogmatibus, quę nullo Scripturæ testimonio probari possunt. Ecclesia enim illa traditione fatetur, se alligatam esse ad vocem doctrinæ sonantis in Scriptura, & propagatione illius traditionis, posteritatem etiam ad Scripturã alligatam esse docuit. Et tempore Patrum, illi qui apud Ecclesiam quærebant veritatem, deducebantur ad Scripturas: sicut ex Augustino, de Catechisandis rudibus constat.

Et contra Epistolam Manichæi, capite quinto, narrat Augustinus, quomodo ad fidem Ecclesiæ Catholicæ perductus fuerit. Dicit enim, se obtemperasse Catholicis laudantibus Euangelium, & dicentibus: Credite Euangelio. Et ibi ponit vulgatam illam sententiam: Ego vero Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret authoritas. Ex Ecclesiæ igitur testificatione commotus fuit, vt legeret Euangelium, & crederet, doctrinam diuinitus patefactam in illo contineri. Num vero postquam Euangelio credidit,

pollice-

Marginalia: Irenæus de Polycarpo. — Irenæus. — I. Genus traditionum. — Origenes. — Augustinus.

pollicetur,ſe plus cediturum Eccleſiæ, quam Euangelio,ſi ipſa aliquid ſtatuat vel proponat, quod vel ſit contra Euangelium,vel nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſit? Hoc certe non dicit. Imo alibi dicit anathema illis, qui annunciant præter, quod in ſcripturis legalibus & Euangelicis accepimus. Et in illo ipſo loco dicit,ſe quia Euāgelio credat,non poſſe Manichæo credere,propterea, quia ibi nihil legat de Manichæi Apoſtolatu. Hoc ergo ſecundum genus traditionum deducit nos ad ſcripturam, & ad vocem doctrinæ ſonantis in ea alligat nos,vſq; adeo non probatur inde Pontificium axioma:multa dogmata fidei ſuſcipienda eſſe, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt.

Obiectio Pontificiorum. Sed obiiciunt Pontificij:Si hanc Eccleſiæ traditionem,teſtificantem de libris Scripturæ ſacræ accipitis,quo iure reliquas traditiones, de quibus Pōtificia Eccleſia teſtificatur, quod ſine ſcripto ab Apoſtolis ſint traditæ,reiicietis? Eccleſiæ enim teſtimonium,ſicut Andradius inquit,aut vbiq; contemnendum,aut vbiq; certe amplectendū eſt. Reſpōdeo. Immenſa eſt differentia inter primitiuam Eccleſiā, quæ fuit tempore Apoſtolorum & Apoſtolicorum teſtificantem,de libris Scripturæ ſacræ, & inter Pontificiam Eccleſiam, obtrudentem nobis ſine probatione pro traditionibus Apoſtolorum ſua commenta.

Patres,vbi hanc traditionem de libris Scripturæ deſcribunt,probant illam ex teſtificationibus primitiuæ Eccleſiæ.Si idem eadem certitudinis ratione, de aliis etiam traditionibus, quarum alicubi mentionem habēt,fecerint:valeat ſane hoc, vt eodem etiam iure recipiantur. Affirmant autem ea, quæ ab Apoſtolis tradita fuerunt,omnia fuiſſe cōſona ſacris Scripturis,ſicut iam diximus ex Irenæo, & mox pluribus oſtendemus. Habemus igitur ex ipſa Patrum traditione,vnde diiudicandum ſit,quę ſint veræ Apoſtolicæ traditiones, ſicut Hieronymus inquit in primum caput Aggæi: Gladius Dei, qui eſt ſermo Dei viuus, percutit illa, quæ abſque autoritate & teſtimoniis Scripturarum, quaſi traditione Apoſtolica homines ſponte reperiunt & confingunt. Eccleſię igitur traditio,libros ſcripturæ ſacræ ita nobis commendat : vt moneat reliqua omnia ad illam eſſe exigenda (ſicut teſtimonia in præcedentibus allegata oſtendunt)& quæ illi ſunt conſona,recipienda, quæ verò non ſunt conſona, licet quaſi traditio Apoſtolica proponantur, percutienda eſſe gladio verbi Dei. Et hæc eſt ſimplex & vera ſolutio ſuperioris illius obiectionis,& reiicere eam Pontificij non poſſunt,alias enim eodem iure cogerentur, & ipſi etiam Phariſæorum traditiones,& totam Thalmudiſtarum Cabalam recipere. Iudæos enim Auguſtinus ſcite vocat noſtros librarios & ſcriniarios, vt qui cuſtodes fuerunt librorum veteris Teſtamenti,circumferentes adhuc illam cuſtodiam in ipſo exilio.

Quærunt ſane χρηστίζοντες Pontificij. Eccleſiam accepiſſe libros veteris Teſtamenti, ex traditione non Phariſæorum,ſed Prophetarum,Chriſti & Apoſtolorum.Sed quia ſeries temporum non interrupta,iuxta Auguſtinum,ad hanc rem requiritur, non poſſunt Phariſæi,ab illa teſtificatione de libris veteris Teſtamenti excludi.Quare igitur Chriſtus & Apoſtoli, qui traditionem de libris veteris Teſtamenti recipiebant, non eodem etiam iure reliquas traditiones ſeniorum recipiebant,cum quidē hunc præferrent titulū:Dictum eſt antiquis? Quo iure ipſi Pontificij repudiant Thalmudicas traditiones,cum de libris veteris Teſtamenti, traditionem Iudæorum recipiūt? Si dixerint, Iudæos cōfinxiſſe Cabalam Thalmudicam: ipſi hoc fortiter negabunt:allegant enim primos autores Patriarchas, Moſen & Prophetas. Quare igitur huic ipſorū teſtificationi,nec vos Pontificij creditis,cum tamē de libris veteris Teſtamenti, teſtificationem ipſorum vtiq; nō repudiemus? Nos ſimpliciter reſpōdemus:Quia ex libris Propheticis,de quibus Iudæi teſtificantur,diſcimus literis cōſignatum eſſe,quātum de doctrina Patriarcharum, Moſis & Prophetarum,& ſatis eſt,& opus eſt. Ideo reliquas traditiones omnes, ad ea, quæ ſcripta ſunt examinamus, & huic teſtificationi contrariam traditionem Iudæorum,multa tradentium extra,præter & contra Scripturam non recipimus,ſed iure optimo repudiamus,id enim ex ipſis libris, quos Iudæi ſua teſtificatione nobis commendant,diſcimus. Si quam aliam reſponſionem habent Pontificij proferant, & eandem nos opponere poterimus ipſorum obiectioni, quare cum traditionem Eccleſiæ de libris Canonicis recipiamus, non ſimiliter etiam reliqua omnia,quæ titulo traditionum nobis à Pontificia Eccleſia obtruduntur,recipiamus.

TERTIVM GENVS *traditionum.*

Tertium genus traditionum, conſtituimus illud,de quo loquuntur Irenæus lib.3. & Tertullianus de præſcriptione aduerſus hæreticos, magnificis enim encomiis vterque celebrant traditionem Apoſtolicam. Irenæus libr.3. capite 3. inquit: Traditionem Apoſtolorum in toto mundo manifeſtatam,in Eccleſia adeſt perſpicere omnibus:qui vera velint audire. Et capite 4. Non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile eſt ab Eccleſia ſumere, cum Apoſtoli quaſi in depoſitorium diuites, pleniſſime in ea contulerint omnia, quæ ſint veritatis,vt omnis quicunque velit,ſumat ex ea potum vitæ. Hic eſt enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures ſunt & latrones. Propter quod oportet quidem deuitare illos, quæ autem ſunt Eccleſiæ,cum magna diligentia diligere,& apprehendere veritatis traditionem. Quid autem, ſi neq; Apoſtoli quidem Scripturas reliquiſſent nobis:nonne oportebat ordinem ſequi traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebāt Eccleſias? cui ordinationi aſſentiuntur multæ Gentes barbarorum,ſine charactere & atramento,ſcripta habentes per Spiritum in cordibus ſuis ſalutem,& veterem Apoſtolorum traditionem diligenter cuſtodientes.

Tertullianus Tertullianus de Præſcript. Hanc igitur dirigemus præſcriptionē: Si Chriſtus Apoſtolos miſit ad prædicandū, alios non eſſe recipiendos prædicatores, quā quos Chriſtus inſtituit. Quid autē prædicauerint,hoc eſt,quid illis Chriſtus reuelauerit,& hic præſcribā,nō aliter probari debere,niſi per eaſdem Eccleſias, quas ipſi Apoſtoli cōdiderunt, ipſi eis prædicādo,tam viua voce,quam per Epiſtolas. Poſtea, Si hæc ita ſunt, conſtat proinde omnem doctrinam , quæ cum illis Eccleſiis Apoſtolicis, matricibus,& originalibus fidei conſpiret,veritati deputandam,id ſine dubio tenentem,quod Eccleſiæ ab Apoſtolis,Apoſtoli à Chriſto,Chriſtus à Deo ſuſcepit , reliquam verò omnem doctrinam de

mendacio præiudicandā, quæ ſapiat contra veritatem Eccleſiarum, & Apoſtolorū, & Chriſti, & Dei.

Hæc magnifica traditionum encomia, videntur omnino multum patrocinari Pontificiis contra Scripturam. Nam & excerptum illam Tertulliani ſententiam, quaſi in Triumpho in omnibus ſuis libris ducunt, quæ ſic habet: Non ergo ad Scripturas prouocandum, nec in his conſtituendum certamen, in quib. aut nulla, aut incerta eſt victoria.

Sed ſimplex veritas firmiter fundata, & ſibi bene conſcia nec reformidat, nec ſubterfugit vera antiquitatis Teſtimonia. Manifeſte enim oſtendemus, haſce Irenæi & Tertulliani diſputationes nō infringere, ſed cōfirmare noſtram de ſacra ſcriptura ſententiam, ſi ſententiæ nō truncatæ inſpiciantur, ſed tota ſeries diſputationis conſideretur. Sicut enim Iuriſconſulti dicunt, inciuile eſſe, lege nō tota perſpecta, ea aliqua ipſius particula pronūciare: ita Hilarius recte monet, in noſtris diſputationibus intelligentiam dictorum ea cauſis dicendi ſumendā eſſe. Ordiamur itaq; ab illa quæſtione, quæ eſt ſtatus diſputationis Pōtificiæ, de traditionib., & quæramus, an Irenæi & Tertulliani diſputatio inſtituta fuerit de recipiēdis dogmatibus quibuſdam fidei, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari potuerint, ſed quæ voluerint credi ſine Scriptura, extra & præter Scripturam, ex ſola traditione, cuius nulla extiterint in Scriptura teſtimonia. Res autem non eſt obſcura. Vterque enim, & Irenæus & Tertullianus, expreſſe narrant, de quibus dogmatibus fidei inſtituta fuerit illa diſputatio, recitāt enim ad verbū ferme illos articulos fidei, quos hodie Symbolum, quod Apoſtolicū nominatur, cōplectitur. Nū vero articuli illi fidei nō poſſunt ex Scriptura probari, oſtendi & confirmari? Num contrarij hæreticorum errores, de his articulis nō poſſunt ex Scriptura impugnari & refutari? Certe manifeſtiſſimū eſt, ſummam totius Scripturæ in hiſce potiſſimum conſiſtere articulis. Et Irenæus in 3. 4. & 5. libris, nihil aliud agit, quam quod ea Scriptura prolixe probat & confirmat articulos iſtos fidei, & è Scripturæ teſtimoniis ſumit refutationes corruptelarum pugnantium cum illis articulis.

Hoc igitur quod manifeſtiſſimum eſt, & negari nullo modo poteſt, primo diligēter obſeruetur in hac diſputatione, nō fuiſſe ſcilicet controuerſiā de dogmatib. fidei, quorū vel probatio, vel cōtrariorum refutatio ex Scripturæ teſtimoniis non potuerint peti & ſumi. Sūt enim illi articuli, in quib. quaſi ſumma totius Scripturæ conſiſtit. Et hoc ideo obſeruetur, agnoſcet enim Lector, quo artificio has Irenæi & Tertulliani diſputationes Pontificij detorqueant ad ſuas traditiones, de quib. ipſi fatētur, quod nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſint.

Cur Irenæus & Tertullianus prouocarint ad traditiones.

Quæ vero cauſa fuit cum articuli illi fidei haberent in Scriptura multa, certa, firma & perſpicua teſtimonia, quod Irenæus & Tertullianus prouocārt ad traditiones, quas Eccleſiæ Apoſtolicæ ab Apoſtolis acceptas, tunc tenebant & obſeruabāt? Cauſam illam non opus eſt per coniecturas diuinare. Vterq; enim manifeſte illam exponit. Nū vero hæc fuit cauſa, quod ea Scriptura non potuerunt ſatis euidētia & firma de illis fidei articulis proferre teſtimonia, aut hæreticorum fabulas inde refutare? Nequaquam, ipſi enim hæretici non poterant negare, illam Eccleſię fidem habere in Scripturis fundamenta & teſtimonia, & ſua figmenta à Scripturis argui & refutari. Ideo enim Scripturas vel reiiciebant, vel deprauabant, vel conquerebantur inſufficientes eſſe. Ita enim Irenæus inquit, li. 3. c. 2. Cum ex Scripturis arguuntur, in accuſationem conuertuntur ipſarum ſcripturarum, quaſi non recte habeant, neq; ſint ex autoritate, & quia varie ſint dictæ, & quia non poſſit ex his inueniri veritas ab his, qui neſciunt traditionem, nō enim per literas traditam illam, ſed per viuam vocem. Tertullianus ita inquit: Iſta hæreſis non recipit quaſdam Scripturas, & ſi quas recipit, adiectionibus & detractionib. ad diſpoſitionem inſtituti ſui interuertit, & ſi recipit, non recipit integras, &c. Item, Dicunt Apoſtolos nō voluiſſe omnia omnibus reuelare, quædam palam & vniuerſis, quædam ſecretò, & paucis demandaſſe, & hoc Paulum vocare depoſitum. Agnoſcit lector, hæreticos cum viderent, ſe ea Scripturis perſpicue & firmiter refutari, moniſſe certamen de authoritate ipſorum Scripturarum, 1. Quod nō recte haberent, & ideo nō eſſent recipiendæ. 2 Quod varie eſſent dictæ, vt non poſſit inde colligi certa & firma ſententia. 3 Non omnes Scripturas recipiebant, ſed quaſdam tantum, & tamen illas etiam nō integras, ſed multa addebant, multa etiam detrahebant. 4. Criminabantur ex Scripturis ſolis non poſſe inueniri veritatē, niſi addantur & adhibeantur traditiones, quæ non per literas, ſed per viuam vocem ab Apoſtolis traditæ eſſent. 5. Fingebant Apoſtolos quædam palam & vniuerſis, vt quę ſcriptis diuulgauerunt, quædam vero ſecreto & paucis demandaſſe, ex quibus ſua probabant figmenta. Et quia hæc eiuſdem ſint autoritatis cum illis, ideo Scripturas exponendas & corrigendas ſecundum ſecretas & tacitas traditiones, quæ non per literas, ſed viua voce traditæ ſint. Hæc ita recitantur ab Irenæo & Tertulliano, ex quibus manifeſtum euadit, propter quam cauſam, & in quem finem Patres illi prouocarint ad traditiones. Quia enim quaſdā Scripturas non recipiebant, aut non recipiebant integras, & criminabantur eas vel non recte habere, vel varias eſſe dictas, vel eſſe inſufficientes, vt illis ſolis non poſſit inueniri veritas, ideo Tertullianus dixit, non eſſe prouocādum ad Scripturas, nec in illis certamen cōſtituendum, in quibus aut nulla, aut incerta ſit victoria contra tales ſcilicet hæreticos. Num vero cēſet, articulos illos fidei, de quibus tunc erat certamen, non poſſe ea ſcripturis cōtra hæreticos defendi, nec corruptelas hæreticorū inde refutari? Certe Irenæus prolixe hoc facit, & per ſe hoc manifeſtiſſimum eſt. Sed de illis hæreticis, qui autoritatem Scripturarum in dubium vocabant, & traditiones opponebant Scripturæ, quique alias proferebant Scripturas, additionibus & detractionibus interuerſas, quas veras & germanas eſſe aſſeuerabant, de illis, inquam, hæreticis Tertullianus hoc dicit. Et addit rationem, prius probandum eſſe, apud quos ſit veritas ſcripturarum, quam ad ipſas Scripturas prouocaretur. Hanc eſſe Tertulliani mentem, manifeſtiſſimum eſt. Scelerate igitur faciunt Pontificij, qui à dicto ſecundum quid, ad dictum ſimpliciter Tertulliani ſententiam torquent, quaſi omnino in controuerſiis de religione, non ſit prouocandum ad Scripturas, & quaſi in diſputationibus de dogmatibus fidei, in Scripturis aut nulla, aut omnino incerta ſit victoria. Hoc enim falſiſſimum eſſe ex omnium Patrum conſenſu, ſupra probatum eſt, & Tertullianus nunquam hoc ſenſit.

Quia igitur hæretici traditiones opponebant

Scripturis,

Scripturis, ita vt ex traditionibus conarentur ostendere. 1. Scripturas quas Ecclesia pro Canonicis receperat, non esse veras, & per omnia recipiendas. 2. propter varietatem, hoc est, ambiguitatem, seu incertitudinem & obscuritatem, non posse ex Scriptura intelligi veritatem. 3. ex solis Scripturis non posse intelligi veritatem, nisi adhibeantur etiam traditiones, quę non per literas, sed per viuam vocem traditæ sint: præter illa enim, quæ Apostoli palam & vniuersis tradiderunt, quæ postea in literis retulerunt, alia quædam secreto, & paucis demandasse. Irenæus igitur & Tertullianus prouocant hæreticos ad traditionem. Et quia vtrinque iactabantur traditiones, quæstionem illam disputant, quæ sit vera Apostolorum traditio. Probant autem illam vnam & solam esse veritatem, quam Christus a Deo accepit, & tradidit Apostolis, quam Apostoli rursus tradiderunt Ecclesiis, & quę in Ecclesiis per successiones presbyterorum custodita fuit. Et quia tunc temporis in illis præcipue Ecclesiis, quæ ab Apostolis fundatæ fuerant, vigebat veritas disciplinæ Apostolicæ, & fidei Christianæ, ita vt traducem religionis adhuc sincerum obtinerēt & conseruarent: suauissimum sane fuit, ordinem & consensum Ecclesiarum in doctrina considerare. Et recte sane dixit Irenæus, Etiamsi nulla relicta fuisset ab Apostolis Scriptura, ea illa tamen traditione, quam Ecclesia ab Apostolis acceptam, ad illa vsque tempora sinceram conseruaret, potuisse cognosci, quæ esset vera doctrina Apostolica. Num vero idem valebit in Ecclesia Pontificia, ita vt quicquid illa tenet & seruat, hoc solo nomine iudicetur Apostolicum, licet nullo Scripturæ testimonio probare possint? Fortiter hoc contendunt patroni Pontificis Romani, sed nos dicimus, & ipsa euidentia probat, inter primitiuam Apostolicam Ecclesiam, & inter regnum Pontificium, maiorem esse distantiam, quam sit inter cœlum & terram. Probare igitur prius ipsos necesse est, Ecclesiam suam esse Apostolicam, quam hoc priuilegium sibi arrogent.

Sed pergamus in inquisitione: hoc enim obseruandum est, quid ex traditione, quæ tunc in omnibus Apostolicis Ecclesiis, vna & eadem erat, ad quā prouocabant, probarint Irenæus & Tertullianus. Certum est autem, Pontificiorum etiam, vt arbitror cōfessione, quod ex traditione nō protulerint doctrinam aliquam pugnantem cū Scripturis, hoc enim nomine traditiones, quas hęretici iactabant, damnabant. Illa igitur erit quæstio, An diuersam & aliam doctrinam, quam quæ in Scriptura tradita erat, Irenæus & Tertullianus ex traditione protulerint & probarint, hoc est, An disputarint & ostēderint, Ecclesiam tunc ea traditione habuisse multa dogmata & mysteria fidei, quæ nullo Scripturæ testimonio probari potuerint. Hunc enim esse statum controuersiæ inter nos & Pontificios, aliquoties iam diximus.

Statum in disputatione de Traditionib.

Recitant autem vterque, quid sit illud, quod ex traditione probant: & sunt illi ipsi articuli fidei, quos Symbolum Apostolicum complectitur. Illos autem in Scriptura multis manifestis testimoniis tradi, nullum est dubium. Nō igitur aliquod aliud dogma fidei ea traditione proferunt & probant, præter illa, quæ in Scriptura continentur: sed eadē, & illa ipsa dogmata, quæ in Scriptura comprehenduntur, ostendunt & probant etiam ex traditione. Causas vero propter quas ad traditionem prouocarint, cum in Scriptura haberent multa firmissima testimonia, vt supra recensuimus, vt scilicet ostenderent consensum veræ traditionis Apostolicæ cum Scriptura.

Ita ergo ex traditionibus probant veritatem, authoritatem & sufficientiam Scripturæ: quia scilicet eadem omnino sint dogmata fidei, quæ Scriptura cōtinet, & quæ primitiua Ecclesia, ex Apostolorū traditione accepta, vsque ad illa tēpora sincera custodierat. Nam ne apex quidem in tota illa Irenæi & Tertulliani disputatione ostendi potest de vllo dogmate, quod ex sola traditione ita producant, vt nullo Scripturæ testimonio probari possit.

Et hæc quia fortissime infringunt & euertunt Pontificiorum fabulationes de insufficientia Scripturæ, & de illis traditionibus, quas nullo Scripturæ testimonio probare possunt, attente sunt consideranda. Simpliciter autem exposui statum disputationis apud Irenæum & Tertullianum, & non video, si integra disputatio consideretur, quomodo alia inde possit erui sententia, quam quod ostendat consensum traditionis Apostolicæ cum Scriptura, ita vt eadem sit doctrina, quam Scriptura tradit, & quam primitiua Ecclesia ex Apostolorum traditione acceperat. Et hanc sententiam ipsi autores verbis nō obscuris ostendunt. Irenæus enim, Idem quod ex traditione ostenderat, postea prolixe probat ex Scriptura. Et in ingressu illius disputationis, cap. 1. inquit: Apostoli tunc quidem Euangelium præconiauerunt, postea vero per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt, fundamentum & columnam fidei nostræ futurum. Et capite tertio, hunc patrem Domini nostri Iesu Christi, ab Ecclesiis annunciari ex ipsa Scriptura, qui velint discere possunt, & Apostolicam Ecclesię traditionem intelligere.

Et lib. 4. capite 63. inquit: Agnitio vera est Apostolorum doctrina, & antiquus Ecclesiæ status in vniuerso mūdo, & charactere corporis Christi, secundum successiones Episcoporum, quibus illi eā, quæ in vnoquoque loco est, Ecclesiam tradiderūt, quæ peruenit vsque ad nos custodita sine fictione, Scripturarum tractatione plenissima, neque ablationem recipiens lectio, sine falsatione, & secundū scripturas expositio legitima & diligens, & sine periculo, & sine blasphemia, & præcipuum dilectionis munus, &c. Audis antiquum Ecclesiæ statum, & doctrinam Apostolicam, per successiones Episcoporum peruenisse vsque ad Irenæi tempora, & sine fictione custoditam fuisse. Sed quomodo? Tractatione, inquit, scripturarum plenissima, & expositione secundum scripturas legitimas. Non dicit de dogmatibus fidei, quæ nullo scripturæ testimonio probari possunt.

Pontificij semper in ore habent antiquū Ecclesiæ statum, & traditiones per manus traditas: sed illustre est hoc Irenæi testimonium de vere antiquo Apostolicæ Ecclesiæ statu, & quomodo traditio Apostolica sine fictione custodita fuerit.

Ita Tertullianus de Præscript. Sed & hæretici de scripturis agunt, & de scripturis suadent. Aliunde scilicet, inquit, loqui possent de rebus fidei, nisi ex literis fidei. Item, Credunt sine scripturis, vt credant aduersus scripturas. Et postea respondens ad illud, quod hæretici fingebant: Apostolos præter illa quæ palam, & vniuersis tradebant, quædam etiam alia, secreto & paucis demandasse, & hoc Paulum vocare depositum, ita inquit

Tertullian.

Tertullianus: Quod hoc depositum est tam tacitũ, vt alterius doctrinæ deputetur? an illius denunciationis, de qua ait: Hanc denunciationem commẽdo apud te Timothe. Item, illius præcepti, de quo ait: Denuncio tibi, vt custodias præceptum. Quod autem præceptum, quæ denũciatio, ex supra & infra scriptis intelligitur, non nescio quid sub ostendi hoc dicto, de remotiori doctrina. Item: Nam & cum dicit (hæc) de eis dicit, de quibus in præsenti scribebat: de occultis autem vt de absentibus apud conscientiam non (hæc) sed (illa) dixisset.

Pagin. 109. Percurre Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc Cathedræ Apostolorum præsidẽtur, apud quas ipsæ adhuc authenticæ literæ eorum recitantur, sonantes vocem, repræsentantes faciem vniuscuiusque. Item, habes Romam, & inde nobis quoque authoritas præsto est: Videamus quid didicerit, quid docuerit. Vnum Deum nouit creatorem vniuersitatis, & Christũ Iesum ex virgine Maria, filium Dei creatoris, & carnis resurrectionem. Legem & Prophetas cum Euangelicis & Apostolicis literis miscet, & inde potat fidem eam. Et mox de hæreticis inquit: Quibus fuit propositum aliter docendi, eos necessitas coegit aliter disponẽdi instrumenta doctrinæ. Alias enim non potuissent aliter docere, nisi aliter haberent, per quæ docerent hæresin. Et sicut illis non potuisset succedere corruptela doctrinę, sine corruptela instrumentorum eius; ita & nobis integritas doctrinæ non competiisset, sine integritate eorum, per quæ doctrina tractatur. Consideret lector, quomodo Tertullianus in hac sententia de Scriptura loquatur. Et paucis interiectis, de Scripturis ita inquit: Quod sumus, hoc sunt, ab initio ex illis sumus. Vides lector, qualem instituat collationem seu συμφωνίαν Scripturarum, & primitiuæ Ecclesiæ, tenentis sinceram traditionem Apostolicam. Quod nos inquit (scilicet tenentes traditionem Apostolicam) sumus, hoc sunt Scripturæ, & quidem ex ipsis nos sumus. Sunt igitur (vt ita dicam) duo ęquiualentia seu termini conuertibiles: antiquus Ecclesiæ status, tenens veram Apostolicam traditionem, & doctrinæ Scripturæ sacræ.

Hæc prolixius aliquanto tractaui, primo ideo, quia truncatæ illæ sententiæ, quæ ex Irenæo & Tertulliano citantur, possunt Lectorem perturbare, nisi tota illorum disputatio consideranda proponatur. Secundo, quia ex illa Irenæi & Tertulliani disputatione, firmissime munitur & comprobatur nostra sententia de autoritate, perfectione & sufficientia Scripturæ, & simul refutantur Pontificiorum traditiones, quas ipsi fatẽtur, se nullo Scripturæ testimonio probare posse. Ostendimus enim, Irenæum & Tertullianum probare consensum traditionis Apostolicæ & Scripturæ, ita vt traditio nõ opponatur Scripturæ, tanquam vel falsæ, vel ambiguæ, vel imperfectæ, hoc enim hæreticos contendisse, Irenæus ostendit, ca. 2. Sed ex traditione probatur & confirmatur veritas, autoritas, certitudo, perfectio & sufficientia Scripturæ, ita vt antiquus Ecclesiæ status & vera traditio Apostolorum, custodiatur tractatione & expositione Scripturarum. Quando igitur proponũtur traditiones, quæ cum Scriptura non consentiunt, & ex Scriptura ostendi & probari non possunt: certissimum est, eas non esse Apostolicas. Hoc fundamentum firmum & perspicuum est, quod cauillationibus sophisticis impeti quidem & exagitari, nõ tamen labefactari aut euerti poterit. Ideo Lectori hanc Irenæi & Tertulliani disputationem diligenter commendo. Quod igitur de doctrina Christi, & Apostolorum Tertullianus dicit, hoc nos rectissime ad Scripturam accommodamus: sunt enim termini (sicut dictum est) conuertibiles. Est autem hæc Tertulliani sententia: Cum credimus, nihil desideramus vltra credere, hoc enim prius credimus, non esse quod vltra credere debeamus, &c. Hæc de dogmatibus dicit Tertullianus, de ritibus vero paulo post dicemus.

Et ad confirmationem eorum, quę hactenus diximus, multum faciunt illa etiam, quæ supra ex Eusebij lib. 5. cap. 20. de Irenæi testimonio super traditionibus Polycarpi annotauimus: quod scilicet Polycarpus commemorauerit discipulis suis, quæ ab Apostolis tanquam viuis testibus acceperat de Domino, de virtutibus, de doctrina eius. Sed quid? Nũ alia fuerunt, quam quæ in scriptura tradita sunt? Num tradidit Polycarpus dogmata quædam, vt ab Apostolis tradita & accepta, quæ nullo scripturæ testimonio probari possunt? Nequaquam, inquit Irenęus, sed tradidit πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia consona scripturis sacris. Tales igitur fuerunt, sunt, & debent esse omnes traditiones, quæ tanquã Apostolicæ proferuntur. Et semper examinandæ sunt, an habeant illam Irenæi συμφωνίαν cũ scriptura sacra. Si igitur vero & pio studio quæritur, quæ sit vere antiqua & Apostolica traditio, non opus est excogitare fabulas de purgatorio, de aqua benedicta, & similibus. Irenæus enim & Tertullianus, in illa, de qua iam multa diximus disputatione, non in genere tantum loquuntur, sed quæ sit Apostolica traditio in specie liquido expressis verbis ostendunt, describunt & recitant.

Antiquissima enim Symbola, complectentia summam doctrinæ & traditionis Apostolicæ, tribus in locis extant apud Irenæum & Tertullianũ, quę adscribam. Ostendent enim vnde sumptum sit Symbolum, quod vulgo vocatur Apostolicum. Irenæus enim, li. 3. ca. 4. dicit, Barbaras quasdam Gentes, sine charactere & atramento veterem traditionem diligenter custodire: credentes in vnum Deũ, *Irenæus.* fabricatorem cœli & terræ, & omnium quæ in eis sunt, per Christum Iesum Dei Filium, qui propter eminentissimam erga figmentum suum dilectionem, eam quæ esset ea virgine generationem sustinuit, ipse per se hominem adunans Deo, & passus sub Pontio Pilato, & resurgens, & in claritate receptus in gloria venturus, Saluator eorum, qui saluantur, & Iudex eorum, qui iudicantur, & mittens in ignem æternum transfiguratores veritatis, & contemptores patris sui & aduentus eius, &c. Quibus Barbaris, si quis annunciauit, quæ ab hæreticis adinuenta sunt, statim concludentes aures, longo longius fugient. Sic per illam veterem Apostolorum traditionem, non admittunt hæreticorum portenta eloquia, &c.

Hæc est vera & vetus Apostolorum traditio: quę nihil tradit extra & præter scripturam, sed complectitur summam totius scripturæ.

Et libro primo, capite secundo, Irenæus similiter exponit prædicationem Apostolicam: Ecclesia, inquit, per vniuersum orbem vsque ad fines terræ seminata, & ab Apostolis, & à discipulis eorum accepit eam fidem, quæ est in vnum Deum patrem omnipotentem, qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt: & in vnum Iesum Christum

stum

ftum Filium Dei incarnatum pro nostra salute: & in Spiritum sanctum, qui per Prophetas prædicauit dispositiones Dei, & Aduentū, & eam, quæ est ex virgine generationem, & passionem, & resurrectionem à mortuis, & in carne in cœlos ascensionem dilecti Iesu Christi, Domini nostri, & de cœlis in gloria patris aduentum eius, vt Christo Iesu Domino nostro, & Deo & Saluatori & Regi, secundū placitum patris inuisibilis, omne genu curuetur, cœlestium, terrestriū & infernorum, & omnis lingua confiteatur ei, & iudicium iustum in omnibus faciat: spiritalia quidem nequitiæ, & Angelos trāsgressores & apostatas factos, & impios, & iniustos, & iniquos, & blasphemos homines in æternum ignem mittat, iustis autē & æquis, & præcepta eius seruantibus, & in dilectione eius perseuerantibus, quibusdam quidem ab initio, quibusdam verò ex pœnitentia vitam donans, incorruptelā loco muneris conferat, & claritatem æternam circumdet. Hanc prædicationē cum acceperit, & hanc fidem Ecclesia, & quidem in vniuersum mundum disseminata, diligēter custodit, quasi vnam domum inhabitans, & similiter credit iis, quasi vnam animā habens, & vnum cor, & consonanter hæc prædicat, & docet, & tradit, quasi vnū possidens os. Nam etsi in mundo loquelę dissimiles sunt, sed tamen virtus traditionis vna & eadē est. Et neq; hæ, quæ in Germania sunt fundatę Ecclesię aliter credunt, aut aliter tradunt, neq; hæ, quæ in Hiberis sunt, neq; hę, quæ in Celtis, neq; hæ, quæ in Oriente, neq; quæ in Ægypto, neq; hæ, quæ in Lybia, neq; hæ, quæ in medio mundi sunt constitutę. Sed sicut Sol in vniuerso mundo vnus & idem est, sic & lumen prædicatio veritatis vbiq; lucet, & illuminat omnes homines, qui volunt ad cognitionem veritatis venire, &c. Hæc igitur est Apostolica traditio, hæc vera Ecclesiæ antiquitas, hic Catholicus consensus.

Et omnia sunt sacris Scripturis consona, quæ nos & recipimus & profitemur. Habemus igitur veras & antiquas Apostolorum traditiones. Sed Pontificij de aliis nugis fabulantur, quando de traditionibus disputant.

Tertullian. Tertullianus etiam de Præscript. Regula autem est fidei, qua creditur vnum omnino Deum esse, nec alium præter mundi conditorem, qui vniuersa ex nihilo produxerit, per verbum suum primò omnium emissum, id verbum filius eius appellat, in nomine Dei variè visum patriarchis, in Prophetis semper auditum: postremò delatum ex spiritu Dei, & virtute in virginem Mariam, carnem factum in vtero eius, & ex eo natum hominem, & esse Iesum Christum, exinde prædicasse nouam legem, & nouam promissionem regni cœlorum, virtutes fecisse, fixum cruci, tertia die resurrexisse, in cœlos ereptum, sedisse ad dextram patris, misisse vicariam vim Spiritus sancti, qui credentes agat, venturum cum claritate, ad sumendos sanctos in vitæ æternæ, & promissorum cœlestium fructum, & ad prophanos iudicandos igni perpetuo, facta vtriusq; partis resuscitatione, cum carnis restitutione. Hæc regula vt probabitur à Christo instituta, nullas habet apud nos quæstiones, nisi quas hæreses inferunt & quæ hæreticos faciunt. Hæc Tertullianus. Descripsi autem hæc Symbola, vt ostenderem, nos non reprobare, quas certò constat veras & antiquas esse Apostolorum traditiones. Concilium verò Tridentinum (quod notandum est) ideò confessionem Symboli feruxit à traditionibus, vt sciremus, ipsos non potissimùm contendere de veris, certis & antiquis illis Apostolorum & Ecclesiæ traditionibus, sed de aliis rebus, quas pro stabiliendo regno Pontificio, sub titulo & prætextu Apostólicarum traditionum nobis obtrudunt. Et Andradius dicit anathema illis, qui perhibent: Nisi de veteri & nouo Testamento euidenter fuerimus educti, non sequimur doctrinas Patrum, & Ecclesiæ traditionem.

QVARTVM GENVS traditionum.

Quartum genus traditionum est, de expositione, vero sensu, seu natiuā sententia Scripturę. Nam ex Irenæo & ex Tertull. constat, fuisse ipsis non de scriptura tantùm, verum etiam de expositione seu sensu scripturæ, certamina cum hæreticis. Ita enim Tertullianus inquit: Ista hæresis, si scripturas aliquatenus integras præstat, nihilominus diuersas expositiones commētata conuertit. Et tantum veritati obstrepit adulter sensus, quantum & corruptus stylus. Idem, Illic & Scripturarum & expositionum adulteratio deputanda est, vbi diuersitas inuenitur doctrinæ. Et Irenęus ostendit, hæreticos *Irenæus.* exposuisse Scripturam, non sicut in manifestis & apertis locis sonat, sed ex figuratis, parabolicis & obscuris, locis, falsa & prodigiosa quædam extruxisse, quibus deinde manifestos & apertos locos eludebant. Et prætexebant, se illas interpretationes accepisse ex traditione, quę non per literas, sed per viuam vocem tradita fuisset. Ireuæus lib. 3. cap. 2. & lib. 2. cap. 35. & per sequentia capita. Ita etiam Tertullianus inquit: Nituntur his, quæ de ambiguitate cœperunt. In hoc igitur certamine de legitima expositione, siue de vero & natiuo sensu Scripturæ, cùm quidem hæretici suis interpretationibus prætexerent titulū Traditionum, Irenæus & Tertullianus prouocant ad veram traditionem Ecclesiæ. Nullum enim est dubiū primitiuam Ecclesiam accepisse ab Apostolis, & à viris Apostolicis, non tantùm textum (sicut loquimur) Scripturæ, verū etiam legitimam & natiuam eius interpretationē, quam quia primitiua Ecclesia, ad illa vsq; tempora sine fictione custodierat, ita vt certis documentis probare posset, à quibus eam accepisset, & ita retrò progressus fieret ad ipsos vsq; Apostolos, iucūdissima sanè fuit illa consideratio, qua piæ mentes plurimum confirmatæ fuerunt contra hæreticorum corruptelas. Sed priusquam progrediamur, recurrendum est ad statum huius nostræ disputationis de Traditionibus, an scilicet Irenæus & Tertullianus, in illa disputatione de Scripturæ interpretatione, dogma aliquod, aut interpretationem aliquam proferant ex traditionibus, extra & præter Scripturam, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possit. Certè Irenæus, libro quarto, capite sexagesimotertio dicit, legitimam expositionem esse secundum Scripturas. Et libro secundo, capite 46. & 47. tradit regulas aliquot de interpretatione Scripturæ, ex quibus intelligi potest, quæ sit verè Apostolica traditio, de interpretatione Scripturæ. 1. Sanum sensum, & qui sine periculo est, illum esse, qui apertè & sine ambiguo, ipsis dictionibus in Scripturis ponitur. Addit autem, Vniuersæ Scripturæ, & Propheticæ & Euangelicæ in aperto & sine ambiguitate, & similiter ab omnibus, audiri possunt. Item, Habe-

mus regulam ipsam veritatem, & in aperto positũ da Deo testimonium, hoc est (sicut Augustinus inquit) in his, quæ apertè in Scripturis posita sunt: inueniuntur illa omnia, quæ continent fidem, moresque viuendi. 2. Quæ verò in parabolis ambiguè, nõ apertè, neq; ipsa dictione, neq; sine controuersia in scripturis dicta sunt, non esse interpretanda contra ea, quæ apertè dicta sunt, neq; inde extruẽdũ aliquid, quod ex aliis, quæ manifestè dicta sunt, probari non possit. Ideò exercitium quidem, & inquisitionem in huiusmodi locis probat, ita autem ne excidamus ab ea suasione, quæ manifestissimè prædicatur, hoc est, obscura Scripturæ loca vult exponi ex illis, & secũdum illa, quæ manifestissimè in Scriptura posita sunt. 3. Interpretationem vult ita institui, vt veritatis corpus integrum, & simili aptatione membrorum, & sine concussione perseueret, hoc est, interpres totum corpus doctrinę, quæ in Scripturis traditur, sibi præponere debet, ne interpretatio contra illud feratur. Et videtur idem velle, quod Tertullianus dicit, secundũ plura interpretanda esse pauciora, & quod Paulus Ro. 12. exigit, vt prophetia sit analoga fidei. 4. Multa sunt mysteria in scriptura, quæ in hac infirmitate perscrutari non possumus. Dicit igitur, si omnium quæ in Scripturis requiruntur, absolutiones non possumus inuenire, alium tamen Deum nõ requiramus: hoc est, sicut antea dixerat, ab ea suasione, quæ in Scripturis manifestissimè prædicatur, non excidamus. Ita in Scripturis quædam absoluamus secundum gratiam Dei, quædam autem commendemus Deo, non solum in hoc seculo, sed & in futuro. Et tandem concludit: Si secundum hunc modum, quædam quæstionum Deo commiserimus, & fidem nostram seruabimus, & omnis Scriptura à Deo nobis data, consonans nobis inuenietur: & parabolæ his, quæ manifestè dicta sunt, consonabunt: & manifestè dicta, absoluent parabolas: per dictionum multas voces vnam consonantem melodiam in nobis sentiemus.

Has de interpretatione regulas ex Irenæo ideò annotaui, tum quia vtiles & pulchræ sunt, ex Apostolica traditione acceptæ, tum verò præcipuè, vt ostenderem veterem Apostolicæ & primitiuæ Ecclesiæ traditionem, de interpretatione Scripturæ, non abduxisse homines à Scriptura, nec in interpretatione finxisse dogmata quędam extra & præter Scripturam, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possent, sed ex ipsis Scripturis, & secundum Scripturas, institutum & sumptum fuisse sanum Scripturæ sensum.

Ad Apostolicas etiã traditiones de interpretatione præcipue pertinet, quid Irenæus & Tertullianus, quando de veritate expositionũ prouocant ad Apostolorum traditionẽ, quę in Ecclesijs syncera tunc adhuc seruabatur, recitant & describũt, qualis sit illa traditio: Symbolum scilicet, seu regula fidei, cuius verba in tertio genere traditionũ annotauimus. Nihil autẽ ibi est sine Scriptura, extra & præter Scripturam, sed sicut Irenæus de Polycarpi traditionibus inquit: πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς.

Has vero germanas, antiquas, & veras Apostolorum traditiones, summa cum reuerentia amplectimur. Profitemur enim, nos vera fide amplecti omnia scripta Prophetarum & Apostolorum, & quidem in hac ipsa natiua sententia, quæ expressa est in Symbolis Apostolico, Niceno & Athanasiano. Damnamus etiam constantissimè omnes furores, qui pugnant cum Symbolis, quiq; condemnati sunt veris Ecclesiæ iudicijs. Tertullianus Symbolũ vocat regulam fidei, qua salua, & forma eius manente in suo ordine, possit in Scriptura tractari, inquiri, si quid videtur vel ambiguitate pendere, vel obscuritate obumbrari. Et ita Augustinus expositurus Genesin, præmittit articulos fidei, vt in explicatione quæstionũ difficillimarum, si nihil dixerit contra hanc regulam fidei, sed quę illi consentanea sunt, non possit dici errasse, etiamsi fortè sensum & mysteria verborũ non vbiq; assecutus, nec quæstionib. satisfecisse per omnia videri posset. Irenæus etiam lib. 1. cap. 3. de regula illa fidei, quam supra descripsimus, inquit: Et neq; qui valdè pręualet in sermone, ex iis, qui præsunt in Ecclesiis, alia quàm hæc sunt dicet, neque qui infirmus in dicendo deminorabit traditionem. Et cap. 4. recitat qui fuerint quasi loci communes in explicationibus eorum, qui doctiores fuerunt, exquirere scilicet ea, quæ in parabolis dicta sunt, & adiungere veritatis argumento: dispositionem Dei in genere humano factam enarrare: de lapsu Angelorũ & hominum disserere: quare quædam temporalia, quædam æterna, quędam terrena, quędam cœlestia vnus & idem Deus fecerit, annunciare: quare in veteri Testamento, alia atque alia forma inuisibilis Deus apparuerit: de discrimine veteris & noui Testamenti: quare concluserit Deus omnia in incredulitatem, vt in vniuersis misereatur: quare verbum Dei caro factum, quare non in initio, sed in nouissimis temporibus apparuerit: de fine seculi, de futuris quæ in Scriptura prædicta sunt, de resurrectione, de vocatione Gentium, &c.

Hæc igitur omnia, quæ de legitima expositione, & sano sensu Scripturarum, ex traditione Apostolorum, Irenæus, & Tertullianus recitant, cùm recipiamus & amplectamur, non possumus accusari, quòd veras, genuinas & veteres Apostolorum traditiones de Scripturæ interpretatione negligamus aut repudiemus. Illud verò quod Pontificij sibi arrogant, fatemur nos improbare, quòd volunt nos simpliciter recipere quasuis interpretationes, quas ex scrinio pectoris Pontificij, siue ex decretis prælatorum Ecclesiæ, sine liquidis & certis sacræ Scripturæ probationibus & documentis nobis obtrudunt. Hoc enim non est traditionis Apostolicæ, sicut iam ostendimus.

QVINTVM GENVS *traditionum.*

Quintum genus Traditionum constituemus illud, quòd Patres aliquando ita vocant illa dogmata, quæ non totidem literis & syllabis in Scriptura ponuntur, sed bona, certa, firma & manifesta ratiocinatione, ex perspicuis Scripturæ testimoniis colliguntur. Nazianzenus rectè & venustè dicit. Quædam & esse, & dici in Scripturis: quędam verò esse in Scripturis, tametsi non dicantur. Idem libro quinto, de Theologia, recitat obiectionem hæreticorum, negantium Spiritum sanctum esse Deum: Vnde, inquiunt, peregrinum hunc Deum, & Scripturæ verbis nusquam expressum nobis introducis? Respondet autem: Sicut patrem esse ingenitum, non ponitur tot syllabis in Scriptura, tamen ex illis, quæ scripta sunt colligitur: vt cùm dico, bis quinq;, non dico decem, tamen si inde colligam, & dicam decem, rectè dico: Ita si aliquid in Scriptura exprimitur, si illud

Origenes. nomine donatum enunciem, rectè facio. Ita Origenes, lib. 5. ad Roman. dicit: Eccleſia ab Apoſtolis accepit traditionem, etiam paruulis Baptiſmum dare. Idem in Leuit. homilia 8. dicit, ſecundum Eccleſiæ obſeruantiam, etiam paruulis Baptiſmum dari. *Auguſtinus.* Auguſtinus etiam de Baptiſmo contra Donatiſtas, libr. 4. capit. 23. de paruulorum Baptiſmo inquit: Quod traditum tenet vniuerſitas Eccleſiæ. Et addit: Quod vniuerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi Apoſtolica autoritate traditum rectiſſimè credimus. Et de verbis Apoſtoli. Sermon. 14. de Baptiſmo paruulorum: hoc habet autoritas matris Eccleſię, hoc fundatus veritas obtinet Canon.

Affirmant igitur Origenes & Auguſtinus Baptiſmum paruulorum eſſe traditionem Apoſtolicam. Hoc recipimus. Sed reſpiciamus ad ſtatum diſputationis noſtræ cum Pontificiis, de Traditionibus: An ſcilicet affirment, eſſe talem traditioné, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſit. Et illæ quidem literæ & ſyllabæ non reperiuntur in ſcriptura: Infantes ſunt baptiſandi, Apoſtoli baptiſarunt infantes. Sed Patres quando dicunt, Baptiſma paruulorum eſſe traditionem: idem probant & confirmant certis & manifeſtis ſcripturæ teſtimoniis.

Lindanus. Et quia Lindanus, hac traditione nobis inſultat, quaſi dogma aliquod fidei ſine Scripturæ teſtimoniis, ex ſola traditione non ſcripta recipiamus, annotabo aliquot veterum teſtimonia, quòd valdè multis ſcripturę teſtimoniis probent, & confirmēt illam traditionem, Paruulos eſſe baptiſandos. Auguſtinus enim dicit: Et ſi quiſquam in hac re autoritatem diuinam quærat, quanquā quod vniuerſa tenet Eccleſia, non niſi autoritate Apoſtolica traditum rectiſſimè credimus: tamen veraciter conijcere poſſumus, quid valeat paruulis Baptiſmi Sacramentum ex circumciſione carnis, &c.

Origenes vbi dicit, traditionem Apoſtolorum eſſe, paruulis Baptiſmum dare, mox addit. Sciebant enim illi, quibus myſteriorum ſecreta commiſſa ſunt diuinorum, quia eſſent in omnibus genuinæ ſordes peccati, quæ per aquam & ſpiritum ablui deberent: propter quas etiam corpus ipſum corpus peccati nominatur.

Irenæus. Ita Irenæus, libr. 2. capit. 39. dicit: Omnes venit Chriſtus per ſemetipſum ſaluare: omnes inquam, qui per eum renaſcuntur in Deum, infantes, paruulos, pueros, iuuenes & ſeniores.

Origenes. Origenes in Lucam, homil. 14. Quomodo poteſt vlla lauacri in paruulis ratio conſiſtere, niſi iuxta illum ſenſum: nullus mundus à ſorde, nec ſi vnius diei quidem fuerit vita eius ſuper terram. Et quia per Baptiſmi Sacramentum, natiuitatis ſordes deponuntur, propterea baptiſantur & paruuli. Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poterit intrare in regnum cælorum.

Cyprianus. Cyprianus lib. 3. epiſt. 8. paruulorum Baptiſma inde probat: Cùm Dominus in Euangelio dicit: Filius hominis non venit animas hominum perdere, ſed ſaluare quantum in nobis eſt, ſi fieri poteſt, nulla anima perdenda eſt. Nam Deus vt perſonam non accipit, ita nec ætatem.

Chryſoſtom. Chryſoſtomus homilia de Adam & Eua: Ideò prædicat Eccleſia Catholica debere paruulos baptiſari, propter originale peccatum, de quo ſanctiſſimus ille benè clamabat: In iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.

Ambroſius libro 10. epiſt. 89. dicit: Pelagianos euacuare Baptiſma paruulorum: cùm Ioannes proteſtetur: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Item, Sicut nunc in Eccleſia manet conſtitutio Saluatoris dicentis: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non intrabit in regnum cælorum: ita de circumciſione in lege præcautum erat, niſi in die circumcideretur octauo, exterminaretur anima, &c. *Ambroſius.*

Auguſtinus epiſt. 89. Dicunt infantem non baptiſatum perire non poſſe: quia ſine peccato naſcatur, ſed dicit doctor gentium, in quo Chriſtus loquebatur: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccarunt. Item, Iudicium ex vno delicto in condemnationem, gratiam autem ex multis delictis in iuſtificationem: Proinde iſti, quem fortè inuenerunt infantem, non ex illius vnius hominis concupiſcentia procreatum, ipſum dicant illi damnationi non eſſe obnoxium, nec per Chriſti gratiam ab illa damnatione eſſe liberandum. Ideò non eſt ſuperfluus Baptiſmus paruulorum: vt qui per generationem illi condemnationi obligati ſunt, per regenerationé ab eadem condemnatione liberentur. Non autem inuenitur homo, qui præter Chriſtum ſpiritualiter regeneretur, *Auguſtinus.*

Has veterum ſententias ideò recenſui, vt Lector ipſe videat, Baptiſmum paruulorum ita ab ipſis vocari traditionem, vt valdè multis, certis & firmis Scripturæ teſtimoniis illum probent & confirment. Iuſſi enim ſunt Apoſtoli baptiſare omnes Gentes, ſcribuntur baptiſaſſe totas domos, ſeu familias, in quibus non eſt dubium, comprehendi etiam infantes, quos Chriſtus ſibi iubet adduci. Andradius inſultat nobis Auguſtini teſtimonio, *Auguſtinus.* qui de Baptiſmo contra Donatiſtas, lib. 2. cap. 7. inquit: Quam conſuetudinem (non rebaptiſandos ab hæreticis ſemel baptiſatos) credo ab Apoſtolica traditione venientem, ſicut multa non inueniuntur in literis eorum, neque in Conciliis poſteriorum, & tamen quia per vniuerſam cuſtodiuntur Eccleſiam, non niſi ab ipſis tradita & commendata creduntur.

Et de eadem diſputatione contra Creſconium, libr. 1. cap. 33. inquit: Quamuis huius rei certæ, de Scripturis Canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen Scripturarum etiam hac in re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuerſæ iam placuit Eccleſiæ, quam ipſarum Scripturarum commendat autoritas, vt quoniam ſancta Scriptura fallere non poteſt, quiſquis falli metuit huius obſcuritate quæſtionis, eandem Eccleſiam de illa conſulat, quam ſine vlla ambiguitate ſancta Scriptura demonſtrat, &c. His ſententiis poſſunt fucum facere illis, quibus ignota eſt integra Auguſtini diſputatio. Sed Auguſtini quæſtio in illo loco hæc eſt: An poſſit proferri exemplum ex Scripturis Canonicis, quòd aliquis ab hæreticis veniens, vel denuò ſit baptiſatus, vel ſine iteratione Baptiſmi, poſt pœnitentiam per impoſitionem manuum ſit ſuſceptus. Et fatetur in neutram partem exemplum de facto, ex Scriptura poſſe proferri.

Sed de iure (vt ita loquar) diſputans, vtra ſententia ſit, vel vera vel falſa, quæro ab Andradio, num Auguſtinus ſola nitatur conſuetudine, & titulo traditionis non ſcriptæ, ita vt conſuetudo,

& tradi-

& tradito illa Ecclesiæ, nullo scripturæ testimonio probari & confirmari possit? Hic enim est status nostræ disputationis eum Pontificiis. Et illi quidē pro stabiliendis suis traditionibus, quas nullo Scripturæ testimonio probare possunt, illis Augustini sententiis abutuntur: sed magna impudentia luculentam iniuriā faciunt Augustino. Prolixa enim disputatione ex multis Scripturæ testimoniis sententiam suam probat. Et quia videri possunt illæ Augustini sententiæ, traditioni & cōsuetudini Ecclesiæ, sine testimoniis scripturæ, plusculum tribuere, loca quædam ex ipsa Augustini disputatione annotabo, quæ ostendent, ipsum nullo modo secutum traditionem aut consuetudinē, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possit. Libro 1. de Bapt. cont. Donatistas, cap. 7. Ne videat humanis argumentis agere, ex Euangelio profero certa documenta, lib. 2. capit. 14. Quid sit periculosius vtrum non baptisari, an rebaptisari, iudicare difficile est. Verum tamen recurreus ad illam statera Dominicam, vbi non ex humano sensu, sed ex authoritate diuina rerum momenta pensantur, inuenio de vtraq; re Domini sententiam. Qui lotus est, non habet necessitatem iterum lauandi, &c. Nisi quis renatus ex aqua, &c. Ipsa denique Ecclesia, sic traditum tenet, &c.

Lib. 3. cap. 4. Profectò issem in Cypriani sententiam, nisi me ad diligentiorem considerationem reuocaret tanta autoritas aliorum, non quia fieri non potuit, vt in obscurissima quæstione verius pluribus, vnus pauci sentirent: sed quia non facilè pro vno vel pro paucis aduersa innumerabiles eiusdem religionis & vnitatis viros, nisi perractatis pro viribus, atque perspectis rebus ferenda est sententia. Lib. 4. cap. 6. Illa consuetudo, quam etiam tunc homines sursum versus respicientes, non videbant à posterioribus institutam, rectè ab Apostolis tradita creditur. Sed mox addit, capit. 7. Quanto robustius nunc dicimus, quod Ecclesiæ consuetudo semper tenuit, & quod plenariū Concilium confirmauit, hoc sequimur. Huc accedit, quia bene perspecta ex vtroq; latere disputationis, rationibus & Scripturarum testimoniis, potest etiam dici. Quod veritas declarauit, hoc sequimur.

Libr. 4. cap. 4. Quisquis & Ecclesiæ consuetudine, & posteriori robore plenarij Concilij, & tot tantisq; sanctorum Scripturarum testimoniis, & perspicuis rationibus veritatis intelligit, Christi Baptismū verbis Euangelicis consecratum, nō fieri cuiuslibet hominis peruersitate peruersum, &c.

Libro 5. cap. 23. Apostoli nihil quidem exinde præceperunt, sed consuetudo illa, ab eorum traditionne exordium sumpsisse credendum est: sicut sunt multa, quæ vniuersa tenet Ecclesia, & ob hoc ab Apostolis præcepta benè creduntur, quanquam scripta non reperiantur. Sed audi, quid mox subiungat: Contra mandatum Dei esse, quòd venientes ab hæreticis, si iam illic Baptismum Christi acceperunt, baptisantur: quia Scripturarum sanctarum testimoniis non solum ostenditur, sed planè ostenditur, &c.

Cyprianus. Cap. 26. Quòd autem Cyprianus nos admonet vt ad fontem recurramus, hoc est, ad Apostolicam traditionem, & inde canalem in nostra tempora dirigamus, optimum est, & sine dubitatione faciendum. Traditum est ergo nobis, sicut ipse commemorat, quòd sit vnus Deus, vnum Baptisma, & lib. 6. cap. 1. poterat iam sufficere, quòd toties repetitis rationibus, adiunctis etiam diuinarū Scripturarum documentis ostendimus, &c. Hæc pluribus quàm fortassis necesse videri poterat, ex Augustino reperiui. Quia enim aliquoties in hac disputatione meminit traditionis, ostendendum fuit falsum esse, quod Pontificij inde extruunt, ex sola traditione multa esse credēda, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possunt. Augustin. enim, qui concedit, facti quidē nullum extare in scriptura exemplū, ipsum tamē ius (vt hoc modo loquar) ostendit multa certa habere in Scripturis documenta. Nec nos de literis & syllabis contendimus, modò res ipsa habeat certa in Scriptura fundamēta. Et concedimus magnum robur esse, si Ecclesiæ consuetudo & traditio, cum certis & manifestis Scripturæ testimoniis consentiat. Hic verò est status controuersiæ inter nos & Pontificios: An in dogmatibus Ecclesiæ recipienda sit, siue consuetudo siue traditio, quæ nullo scripturæ testimonio probari potest, semper enim repeto Apostadij verba.

Ad hoc quintum genus traditionum, multæ pertinēt veterū disputationes de dogmatibus, quæ reipsa in scriptura, certa & firma habent testimonia, licet totidem literis & syllabis non exprimantur: vt quòd filius sit ὁμοούσιος patri. Ariani siquidem funestis tragœdiis orbem turbabant: cùm nullum dogma recipiendū sit, præter ea, quæ scripta sunt, ideo repudiādum esse ὁμοούσιον, quia sit ἄγραφον. Patres verò in illa disputatione non apponebant Arianis hoc axioma, multa dogmata, quæ nullo Scripturę testimonio probari possunt, propter solum traditionis titulū suscipiēda & credenda esse, sed simpliciter respondebant, licet vocabulum nō extet in Scriptura, rem ipsam tamen habere certissima & Scripturæ testimonia. Ita Athanasius Tomo 2. in oratione, quòd decreta Nicenæ Synodi commodis & piis verbis sint exposita: Tametsi hæ voces, inquit, in Scriptura nō reperiantur, habent tamen eam sententiam, quam Scripturæ volunt. Athanasius.

Et Cyrillus, lib. 2. dialogorum de Trinitate, ad obiectionem, quòd homousiou sit ἄγραφον, respōdet rem ipsam, quæ per illud vocabulum significatur, habere certissima Scripturæ testimonia, vt si quis dicat Deum incorporeum. Eadem ratio est de vnione personali, de duabus naturis in Christo, & similibus. Falsum enim est, Ecclesiam illa dogmata habere sine Scripturæ testimoniis, ex sola Patrum traditione. λογομαχίαν verò illorum, qui de vocabulis tantùm rixantur, cùm res ipsa habeat Scripturæ testimonia, meritò improbantur. Cyrillus.

Multa talia sunt exempla de modis loquendi à Patribus acceptis, quorū tamen ipsæ res in scriptura sunt fundatissimæ. Ita Basilius diuinitatem Spiritus sancti probat ex scripturæ sacræ testimoniis, & adiicit etiam antiquitatis consensum. Formulam verò glorificationis, Gloria Patri & Filio cum Spiritu sancto, probat ex traditione Patrum, quæ tamē cum doctrina Scripturæ consentit. Et tamen formula illa, ex traditione accepta, nunc mutata est, dicimus enim: Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto: quia ad verba institutionis Baptismi, propius connenit coniunctio Et, quàm præpositio Cum. Ita traditiones exiguntur ad Scripturam, & cedunt scripturæ. Nazianzenus, libro 5. de Theologia dicit φιλίαν τοῦ γράμματος, studium literæ, esse pallium seu prætextum impietatis. Hoc Lindanus ita deprauat, quasi Nazianzenus sentiat impietatem esse, ita addictum esse Scripturæ, vt nullum

nullum dogma recipiatur, quod Scripturæ testimoniis probari non possit, cum ipse Nazianzenus dogma illud, quod ibi tractat de diuinitate Spiritus sancti, multis Scripturæ testimoniis prolixè probet. Sed illos reprehendit, qui cùm non totidē literis & syllabis in Scriptura reperiāt: Spiritus sanctus est Deus, eiusdem essentiæ, cum Patre & Filio, licet dogma illud aliis certis Scripturæ testimoniis firmiter probetur: vtuntur tamen sophisticis tergiuersationibus, vt impietatē suam aduersus Scripturæ sententiam, prætextu aliquo occultare possint. Ideò non vocat studium Scripturæ, sed literæ: non γραφῆς, sed γράμματος. Et hoc est quod Epiphanius contra Apostolicos dicit: ταῖς ἰσταῖς γραφαῖς μόνον κέχρηνται. hoc est, Illa tantùm quæ totidē literis & syllabis in Scriptura posita sunt, admittūt.

SEXTVM GENVS traditionum.

Sextum genus traditionum constituemus illud, quod de Catholico Patrum consensu dicitur. Vsitata enim est illa forma loquendi, Patres ita tradiderunt. Iniuriā autem nobis facit Andradius quòd clamitat, nos in vniuersum antiquitatis testimoniis nihil tribuere, Patrum autoritatē nihili pendere, Ecclesiæ approbationem, fidem, maiestatemq; labefactare. Bona enim conscientia affirmare possumus, nos post sacræ Scripturæ lectionem aliquid, quantum quidē Domini gratia concedit, in inquirendo & inuestigando veræ & purioris antiquitatis cōsensu posuisse, & quotidie adhuc ponere. Patrum enim scriptis suum, & quidem honorificum, qui illis debetur, tribuimus locum, vt qui multos Scripturæ locos, præclarè explicauerunt, antiqua Ecclesiæ dogmata, contra nouas hæreticorū corruptelas defenderūt, idq; ex Scriptura, multos locos doctrinæ rectè explicarunt, multa de historia primitiuæ Ecclesiæ annotarunt, & multa alia vtiliter monuerunt. Et cupimus id, quod de gratia Dei propter filium mediatorē credimus & speramus, vt membra veræ Catholicæ Ecclesiæ, in futura vita ipsum Filium Dei, Patriarchas, Prophetas, Apostolos, martyres & patres, qui verum fundamentū tenuerunt videre, & eorum familiaritate in omni æternitate frui. Mediocri igitur diligentia inquirimus consensum veræ, eruditæ & purioris antiquitatis, & Patrum testimonia, quæ Scripturæ consentanea sunt, amamus & magnifacimus. Est enim nostrorum sententia, quod in controuersiis religionis, iudex sit ipsum verbum Dei, & quòd postea accedat confessio veræ Ecclesiæ. Semper enim sequuntur verbum, tanquam iudicem, aliqui pij, & confessione firmiorum adiuuantur infirmi. Valet igitur in Ecclesia, sententia congruens cum verbo Dei, & confessione piorum, siue sint plures, siue pauciores impiis. Ita veteres damnauerunt Samosatenum, & deinde Arrium. Iudex erat verbum Dei, id est, testimonia ex Euangelio, bona fide, & sine sophistica prolata, quæ conuincunt non calumniosè iudicantem. Sed tamen adiuuabantur tunc quoque infirmi in pronunciando, confessione firmiorum eorum, qui Apostolos, aut eorum discipulos audierant, & quos constabat fuisse fideles custodes doctrinæ, vt Polycarpi, Irenæi, Gregorij Neocæsariensis: Ab his recentiores audierant, λόγον significare personam. Postea ipsi collatis dictis Euangelij, agnoscunt hanc natiuam esse sententiam, quam ab illis audierant. Aliqui etiam non solùm discunt à prioribus, sed etiam tanquam à firmioribus confirmantur. Ita Petrus Alexandrinus refutabat Meletium, citabat Euangelium, quod satis perspicuè docet, recipiendos esse lapsos, qui emendantur. Sed simul adiuuabatur exemplis prioris Ecclesiæ, quæ semper antea lapsos receperat. Ita nos pronuncismus de Baptismo infantium. Habemus testimonia in Scripturis manifesta, quæ affirmant extra Ecclesiam non esse salutem. Deinde & primæ Ecclesiæ testimoniis iuuamur. Ita iudex est verbum Dei, & accedit puræ antiquitatis confessio. Vult enim Deus in Ecclesia, esse ministeriū vocis: Quare audienda est Ecclesia, vt ductrix, sed fides ac inuocatio nituntur verbo Dei, non humana autoritate. Hæc ex locis communibus Philippi Melanchthonis, præceptoris mei descripta, hoc loco annotare volui, vt Andradij clamoribus opponerem publicum Ecclesiarum nostrarum testimonium, quàm reuerenter de consensu antiquitatis, de testimoniis veterum, de confessione & exemplis veteris Ecclesiæ sentiamus. Probamus piam & elegantem Basilij sententiam, qui in Homilia contra Sabellianos & Arium inquit: Maximè velim, velut simpliciter traditum accepi, ita etiam auditoribus tradere, sed quia circumstatis vos censores magis, quàm discipuli, necesse est nos, velut in iudicio contradictionem protendere. Vos autem hortamur, vt non quod vobis placet, à nobis audire quæratis: *Sed quod Domino complacet, & consonum est Scripturis, & non contrarium Patribus.* Et mox: Compescat te traditio: Dominus sic docuit, Apostoli prædicarunt, Patres conseruarunt, martyres confirmarunt, sis contentus dicere, velut edoctus es. Et de fidei confessione inquit: Traditurus sum quæ didici ex diuina Scriptura. Athanasius de humanitate Verbi circa finem inquit: Nos ista hausimus à magistris diuinitus afflatis, qui sacros libros euoluerunt.

Petrus Alexandrinus.

Dictum Basilij.

Fatemur etiam, nos ab illis dissentire, qui fingunt opiniones, quæ nulla habent testimonia vllius temporis in Ecclesia: sicut nostro tempore fecerunt, Seruetus, Campanus, Anabaptistæ & alij. Sentimus etiam, nullum dogma in Ecclesia nouum, & cum tota antiquitate pugnans recipiendum. Quid de consensu, & testimoniis antiquitatis honorificentius dici & sentiri posset?

Seruetus. Campanus. Anabaptistæ, &c.

Ita Irenæus ad Florinum scribit: Hæc dogmata Florine, sanam sententiam non habent: hæc dogmata dissentiunt ab Ecclesia, hæc dogmata ne hæretici quidem vnquam ausi fuissent pronunciare, hæc dogmata, qui ante nos fuerunt presbyteri, qui & Apostolorum discipuli extiterunt, non tradiderant. Hæc Eusebius, libro quinto, capite 20.

Sed profitemur & hoc quòd non ex nobis finximus, sed ab ipsis Patribus didicimus, quòd scilicet inquiramus & alleg. genuina testimonia Patrum, non ideo, quasi ea, quæ ex perspicuis Scripturæ testimoniis ostenduntur & probantur, per se nec certa, nec firma satis sint, aut non satis habeant ex se roboris & autoritatis, nisi accedat Patrū etiam consensus: sed causam quare allegentur, Augustinus disertè explicat, de Peccatorum meritis, libro 3. capite septimo. Hæc non ideò commemoraui, quòd disputatorum quorumlibet sententiis, tanquam Canonica autoritate nitamur; sed vt appareat, ab initio vsque ad præsens tempus quo ista nouitas orta est, hoc de originali peccato, apud

Qua de causa Patres allegari soleant.

to, apud Ecclesiæ filem tanta constantia custoditum, vt ab eis qui Dominica tractarent eloquia, magis certissimum proferre: vt ad alia falsa refutanda, quàm quod nunquam falsum refutari ab aliquo teneretur. Cæterum in sanctis Canonicis libris, viget huius sententiæ clarissima & plenissima autoritas. Idem de Nuptiis & Concupiscentia, libr. 2. capit. 29. Quid autem dicam de ipsis diuinarum Scripturarum tractatoribus, qui in Catholica Ecclesia floruerunt? quomodo hæc non in alios sensus conati sunt vertere, quoniam stabiles erant in antiquissima & robustissima fide, non autem nouitio mouebantur errore. Quos si colligere, & eorum testimoniis vti velim, & nimis longum erit, & de Canonicis authoribus, à quibus non debemus auerti, nimis fortasse videbor præsumpsisse, quàm debui.

Augustinus. Augustinus contra duas Epistolas Pelagianorum lib. 4. cap. 8. Non quòd Canonicis libris, vllius disputationis æquetur autoritas: sed vt admoneantur, qui putant sanctos Patres aliquid dicere, quemadmodum de his rebus ante noua hæreticorum vaniloquia Catholici antistites, eloquia diuina securi sunt: & sciant, à nobis rectam & antiquitatis fundatam Catholicam fidem, aduersus recentem Pelagianorum præsumptionem perniciemq; defendi.

Alterum quod de Patrum autoritate sentimus, etiam ab ipsis Patribus didicimus. Augustinus Epistola 19. ad Hieronymum: Alios scriptores (præter Canonicos) ita lego, vt quantalibet sanctitate doctrinaué præpolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt: sed quia mihi vel per alios autores Canonicos, vel probabili ratione, quòd à veritate non abhorreant, persuadere potuerint.

Epistola 111. Neque quorumlibet disputationes quamuis Catholicorum & laudatorum hominū, velut scripturas Canonicas habere debemus: vt nobis non liceat, salua honorificentia, quę illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare atque respuere: si fortè inuenerimus, quòd aliter senserint, quàm veritas habet, diuino adiutorio vel ab aliis intellecta, vel à nobis. Talis ego sum in scriptis aliorum, quales ego volo esse intellectores meorum.

Contra Cresconium, lib. 2. cap. 31. Ideo constitutus est Canon librorum Canonicorum, secundum quos de cæteris literis vel fidelium, vel infidelium liberè iudicemus. Cap. 32. Cypriani literas non vt Canonicas habeo, sed ex Canonicis considero: & quod in eis diuinarū Scripturarum autoritati congruit cum laude eius accipio: quod autem non cōgruit, cum pace eius respuo. Et addit: Quoniā Canonicum non est, quod recitas, ea libertate ad quā nos vocauit Dominus, hoc quod aliter sapuit, non accipio. Et mox: Ita hoc Cypriani de rebaptizandis hæreticis nō accipio, quamuis inferior incomparabiliter Cypriano. sicut illud Apostoli Petri, quod gentes iudaizare cogebat, nec accipio, nec facio, quamuis inferior incomparabiliter Petro. Cap. 32. dicit, se hoc modo nullam iniuriam facere Cypriano. Et de Baptis. contra Donatistas, libr. 7. cap. 20. dicit: Cyprianum potuisse aliter sapere, quam veritas postulabat, sine vlla eius contumelia credimus, quicunque diligimus Cyprianum. Ipse etiam Cyprianus, in Sermone de lapsis dicit, illum infamare martyrum dignitatem, qui affirmat martyres aliquid mandare, quod in lege Domini scriptum non sit. Augustinus ad Vincentium Victorē, libro secundo. Negare non possum nec debeo, sicut in ipsis maioribus, ita multa esse in tam multis opusculis meis, quæ possunt iusto iudicio, & nulla temeritate culpari.

Et de bono perseuerantiæ, cap. 21. Quamuis neminē velim, sic amplecti omnia mea, vt me sequatur, nisi in his in quibus me non errare perspexerit. Nam ꝑpterea nunc facio libros retractationū, vt nec meipsum in omnibus me secutum fuisse demonstrem. Et addit, se nec post retractationē quidem velle, per omnia sibi credi. Ita enim inquit: Arrogātius loquor, quàm verius, si vel nunc dico, me ad perfectionē, sine vllo errore scribendi iam in ista ætate venisse. Sed interest, quantū & in quibus rebus erretur: & quā facilè quisq; corrigat: vel quanta pertinacia suū defendere conetur errorē. Ita Epiphanius petit veniam, sicubi errarit, vel vltrà vires aliquid tentarit. Ambrosius etiam libr. 1. de Officiis modestissimè inquit: Nam arrogans videri arbitror, si inter filios suscipiam affectum docendi. Non Prophetarum gratiam, non virtutem Euangelistarū, nec Pastorum circumspectionem: sed tantummodò intentionem & diligentiam circa Scripturas diuinas opto assequi.

Iustinus quæst. 119. ad obiectionem, quòd Patres quidam diuersum senserint, respondet: Sed Apostolus, pater Patrū ita dicit, &c. Obseruet Lector, ipsorum Patrum sententiam esse: non ideo aliquid credi & recipi debere, quòd ex Patribus quispiam ita vel senserit, vel dixerit, nisi ex Scripturis Canonicis, hoc quod dicit probet. Potuisse enim Patres aliter sapere, quàm veritas postulat, & ad illam libertatē nos à Domino vocatos esse, vt de quorūcunq; scriptis secundum literas Canonicas liberè iudicemus. Et quando in Patrum scriptis, aliquid quod Scripturę non congruit, improbamus, & respuimus, fieri illud nulla temeritate, sed iusto iudicio, sine iniuria & contumelia Patrū, salua illorum honorificentia, & bona eorum pace. ab illis etiam, qui incomparabiliter inferiores sunt Patribus. *Iustinus.*

Et habemus præterea ipsorum etiam Patrum exempla, qui veterum erratis, sicubi à regula Scripturæ discesserunt, nō sanè proteruè insultant: sed tamen etiam ea quæ ad Canonem Scripturæ non congruunt, propter Patres non approbant, nec recipiunt. Idq; vt commodius demonstrem, non inutile fore iudico, si hoc loco breuiter annotauero rationes quasdam, quasi regulas, quas inter legendum obseruaui: quomodo Patres incommodè dicta veterum, non ad errorum patrocinia detorserint, sed commoda interpretatione, iuxta analogiam fidei, mitigarint & excusarint. Præcipuè verò Augustino multum negocij exhibuerunt Pelagiani, cumulatis multis veterum sententiis, incommodè dictis, de peccato originali, de libero arbitrio. Modestè verò Augustinus respondet. 1. Vobis Pelagianis nondum litigantibus, securius (inquit) loquebantur Patres de his articulis, lib. 1. contra Iulianum. hoc est, Extra contentionem, nondum motis controuersiis, Patres sępe non accuratè, sed securius multa disputabant. Illa verò securius dicta, sicut Augustinus loquitur, non sunt torquenda ad patrocinium eorum, quæ cum Scriptura non conueniunt. *Exempla in Patribus.* *Augustinus aduersus Pelagianos.*

2. Iulianus obiecerat Chrysostomi sententiam, infantes non habere peccata. Augustinus inquit:

Intelli-

intellige propris peccata, & nulla erit cōtentio. Sed inquit Iulianus: Cur ipse Chrysostomus non addit propria? Cur putamus, inquit, nisi quia disputās in Catholica Ecclesia, nō se aliter intelligi arbitrabatur: hoc asthinc cōmodius dicta Patrum, secundum analogiā fidei sunt interpratāda. Hoc modo Augustinus de natura & gratia, Hilarij, Ambrosij, Chrysostomi, Hieronymi, & sentētias, quas Pelagius pro sui erroris confirmatione allegauerat, addita cōmoda interpretatione ad analogiam fidei accōmodat: quam tamen interpretationem, nō semper ex ipsis quæ allegatæ erāt sententiis sumere potuit: sed eas vel ex manifestis Scripturæ sententiis, vel ex alijs Patrum dictis Scripturæ cōsentientib. petiuit. De gratia Christi lib. 1. ca. 48. ad Ambrosij dictum, probantis exemplo Zachariæ & Elisabeth, hominē in hac vita posse sine peccato esse, Augustinus ita respōdet: Dictum hoc est, quantum mihi videtur, secundum quandam inter homines conuersationem probabilem, nō secundum perfectionem iustitiæ. Nam & Paulus dicit, se fuisse sine querela: & tamen hanc iustitiam stercoribus deputauit.

Et de natura & gratia ca. 61. ad sententiam, quod Christus vincendo peccatum, & desideriis carnis domitis docuerit peccatū, nō esse necessitatis, Augustinus ita respondet: Quomodo dictum sit, autor huius sententię viderit, qualiter possit exponere: dum tamen nos minime dubitemus, Christum peccatum in se non habuisse quod vinceret. Et ibi ponit hanc sentētiam: Ego in huiusmodi quorumlibet hominum scriptis, liber, quia solis Canonicis debeo, sine vlla recusatione, consensum.

Augustini responsio ad dictū quoddam Ambrosij. III. Ad dictum quoddam Ambrosij, respondet li. 1. contra Iulianum: Hoc dictum est aduersus Manichæos, cōtra quos hoc sufficiebat. Et in libris retractationum, ipse Augustinus de se inquit: Disputabimus contra Manichæos, qui fingebant, naturā mali esse coæternam Deo: cōtra quos satis erat obtinere, malum esse ortum ex libero voluntatis arbitrio: & ideo, inquit, parum diximus de gratia. Patres igitur, quando cōtra hæreticos aliquos disputant, hoc tantum sibi proponunt, vt illorū opiniones euertant, de aliis interim articulis nō sunt admodum soliciti. Et inde multa, non satis circumspecte de aliis dogmatibus dicta, Patribus sæpe exciderunt. Ideo Augustinus inquit: Audi, quod ad rem præsentem spectat, quid de peccato originis, Basilius alibi sine vlla ambiguitate dicat.

Basilius. IIII. Basilius Epist. 41. de Dionysio Alexandrino inquit: Non omnia eius viri admiramur: imo sunt quædam, quæ penitus abrogamus. Habēt enim seminaria quędā impietatis τῶν ἀσεβῶν. Causam vero arbitror, nō mentis malignitatem, sed quod vehemēter voluit resistere Sabellio. Soleo igitur ipsum assimilare arborū insitori: qui dum nouellæ plātæ incuruū statum vult corrigere, nimia attractione à medio aberrat, & in cōtrariam partem nimium deflectendo peccat. Ita Athanasius Tomo secūdo, de sentētia Dionysij inquit: Ratio temporis & personæ cōsideranda est, quod ita scripserit. Sabellianismus enim tūc Ecclesias inuaserat: & Dionysius rudibus monstraturus, Patrem nō esse filium, de humanitate loquitur: ex illis enim quæ humanitatis sunt, compendio refutantur Sabelliani. Et ibi dicit Athanasius: Arriani videntes, se nihil posse ex Scriptura, pro sua hæresi habere, ad Patres se conuertunt: sicut prædones, cum de studiis suis male audiāt, fingunt sibi socios probos & modestos: & sicut Iudæi Scriptura conuicti, ad patrem Abraham confugiunt, &c. Et profecto eodem plane modo, Pontificij Scripturę testimoniis destituti & conuicti, prætextum ex Patribus quærunt.

Basilius Epistola 64. cum obiiceretur, Gregorium Neocæsariensem dixisse, patrem & filiū mentis cogitatione esse duos, hypostasi vero vnum, ita respondet: Hoc non dogmatice, sed in contentione esse dictum, in disputatione contra Ælianum. Volens enim Græcum hominem ad fidem cōuertere, non exactius circa verba disceptat, sed alicubi etiam concedit consuetudini eius qui inducitur. Ideo multas illic inuenias voces, quæ nūc maximum robur præbent hæreticis.

Chrysostomus. V. Chrysostomus lib. 1. de compunctione cordis inquit: Non putes hæc cohortatorie magis quam vere dici. Multa igitur apud Patres dicuntur exhortatorie magis quam dogmatice & vere.

Hieronymus. Ita Hieronymus ad Nepotianum dicit, se in Epistola exhortatoria ad Heliodorum, pro ætate lusisse, & calentibus adhuc rhetorum studiis, quædā scholastico flore depinxisse. Et contra Iouinianum: Rhetoricati sumus, & in morem declamatorum paululum lusimus.

VI. Est & illud discrimen in Patrū scriptis obseruandum: quod aliquando priuatas speculationes & deuotiones exponunt, aliquādo particularis alicuius Ecclesiæ cōsuetudinem describunt, aliquādo vero publica dogmata totius catholicę Ecclesię explicāt. Et inter hęc profecto, magnū est discrimen.

Vtilis est & hæc obseruatio, quod aliter agunt & disputant cum infirmis fratribus, aliter cum robustis, aliter cum domesticis fidei, aliter cum hæreticis, aliter cum philosophis, aliter cum principibus, quæ singula exemplis possent ostendi.

VII. Multa tolerarunt, & sæpe cesserunt temporum suorum consuetudini, etiam vbi vitij aliquid esse agnouerunt.

Augustinus. Ita Augustinus Epistola 119. Multa huiusmodi propter nōnullarum vel sanctarū vel turbulentarū personarū scandala deuitanda, liberius improbare nō audeo. Sed hoc nimis doleo, quia multa quæ in diuinis libris saluberrime pręcepta sunt, minus curātur, & iā multis præsumptionib. sic plena sunt omnia, &c. Ita vigilias & ἀγάπας, ad sepulchra martyrū alicubi laudat Augustinus: sed de morib. Ecclesiæ c. 34. & Epist. 64. reprehendit, & vellet abrogari.

Cyprianus. VIII. Elegantissima est Cypriani sententia libro secundo, Epistola tertia: Si solus Christus audiendus est, non debemus attendere quid aliquis ante nos faciendum putauerit, sed quid prior Christus, qui ante omnes est, fecerit. Neq; enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem. Et ideo si quis de antecessoribus nostris vel ignoranter, vel simpliciter hoc non obseruauit & tenuit, quid nos Dominus facere exemplo & magisterio suo docuit, potest simplicitati eius, de indulgentia Domini venia concedi. Nobis vero non poterit ignosci, qui nunc à Domino admoniti & instructi sumus: qui dum instruit in futurum, quid facere debeamus, de præterito ignoscit, quod simpliciter errauimus, &c. Considerent hanc sententiam, qui semper in ore habent, se malle cum Patribus errare, quam cum aliis recte sentire. Recte etiā nostri dicunt. Patres si admoniti fuissent, multa correcturos fuisse. Interest enim (sicut Augustinus inquit) quam facile quis corrigat, vel quanta pertinacia suum errorem defendere conetur.

G Postre-

Postremo, quādo illæ siue mitigationes, siue cōmodæ interpretationes eorum, quæ non satis cōmode à veteribus dicta erant, non recipiebantur & admittebantur, vel quando non poterant locum habere: Patres diserte improbarunt & damnarunt ea, quæ ad regulam Scripturę non congruebant. Ita Augustinus de Cypriani & de omnium scriptis, liberrime pronunciat: sicut sententias eius supra recitauimus. Ita in Irenæo, Chiliastarum sententia libere damnata est. Illa sententia, quod quidam salnati fuerint lege naturæ, quidam lege Moysis, quidam vero gratia Christi, extat apud multos vetustissimos Patres: sed Augustinus illam, vt Pelagianā, expresse damnat. Contra Donatistas illos qui Patrum errores amplectuntur, eo quod (sicut Quintilianus inquit) honestus error videatur, magnos duces sequentibus: dicit idem facere, ac si quis Petro similis esse vellet, negando Christū, vel cogendo Gentes ad Iudaisationem: vel si quis Dauidi affectaret similis esse, committendo adulterium.

Augustinum de Cypriani & aliorum scriptis.

Ita ergo ipsi Patres aliorum Patrum scripta tractarunt, & sua etiam hoc modo legi & accipi voluerunt. Quam sententiā nos libenter probamus, amplectimur & sequimur: Aduersarij vero nostri Pōtificij, quando contra ea quæ ex Scripturis demōstrantur, sententias aliquas ex Patribus, quomodocunq; conossatas, pro tuendis suis superstitionib. proferre possunt: volunt nos sine iudicio & recusatione, à Scriptura discedere, & sententiis quæ ex Patribus citantur, assentiri, etiamsi nullo Scripturę testimonio probentur. Et huius sententię, Staphylus & Lindanus Athanasium non verentur autorē facere. Citant enim mutilatum & truncatum eius dictū ad Epictetum: Hoc solum hæreticis respondere & dicere sufficit, hæc non esse Catholicæ Ecclesiæ, neq; Patres ita sensisse. Vtq; facilius ad hoc Pontificiorū propositum torqueri possit Athanasij sententia, Nannius interpres eam ita vertit: Tantummodo ad ea respondendū est, quod ipsum per se sufficit, Patres non ita sensisse, cum Græca verba simpliciter dicant: τοῦτο μόνον ἀποκρίνασθαι πρὸς τὰ τοιαῦτα, καὶ αὐτοῖς ἀρκεῖ. Sed insignem faciunt iniuriā Athanasio. Ad Epictetum enim recenset prodigiosos quorundam errores, Verbum in corpus est cōmutatum, corpus Christi constituere quaternitatem in Deitate, corpus esse coæternum & consubstantiale Deitati: & similia opinionum & verborū portenta. De illis vero dicit: Hæc nudis verbis tantū descripsi: vt qui solum audiat, fœditatem illorū & impietatem statim animaduertat. Quæ.n. manifeste praua peruersaq; sunt, ea curiosius tractara nō oportet, ne contentiosis hominibus ambigua videantur: sed hoc solum ad talia respondere & dicere sufficit, ea non esse Ecclesiæ Catholicæ, & Patres ita non sensisse. Ne vero ea solido silentio occasionem impudentiæ sibi sumant, paucas ex Scriptura sententias opponemus, &c. Quæso te Lector, conferas hanc integram Athanasij sententiam, cū mutila Pontificiorum allegatione: & statuas inde, quo candore Pontificij, tractent Patrum testimonia.

Quomodo Patres aliorum Patrum, & non sua scripta legi voluerunt.

VII. GENVS TRADITIONVM.

Septimum genus traditionum est, quod vbi veteres mentionem faciunt traditionum non scriptarum, proprie non intelligunt dogmata fidei sine Scriptura, extra & præter Scripturam recipienda, etiāsi nullo Scripturę testimonio probari possunt: sed de ritibus & consuetudinibus quibusdam vetustis loquuntur, quos propter antiquitatem ad Apostolos retulerunt. Ita Basilius vocat quidē dogmata sine scripto, ex traditione accepta: sed recēset, non articulos aliquos fidei, sed tantum ritus quosdā: Cruce signare: ad Orientem conuerti in oratione: verba ἐπικλήσεως, dum ostēditur panis Eucharistiæ, & quæ in celebratione Eucharistiæ ante & post verba institutionis recensentur: benedictio aquæ baptismatis, & baptizati, illinitio oleis: trina immersio: abrenunciatio Satanę in Baptismo, confessio fidei. Origenes innumeras recenset genuflexiones in oratione, ritus Eucharistiæ & Baptismi. Hieronymus contra Luciferianos ex Tertu recēset, Die Dominico & à Pascha vsq; ad Pentecosten non ieiunare, nec de geniculis adorare, prægustare lac & mel post Baptismum, oblationes pro defunctis, & pro natalitiis annua die, &c. Et de his quidē traditionib. an singulæ & omnes sint Apostolicæ, in postremo genere traditionū dicemus. Nunc tantū ostendere volui, Patres quando de traditionibus non scriptis loquuntur, tātum de vetustis quibusdam ritibus disputare: non hoc agere (sicut Pontificij contendunt) vt multa dogmata fidei, quę licet nullo Scripturæ testimonio probari possint, pari tamen reuerentia & pietatis affectu suscipiantur, sicut illa quæ certa & manifesta habent in Scriptura testimonia. Sicut igitur discrimen est inter doctrinam, & inter ritus: ita disputatio Pontificiorū, de traditionibus non est eadem cum illa quæ extat apud veteres. Et si prius de doctrina consensus cōstitueretur, de ritibus facile posset iniri ratio & concordia. Apostolos igitur ritus quosdam ordinasse & tradidisse Ecclesiis, ex scriptis ipsorum certo constat. Et verisimile est, quosdam etiam alios externos ritus, qui in Scriptura annotati non sunt, ab Apostolis traditos esse.

Basilius.

Origenes.

Hieronymus.

Nullum etiam dubium est, Ecclesiā post Apostolos, pro ratione ædificationis, ordinis & decori, alios quosdam ritus addidisse. Et nullis quidē certis & firmis documentis probari potest, qui sint ritus, certo ab Apostolis traditi, qui ex Scriptura ostendi non possunt. Possumus tamen habere certam Apostolicam rationem, de diiudicatione & vsu omniū traditionum, de ritib. seu ceremoniis externis, vndecunq; tandem originem suam habeant. Et hoc certius & vtilius est quam de autoribus incertas texere altercationes. Ne igitur traditiones de externis ritibus sine certa aliqua Apostolica regula, vel in ambiguo fluctuent, vel in infinitum vagentur: ex illis ordinationibus seu ritibus externis, quos Apostolos tradidisse, certo ex ipsorum scriptis cōstat, colliguntur certæ quædam regulę, secundum quas, de quibusuis ritibus seu ceremoniis, Apostolica ratione iudicari & debet, & potest.

I. Sunt quidam ritus, qui ex Scriptura ita probari possunt, quia continent vsum, exercitium, & vtilē declarationem eius doctrinæ, quæ in Scriptura diuinitus præscripta est. Ita 1. Cor. 11. Paulus ex institutione deducit, quomodo pie celebranda sit Cœna Dominica. Et ex doctrina Apostolorū, quę Scriptura cōprehensa est, deductū est. 2. Thes. 3. de separādis illis qui inordinate viuunt, 1. Cor. 5 de excōmunicatione, Actor. 14. de constituendis ministris Ecclesiæ, &c. Et tales ritus merito amamus & retinemus: quales sunt confessio fidei, abrenunciatio Satanæ, & alij ritus in actione Baptismi: qui doctrinam de Baptismo in Scriptura traditam vtiliter ad

ædifica-

ædificationem explicant & illustrant. Ita de abrogatione Sabbati, manifesta extant Scripturæ testimonia: & quod Apostoli prima Sabbati conuentus celebrarint, Scriptura nõ obscure indicat, Act. 20. 1. Cor. 16. Et Apocalyp. 1. extat appellatio diei Dominicæ. Ita ex doctrina de charitate proximi, & de infirmis in fide suscipiendis, Apostoli condiderunt decretum suum.

Tales etiam sunt illæ consuetudines Ecclesiasticæ, quas Augustinus existimat ex Apostolorũ traditione originem habere: de baptizandis infantibus, de non rebaptizandis, qui Baptismum ab hæreticis, secundum formam à Christo institutã acceperant. Illæ enim consuetudines tradunt exercitiũ & vsum eius doctrinæ, quæ in Scripturæ testimoniis comprehensa est. Tales ritus quin vocẽtur Apostolici, non pugnamus: cum hoc modo, sicut dictum est, habeant in ipsa Scriptura testimonium.

II. Apostolicos ritus Paulus hisce notis insigniuit: vt scilicet omnia fiant decenter, ordine, & ad ædificationem. Ita 1. Corin. 11. ritum de velandis mulieribus, ostendit probabilem esse ex Scriptura: allegat consuetudinem, & ostẽdit seruire decoro. Ita 1. Cor. 14. monstraturus rationes ordinationis, de linguis, prophetia, Psalmis, oratione, &c. recenset ædificationẽ, decorum & ordinem. Et tales sane ritus iudico retinendos & seruandos, qui sunt (sicut eleganter dictum est) incitamẽta & retinacula pietatis: hoc est, iuxta Pauli regulam, qui primo faciũt ad ædificationem, vt homines inuitentur ad verbũ, ad Sacramenta, & ad cætera pietatis exercitia: vt doctrina commodius proponatur, pluris fiat, auidius accipiatur, & melius retineatur: vtq; accendatur & foueatur pœnitentia, fides, oratio, pietas, misericordia, &c. Secundo, qui seruiunt ordini. Oportet enim in publicis Ecclesiæ congressibus, esse ordinem dignum grauitate Ecclesiastica.

Tertio, qui ad decorum faciunt. Intelligitur autem εὐσχημοσύνη, non theatrica pompa, siue aulica magnificẽtia: sed tale decorum, vt externis ritibus ostendatur, quid tribuamus verbo, Sacramentis, & reliquis Ecclesiasticis exercitiis, vtque reliqui ad reuerentiam verbi, Sacramentorum, & congressuum Ecclesiasticorum inuitentur.

III. Ritus Apostolicos moderatur Christiana libertas: vt scribit ceremoniæ sint genere indifferẽtes, numero paucæ, sint piæ & vtiles, ad ædificationem, ordinem & decorum: vtq; totum hoc genus, extra casum scãdali, liberas habeat obseruationes: & pro ratione ædificationis, loci, temporum, personarum, &c. possint institui, mutari & abrogari. Ita Apostolorum constitutio de suffocato & de sanguine, iam dudũ in vsu esse desiit. Causa enim propter quam facta fuerat, nõ amplius tunc est. 1. Cor. 11. Paulus ordinat, vt viri aperto capite orẽt & prophetẽt: mulieres vero velato capite. Et illud sumit ex circumstantia locorum & temporũ. Tunc enim in illis locis, viri aperto capite, mulieres, serui & libertini, velato capite prodibant in publicum: sicut autor est Plutarchus in Problem. Rom. Et indiciũ autoritatis erat, aperto capite loqui: sicut e contra, velatum caput testimonium erat subiectionis. Nostris temporibus & locis contrariũ seruatur. Aperto enim capite dicere, vel audire, est testimonium subiectionis: signum vero autoritatis, est capite nõ aperto dicere. Ita trina immersio, prægustatio lactis & mellis, stationes in orationibus die Dominico & intra Pascha & Pentecostẽ: iamdudum in necessario vsu esse desierunt. Natalitia vero, quorum Tertullianus mentionem facit, Nicena Synodus libere abrogauit. Nulla verba peculiaria nũc habẽt, ne Pontificij quidẽ, quando panis Eucharistiæ consecratus ostenditur: quos tamẽ ritus veteres existimãt ab Apostolis traditos. Ecclesia igitur libertatẽ suam, in huiusmodi traditionibus ipso facto declarauit. Doctrina enim vniuersalis & perpetua est, ritus vero pro circumstantiis mutari libere possunt.

Colliguntur præterea etiam ex Apostolorum scriptis, certæ regulæ, quando & docendo, & exemplis aduersandum sit huiusmodi traditionibus de ritibus: quando scilicet statuuntur quædã quæ pugnant cum verbo & mandato diuino, Matthæi 15. Vel quando ritibus suo genere adiaphoris, assuuntur opiniones cultus, meriti & necessitatis, etiam extra casum scãdali. Pertinet etiam huc, quod Augustinus queritur Epist. 119. Ipsam religionem, quã paucissimis & manifestissimis celebrationum Sacramentis, misericordia Dei liberam esse voluit, seruilibus oneribus premunt, vt tolerabilior sit Iudæorum conditio, qui legalibus sarcinis, non humanis præsumptionibus subiiciebantur.

Hæc est vere Apostolica ratio iudicandi de huiusmodi traditionibus: & est certior & vtilior, quã de incertis disputare: quæ scilicet traditiones à quibus Apostolis, quo tempore, quo loco, &c. sint traditæ: de quibus nullum ex Scriptura documentum proferri potest.

Nos igitur non simpliciter omnes traditiones quæ huius sunt generis, reiicimus & dãnamus. Illud enim quod Hieronymus Lucinio scribit, non improbamus, traditiones scilicet Ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiunt, ita obseruandas, vt à maiorib. traditæ sunt. Et quod Augustinus dicit: Quod neq; contra fidem, neq; cõtra bonos mores iniungitur, indifferenter esse habendũ, & pro eorũ inter quos viuitur societate seruandum. Hæc vero iuxta Apostolicas regulas, quas ex Scriptura colligi diximus, intelligi volo. Nam & August. Epist. 119. de quibusdam ritibus resecandis disputat: licet non facile inueniri possit, quomodo sint contra fidem: tamen quia multitudine, & necessitatis præsumptione Ecclesiam premant, abrogandos esse.

OCTAVVM GENVS TRAditionum.

Postremum genus traditionũ constituemus illud, de quo Põtificij potissimum digladiantur. Illã enim distributionem traditionum, in certa aliquot capita seu genera ideo institui: vt disputatio de traditionibus, quã Pontificij studiose, affectatis cõfusionibus perplexã reddunt, simplicius & clarius intelligi possit, vtq; veterum sententiæ, quæ non vno modo de traditionib. loquuntur, rectius diiudicari & explicari possẽt. Põtificij enim, cumulatis multis dissimilib. vetustissimorum scriptorũ sententiis, speciem aliquam & prætextum, imo fucum potius disputationi suæ cõciliant. Sophisticum autem est, quod omnes traditiones quæ nõ sunt vnius generis, ex vna fidelia (sicut Prouerbium habet) dealbant: vt fraudem simpliciores non animaduertãt. Et iudico non esse simpliciorem rationẽ, qua tota hæc disputatio explicetur, & Pontificiorum obiectiones solide refutentur, quã si distinguantur traditiones, de quibus veteres magnifice loquuntur, ab illis pro quibus Pontificij digladiantur. Ostendimus

dimus enim hactenus aliquot genera traditionũ, quas veteres ita vocant, quæ habent Scripturæ testimonia, & illis sunt consentaneæ. Illa igitur quæ veteres de istis traditionib. magnifice prædicant, sicut nihil contra nos, qui ea quæ Scripturæ consentanea sunt, libenter recipimus, pugnant: ita Põtificiorum institutum, de stabiliendis iis quæ nullo Scripturæ testimonio probari possunt, prorsus nihil, si vera explicatio monstretur, iuuare possunt.

Iam vero ingredimur illum locũ, qui proprius & peculiaris est Põtificiorum, de traditionib. scilicet, tam ad fidem, quam ad mores pertinentibus, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possunt: quas tamen pari reuerentia, & pietatis affectu, Synodus Tridentina suscipiẽdas & venerãdas imperat, sicut ipsam Scripturam. Et ex illo loco sicut primũ progressæ sunt, ita hodie etiã defendũtur corruptelæ, abusus, superstitiones, & quicquid ad regnũ Antichristi pertinet. Quę enim magis cõpendiaria posset excogitari licẽtia, quiduis libere & impune fingẽdi in Ecclesia, quam si ad omnia vel firmissima & clarissima argumenta, ex Scriptura nuda traditionum titulus, tanquam Gorgonis caput ita obuertatur, vt fas non sit vltra quęrere, si dicatur esse traditio? In oratione Tatiani ad Græcos, idolũ quoddam vocatur ἐπιτομὴ δεισιδαιμονίας epitome superstitionis: nos vero Pontificiorum disputationes de traditionibus, rectius possumus vocare non epitomen, sed pandectas errorum & superstitionum.

Abusus & superstitiones ex traditionibus.

Insignis omnino audacia est, maiestati & autoritati Scripturæ Canonicæ aliquid æquare. Conciliũ autem Tridentinum, traditionibus sine scripto, tũ ad fidem, tum ad mores pertinentibus hoc tribuit, vt pari pietatis affectu & reuerentia suscipiantur, sicut ipsa sacra Scriptura. Quid vero?

Cuiusmodi Traditiones Tridentini intelligant.

Num forsan Concilium intelligit tales traditiones, sicut veteres, quæ in Scriptura continentur, & eius perspicuis testimoniis probari possunt? Nihil vero minus. Sed Andradius dicit, necessario credẽdas illas etiam traditiones, quæ nullo Scripturæ testimonio ꝓbari possunt. Et ne Lector hæsitet quid velint, clare & diserte se explicant, quas intelligant traditiones. Petrus à Soto his verbis vtitur: Infallibilis est regula, & Catholica: Quæcũq; credit, tenẽt & seruat Romana Ecclesia, & in Scripturis non habẽtur illa ab Apostolis esse tradita: item, quarũ obseruationũ initiũ, autor & origo ignoretur, vel inueniri nõ potest, illas extra omnem dubitationem ab Apostolis traditas esse. Et in specie has traditiones enumerat: Oblationẽ sacrificij altaris, vnctionẽ chrismatis, inuocationem sanctorũ, merita operum, primatũ Romani Pontificis, consecrationẽ aquæ in Baptismo, totũ Sacramentum cõfirmationis, elementa, verba & effectus Sacramẽti ordinis, matrimonij, & extremæ vnctionis, orationes pro defunctis, enumerationẽ peccatorũ Sacerdoti faciendam, necessitatẽ satisfactionis. Hæc sunt Asoti verba: quæ ideo adscripsi, vt Lector videat non de adiaphoris, sed de rebus lõge grauissimis cõtrouersiam esse in hac disputatione de traditionibus. Habemus igitur descriptionem, nõ inuidiose à nobis exaggeratam, sed ipsorum verbis nobis traditam: quales scilicet intelligere debeamus traditiones, quas volunt nos pari pietatis affectu & reuerentia suscipere & venerari, sicut ipsam Scripturã Canonicam. Pertinent autem ad Asoti enumerationem infinita alia: vt mutilatio Cœnę Dominicæ, cœlibatus Sacerdotũ, delectus ciborum, purgatoriũ, nundinatio indulgentiarũ, cultus imaginum, legendæ Sanctorum: & in summa, quicquid credit, tenet & seruat Romana Ecclesia, quod nullo Scripturæ testimonio probari potest, credendũ est ab Apostolis traditum esse. Breue sane, & facile est hoc compendiũ. Clamitant à multis iã annis totius orbis iustissimę querelę, regnũ Pontificiũ multas corruptelas, abusus & superstitiones inuexisse in Ecclesiam: petunt, in legitimo Cõcilio grauissimas has cõtrouersias ex verbo Dei diiudicari & definiri. Sed ecce, Põtificij sonora voce profitentur, multa quæ credũt, tenẽt & seruãt, nullo se Scripturæ testimonio probare posse. Corrigi ne igitur volunt ea, quæ ad Canonem sacræ Scripturæ non congruunt? Nihil minus. Sed opponũt αἰτήματα, siue postulatũ, sicut Geometræ loquuntur, ad cuius probationẽ nolunt obligati esse: Quæcunq; scilicet ea quæ nũc est Romana Ecclesia, credit, tenet & seruat, quæ nullo Scripturę testimonio probari possunt, certo statuendũ esse, quod sint ab Apostolis tradita. Et mox Tridẽtinum Conciliũ addit vocem suam decisiuam: Traditiones sine scripto, pari pietatis affectu ac reuerẽtia suscipiendas ac venerandas esse, sicut ipsam sacram Scripturam. Tam breui & leui velitatione cõclamatum & debellatum est in Synodo Tridẽtina, de grauissimis horum temporum controuersiis: sicut Episcopus quidam Gallus, in exordio Concilij exclamauit: Venimus, vidimus, vicimus.

Tridentini de Traditionibus.

Non autem ordine de singulis, quæ titulo Traditionum Ecclesiis obtruduntur, & quos sibi fingant autores, dicemus: erudite enim & copiose hoc præstitum est ab aliis: sed generales quasdam obseruationes annotabimus, id quod eo breuius fieri potest. In illis enim quæ hactenus exposuimus, fundamenta sunt totius huius disputationis.

Et primo obseruetur, quam periculosum sit Ecclesiæ, & quã perniciosum fidei, traditiones de dogmatibus, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possunt, pari pietatis affectu & reuerentia suscipere & venerari, sicut illa quę certis & perspicuis Scripturæ testimoniis traduntur & probantur. Supra enim multis ostẽdimus, viuentib. adhuc in carne ipsis Apostolis in Ecclesiis, in ipsorum absentia, puritatẽ doctrinę nõ semper fuisse per traditiones sine Scripto fideliter conseruatã: sicut ostendunt Ecclesiæ Corinthiorũ & Galatarũ. Pseudoprophetæ etiã viuentib. adhuc Apostolis, multas fingebant corruptelas, sub hoc prætextu & titulo quasi ab Apostolis viua voce essent traditæ: sicut supra ostendimus. Et propter hãc ipsam causam, Apostoli doctrinam suã cœperunt literis cõprehendere, & Ecclesiis cõmẽdare: id quod supra multis & euidenter mõstratũ est. Paulus etiã monet Ecclesias, ne sinant se turbari & decipi, sub titulo & prætextu traditionũ. Et illam admonitionem ponit, cum primũ inciperet scribere. 2. Thes. 2. Ne cito dimoueamini à mente, neq; turbemini vel per spiritũ, vel per sermonem, vel per Epistolam, tanquã à nobis profectã. Repetit etiã illam admonitionẽ, cum ex vinculis scriberet Colossensibus. Videte, ne quis vos seducat per inanem deceptionem, secundum traditionem hominũ. Petrus etiam, cum imminente fine vitæ suæ, postremam scriberet Epistolam, prædicit futuros falsos Doctores, qui fictis sermonibus, negociaturi sint in Ecclesia. Et non vanas fuisse illas Apostolorum de traditionibus prædictiones & admonitiones experientia ostẽdit. Statim enim post Apostolorũ tempora, cum adhuc in recentissima memo-

Pauli præceptum de Traditionibus.

ria

ria esset, quæ fuisset Apostolorum doctrina, hæretici sub prætextu & titulo traditionum non scriptarum, cœperũt peregrina dogmata Ecclesiis obtrudere. Irenæus enim li.3.c.2.inquit. Cum ex Scripturis arguuntur, in accusationẽ conuertuntur ipsarũ Scripturarum, quia nõ possit ex his inueniri veritas ab his qui nesciant traditionẽ: non enim per literas traditam illam, sed per viuam vocem, sicut Paulus dicit, sapientiam inter perfectos. Et li.1.dicit, Carpocratianos noua sua commẽta, hoc prætextu defendisse, quod scilicet Iesus talia priuatim Apostolis in mysterio locutus fuerit, & Apostolos illa tradidisse, non omnibus, sed dignis tantum. *Irenæus.*

Tertullian. Tertullianus de præscriptione aduersus hæreticos dicit, ipsos cum ex Scripturis cõmenta sua probare non possent, sed inde refutarentur, duo prætendisse: vel Apostolos non omnia sciisse, quia Christus dicat: Multa habeo adhuc vobis loqui, sed non potestis ea modo sustinere: vel Apostolos quidem nihil ignorasse, non autem omnia illos omnib. reuelasse: quædam palam & vniuersis, quædam secreto & paucis demandasse. Ideo cõtendebant, illa etiam quæ sine Scriptura, præter & contra Scripturã, quasi viua voce tradita proponebantur, suscipienda esse. Sed hoc commentum egregie refutat Tertullianus: Dominus enim præcipit, vt si quid in tenebris & in abscondito audissent, in luce & in tectis prædicarent, lucernam non sub modio absconderent, sed super candelabrum constituerent. Et addit: vt maxime inter domesticos quædam disseruerint: non tamen ea fuisse credendum est, quæ aliam regulam fidei superducerent, diuersam & contrariam illi, quam catholice in medium proferebant. Irenæus allegat illud Pauli, Non subtraxi vobis, vt non annunciarem omnem sententiam Dei. Et addit. Ita & Lucas, sine inuidia quę didicerat tradidit, inquiẽs: Sicut tradiderunt nobis qui ab initio, &c. Hæc Irenæus. Quia vero nullum erat dubiũ, Apostolos multa tradidisse viua voce, ne ideo fingerentur dogmata alia, diuersa & contraria illis quæ in Scriptura extant: Irenæus & Tertullianus ostenderunt, veras Apostolorum & Apostolicorum traditiones non esse alias diuersas & contrarias, sed omnino consentaneas Scripturæ: sicut in præcedentibus hæc demonstrata sunt. Hoc vero loco, pauca illa repetenda fuerunt: vt ostenderetur, antiquam & frequentem esse viam per traditionum fallere nomen. Apostoli enim hoc prædixerunt, & Ecclesias præmonuerunt. Historiæ primitiuæ Ecclesiæ hoc ostenderunt, quæ etiam subministrant solutiones ad prætextum illum: quia Apostoli, viua etiam voce multa tradiderint, ideo non omnia ex Scripturis sumi & probari posse, quæ credẽda sunt. Irenæus enim dicit, ea quæ Polycarpus ex traditione commemorare solitus fuerit, non fuisse diuersa, nec contraria, sed πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia consentanea Scripturis sacris.

Ita sequentes etiam hæretici, pallium traditionũ corruptelis suis induerunt. Eusebius li.5.ca.28. recitat, Artemonem de doctrina sua, quasi antiqua, gloriatũ esse. Maiores enim omnes, ipsos etiam Apostolos, ita sensisse & docuisse. Sed reclamant ipsi, inquit Eusebius, primum diuinę Scripturæ: deinde antiquiora fratrũ scripta. Clemens Stro.7.dicit Basilidẽ gloriatũ, se Glaucia quodã, qui fuerit interpres Petri, magistro vsum: Valentinum audiuisse Theodatũ, Pauli familiarẽ: Marcionistas gloriatos se Matthiæ discipulos habuisse magistros, & ab ipsis traditam doctrinam se tenere & producere.

Athanasius oratione 2. contra Arrianos, recitat exordium scripti Arrij, cui titulus fuerit Θαλεία, tale fuisse: Ex electis Dei secũdum fidem, peritis Dei, rectigradis, qui sanctum & Dei spiritũ acceperunt, ita didici ego. Cum igitur tempore ipsorum Apostolorum, & postea tempore primitiuæ Ecclesiæ, sanæ doctrinæ, & sinceræ fidei Apostolorum semper periculum fuerit, structis insidiis ex prætextu & titulo traditionum nõ scriptarum: prudens Lector facile æstimare potest, qualis sit Pandoræ pixis omnis calamitatis in Ecclesia, quod Tridentinum Cõcilium statuit, Traditiones nõ scriptas, tam ad dogmata quam ad mores, pari pietatis affectu & reuerentia suscipiendas & venerandas esse, sicut ipsam Scripturam. Versamur enim nunc in postremis tẽporibus, de quorum horrendis periculis, præcipue quoad doctrinam & fidem, Christus & Apostoli, tristissima vaticinati sunt. Reprobam igitur mentem esse oportet, quæ relicta clarissima Scripturæ luce, tenebris incertarũ traditionum fidem suam concredere, his periculosis temporibus persuaderi potest. Nos vero tutissimum consiliũ Chrysostomi sequemur, qui inquit, sicut integram sentẽtiam supra annotauimus: Sciens ergò Dominus, tantam confusionem rerum in nouissimis diebus esse futuram: ideo mãdat, vt Christiani qui sunt in Christianitate, volentes firmitatem accipere veræ fidei, ad nullam rem fugiant, nisi ad Scripturas: alioqui si ad alia respexerint, scandalizabuntur, & peribũt. Opponimus etiam Hieronymi sententiam, qui in primo capite Aggæi inquit: Alia etiam, quæ absq; autoritate & testimoniis Scripturarum, quasi traditione Apostolica sponte reperiunt atq; confingunt, percutit gladius Dei. *Athanasius.*

Secundo obseruandum est & hoc: non tantum hæreticos seductos, alios seduxisse, prætextu & titulo traditionum non scriptarum: verum etiã excellentes in Ecclesia viros, qui non fuerunt mali, deceptos tamen fuisse, cum præter Scripturam traditionibus non scriptis nimium tribuerent. De Papia, qui Ioannis auditor, & Polycarpi condiscipulus fuit, Eusebius lib.3.ca.39. memorabile huius rei exemplum annotauit. Præfatur Papias, se ab iis qui Apostolis familiares fuerunt, ea quæ fidei sunt, accepta bene didicisse, & recte memoriæ mandasse. Et addit: Non sum delectatus illis qui peregrina præcepta cõmemorant, sed his qui quæ vera sunt docent, & quæ à Domino fidei nostræ sunt tradita, & ab ipsa profecta sunt veritate, adferũt. Sic vbi quispiam venit, qui seniorum sectator fuerat, seniorũ verba exquirebam: quid Andræas, quid Philippus, quid Thomas, vel alius quispiam ex discipulis Domini dixerit: Magnifica sane hæc est traditionũ Papiæ commendatio. Et consideret Lector hæc Papię verba: Cogitabam me non tantum vtilitatis ex libris, quantũ ex viua voce relaturum. Vides Papiam Scripturæ præferre traditiones: ideo etiam potissimum de illorum Apostolorum traditionibus exquisiuit, quorum nulla scripta extant. Et sane si cui alij, certe Papiæ de Traditionibus non scriptis fides esset adhibenda. Sed audi quid Eusebius dicat: Multa paradoxa & alia quædã Papias ὡς ἐκ παραδόσεως ἀγράφου, tanquam ex traditione non scripta ad se relata adiicit: & peregrinas quasdam Seruatoris parabolas ac doctrinas, cum aliis nonnullis fabulosis, in quibus etiam est Chiliastica opinio. Et rationem addit Eusebius: ipsum Apostolicas disputa- *Deceptiones ex traditionibus.*

tiones non recte accepisse: nec rite cõsiderasse, eo quod admodum modico fuerit iudicio praeditus. Hic mihi Lector paulisper se colligat, & inter se cõferat duos Apostolorum siue Apostolicorum συμφωνίτας, Polycarpum scilicet & Papiam, quorum vterque affirmat, se solam eam veritatem quam ab Apostolis acceperant, tradere. Sed Polycarpus sanam fidei regulam tenet. Quę enim ea traditionib. cõmemorat, sunt πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia consentanea Scripturis sacris: sicut Irenaeus inquit apud Euseb. li. 5. c. 20. Papias vero, quia plus tribuebat traditionibus non scriptis, quam libris sacris, innexit in Ecclesiã ξένας διδασκαλίας, καὶ μυθικώτερα, peregrina dogmata, & quae quodammodo fabulosa erant. Ita bonum & Apostolicum virum Papiam, decepit nimia traditionum non scriptarum admiratio: cum quidem illis, plus quam Scripturis tribueret. Polycarpum vero συμφωνία traditionum cum Scripturis in via regia retinuit. Ita Eusebius li. 3. ca. 37. dicit, multos discipulos, in primo gradu Apostolicae successionis, opus Euangelistarum perfecisse; hoc est, illis, qui de doctrina fidei nihil dum prorsus audierant, Christum praedicasse, ac *Diuinorum Euangeliorum tradere scripturam*, magno studio satagisse. Tales tunc fuerunt verae traditiones.

Papias deceptus praetextu traditionum.

Non autem solum Papiam admiratio traditionum nõ scriptarum decepit, sed sicut Euseb. dicit, quamplurimis post se Ecclesiasticis viris, Chiliastici erroris causam dedit. Et rationem addit Eusebius, τὴν ἀρχαιότητα τἀνδρὸς προβεβλημένοις, quia, inquit, praetenderunt antiquitatem illius viri. Admiratio igitur traditionum nõ scriptarũ, & praetextus antiquitatis, extra, praeter & contra Scripturam, à sana fidei regula seduxerunt bonos etiã & praestantes in Ecclesia viros. Chiliasticam enim opinionẽ ex traditione quasi Apostolica amplexi sunt Irenęus, Apollinarius, Tertullianus, Victorinus & Lactantius: sicut annotauit Hieronymus. Et illud factum est primis & florentissimis Ecclesiae tẽporib. Quid igitur postremis hisce & miserrimis senescẽtis Ecclesiae temporibus futurũ existimas Lector, si recipiatur Decretum Tridentinae Synodi de traditionibus non scriptis, pari reuerentia & pietatis affectu suscipiendis, sicut ipsam sacram Scripturam?

Vnum adhuc exemplum, quod valde illustre est, attexam. Clemens Alexãdrinus in tota antiquitate habitus fuit vir celeberrimus. Ita commemorat li. 1. Strom. se audiuisse multos beatos viros, qui maximi fuerunt precij, ex Graecia, Coelosyria, ex Aegypto, ex Oriente. Et praecipue celebrat vnum, quem in Palaestina Hebraeum audierit. Illum Andradius intelligit Papiam fuisse. Et addit Clemens: Qui verã beatae doctrinae seruabant traditionem, statim à Petro, Iacobo, Ioãne, Paulo acceptam, ad nos quoque Deo volente accesserunt, illa à maiorib. data, & Apostolica deposituri semina. Item inquit: Procedit nobis speculatio, ex gloriosa & venerãda traditionis regula. Et hic exclamat Andradius: Quid opus erat Clementem tanta animi cõtentione, ista vel inquirere, vel literis commendare, si omnia sacris literis forent comprehensa? Et sane non nego, Clementem singulari studio & admiratione audiuisse, quotquot profitebantur se alia quaedam, pręter illa quae scripta sunt ab Apostolis & viris Apostolicis tradita accepisse. Ideo enim dicit operariũ, qui in messem Domini emittitur, duplicem habere agriculturam, ἄγραφον καὶ ἔγγραφον.

Andradij obiectio.

Sed audiamus quaedam, quae Clemens ex traditione illa nõ scripta se accepisse dicit. Ponit autem primum illud Axioma, quare non contentus sit Scriptura, sed praeter illam quaerat alias traditiones de dogmatibus fidei: quia scilicet Dominus nõ reuelauit multis, ea quae non erant multorum, sed paucis quibus sciebat conuenire. ἀγράφως vero, inquit, verbo creduntur non scripto. Item, Mysteria traduntur mystice.

Et libro 5. extat longa disputatio. Sicut Philosophi quędam arcana de suis dogmatibus ita occultarunt, vt non essent manifesta omnibus, quaedam enim vocarunt ἐξωτερικά, quędam ἐσωτερικά: & sicut Plato dicit, maximam cautionẽ esse, non scribere, sed discere: quae enim scripta sunt, in vulgus exeunt: ita Apostolum etiam conseruãtem antiquã illam occultationem, dicere: Sapiẽtiam loquimur inter perfectos. Item inquit: Paucorum est, haec capere. Ideo in Euangelio quodam praecepit Dominus: Mysterium meum mihi, & filiis domus meae. Haec verba si quis conferat, deprehendet plane illa ipsa esse, quae supra annotauimus ex Irenaeo, lib. de Carpocratianis, & lib. 3. de Valentinianis: item ex Tertulliano, de praescriptione aduersus haereticos. Hoc enim praetextu, traditiones statim post tempora Apostolorum coeperunt Ecclesiae obtrudi. Et illa quidem sentẽtia in haereticis ab Irenaeo & Tertulliano grauiter repressa fuit. Mansit tamen & haesit opinio, etiã in posteris, sicut in Clemente, Christum & Apostolos, quaedam (sicut Tertulliani haeretici loquuntur) palam & vniuersis, quaedam vero secreto & paucis tradidisse: & hanc esse originem traditionum, pręter Scripturã. Valde multus etiam est Clemens, in commendando quodam peculiari genere Gnosticorum: quorum hanc tradit descriptionem li. 6. Cognitio quae verum Gnosticum facit, illa est, quę per successionem ad paucos ex Apostolis, absque scripto tradita peruenit, &c. Damnata quidem fuit ab Ecclesia Gnosticorum haeresis, quae à perfectiori sententię opinione, ex commentitiis traditionibus originem habuit: sed tamẽ propter admirationem traditionum non scriptarum, seminaria quaedã de cognitione perfectiori quam quae in Scripturis traditur, haeserunt in magnis & eruditis etiam viris in Ecclesia.

Quae vero sunt illa, quae Clemens ex secreta seu mystica illa paucorum traditione accepit? Recitabimus quaedam: vnde de reliquis, quae ipse fatetur talia fuisse, quae timuerit conscribere, iudicium fieri possit.

Libro primo Stromatum inquit, se in illis suis ex traditionibus contextis commentariis, doctrinae coelestis veritatem velle admiscere Philosophię decretis: quia sicut lex Iudaeis paedagogia fuit in Christum, ita & Gręcis philosophia. Et postea addit: Per se quoque aliquando Graecos iustificabat philosophia. Multae enim sunt vię ad vitam. Et postea contendit, legem etiam procurare salutem, & facere iustos ex iniustis, si quis velit audire. Atqui hęc manifestissime pugnant contra scripta Pauli. Sed Clẽmẽs ea cipit esse mysteria, quae nõ palam & vniuersis, sed secreto & paucis tradita fuerunt ab Apostolis. Tertullianus vero ex professo hoc refutat, verba ante annotauimus.

Traditiones Clementis.

Recitat etiam libro primo traditionum, quod Christus vno solo anno praedicarit. Hanc vero traditionem Irenaeus libro 2. capite 39. tribuit haereticis: & ipse opponit aliam traditionem, quam affirmat, seniores à Ioanne Apostolo, & ab aliis

etiam

etiam Apostolis accepisse: Christum scilicet non multum abfuisse à quinquagesimo ætatis anno, cùm crucifigeretur. Sed & hæc Irenæi traditio, communi Ecclesiæ sententia reprobata fuit. Potest enim ex Euangelio Ioannis, & ex Actis Apostolorum ostendi, quòd non sit vera. Ita boni etiam viri in Ecclesia, nimia admiratione traditionum non scriptarum decepti fuerunt.

Sed pauca quædam alia ex Clementis traditionibus adiiciemus. Libro 2. Strom. dicit, Apostolos post mortem etiam mortuis prædicasse, qui cum Apostolis in aquam descenderunt, & inde rursum viuificati ascenderunt. ibidem, secundam tantùm concedit pœnitentiam lapsis.

Libro 3. dicit. Dicit Paulus secundas nuptias ex venia concedere: non enim peccant contra legē, non tamen implent perfectionem Euangelicam.

Libro quarto, Siue hic siue alibi agatur pœnitentia: nullius enim locus vacat misericordia Dei. Et ideo inquit libro 6. Fortè cessabunt supplicia post hanc vitam.

Libro sexto multis contendit, Græcos per Philosophiam saluatos. Et Apostolos Euangelium annunciasse impiis apud inferos, vt non maneant in damnatione, qui in vita non potuerint audire Euangelium, sed conuertantur. Contendit etiam, non inhærendum literæ Scripturæ, sed quærendam allegoriam, ita vt etiam Decalogum in varias transformet allegorias.

Libro septimo: Virgines prudentes dicunt Deo: Nihil prætermisimus eorū quæ præcepisti, quamobrem promissa quoq; petimus. Et ad illam sententiam accommodat, quòd athleta quidam, cùm longo tempore corpus exercuisset, ascendens ad Olympis, cùm Pisani Iouis aspexisset statuam: Si omnia, inquit, ô Iupiter, mihi rectè parata sunt ad certamen, iustè mihi redde victoriam.

Ibidem disputat, perfectum non debere iurare, Et Christianos non posse contendere iudicio, nec coram Gentibus, nec coram Sanctis. Possem similia valdè multa ex libris Clementis recitare de peccato originis, de libero arbitrio, de apathia, de perfectione, de fide, de salute, &c. quæ à regula Scripturæ procul discedunt: Sed pauca hæc capita, quę ne ipsos quidem Pontificios probaturos arbitror, annotare volui, vt ostenderem, quomodo bonis etiam & magnis in Ecclesia viris, titulus, prætextus & admiratio traditionum non scriptarum, quarū origo referebatur ad illos qui profitebantur se Apostolos audiuisse, imposuerit: ita vt sæpe ad peregrinas planè doctrinas declinarint, id quod de Clemente negari non potest. Magnifica verò illa traditionum Clementis encomia, etiam Origeni, & aliis post ipsum, opiniones illas instillarunt. Sed in Origene & in aliis postea multa secundum Scripturæ regulam damnata sunt, quæ Clemens tanquā traditiones Apostolicas acceperat: vt de Philosophia, & de lege saluante: de vnica tantùm, post susceptam fidem, pœnitentia: de conuersione & pœnitentia post mortē: de cessatione suppliciorū æternorum: de perfectione, de libero arbitrio, &c.

Et si quis libros Stromatū Clementis rectè consideret, deprehendet, titulo & admirationi traditionum præter Scripturam deberi quòd tempore Origenis, & postea apud quosdā doctrina Ecclesię à puritate & simplicitate Apostolica degenerauit, ad mixturā & transformationem philosophicam.

Origenes. Origenes in libros περὶ ἀρχῶν, vbi præcipua capita doctrinæ Ecclesiæ explicare conatur, ita præfatur: Cùm multi sint, qui se putent scire quę Christi sint, seruetur verò Ecclesiastica prædicatio per successionis ordinē ab Apostolis tradita, & vsq; ad præsens in Ecclesia permanens: illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione, &c. Magnifica est præfatio: & quòd dicit se illa ex traditione accepisse, iudico ipsum dicere quod sensit. Doctrinā enim suam acceperat à Clemente Alexādrino: qui traditiones illas, ab iis qui profitebantur se Apostolos & Apostolicos audiuisse, acceperat. Ita Origenes censet esse Apostolicas traditiones. Sed qualis sit doctrina in libris περὶ ἀρχῶν Origenis, & per se manifestum est, & notū est Hieronymi iudiciū de illis ad Auitum Pammachium & Oceanū, & alibi dogmata eius vocat venenata. Et illi scilicet sunt fructus taliū traditionum.

Quòd si optimis illis primitiuæ Ecclesiæ temporibus, prætextus & admiratio traditionum non scriptarum, potuit præstantissimos viros à sana & simplici fidei regula, ad peregrinas opiniones adducere: certè his exemplis monemur cauere fermentum Decreti Tridentini de traditionibus non scriptis, pari pietatis affectu suscipiēdis, sicut ipsam sacram Scripturā. Lector inter se conferat Papiæ, Clementis, & hęc nostra postrema tempora, & res non erit obscura. Per titulū igitur, prætextū & admirationem traditionū præter & contra Scripturam, & decepti sunt, & deceperunt alios, cùm hæretici, tùm magni etiā, & non mali in Ecclesia viri. Opus est ergo certa regula, ad quam exigatur, si quid nomine traditionis proponitur. Sed quæ illa regula sit, postea dicemus. Absoluemus enim prius reliquas obseruationes de origine traditionum, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possunt.

Tertia obseruatio est, quòd veteres quidam ex apocryphis, siue adulterinis scriptis, multa sub titulo traditionum citarunt. Et hæc obseruatio multa illustrabit. Papias & Clemens ab illis qui profitebantur, se vel Apostolos, vel Apostolicos audiuisse, traditiones suas acceperant. Qui verò postea secuti sunt, cùm non possent allegare vel Apostolos vel Apostolicos quos audiuissent, & tamen admirarentur traditiones, alio prætextu illas ad Apostolos retulerunt. Et ad hanc rem, occasionē præbuit Lectio scriptorum apocryphorum, hoc est, adulterinorū. Suprà enim diximus, quòd Ecclesia salubri diligentia tres ordines distinxerit, scriptorū de doctrina Christi & Apostolorum. In primo ordine erant legitima, certa & testamentaria scripta, sicut Eusebio vocantur. Secundus ordo habebat scripta, de quibus quędam erant dubitationes: quę tamen ad ędificationem plebis legi solebant. Tertius ordo erat scriptorū, quæ adulterina, supposititia, ficta & falsa habebātur. Cùm igitur tertij ordinis scripta, simpliciter essent reiecta & improbata: multi tamen illa priuatim inspiciebant & legebant: & paulatim cōcipiebatur opinio, fieri posse quòd talia, aut quædam saltē ab Apostolis essent tradita: Quæ igitur ex apocryphis seu adulterinis illis scriptis citabant, illa incipiebant ornare titulo traditionum. Non fingo hæc: exempla enim sunt manifesta, quibus id quod dico, ostendi potest.

Clemens enim Alexandrinus, talia multa ex apocryphis citat, quibus peregrina dogmata stabilire conatur. Vt libro 2. Stromat. ex libro Pastoris Hermæ, probat Apostolos etiā post mortem prædicasse illis qui antea in infidelitate mortui fuerant, & *Clemens Alexandrinus.*

illos conuersos viuificasse. Lib. 5. probaturus arcana quædā fidei occultata, & non omnibus Christianis manifestata, citat ex apocrypho quodā Euangelio: Mysterium meum mihi & filiis domus meæ.

Lib. 6. ex apocryphis Petri & Pauli probat, Græcos per Philosophiam saluatos. Ibidem, ex pastore Hermæ probat, in Scriptura discedendū à litera, & quærendas allegorias: & quidē ita, vt ipse Decalogus in varias allegorias trāsformet. Et li. 3. dicit, Tatiani sectatores coniugiū damnasse, citatis sententiis quibusdā Christi, ex Euangelio secundum Ægyptios: Veni ad dissoluendū opera fœminę. Itē, Quamdiu vos fœminæ paritis, mors vigebit, &c.

Origenes. Basilius. Origenes & Basilius dicunt, traditionem esse, Zachariam illum, qui Matt. 23. occisus dicitur inter templum & altare, fuisse patrem Baptistæ: sed hoc in apocrypho proteuangelio Iacobi scriptum est. Tertullianus & Basilius dicunt esse Apostolicam traditionem: crucis signo digitis in aere formato, omnia signare: sed hoc sumptum est ex Euangelio Nicodemi. Ibi enim Charinus & Lenthius resuscitati, digitis faciunt signaculū crucis in linguis. Et Christus in inferno facit signū crucis supra Abraham & sanctos. Latroni etiam dat signum crucis in manu, & inquit: Si custos Paradisi noluerit te intromittere, ostende illi signum crucis. Augustinus Epist. 99. ad Enodium: Quòd Christus Adamū in inferno soluerit, Ecclesia ferè tota consentit, quòd eam non inaniter credidisse credendum est, vndecunq; hoc traditum sit, etiamsi Canonicarū Scripturarum hinc expressa non proferatur autoritas: addunt quidam, hoc beneficiū aliis etiam Patriarchis & Prophetis fuisse concessum: vt cùm Dominus in infernum venisset, illis doloribus soluerentur, &c. Audis traditionē. Sed in Euangelio Nicodemi hæc leguntur. Et Augustinus, obiiciens sibi contra illam traditionem ea, quæ de sinu Abrahæ scripta sunt, inquit: Ego quidem non video, explicent fortassis qui possunt. Idem: Nescio vtrum quisquam sit, cui non videatur absurdum, &c. Tales scilicet sunt disputationes de traditionibus.

Vetus fertur traditio, Enoch & Heliam reuersuros ante extremum diem, & prælіaturos cum Antichristo: sed sumptum hoc est ex Apocrypho Euangelio Nicodemi.

Epiphan. admirator Traditionum. Epiphanius adeò delectatus fuit huiusmodi traditionibus ex scriptis Apocryphis, vt magis probet Christum, iuxta Apocryphum proteuangelium Iacobi, in spelunca quadam in itinere natum esse, quàm in ipsa ciuitate Bethlehem, in stabulo. Clemens etiam 7. Stromatum tanquam ex traditione refert, quomodo obstetrices Mariam inspexerint post partum: quod itidem ex proteuangelio Iacobi sumptum est.

Traditiones in Epiphanio. Ita Epiphanius ex traditione, parentes Mariæ nominat Ioakim & Annam: & addit, Angelū Paradisi, nunciasse Ioakim, conceptionem filiæ. Sed hæc sumpta sunt ex proteuāgelio Iacobi: Nominat etiam ex traditione, hoc est, ex scriptis apocryphis, vxorē Cain Sauue, vxorem Seth Asuram, vxorem Noe Barthenon, patrem Danielis Sabaan, patrem Melchisedech Heraclem, matrem Astaroth: Abelē interfectum, natum annos triginta, anno Adę centesimo: Lazarum fuisse triginta annorum, cùm resuscitaretur: & post resuscitationē vixisse alios 30. annos. Dicit etiam ex traditione, Adamum ibi sepultum, vbi Christus crucifixus fuit. Sed & hanc de sepultura Adæ traditionem, & de Zacharia patre Baptistæ, Hieronymus liberè reiicit: quia ex Scripturis Canonicis nō habent autoritatem. Ieiuniū in 4. ferie & 6. Epiphanius nominat traditionem: sed extat in Herma, similitud. 5. Eusebius lib. 3. cap. 25. inter adulterina & reprobata recitat scriptum quoddam de doctrinis Apostolorum. Et in Canonibus Apostolorum, inter Canonicos libros numerantur Clementis libri περὶ διαταγῶν Apostolorum: id quod supposititium esse, ipse etiam Lindanus agnoscit. Epiphanius verò multis commendat illas Apostolorum constitutiones, quæ apocryphę seu nothæ habitæ fuerunt veteribus: sicut de Canonibus Apostolorum expressè dist. 15. & 10. Epiphanius igitur dicit li. 3. Tom. 2. hæresi 80. in constitutionibus Apostolorum, inquit diuina doctrina, pilos barbæ non esse secandos. Meminit etiam libri de constitutionibus Apostolicis, lib. 1. Tom. 3. hæresi 45. Et lib. 3. Tom. 1. hæresi 70. Et lib. 2. Tom. 1. hæresi 59. citat & defendit Canonē de cœlibatu Sacerdotū: Ita vt in sacerdotio non vtantur coniugio. Sed Paphnutius in Nicena Synodo, vocat nouā legē. Falsum igitur est, quòd sit traditio Apostolica.

Et lib. 2. Tomo 1. contra Apostolicos dicit, ad interpretationem Scripturæ, opus esse traditione. Quòd si hoc tantùm intelligeret, ex historiis Ecclesiæ multa sumi posse, quibus loca quædam Scripturæ declarentur: sicut ibi dicit, consuetudinem fuisse, quòd Christiani filias suas non elocarint incredulis, vel Iudæis, vel Gentibus, & ideo multas mansisse innuptas: hoc, inquam, non grauatim reciperemus sed longius progreditur Epiphanius, & traditiones opponit Scripturæ. Vbi enim Paulus in genere scripsit, Virgo si nupserit, nō peccat: *Traditiones ab Epiphanio opponuntur Scripturæ.* Epiphanius opponit traditionem ex apocryphis illis Apostolorum constitutionibus, peccatū esse, post decretā virginitatem ad nuptias reuerti: cùm Hieronymus dicat 1. Cor. 7. Si quis in statu virginitatis adoleuerit, si postea agnoscat, se in duplici necessitate constitutum, vt aut scortetur, aut vxorem ducat, faciat quod vult: si vxorem duxerit, nō peccauit. Ita Cyprianus lib. 1. Epist. 11. Quòd si se ex fide Christo dicauerint, publicè & castè perseuerent: si autem perseuerare nolunt, aut non possunt, melius est nubere, quàm vt in ignem delictis suis cadant. Adulterina igitur est traditio, quam Epiphanius ex scripto apocrypho allegat: pugnat enim cum Scriptura, & ignota est Patribus. Et ex hac obseruatione intelligi potest, vnde Patres, præcipuè verò Epiphanius, multas tales traditiones quas hoc titulo ornant, sumpserint: & quæ illarum certam olim fuerit autoritas, hoc exemplum ostendit. Chrysostomus in opere imperfecto de Magis, *Chrysostom.* quòd bienno post natum Christum venerint, dicit: Audiui aliquos referentes de Scriptura quadam, etsi non certa, tamen non destruente fidem, &c. Et hanc traditionē seriò sequitur Epiphanius.

Theophylactus verò, recitata illa traditione, *Theophylact.* mox subiicit: Sed tu alteram sententiam, tanquam meliorem retine. Ita de traditione, de Zacharia patre Baptistæ, Matt. 23. Hieronymus dicit: Quod de Scripturis autoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.

Quarta obseruatio, quòd Patres multas, aliquantò vetustiores consuetudines, cùm earū origo non facilè monstrari posset, statim ad Apostolos, quasi ab ipsis traditas, vt maior esset earum autoritas, retulerunt: quas tamen Apostolos non habere autores, ex aliis veterū scriptis liquidò probari potest.

Epipha-

Epiphanius constanter asserit, ieiunium quartæ feriæ & sextæ, Ecclesiam habere ex traditione Apostolorum. Ieiunium etiam quadragesimæ Ambrosius, Hieronymus, & alij tribuunt traditioni Apostolorum. Sed quid & quantum huic traditioni tribuendum sit, manifeste potest ostēdi. Apud Augustinum enim Epist. 86. Vrbicus quidam catholicam necessitatem, vt Sabbato ieiunetur, ex traditione Petri defendebat, qui Dominica die cū Simone mago certaturus, pridie cum Ecclesia Romana ieiunarit. Alij verò contradicebant, Apostolorum traditionem esse, non Sabbato, sed sexta feria ieiunare. Augustinus verò ita respondet: Est quidē hæc opinio plurimorū, quamuis eam perhibeant esse falsam plerique Romani. Quòd si respondetur, hoc docuisse Ierosolymis Iacobum, Ephesi Ioannem, cæterosq; aliis locis, q docuit Romæ Petrus, hoc est, vt Sabbato ieiunetur, sed ab hac doctrina cæteras terras deuiasse, atq; in ea Romā stetisse: & è cōtrario refertur, Occidētis potius loca non seruasse q Apostoli tradiderunt, Orientis verò terras, vnde cœpit ipsum Euangeliū prædicari, in eo quod ab omnibus Apostolis traditū est, mansisse: interminabilis est ista contentio, generans lites, non finiens quæstiones. Sit ergo vna fides vniuersæ Ecclesiæ, etiamsi ipsa fidei vnitas quibusdā diuersis obseruationib. celebretur, quib. nullo modo q in fide verū est, impeditur. Et postea dicit: Ego in Euangelicis & Apostolicis literis, animo id reuoluens, video præceptū esse ieiunium: quibus autē diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apostolorū non inuenio definitum, &c. Manifesta est sententia: & tamen quia vetus erat consuetudo, multi eam ad Apostolorum traditionem referre non verebantur. Ita Augustinus Epist. 119. dicit quidē quadragesimā ieiuniorum habere autoritatem ex ieiunio Mosis, Heliæ & Christi. Sed Epist. 86. affirmat, quibus diebus sit ieiunandū, nec à Domino, nec ab Apostolis esse definitum. Ideò Epist. 119. tandē concludit: Vt 40. illi dies ante Pascha obseruentur, Ecclesiæ consensio roborauit. Agnoscit Lector, quomodo Patres antiquas cōsuetudines conati fuerint ad Apostolorū traditionem referre, aut ex Scriptura probare: & quam incerta sit tota illa res: Ambrosius quidē asserit, exemplo Christi nobis indictā quadragesimam. Sed Chrysostomus Hom. 47. in Matthæū disertè hoc negat: Christus, inquiens, nō iubet, vt ieiuniū suum imitemur, sed inquit, Discite à me, quia mitis sum, &c.

Ambrosius.

Irenæus apud Eusebium lib. 5. capite 26. scribit non tantùm de die Paschæ, verùm etiam de specie ieiunij (scilicet ante Pascha) esse disceptationem. Quosdam enim vnum diem ieiunare, quosdā plures, quosdam 40. horas, computata hora pro die. Et hæc, inquit, varietas, non nostro primùm tempore cœpit, sed multò ante nos, &c. Manifestissimum igitur est, non veram esse asseuerationem, quòd ieiunium 40. dierum ante Pascha, sit traditio Apostolorum. Irenæus enim ibi dicit, de ieiunio ante Pascha, fuisse ante ipsum συνήθειαν κατ' ἁπλότητα καὶ ἰδιωτισμόν. Significat autem ἰδιωτισμὸν τάξιν τῶν ἰδιωτῶν, idiotarum constitutionem. Et illam Irenæus dicit, non fuisse indicatam, accuratè obseruandam, sed postbabitam fuisse. Hunc locum Lector diligēter obseruet, de vera origine ieiunij ante Pascha. Et tamen procedente tempore, facta inde fuit traditio Apostolica: idq; à præcipuis ex Patribus.

Irenæus.

Non igitur statim credendum est, quando Patres sine certis documentis affirmant, aliquid esse traditionem Apostolorum. Quadragesimam enim Ambrosius, Maximus Taurinensis, Theophilus, Hieronymus, & alij affirmant esse traditionem Apostolicam. Sed Socrates lib. 5. cap. 22. recitat magnam diuersitatem ieiunij ante Pascha. Romanos dicit ieiunasse tres septimanas ante Pascha. Græcos & Alexandrinos, sex septimanas, alios septem in quibus tantùm 15. dies per interstitia ieiunent. Et tandem concludit; Quia nemo hac de re potest ostendere scriptum aliquod mandatum, ἔγγραφον παράγγελμα: manifestum est, quòd Apostoli illud cuiusq; sententiæ & voluntati liberū reliquerunt.

Epiphanius contra Aerium, dicit extare constitutionem Apostolorum, in qua præcipiant & de diebus ieiunij, & quod nihil accipiendum sit præter panem, salem & aquam. Sed Socrates multis ostendit, falsum hoc, & non Apostolicum esse. *Epiphanius.*

Prolixius aliquantò hoc annotaui (illustre n. exemplū est) quomodo tempore Patrū, multæ obseruationes ornari cœperint titulo traditionū Apostolicarū, quas tamē ab Apostolis nō fuisse traditas certū est. Nota est veterum contentio de tempore Paschatis, Romanis asserētibus, suā consuetudinē à Petro & Paulo traditā: Asiaticis contra allegantibus, se aliā traditionē accepisse à Ioanne, Philippo, Polycarpo, & aliis. Et magna acerbitate res acta fuit. Sed Irenæus apud Eusebiū li. 5. ca. 26. vocat antiquæ cōsuetudinis traditionem: item consuetudinē presbyterorū. Videt Lector, ꝓximis ab Apostolorum morte temporibus, prætextu traditionū non scriptarū, excitatas in Ecclesia turbas, & antiquas consuetudines, cœpisse ornari titulo traditionū Apostolicarū: Socrates enim li. 5. c. 22. dicit: Euāgelia nō imposuerunt iugū seruitutis, sed homines ipsi, suis quisq; locis, propter remissionem & memoriā passionis, Pascha & alios dies festos, sicut voluerūt, ex cōsuetudine quadā celebrarunt. Nō eni hoc vel Seruator, vel Apostoli, νόμῳ lege aliqua obseruādū esse mandarunt, nec supplicia comminati sunt. Scopus enim erat Apostolorū, non de dieb. festis νομοθετῶν, leges ferre: sed rectam vitam, & pietatē inducere. Mihi autē videtur, sicut alia multa secundum regiones in consuetudinē abierunt, ita & festum Paschatis: propterea quòd nemo Apostolorū quicquam de illo sanciuit. Et postea dicit: Occidētales quidē dicunt, esse traditionē Petri & Pauli: Asiatici verò, Ioannis. Sed neutra pars potest proponere ἔγγραφον ἀπόδειξιν, demōstrationem scripto traditā.

Epiphanius dicit: Synaxes ordinatæ sunt fieri ab Apostolis, quarta ꝓ sabbato & Dominica: Sed Socrates ex varietate multorū exemplorum ostendit hoc non esse certum. Et recitata multa rituum diuersitate, addit tandem memorabilē sententiam: Huiusmodi discrepantiæ autores eos esse puto, qui singulis temporib. Ecclesiis præfuerunt: οἱ δὲ ταῦτα παραλαβόντες ὡς νόμον τοῖς ἐπιγινομένοις παρέγραψαν, qui verò talia acceperunt, veluti legem quandā ex accessoriis istis ritibus conscripserunt. Hæc Socrates. Primò igitur fuerunt cōsuetudines: deinde factæ sunt leges: postea vt maiorē legibus illis autoritatē conciliarent, traditionib. Apostolorum eas tribuerūt. Hæc sunt manifesta, quæ multa monent de traditionibus: quæ hoc nomine quasi ab Apostolis acceptæ, à Patribus quibusdam celebrantur. *Epiphanius.*

Epiphanius contra Aerium, orationes pro mortuis vocat traditionem Ecclesiæ à Patribus acceptam. Illam verò Patrum traditionem alij orna-

runt

tulliani traditiones pro Apostolicis venditant. Sed inquis: Montanus damnatus fuit hæreseos. Ergo Ecclesia ipsius instituta non retinuit. Videamus igitur quæ fuerint Montanistarum disciplinæ, inde enim conijcere poterimus, an quæ zizania inde irrepserint in consuetudines Ecclesiasticas.

Apollonius apud Eusebium, li. 5. ca. 18. de Montano dicit: Hic est ὁ διδάξας λύσεις γάμων, qui docuit destructiones nuptiarum. Ita enim Tertullianus loquitur de castitate. Num verò Mõtanistæ distraxerunt matrimonia iam contracta? Nequaquam, sed quid sit Montanica λύσις γάμων, hoc est, solutio nuptiarum, ex Tertulliano colligitur: qui docet, Paracletum abstulisse secundas, tertias, &c. nuptias, & statuisse monogamiam. Præcipuè verò viget hoc Tertullianus in Sacerdotibus, inde quod Paulus dicit: Episcopus sit vnius vxoris vir. Et quia vera Ecclesia Paulum non ita intelligebat, loquit: Quot enim & digami præsident apud vos in Ecclesiis, non erubescentes cùm hæc illis leguntur. Habes enim quid sit Montanica destructio nuptiarũ. Iam verò apud multos veterum, contra secundas nuptias, vt quas benedici noluerint, planè similia leguntur. Epiphanius certè ex professo disputat, de necessitate monogamiæ Sacerdotum, quem sequuntur & alij. Vnde verò hæc originem habent? Non ex Scriptura, sed ex traditionibus. Ex quibus autem traditionibus? Num Apostolicis? Ita quidem Pontificij contendunt, sed collatio Tertulliani ostendit, esse reliquias constitutionũ Montani.

Ex Montanicis traditionibus quædā apud Pontificios adhuc residua.

Pertinet & hoc ad Montanicas destructiones nuptiarum, quòd Tertullianus in libro de exhortatione ad Castitatem disputat, matrimonium esse ex indulgentia, voluntatẽ verò Dei esse sanctificationem, iuxta dictum: Estote sancti, sicut ego sanctus sum. Sanctificationis verò has numerat species: I. Virginitatẽ ex natiuitate. II. Virginitatem ex lauacro, quę aut in matrimonio purificat ex compacto, aut in viduitate perseueret ex arbitrio. III. Gradus est, cùm post matrimonium vnum interceptũ, exinde sexui renunciatur. Disputat etiam de eo, quòd matrimoniũ permittitur. Quòd verò permittitur, non ex mera & tota voluntate, sed quasi de inuita venit volũtate. Illud etiã, Melius est nubere quàm vri, contendit pertinere ad eos, qui sunt nupti vel vidui, & idem esse ac si diceretur, Melius est vno oculo carere, quàm duobus. Non ergo bonum est nubere, sed genus mali inferioris. Et disputat, illud esse consilium Pauli, vt hominis, non autem Dei præceptum. Obijcit etiam sibi: Ergo, inquis, iam & primas nuptias destruis. Respõdet autem: Nec immeritò, quoniam & ipsæ ex eo constant quod est stuprũ. Et propter illam stupri affinitatẽ, optimum est mulierem nõ tangere. Ibidem etiam disputans contra primum & secundum matrimonium, allegat hæc dicta: Sancti estote, quoniam ego sanctus. Cum sancto sanctus eris. Secundum carnem sapere, mors est, sed secundum spiritum, vita est.

Hæc ideo adscripsi, vt Lector obseruet, eandem planè sententiam, & eadem omnino verba extare in Pontificiorum disputationibus de cœlibatu. Quod si itaq; contendunt esse traditiones, concedimus hoc, sed ostendimus, non Apostolicas, sed Montanicas esse traditiones.

Alterum est, quod Apollonius Montano tribuit, hoc est, ὁ νηστείας νομοθετήσας, qui leges ieiuniorũ pręscripsit. Num verò error Montani fuit, quòd docuit esse ieiunandum? Nequaquã. Augustinus enim rectè dicit: Ego in Euangelicis & Apostolicis literis video præceptũ esse ieiuniũ. Sed de tempore, specie, seu modo ieiunij, Montanus fecit constitutiones, easq; nõ ordinis tantùm gratia, sed opinione necessitatis & cultus. Hanc enim esse vim & significationẽ verbi νομοθετεῖν manifestè colligitur ex Socrate li. 5. ca. 22. quando scilicet nõ relinquitur cuiusq; sententię & volũtati liberũ, sed fertur lex necessitatis, additis cõminationibus peccati & pœnarũ, si non hoc modo obseruetur. Nõne verò in toto Papatu talis ieiuniorum legislatio est? Et ex Epiphanio quidẽ proferũt esse traditionem Apostolicã: sed Socrates (sicut suprà ostẽdimus) hoc disertè negat. Quãdo verò inquirimus primã illarum legũ originẽ, inuenimus zizania illa, paulatim ex Mõtani seminariis in Ecclesiast. cõsuetudines irrepsisse.

Traditiones Pontificiæ de ieiunio ex Montanicis erroribus fluxisse.

Et vt tota hæc res eò sit manifestior, adscribam locum ex libro Tertulliani, de ieiunio, vbi narrat, Montanistas à Catholicis ꝓpter has causas reprehensos: Arguunt, inquit, nos, quòd ieiunia propria custodiamus, quòd stationes plerumq; in vesperã producamus, quod etiã xerophagias obseruemus, lauacri quoq; abstinentiã. Nouitatem igitur obiectant, de cuius illicito præscribant. Et verę Ecclesię sententiam, contra Montanistas ita recitat: Statos dies ieiuniorum, in legalibus & Propheticis vetustatibus iam abolitos: itaq; de cætero indifferenter ieiunandum ex arbitrio, non ex imperio nouæ disciplinæ, pro temporibus & causis vniuscuiusq;: sic & Apostolos obseruasse, nullum aliud imponẽtes iugum certorum, & in cõmune obeundorum ieiuniorum. Proinde nec stationum, quæ & ipsæ suos quidem dies habeant, quartæ feriæ & sextæ, passiuè tamen currant, neq; sub lege præcepti. Xerophagias verò nouum affectati officij nomen, & proximum Ethnicæ superstitioni: cùm fides libera in Christo, ne Iudaicæ quidem legi abstinentiam quorundã ciborum debeat, semel in totum macellum admissa, ab Apostolo detestatore eorum, qui sicut nubere prohibeant, ita iubeãt cibis abstinere à Deo conditis & ideo nos (Montanistas) iam tunc prænotatos in nouissimis temporibus, abscedentes à fide, intendentes spiritibus mundi seductoribus doctrinis mendaciloquorũ. Sic & cum Galatis nos percuti, aiunt obseruatores dierum, mensiũ & annorũ. Iaculantur interea, Esaiam ꝓnunciasse, Dominum elegisse non abstinentiã cibi, sed opera iustitiæ, & ipsum Dominũ in Euangelio ad omnẽ circa victus scrupulositatem, compendio respondisse, non his coinquinari hominem, quæ in os inferantur, cùm & ipse manducaret & biberet, vsq; in notationem: Ecce homo vorator, & potator. Sic & Apostolum docere, quòd esca nos Deo non cõmendet. Et addunt: In duobus præceptis charitatis, tota lex pendet, & Prophetæ, non in pulmonum & intestinorum meorum inanitate, &c. Ita Tertullianus describit, quid in Montanistarum ieiuniis Ecclesia tunc reprehenderit, & quibus argumẽtis contra ipsorũ hypocrisin certarit. Quem locum ideo annotaui, quia & apud Patres quosdam, præcipuè verò apud Pontificios, illa nunc ornantur titulo Apostolicarum traditionum. Lector autẽ ex hac Tertulliani narratione manifestissimè agnoscit, esse Montanicas institutiones, quæ principiò ab Ecclesia vera grauiter fuerũt reprehẽsæ & refutatæ, sed postea blandiẽte hypocrisi, sensim cœperunt in ipsam Ecclesiam irrepere. Postea verò accessit titulus Apostolicarũ traditionum, sed falsò: sicut

sicut hæc Tertulliani descriptio ostendit. Hunc igitur locum Lector diligenter obseruet; multa enim inde diiudicare poterit.

Tertullianus Montanismus.

Tertullianus in libro de pœnitentia à Montano habet, quòd vnicam tantùm pœnitentiã, post Baptismũ concedit. Sed hoc dogma Clemens Alexandrinus titulo Apostolicæ traditionis ornat.

Tertullianus de resurrectione carnis, ceremonias circa Baptismum recitat, vnctionem, signationem crucis, & manus impositionem. Nec tantùm decorum & significationes, sed spiritualem efficaciã ipsis tribuit, inquit enim: Caro vngitur, vt anima consecretur, caro signatur, vt anima muniatur, caro manus impositione adumbratur, vt & anima spiritu illuminetur. Et hæc esse Montanica, vel inde colligitur, quòd in illo ipso loco addit etiam ξηροφαγίας, sordes corporis, & monogamiam, quæ Montanica esse, certum est. Sed vbi extat mandatũ & promissio de illis signis, & spirituali ipsorum efficacia? Tertulliani responsio est, in libro de Corona militis, Paracletum ideo post Apostolos missum esse, vt disciplinam ordinaret, & ad perfectum perduceret. Cyprianus, Tertulliani nimiũ studiosus, ex Montani officina hausit, quòd anabaptismũ suum stabilire conatur ex huiusmodi obseruationibus. Oportet, inquit lib. 1. Epistola 2. mundari & sanctificari aquã prius à Sacerdote, vt possit Baptismo suo, peccata hominis, qui baptizatur abluere. Quomodo autem aquam mundare & sanctificare potest, qui ipse immundus est? Vngi quoque necesse est eum, qui baptizatus est, vt accepto chrismate, esse vnctus Dei, & habere in se gratiã Christi possit.

Et Cornelius apud Eusebium lib. 6. cap. 33. narrat, Nouatum in morbo in lecto baptizatum. Et addit: Si tamẽ accepisse dicendus est. Neq; enim reliqua consequutus est, quorum oportet participem fieri secundum Ecclesiæ Canonem, neq; obsignatus est ab Episcopo. Cumq; hæc consequutus nõ sit, quomodo Spiritũ sanctum potuit consequi? Hæc sententia nimium montanizans, postea correcta est, sicut manifestè disputat Hieronymus contra Luciferianos, in vero Baptismate tribui Spiritum sanctum, etiamsi non accedat impositio manus per

Longobardus.

Episcopum. Et Longobardus lib. 4. dist. 3. dicit: in duobus consistit Sacramentũ Baptismi scilicet verbo, & Elemẽto. Ergo etsi alia desint, quæ ad decorem Sacramenti instituta sunt, non ideo minus est verũ Sacramentum & sanctum, si verbum sit ibi, & elementũ, &c. Et tamẽ de reliquiis illarum obseruationum, tanta contentione Pontificij nunc pugnant, sub titulo & prætextu traditionum Apostolicarum, quarũ tamen qualis sit origo, ex Tertulliano & Cypriano æstimari potest. Apud Irenæum enim, talium traditionum nulla planè fit mentio, sed de sectatoribus Marci hæretici dicit, quòd vngant Initiatos suos succo Balsami, sicut Heracleonitæ vngunt suos morientes, & sic redimunt illos.

Innocentius, extra de sacra vnctione, fatetur Pontifices apud Græcos, quando consecrantur, non solere inungi. Monet igitur, vt morem quem Romana Ecclesia seruat, imitentur. Et cùm multa de omnibus generibus vnctionum disputasset, tandem concludit: Non iudaizat Ecclesia, cùm vnctionis celebrat Sacramentum, sicut antiqui mentiuntur. Audis, antiquos reprehendisse vnctionem iudaizantes.

Cyprianus.

A Montanistis habuit Cyprianus, quòd docet absolutionem non valere, nisi persolutis satisfactionibus Canonicis, vt in sermone de Eleemosyna dispuitat, peccata quæ ante Baptismum committũtur, Christi sanguine & sanctificatione dimitti, quę verò postea committuntur nostrorum operum sacrificiis purganda esse. Sed cùm apud posteros, cumulatis Canonibus pœnitentialibus, dogma illud pugnans cum Scriptura subsistere non posset, relaxari per indulgentiã primum fuerunt Canones pœnitentiales, postea planè interciderũt. Et tamẽ de satisfactionibus iam nobis pugnandũ est. Cumque nulla amplius opus esset relaxatione Canonũ pœnitentialiũ, inuecta fuit nundinatio indulgentiarum Pontificiarũ. Et hæc omnia, si Diis placet, iam quasi Apostolicę traditiones venditantur. Sed res omnis ex vera origine rectissimè diiudicatur.

Non igitur terrere nos debet titulus traditionum Apostolicarum, quando nullo Scripturæ testimonio probari possunt, quæ enim zizania, & vnde irrepserint in Ecclesiã, sub titulo & prætextu traditionum, exemplis quibusdam monstratũ est, præcipuè verò traditiones quæ apud Tertullianum extãt, quæ ex Scriptura probari non possunt, propter Montanismum suspectæ esse debent.

Quintò est hoc diligenter considerandum, quòd Pontificij tot et tales habent traditiones pro quibus dimicant, quarum testimonia ne ex veterum quidem probatis scriptis vlla possunt proferre, sed coguntur vel comminisci, vel vsurpare apocrypha, adulterina & supposititia scripta, sub cõfictis veterum titulis. Et hæc obseruatio rectè considerata, ostendet quantum sit fidei tribuendum plerisque Pontificiis traditionibus. Andradius Ignatij verba, quæ extant apud Eusebium, manifesta falsatione deprauat, quasi Ignatius senserit, præter Scripturã alias etiam Apostolorum traditiones ad perficiendam Christianam religionẽ valdè esse necessarias, cùm Euseb. li. 3. ca. 35. hoc tantùm dicat, quòd Ignatius per Asiam proficiscens Romam ad Martyrium cohortatus sit Ecclesias, vt cauerẽt hæreses, recens tunc exortas, & adhærerent Apostolicę traditioni. Et addit, ἣν ὑπὲρ ἀσφαλείας καὶ ἐγγράφως, ἤδη μαρτυρόμενος διατυπῶσαι ἀναγκαῖον ἡγεῖτο, hoc est, Cum iam ad Martyrium duceretur, necessarium iudicauit, Apostolicam traditionem cautionis gratia, etiam scripto exarandam seu exprimendam esse. Audis, cùm sub titulo traditionum non scriptarum, multa peregrina & falsa obtruderentur Ecclesiis, Ignatium iudicasse necessariam esse scriptam demonstrationẽ, quæ traditiones verè essent Apostolicæ.

Traditiones Papisticæ.

Hieronymus dicit, etiam Egesippum scripto complexum traditiones Apostolicas. Quæ si scripta de traditionibus Apostolorum, Deus interire non fuisset passus, si tam fuissent ad Ecclesiæ salutem necessaria, sicut ipsa Scriptura canonica, quã valdè mirabiliter Deus inter tot atrocissimas persecutiones, hæreses & corruptelas, integram conseruauit. Verisimile autem est, scripta illa Ignatii & Egesippi, si extiterunt, neglecta, & tandẽ suppressa fuisse à magistris ceremoniarum, qui viderunt traditiones Pontificias inde non stabiliri, sed magis traduci vt pote Apostolicis non similes sed contrarias. Aliud igitur artificium excogitatum fuit, vt scilicet sub veterum titulis, scripta supposititia, vel fingerentur, vel cõficta vsurparentur, vel si qua extabant, transformarentur ad statum regni Pontificij stabiliendum. Et huius artificij quædam tantùm exempla annotabo.

Hieronymus.

Extant in Tomis Conciliorum Epistolæ, & mul-

la prolixa scripta primorum & vetustissimorum Pontificum, quorum & eruditio & pietas celebris fuit. In illa scripta, totum statum regni Pontificij, qualis nūc est, infarserunt tam impudēter, vt fraus manifeste appareat, quod sint conficta & supposititia. Erasmi iudicium de Epistolis illis notum est. Extant & aliorum iudicia, qui & ex Phrasi & circūstantiis temporum, & ex rebus ipsis adulterationē demonstrant. Adscribam igitur tantum Nicolai Cusani iudicium, quod vt à Cardinale profectum, repudiare non poterunt, Inquit igitur li.3. de Concordantia Catholica, cap.2. Sunt, meo iudicio, illa de Constantino apocrypha, sicut etiam fortassis quædam alia, longa & magna scripta, sanctis Clementi & Anacleto Papæ attributa. Si quis illas Scripturas diligenter perlegeret, & eorum tempora ad eorum scriptoras applicaret: ac deinde opusculis omnium Patrum, qui vsq; ad Augustinum, Hieronymum & Ambrosium fuerunt: ac etiam de gestis Conciliorum, vbi authentica scripta allegantur, vsum & memoriam haberet: hæc inueniret, quia nec in illis omnibus Scripturis, de illis præfatis epistolis mentio habetur, & etiam ipsæ Epistolæ applicatæ ad tempus eorum sanctorum, seipsas produnt, &c. Hæc Cusanus Cardinalis. Et tamen ex illis cōmentitiis Epistolis, præcipuas traditiones, quas nullo Scripturæ testimonio probare possunt, defendere & stabilire conantur Pontificii.

Clementis Romani Scripta, præter Epistolam ad Corinthios, iam Eusebii tempore adulterata fuisse, notum est. Et postea dist.15.ca. Sancta Romana, inter apocrypha relata sunt. Iam vero multa sub Clementis nomine edita extant, & quotidie noua extruduntur, quæ corruptelis, abusibus & superstitionibus Pontificiis pallium Apostolicarum traditionum obducere conantur. Inde enim Andradius aquam & salem benedictum probare contendit, esse Apostolicæ institutionis.

Legenda Sāctorum.

Fictitium scriptum de vitis Apostolorum.

Legendæ Sanctorum, propter nimis palpabilē impudentiam, iam & doctis & vulgo sordere cœperunt. Fingitur itaq; nuper inuentū esse valde vetustum scriptum, de vitis Apostolorum: cuius autorem fecerunt Abdiam Babylonicū, quidam disputant, esse Iulii Africani, quod tamen in tota antiquitate, nullū verum habet testimonium. Ibi Thomas post mortem apparet, & concionatur: ibi Matthæus 200. virgines consecrat, & velamen eis imponit, & quidem ideo interficitur, quod doceret, virginem Christo consecratam, non licere regi nubere. Docet etiam ibi meritis eundum esse in cœlum, Matthæus etiam ibi instituit ieiunium quadragesimale, & certorum temporum, interdicit etiam certis diebus esum carnium. Ibi Andreas Inquit: Et pro mortuis obtinemus pietatem tuam Domine. Docetur etiam ibi, Andream post mortem inuocandum, vt misereatur meretricis cuiusdam. Ibi Thomas matronas quasdam ad Christum conuersas hortatur, vt deserta cōiugali consuetudine, perpetuam castitatem voueant. Ibi etiam traditur Christum quosdam, qui nuptias celebrabant, per apparitionem à consuetudine coniugali reuocasse ad cœlibatum. Ibi Ioannes probat factum Crusianæ, quod citra viri consensum, votum cœlibatus emiserit. Ibi Ephesini ædificant basilicam in nomine Ioannis, quam ei adhuc viuo dedicant: cum Augustinus dicat: Nos templa non extruimus sanctis, &c. Et talia impudentissima mendacia, titulo traditionum Apostolicarum conficta, volunt nos pari

Templa.

pietatis affectu & reuerentia suscipere & venerari, sicut ipsam Scripturam sanctam.

Martialem dicunt fuisse vnum ex 70. discipulis, eius iam Epistolæ aliquot feruntur, ignotæ Eusebio, Hieronymo, Gennadio, &c. In quibus multa non incommodè dicta sunt. Miscentur tamen quędam titulo traditionum, quæ se produnt, quod nō sint Apostolica, vt quod dicit, cum altaria dæmonum destruerentur, aram ignoti Dei reseruatam, & dedicatam in nomine Dei & Stephani. Item quod dicit, per signum crucis baptisma sanctificari. Dicitur ibi & Valeriam licet esset sponsa regis, tamen per prædicationem Martialis adductam, vt voueret virginitatem mentis & corporis, & ideo decollatā. Dicitur etiam ibi princeps Tolosanus, propter prędicationē Martialis copulam carnalium nuptiarū deuitasse. Dicit etiam ibi Martialis, necessarium esse aliquid aliud scribi, quam quod scriptum est in sacris literis, cum apud Eusebium lib.5.ca.16. & apud Nicephorum li.4.ca.23. Apollinarius scribens contra Montanum, afferentem multa præter vetus & nouum Testamentum, ad religionem necessaria esse, modestissime dicat: Non scripsi hactenus, non quod veritati testimonium dare nequiuerim, sed quod timui, ne quibusdam ad Euangelii ac noui Testamenti libros aliquid scriptione mea superaddere viderer, quibus nec adiici quicquam, nec adimi potest ab eo, qui vitam secundum Euangelium instituere cupit. Conseruet lector hoc veteris Ecclesiæ testimonium, de libris noui Testamenti.

Veteris antiquitatis, de libris noui Testamenti censura.

Hæc exempli tantum gratia recitaui, vt lector consideret, qua fide Pontificii tractent locum communem de traditionibus, quibus tamen generale annectunt decretum, vt pari reuerentia & pietatis affectu suscipiamus & veneremur somnia & mendacia sicut ipsam Scripturam diuinitus inspiratam. Ignatii Epistolas extitisse, non tantum Eusebii, verumetiam Hieronymi adhuc tempore certum est, feruntur nunc Latine, sunt editæ etiam Græcè, & multas habent non contemnendas sententias, pręsertim sicut Græcè leguntur. Admixta vero sunt & alia, non pauca, quæ profecto non referunt grauitatem Apostolicam. Adulteratas enim iam esse illas epistolas, vel inde colligitur. Theodorus ex Epistola ad Smyrnenses, citat Ignatii sententiam contra hæreticos quosdam: Eucharistiam & oblationes non admittunt, quod non confiteantur, Eucharistiam carnem esse Saluatoris nostri Iesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, quam pater sua benignitate suscitauit. Et illam sententiam Vuilhelmus Vuideford, anno 1396. adhuc legit in Epistola illa Ignatii. Sed nunc nec in Græca nec in Latina Ignatii epistola ad Smyrnenses, nec in aliis legitur.

Hieronymus.

Hieronymus 3. dialog. contra Pelagianos dicit: Ignatius, vir Apostolicus & martyr, scribit audacter: Elegit Dominus Apostolos, qui super omnes homines peccatores erant. Sed illam sententiam Ignatii Epistolæ, quæ nunc extant, non habent.

Apostoli peccatores.

Et qui Græcas illas epistolas edidit, annotat, multas sententias, & aliis pluribus verbis ex Ignatio à veteribus citari, quam nunc extent & ferantur. De Epistolis igitur illis Ignatii, quæ nunc eius titulo feruntur, meritò dubitamus: transformatæ enim videntur in multis locis ad stabiliendum statum regni Pontificii. Et diuinitus iudico esse factum, quod adulterina quædam assumenta suo se indicio prodant. Nam in Epist.5. ad Philippenses, ita hodie legimus: Quicunq; Dominicam aut sab-

bathum ieiunauerit, ipse est Christi interfector: Quicunque cum Iudæis Pascha egerit, comparticipabit eis, qui dominum & Apostolos eius occiderunt. Sed hæc esse supposititia, non est dubium. Omnino enim contrarium de Apostolis dicunt Augustinus ad Casulanum, & Socrat. lib. 5.

Quid igitur de illis quæ scripturæ testimonia non habent, & ex illis Ignatij epistolis, tanquam traditiones Apostolorum citantur, sentiendum sit, non est obscurum.

Hieronymus Ignatii epistolis, cum adhuc integræ & genuinæ essent, non tribuit autoritatem canonicam. Nam libro 3. contra Pelagianos, cum ex Ignatio, & ex Euangelio secundum Hebræos quædam citasset, inquit: Quibus testimoniis si non vteris ad authoritatem, vtere saltem ad antiquitatem, quid viri Ecclesiastici senserint, &c. Quid ergo nunc, quales hodie sunt adulteratæ, illis tribuendum erit, præsertim quando ea, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possunt, inde stabilire conantur Pontificii? Ita omnium ferme Patrum scriptis, supposititia quædam sub ipsorum nominibus admixta sunt. Et ex illis omnium libentissime Pontificii testimonia citant.

Et quis erit sanæ mentis, cui non merito suspectum habeatur totum negocium de traditionibus non scriptis, sicut à Concilio Tridentino proponitur? Cum videat Pontificios, suas illas traditiones non posse aliter retinere & stabilire, nisi falsa & supposititia scripta, vel ipsi fingant, vel ab aliis conficta proferant, & genuina veterum scripta, vel adulterent, vel adulteratis vtantur, sicut exemplis quibusdam ostendimus.

Postremo, multa monebit Lectorem & hæc obseruatio, quod Pontificii non verentur multa ad Apostolorum traditiones referre, quæ ab aliis autoribus multo posterioribus instituta & profecta esse, ex ipsis Pontificiorum Scriptoribus ostendi potest. Fumi igitur sunt, quos sub titulo Apostolicarum traditionum, vendunt rudioribus.

Extra de celebratione missarum, capit. Cum Marthæ, Archiepiscopus quidam Lugdunensis miratur, quod aliquis in Canone Missæ tentauerit asseuerare, Christum plus dixisse, quàm aliquis Euãgelistarum asseueret, nempe: Hic est calix noui & æterni Testamenti, mysterium fidei, &c. Huic respondet Innocentius: Multa ab Euangelistis omissa, quæ Apostoli postea vel verbo suppleuerunt, vel facto expresserunt. Sed scriptores Pontificij annotarunt, à quibus Romanis Pontificibus verba illa sint adiecta. Glossa igitur nihil dissimulans, apertè fatetur: Multa seruat Ecclesia, quæ ab Apostolis non sunt tradita, tamen cum sint longa consuetudine approbata, non sunt minoris autoritatis.

Canon Missæ. Totum Canonem Missæ, cum reliqua theatrica pompa, esse ex Apostolica traditione, si quis vel dubitare se ostenderit, anathemate percellitur. Sed ex Pontificiis Scriptoribus ostendi potest, vltra 600. annos Romanos Pontifices addendo laborasse, donec ex variis sutelis consarcinatum Idolum Missæ Pontificiæ absolueretur. Et quidem in historiis, de singulis Missæ & Canonis particulis ostenditur, quos authores, & quibus temporibus habuerint. Nunc vero fidis placet, tanquam articulum fidei credere debemus, illa omnia ab ipsis Apostolis instituta & tradita fuisse: cum ipse Platina affirmet, Apostolos sola oratione Dominica ad verba institutionis vsos, in celebratione Eucharistiæ. Et Gregorius asseuerat, canonem paulo ante sua tempora, à scholastico quodam compositum esse. Quomodo igitur ab Apostolis traditum esse potest, quod per 600. annos, tam varios originis suæ autores, siue mauis sutores habuit.

Alexander aquam vino esse admiscendam, in celebratione Eucharistiæ statuit: idem aquam & salem benedictum instituit.

Telesphorus ieiunium quadragesimale instituit.

Hyginus chrisma instituit, & dedicationem templorum, quod Polydorus Pio tribuit, qui primum Christianorum templum publicè consecrauit S. Prudentianæ.

Calistus ieiunia quatuor temporum instituit.

Felix altarium consecrationem instituit.

Syluester confirmationem puerorum inuenit, chrisma Episcopis attribuit.

Felix IIII. instituit, vt infirmi ante obitum vngantur.

Syricius memoriam & inuocationem Sanctorum, Missæ addidit.

Pelagius memorias mortuorum anniuersarias Missæ adiecit.

Et summa, de singulis Pontificibus ordine possent ex historiis talia commemorari. Nobis sufficit exemplis quibusdam monstrasse, ea, quæ Pontificii hodie non verentur ad ipsos Apostolos, tanquam ab ipsis tradita & instituta referre, longe alios habere autores, & multo posteriores Apostolis. Idque probari ex illis historicis, qui regno Pontificio addicti fuerunt. Ita tempore Augustini, incerta & dubia erat opinio de purgatorio: nunc vero facta est indubitata & certissima Apostolorum traditio. *Commentum de Purgatorio.* Hanc recitationem, de traditionibus Pontificiis, simplici ordine distribuere volui, vt lector eò rectius cõsiderare possit, quale pandocheum corruptelarum & superstitionum, sit decretum illud Tridentinæ Synodi, quod iubet nos sine scripto traditiones pari pietatis affectu & reuerentia suscipere & venerari, sicut ipsum verbum Dei in sacris literis cõprehensum.

Vt igitur locum hunc de traditionibus concludam, ostendimus, nos non simpliciter omnes traditiones reiicere, quæ hoc titulo & nomine apud veteres celebrantur. Quæ enim aut in Scriptura continentur, aut Scripturæ consentaneæ sunt, illas non improbamus. Sed de illis potissimum traditionibus quæstio est, quæ (sicut Andradius inquit) nullo Scripturę testimonio probari possunt. In illis non sufficit simplex asseueratio, quod sit Apostolica traditio. Ostendimus enim multiplices in hoc genere cum bonorum quorũdam lapsus, tum malorum imposturas. Nec sufficit, si ex Patribus aliquis dicat esse traditionem ab Apostolis profectã. Nam & illos hoc titulo & prætextu sæpe falsos fuisse, aliquot exemplis ostendimus. Optimum igitur & tutissimum est consilium, sicut Irenæus dicit, quę Polycarpus ex traditione commemorauerat fuisse omnia sanctis Scripturis consentanea. Et sicut Socrates inquit: Cum variæ iactarentur Apostolorum traditiones, quis non poterat ostendi ἔγγραφον ἀπόδειξιν, demonstrationem ex scripto: ideo iudicatum fuisse, Apostolos nihil de talibus rebus statuisse. Maneat igitur quod Hieronymus dicit, vt gladius verbi Dei percutiat omnia, quæ sine authoritate & testimoniis Scripturarum tanquam traditione Apostolica proponuntur.

Et

Traditiones Veterum. Et quia ostendimus veteres quando de traditionibus sine scripto loquuntur, non proprie de dogmatibus quibusdam fidei, sine Scripturæ testimonio credendis loqui, sed præcipuè de ritibus quibusdam, sine obseruationibus, quæ non habent expressum in Scriptura mandatum: quæret forsan Andradius, an simpliciter omnes tales ritus improbemus & damnemus? *Ritus Ecclesiastici.* Et licet nostri instituti non sit disputationem de adiaphoris nunc explicare, breuiter tamen respondeo: Ritus qui Scripturæ sunt consentanei, rectè retineri, qui verò cum Scriptura pugnant, iusto iudicio, & nulla temeritate reiici & aboleri. Quod si de adiaphoris ritibus, qui cum scriptura non pugnant, quæstio est, simplex & plana est responsio: Si non proponantur cum opinione necessitatis, cultus & meriti, sed tantum vt ordini, decoro & ædificationi seruiãt, & cum Christiana libertate non pugnent, posse de illis statui, prout Ecclesiæ ædificationi videbitur conuenire. Fides enim non est alligata ad certos ritus, extra verbum Dei institutos, sed est libera, in qua tamen libertate, ratio habenda est scandali, & eorum, qui in fide sunt infirmi. Sed his omnibus, quantumuis æquis, & Scripturæ consentaneis conditionibus, aduersarii non sunt contenti: sed quando amplius nihil possunt, tuentur se patrocinio antiquitatis, & longæ consuetudinis. Respondemus igitur ex ipsorum iure, distin. 8. Consuetudo sine veritate, vetustas erroris est. Nemo consuetudinem rationi & veritati opponat: quia consuetudinem ratio & veritas semper excludit.

Augustinus in quæstionibus veteris & noui Testamenti dicit: Si ad solam longam consuetudinẽ, vel ad antiquitatem respiciendum est, possunt & homicidæ, & adulteri, & similes flagitia sua ita defendere, quia antiqua sunt.

Hanc disputationem de Scriptura, & de traditionibus, prolixius aliquanto quam instituta examinis ratio ferat, tractaui. Video enim Pontificios in illa disputatione, quasi arcem totius suæ causæ collocare, & ea rectè explicata, faciliorem iam progressum erit in reliquis, in quibus quoad eius fieri poterit, breuitati studebo. Integræ enim & iustæ explicationes, in aliis nostrorum scriptis extant, quas nõ est animus retexere. Reliqua igitur Tridentinæ Synodi decreta ita examinabimus, vt declarationem, quomodo pleraque in decretis illis intelligenda sint, aduersarii mei Andradii explicationes nobis subministrent.

DE PECCATO ORIGINALI.

PRIMVM DECRETVM QVINTAE Sessionis Tridentini Concilij, 17. mensis Iunij, 1546. celebrata.

VT fides nostra Catholica, sine qua impossibile est placere Deo, purgatis erroribus, in sua synceritate integra & illibata permaneat, & ne populus Christianus, omni vento doctrinæ circumferatur, cum serpens ille antiquus, humani generis perpetuus hostis, inter plurima mala, quibus Ecclesia Dei his nostris temporibus perturbatur, etiã de peccato originali, eiusque remedio, non solum vetera sed etiam noua dissidia excitauerit: sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitimè congregata, præsidentibus in ea eisdem tribus Apostolicæ sedis legatis, iam ad reuocandos errantes, & nutantes confirmandos accedere volens, sacrarum scripturarum, & sanctorum Patrum, ac probatissimorum Conciliorum testimonia, & ipsius Ecclesiæ iudicium & consensum secuta, hæc de ipso peccato originali statuit, fatetur ac declarat.

Si quis Adam primum hominem non confitetur, cum mandatum Dei in Paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem & iustitiam in qua positus erat, amisisse, incurrisseque per offensam præuaricationis huiusmodi, iram & indignationem Dei atque adeo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus & cum morte captiuitatem, sub eius potestate, qui mortis deinde habuit imperium, hoc est, Diaboli, totumque Adam, per illam præuaricationis offensam secundum corpus & animam, in deterius commutatum fuisse, anathema sit.

Si quis Adæ præuaricationem sibi soli, & non eius propagini asserit nocuisse, acceptam à Deo sanctitatem & iustitiam quam perdidit, sibi soli, & non nobis eum perdidisse, aut inquinatum illum per inobedientiæ peccatum, mortem & pœnas corporis tantum in omne genus humanum transfudisse, non autem & peccatum, quod mors est animæ, anathema sit: cum contradicat Apostolo dicenti: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerũt.

Si quis hoc Adæ peccatum, quod origine vnum est, & propagatione, non imitatione transfusum, omnibus inest vnicuique proprium, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium asserit tolli, quam per meritum vnius mediatoris Christi Iesu Domini nostri, qui nos Deo reconciliauit in sanguine suo, factus nobis iustitia, sanctificatio & redemptio, aut negat ipsum Iesu Christi meritum, per Baptismi Sacramentum, in forma Ecclesiæ ritè collatum, tam adultis quàm paruulis applicari, anathema sit: quia non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Vnde vox illa: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et illa: Quicunque baptisati estis Christum induistis.

Si quis paruulos recentes ab vteris matrum baptisandos negat, etiamsi fuerint à baptisatis parentibus orti, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro necesse sit expiari, ad vitam æternam consequendam, vnde fit consequens, vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit: quoniam non aliter intelligendum est id, quod dixit Apostolus: per vnũ hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in homines omnes mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt, nisi quemadmodum Ecclesia Catholica vbique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei, ex traditione Apostolorum, etiam paruuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in remissionem peccatorum veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

EXAMEN.

Pleraque huius decreti verba, ex purioris antiquitatis scriptis transsumpta, & Scripturæ consentanea sunt. Nec sane propter nostras Ecclesias opus erat hoc decreto: certamina enim quæ de peccato originali ab Anabaptistis & aliis phanaticis nostro tempore mota fuerunt, summa diligentia à nostris explicata & refutata sunt. Sicut igitur ea, quæ mediocriter, commode & rectè dicta sunt, simpliciter accipere, nec Sophisticis cauillationibus exagitare decet, ita nihil sane scrupulosius, in hoc decretum de peccato originali inquireremus: sed Andradius, cui secretiora Concilii Tridentini mysteria nota & perspecta sunt, ex illis aliquid prodit, *Andradius.* quod ego sane pro mea simplicitate in isto decreto non potuissem obseruare, cuius tamen obseruatio, multa nos docebit de artificiis Tridentinæ Synodi. Dicit enim: Cum Theologi laborent, vt explicent, quomodo transgressio Adæ in nobis peccati rationem habeat, peccatoresque nos efficere potuerit: Concilium Tridentinum, cum definiret peccatum originis, vere esse peccatum vnicuique proprium, illius tamen propriam rationem consulto silentio inuoluisse, & ita liberum cuique reliquisse,

 opi-

opinari. Et postea dicit: Cum igitur quæsit peccati originis ratio atque definitio, non inter hæreticos modo, sed inter Catholicos etiam in quæstione versetur, & ancipiti contentione in contrarias sententias omnes distrahantur: Concilium Tridentinum, sicut & alia quædam Concilia, cum definierint omnes trahere originis peccatum ex Adamo, quidnam illud peccatum sit, consulto præterierunt, & missum fecerunt. Opinandi igitur nobis libertatē reliquerunt. Hæc Andradius. Ne vero lector existimet, Andradium velle hoc de peccato originis dicere, quod David inquit: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me, seu quod Ieremias dicit, prauum hominis cor, & inscrutabile esse, explicandum est quid illud sit, quod ait Concilium Tridentinum, consulto inuoluisse silentio.

PONTIFICIORVM SENTENTIA DE peccato originis.

Scholastici Scriptores quidam disputant, peccatum originale tantum esse nudam priuationem, & non positiuam aliquam prauitatem hærentem in natura humana: amissa enim iustitia originali, naturalia tamen in homine mansisse integra. Alij disputant, fomitem peccati tanquam morbidam qualitatem hærere tantum in carne, quæ inclinet appetitum sensitiuum, & mediante eo, etiam voluntatem inclinet ad inferiora. Quidam fomitem ponunt in appetitu sensitiuo, & sentiunt superiorem portionem rationis ab omni deprauatione immunem, liberam & integram esse, nisi quod aliunde paululum inclinari possit ad inferiora. Et multi disputant, fomitem illum non esse de ratione peccati originalis. Sunt qui opinantur, peccatum originale nec priuationem, nec positiuam aliquam prauitatem esse in homine, sed tātum reatum, propter lapsum Adæ sine prauitate aliqua hærentem in nobis. Quærimus iam quid Tridentinum Concilium de illis opinionibus statuerit. Ego sane iudicarem prophanas illas opiniones, in verbis Decreti improbari. Sed Andradius interpres Concilij, dicit, Decretum illud eo artificio compositum, vt nec illæ, nec similes opiniones Pontificiorum Theologorum, de peccato originali damnarentur, sed liberrimæ relinquerentur. Et hoc Lector bene obseruet.

Pighij disputatio de peccato originis.

Veniamus nunc ad nostri quædam temporis certamina. Albertus Pighius post colloquium Vuormaciense, anno 1542. edidit satis prolixum scriptū de peccato originis, in quo in summa, sententiam suam ita explicat: Tria de peccato originis in Ecclesia definita esse: 1. quod sit. 2. vnde sit, ea propagatione scilicet ab Adam. 3. qui sint eius in nobis effectus. Quid vero sit peccatum originis, & in quo consistat eius propria ratio, Ecclesiastica definitione certum non esse. Atque ideo acerbe damnat Augustanam cōfessionem, quod voluerit tradere definitionem peccati originalis. Et ordine conatur ostendere, omnes omnium sententias de definitione peccati originalis, certo & euidenter falsas esse. Augustini enim sententiam, quod peccatum originale sit concupiscentia, certo esse falsam, ita probat, peccatum enim esse non potest sine lege, cuius sit transgressio. Sed paruuli quia rationis vsu destituti sunt, lege obligari non possunt. Item, Illud quod prorsus vitare non possumus, quod necessario, & ineuitabiliter nobis inest, nec à nobis, sed ab alio nobis inest, lege interdici non potest. Concludit igitur, concupiscentiam originalem, nec in paruulo, nec in adulto: nec ante nec post Baptismum propriè & verè esse peccatum, quia resultat ex compositione & temperatura partium corporis humani. Deinde conatur etiam probare, carentiam iustitiæ originalis debitæ inesse, non habere rationem peccati, siue in paruulis, siue adultis. Quia, inquit, nulla lex Dei proferri potest per quam obligentur omnes habere originalem illam iustitiam, quæ Adæ data fuit. Et vt maximè esset talis aliqua lex, peccatum deputandum esset illi tantum, qui propria sua culpa, iustitiam illam originalem perdidit.

Suam vero tandem Pighius sententiam ita explicat, quod nec carentia iustitiæ originalis, nec concupiscentia habeat rationem peccati, siue in paruulis, siue adultis, siue ante, siue post Baptismū. Has enim affectiones non esse vitia, sed naturæ cōditiones in nobis. Peccatum igitur originis non esse defectum, non vitium aliquod, non deprauationem aliquam, non habitum corruptum, non qualitatem vitiosam hærentem in nostra substantia, vt quæ sit sine omni vitio & deprauatione, sed hoc tantum esse peccatum originis, quod actualis transgressio Adę reatu tantum & pœna transmissa & propagata sit ad posteros, sine vitio aliquo, & prauitate hærente in ipsorum substantia, & reatum nunc esse, quod propter Adæ peccatum extorres facti sumus regni cœlorum, subiecti regno mortis & æternæ damnationi obnoxii, & omnibus humanę naturę miseriis inuoluti. Sicut ex seruis, qui proprio vitio libertatem amiserunt, nascuntur serui, non suo, sed parentum vitio. Et sicut filius scorti sustinet infamiam matris, sine proprio aliquo in se hærente vitio. Hanc Pighij sententiam & probat & defendit Ambrosius Catharinus Episcopus. Videt enim, hoc modo totam doctrinam Pontificiam de concupiscentia, quæ post Baptismum reliqua manet de libero arbitrio, de iustitia, merito & perfectione bonorum operum, &c. posse facilime defendi & stabiliri. Et ego quidem, cum primum legerem Decretum Tridentini Concilij de peccato originali, arbitrabar in eo hanc prophanam, & Scripturæ ex professo repugnantem Pighii & Catharini sententiam, dissimulatis honoris gratia authorum nominibus, improbari & damnari. Ita enim verba Decreti intelligi posse manifestum est.

Ambrosius Catharinus.

Sed Andradius, Concilij intimus, prodit nobis, quæ fuerint deliberationes, cum Decretum illud consideretur consulto scilicet ita inuolutum fuisse, vt nihil vel in Scholasticis, vel in aliis Pontificiis Scriptoribus quantumuis prophanum & falsum, improbaretur vel damnaretur, sed vt liberrima relinqueretur licentia, quiduis opinandi de peccato originis, in hac quæstione quid sit, & qua ratione in nobis sit peccatum, modo quis credat, 1. quod sit. 2. vnde propagetur. 3. qui sint eius effectus. Sed inquis: Decretum Concilij non ita expresse loquitur. Hoc & ego dico: sed quam insidiose multa sint in decreta illa posita, vel vnicum hoc exemplum satis ostendere potest. Et gratia debetur Andradio, quod hæc ex intimis Concilij consultationibus, tàm libere prodit & euulgat, quod vix quisquam nostrum suspicari ausus fuisset.

Ad perpetuam igitur rei memoriam, notum sit toti orbi Christiano, prophanam Pighij sententiam (ne quid dicam durius) in Decreto Tridentino non esse cum aliis prophanis Scholasticorum re-

lictam

lictam esse cum aliis prophanis Scholasticorum de peccato originali disputationibus, sub opinandi libertate. Non igitur propositum fuit Tridentinis Patribus, aliquos in suis scriptoribus vel crassissimos næuos, ad normam Scripturæ emendare, sed quæsitum fuit tale artificium, vt ea, quæ aperte defendere non audent, silentio ita inuoluant, vt opiniones relinquantur liberæ. Nec conqueri poterunt Tridentini Patres, nos per calumniam, inuidiæ conciliandæ gratia hoc de ipsis fingere: per Andradium enim, qui fuit conscius secretorum Concilii, hęc mysteria in vulgus emanarunt. Et iam non pœnitet me Andradio dedisse causam scribendi: alias enim hanc fraudem, sub insidiosis verborum inuolucris, in decreto Tridentino nemo nostrum facile deprehendisset. Et tamen valde multum refert, Ecclesiam scire, quæ agitatæ fuerint disputationes, quæ habitæ deliberationes in Concilio Tridentino, de huiusmodi opinionibus.

Andradius. Et Andradius ipse, libertate illa à Concilio indulta, hoc loco liberè vtitur. Mentem enim suam de peccato originis aperturus, ita præfatur. Non quidem magnum scelus suscepisse videri debet, qui in re libera liberè etiam opinetur. Breuiter autem recitabo Andradii sententiam, vt Lector agnoscat fructus Tridentini Concilii, & videat qualem doctrinæ emendationem decretis suis quæsierint. Inclinare igitur disputatione sua videtur ad Scholasticorum sententiam, qui sentiunt humanam naturam in ipsa integritate ita conditam fuisse, vt quia propter compositionem ex diuersis partibus, inter se minime consentientibus constat, consequerentur eam incitamenta, & quasi prurigines, hoc est, tales pulsus & concitationes, vt caro cum sibi grata & iucunda concupiscat, contra spiritum repugnet, & à præscriptione rationis sit auersa. Illis verò puris seu meris naturalibus, superadditam fuisse iustitiam originalem, tanquam donum supernaturale, quæ carnis lasciuiam & petulantiam comprimeret, omnes sceleratos animi motus cohiberet, & omnes cum animi tum corporis partes in officio contineret. Iam vero quia originali iustitia spoliati sumus, carnem quasi equum sine freno, ferocibus cupiditatibus rapi. Atque ita concupiscentiam, non quidem per se esse peccatum, sed quia non amplius iustitia originali cohibeatur & comprimatur, inde fieri peccatum, vt ita peccato originali, amotio & priuatio iustitiæ originalis, propriè habeat peccati rationem, imo ipsa sit peccati originalis forma, ex qua ipsi etiam concupiscentiæ insit ratio peccati. Quando igitur in regeneratione datur spiritus renouationis, vt spiritus repugnet carni, tunc concupiscentiam ipsam per se non esse amplius peccatū, vt quæ sit ipsius naturæ conditio, modo cohibeatur & comprimatur. Quia vero peccatum non potest esse sine legis transgressione, quærit Andradius, cum qua lege pugnet iustitiæ originalis amissio? Et respondet: nullam hac de re legem à Deo explicatè latam fuisse, sed pugnare illam priuationem cum generali legis naturæ sententia, qua quisque obligatur, vt naturæ incolumitatem & conseruationem curet. Iam vero quia contendit Andradius, peccatum esse tantum actionem contra legem Dei, quæ committitur à sciente & volente, difficilis oritur quæstio: cum originalis iustitia, solius Adæ culpa à sciente & volente est amissa, quomodo illa carentia in nobis possit rationē peccati habere? Vtitur autem subtili illa responsione, quæ Augustini est: sicut omnium hominum naturæ, ita etiam omnium voluntates originaliter fuisse in Adamo: Atque hoc modo etiam originale peccatum habere rationem voluntarii in nobis. Sed quia hoc modo minima ratio voluntarii, in peccato originali reperitur (neque enim nostræ personæ propria voluntate, sed aliena, Adæ scilicet seu communis originis, commissum est) ideò dicit, peccatum originis à Pontificiis Theologis rectè censeri, minimum esse omnium peccatorum. Quando vero Patres illud maximum vocant, hoc ita intelligendum esse, q latius cæteris diffundatur, & per omnes homines peruadat. Est igitur Andradii sentētia, cōcupiscentiam qualis est in hac naturæ corruptione, fuisse etiam in integra natura, sed ita, vt cohiberetur & comprimeretur à iustitia originali; ideo per se non esse peccatum, si tantum frenetur, id quod fit in renatis. Amissionem vero iustitiæ originalis in Adamo, pugnare non cum lege aliqua Dei, sed cum generali illa tantum legis naturæ sententia, qua naturæ conseruatio vnicuique demandatur. In nobis vero carentiam illam iustitiæ originalis, tantum habere de ratione peccati, quantum habeat de voluntario. Sed quia minimam habet rationem voluntarij, ideo peccatum originis minimum esse omnium peccatorum.

Hanc Andradij speculationem de peccato originis, ideo recensui, vt lector obseruet, qualis doctrinæ emendatio speranda sit ex Tridentino Concilio. Cum enim summa doctrinę consistat in agnitione nostræ deprauationis, & reparationis per Christum, agnoscit Lector, quam fœdè & sceleratè, tota doctrina cœlestis diuinitus nobis patefacta, ab ipsis fundamentis extenuetur, obscuretur & deprauetur Philosophicis illis speculationib. de peccato originis. Quantum enim peccatum extenuatur, tantum de beneficio Christi detrahitur. Et Patres quidem Concilij, turpitudinem illius dogmatis ita nudatam proponere, in tanta veritatis luce aliquantum puduit, & tamen noluerunt improbare, ideo generalibus verborum inuolucris Decretum illud inuoluerunt. Andradius vero aduocatus & interpres Concilij, diserte, & quidem multis verbis explicat, quæ sub illis inuolucris lateant mysteria. Iuxta Andradii igitur interpretationem, non peccabit contra mentem Concilij, si quis sententiam magis adhuc prophanam de definitione peccati originalis comminiscatur. Posito enim hoc axiomate, peccatum originale in nobis non plus habere de natura peccati, quam habeat de ratione voluntarii, mox attexet Franciscus de Mayro: Sed peccatum originale in particulari solummodo fuit voluntarium, voluntate scilicet Adæ, sed in vniuersali, hoc est, in nobis, omnino est inuoluntarium. Ergo omnino nullam habebit rationem peccati. *Franciscus de Mayro.* Sed nō opus est ex aliis Scriptoribus accersere consequentias. Ipse enim Andradius quid in Concilio Tridentino de peccato originis didicerit, non obscurè explicat. Damnat enim cum Coloniensibus Monhemium, qui dixerat, propensionem ad peccandum, & ἀταξίαν, cupiditatem, quas simul cum natura induimus, esse peccatum originale, & tantam esse naturæ corruptionem, originis peccato contractam, vt nihil à tali possit natura edi aut effici, non peruersum & contaminatum. *Monhemius.* Hanc sententiam Andradius damnat, suam vero hanc ponit: Etsi humanam naturam perquam deprauatam esse, negare non possumus: hæc tamen depra-

natio non tantopere eſt amplificanda, vt nihil in illa pium, nihil bonum, nihil non contaminatum agnoſcamus. Mens igitur Concilii Tridentini, vbi Andradius hæc Patrum hortatu & inſpiratione ſcripſit, illa erit: In natura humana deprauata, ſine renouatione ſpiritus, reſtare adhuc aliquod bonũ, nõ in externa tantum diſciplina, verumetiam quo ad res ſpirituales. Addit enim, reſtare aliquid pium, & aliquid non contaminatum. Et vera pietas certe ad res diuinas ſeu ſpirituales pertinet: cuius ſeminaria quædam in hac corrupta natura, ante renouationem ſpiritus reliqua eſſe, Andradius affirmat.

Vires humanæ.

Scholaſtici quidem ſcriptores, olim talia liberè diſputarunt: ſed nunc in tanta luce veritatis, profectò putaram neminem tam perfrictæ frontis eſſe, quem non puderet illorum, quæ vſque adeo prophana ſunt. Et video Concilium Tridentinum aliquo ſaltem pudore retractum fuiſſe, quod ſuo illo decreto ita loquitur, vt dextre intelligi poſſet. Sed quæ fuerit mens illorum, quam inuoluere potius quam diſerte explicare maluerunt, Andradius nihil diſſimulans, eam poſt Concilium, in totius orbis theatro ſonora voce prædicat: vt ita in hoc Decreto, Patres Concilij aliud ſedentes & foris publicarint, aliud ſtantes & domi conſuſurrarint, de peccato originis. Sed Andradius, imprudens forſan, ſecreta illa eliminat. Vtut autem ſit, vtile eſt Eccleſiam ſcire, ex illorum, qui Concilio interfuerunt interpretatione, qua fraude & quibus inſidiis vſi ſunt architecti huius decreti de peccato originis.

Ne vero ad calumniam Manicheiſmi, qua etiam Auguſtinum prægrauarunt Pelagiani, Andradius ſe proripiat: diſerte dicimus, licet natura non tantum in aliqua parte, ſed in omnibus partibus & viribus ſit deprauata, tamen diſcernendum eſſe inter naturam ipſam, quæ per ſe bona & à Deo eſt, & inter vitium quo natura per peccatum Adæ deprauatum eſt. Sicut Auguſtinus inquit de natura & gratia, ca. 3. Omnis bona, quæ natura habet in formatione, vita, ſenſibus, mente, &c. à ſummo Deo creatore ſuo habet, vitium vero quod iſta naturalia bona contenebrat & infirmat, ex originali peccato contractum eſt.

Sed ferme oblitus eram eius quæſtionis, quæ ad nos proprie pertinet: cum ſcilicet omnes qualeſcunque diſputationes de peccati originalis definitione, in Tridentino Concilio ſub libera opinandi licẽtia relictæ ſint: quid ibi factum fuerit doctrinæ Auguſtanæ confeſſionis, quæ ex Scripturæ teſtimoniis conſtituit deſcriptionem peccati originalis? Num igitur probant eam Pontificij? Nequaquam: num liberam eam permittunt? Nihil minus: ſed expreſſe eam damnant. Hoc vero mirabile eſt, cum reliquas omnes opiniones quales ex cunque ſunt, liberrimas relinquant. Sed diſcat ab hoc exemplo Lector, ſicut Poeta dixit: Romæ omnia cum liceant, non licet eſſe pium: ita in Concilio Tridentino, omnes, qualeſcunque opiniones liberas relinqui, ſolam vero illam ſententiam, quæ ex Scripturæ teſtimoniis extructa eſt, non tantum non relinqui liberam, ſed horrendis clamoribus damnari.

SCRIPTVRAE SENTENTIA DE *peccato originis.*

Non eſt autem noſtri inſtituti, iuſtam aut integram adornare refutationem: fundamenta enim veræ de peccato originis ſententiæ, in multis & prolixis ſcriptis ſunt à noſtris ex verbo Dei monſtrata & explicata. Omnino vero non ex rationis ſpeculationibus, nec ex philoſophicis ratiocinationibus, ſed ex doctrina diuinitus patefacta, diſcendum & ſtatuendum eſt de corruptione ſeu deprauatione naturæ, quæ per peccatum vnius hominis intrauit in mundum, & omnes homines peruaſit. Moſes Pſal. 90. vocat עֲלֻמֵנוּ abſconditum noſtrum, quod Deus ponat in illuminationem vultus ſui. Ideo enim inſtitutum eſt miniſterium verbi, vt eius voce oſtendatur & arguatur illud præcipuè peccatum, quod à conſpectu & agnitione carnis, rationis & mundi procul remotum & abſconditum eſt. Aduerſarius autem meus Andradius, explicaturus mentem ſuam, quid cenſeat eſſe peccatum originis quaſi in ſchola Ariſtotelis aut Galeni rationem philoſophicæ methodi, ſplendide ſane perſequitur. Non autem vel ſemel vnico ſaltem Scripturæ teſtimonio, ea, quæ de peccato originali diſputat, confirmare & probare conatur. Tantam ſcilicet opinandi libertatem, Concilium Tridentinum permiſit, vt cum turpe habeatur, Iuriſconſultum ſine lege loqui, factum iam ſit valdè (ſi dis placet) religioſum, Theologum ſine Scripturę teſtimoniis diſputare. Reuocanda igitur eſt tota hæc diſputatio ad Scripturæ metas & cancellos. Et omnino falſum eſt, naturam humanam in prima creatione cum eſſet integra, ita conditam fuiſſe, vt in mente, voluntate, corde, & reliquis viribus, eſſet talis ἀταξία, & rebellio, qualis iam etiam in renatis adhuc reliqua eſſe cernitur. Falſum eſt & hoc, nullam eſſe à Deo legem latam cui repugnet, qua arguatur & damnetur defectus iuſtitiæ originalis, & quæ in eius locum ſucceſſit concupiſcentia. Creatus enim fuit homo ad imaginem Dei, quę fuit conformitas cum norma iuſtitiæ in Deo, quæ in lege diuina patefacta eſt, vt ſcilicet in tota mente, toto corde, tota voluntate, in omnibus membris corporis, & potentiis animæ, eſſent vires integerrimæ & perfectiſſimæ, ad agnitionem & dilectionem Dei, & poſtea proximi, iuxta vocem legis diuinæ: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, tota anima, tota mente, & omnibus viribus, & proximum ſicut teipſum. Et quidem ſine aliqua ἀταξία corruptionis & rebellionis, ſcilicet ſine tenebris in mente, auerſione in voluntate, contumacia in corde, & deprauatione in reliquis viribus, puriſſima & ſanctiſſima fuit in prima creatione natura humana, iuxta vltimum præceptum: Nõ concupiſces: ſicut illud Paulus interpretatur, Roman. 7. Et quod hæc fuerit imago Dei in homine, ipſa reſtitutio imaginis, quæ in hac vita per Spiritum ſanctum inchoatur, & in vita æterna abſoluetur, ſatis oſtendit, Roman. 12. Epheſ. 4. Coloſ. 3. &c. Illam vero imaginem ſeu conformitatem ad normam iuſtitiæ in Deo, lex diuina ab omnibus hominibus in primo & vltimo præcepto requirit. Et vbi illam non inuenit, arguit hominem de peccato: quod damnat æterna morte, niſi facta fuerit remiſſio propter Chriſtum mediatorem. Iam vero non tantum ſacræ literæ docent, ſed & experientia oſtendit, in natis ex virili ſemine eſſe amiſſionem diuinæ lucis in mente, & in eius locum ſucceſſiſſe horribiles tenebras. In voluntate eſſe auerſionem à Deo, & inimicitias aduerſantes Deo, in corde contumaciam affectuum, & in omnibus viribus horrendam ἀταξίαν & deprauationem, quod attinet ad res diuinas ſeu ſpirituales. De externa enim diſciplina rationis in homine

Miniſterij vſus.

Imago Dei.

Peccatum originis.

homine non renato, postea suo loco quædam dicemus. Et hæc naturæ deprauatio, non est iuxta rationis nostræ iudicium extenuanda aut fucanda: sed quid sit, qualis & quanta sit, iuxta Spiritus S. sententiam, quam in verbo patefecit, diiudicanda est.

Et quia valde multum refert malum illud in intimis naturæ latebris, & occultissimis cordis recessibus absconditum, recte & vere agnoscere (neque enim intelligi potest magnitudo gratiæ Christi, nisi cognitis nostris morbis) ideo Scriptura in valde multis testimoniis, & quidem variis modis, proponit nobis considerandam tristissimam illam naturæ nostræ corruptionem. Ex illis quædam annotabimus, vt manifestum fiat, non esse vel incertum, vel liberum, quid de peccato originis sentiendum sit, sicut illam sibi licentiam Pontificij sumunt.

Primò enim scriptura describit, qualis fuerit humanæ naturæ excellentia, perfectio & integritas ante lapsum, vt ita ex antithesi ostendat, quomodo illa bona sint partim amissa, partim contenebrata & deprauata, Genesis 1. Creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam. Eccles. 7. Solummodo hoc inueni, quod fecerit Deus hominem rectum, & ipse se infinitis miscuerit adinuentionibus. Sed post lapsum Genesis 5. Adam genuit filios, secundum suam imaginem & similitudinem. Quæ verò fuerit imago Dei in homine, ex restitutione eius, quæ in renouatione inchoatur, aliquo modo intelligi potest. Et tota hæc descriptio de imagine Dei, & amissione eius, delineata est in Decalogo, si ad nostram naturam conferatur. Ideo Paulus Roman. 3. dicit: omnes peccauerunt, & destituuntur gloria Dei, renouatio enim vocatur gloria, 2. Corinth. 3.

Secundò describit, quid & qualis per se sit corrupta nostra natura, ante reparationem & renouationem. Ita Roman. 5. dicit, per vnius inobedientiam peccatores constitutos multos. Et quomodo hoc intelligi velit, ibidem explicat. Vocat enim impios & inimicos Dei, priusquam illi per filium reconciliemur. Ephes. 2. Opponit illa duo, quid credentes facti sint per gratiam, & quid fuerint natura. Nominat quidem peccata actualia, ambulare scilicet in peccatis secundum principem potestatis aeris, conuersari in desideriis carnis, facere voluntates cogitationum: sed addit, non consuetudine, non imitatione accersita hæc mala, sed natura, inquit, eramus filij iræ, habentes scilicet desideria carnis, voluntates carnis & cogitationum. Et nos, inquit, qui ex circumcisis parentibus nati sumus, eramus natura filij iræ, sicut & cæteri, ex Gentibus scilicet nati. Distinguit autem scriptura hæc duo: facere peccatum, 1. Iohann. 3. seu ambulare in peccatis, Ephes. 2. & habere peccatum, 1. Iohann. 1. quod vocatur inhabitans peccatum, Roman. 7. adiacens peccatum, Roman. 7. ἁμαρτία εὐπερίστατος, peccatum vndique circumsistens, & occupans omnes vires in homine, Heb. 12. ignorantia existens in illis. Ephes. 4.

Tertiò, quando describitur reparatio & restitutio hominis, per spiritum renouationis, simul ostenditur antithesis deprauationis. Roman. 12. Ephes. 4. Col. 3. &c. Inchoatur autem restitutio & reparatio in omnibus partibus & viribus hominis in hac vita: quæ ita crescere debet, vt tandem aboleat corpus peccati. Roman. 7. Ex antithesi igitur consideretur, qualis sit deprauatio, quæ per peccatum Adæ ingressa est naturam humanam, & occupauit omnes eius partes.

Quartò, quæ, qualis & quanta sit naturæ humanæ per peccatum deprauatio, scriptura ostendit, quādo describit, quales sint originalis illius morbi reliquiæ, etiam in renatis in hac vita, Rom. 7. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me sub lege peccati, quæ est in membris meis. Item, lex est spiritualis, ego autem carnalis, venditus sub peccatum: non enim quod volo hoc ago, sed quod odi, hoc facio. Etiam quando velle adiacet mihi, perficere tamen bonum non inuenio. Gala. 5. Qui Christi sunt, carnem crucifixerunt cum morbis & concupiscentiis. Colos. 3. renatis concionatur: Mortificate membra vestra, quæ supra terram sunt, &c.

Quintò, Scriptura ostendens, quam horribilis sit in homine deprauatio, quando vel deseritur à spiritu Dei, vel est sine spiritu, ponit ipsissimam descriptionem peccati originalis. Ita Genes. 6. cum Deus dixisset: Non permanebit spiritus meus in homine, mox sequitur, multa erat malitia hominum in terra, & omne figmentum cogitationum cordis, tantum erat malum. Et ne existimentur mala illa actionibus aut consuetudine accersita, dicit à pueritia malum esse figmētum cordis humani, hoc est, natura, sicut Paulus sequitur Ephes. 2. Et quidem tunc etiam pronunciat hoc Deus de corde humano, quando sublatis per diluuium impiis, Noe tantum cum suis in terra viuebat. Genes. 8. Ita Roma. 3. describens hominem qualis extra Christum, & sine spiritu, ducit descriptionē per singulas partes hominis. Omnes declinauerunt, non est qui faciat bonum, guttur est sepulchrum, linguis dolose agunt, sub labiis est venenum, os maledictione plenum, pedes veloces ad effundendum sanguinem, &c. Ita in lapsis posteriora fiunt peiora prioribus, Luc. 11. 2. Pet. 2.

Sextò, malum illud scriptura & priuatiue & positiue describit, 1. Cor. 2. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus, stultitia enim sunt ei. Rom. 7. Perficere bonum non inuenio. Rom. 8. Legi Dei non subiicitur, neque enim potest. Sapientia carnis inimicitia est aduersus Deum. Roman. 7. Lex in membris, repugnat legi mentis, captiuans renatos sub lege peccati. Ephes. 2. vocat concupiscentias carnis, voluntates cōgitationum. Genes. 6. Figmentum cordis malum.

Septimò, in illa descriptione mali originalis, scriptura adiungit etiam tyrannidem Diaboli. Ephes. 2. Satan efficaciam suam habet in filiis diffidentiæ. *Subiectū peccati originalis.*

Octauò, obseruetur etiam, quomodo scriptura monstret subiectum prauitatis originalis, ponit enim illam in mente. Ephes. 5. Eratis quondam tenebræ, nunc autem lux in Domino. Ephes. 4. Tenebris obscuratum habentes intellectum, propter ignorantiam existentem in ipsis. 2. Corinth. 4. Non sumus idonei, ex nobis ipsis cogitare aliquid. Deuteron. 29. Vidistis signa, & non dedit vobis Dominus cor ad intelligendum. Roman. 1. Vani facti sunt in cogitationibus suis. 1. Corinth. 2. Animalis homo non percipit, quæ sunt spiritus. Collocat etiam prauitatem illam in voluntate & corde. Genes. 6. & 8. Figmentum cordis malum. Mat. 7. Ex corde hominum procedunt malæ cogitationes, adulteria, furta, iniuriæ, nequitiæ, dolus, inuidia, blasphemia, superbia, stultitia, omnia hæc mala ab intus procedunt. Ephes. secundo. Facientes voluntates carnis & cogitationum. Et denique in toto homine, qualis est ex prima natiuitate, in omnibus

eius membris & partibus, ponitur sedes originalis prauitatis. Verus enim homo, Roma. 6. & Galat. 5. cum morbis & concupiscentiis iubetur crucifigi. Roman. 8. Sapientia carnis est inimicitia aduersus Deum. Rom. 7. In carne mea non habitat bonum. Lex peccati in membris meis. Rom. 6. Vt destruatur corpus peccati. Psalm. 51. Dauid in ipsa massa seminis, quando primum concipitur, agnoscit peccatum & iniquitatem. Ephes. 2. Cõcupiscentia carnis, voluntas cogitationum. Roman. 3. nominantur os, labia, guttur, pedes, oculi, &c. Et ab ipsa anima, 1. Cor. 2. nominatur animalis homo, ψυχικὸς, qui non percipit, quæ sunt spiritus.

Nec verò timendum est, si has scripturæ sententias sequamur, ne deprauationem naturæ nimium exaggeremus, quæ Coloniensium & Andradij solicitudo est: non enim satis agnosci & deplorari potest illa prauitas, hærens in nobis: Sed manet quod Psal. dicit: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me. Et quod Ieremias pronunciat: Prauum est cor super omnia, & inscrutabile, quis cognoscet illud? Nec propterea cum Manichæis nos coniungimus, quorum blasphemias damnamus & execramur, sed Scripturam sequimur.

Has descriptiones ex ipsis scripturæ verbis, nude & breuiter tantum recitaui, vt Andradio ostenderem, falsum esse quod ipse cum multis aliis Pontificiis, & sentit & docet: Scripturam tantum tradere, quod sit aliquod peccatum originale, non autem explicare quid, quale & quantum sit. Et lectorem quæso, vt instituat collationem, qualia sint verborum fulmina, quando scriptura de peccato originali loquitur, & quam leuiter, quam frigide Pontificij philosophentur de puris naturalibus. Patres certe vocant vitium, contagia, inquinamenta naturæ, ingenita scelera, &c. quorum sententias Augustin. annotauit, lib. 1. contra Iulianum. Quod enim Andradius prætendit, Concilium Tridentinum, quia non definiuit, quid sit peccatum originis, reliquisse libertatem cuiuis quiduis opinandi, quid velit esse peccatum originale: nos opponimus vocem ipsius Spiritus sancti, ostendentis in Scriptura multis testimoniis & variis modis, quæ, qualis & quanta sit originalis humanæ naturæ deprauatio. Et quando os Domini loquitur, omnis caro debet silere, cœlum & terra auscultare. Andradius verò mauult cum Concilio Tridentino opinari, quam cum scriptura credere.

ARGVMENTA ADVERSARII.

Et quidem in hoc potissimum loco, voluit ingenij acumen, & dicendi facultatem ostentare, patrocinaturus Iesuitarum definitioni, quod nihil habeat rationem peccati, nisi fiat à sciente & volente. Et Augustini quidem disputationes de voluntario, mihi antea non erant ignotæ, dum ea, quæ contra Manichæos dixerat, subtili & procul petita ratione ita vult defendere, ne pugnent cum doctrina de peccato originali. Sed manifestissimum est, valde esse coactum, & procul petitum, definitionem illam (quicquid fit à sciente & volente) conuenire etiam peccato originali, & quidem in infantibus, propterea, quia sicut omnium hominum natura, ita etiam omnium voluntas originaliter fuerit in Adamo. Certe actualis peccati esse illam definitionem, meridiana luce clarius est, & ipsi Scholastici scriptores fatentur. Et in quascunque sese formas vertat Andradius, prudenti lectori nunquam persuadebit definitionem illam proprie & commode conuenire peccato originali. Quantum verò incommodi habeat, ludere defendendis incommodioribus dictis, vel hæc Andradij disputatio ostendit. Dum enim splendide declamitat de voluntario, eo tandem prouehitur, vt pronunciet, peccatum originis, quia in nobis minimum habeat de voluntario, ideo etiam minimũ esse omnium peccatorum. Sententiarij verò quidam disputant, originale peccatum in nobis, præsertim in infantibus, proprie nullam habere rationem voluntarij. Iuxta Andradij igitur definitionem, nullam prorsus habebit rationem peccati. Quanto simplicius & certius est, cum scriptura & sentire & loqui, peccatum esse ἀνομίαν? Quia enim regula & norma iustitiæ, est voluntas Dei, quæ in lege diuina nobis patefacta est. Sicut igitur iustum est, quicquid huic normæ seu regulæ iustitiæ conforme est, ita peccatum est ἀνομία: hoc est, quod legi diuinæ non est conforme, sed ei repugnat: siue sit defectus, siue deprauatio in natura rationali, siue inclinatio, siue actio, repugnans legi Dei. Dauid certe non subtiliter quærit rationem voluntarij, in peccato originali, dum inquit: In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis cõcepit me mater mea. Verbum enim יחמתני Genesis 30. de ipsa conceptione vsurpatur, sicut 70. proprie reddiderunt, ἐκίσσησαν. Cum igitur massa embryonis, in primo ardore conceptionis, primum inciperet vteri calore foueri, iam erat peccato contaminata, quæ contaminatio, iuxta Dauidis cõfessionem, habebat veram rationem peccati, cum nondum formata essent vel mentis, vel voluntatis, vel cordis organa. Non autem ignoro, quam multa hic possint disputari, de voluntario, de origine animæ, & coniunctione eius cum corpore: sed nos cum Ambrosio, non Dialecticorum argutiis, sed piscatorum simplicitati credimus. Animæ orig.

Et Augustinus de illis disputationibus recte inquit de peccatorum meritis lib. 3. cap. 4. Ego autem etsi refellere istorum argumentationẽ non valeam, video tamen inhærendum esse iis, quæ in scripturis sunt apertissima. Quando Paulus Roma. 7. de peccato inhabitante conqueritur: Non quod volo, hoc ago, sed quod odi, hoc facio. Et Galat. 5. Spiritus concupiscit aduersus carnem, vt non quæ vultis, ea & faciatis, certe Augustinus ipse agnoscit, lib. 1. Retracta. c. 13. ibi locum non habere politicam illam sententiam, nihil esse peccatum, nisi fiat à sciẽte & volente. Quia igitur improprietas in hac sententia per se manifesta est, nihil amplius ad prolixam Andradij declamationem de Iesuitica peccati definitione respondebo, quam quod Augustinus contra Iulianum lib. 5. c. 5. inquit: Frustra putas ideo in paruulis nullum esse delictum, quia sine voluntate, quæ in eis nulla est, esse non potest. Hæc enim recte dicuntur de proprio cuiusque peccato, non de originalis peccati contagio, quod tamen & ipsum à primi hominis mala voluntate sumpsit exordium, &c. Contendit etiam Andradius, naturæ corruptionem non tantopere esse amplificandam, vt nihil in ea pium, nihil bonum, nihil non contaminatum agnoscamus. Atqui Iob inquit c. 14. Quis dabit à sordibus mundum, quod ex contaminato est? Rom. 7. Paulus de se iam renato inquit: Quod in me, hoc est, in carne mea, non habitat bonum. Et Genes. 6. de natura humana à spiritu Dei deserta, inquit Deus: Omne figmẽtum cogitationum cordis eorum, tantum malum est in omni tempore. Et

ne ad

ne ad solos impios, qui ante diluuium fuerunt, hæc sententia restringatur, repetitur c. 8. cum solus Noe iustus cum suis in terra viueret, & ad totum genus humanum accommodat, figmẽtum cordis malum esse à pueritia: Ne scilicet de actuali tantum malitia intelligatur. Nam & de infante, & de puero vsurpatur vocabulum נער, Iud. 13. Esa. 7. Exo. 2. Et In hanc sententiam Dauid vocat delicta iuuentutis.

Hanc sententiam in vulgata editione multipliciter esse deprauatam, manifestum est. Pro eo enim quod Deus dicit: Figmentum cogitationum cordis: corrupte legimus in Latina editione. Sensus & cogitatio cordis, vt scilicet de sensualitate disputari, & superiores vires rationis à corruptione eximi possent. Vbi Deus dicit: solummodo est malũ: hoc deprauatum est, cogitatio intenta seu prona est ad malum. Andradius Hebraice doctus agnoscit versionem illam non respondere verbis Hebraicis, ne tamen incurrat anathema Tridentinæ Synodi, non versionem ex fontibus corrigere, sed ad deprauatam versionẽ ipsos fontes intorquere conatur. Particulam רק interpretatur, vere malum est figmentum cordis humani, cum & ipsa radix, & exempla ostendant, esse particulam exclusiuam. Et sicut Pelagius olim illud Ephes. 2. Eramus natura filij iræ: Ita interpretatus est, φύσει, hoc est, omnino & vere, ne peccatum originale concedere cogeretur: Ita Andradius רק reddit (vere) ne scilicet prematur mole illius sententiæ: Omne figmẽtum cordis humani solummodo malum est, & quidẽ omni tempore, ita vt à pueritia malum sit. Magna enim non tam pondera quam fulmina sunt, in singulis verbis: contra extenuatores prauitatis, quæ originaliter hæret in hac corrupta natura. Andradius verò vt illa eludat, contendit vocabulum Iezer figmentum significare solum propensionem, seu concupiscentiam ad peccandum, quæ mala dicatur non per se, sed ideo tantum, quia ad malum propẽdeat, & inclinet. Sed Iezer significat, vel intus animo aliquid concipere, formare, & quasi effigiare: vel foris iuxta conceptam ideam aliquid fingere seu formare. Et scriptura aliquoties vocat figmentum cogitationum. Genes. 6. & 1. Paral. 28. Cogitationes verò præcedere cupiditates, notum est. Significat igitur, quando mens primum concipit & format cogitationes, ipsos primos motus, conatus seu impetus cordis, quando homo est sine Spiritu sancto, iam esse res malas, hoc est contaminatas & auersas à Deo. Non enim dicit quod Andradius fingit, propẽdere ad malum, sed, esse malum. Nec de cupiditatibus tantum loquitur, vocat enim figmentum cogitationum. Et consideretur emphasis verborum, in dicto, quod extat Deut. 31. vbi de futura populi defectione Deus loquitur, & inquit: Noui figmentum eius, quid ipse faciat hodie, priusquam introducam eum in terram. Et 1. Paralipo. 28. numerantur ordine cor, figmentum & cogitationes. Ex cogitationibus vero postea sequi cupiditates & desideria notum est. Deus autem ipsum cogitationum figmentum, dicit tantummodo esse malum. Porro quia Iezer significat etiam singulari studio, & animi contentione aliquid formare, potest & hic esse sensus: Quæcunque homo quali est in hac naturæ deprauatione, sine Spiritu sancto, etiam maximo studio & singulari sapientia, cogitationibus concipit & format, esse tãtummodo mala omni tempore, vt idem sit Mosi figmentum cogitationum cordis, quod Paulo est φρόνημα carnis. Nam cogitatio, quæ deliberatione confirmata est, vocatur Iezer, Esaiæ 26. Illa igitur Mosis sententia nõ externat (sicut Andradius cum Iesuitis fingit) sed tristissima exaggeratione amplificat originalem humani cordis deprauationem. Quod enim Andradius dicit, non cor ipsum, sed figmentum cordis accusari, ineptum est. Sicut enim ex bono thesauro cordis, proferũtur bona: ita mala, ex cordis thesauro malo proferuntur. Ex abundantia enim cordis os loquitur, inquit Christus, Luc. 6. Et Ieremias vocat cor hominis prauum.

DE RELIQVIIS PECCATI ORIGINALIS POST BAptismum: siue de concupiscentia, quæ in baptisatis, siue renatis in hac vita adhuc reliqua est.

DECRETVM QVINTAE SESSIOnis Tridentinæ Synodi.

SI quis per Iesu Christi Domini nostri gratiam, quæ baptismate cõfertur, reatũ originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit non tolli totum id quod veram & propriam rationem peccati habet, sed illud dicit tantum radi, aut non imputari: anathema sit. In renatis autem nihil odit Deus, quia nihil est damnationis iis, qui verè consepulti sunt cum Christo per baptisma in mortem: qui non secundum carnem ambulant, sed veterem hominem exuentes, & nouum induentes, qui secundum Deum creatus est, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti sunt: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, ita vt nihil prorsus eos ab ingressu cœli remoretur. Manere autem in baptisatis concupiscentiam vel fomitem, hæc sancta Synodus fatetur, ac sentit: quæ quidem cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, & viriliter per Iesu Christi gratiam repugnantibus non valet. Quinimo, qui legitimè certauerint, coronabuntur. Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat, Sancta Synodus declarat, Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod verè & propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit, anathema sit.

EXAMEN.

Hæc controuersia vna est ex præcipuis, quæ magna contentione ab aduersariis disputatur. Inde enim pendet meritum, perfectio, iustitia, & supererogatio bonorum operum coram iudicio Dei. Ideo non contenti argumentationibus, ludunt variis æquiuocationibus in vocabulo peccati. Miscent etiam calumnias, quasi nos doceamus, peccatum originale eodem plane modo, & eadem omnino ratione esse & manere post Baptismum in renatis, sicut ante Baptismum in non renatis est: & idem esse peccatum, siue renatus repugnet, siue obediat desideriis concupiscentiæ.

Andradius clamitat, nos blasphemare gratiam Dei, meritum Christi, Baptismum & fidem, quasi tam infirma illa sint, vt non possint subito vno momento in baptisatis totum peccatum originale tollere, & extirpare ex natura humanã. Sed remotis cauillationibus & calumniis, res ipsa in hac quæstione ex scriptura manifestissima est. De rebus ipsis igitur primum, quæ certa & manifesta sunt, ex scriptura constituemus.

STATVS CONTROVERSIAE, & fundamenta.

Ostendimus autem suprà, peccatum originale in non renatis, esse defectum & concupiscentiam, & an ne eam habere reatũ iræ Dei & mortis æternæ. *Peccatum originale.*

Num

Num verò docemus, illud post Baptismum in renatis eadem omnino ratione esse & manere, sicut est ante Baptismum in non renatis? Nequaquam: didicimus enim ex scriptura, in Baptismo, per mortem & resurrectionem Christi, fieri remissionem omnium peccatorum. Et illam non esse superficiariam, non dimidiatam aut partialem, sed plenam & perfectam: ita vt nulla condemnatio sit his, qui in Christo Iesu sunt. Discimus & hoc ex scriptura, Baptismum esse lauacrum regenerationis & renouationis per Spiritum sanctum, Tit. 3. loco igitur defectus originalis, Spiritus sanctus in renatis operatur noua dona, spirituales facultates & motus. Incipit etiam naturam sanare, mortificare & crucifigere veterem hominem cum morbis, concupiscentiis & actionibus carnis. Rom. 6 & 8. Galat. 5. spoliare & destruere corpus peccati, Coloss. 2. Rom. 6. exuere veterem hominem, Col. 3. Expurgare vetus fermentum, 1. Cor. 5. &c. Hæc credimus, docemus & confitemur. Hic igitur nondum est status controuersiæ, inter nos & aduersarios. Sed prima quæstio est: Cum in Baptismo fiat remissio omnium peccatorum, plena & perfecta: an etiam renouatio, quæ inchoatur in Baptismo, ita fit in hac vita perfecta & absoluta, vt in baptisatis seu renatis in hac vita post Baptismum, nihil plane reliquum sit de malo seu morbo originali. Clamitat autem scriptura, experientia docet, & omnium piorum in hac vita tristissimæ querelæ testantur, multum vetustatis adhuc hærere in carne renatorum, Roman. 7. Quod volo bonum, non facio, perficere non inuenio, &c. Et scriptura vbique vult renatos orare & studere, vt dona renouationis crescant & augeantur: quod verò opus habet, vt crescat & augeatur, nondum est perfectum & absolutum.

Baptismus.

Augustinus de peccatorum meritis & remissione, li. 2. c. 7. diligenter expendit verba Pauli, 2. Cor. 4. inquit enim: Non ex qua hora quisq; baptisatur, omnis vetus infirmitas eius absumitur: sed renouatio incipit à remissione omnium peccatorum. Nam in Baptismo quãuis tota & plena fiat remissio peccatorum: tamen si cõtinuo tota & plana etiam hominis in æternam nouitatem fieret mutatio, nõ dico & in corpore, sed si in ipso animo, qui est homo interior, perfecta in Baptismo nouitas fieret, non diceret Apostolus: Etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem.

Profectò enim, qui de die in diem adhuc renouatur, nondum totus est renouatus. Et in quantum nondum est renouatus, in tantum adhuc in vetustate est, &c. Et non est opus coaceruatione multorum testimoniorum: omnium enim confessione (sicut explicat Longobardus lib. 2. dist. 32.) constat, reliquias concupiscentiæ originalis, quæ in Baptismo cœpit crucifigi, mortificari, expoliari & expugnari, etiam post Baptismum in renatis in hac vita superesse & hærere, Rom. 6. & 7. Gal. 5. Col. 3. &c.

Certum igitur est, cum remissio peccatorum, quæ in Baptismo fit, plena & perfecta sit: renouationem tamen, quæ ibi inchoatur, non esse in hac vita perfectam & absolutam, hoc est, malum originale licet per Baptismum remissum sit, non tamen subito totum tolli, & penitus extirpari ex carne renatorum: sed eius reliquias quasdam, defectus scilicet & concupiscentiam superesse, & hærere in carne renatorum in hac vita.

Status.

Et de illis peccati originalis reliquiis, hoc est, de reliquiis, defectibus, & de reliqua concupiscentia, quæ post Baptismum etiam in carne renatorum in hac vita hærent, altera est & potissima quæstio. Et ne peregrinis disputationibus à statu abducamur, non est quæstio, an reliquiæ illæ peccati originalis renatos, qui per Baptismum Christo insiti, fide in ipso sunt & manent, Deo exosos faciant, & damnent? nihil enim damnationis est illis, Rom. 8. neq; hoc proprie hoc loco disputatur, quando reliquiæ illæ peccati originalis in mortali corpore ita regnant, vt desideriis concupiscentiæ non repugnemus, sed obediamus, Rom. 6. tunc enim peccatum consummatum parit mortem. Iacob. 1. & Rom. 8. Si secundum carnem vixeritis, moriemini. Sed hoc quæritur: quid cõcupiscentia illa, quæ in renatis post Baptismum in hac vita adhuc reliqua est, quando ipsi non obeditur: quid, inquam, sit per se, in se, ex se, & sua natura, sicut Iesuitæ loquuntur: Credentes sane, qui in Christo Iesu sunt & manent, non facit Deo exosos, nec damnat ipsos. Sed quæro, an inde hoc fiat, quod reliqua illa concupiscentia in renatis sit res bona, pura, munda, sancta, placens Deo, & legi diuinæ conformis? Non arbitror autẽ vel Andradium, vel Iesuitas, hoc audere affirmare. Paulus enim Roman. 7. sonora voce, multis verbis, & iusta disputatione reclamat. Et pulchra extat disputatio apud Augustinum lib. 6. contra Iulianum, c. 6. cum enim dixisset concupiscentiam, reatu suo iam soluto, manere tamen in baptisatis: Iulianus hoc ita accipiebat, quasi ipsa cõcupiscentia per Baptismum reatu liberetur & absoluatur, ita vt post Baptismũ in renatis sit bona & sancta. Augustin. verò respondet: si hoc sentirem, profectò nõ dicerem eam malam esse, sed fuisse. Talia quippe dicis, qualia dicenda sunt in eos, qui per Baptismum sanctificatam, & fidelem factam concupiscentiam carnis affirmant in eis, in quibus regeneratis manet tamen: quasi accesserit bonum sanctificationis, vt iam in renatis sit concupiscentia sancta Dei filia. Nos autem malam eam dicimus, & manere tamen in baptizatis. Sed tamen reatus eius, inquit Iulianus, iam solutus est. Respondet Augustinus: Non reatus eius quo ipsa erat rea (neq; enim aliqua persona est) sed quo hominem reum originaliter faciebat remissus atque vacuatus est: vt quando audis in aliquo homicidij reatum solutum, non ipsum homicidium, sed hominem à reatu existimas absolutum. Valde illustris est hæc sententia, Baptismum scilicet non efficere, vt concupiscentia originalis, quæ ante baptismum erat res mala, per remissionem in Baptismo sanctificetur: vt in renatis, in quibus manet, non sit amplius res mala, sed fiat, & sit res bona, sancta, mũda, & placens Deo. Reatum enim dicit tolli, non ab ipsa concupiscentia, quasi absoluatur, vt amplius non sit res mala: sed ab homine baptisato, vt illum damnare & reum facere non posset, licet reliqua sit in ipso. Manet igitur quod Paulus de concupiscentia in se renato habitante dicit, Roma. 7. Quod in me, hoc est, in carne mea habitat, non est bonum.

An sit res bona.

Pergamus autem in inquisitione. Quia igitur reliqua concupiscentia in renatis, non est res bona & sancta: quæro, an sit res adiaphora, seu indifferens? Et respondet Paulus Roman. 7. Volenti mihi facere bonum, adiacet malum. Augustinus etiam li. 6. contra Iulianum c. 6. inquit: Non dicimus tantum malam fuisse concupiscentiam, ante Baptismum scilicet, sed & eam dicimus malam esse, quæ in baptisatis manet. Certum igitur est, concupiscentiam quæ in renatis post Baptismum reliqua

An concupiscentia sit res indifferens.

Mala duplicia.

quæ est, non esse rem bonam, nec indifferentem, sed malam. *Mala pœnæ & culpæ.* Quia verò quædam sunt mala pœnæ, quædam mala culpæ: Paulus multis explicat, quale malum sit concupiscentia, quæ in renatis reliqua est: Rom. 7. Consentio quidem legi Dei, quoniam bona est: non tamen quod volo bonum, hoc ago: sed quod odi malum, illud facio. Nunc autem non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me sub lege peccati, quæ est in membris meis. Item, carne seruio legi peccati. Ita Rom. 8. & Galat. 5. Col. 3. Ephes. 4. iubet Paulus malum illud crucifigi, mortificari, destrui, exui. Et Rom. 7. extat tristis querela Pauli: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?

Cum igitur reliqua concupiscentia in renatis sit tale malum, quod repugnat legi Dei, propter quod Paulus iam renatus conqueritur se miserum esse, & corpus suum ideo esse corpus mortis: quomodo, inquam, illud tale malum, renatos non facit Deo exosos? quomodo non damnat ipsos? Respondet Paulus: Gratias ago Deo, per Iesum Christum Dominum nostrum. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis. Sed quomodo liberauit me à lege peccati? Num ita, vt nulla lex peccati reliqua sit in renatis? certe c. 7. conqueritur legem peccati esse in membris suis: & quidem carne se illi legi peccati seruire. Quomodo igitur liberati sunt, renati à lege peccati, si illa adhuc reliqua est in membris ipsorum? Respondet: Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui in Christo Ieso sunt, qui non secundum carnem ambulant, sed actiones carnis spiritu mortificant. Vtrumq; enim complectitur, & remissionem, quæ perfecta est, & mortificationem, quæ inchoata est, & quotidie crescere debet.

Summa totius disputationis de concupiscentia. Originalis igitur concupiscentia in Baptismo remittitur, debilitatur & minuitur: non ita vt repente absumatur, & prorsus extinguatur, vt non sit: quamdiu enim renati hic viuunt, necesse est legem peccati esse in membris ipsorum: hæc enim omnia sunt Augustini verba. Illa verò reliqua concupiscentia non impedit, quo minus renati Deo placeant, & sint hæredes vitæ æternæ. Sed illud nō ideo fit, quasi concupiscentia ista in renatis per Baptismum facta sit, vel sancta, vel indifferens: est enim iuxta Pauli confessionem malum: & quidem tale malum, quod repugnat legi mentis; quam Spiritus sanctus scripsit in corda renatorum. Sed hæc est gratia Dei, quod tale malum habitans in carne renatorum, ipsis propter Christum non imputatur ad condemnationem. Beati enim, quorum tecta sunt peccata. Rom. 4. Psal. 32. Non igitur fingere debent renati, reliquam in membris suis concupiscentiam talem esse, quæ per se, etiamsi remoto gratiæ & remissionis vmbraculo Deus in iudicium cum illa intrare vellet, non possit hominem causam Deo facere & damnare: sed agnoscant quale sit malum, & gratias agant Deo, qui propter filium mediatorem, malum illud non imputat ad damnationem. De concupiscentia enim, quæ in renatis reliqua est, ita Augustinus inquit contra Iulianum lib. 6. c. 5. Tale porrò ac tantum malum, tantum quia inest, quomodo non teneret in morte, & pertraheret in vltimam mortem, nisi eius vinculum, in illa, quæ fit in Baptismo, remissione peccatorum omnium solueretur?

Hæc profectò tam sunt ex Scriptura euidentia, vt si quis ea vel negare, vel in dubium reuocare ausit, non video quid in Scriptura credere, vel possit, vel velit. Et ideò rem ipsam ex Scripturæ testimoniis simpliciter proposui, nō admixta disputatione de appellatione peccati: vt remotis cauillationibus de vocabulis, res ipsa euidentius conuinceret aduersarios.

CONCILIVM TRIDENTINVM de Concupiscentia.

Constitutis autem & confirmatis causæ fundamentis, accedamus iam ad examen Tridentini decreti. Quia enim vtrinq; cōfitemur, manere in baptisatis cōcupiscentiam: sunt qui existimant, hanc controuersiam tantū esse λογομαχίαν. An scilicet reliqua in renatis cōcupiscentia appellanda sit peccatū, an verò tantum pœna & causa peccati. Sed de rebus ipsis, & quidem grauissimis, cōtrouersiam esse, vt cætera omittam, vel ipsum decretum Tridentinum ostendit. Obseruet autē Lector, quo artificio verba sint posita in isto decreto. Non enim simpliciter dicūt, renatos Deo placere: sed aiunt, In renatis nihil odit Deus. Fatentur autē concupiscentiam manere in baptisatis. Sentiunt ergo, Deum cōcupiscentiam, quæ in renatis reliqua est, nō odisse. Quæritur autem, an venerādi isti Patres ita hoc intelligi velint, quod reliquum illud malū concupiscentiæ, renatis propter Christum, cui per Baptismum insiti sunt, non imputetur? Sed decretum inquit: Si quis asserit in baptismate non tolli totū id, quod veram & propriam peccati rationem habet: sed tātum dicit illud nō imputari, anathema sit. Concupiscentia igitur, quæ in baptisatis manet, erit res per se nō displicens Deo, aut quam Deus possit odisse. Si enim in renatis nihil odit Deus: omnia ergo in renatis Deo placebūt. Manet autem in renatis cōcupiscentia: illa ergo Deo placebit, aut certe nō displicebit & ne quidē si imputetur, erit aliquid per se dignum odio Dei, & damnatione. Quod enim Paulus dicit Rom. 8. Nihil damnationis, &c. hoc Tridentini nō volūt, idq; sub interminatione anathematis ita intelligi, quod reliqua concupiscentia propter Christum nō imputetur: sed quod in se, & sua (vt ita dicam) natura non sit digna damnatione. Totū enim id, quod veram & propriam peccati rationē habet, censent in baptismate sublatum. Item dicunt renatos Deo dilectos effectos esse. Et rationem assignāt: quia innocentes, immaculati, puri & innoxij effecti sunt. Et ne quis arbitretur ipsos ita hoc intelligere, quod reliqua cōcupiscentia propter Christum non imputetur. Hanc sententiam anathemate damnāt. Et ita se explicant: renatos ideo esse immaculatos, puros & innoxios: quia totum id, quod verā & propriam peccati rationem habet in baptismate sublatū sit. Lector audit me nihil exaggerare, sed ea tantū annotare, quæ ex verbis Decreti manifesta sunt, & sponte sequuntur. Cōferantur autem hæc ad tristissimam querelam, qua Paulus iam renatus, Rom. 7. malum concupiscentiæ in se habitans describit, accusat & deplorat: & non opus erit alia refutatione. Disputant autem hæc Pontificij tanta contentione, vt præcipua fulcra regni Pontificij stabiliant: renatos scilicet in hac vita posse legi Dei perfecta obediētia satisfacere: Item bona opera renatorum, posse pro peccatis satisfacere, opponi iræ Dei, consistere in iudicio Dei, & mereri vitam æternam, &c.

Non ergo ociosa de verbis est contentio in hac quæstione: sed de rebus grauissimis est controuersia, de quibus necessario in Ecclesia admirandum est. Primò, vt miserias nostras quamdiu sub *Miseria nostra.*

corru-

corruptibilis huius carnis onere gemimus, rectius agnoscamus, propius aspiciamus, ea veris gemitibus cum Paulo deploremus: ne in Pharisaicam delapsi superbiam, de mundo & immaculato corde, falso nobis blandiamur. Secundò, vt filio Dei mediatori, sua tribuatur & relinquatur gloria. Neque enim post baptismum desinit esse reconciliator noster, iustitia nostra, & pax nostra, sed semper dum in hac carne viuimus, vt verū propiciatorium, obedientia sua tegit & obumbrat corpus mortis, & carnem in qua nihil habitat boni: vt malum illud inhabitans, propter ipsum non imputetur ad damnationem. Tertiò, vt articulo iustificationis, hoc corruptelis sua cōstet puritas. In hac enim vita credentes post reconciliationem placent Deo, & accepti sunt ad vitam æternam: non propter mundiciem propriam, cui nihil amplius mali adhæreat: sed humili confessione agnoscunt & deplorant, in carne sua non habitare bonū. Vera autem fide agunt gratias Deo, per Dominum nostrum Iesum Christum: propter quem quia peccata non imputantur, nihil damnationis est credentibus: sed beati sunt, quoniam tecta sunt peccata. Fides enim remissionem peccatorum, non semel tantum in baptismo, tanquam qualitatem aliquam infusam accipit, ita vt postea nihil de ea cogites: sed per malum, quod in carne adhuc reliquum est, quotidie admonentur renati, vt studeant in Christo manere, vt propter illum non imputetur malū in carne habitās: quod si extra Christum fuerimus, damnare posset. Quartò, necesse est hanc doctrinam de inhabitante peccato puram retineri: ne operibus nostris Pharisaicam opinionem iustitiæ, perfectionis & meriti, affuamus: sed vt recte intelligere possimus, quare Christus dicat: Cum omnia feceritis, dicite: Serui inutiles sumus, & quare Paul. dicat: Nihil mihi cōscius sum, sed in hoc nondum sum iustificatus. Propter inhabitās enim peccatum, renatorum opera in hac vita nec perfecta, nec omni ex parte mūda sunt.

Christi beneficia.

Iustificationis doctrina.

Bonorum operum doctrina.

Hæc recitaui, vt cogitetur non leue esse hoc certamen, sed necessario de hoc articulo esse contra aduersarios dimicandum.

DE VOCABVLO PECCATI.

Erit autem res adhuc planior, si sophismata de æquiuocatione appellationis peccati remoneātur. Quia enim Augustinus alicubi disputat, concupiscentiam quæ in renatis reliqua est, non esse peccatum: aduersarij illis Augustini sententiis serio triūphant, & corruptelis suis inde fucum faciūt coram imperitioribus. Sed explicatio plana est, si adhibeatur declaratio æquiuocationis vocabuli. Augustinus enim, quando negat concupiscentiam in renatis esse peccatum, diserte se explicat, in qua significatione accipiat vocabulū peccati. Ita enim inquit ad Bonifacium lib. 1. c. 13. Peccata sunt, quæ secundum carnis concupiscentiam vel ignorantiam illicite fiunt, dicuntur, seu cogitantur; quæ transacta reos teneant, si non remittantur. Ad Valerium lib. 1. c. 24. inquit. Hoc enim est non habere peccatum, reum non esse peccati. Contra Iulianum lib. 6. c. 5. Tu qui putas, quod si malum esset concupiscentia, careret ea, qui baptisatur, multū erras. Omni enim peccato caret, nō omni malo. quod planius ita dicitur: Omni reatu omnium malorum caret, non omnibus malis: non enim caret malo ignorantiæ: quod tantū est malum, per quod homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei, &c. Et lib. 2. contra Iulianum inquit: Concupiscentia, quæ scilicet post Baptismum in renatis reliqua est, non eodem iam modo appellatur peccatū (sicut scilicet ante Baptismum) quo reum facit. Manifestum est ergo, Augustinum intelligere peccatum, quando concupiscētiis carnis spiritu non repugnatur, sed obeditur: quod peccatum illis qui renati fuerāt, attrahit reatum iræ Dei & mortis æternæ, nisi rursus conuertantur. Et in hac significatione Iacobus etiam loquitur cap. 1. Concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem. Et idem est quod Paulus Rom. 6. vocat peccatum regnans. & Rom. 8. peccatum siue mortale, siue damnans, cum inquit: Si secundum carnem vixeritis, moriemini. Et in hac significatione non tantum concedimus: sed quando explicamus discrimen peccati mortalis & venialis, fideliter & diligenter monemus, concupiscentiam quæ in renatis reliqua est, quando ei ita resistitur, vt actiones eius de Spiritu mortificētur, nō esse peccatum mortale siue regnans, aut vastans conscientiam. Docemus etiam, non esse peccatum damnans credentes: hoc est, propter quod damnentur ii, qui in Christo Iesu sunt. Quod igitur ad rem ipsam attinet, plane idem sentimus & docemus, quod Augustinus tradit. Et si hoc tantum contenderent aduersarii, reliquias concupiscentiæ in renatis, quando per spiritum ipsis resistitur, non esse peccatum regnans, mortale, aut damnans eos qui in Christo Iesu sunt: nulla esset hac de re inter nos controuersia. Omnino enim docendi sunt homines, quale sit discrimen, quando renati actiones carnis per Spiritum mortificant, & in Christo manent: & quando concupiscentiam ita regnare permittunt, vt ei obediant, & eam perficiant. Quod discrimen diligenter in nostris Ecclesiis traditur. Et Augustinus tota illa sua disputatione hoc tantum agit, vt discrimen illud ostendat. Pontificij verò hoc non potissimum quærunt, sed simpliciter contendunt, nihil in renatis esse, quod Deus possit odisse, sed omnia in renatis esse pura, immaculata & innoxia.

Peccatum quid vocet Augustinus.

Paulus verò in illo ipso loco, Rom. 6 & 7. vbi ex professo tractat doctrinam de discrimine peccati regnantis & non regnantis, mortalis & venialis, tribuit concupiscentiæ, quæ in renatis reliqua est, etiā quando nō regnat appellationem peccati: idq; non semel, vt obiter ei appellatio illa excidisse videri possit: sed appellationem illam aliquoties inculcat & repetit. Nam Rom. 6. ad minimū quinquies vocatur peccatum. Rom. 7. ad minimū sexies vocatur peccatum. Rom. 8. ter vocatur peccatū. Heb. 11. vocatur circumstans peccatum. Ps. 32. vocatur peccatum Sanctorum. Sed excipiunt Pontificij vocabulum peccati nō vere & proprie, sed figurate & abusiue in illis locis intelligendū esse. Alphonsus Phil. 4. dicit, concupiscentiā in renatis vocari peccatum, sicut Christus 2. Cor. 5. vocatur peccatum. Concilium Tridentinum cōtendit, per metonymiam vocari peccatum: & quia ex peccato est, & quia ad peccatum inclinat. Verum nullus melior & certior potest interpres esse verborum Pauli, quam ipse Paulus: & quidem in illo ipso loco. Non enim nudam tantum appellationem peccati tribuit reliquiis cōcupiscentiæ: sed multipliciter describit, quid velit intelligi vocabulo peccati. Nam primò dicit: In carne mea nō habitat bonum. Secundò, volenti mihi facere bonum, adiacet malum. Tertiò, malū illud describit priuatiue: Non quod volo bonum, hoc facio,

Concupiscentia reliqua vocatur peccatum.

Peccati vocem quomodo ipse explicat.

facio, perficere non inuenio. Quarto, positiuam eius prauitatem describit: Quod odi malum, hoc facio. Video autem legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ: hoc est, legi diuinæ, quã Spiritus sanctus scribit in corda renatorũ, captiuat me sub lege peccati, quæ est in membris meis. Ego ipse qui mente seruio legi Dei, carne seruio legi peccati. 5. Dicit concupiscentiam pugnare cum illo præcepto: Non concupisces. Et facit discrimen inter concupiscere, & concupiscentiæ obedire. 6. Dicit tale esse malum quod sit crucifigendum, mortificandum, expoliendum, exuẽdũ, destruendum. 7. Propter hoc peccatum Paulus renatus exclamat: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Explicatè, certè, distinctè, & disertè Paulus loquitur. Vocat concupiscentiam peccatũ: sed non regnans peccatũ, quo desideria carnis perficiantur. Dicit enim, Mente seruio legi Dei, non quod volo, sed quod odi, facio. Nec intelligit peccatum damnans. Nihil enim damnationis est iis, qui in Christo Iesu sunt. Num vero sicut Alphonsus fingit, concupiscentiam vt rem per se bonam, puram & sanctam, abusiue vocat peccatum, sicut Christus vocat peccatum? Nihil certè minus. Tridentini dicunt, vocari peccatum, vel quia est pœna, vel quia est causa peccati. Et hæc quidẽ ratio quod sit pœna peccati, tractatur Roman. 5. quod sit causa peccati, explicatur Rom. 6. Peccatum operatum in me est omnem concupiscentiam, Rom. 7. Non ego hoc operor, sed inhabitans in me peccatum. Sed inquis: Si hæc quia vera sunt, conceditis concupiscẽtiam in renatis & pœnã esse peccati, & causam peccati: quid igitur contendimus? Respondeo: Hoc est

Pontificij. κατάχρησιν, quod Pontificii contendunt, reliquias concupiscentiæ in renatis, à Paulo vocari peccatũ: non quod per se sit peccatum, sed tantum hac sola ratione, quod sit vel pœna, vel causa peccati. Longobardus lib. 2. distinct. 32. dicit, concupiscentiam ante Baptismum esse & pœnam & culpam: post Baptismum vero, tantum esse pœnalitatem. Sed Paulus disputat, concupiscentiam quæ in renatis reliqua est, non tantum esse pœnã, nec tantum causam peccati: verum etiam hanc habere rationem peccati, quod non sit bonum, sed malum: & tale malum, quod priuatinè & positiuè repugnet legi Dei, quam Spiritus sanctus inscribit in corda credentium. Et Paulus agnoscit, malum illud per se dignum esse morte æterna, nisi propter Christum tegeretur, & non imputaretur. Inquit enim: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratias ago Deo meo per Dominum nostrum Iesum Christum. Nulla ergo nunc damnatio est in iis, &c. Manifestum igitur est, Paulum concupiscentiam quæ post Baptismum in renatis reliqua est, vocare peccatum: non tantum quod sit & pœna & causa peccati: sed potissimum ideo, quod sit malum pugnans cum lege Dei: quod tantum quia inest, in æternam mortem pertraheret (sicut inquit Augustinus) nisi propter Christum non imputaretur.

Restat iam quæstio: An propter hanc rationem, concupiscentia reliqua propriè & vere possit peccatum appellari. Vulgus & politici intelligunt hoc propriè esse peccatum, vel quando accedente consensu concupiscentia perficitur, vel quando peccatum peccatores reatu obstrictos tenet. Et iuxta hunc modum, negat Augustinus concupiscentiam cui renati per spiritum resistunt, vere esse peccatũ. Paulus verò de hoc politico iudicio inquit, Rom. 7. Concupiscentiam non agnouissem esse peccatum, nisi lex diceret, Non concupisces. Cumq; iuxta Augustinum, discrimen sit inter concupiscere, & post concupiscentias ire: alterum Paulus antea aliquo modo intellexit esse peccatum: sed prius illud, cõcupiscere, scilicet propriè & verè esse peccatum, dicit se non cognouisse nisi ex lege Dei. Paulus igitur ex lege & secundum legem Dei pronunciat concupiscentiam esse peccatum. Augustinus verò, eo modo sicut vulgus peccatum intelligit, negat vere esse peccatum. Quæro iam, vter propriè loquatur. Augustinúsne ex vulgi vsurpatione, an vero Paulus ex legis diuinæ sententia? Ego arbitror quid verè & propriè sit peccatum, ex Paulo pronũciante secundum legis diuinæ sententiam, sumendum & discendum esse: quicquid sit de vulgari vsurpatione vocabuli peccati, quam Augustinus sequitur. Sed vt antea dixi; de rebus ipsis prius constituendum est cum Pontificiis, ne ex æquiuocatione vocabuli peccati, quærant κυριολογήματα. An scilicet cõcupiscentia quæ in renatis reliqua est, sit vel bonum, vel indifferens, vel malum: & tale malũ quod pugnat cum lege Dei, quodq; reum facit hominem æternæ damnationis, nisi propter Christum non imputaretur. Constitutis autem rebus, postea de vocabulis seu appellationibus facilis est ratio. Non enim res vocabulis, sed vocabula rebus seruiunt & accommodanda sunt. Hæc sunt Scripturæ fundamenta in hac quæstione. *De concupiscentia, quæstio ad Pontifices.*

VETERVM SENTENTIA
de Concupiscentia.

Tridentinum vero decretum asseuerat, Ecclesiã Catholicam nunquam ita intellexisse, quod concupiscentia in renatis verè & propriè peccatũ sit. Dicendum igitur aliquid est, quid vetustissimi Patres, de concupiscentia quæ in renatis reliqua est, senserint. Et ne longius eamus, ea illis veterum testimoniis, quæ Augustinus lib. 2. contra Iulianum collegit, quia valde illustria sunt, ostendemus quæ fuerit veteris Ecclesiæ sententia. Ex Ambrosio Augustinus vocat vitia nostra, quæ legi mentis ex lege peccati resistunt: illorum reatus quidem in Baptismo periit, infirmitas vero mansit. Item Ambrosius vocat iniquitatem, non illam quæ deletur in Baptismo, illorumq; peccatorum quæ fecimus fuit: quæ cuncta remissa sunt, atque omnino iam non sunt: Istam vero legem peccati, cuius manentis reatus in sacro fonte remissus est, Ambrosius propterea vocauit iniquitatem: quia iniquum est vt caro concupiscat aduersus spiritum, quamuis adsit in nostra renouatione iustitia. Hæc Augustinus ex Ambrosio. Ibidem Ambrosius dicit, quandam delectationem esse diuino mandato aduersam, & de illa Paulum loqui, cum inquit: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mẽtis meæ. Ambrosius igitur nostram sententiam, ipsissimis verbis reddit & exprimit. *Augustinus.*

Hilarius vocat corpora nostra omnium vitiorum materiam. Mala quæ in nobis sunt, mali iam per conditionem originis. Et vbi expresse de renatis, qui concupiscentiæ repugnant, Hilarius loquitur, inquit: Memores illa ipsa corpora nostra, omnium vitiorum esse materiam: per quæ polluti & sordidi, nihil in nobis mundum, nihil innocens obtinemus. Et Cyprianus apud Augustinum malis motibus de origine venientibus fortiter resistens, inquit: Ne quisquam sibi de puro atque immacu-

lato pectore blandiatur, vt innocentia sua fretus, medicinam non putet adhibendam esse vulneribus, cum scriptum sit: Quis gloriabitur, castum se habere cor? Aut quis gloriabitur, mundum se esse à peccatis? Si autem nemo sine peccatis esse potest, quisquis se inculpatum esse dixerit, aut superbus aut stultus est, &c. Obsecro autem Lectorem, vt hæc Hilarij & Cypriani verba conferat ad decretũ Tridentinum, quod affirmat, in Baptismo ita tolli quicquid habet veram & propriam rationem peccati, vt renati efficiantur innocentes, immaculati, puri, innoxij. Patres certe plane contrarium dicũt & tamen non verentur Tridentini, de consensu Catholicæ Ecclesiæ gloriari.

Augustinus etiam hanc Hilarij sententiam citat: nos in hoc terreni & morticini corporis habitaculo, mundos esse non posse, nisi per ablutionem cœlestis misericordiæ emundationem consequamur, post demutationem resurrectionis, terreni corporis nostri effecta gloriosiore natura. Item, ipsis Apostolis, verbo licet iam fidei emundatis atq; sanctificatis, non deesse tamen malitiam per conditionem communis nobis originis, Dominus docuit, dicens: Si vos cum mali sitis, &c.

Apostoli adhuc mali.

Hæc veterum testimonia quæ Augustinus collegit, valde illustria sunt. Hieronymus in 7. cap. Matthæi dicit *προπαθείας* esse primos motus, quando ab initio mouent & irritant, *πάθος* vero esse, postquam ad illos voluntatis consensus accesserit: Et de primis motibus dicit: Quamuis habeant culpam tamen non teneri crimine.

Hieronymus.

Ipse Augustinus reliquam concupiscentiam vocat malum, & quomodo hoc intelligi velit, declarat per antithesin: nõ dicit esse bonam, non sanctã, sed malam, contra Iulianum li. 6. ca. 6. Et li. 5. c. 4. inquit: Discerne mala quæ per patiẽtiam sustinemus, ab eis malis quę per continentiam refrenamus. hoc est, affirmat concupiscentiam non tantum esse malum pœnæ, sed & malum culpæ. Cap. 5. vocat vitiũ, cõtra quod virtute pugnandũ est. Est igitur vitium tale quod virtuti opponitur, li. 2. contra Iulianum: Lex peccati repugnãs legi mentis, quę in tanti quoque Apostoli membris erat, remittitur in Baptismate, non finitur. De peccatorum meritis & remissione lib. 1. ca. 3. Per Baptismum Christi hoc agitur, vt caro peccati euacuetur. Non autem sic euacuatur, vt in carne cõcupiscentia innata non sit: sed ne obsit mortuo, quę inerat viuo. Nam nec gradibus hoc præstatur in Baptismo, nisi fortè miraculo ineffabili: vt Lex peccati repugnans legi mentis, penitus extinguatur, & non sit. Tractatu in Ioan. 41. Augustinus vocat reliquã cõcupiscentiam, languorem obluctatem saluti nostræ. Alibi vocat infirmitatem succumbentem legi Dei. Præcipuè vero obseruanda est Augustini sententia, quæ extat contra Iulianum li. 5. ca. 3. Quia enim Augustinus antea disputauerat, concupiscentiam in renatis non esse vere peccatum, sed pœnam peccati: Iulianus hoc arripuit, & dicit: Non ergo vituperanda, sed potius laudãda est illa inobedientia carnis, si pœna peccati est. Attende autẽ, quomodo Augustinus illã Iuliani obiectionẽ, quam ex illius verbis extruxerat, soluat. Dicit quædam simul esse & peccata, & pœnas peccatorum. Et declarat illud hoc exemplo: Sicut cæcitas cordis, & peccatũ est, quo in Deum creditur: & pœna peccati, qua cor superbum digna animaduersione punitur: & causa peccati, cum mali aliquid cæci cordis errore committitur. Ex eadem dicit etiam rationẽ esse concupiscentiæ carnis. Expendamus autem Augustini verba: & diserte ostendet, se non loqui de concupiscentia ante Baptismũ in renatis: nec de concupiscentia in renatis, quãdo regnat vt desideriis eius obediatur. Inquit enim cõcupiscentia carnis, aduersus quam bonus concupiscit spiritus. Quid vero illa est: Pœna, inquit, est peccati: quia reddita est meritis inobediẽtis. Est & causa peccati defectione consentientis, vel contagione nascentis. Et hactenus Tridentinum etiam Decretum consentit. Nunquid vero tantum est & pœna & causa peccati, sicut Tridentini contendunt. Sicut etiam Longobardus dicit, ante Baptismum esse & peccatũ, & pœnã peccati: sed post Baptismũ, in renatis tantum esse pœnalitatẽ. Sed Augustinus diserte ponit concupiscentiã carnis, aduersus quã bonus concupiscit Spiritus, non tantum esse pœnã & causam peccati: sed præterea adiungit tertiũ, esse scilicet etiam peccatũ: sicut multa simul sunt & peccata, & pœnæ peccatorũ. Declarat etiam quam habeat rationẽ peccati: quia, inquit, inest illi inobedientia contra dominatũ mentis. Hæc manifestissima est retractatio, seu explicatio eius quod ante incommodius dixerat, reliquam concupiscentiam non esse peccatũ, sed pœnam & causam peccati. Cũ enim Iulianus ex illis Augustini dictis obiectionem formaret, concupiscentiã non vituperandam, sed potius laudandã, si nõ sit peccatum, sed pœna peccati: Ibi Augustinus agnoscit & fatetur non satis esse, quod tantum antea sæpe dixerat, concupiscentiam in renatis tantum esse pœnam & causam peccati: sed addit tertiũ, esse scilicet etiam peccatũ. Et rationem addit: Quia scilicet inest ei inobedientia contra dominatũ mentis: in qua scilicet bonus spiritus concupiscit aduersus carnem. Consideret igitur Lector, quo candore Pontificij Augustini sententias, contra apertissimã ipsius declarationem eò contrahant, quasi concupiscentia in renatis non sit peccatum, sed tantum sit vel pœna, vel causa peccati. Operæ pretium autem est Lectorem commonefacere, quàm sycophanticè conentur clarissimã hanc Augustini explicationem eludere. Et aliquot deprauationes recitabo, vt Lectori eo commendatior sit hæc Augustini sententia. Eccius in Colloquio VVormatiensi, primo dixit Augustinum ibi loqui de concupiscentia in non renatis. Cum vero hoc manifestè refutaretur (Augustinus enim nominat concupiscentiam, aduersus quam bonus cõcupiscit Spiritus) ibi Eccius dixit, non esse figendũ pedem in eo loco, vbi Augustinus contra aduersarium pugnat. Colonienses contra librum reformationis, his verbis conantur elabi: Fatetur quidẽ Augustinus, concupiscentię in renatis inesse obedientiam contra dominatũ mentis: sed non dicit, aiunt talem inobedientiam in baptizatis, prędominante in eis mente, esse peccatum. Atqui Augustinus clare dicit, concupiscentiã in renatis hanc ipsam habere rationẽ peccati, quia inest ei inobedientia contra dominatũ mentis. Andradius meus tale fingit glossema. Augustinum concupiscentiam tunc vocare peccatum, quando mens cupiditatum procellis agitata, diuinã legem conculcat. Sed hoc manifeste falsum est. Augustinus enim dicit, se loqui de illa concupiscentia, aduersus quam bonus concupiscit spiritus. Et manifeste distinguit defectionem consentientis, ab inobedientia quæ per se inest concupiscentiæ. Augustini igitur sententia est, concupiscentiam in renatis etiam quando non adest defectio

Concupiscentia quare & pœna peccati & causa peccati, & ipsũ peccatum.

Concupiscentia in renatis quare peccatum.

Eccius.

Andradius.

Augustinus.

ctio consentientis, sed quādo bonus spiritus aduersus eam cōcupiscit, tamen esse peccatum: quia inest ei inobedientia contra dominatū mentis. Superbū sane oportet esse ingenium Andradij, qui quasi pro imperio cōtra manifestissima Augustini verba, suas nobis obtrudit deprauationes: sed talibus, vt video interpretationib. assueuit in Concilio Tridentino.

Nos vero illam Augustini sententiā ideo probamus, quia sumpta est ex Paulo Rom. 7. vbi concupiscētiam vocat peccatum: & addit rationem, quia repugnet legi mentis. Etiā dignum est obseruatione, quod ipsa euidentia disputationis Paulinæ, cōcgit Augustinum sæpe aliter de reliqua concupiscētia loqui, quam alias vulgari more solet disputare: vt tractatu 41. in Iohannem recitat varias significationes vocabuli peccati. Christus enim vocatur peccatum: infantes ante Baptismum habent peccatum: non renati habent peccatum, de quo scriptum est: qui facit peccatū, seruus est peccati. Renati vero, inquit, liberati sunt à peccato. Num vero ita, vt sine omni omninò sint macula peccati? Audi quomodo loquatur: Liberati, inquit, sunt à peccato: quia carent criminibus & querela. Sed illa, inquit, est inchoata, non perfecta libertas: nondum est tota, nondum pura libertas: quia video aliā legem in membris, &c. Item, Quicquid peccatum est à nobis antea deletum est in Baptismo. Sed nunquid quia deleta est tota iniquitas, nulla remansit infirmitas? Certè si non remansisset, sine peccato hic viueremus. Si ergo carne seruis legi peccati, fac quod ait Apostolus: Non regnet peccatum in mortali corpore nostro. Non ait, Nō sit: sed: Non regnet. Quādiu viuis, peccatū necesse est esse in membris tuis, saltem illi regnum auferatur, non fiat quod iubet. Et ibidem tractans de discrimine peccati regnantis & non regnantis, inquit: Non ergo Deus quædam peccata damnat, quædam iustificat & laudat. Nulla laudat, sed odit omnia: sicut Medicus odit ægritudinem, & id agit curando, vt ægritudo pellatur: Sic Deus gratia sua hoc agit in nobis, vt peccatum cōsumatur. Sed quomodo consumitur? Minuitur in vita proficientium, in vita consumetur perfectorū. Audis, per gratiam Baptismi minui quidem peccatum, non autē consumi in hac vita. Et hanc postremam Augustini sententiam ideo ascripsi, vt Lector cum ea conferat quod Tridentinum Concilium dicit: In renatis nihil odit Deus. Augustinus vero dicit, Deum odisse peccatum, etiam in renatis: sed in non renatis ita odit peccatum, vt propterea personam odio habeat & damnet. In renatis vero ita odit peccatum, sicut Medicus propter ægritudinē ægrotum, cuius curationem suscepit, non odit: sed personam quidem ægroti diligit, morbum vero odit: & ita odit, quod studet illum pellere ab ægroto.

Peccatum regnans & non regnans.

ARGVMENTA PONTIFICIORVM.

Sed vera sententia ex Scripturæ fundamentis iam confirmata, cui etiam antiquitatis consensus accedit; superest vt de argumentis Pontificiorum quædam dicamus. Et Tridentinum Decretū hoc potissimum vtitur argumento: Baptisati; Deo dilecti effecti sunt. Ergo in renatis nihil odit Deus: sed sunt innocentes, immaculati, puri, innoxij. Et per consequens, concupiscentia quæ in renatis manet, non habet rationem peccati. Sed plana est responsio, si consideretur quod Scriptura tradit, Deum renatos diligere, non ideo quod natura ipsorum omni ex parte perfectè sit pura, immaculata & innoxia: sed propter filium Mediatorem, quem in Baptismo induimus. Quid enim de immundicie, quæ etiam in renatis hæret, post Paulū; Cyprianus & Hilarius sentiant, supra ipsorum verbis ostensum est. Tridentini vero veteratoriè hoc inuertunt: Quia renatos Deus diligit: ergo nihil est in ipsis quod possit odisse, etiamsi in iudicium vellet cum ipsis intrare, sed omnia in renatis sunt pura & immaculata. Scriptura vero fortiter hoc negat. Tradit enim, multa hærere in renatis, quæ Deus posset odisse & damnare, Romanorum 7. Sed causam dilectionis Dei erga nos, collocat extra nos in Christo Iesu, Romanorum 8. Nemo separabit nos à charitate Dei quæ est in Christo Iesu Domino nostrō. Vt ita maneat quod Daniel inquit: Tibi Domine iustitia, nobis autem confusio faciei nostræ. Ita quod Romanorum 8. Paulus dicit: Nihil est damnationis iis, qui in Christo Iesu sunt. Tridentini ita accipiunt, quasi Paulus doceat, in renatis nihil esse damnabile, vel dignum damnatióne, etiamsi Deus in iudicium nobiscum intraret. Sed Paulus Roman. 7. tristi querela materiam mortis in sua carne, multis verbis describit. Quod vero non damnatur, adscribit non suę puritati, sed inquit: Gratias agō Deo per Iesum Christum. Et addit: Nulla ergo nunc condemnatio est iis, qui in Christo Iesu sunt: hoc est, licet in carne renatorum nil habitet boni, sed sit corpus mortis: quia tamen in Christo Iesu sunt: propter ipsum non damnantur. Allegant & hoc Tridentini, quod Paulus dicit Ro. 6. Consepulti sumus cum Christo per Baptismum in mortem. Sed nunquid ita quod malum originale subito & penitùs in carne renatorum extinctum est in Baptismo? Certe Paulus post Baptismum renatis præscribit, vt crucifigant & mortificent veterem hominem. Mortui igitur sumus peccato in Baptismo: quia reatus peccati solutus est, mortificatio vero inchoata est. Et tamen Tridentini, mortem peccati ita interpretantur, quasi totum malum originale simpliciter & penitus sit mortuum & sepultum, ita vt nihil amplius restet in renatis, in hac vita mortificandum. Et quam reuerenter Scriptura tractetur in Tridentino Concilio, hoc etiam exemplum ostendit. Scriptura tradit, in Baptismo veterem hominem exui, & indui nouum: sed quantum ad nouitatem attinet, renatos hortatur, vt per totam hanc vitam deponant seu exuant veterem, & induant nouum, Ephes. 4. Coloss. 3. Quod sane non diceret, si in baptizatis in hac vita, vel nouitas esset perfecta, vel nihil reliquum esset vetustatis: tunc enim natura prorsus esset pura & immaculata. Tridentini vero Patres hoc ita deprauant, quasi illud exuere & induere, in Baptismo subito penitus absolutum & perfectum esset. Ita enim habet ipsorum decretum: Baptizati veterem hominem exuentes, & induentes nouum, immaculati, puri, & innoxij sunt. Præmittunt autem solennem protestationem, se nolle illud intelligi de imputatione: ergo de inhærente puritate. Et quidem cum fateri cogantur, renatos adhuc esse in actu exuendi veterem, & induendi nouum: pronunciant tamen, ipsos iam esse puros & immaculatos: idque non imputatiue. Quantò rectius Augustinus, de peccatorum meritis & remissione libro secundo, capite octauo inquit: Si in homine interiore perfecta in Baptismo nouitas fieret, non diceret Apostolus: Et si exterior noster homo corrumpitur: sed interior re-

Primum argumentum Trident.

Tridentinū decretum.

Augustinus.

nouatur de die in diem. Profecto enim, qui de die in diem adhuc renouatur, nondum totus est renouatus. Et in quantum nondum est renouatus, in tantum adhuc in vetustate est, &c. Baptizatos nihil fane remoratur ab ingressu cœli, sicut Decretum inquit. Sed hoc ideo, quia Christo insiti sunt, qui est iustitia nostra. Tridentini vero hoc ita intelligũt, vt si remoto gratiæ vmbraculo, Deus post Baptismum nobiscum in iudicium intret: nihil tamen reperire posset, quod nos ab ingressu cœli remorari posset. Tot igitur sunt Scripturæ deprauationes, quot verba in hoc decreto. Illud vero demum formidabile est argumentum, quod dicunt: Concupiscentia iis, qui viriliter per Christi gratiam repugnant, nocere non valet: imo qui legitimè certauerit, coronabitur. Ergo concupiscentia reliqua nõ habet veram & propriam rationem peccati. Sed nec Diabolus nocere potest saluti eorum, qui fide ipsi resistunt, 1. Petri 5. Et qui legitimè contra Diabolũ certauerit, coronabitur. Respondebo igitur Augustini verbis, qui lib. 5. ca. 3. contra Iulianum inquit. Eodem modo poteris etiam malos Angelos à culpa absoluere. Valde enim disertus es, & idoneus dicere panegyricum Satanæ, & angelis eius. Neque etiam ideo bona erit concupiscentia, quia per Spiritum mortificatur & superatur: sicut rectè dicit Augustinus contra Iulianum, lib. 6. ca. 8. Neque enim nulla est iniquitas, cum in vno homine vel superiora inferioribus turpiter seruiunt, vel inferiora superioribus turpiter reluctantur, etiamsi vincere non sinantur.

Augustinus.

Et hæc quidem argumenta Tridentini Patres scripto complexi sunt in suo decreto. Præter hæc vero, sine dubio priuatim alia etiam inter ipsos agitata fuerunt: quorum nobis Andradii liberalitas copiam facit. Sumit autem hoc quod in confesso est, peccato inesse duo: reatum, quo personam obstringit: & turpitudinem, maculã, iniquitatem, seu malitiam, quæ in ipso hæret peccato, vt per se sit aliquid displicens Deo. Quando igitur Tridentini dicunt, reliquias concupiscentiæ in renatis non habere veram & propriam rationem peccati, Andradius dicit hunc esse sensum: Non tantum reatum tolli, sed manente concupiscentia, ex ipsa tolli maculam, turpitudinem, iniquitatem seu malitiam, ita vt in renatis Deus illam non possit odisse. Hoc Lector bene notet. Præstruxerat autem Andradius antea, concupiscentiam per se, etiam ante Baptismum, propriè non habere rationem peccati, nisi abesset iustitia originalis qua cohiberetur. Cum igitur in Baptismo reddatur iustitia reprimens cõcupiscentiam, idem illam per se non esse peccatum. Hoc autem non statim proponit, sed prius colores aliquos quærit ex Scriptura. Rhetoricè igitur & prolixè declamitat Andradius: An gratiæ Dei, meriti Christi, & efficaciæ Sacramentorum tanta sit imbecillitas, vt non possit in Baptismo subito & penitus tollere quicquid habet peccati rationem? Num igitur, inquit, tantæ sunt peccati vires, vt nec gratiæ Dei, nec meriti Christi, nec Baptismi vi atque virtute superari possint in Baptismo. Plus ne ergo Adæ malitia obfuit, quam Christi meritum renatis profuit? &c. Breuiter autem & simpliciter respõdeo: A possibili ad inesse, non esse firmam argumentationem. Posset sine dubio gratia Dei, propter meritum Christi, per efficaciam Baptismi, subito tollere ex baptisato, totum originale malum, ipsum etiam fomitem concupiscentiæ, & mortem corporis: quæ tamen Pontificij concedũt manere in renatis. Quid si hoc loco ab Andradio mutuarer exclamationes? Tantane igitur imbecillitas est sanguinis Christi, quod mala illa subito & penitus non potest tollere in Baptismo? Quid si exclamem, blasphemum esse Andradium in virtutem & efficaciam mortis & sanguinis Christi qui concedit mala illa, fomitem scilicet mortem corporis, &c. per Baptismum nec subito nec penitus in hac vita tolli? Quicquid responderit, agnoscat oportet, incisum esse neruum illorum argumentorum de possibilitate, quæ grandiloquentia sua speciose exornauit. Simplex enim & vera regula est: Quid gratia Dei, meritum Christi, & efficacia Baptismi, in renatis operetur, quomodo & quo ordine, statuendum esse ex verbo Dei, non ex argumentationibus à possibili. Tradit autem verbum Dei, sicut supra testimoniis Scripturæ probatum est, gratiam Dei in Baptismo dare plenam & perfectam indulgentiam omnium peccatorum: mortificationem vero & renouationem in hac vita inchoari, & quotidie augeri in renatis: sed absolutionem & perfectionem in altera demum vita fore. Nullum autem est dubium, gratiam Dei subito, & vno momento hoc perficere & absoluere posse. Sed Scriptura testatur, Deum certo consilio hoc non facere in hac vita: neque tamen hoc quicquam derogat efficaciæ gratiæ Dei, & meriti Christi. Virtus enim Dei, in infirmitate perficitur. Et etiamsi nulla nobis constaret ratio, cur Deus inchoatum renouationis beneficium, in hac vita non velit subito perfectum & consummatum reddere: sed in magna infirmitate conseruare, augere, & tandem ad perfectionem deducere, quæ in altera vita futura est: sufficere tamen nobis deberet, quod Scriptura testatur, Deum hoc modo & ordine in renatis operari. Et tamen certum est, posse ipsum vno momento hoc absoluere. Quod vero illud non facit, bona eius est voluntas: cuius certas ipsum habere rationes, non est dubium. Rhetoricationes igitur Andradij de possibilitate, opposita hac simplici responsione, per se concidunt & euanescunt.

Quomodo & quo ordine Deus per Baptismum in renatis operetur.

Addam illustrem Augustini locum, qui contra Iulianum lib. 4. cap. 3. plane eandem tradit solutionem: Quasi, inquit, nos negemus, adiutorium Dei tantum valere, vt hodie nullas cõcupiscentias malas habere possimus, contra quas vel inuictissime dimicemus. Et tamen non fieri, nec tu negas: cur autem non fiat, quis cognouit sensum Domini? Non tamen parum scio, cum scio, quæcunque illa causa sit, quod nec iusti Dei sit iniquitas, nec omnipotentis infirmitas. Est igitur aliquid in eius abdito altoque consilio, cur quamdiu viuimus in hac carne mortali, est in nobis contra quod mens dimicet nostra. Est etiam propter quod dicamus: Dimitte nobis debita nostra. Et paulo infrà: Ideo factum est in loco infirmitatis huius, ne superbe viueremus, & sub quotidiana peccatorũ remissione viueremus. Sed siue ista causa sit, siue alia quæ multo amplius me latet: tamen quod dubitare nõ possum quantumlibet proficiamus sub hoc onere corruptibilis corporis, si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, &c. Propter quod & sancta Ecclesia, etiam in talibus suis membris, vbi maculam criminis & rugam non habet falsitatis, licet contradicente superbia vestra, non desinit Deo dicere: Dimitte nobis debita nostra.

Augustinus.

Sed Scripturæ etiam testimoniis pugnat Andradius: quibus quomodo vtatur, videbimus.

Alia argumenta Pontificiorum.

1. Cor. 6.

1. Cor. 6. Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis. Ergo nihil restat in renatis contaminatum. Respondeo: Quod attinet ad remissionem peccatorum & ad imputationem iustitiæ, baptizati, quia Christum qui est iustitia nostra, induerunt, habent in ipso mundiciem perfectissimam. Mundicies vero renouationis seu satisfactionis, tantum inchoata est: quæ quotidie crescere debet, donec perficiatur, quod in altera vita futurum est. Et hæc est ipsius Pauli explicatio. Ita enim eos, quos 1. Cor. 6. dicit ablutos & sanctificatos, postea 2. Cor. 7. alloquitur: Mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & spiritus perficientes sanctificationem. Ita igitur abluti & mundati sunt baptizati, vt opus sit ipsis hac exhortatione. Mundemus nos ab omni inquinamento. Sed inquis: Forte intelligit Paulus inquinamenta sordium, quas post Baptismum peccatis actualibus, communicatione cum idolis, contraxerant? Non nego & hoc Paulum comprehendere: sed in ipsis etiam renatis hærere quod quotidie expurgandum sit, Paulus ostendit 1. Cor. 5. vbi renatos dicit esse azymos, & tamen debere expurgare vetus fermentum. Nec intelligi hoc poterit reliquos Corinthios esse sine omni vetustate, tantum vt incestuosum expurgent. Nam Ephes. 4. Coloss. 3. ipsos renatos alloquitur, cum iubet deponere & exuere veterem hominem. In ipsis igitur renatis reliqua est vetustas, quotidie expurganda. Ita Iohan. 15. de palmite iam ferente fructum, Christus inquit: Pater meus purgat ipsum, vt plus fructus afferat. Et Epistola Iudæ, vocat tunicam à carne inquinatam. Quod autem mundum & purum est, non potest alterum maculare. Sunt igitur baptizati, mundati: & tamen quotidie opus habent purgatione. Vos, dicit Christus Apostolis, mundi iam estis propter sermonem meum: & tamen pater meus quotidie purgat vos. Ita sanctificati sunt in Baptismo. Sed Paulus hortatur, vt perficiant sanctificationem. Inchoata igitur, non perfecta est in hac vita sanctificatio.

Augustinus. Et plane eodem modo Augustinus dictum illud Pauli explicat, contra Iulianum lib. 6. cap. 5. quod Paulus ait: & hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis. Mutatos eos dixit in melius: non vt concupiscentia carerent, quod in hac vita fieri non potest: sed vt ei non obedirent, quod in bona vita fieri potest: vtq; ab eo quo erant vinculo eius obnoxij, liberatos se esse agnoscerent.

Argument. ex 1. ca. Epist. ad Hebraeos. Ita quod Hebræorum primo scriptum est: Purgatione peccatorum per seipsum facta, consedit in excelsis. Ibi Andradius vrget (præteritum) quod facta iam sit purgatio peccatorum. Sed si hoc modo libeat aoristum vrgere, dicemus peccata nostra priusquam baptizaremur, imo priusquam nasceremur, purgata fuisse. Dicit enim hoc factum, priusquam in cœlos Christus ascenderet. Et de sacrificio quidem Christi, quo pro omnibus peccatis in cruce satisfecit, hoc verum est. Sed nostra quæstio est, quomodo & quando in nobis fiat peccatorum purgatio? Dicimus autem eam fieri, primo remissione, solutione reatus, seu non imputatione. Deinde mortificatione & renouatione, quæ in hac vita inchoatur, crescit & augetur, absoluta autem erit in altera demum vita. Ita prima Ioan. primo: Si in luce ambulamus, communionem habemus cum Deo: & sanguis filij eius emundat nos ab omni peccato. Et addit Ioannes: Si dixerimus, nos peccatum non habere, nos ipsos seducimus, quod si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt dimittat nobis peccata, & emundet nos ab omni iniquitate. Complectere iam integram Ioan. sententiam: Nemo potest communionem habere cum Deo, nisi prius habeat purgationem peccatorum. Sed etiam quando iam habent communionem cum Deo, & ambulant in luce, tamen adhuc emundantur à peccato. Et ita emundati, quotidie confitemur peccata, vt mundet nos ab omni iniquitate. Continua ergo est emundatio peccati.

Hilarius. Ita Hilarius apud Augustinum lib. 2. contra Iulianum dicit, nos in hoc terreni & mortiferi corporis habitaculo, mundos esse non posse; nisi per ablutionem cœlestis misericordiæ, emundationem consequamur: post demutationem resurrectionis, terreni corporis nostri effecta gloriosiore natura.

Augustinus. Quibus verbis Augustinus addit hanc explicationem: Vides quod Hilarius nec in hac vita mundationem nostram neget, & tamen humanam perfectionem speret: id est, perfectioris mundationis in vltima resurrectione naturam. Ibidem etiam Hilarius explicat, quomodo in renatis per totam vitam fiat purgatio peccati, colluctantium aduersus nos passionum concertatione: conuertente scilicet diuina misericordia malitiam Diaboli ad purgationem nostram. Cum enim per infirmitatem animi surrepentia incentiua reprimuntur, emundamur à peccato per huius victoriæ gloriam. Et tandem concludit: Conscij igitur illa ipsa corpora nostra, omnium vitiorum esse materiam, per quæ polluti & sordidi, nihil in nobis mundum, nihil innocens obtinemus: gaudeamus nobis esse hostem, in cuius concertatione bello quodam dimicemus, &c.

Augustinus de mundicie renatorum in hac vita. Augustinus etiam de perfectione iustitiæ, mundiciem renatorum in hac vita ita describit: Ingredi sine macula, non absurdè etiam ille dicitur, non qui iam perfectus est: sed qui ad ipsam perfectionem irreprehensibiliter currit, carens criminibus damnabilibus, atque ipsa peccata venialia non negligens mundare eleemosynis. Ingressum quippe hoc iter nostrum, quo tendimus ad perfectionem, munda mundat oratio, vbi veraciter dicitur: Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus. Vt dum reprehenditur quod non imputatur, sine macula noster ad perfectionem habeatur cursus: in qua perfectione cum ad eam peruenerimus, iam non sit omnino, quod ignoscendo mundetur. Has veterum sententias ideo adscripsi, vt Lector videat, non nostras esse explicationes, quod renati mundi sint in hac vita, imputatione & inchoatione. Andradius vero hoc vrget, non tantum baptisatum mundari, sed ipsa peccata purgari in Baptismo. Et quia in peccato duo insunt, peccati turpitudo, & reatus: sentit Andradius, non tantum reatum, verum etiam turpitudinem ex concupiscentia, quæ in renatis manet, in Baptismo tolli. Erit igitur id quod Iuliano Augustinus tribuit, concupiscentia ita per Baptismum sanctificata, vt iam sit bona, iusta, & sancta Dei filia. Sic perge Andradi.

Aude aliquid breuibus Gyaris & carcere dignum,
Si vis esse aliquid.

Argumentum Pontificiorum, ex Epist. Pauli ad Titum cap. 3. Ad Titum 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde. Nihil igitur restat peccati, in illis, in quos Spiritus sanctus abunde effunditur. Respondeo: Paulus non dicit, Spiritum sanctum renouationem in illo momento, quando homo baptizatur, perficere & absoluere: sed effunditur in Baptismo super renatos, vt interior homo de die in

diem renouetur, Cor.24. Et in quantum non est renouatus, in tantum adhuc in vetustate est, inquit Augustinus. Baptismi igitur efficacia, per totam vitam renatorum se extendit, & morte demum absoluitur: donec mortale hoc induat immortalitatem, & corruptibile induat incorruptionem, 1. Cor. 15.

Argum. ex 2. Epist. Cor. 6. 2. Cor. 6. Quae societas lucis ad tenebras? quae participatio iustitiae cum iniquitate? Ergo in baptisatis nihil reliquum est peccati. Respondeo: Paulus hoc agit, peccatum mortale non stare cum iustitia fidei, sicut vulgo loquimur. Sed Andradius ita intelligit, quasi non posset in vno homine simul esse vetustas & nouitas, caro & spiritus, lex mentis & lex peccati. Expostulet igitur cum Paulo, qui hoc disertè affirmare, & crebris repetitionibus inculcare non veretur.

Argum. ex 5. cap. Epist. ad Ephesios. Ephesios 5. Sanctificauit Ecclesiam, mundans eam lauacro aquae in verbo, vt exhiberet ipsam sibi gloriosam, non habentem maculam aut rugā. Hanc Pauli sententiam Pontificij semper ita citant, quasi Paulus scripserit: Christus mundauit Ecclesiam: & sistit eam, in hac scilicet vita, statim post baptismū, sine macula & ruga, cum Paulus dicat: Mundauit Ecclesiā, vt sistat eam sine macula & ruga. Sed quando? tunc inquit, quando futura est gloriosa. Coniunguntur enim gloriosa, sine macula & ruga. Tūc autem futura est gloriosa, sicut inquit Paulus ad Colossenses 3. Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum ipso apparebitis in gloria. Et Rom. 5. Gloriamur spe gloriae Dei. Christus ergo nunc Ecclesiam mundat lauacro aquae in verbo abluens peccata praeterita, & pellens ab ea dominationem malorum angelorum. Deinde perficiens eius sanitates, facit eam occurrere in illam gloriosam sine macula & ruga. Haec Augustini explicatio, de perfectione iustitiae. Et contra Iulianum libro 2. citat hanc Hilarii sententiam: Ipsis, inquit, Apostolis, verbo licet iam fidei emundatis atque sanctificatis, non deesse tamen malitiam per conditionem communis nobis originis, docuit dicens: Si vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris. Operae precium vero est considerare, quod Pelagiani illam Pauli sententiam, Ephesios 5. plane eodem modo, sicut nunc Pontificij opposuerunt Augustino. Ita enim inquit de bono perseuerantiae libro 2. cap. 5. etiam hoc Pelagiani audent dicere, hominem iustum in hac vita nullum habere omnino peccatum: & in talibus hominibus esse iam in praesenti tempore, Ecclesiam non habentem maculam neque rugam: tanquam sponsa Christi nō sit, quae per vniuersam terrā quod ab eo didicit, dicit: Dimitte nobis debita nostra. Et ad Bonifacium lib. 4. ca. 7. Dicunt Pelagiani, Baptismo perfectè homines innouari, atque ad hoc Apostoli adhibent testimonium ad Ephesios quinto. Sed si dixerint se non habere peccatum, respondet eis Iohannes, quod seipsos decipiant, & veritas in eis non sit. Si autem confitentur peccata sua, cum se velint esse Christi corporis membra: quomodo erit illud corpus, id est, Ecclesia in isto adhuc tempore perfecta, sicut ipsi sapiunt, sine macula & ruga: cuius membra non mendaciter confitentur se habere peccata? Quapropter & in baptismate cuncta dimittuntur peccata; & per ipsum lauacrum aquae in verbo exhibetur Christo Ecclesia sine macula & ruga. Quia nisi esset baptisata, infructuose diceret: Dimitte nobis debita nostra: donec perducatur ad gloriam, vbi ei perfectius, nulla insit macula & ruga.

Argum. ex 9. c. Epist. ad Hebraeos. Heb. 9. Christus semel oblatus est, ad multorū exhaurienda peccata. Sed quorum vel tenues reliquiae manent, exhausta dici nullo modo possunt. Renati igitur nullas vel tenues peccati reliquias habent. Ita Andradius. Primo autem consideret Lector, quomodo Andradius abutatur verbo exhauriendi, quod in vulgata editione extat, cum textus habeat verbum ἀνενέγκειν, quod significat vel offerre, vel portare: 1. Petri. 2. Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum. Et textus Hebraeorum nono, opponit duo illa: Semel oblatus est, vt multorum peccata tolleret, in secundo vero aduentu, apparebit sine peccato. Plena igitur abolitio peccati tunc demum futura est.

Et si quae aliae similes sententiae ex Scriptura opponuntur, generalis explicatio & solutio consistit in tribus hisce capitibus. Primo, sicut Paulus loquitur Roman. 8. Liberati sumus à lege peccati & mortis: quia licet in nostra carne habitet peccatum, carne seruiamus legi peccati: nihil tamen damnationis est in iis, qui in Christo Iesu sunt. Secundo. Mortui sumus peccato. Roman. 6. Et vetus noster homo cum Christo crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt non amplius seruiamus peccato. Tertiò, Cum mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Vbi est mors stimulus tuus: Stimulus autem mortis, est peccatum 1. Cor. 15. Ita generalis est Augustini responsio, contra Iulianum, lib. 6. cap. 5. Ad illam quoque perfectionem quae speratur, eodem baptismate quod hic accipitur, peruenitur. Et lib. 2. sanat vitiatum, à reatu statim, ab infirmitate paulatim. Et tractatu 41. in Ioannem: Post regenerationem baptismi, inquit, precemur medicum, saucii portemur in stabulum curandi. Et illustris est Augustini sententia, quae omnibus obiectionibus opponi potest, libro 2. de meritis peccatorum, cap. 27. Tractans enim quaestionem, quomodo peccatum quod parentibus remissum est, filio nisi renascatur, obsit, respondet: Quia renouati parentes, non ex primitiis nouitatis, sed ex reliquiis vetustatis, carnaliter generāt. Et addit: Illud praecipuè propter quaestiones, quae hac de re motae sunt, vel moueri adhuc possunt, attendere & meminisse debemus, tantummodo peccatorum omnium plenam perfectamque remissionem Baptismo fieri, hominis vero ipsius qualitatem non totam continuo commutari, sed spirituales primitias in bene proficientibus, de die in diem, nouitate crescente, commutare in se quod carnaliter vetus est: donec totum ita renouetur, vt animalis etiam infirmitas corporis, ad firmitatem spiritualem incorruptionemque perueniat. Ita Augustinus. Andradius vero contendit, non tantum reatum solui, verum etiam quicquid in concupiscentia habet rationem peccati, aboleri. Parentes igitur renouati, transmittent ad filios talem concupiscentiam ex qua quicquid peccati rationem habet, extirpatum est. Conciliet Andradius, qua est grandiloquentia, hanc suam sententiam cum Augustino.

Si vero baptisatus statim moriatur, dicimus cum Augustino libro secundo, de peccatorum meritis, capite 28. Si continuo consequatur ab hac vita migratio: non erit omnino quod obnoxium hominem teneat, solutis omnibus quae tenebant.

Haec de sententiis, quae ex Scriptura opponi solent, dicta sint. Quod enim Andradius ex Hieronymo citat, in Baptismo veterem Adamum prorsus inter-

interiisset item baptismum ex toto nouum hominem facere, nihilq; veteris relinqui: ostendit, quales sint tortores Patrum Pontificij. Cum enim Paulus vbique clamitet, veterem hominem, licet cum Christo in Baptismo crucifixum, manere tamen in renatis, ita vt in hac vita semper sit mortificandus, deponendus & exuendus, Rom. 8. Gal. 5. Ephes. 4. Col. 3. Andradius Hieronymum honorifica afficit contumelia: quasi contra Pau. sentiat, veterem hominem in Baptismo protsus interiisse, ita vt prorsus nihil vetustatis relinquatur in renatis in hac vita. Et hactenus Andradius prætextu qualicunq; ex scriptura reliquias concupiscentiæ circumuestitas in theatro circumduxit, vt specie aliqua spectatorum oculos falleret. Audiamus iam porro, quomodo in Concilij penetralibus, de concupiscentia, quæ in renatis est reliqua, didicerit philosophari. Multis astruit politicum illud axioma: Nihil habere rationem peccati, nisi sit voluntarium, Sed Rom. 7. Paulus inquit: Non quod volo, sed quod odi, facio. Galat. 5. ait: Vt non quæcunq; vultis, eadem & faciatis. Ergo concupiscentia in renatis, quãdo non accedit consensus, nullam prorsus habet rationem peccati. Quia verò obiicitur, concupiscentiam etiam in renatis esse ἀνομίαν, propterea quia dissidet à norma legis, & cùm illa pugnet: & quia lex est norma iustitiæ in Deo: quicquid igitur ab illa norma dissidet, & cum ea pugnat, habet rationem peccati. Argumenti huius mole, premi se omnes Pontificij sentiunt, ideo varias quærunt rimas vt elabantur.

Colonienses. Colonienses contra librum reformationis intelligunt, si concedatur concupiscentiã esse ἀνομίαν, continuo sequi, quod habet in se veram rationem peccati. Tergiuersantur itaq;, legem non accusare & arguere ipsam cõcupiscentiam: sed hoc tantum, si perficiatur cõcupiscentia. Pighius vult hoc esse absurdum, si dicatur concupiscentiã ante Baptismum in nõ renatis habere veram rationem peccati, propterea quia à lege Dei dissidet, & cum ea pugnat: illam verò post Baptismum in renatis, licet repugnet legi mentis, ab omni culpa peccati, & iniquitatis ratione, ita absoluere, nõ tantum vt personam Baptisatam non faciat ream, sed vt ipsa concupiscentia amplius non habeat vllam rationem peccati. Hoc

Pighius. Pighius existimat, valde absurdum esse. Ipse igitur contendit concupiscẽtiam etiam ante Baptismum, non esse vllam ἀνομίαν, sed cõditionem naturæ bonam, sanctam & iustam. Andradius verò cum Iesuitis concedit cõcupiscentiam in renatis esse ἀνομίαν, hoc est, dissidere à lege Dei, & cum ea pugnare: & tamen fortissime contẽdit, nullam prorsus habere rationem peccati. Sed quo, inquis, artificio potest cõtra euidentissima principia disputare? Audi quæso perfricat frontem, & superba voce detonat: non omnem ἀνομίαν esse peccatũ, sed ἀνομίαν esse genus peccati, sicut animal hominis. Sicut ergo quoddam animal est rationale, quoddã irrationabile: ita forsan quædam ἀνομίαι erit malã, quædã bona: quædam iusta, quædam iniusta: quædam iniqua, quædã sancta: quædam displicens Deo, quædam placens: quædam erit peccatum: quædam bonũ opus, vel saltem indifferens. Sed cum diuina voluntas sit certa & immota norma & virtutis & vitij, quæ norma in lege patefacta est, vnde Paulus dicit: Per legem agnitio peccati. Item: Peccatum non agnouissem, nisi lex diceret: Non cõcupisces: Quomodo quæso Andradius firmissimum illud axioma potest infringere? Respondeo: Eludit tantum puerili & frigidissimo hoc sophismate: Diaboli & homines scelerati repugnant legi Dei: & tamen Diabolus non est peccatum, & impius homo non appellatur peccatũ, sed peccator. Ergo non omne quod legi Dei repugnat, est peccatũ. De re grauissima agitur, quomodo scilicet lex Dei doceat agnitionẽ peccati, quæ rationi ignota est. Andradius verò quasi cũ pueris de talis luderet, obiecto sophismate, ridet, nõ soluit argumentum. Peccator & peccatum sunt coniugata, & peccator sane non est ipsum peccatum. Hoc tamen certissimum est, sine peccato nullum esse peccatorem: sed peccatorem & esse & dici, ratione peccati, seu propter peccatum. Ita homo impius repugnat legi Dei: sed quomodo? an ratione substantiæ, an vero ratione peccati, quo vitiata est substãtia? Certum est autem, nullam substantiam posse legi Dei repugnare, nisi per peccatum, vel ratione peccati. Vsq; adeo certũ, firmũ & fixum est, quicquid à norma iustitiæ in Deo quæ in lege patefacta est, dissidet, & cum ea pugnat, habere rationem peccati.

In Græcis vocib. plane nullus est locus Iesuitarũ sophismati. Si enim dicam: Impij homines sunt ἄνομοι, sed non sunt ipsa ἀνομία: ergo non omnis ἀνομία est peccatum. Quam ridiculum est argumẽtum, omnes intelligunt. Quando vero Ioan. dicit: Peccatum est ἀνομία: Latinè non potest commodius reddi, quam si dicamus: Peccatum est, quod à lege Dei dissidet, siue quod legi Dei repugnat. Ex illis Latinis vocib. sumit Andradius post Iesuitas, occasionem cauillandi, cum non ignoret, cauillũ illud in Græcis vocib. prorsus nullũ habere locum, sicut ex hoc exemplo intelligi potest. 1. Ioa. 5. scriptum est: πᾶσα ἀδικία, hoc est, omne quod iustitiæ repugnat, est peccatum. Iam ex Iesuitarũ logica possem tale argumentum texere: Diabolus & impij pugnant cum iustitia, & tamen non sunt ipsum peccatum: ergo falsum est quod Iohannes dicit, πᾶσαν ἀδικίαν, hoc est, omne quod cum iustitia pugnat, esse peccatum. Sed quis talem sophisticam cauillandi libidinem non detestetur, in re præsertim tam seria? Eadem certe ratione peccatum vocatur ἀδικία, sicut ἀνομία, quia lex est regula iustitiæ. Sicut igitur omnis ἀδικία est peccatum, ita & omnis ἀνομία est peccatum.

Sed Lectorem oro, vt hoc attente consideret, quod Andradius Tridenti in ipso Concilio, cum tragicis vociferationib. diu multumq; contendisset, nõ omnem ἀνομίαν, hoc est, nõ omne quod à lege diuina dissidet, & cum ea pugnat, peccatum esset postea in 5. lib. Iesuitarum axioma fortiter defendens, pronũciat: Quicquid à Prælatorum Ecclesiæ, ac maximè à Romani Pontificis iussis dissidet, & cũ illis pugnat, immane esse peccatum: & maiori scelere inuolui illum qui Pontificias, quam qui diuinas leges perfregerit: si præsertim Prælatorum despicientia, & legum Pontificiarum contemptione feratur. Hæc enim sunt Andradij verba. Et quidem iam strictè hoc vrget, vt ideo cum Iesuitis pronunciare non vereatur, illos esse velut Ethnicos & publicanos habendos, qui filij Dei præscriptum, & veteris Ecclesiæ consuetudinem sequentes, Romani Pontificis & Prælatorum eius præscriptione, ab vtraque Christi Eucharistiæ specie sumenda non retardantur. Huc scilicet tendit operosa illa disputatio, non omnem ἀνομίαν esse peccatum, vt hominum mandata diuinis præferantur. Et quidem Tridenti in ipso Concilio Andradius ista disputat.

Profecto necesse est, Andradiũ habere nos Germanos non aliter, quam bestias, & pecora campi

quibus manifestissimum & firmissimum hoc axioma, per tam puerile sophisma arbitratur se ridendo posse extorquere. Sed stat contra omnes portas inferorum inuictum axioma: Quicquid in natura rationali dissidet à norma legis, & cum ea pugnat: siue sit defectus, siue ἀταξία, siue inclinatio, siue actio, siue amissio, est peccatum. Non enim per Philosophiam, quæ de voluntariis tantum actionib. loquitur, agnitio peccati, sed per legem. Lex verò accusat & arguit, nō tantum consentire concupiscentię, vel ire post concupiscentias, sed ipsum etiam cōcupiscere. Et hoc peccatum Paulus dicit se non potuisse cognoscere, nisi per legem quæ dicit: Non cōcupisces. Hæc firmissima fundamenta, Andradius labiis suis magniloquis cōspurcare quidem conatur, sed infringere nō potest: nisi forsan aliam volueris fingere normam iustitiæ & peccati in Ecclesia, quam quæ est in mente diuina, quę in lege ipsius nobis patefacta est. Et sane disputans de loco Iacobi. Qui in vno delinquit, reus est omnium: nō obscure significat, charitatem qualis & quanta in renatis in hac vita est, esse normam iustitiæ: & quicquid mensuræ huius charitatis non aduersatur, licet ad legem Dei nō congruit, non esse peccatum. Et talia censet esse peccata venialia, & ipsam cōcupiscentiam. Et alibi magis probat, quod scholastici dicunt, peccatū esse contra naturam hominis, qualis nunc est, quam esse ἀνομίαν. Sed quid multis disputo? colligere hinc promptum est, Pontificios non curare magnopere ἀνομίας contra legem diuinam, modo nō repugnetur iis, quæ Pontifex in scrinio pectoris sui gerit. Vtile autem est, Lectores scire, ex traditionibus Concilij Tridentini non scriptis, esse hanc vnam, non omnem ἀνομίαν esse peccatum: Et quid est, si hoc nō est legem Dei conculcare? pleno scilicet ore fateri, aliquid esse ἀνομίαν: & tamen ridere illos, qui propterea coram Deo se humiliant, & petūt peccatum illud non imputari? Sed Lector ipse prophanā hanc Andradij philosophationem de peccato cōsideret. Eiusdem generis est, quod Andradius in hac disputatione affirmat, tegere peccata, occultare, non imputare, remittere, Rom. 4. Psal. 32. nihil aliud significare, quam omnes peccati fibras penitus extirpare, ita vt ne vestigium quidem vllū reliquum sit. Noua plane est hæc Tridētina Grammatica. Ineptissimus igitur est Paulus, qui tam muliebriter quiritatur, Roman. 7. Si remissio peccati ipsas fibras peccati ita extirpat, vt ne vestigium quidem eius reliquū fiat. Manifestissime certe dicit Paulus, post remissionē, peccatum adhuc in carne sua habitare. Quanta igitur huius rhetoris impudentia est, fingere nouam plane Grammaticam, quod tegere, non imputare, remittere, sit malum ipsum penitus extirpare. Propiciatorium tegens tabulas legis, figura fuit quomodo tegantur peccata. Num verò illud operimētum arcæ, erat extirpatio tabularum legis. Psal. 32. est verbum כסה, quod etiam vsurpatur Prouerb. 12. Homo astutus tegit sententiam, hoc est, iuxta Andradium, extirpat. Ezech. 18. Nudum operiet vestimento. Ionæ 3. Operient se saccis. Accōmodet hoc quæso Lector nouam Andradij Grammaticam, & mirabilis erit metamorphosis. Ezech. 13. verbum illud vsurpatur de Pseudoprophetis, fouentib. peccata vano prætextu. Nunquid ibi, bone Andradi, significat peccatum extirpare? Sed Andradius inquit: In Psalmo mox sequitur, in cuius spiritu non est dolus. Maximus autem esset dolus, fingere peccata esse remissa, quæ in carne adhuc hæreāt? Nihil autem aliud respondebo, quam quod Augustin. dicit lib. 2. contra Iulianum, de hac Dauidis sententia: Confitetur etiam peccata iustorum, magis asserens eos in Dei misericordia spem ponere, quam de iustitia sua fidere. Et ideo nō est in ore eius dolus: imò in ore illorū omnium, quibus huius veracis humilitatis, vel humilis veritatis perhibet testimonium. Opponat hæc Lector. Augustin. dicit confiteri etiam iustorū peccata, est quod Dauid inquit: In spiritu eius non est dolus. Andradius verò inquit: In illius spiritu non est dolus, qui nullum in se peccati vestigium agnoscit. Et huc accommodat, quod Psal. 51. petit deleri iniquitatem. Verbum enim מחה significat talem deletionem, sicut cum patinam quis inuertit & abstergit, 4. Reg. 21. Sed titulus Psalmi testatur, quod loquatur de peccato actuali: quod iuxta Augustinum, actu transit, & reatu manet, quem hoc modo deleri Propheta petit. Sed illo reatu ità deleto, vide quid porro petat Dauid: Multiplicetur ablutio mea, amplius iterum atque laua me ab iniquitate mea. Sed quid opus est continuo repetita mūdatione, si iam deleta est iniquitas adulterij? sicut verbū מחה significat. Id verò Dauid ipse ostendit, cū inquit: Ecce in iniquitatib. conceptus sum, &c. Et hoc dicit 50. ferme annis post acceptam circumcisionem. Hoc igitur est peccatū illud, quod Psal. 32. petit tegi: pro quo omnē sanctū orare necesse sit.

Sed nō dubito, pium Lectorem iamdudum pertæsum Andradianæ impudentiæ, quæ digna propediem erit galero Cardinalitio. Vnum igitur tātum adhuc addam, vere magistrale Andradij artificium. Sententiam Ioannis: Si dixerimus nos peccatū non habere, &c. ita conspurcat, vt cōtendat intelligendam esse, de actualib. solum peccatis, & de adultis hominib. qui propria se actione possunt commaculare: quando scilicet flammæ cōcupiscentiæ, subitum aliquem voluntatis assensum secum rapiūt. Et Lectorem oro, vt attente consideret, quorsum disputationes Pontificiorum de reliqua in renatis cōcupiscentia tendant, Augustinus lib. 2. de peccatorum meritis, disputat, excepto vno homine Iesu Christo, neminem vel fuisse, vel esse in hac vita sine peccato. Et alibi dicit: Si omnes sancti & sanctæ in vnum congregentur & rogentur, omnium vnā fore vocem: Si dixerimus, nos peccatum non habere, &c. Sed Andradius nuper in Tridentino Concilio didicit: 1. Infantes baptizatos, & qui ad adultam ætatem non peruenerunt, nō comprehendi illa sententia. 2. Quando homo est sine peccatis actualibus, sicut est in somno: tunc iuxta Andradium, non comprehenditur in illo dicto Iohan. 3. Quando concupiscentia quiescit, aut etiam quando mouetur: si non rapiat secum voluntatis aliquem assensum, tunc adultus non habet peccatum. Sit igitur & hæc vna ex traditionibus Tridentini Concilij non scriptis: Inter renatos in hac vita valde multos esse, qui contra Iohannis testimonium vere dicere possent, se peccatum non habere: quia multi sunt baptisati, qui ad ætatem adultam nondum peruenerunt. Et Andradius Tridenti in Concilio dicit, Iohannis sententiam de adultis tantum intelligendam, ipsos etiam adultos renatos, in hac vita valde sæpe esse sine peccato: nam quando dormiunt, non maculant se actuali aliquo peccato. Et quando concupiscentia quiescit, aut quando ita ipsi resistitur, vt nullum voluntatis assensum secum rapiat, tunc iuxta Pontificios nō est peccatum. Renati igitur adulti, in maiori vitę huius parte, poterunt

Axioma firmissimum.

ferunt cōtra Ioannem testimonium dicere, se peccatum non habere. Corrigenda igitur erit Ioannis sententia, vt tantum de quibusdam renatis in hac vita, & non semper, sed aliquando tantum verū sit: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, veritas in nobis non est. Si cum truncis & stipitibus, qui nihil intelligunt, Andradius negotium haberet, non posset maiori libidine, quæcunque ipsi libent, sine probatione dictitare. Nam ne mentionem quidem dignatur facere, quod Paulus Roman. 7. tam tristi querela peccatum inhabitans deplorat: quod ideo vocat peccatum inhabitans, vt recte intelligi possit, quod Ioannes dicit: Si dixerimus nos peccatum non habere, &c.

Imò ex illa sua sententia Andradius affirmat, renatos nec omnes, nec semper in hac vita opus habere illa precatione: Dimitte nobis debita, &c. quia nec ipsa concupiscentia, nec motus eius, si non accedat cōsensio, sint peccata vel debita. Atqui Christus ideo vocat debita: quia quæ lex flagitat, nec habere, nec præstare possumus in hac vita, ea perfectione sicut lex postulat. Illa igitur, quæ etiam in inchoata nouitate, legi flagitanti adhuc debemus, recte petimus dimitti: sicut Dauid facit, Psalm. 51. Non ignoro Augustinum aliquando dicere, propter concupiscentiam reliquam renatos non dicere: Dimitte, &c. sed propter actualia peccata. Sed idem Augustinus Epist. 29. inquit: Quam diu caritas augeri potest, profecto illud, quod minus est, quam debet, ex vitio est, ex quo vitio non est iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet, propter quod vitium si dixerimus, quod peccatum non habemus, &c. (aduerte hoc Andradi) propter quod etiam quātumlibet profecerimus, necessarium est nobis dicere: Dimitte nobis debita nostra, cum iam omnia dicta, facta, cogitata dimissa sunt. Idem de verbis Apostoli, Serm. 2. Sed sufficit, inquis mihi, quod in Baptismo accepi remissionem omniū peccatorum. Nunquid quia deleta est iniquitas, finita est infirmitas? Adhuc carnem fragilem portas, adhuc corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, adhuc vtique dicis, donec sanentur languores tui: Dimitte nobis debita nostra. Hæ sententiæ, quia cum scriptura congruunt, essent producendæ. Sed hoc est artificium Pontificiorum, vt ex Patrib. sententiam aliquam arripiant, quam cōtra scripturam torquere possint, etiam cum non ignorent, Patres alibi rectius sentire & loqui.

Sed satis sit de hoc loco, in quo Andradij nimis insolens impudentia, longius quam constitueram, me prouexit: Lectorem autem oro, vt secum reputet, quid in reliquis fidei articulis existimet sibi à Concilio Tridentino expectandum: in cuius penetralibus, de peccato tam frigide, tam leuiter & prophane philosophantur, vt totam religionem ridere non obscure videantur: id quod ex sequentibus magis adhuc manifestum euadet.

AN BEATA MARIA VIRGO SINE PECCATO originali concepta sit.

APPENDIX DECRETI V. SESSIOnis Tridentini Concilij.

Declarat tamen hæc ipsa sancta Synodus, non esse suæ intentionis, comprehendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam Virginem Mariam Dei genitricem: sed obseruandas esse constitutiones felicis recordationis Sixti Papæ IIII. sub pœnis in eis constitutionibus contentis, quas innouat.

EXAMEN.

Scriptura vbi de peccato originali loquitur, vnicum tantum hominem Iesum Christum, qui à Spiritu S. conceptus, peccatum non nouit, excipit. Talis enim decebat nos Pontifex sanctus, innocēs, immaculatus, segregatus à peccatoribus, quæ Græce significantius dicuntur: ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν. Hebr. 7. De reliquis verò hominibus omnibus, qui ex cōmixtione viri & fœminæ nascuntur, sine exceptione vniuersalem profert sententiam, Rom. 5. Per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt. 1. Cor. 15. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes viuificabuntur. Ephes. 2. Eramus & nos natura filij iræ, sicut & cæteri. Eodem etiam modo vetus Ecclesia, & sensit, & docuit. Augustinus quidem de natura & gratia c. 36. dicit: De sancta virgine Maria, propter honorem Domini, nullam prorsus cum de peccatis agitur, habere volo quæstionem. Inde enim scimus, quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincēdum omni ex parte peccatum, quæ cōcipere ac parere meruit, quem constat nullum habuisse peccatum, &c. Et hoc quidem eo trahunt, quasi sentiat, Mariam non comprehendi in sententiis scripturæ, quæ de peccato originali loquūtur. Sed quia diserte dicit: Mariæ gratiam collatam ad vincendū peccatum: manifestissimum est, quod non sentiat Mariam sine peccato conceptam fuisse, alias enim non opus fuisset conferri ipsi gratiam ad vincendū peccatum. Ideo etiam vbiq; de peccato originali generaliter loquitur, & tantum Christum excipit. De fide ad Petrum, c. 13. Firmissime tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitū viri & mulieris concipitur, cum peccato originali nasci, impietati subditum, mortiq; subiectum, & ob hoc natura filium iræ nasci. De nuptiis & concupiscentia: Ideo Christus non de concubitu nasci voluit, vt hinc etiam doceret, omnem qui de concubitu nascitur, carnem esse peccati: quandoquidem sola, quæ non inde nata est, non fuit caro peccati. Ambrosius in Lucam: Solus enim per omnia ex natis de fœmina, sanctus Dominus Iesus, qui terrenæ contagia corruptelæ, immaculati partus nouitate nō sensit. Idem in Isaiam: Omnis homo mendax, & nemo sine peccato, nisi vnus Deus. Seruatum est ergo, vt ex viro & muliere, id est, per illam corporum commixtionem, nemo videatur esse expers delicti: Qui autem expers delicti, expers est etiā huius conceptionis. Et quidem Augustinus dicit, eū qui contrarium sentiat, repugnare scripturæ. De perfectione iustitiæ: Quisquis esse vel fuisse in hac vita aliquem hominem, vel aliquos homines putat excepto vno Mediatore Dei & hominum, quibus necessaria non fuisset remissio peccatorum, contrarius est diuinæ scripturæ, vbi Apostolus ait: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Et contra Iulianum lib. 5. c. 9. pronunciat esse hæresin, vbi enim dixisset: Si absq; dubio caro Christi nō est caro peccati, sed similis carni peccati, quid restat vt intelligamus, nisi ea excepta, omnem reliquā humanam

carnem

carnem esse peccati? Et paulò post subiicit: Quisquis hoc negat, detestandus hæreticus inuenitur. Et ibi manifestè affirmat, Mariam in concupiscentia originali cōceptam, inquit enim: Hinc apparet, illam concupiscentiam, per quam Christus concipi noluit, fecisse in genere humano propaginem mali. Quia Mariæ corpus, quamuis inde venerit, tamen eam non traiecit in corpus, quod nō inde concepit.

Bernhardus. Bernhardus etiam dicit: Excepto homine Christo, vniuersos respicit, quod vnus humiliter confitetur: In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.

Hæc fuit veteris veræ & purioris Ecclesiæ sententia, ex scripturæ clarissimis testimoniis extructa. Et quidem Longobardus etiam lib. 3. dist. 3. inquit: Sane dici potest & credi, iuxta sanctorum attestationes conuenientiam, ipsam verbi carnem prius peccato fuisse obnoxiam, sicut reliqua virginis caro, sed Spiritus sancti operatione mundatam, ita vt ab omni contagione immunis, vniretur verbo. Fuit igitur Longobardi adhuc tempore ignota opinio, Mariam sine peccato originali conceptam. Sed cōsideret Lector, quando primum absque verbo specie aliqua bonæ intentionis à scripturæ testimoniis paululum disceditur, quid tandem consequatur. Longobardus enim arrepta occasione ex Augustini verbis, incipit sine verbo Dei disputare, fieri potuisse, cū Maria a Spiritu sancto conciperet Christum, quod & ipsa simul tota ab omni peccato, etiam ab ipso fomite mūdata, & penitus liberata fuerit. Sed qui Longobardum secuti sunt, non cōtenti fuerunt illa opinione: sed longius progressi, cœperunt disputare, Mariam cum primum in peccato originali concepta fuisset, postea in vtero sanctificatam, sine peccato natam fuisse. Et cum nullo scripturæ testimonio hoc probari posset, Apocrypha historia natiuitatis Mariæ, quæ nunc in proteuangelio Iacobi extat, primo tanquam opinio non omnino improbanda proposita, postea verò tāquam Canonica veritas approbata fuit. Cumque iam in duabus de Maria virgine quæstionibus, extra scripturæ limites excessum fuisset, in scholis quidā disputare cœperunt, Mariam virginem etiam conceptam fuisse sine peccato originali. Cuius opinionis patronus Scotus postea factus est. Nullo verò verbi Dei testimonio, hoc ostendere potuerunt, imò ne conati quidem sunt, sed ratiocinabantur à possibili, Christum potuisse matrem suam in ipsa conceptione, ab omni originalis peccati contagio præseruare: & hoc conuenire dignitati & honori matris Domini. Huic verò opinioni, quia non tantum sine verbo Dei, & testimoniis antiquitatis proponebatur, verum etiam pugnabat cum manifestis scripturæ testimoniis, multi tunc contradixerunt: vt Thomas, Bonauentura, Gregorius de Ariminio, &c. Paulatim tamen festum conceptionis Mariæ, in quibusdam locis institui cœpit. Sed erant tamen multi, qui contradicerent, sicut testatur etiā glossa de consecrat. distinct. 3. c. pronunciandum. Et magnis contentionibus res acta fuit, nō in scholis tantum, verum etiam pro concione, coram populo, cum vna pars scripturæ testimoniis, & antiquitatis suffragiis pugnaret, altera verò pars, ex dignitate & excellentia prærogatiuarum Mariæ ratiocinaretur, & probationis loco afferret reuelationes, miracula & similia. Tandem verò anno Domini 1483. Sixtus Pontifex Romanus autoritatem suam interposuit. Sed quomodo? Num ex scriptura quæstionem illam diiudicari voluit? Nequaquam. Sed quia nondum sit à Romana Ecclesia, & Apostolica sede decisum, ideo vtramque opinionem liberam esse, ita vt neutra accusanda aut dāmnanda sit hæreseos: & tamen quam sententiam ipse magis probet, non obscure indicat. Quia enim Romana Ecclesia tunc celebrabat festum conceptionis Mariæ, edicit ne quis reprehendat illam opinionem, propter quam festum institutum erat, quod scilicet Maria sine peccato originali concepta esset. Iam enim antea anno Domini 1466. constituerat, proposita prolixa indulgentiarum nundinatione, festum de mira conceptione Mariæ virginis, cum peculiari officio, in quo asseritur sine peccato originali concepta, ab omnibus fidelibus celebrandum. Et anno Domini 1439. Concilium Basiliense, Sessione 36. definit, opinionem illam, quod Maria nunquam subiacuerit peccato originali, sed semper immunis fuerit ab omni originali & actuali culpa, ab omnibus catholicis tenendam & amplectendam, nulliq; de cætero licitum esse in contrariū prædicare vel docere. Hæc recensui, vt rectius intelligatur, quid appendix Tridentini Decreti velit: vbi obiter dicit, de conceptione Mariæ virginis obseruandas constitutiones Sixti IIII. vt scilicet primò liberum sit, extra, præter, aut etiam contra verbum Dei opinari, an beata Maria virgo concepta fuerit sine peccato originali. Secundò, ne ex scriptura reprehendatur opinio illa, asserens ipsam in conceptione & animatione, ab omni penitus originalis peccati cōtagio præseruatam fuisse. Tertiò, ne quis ausit significare, sibi non per omnia probari reuelationes, miracula, &c. quibus opinio illa, præter & contra scripturam stabilitur. Quartò, vt festum conceptionis Mariæ, cum indulgentiis Papalibus, respectu illarum causarum, propter quas institutum est, religiose seruetur. Sed hæc quia valdè crassa sunt, Tridentini Patres retinere quidē volunt, sed nudare verentur. Inuoluunt igitur generalitate quadam, quę tamen non ita obscura est, quin animaduerti possit. Illā igitur generalitatem lectori paucis enoluam, & explicabo. Sixtus causas cur festum cōceptionis Mariæ celebrandum sit, has recitat: Quia Maria est via misericordiæ, mater gratiæ, pietatis amica, humani generis consolatrix, pro salute fidelium, qui delictorum onere grauātur, sedula oratrix, & peruigil ad regem, quem genuit, intercedit, ideo debitum reputamus, vniuersos fideles celebrare festum de mira eius cōceptione, vt exinde fiant eiusdem virginis meritis, & intercessione diuinæ gratiæ aptiores. Et ordinamus, vt qui celebrationi interfuerint, eandē indulgentiam & remissionem peccatorum cōsequantur, quam consequuntur in festo corporis Christi.

Anshelmus originem festi de conceptione Mariæ, ita describit, quod Abbati cuidam in periculo naufragij, Mariam miserorum, & desperatorum spem deuote inuocanti, vir quidam à Maria missus apparuerit, qui reuelaret, si periculum illud euadere vellet, vt promitteret, se diem conceptionis Mariæ, sexto Idus Decembris velle celebrare, & celebrandum prædicare. Et concludit Anshelmus: Nos ergo fratres, si portam salutis volumus apprehendere, Dei genitricis conceptionem dignis officiis celebremus, vt ab eius filio digna mercede remuneremur. Alia legenda narrat, Mariam clerico cuidam apparuisse, & dixisse: Si conceptionis meæ festa annuatim sexto Idus Decembris solenniter celebraueris, & colenda prædicaueris, mecum in *Anshelmus.*

regno

regno vnigeniti mei laureatus eris. Et ratio ibi redditur, quare Mariæ & Christi, non verò aliorum etiam sanctorum, conceptiones celebrentur. Digne enim hanc dominationem super cæteros sanctos illa debet habere, per quam omnes sancti sanctificantur & beatificantur. Dicitur enim Christus, Sanctus sanctorum, & hæc, Sancta sanctorum. Celebremus igitur dignis officiis eius conceptionem: vt ipsius meritis & precibus, à secularibus curis, & à cunctis vitiis mereamur eripi, & ad gaudia Paradisi perduci. Subiunguntur etiam in legenda, varia miracula, quibus ipsa Maria peculiaribus apparitionibus approbarit illam sententiam, quod sine omni penitus originali peccato concepta fuerit, & quod per multa prodigia punierit illos, qui excepto vno homine Iesu Christo, vniuersalē scripturæ definitionem sequantur: In peccatis concepit me mater mea.

Hæc omnia, & his similia, complectitur appendix decreti Tridentini, quod iubet obseruare constitutiones Sixti IIII. Et arbitror, quosdam inter ipsos pudore retractos, noluisse vt nominatim & expresse talia recenserentur. Quia tamen nihilominus retinenda & stabilienda fuerunt, visum fuit illa generalitate quadam inuoluere, quam Lectori iudicaui paucis explicandam esse.

Si quis verò scire cupit, quæ sit Tridentini Concilij de conceptione Mariæ sententia, videri sane posset, quia mentio fit constitutionum Sixti, quod disputationem illam relinquat sub libera opinandi licentia, sed verba diuersum omnino ostendunt. Cum enim dixissent, Adamum transfudisse peccatum in omne genus humanum, mox adiiciunt appendicem: Declarat tamen hæc ipsa Synodus, non esse suæ intentionis, comprehendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam virginem Mariam. Quibus autem documentis ostendunt, ab expressis generalibus scripturæ sententiis de peccato originali, Mariam virginem esse excipiendam? Num sacra scriptura ita docet? Non docet. Num forsan fit mentio apud veteres huiusmodi alicuius traditionis, quasi ab Apostolis acceptæ? Non fit. Num forsan vetus Ecclesia ita sensit? Num Patres ita docuerunt? Neque hoc ostendi potest. Sed allegantur reuelationes, finguntur miracula. Supra autem ostendimus, quomodo Augustinus contra Petilianum ex scriptura probet: In rebus fidei, post constitutum scripturæ Canonem, nec reuelationibus, nec miraculis, præter aut contra scripturam credendum esse, multa enim talia fingi ab hominibus, & si non fingantur, scripturam tamen præmonere, ne illis cōtra verbum credamus. Deuteron. 13. Matth. 24. 2. Thess. 2. Nec scripturam igitur, nec traditiones curant Pontificij, quando volunt nouos fidei articulos condere, sed solum fundamentum est, quod Persius inquit:

Quod volumus, sanctum est.

Vel sicut Canonistæ loquuntur: voluntas Papæ est ipsi pro lege, in his quæ vult.

Nihil autem hac disputatione detractum volo dignitati beatæ Mariæ virginis. Amplector enim summa animi reuerentia, quod ipsa canit: Ex hoc beatam me dicent omnes generationes, quia magna mihi fecit, qui potens est. Sentio autem ita rectè beatam prædicari Mariam virginem, si ea ipsi tribuantur, quæ & scripturæ consentanea sunt, & inde probari possunt, vt sanctum sit nomen Domini. Nec vlla alia celebratio ipsi grata esse potest.

DE OPERIBVS INFIDELIVM, SEV NON renatorum.

SEXTAE SESSIONIS TRIDENTINI Concilij capitulum, de imbecillitate naturæ & legis, ad iustificandos homines.

Primum declarat sancta Synodus, ad iustificationis doctrinam probe & sincere intelligendam, oportere vt vnusquisque agnoscat & fateatur: quod cum omnes homines in præuaricatione Adæ innocentiam perdidissent, facti immundi, & (vt Apostolus inquit) natura filij iræ (quemadmodum in Decreto de peccato originali exposuit) vsque adeo serui erant peccati, & sub potestate Diaboli ac mortis, vt non modo gentes per vim naturæ, sed ne Iudæi quidem, per ipsam etiam literam legis Moysi inde liberari aut surgere possent, tametsi in eis liberum arbitrium minime extinctum esset, viribus licet attenuatum & inclinatum.

CANON I.

Si quis dixerit, hominem suis operibus, quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiant, absque diuina per Christum Iesum gratia posse iustificari coram Deo, anathema sit.

CANON VII.

Si quis dixerit, opera omnia, quæ ante iustificationem fiunt, quacunque ratione facta sint, vere esse peccata, vel odium Dei mereri: aut quanto vehementius quis nititur se disponere ad gratiam, tanto eum grauius peccare, anathema sit.

EXAMEN.

Dixi aliquoties, Andradij scriptionem, quam in Concilio, iussu Patrum instituit, ad hoc prodesse, vt Decreta Concilij rectius intelligere, & penitius introspicere possimus. Conclusiones enim saltem, seu (vt vocant) nudas decisiones, Decreta nobis proponunt: Andradij verò beneficio iam incipimus in singulis ferme decretis, arcana quædam cognoscere, quæ scilicet fuerint in Concilio disputata & deliberata, quo artificio decreta condita, & quo sensu Patres voluerint illa accipi. Cuius valde luculentum exemplum, hic locus nobis præbebit. Neque enim facile quis diuinaret, quid sibi vellent duo illa contraria decreta.

1. Omnes homines propter peccatum originale, vsque adeo esse seruos peccati, & sub potestate Diaboli ac mortis, vt non modo gentes per vim naturæ, sed nec Iudæi quidem, per ipsam etiam literam legis Moysi inde liberari ac surgere possent.

2. Quod iubent anathema esse, si quis dixerit, opera quæ ante iustificationem fiunt, quacunque ratione facta sint, vere esse peccata. Sed hæc mysteria Andradij reuelationes nobis pandent. Eius igitur explicationem, remoto grandiloquētiæ ipsius strepitu simpliciter recitabo.

ANDRADII SENTENTIA, DE OPEribus infidelium.

I. Narrat Canonem 7. conditum propter illos, qui naturæ deprauationem ita amplificant, vt dictitent, nihil ab ea, quamdiu iustitiæ expers fuerit, emanare, peccati turpitudine & culpa non contaminatum, nisi prius iustitia fuerit informata, & per Spiritum renouata. Sentencia igitur illius Canonis, iuxta Andradij declarationem, hæc est, ab impiis, in quibus nec persona Deo est reconciliata, *Sententia Canonis 7.*

nec

nec naturæ renouatio per spiritum inchoata, imò qui Iustitiæ de qua Paulus disputat, expertes sunt, multa opera emanare, quæ omni peccati turpitudine & culpa careant. Recito enim Andradij verba, qui addit: Sed quid in huiusmodi operibus desideretur, non tam iustitiæ, quàm diuinæ cognitionis defectui adscribendum esse.

Verba Andradij.

II. Quia non potest negare, Augustinum & Prosperum ex scripturæ sententia longe aliter, quam scholasticos doctores, de hac quæstione disputare: dicit, ab Ecclesia & Conciliis nondum esse definitum, quo genere infidelium opera censenda sunt, ideo cuiq; liberum esse opinari. Illam verò opinandi libertatem, Lector ita intelligat. Scholastici disputant, hominem non renatum, sine fide & Spiritu sancto, ex puris naturalibus posse præcepta Dei implere, quoad substantiam actus, & infidelem, qui hoc modo facit opera præceptorum, non peccare: hominem etiam existentē in peccato mortali, posse ex puris naturalibus vitare, & cauere quoduis peccatum mortale, ne de nouo illud committat, & infidelem hoc modo, faciendo quod in se est, remouendo scilicet obicem peccati mortalis, & eliciendo bonum actum ex libero arbitrio, mereri de cōgruo, vt Deus ipsi det gratiam. Quod si quis quærat, quid Tridentinum Concilium de his scholasticorum opinionibus sentiat, non facile hoc in decretis deprehendere poterit, & posset sane aliquis existimare, propter improbandas illas opiniones, posita esse hæc verba in decreto, homines vsq; adeo esse seruos peccati, vt Gentes per vim naturæ inde liberari ac surgere non possent. Sed Andradius, iussu Concilij in ipso Concilio scribens, dicit liberum esse in hac disputatione vtrique opinari. Et quidem inter liberas illas opiniones, recitat etiam hanc: Infidelium virtutes licet non sint perfectæ, & æternis præmiis dignæ, posse tamen aliquando humanas vires generalibus tantum auxiliis fultas, & sustentatas, omnem peccati turpitudinem vitare.

Augustinus.

Augustinus certe de Pelagianis dicit: Sunt quidem ita præsumentes de libero arbitrio, vt ad non peccandum, nec adiuuandos nos diuinitus opinentur, semel ipsi naturæ concesso libero voluntatis arbitrio. Et semper opponit illam Pauli sententiam, secunda Corinth. 13. Oramus Deum, vt nihil mali faciatis.

De peccatorum meritis lib. 2. c. 5. inquit: Repellamus ab auribus & mentibus nostris, eos, qui dicunt, accepto semel libero voluntatis arbitrio, nec orare nos debere, vt Deus nos adiuuet, ne peccemus. Sed vt video, quæ olim fuerūt Pelagiana, iam in Tridentino Cōcilio facta sunt liberæ opiniones.

III. Andradius narrat, sapientissimis viris hanc sententiam maxime probari, Infidelibus non generali tantum influentia, sed peculiaribus diuini auxilij subsidiis opus esse, vt opera faciant, omnis culpæ vacua. Et quis non hoc vt sane dictum acciperet? sed sicut ipse Andradius se explicat, intelligit peculiaria subsidia, non gratiam regenerationis & renouationis per Spiritum sanctum, sed motus seu impetus peculiares in non renatis, quos vulgo vocamus heroicos, quales fuerunt in excellentibus Ethnicis. Et illis subsidiis affirmat, infideles qui spiritu regenerationis & renouationis destituti sunt, posse opera efficere, quæ omni turpitudine careāt, omnis culpæ sint vacua, & nulla culpa contaminata. Et vt forsan infideles actiones illas in Deum, quem ignorat, referre non possit, in maximam tamen Dei gloriam illas cedere, quæ nulla sunt turpitudine contaminata.

Virtutes infidelium.

Addit verò: Etiamsi desint peculiaria illa subsidia, non tamen arbitramur, omnes illorum actiones consulto, & cum deliberatione susceptas, peccata esse. Et vt aliquando sint peccata, non tamen ideo hoc esse, quod ab impio & infideli animo proficiscantur: sed tantum ideo, quia non referantur ad verum finem, vt Deo seruiant.

IIII. In libello contra Iesuitas notaueram, quædam Iustini, Clementis & Epiphanij valde incommode de hac quæstione dicta, quæ cum scriptura manifestissime pugnant. Vt quod Iustinus disputat, Socratem & Heraclitum, quia secundum rectam rationē vixerint, fuisse Christianos: Clemens dicit: Philosophiam per se iustificasse Græcos. Epiphanius dicit, sine lege Mosaica & Euangelica, sola lege naturæ, multos fuisse iustificatos & saluatos. In illis dictis Andradius non quærit mitigationem, quæ sit analogia fidei, sed sicut sonant, suscipit illa defendenda: nihil enim tam absurdum est, & impium, quod non speret sua se grandiloquentia posse defendere. Initio autem quasi œstro percitus debacchatur, inferri cœlitibus bellum, cœlestia iura perfringi, &c. si non quæcunque & quomodocunque dicta Patrum, etiam contra manifestissimas scripturæ sententias amplectamur. Sed quæso te mi Lector, patienter ausculta, quæ portenta Andradio, inter has debacchationes exciderint. Videbis enim prophanas & contumeliosas Thammeri opiniones, de fide, & de salute Philosophica sine verbo Dei, & sine Spiritu sancto, quorum ipsos hactenus in Germania Pontificios puduit, iam non tantum in ipso Concilij Tridentini sinu clanculum foueri, sed publice omnibus amplexandas & exosculandas proponi.

Thammeri de salute philosophica.

Et huius quidem generis multa legi disputata, cum apud veteres, tum apud recentiores. Sed vere possum Lectori confirmare, apud neminem me legisse, quæ tam impudenter sint prophana, tam contumeliosa in verbum Dei, & tam blasphema in incomprehensibilia iudicia Dei, quam hi Cerberei sunt Andradij latratus. Cur enim non rem suo nomine appellem? Agnoscet autem hinc Lector, fucum tantum esse, quod iactitant Pontificij, se pro Apostolicis traditionibus pugnare. Idem enim ipsis est, quamcunque quis religionem amplectatur, siue sit Philosophica, siue forsan Turcica: modo ipsis status regni sui saluus maneat. Illis enim qui verbo Dei prorsus caruerunt, salutem liberaliter promittunt. In hanc autem sententiam scribit Andradius, idq; in ipso Concilio Tridentino: Nullum, inquit, dubium est, fidem necessariam esse ad iustitiam & vitam æternam. Iustus enim ex fide viuit. Illa verò fides, & vera Dei cognitio ad iustitiam & salutem æternam, non ex sacris tantum literis, diuinisque oraculis, sed ex rebus etiam iis, quæ sensibus subiiciuntur, haberi potest.

Et ita interpretatur primum caput ad Romanos. Et pro suo more addit exclamationem: Philosophi, qui ab inani Deorum multitudine abhorruerunt, vnum verò Deum, quem totis viribus inquisierunt, mente complexi, & religiose venerati sunt, illi perpetuo placere studentes, illos tu Chemnici, illa fide, Deique cognitione destitutos dicis, per quam scilicet impius iustificatur, & ex qua iustus viuit? Summa autem est, quod probare contendit, non posse Deum, vel ab iniustitia,

Andradij sententia de Philosophis, quibus Verbum Dei non est patefactum.

iustitia, vel à crudelitate defendi, si non arbitremur ad salutem satis fuisse illam Dei notitiam, quæ & naturaliter hominum mentibus insita est, & cõsideratione creaturarum acquiri potuit. Quid autem, quæso, Andradio significat, quod Paulus dicit: Quisquis inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quomodo autem inuocabunt sine fide? fides vero ex auditu, auditus per verbum Dei, Roman. decimo: Ideo certe Deus, ab initio mundi, dato certo verbo, se & voluntatem suam generi humano patefecit. Illud enim solum est ordinarium Dei organon, per quod Spiritus sanctus operatur & accendit fidem, quæ ad salutem est necessaria. Sed siste paulisper lector, nondum enim habes totum mysterium iniquitatis, quod in priuatis Concilij Tridentini congressibus, de hac disputatione agitatum fuisse, ex Andradio discimus: Sentit enim Andradius vim huius obiectionis: Non sufficere ad salutem, generalem & confusam illam notitiam, qualis fuit in Ethnicis: quia cognitio & fides redemptionis per Christum, omnibus seculis ad salutem necessaria fuit.

Fides ad salutẽ necessaria.

Sed arrige aures, quomodo Andradius in Concilio Tridentino, hanc obiectionem soluere didicerit: Ita enim inquit: In ipsa diuina prouidentia gubernãtur res creatæ, implicate & abscondite cõtinetur humani generis per Christum redemptio. Philosophi igitur, qui generalem illam Dei prouidentiam perspectam habebant, simul sane intelligebant: nihil Deum prætermissurum, vt homines sempiterna felicitate perfruerentur. Atq; ita non prorsus ignorasse Christum Iesum crucifixum dicendi sunt, & eam rationem quam Deus esset initurus humanæ salutis curandæ, compertam minime habuerint. Hæc vere sunt non humana, sed diabolica ludibria fidei iustificantis, & verbi diuinitus patefacti. Quam modeste, & quam pie Augustinus loquitur, quando incidit in quæstionem prædestinationis de iudiciis Dei, de correptione & gratia, c. 8.

Si à me quæratur, ignorare me respondeo. Non enim arroganter, sed agnoscens modulum meum, audio dicentem Apostolum: O homo, tu qui es qui respondeas Deo? & : O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & inperuestigabiles viæ eius. Quantum igitur nobis iudicia sua manifestare dignatur, gratias agamus, quantum vero abscondere, non aduersus eius consilium murmuremus, &c.

Libro tertio Hypognost. cur hoc illi operetur, illi non operetur: metuentem me, & trementẽ iudicia eius inscrutabilia & incomprehensibilia, nolo interroges. Quia quod lego, credo, non autem discutio: Quis enim est homo, qui respondeat Deo? &c.

Andradius vero disputans de philosophis, quibus Deus verbum suum non patefecit, inquit: Neque enim diritas atque immanitas terrior vlla esse potest, quam sempiternis cruciatibus mancipare homines, propter illius fidei inopiam, quam consequi nulla ratione poterant. Et postea de fide philosophica: Cum aliam agnitionem naturæ non potuerunt habere, impossibilia in obligationem cadere, ferus solum, teter, humanitatiq; hostis quispiã poterit existimare Deum immortalem, quam plena hæc sunt horrendæ blasphemiæ, contra tremenda & incomprehensibilia iudicia Dei! Et hæc in medio Concilio Tridenti scripsit Andradius, quæ conuenientius in Turcica barbarie disputarẽtur. Et quid est, si hoc non est verbũ Dei proculcare, fidem iustificantem ludificare, & iudicia Dei blasphemare? Quid ergo miramur, Pontificios Scripturæ tam parum tribuere, cum non vereantur & fidem & Ecclesiam fingere, quæ prorsus nullũ habeat verbum Dei vel scriptum, vel patefactum? Olim Apelles Marcionita, apud Eusebium, li. 5. ca. 13. dicebat, Quemq; in eo quod crederet relinquendũ esse, saluãdos enim omnes, modo in crucifixum crederent, & in bonis operibus inueniantur. Rhetorius postea apud Philastrium docebat, omnes religiones, modo haberent intentionem & conatum colendi Deum, recte ambulare. Nũc vero (ô flagitiosam postremi seculi labem) Tridenti in medio Cõcilio Andradius Philosophis qui nec sacras literas, nec diuina oracula habuerunt, tribuit veram fidẽ, iustitiam fidei, salutem æternam. Fabricet ergo nouam Ecclesiam, aliud cœlum, & peculiarem beatitudinem, vbi membra, ciues & comparticipes sint, quicunque ignari fuerunt verbi Dei, si tantũ iuxta rationem vixerunt. Eradatur itaq;, & conculcetur sententia Pauli, 1. Corinth. 1. Cum in Dei sapientia, mundus per sapientiam non cognosceret Deum, placuit Deo, per stultam prædicationem saluos facere credentes. Frustra ergo clamitat Esaias, ad legem & ad testimonium: Si non dixerint vobis iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.

Apelles Marcionita Eusebium. *apud Euseb.*

Philosophis ab Andradio ascribitur salus æterna.

Nec constabit, quod Christus dicit Ioannis 17. Sanctifica eos in veritate, sermo tuus veritas est. Illam vero sententiam, quam Andradius in Concilio Tridentino publice profiteri non veretur, Augustinus diserte refutat & damnat vt Pelagianam, saluatos scilicet fuisse aliquos, sine agnitione, & fide Euangelij, sola lege naturæ. De Natura & gratia, ca. 2. De peccato Originali, li. 2. ca. 26. Ad Bonifacium, li. 1. ca. 21. Et contra Iulianum, li. 4. ca. 3. ita alloquitur Pelagianos. An forte Fabriciis, Regulis, Fabiis, Scipionibus, Camillis, cæterisq; talib. prouisuri estis aliquẽ locum inter damnationẽ regnumq; cœlorum: vbi non sint in miseria, sed in beatitudine sempiterna, qui Deo nõ placuerũt, cui sine fide impossibile est placere, quam nec in operib. nec in cordibus habuerunt. Non opinor perditionẽ vestram, ad istam posse impudentiã prosilire, &c. Sed quid dicis bone Lector? quod Augustinus ne hæreticos quidem ausuros arbitratus est, illud libere iã non tantum disputatur, sed publice scribitur & editur, idque non in Philosophica aliqua palæstra, sed in sacrosancta, si dis placet, & œcumenica Tridentina Synodo. Sleidanus scribit, anno 1552. Franciscanum quendam, Tridenti feruente Concilio, pro concione publice, cum 2. caput ad Romanos explicaret, docuisse, eos, qui Christi cognitionem non habuissent, si modo honeste vixissent, salutem esse consecutos. Et ille quidem tunc docere desiit, quasi Patribus dogma illud non probaretur. Sed iam Andradius publico scripto, quod in ipso Concilio composuit, sententiam illam probat & defendit. Et ego sane æquius iam fero, quod tumida Andradij acerbitate tam contumeliose proscindar & flageller: cum hoc modo prodantur talia Concilij mysteria, ex quibus lectores euidentius, quam ex scriptis decretis intelligere possunt, quæ opiniones in intimis Cõcilij penetralibus, de religione agitatæ fuerint, qualem doctrinæ reformationem quæsiuerint; & quam insidiose plurima in decretis suis posuerint & occultarint. Non facile quis animaduerteret, prophanam illam opinionem in decretis

Franciscani cuiusdam concio referente Sleidano.

illis latere, & vt maxime quis tale quid suspicaretur, multi clamitarent, inuidiæ conciliandæ gratia, decretis hoc affingi. Sed habemus iam aduocatum & interpretem Concilij Andradium, explicantem primum capitulum sextæ Sessionis, quomodo homo suis operibus, quæ per humanæ naturæ vires fiunt, iustificari non possit. Quod enim ex Clemente notaueram quosdam Philosophia iustificatos, hoc Andradius ita explicat: ipsam quidem Philosophiam nunquam habuisse vim ad iustificandum, sed ad iustitiam comparandam fuisse olim Græcis necessariam. Diuinum enim numen, philosophiæ ministerio visum fuisse, vt homines excellentissimæ illi disciplinæ deditos, clarissimis iustitiæ ornamentis illustraret. Intelligit autem non Ethnicam iustitiam, sed Christianam quæ ad vitam æternam perducit.

Quid item 7. Canon de eo, qui nititur se disponere ad gratiam, verbis obscurioribus velit, Andradius aperte explicat, declarans illud Clementis, quod Philosophia sit pædagogia ad Christum, hæc enim sunt eius verba: Philosophiæ meditatio, quia mentem Dei cognitione illustrat, pietate informat, virtutumq; institutis & amore exornat, ad Euangelium quodammodo viam munit. Animus enim, qui ex philosophia (de illa enim Andradius loquitur) vera Dei cognitione, virtutumq; luminib. est illustratus, atque in diuinarum rerum contemplatione satis versatus, facilius quidem ad reliqua fidei mysteria adduceretur, &c. Et philosophiæ sane, si intra suos terminos se contineat, suus, & quidem honestus in vita humana locus tribuendus est, sed nullo modo est commiscenda cum doctrina Ecclesiæ in iis, quæ sunt spiritus. Paulus enim dicit, 1. Cor. 1. Græcis doctrinam Euangelij esse stultitiam. Et ca. 2. Homo ψυχικὸς nõ capit ea, quæ sunt spiritus, stultitia enim sunt illi, & non potest agnoscere. 2. Cor. 10. dicit: Omnem intellectum captiuandum esse in obsequium Christi. quia φρόνημα carnis, inimicitia est aduersus Deum. Rom. 8. Et ideo Coloss. 2. vocat συλαγωγίαν: quando etiam vera Philosophia extra suos terminos, possessionem doctrinæ Ecclesiæ inuadit. Et de veris Philosophis dicit Tertullianus, philosophos esse Patriarchas hæreticorum, qui Ecclesiæ puritatem doctrina sua commacularunt.

Philosophia haudquaquã commiscenda cum doctrina Euangelij.

SCRIPTVRAE SENTENTIAE
de operibus infidelium.

Sed redeamus ad disputationem de operib. infidelium. Desinet autem iam lector mirari, quod Pontificij renatorum operibus, perfectionem & meritum vitæ æternæ ex condigno tribuãt, quodq; de peccatis fidelium tam leuiter sentiant. Nam & infidelium opera, docent posse omnis culpæ esse vacua: non solum vt non peccent, sed vt per illa saluentur Ethnici. Vt autem doctrina hæc de operib. infidelium recte explicari possit, accurate distinguenda sunt ea, quæ sunt opera creationis Dei in homine adhuc reliqua, ab illis, quæ per peccatum ingressa sunt, sicut monet Augustinus contra Iulianum, li. 4. cap. 3.

Augustinus.

Primo igitur quæ sunt opera Dei reliqua in homine, discernenda sunt à per se vitiosis. Augustinus ita dicit: Anima & corpus, & quæcunq; bona animæ & corporis naturaliter insita, etiam in peccatorib., dona Dei sunt: quoniam Deus, non ipsi ista fecerunt. Ita notitia numerorum, notitia legis naturæ, & omnes veræ notitiæ, in homine sunt per se, & suo ordine res bonæ, artes etiam & leges veræ, inde extructæ, sunt res bonæ. Ita alij affectus in homine, sunt lege Dei prohibiti, alij lege Dei præcepti.

Secundo, huic distinctioni addendum est, quod Augustinus inquit, De natura & gratia, cap. 3. Omnia bona quæ natura habet, in formatione, vita, sensibus, mente, &c. à summo Deo creatore & artifice suo habet. Vitium vero quod ista naturalia bona contenebrat & infirmat, vt illuminatione & curatione opus habeat, ex originali peccato contractum est. Naturalia igitur bona, quæ adhuc in homine reliqua sunt, varie & horribiliter per peccatum vitiata, læsa & contaminata sunt. Spoliati enim sumus donis naturæ integræ, insuper tristis sauciatio & prauitas, contaminauit etiam illa, quæ per se in natura bona sunt. Et propterea Scriptura non tantum figmentum cordis dicit malum esse, sed Ieremias pronunciat ipsum cor esse prauum.

Vocatur mens carnis, Coloss. 2. Mens polluta, Titum 1. Vanitas mentis, obduratio cordis, obscuratio mentis, Ephes. 4. Sapientia terrena: ψυχική, dæmoniaca, Iacob. 3. Ideo etiam Paulus dicit, 1. Cor. 15. Caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt. Et propterea vocatur renouatio mentis, Roman. 12. Imo renouatio totius hominis. Colos. 3. 2. Corinth. 4. &c. Et tamen manet discrimen inter ipsam naturam, & inter vitium, quo per peccatum deprauata est natura. Nam quæ per se vitiosa sunt, in renouatione mortificanda & extinguenda sunt. Ipsa vero natura per gratiam non extinguitur aut aboletur, sed illuminatur, sanatur, purificatur & reparatur.

Tertia quæstio est de ipsis actionibus non renatorum. Et hoc discrimẽ manifestum est. Quædam actiones sunt genere suo vitiosæ, & lege Dei prohibitæ. Quædam suo genere non sunt vitiosæ, vt inuentiones & tractationes artium, constitutiones honestarum legum, virtutes politicæ, ethicæ, œconomicæ, &c. Nam etiam non renatos aliquo modo posse externam disciplinam præstare, & externa flagitia pugnãtia cum externa disciplina cauere, in loco de libero arbitrio ostendemus. De illis igitur actionibus, quæ suo genere honestæ & bonæ sunt, est quæstio. Et magnam habent virtutes illæ, etiam in Ethnicis speciem, sicut Aristoteles dicit, nec hesperum, nec luciferum formosiorem esse iustitia. Certum est etiam, Deum velle coerceri externa disciplina omnes homines, etiam non renatos, & propter disciplinæ conseruationem, Deus Magistratus præfecit generi humano, vult legibus homines regi, vult suppliciis puniri violatores disciplinæ. Et quia imperia nec constitui, nec conseruari possunt, sine excellentibus politicis virtutibus, Deus propter imperia reprimit tyrannidem Diaboli, miscentis omnia libidinibus & sceleribus, & excitat peculiares heroicos motus & impetus, in quibusdam etiam non renatis, ad excellentes politicas virtutes. Quomodocunque autem illa actio Dei in non renatis appelletur, non pugno, modo id quod certum & necessarium est, retineatur, vt scilicet distinguatur à gratia iustificationis, regenerationis, renouationis, sanctificationis in credentibus per Spiritum sanctum. Ita Augustinus Episto. 130. Polemonis continentiam disputat esse donum Dei. Et contra Iulianum, lib. quarto, capite tertio inquit: Quanto tolerabilius, illas quas dicis, in impiis esse virtutes, diuino muneri potius, quam eorum tribueris tantummodo

Actiones non renatorum.

Augustinus.

voluntati

voluntati licet ipsi hoc nesciant. Et de Ciuitate Dei libro quinto, disputat Romanos per viam virtutis contendisse ad gloriam, honorem & imperium. Et dicit capite decimoquinto. Si Deus neque hanc eis terrenam gloriam excellentissimi imperij concederet, non redderetur merces bonis artibus eorum, id est, virtutibus, quibus ad tantam gloriam peruenire nitebantur. De talibus enim, qui propter hoc boni aliquid facere videntur, vt glorificentur ab hominibus, etiam Dominus ait: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

Actiones igitur virtutum in non renatis, suo genere & per se non sunt vitiosæ, hoc est, ipsa materia seu substantia actionum non est mala, aut quibuscunq; aliis verbis hoc exprimatur. Heroicos etiam illos motus excellentium virtutum in Ethnicis, à Deo excitari, Augustinus sentit: quibus etiam vtatur ad constitutionem imperiorum, & ad conseruandam seculi creaturam.

Sed iã quarta quæ principalis est quæstio, restat. Ex his enim quæ diximus, videtur cõsequi, virtutes illas in non renatis, non esse peccata, sed bona opera. Sed facilis est declaratio, ex iis, quæ supradicta sunt. Quæ natura adhuc reliqua habet ex prima creatione, in formatione, vita, sensibus, mente, &c. per se sunt bona, sed per peccatum sunt sauciata, vitiata & contaminata. Ita Augustinus erudite respõdet, ad bonum opus requiri, nõ tantum vt aliquid fiat, quod suo genere bonũ sit, sed præcipue vt bene fiat. Possunt enim, inquit, aliqua bona fieri non bene facientibus, à quibus fiunt. Vt, bonum est subuenire periclitanti, sed ille qui hoc facit, si amando gloriam hominum magis quam Dei facit, non bene bonum facit, quia non bonus facit, quod non bona voluntate facit. Et ex hoc fundamento, quæstio illa de operibus non renatorum clarissime explicari potest, si eam ex sententijs verbi Dei diiudicare volumus. Duobus enim modis infidelium virtutes erunt non bona opera, sed peccata coram iudicio Dei.

Augustinus.

Infidelium virtutes duplici nomine sunt peccata.

Primum, ratione finis. Eleganter enim dictum est ab Augustino, Non officiis, sed finibus à vitiis, discernendas esse virtutes. item non actibus, sed finibus pensari officia. Et addit: Cum itaq; facit homo aliquid, vbi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur. Veræ autem virtutes Deo seruiunt in hominibus, à quo donantur hominibus. Quicquid igitur boni fit ab homine, & nõ propter hoc sit propter quod fieri debere, vera sapientia præcipit, & si officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est, Probat autem Ethnicos virtutes suas nõ retulisse in Deum, sed vel ad voluptatem, vel ad auaritiam, vel ad ambitionem. Iniustum autem & sacrilegum est, virtutes debere vitiis, vt sunt Voluptas, auaritia, ambitio, seruire.

1. Ratione causæ finalis.

Secundo, Infidelium opera non inter vere bona opera, sed inter peccata recensenda esse, inde probatur. Vere enim bona opera debent seruire Deo, nõ in vetustate literæ, sed in nouitate spiritus, quãdo is legem scribit in corda credentium. Opera igitur, quæ vetus homo, qui spiritu sanctificationis non est renouatus, facit, nõ sunt vere bona opera: Neque enim fructus bonus est, qui de charitatis radice non surgit, sicut copiose illud disputat Augustinus in libro de Spiritu & litera. Vbi concedit quidem, gentes naturaliter aliqua legis vel facere, vel sapere, sed inter vere bona opera numeranda esse, constanter negat. Conditiones enim boni operis à Paulo describuntur: charitas ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta, prima Timoth. 1. Charitas autem est fructus spiritus. Galatas 5. Fide purificantur corda, Actorum decimoquinto. Sanguis Christi emundat conscientiam, Hebræorum nono. Item Ephes. 4. Dei factura sumus, creati in Christo Iesu, ad bona opera quæ præparauit, vt in illis ambulemus, 1. Pet. 2. Offerentes hostias spirituales, acceptabiles Deo, per Iesum Christum: Roman. duodecimo. Reformemini renouatione mentis, vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens & perfecta. Hæ vero conditiones cum in non renatis non sint, virtutes illorum nullo modo possunt inter bona opera numerari. Augustinus verò longius adhuc progreditur, & contendit, impiorum virtutes non tantum non esse vere bona opera, sed probat numerandas esse inter peccata: idq; ex his fundamentis: Mala arbor non potest facere, nisi fructus malos, id est, sola peccata. Hæc sunt Augustini verba. Item, Omne quod non est ex fide, peccatum est. Quam sententiam ostendit Augustinus, non de cibis tantum loqui, sed esse generalem. Item, Sine fide impossibile est Deo placere, Matth. duodecimo. Aut facite arborem bonam, & fructus bonos, aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Priusquam autem inseramur Christo, sumus oleastri, hoc est, malæ arbores. Romanorum vndecimo. Et in prophetis Deus vbique etiam speciosissima opera reiicit, quæ fiunt à persona non reconciliata, ex corde impio, quod est sine timore Dei, sine fide & dilectione Dei. Esa. primo. Incensum, abominatio est mihi: solennitates vestras odit anima mea. Capite sexagesimosexto. Qui immolat bouem, quasi qui interficiat virum. Prouerbiorum decimoquinto, Sacrificium impiorum, abominatio. Et hæc dicuntur de operibus sacrificiorum à Deo institutis, quando vel fine non recto, vel ex corde impio fiebant. Omnium autem non renatorum corda, sine Spiritu sancto, sunt sine timore Dei, sine fiducia erga Deum, & sine dilectione Dei. Igitur sunt impia. Origenes explicans illam Pauli sententiam: Quicquid non est ex fide, peccatum est: dicit hæreticorum opera verti in peccata, eo quod illorum fides non sit vera. Et citat illud Psal. Fiat oratio eius in peccatum. Huc pertinet etiam quod Paulus inquit, Tit. primo. Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil est mundum, sed coinquinata est ipsorum mens & conscientia. Et Iohannis decimosexto. Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, quod non credunt in me. Hæ scripturæ sententiæ nec obscuræ, nec ambiguæ sunt, quæ ostendunt, infidelium opera, quantumuis speciosa, coram iudicio Dei peccata censeri, non tantum propter aberrationem in causa finali, sed potissimum propter causam efficientem & formalem. Quod vero clarissimas illas Scripturæ sententias, in iudicando non libenter sequimur, inde fit, quia cum Pharisaico rationis nostræ iudicio non consentiunt. Et sicut Augustinus inquit, Epistol. 99. Quadam indole animi delectant illæ ethnicorum virtutes, vt nõ libenter illas damnemus. Sed profecto quid coram iudicio Dei sit peccatum, non aliunde, nisi ex ipsius verbo discendum est. Nec leue est flagitium, docere, infidelium opera esse omnis culpæ vacua, aut nulla culpa contaminata. Quod enim nulla

2. Ratione causæ efficientis & formalis.

Augustinus de impiorum virtutibus.

Origenes.

 culpa

culpa contaminatum eſt, non poteſt non Deo placere. Et Auguſtinus Iuliano inquit: Introducis hominum genus, quod placere Deo poſſit, ſine fide Chriſti, lege naturæ. Hoc eſt, vnde vos maxime Chriſtiana deteſtatur Eccleſia. Hęc Auguſtini verba lector diligenter expendat: agnoſcet enim inde, quam ſit deteſtabilis illa opinio, quam Andradius in ipſo Concilio defendere non veretur. *Auguſtinum.*

ARGVMENTA ADuerſaria.

1. aſſertio. Ex his fundamentis & res ipſa intelligi, & obiectiones recte explicari poſſunt. Actiones per ſe & ſuo genere non ſunt vitioſæ aut malæ. Quomodo igitur fiunt peccata? Reſpondeo. Sicut cordis ſubſtātia, quatenus eſt Dei creatura, bona eſt, ſed propter vitium peccati, prauum vocatur Ierem. 17. ita actiones quæ ſuo genere non ſunt vitioſæ, in impijs polluūtur & contaminantur, quia fiunt à perſona, nec reconciliata, nec renouata, ſed vitioſa & rea. Et Deus iudicat non tantum externum opus, ſed cor reſpicit. Officia etiam non actibus ſed finibus penſantur. Hæc doctrina retinenda eſt, vt cognoſcamus, quanta ſit humanæ naturæ per peccatum deprauatio, quę opera etiam per ſe bona contaminat, & in peccatum vertit in non renatis. Iis Auguſtino obijcit Iulianus: Si gentilis nudū operuerit, nunquid, quia non eſt ex fide, peccatum eſt. Reſpondet Auguſtinus. Prorſus in quantum non eſt ex fide, peccatum eſt: nō quia factum per ſeipſum, quod eſt nudum operire, peccatum eſt: ſed de tali opere non in Domino gloriari, ſolus impius negat eſſe peccatum. Item, Quod ſi ipſa miſericordia per ſeipſam naturali compaſſione opus eſt bonum, etiam iſto bono male vtitur, qui infideliter vtitur: & hoc bonum male facit, qui infideliter facit: qui autem male facit aliquid, profecto peccat. Ipſorum igitur ſunt peccata, quibus & bona male faciunt: quia ea non fideli, ſed infideli, hoc eſt, ſtulta & noxia faciunt voluntate, qualis voluntas, nullo Chriſtiano dubitante, arbor eſt mala, quæ facere non poteſt, niſi fructus malos, id eſt, ſola peccata. Omne enim, velis nolis, quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Hæc Auguſtinus.

2. Obiectio. Altera obiectio eſt: Si excellentes virtutes in Ethnicis, ſunt peculiaria dona & opera Dei, ergo non ſunt peccata.

Reſpondet Auguſtinus. Quatenus ſunt bona, à Deo ſunt, qui etiam impiorum malis bene vtitur à quo etiam per malos fit bonum. Fiunt autem in infidelibus peccata, quia ea, quæ ſunt inſignia dona Dei, polluunt & contaminant, & illis abutuntur.

3. Obiectio. Tertia obiectio eſt Eraſmi: Num igitur, inquit, quando Socrates mores honeſta diſciplina gubernat, idem eſt coram Deo, ac ſi vel ſororem ſtupraſſet, vel matrem veneno ſuſtuliſſet? Reſpondeo: Certiſſimum eſt, non omnia peccata, etiam in non renatis, eſſe paria. Tolerabilius enim erit Sodomæ in die iudicij, quam Corazin: Matth. vndecimo. Sed inde non ſequitur, opera moralia non renatorum eſſe bona, vel non peccata. Nam ſicut Auguſtinus dicit: Qui boni nō ſunt, poſſunt eſſe alij minus alij magis mali. Item: Ad hoc eos in die iudicij cogitationes defendēt, vt tolerabilius puniantur, quia naturaliter quę legis ſunt vtcunque fecerunt. Minus enim Fabricius, quàm Catilina punietur: non quia iſte bonus, ſed quia ille magis malus: & minus impius, quam Catilina Fabricius, non veras virtutes habendo, ſed à veris virtutibus non plurimum deuiando. Hæc Auguſtini ſententia de operibus non renatorū, manifeſtiſſima eſt, ex certis & firmis Scripturæ teſtimonijs extructa: quam alibi etiam ſæpe repetit, vt de Ciuita. Dei, lib. 5 per aliquot capita, libro decimonono, capite vigeſimoquinto, in Pſalm. 31. Et libro tertio ad Bonifacium, cap. 5. Catholica fides iuſtos ab iniuſtis non operum, ſed ipſa fidei lege diſcernit: ſine qua quæ videntur bona opera, in peccata vertūtur. Et Epiſtola 99. inquit: Virtutes gentilium quadam indole animi nos delectant, vt eos, in quibus hæc fuerunt, vellemus præcipue ab inferni cruciatibus liberari: niſi aliter ſe haberet ſenſus humanus, aliter iuſtitia creatoris.

Ambroſius de vocatione gentium libro primo, capite tertio. Sine cultu veri Dei, etiam quod virtus videtur eſſe, peccatum eſt: nec placere vllus Deo ſine Deo poteſt. Proſper de vita contemplatiua, libro 3. cap. 1. Apoſtolus non dixit: Omne quod non eſt ex fide, nihil eſt, ſed dicendo, Peccatum eſt, declarauit, quod ſi non fuerunt ex fide, non ſunt aliqua bona credenda, ſed vitia quæ non iuuant ſuos operarios, ſed condemnant, inflatosque præcipitant, atque à finibus æternæ ſalutis eliminant.

Anshelmus in decimumquartum cap. Rom. Omnis vita infidelium, peccatum eſt, & nihil bonum ſine ſummo bono. Hanc ſententiam à Longobardo citatam, Scholaſtici ſcriptores dicunt nimis duram eſſe. Poſtillator quidam dicit eſſe crudelem.

Et hæc cum ita ſe habeant, cogitet Lector, quo nomine appellandum ſit, quod Concilium Tridentinum non veretur ita ſtatuere Canone 7. Si quis dixerit, omnia opera ante iuſtificationem, facta, peccata eſſe, anathema ſit. Anathema igitur dicunt Auguſtino, Ambroſio, Proſpero, Anshelmo, imo ipſi Scripturæ, quæ affirmat, quicquid non eſt ex fide peccatum eſſe. Andradius Auguſtini ſententiam ita deprauat, quaſi ſentiat, illa ſolum infidelium opera peccata eſſe, quæ ſine heroicis motibus diuinitus excitatis fiunt. Sed hoc impudens eſt mendacium. Tota enim Auguſtini diſputatio, in ſingulis ferme verſibus diuerſum clamitat. Fruſtra vero hoc quis miretur, cum Andradius philoſophis veram fidem, Paulinam iuſtitiam, & vitam æternam tribuere non vereatur. Fretus enim ſua grandiloquentia transfert in ſe illud Pſalmi, Linguam noſtram magnificabimus, labia noſtra nobiſcum ſunt: quis noſter Dominus eſt? Cui ego adiungo alterum verſum qui in eodem Pſalmo extat: Diſperdat Dominus omnia labia doloſa, & linguam magniloquam: Amen, Amen. *Pontificij anathema dicunt ipſi Auguſtino, Ambroſio, &c.*

Et ne quis in hac diſputatione, illud Pauli cogitet: Quid ad nos, de iis qui foris ſunt, iudicare? Certe animaduertet Lector, agi in hac diſputatione de puritate vel deprauatione doctrinæ, de peccato, de fide, de iuſtificatione, de renouatione per Spiritum ſanctum, de bonis operibus, &c. Et breuiter. *Meritum congrui* eſt Helena illa, de qua Canon iſte Tridentini Concilij, contra Scripturæ & antiquitatis ſententiam dimicat.

DE LIBERO ARBITRIO,

Ex Decretis sextæ sessionis Tridentini Concilij.

CAPVT II.

De dispensatione & mysterio aduentus Christi.

QVo factum est, vt cœlestis pater, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, Christum Iesum filium suum & ante legem, & legis tempore multis sanctis patribus declaratum ac promissum, cum venit beata illa plenitudo temporis, ad homines miserit, vt & Iudæos qui sub lege erant, redimeret & Gentes, quæ non sectabantur iustitiam, iustitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent. Hunc proposuit Deus propitiatorem per fidem, in sanguine ipsius, pro peccatis nostris, non solum autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi.

CAPVT VI.

Modus præparationis.

Disponuntur autem ad ipsam iustitiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes, libere mouentur in Deum: credentes vera esse, quæ diuinitus reuelata & promissa sunt, atque illud in primis, à Deo iustificari impium per gratiam eius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, & tamen peccatores se esse intelligentes, à diuinæ iustitiæ timore, quo vtiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se conuertendo, in spem eriguntur, fidentes, Deum sibi propter Christum propitium fore, illumq; tanquam omnis iustitiæ fontem, diligere incipiunt, ac propterea mouentur aduersum peccata, per odium aliquod & detestationem, hoc est, per eam pœnitentiam, quam ante Baptismum agi oportet. Denique proponunt suscipere Baptismum, inchoare nouam vitam, & seruare diuina mandata. De hac dispositione scriptum est: Accedentem ad Deum, oportet credere, quia est, & quod inquirentibus se remunerator sit, &: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et: Timor Domini expellit peccatum. Et: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus sancti. Et: Euntes ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis. Denique: Præparate corda vestra Domino.

CANON II.

Si quis dixerit, ad hoc solum diuinam gratiam per Christum Iesum dari, vt facilius homo iuste viuere, ac vitam æternam promereri possit: quasi per liberum arbitrium sine gratia, vtrumque sed ægre tamen & difficulter possit, anathema sit.

CANON III.

Si quis dixerit, sine præueniente Spiritus sancti inspiratione, atque eius adiutorio hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur, anathema sit.

CANON IIII.

Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari assentiendo Deo excitanti atque vocanti, quo ad obtinendam iustificationis gratiam se disponat ac præparet, nec posse dissentire, si velit, sed velut inanime quoddam nihil omnino agere, mereq; passiue se habere, anathema sit.

CANON V.

Si quis liberum hominis arbitrium, post Adæ peccatum, amissum & extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imo titulum sine re, figmentum denique à Satana inuectum in Ecclesiam, anathema sit.

CANON VI.

Si quis dixerit, non esse in potestate hominis vias suas malas facere, sed mala opera ita vt bona Deum operari: non permissiue solum, sed etiam proprie & per se, adeo vt sit eius proprium opus, non minus proditio Iudæ, quam vocatio Pauli, anathema sit.

EXAMEN.

Omnino multum refert, vt doctrina de libero arbitrio, in Ecclesia contra omnes corruptelas extet; recte, proprie & perspicue, ex veris Scripturæ fundamentis exposita. Neque enim recte intelligi aut pie vsurpari poterit, quod Scriptura tradit de tota hominis conuersione, de pœnitentia, de fide, de noua obedientia, de spiritu gratiæ & precum, de corruptione humanæ naturæ per peccatum, & de beneficiis Filij Dei per Spiritum sanctum, quomodo dona Dei accipiantur, quomodo conseruentur, vel amittantur, quomodo crescant vel deficiant, &c. nisi pro puritate doctrinæ huius loci, sicut extat in fontibus Propheticis & Apostolicis, contra quascunq; corruptelas, in Ecclesia dimicemus. Et sicut proposito fine, necessaria est deliberatio de iis, quæ ad finem perducunt: an, quomodo, vnde & quibus auxiliis ea effici possint, vt finem mõstratum assequamur: ita quia Scriptura monstrat doctrinam de reconciliatione cum Deo, de remissione peccatorum, de salute & vita æterna, de pœnitentia, fide, oratione, noua obedientia, &c. omnino necessarium est scire, an & quomodo illa possint præstari & effici. Et historia omnium temporum ostendit, tristissimam ruinam in præcipuis doctrinæ cœlestis articulis secutam in Ecclesia, quando in hoc loco admissa ἀπροσδιορισία, à forma sanorum verborum Scripturæ discessum fuit. Recte vero explicatus hic locus, hominem in seriam agnitionem sui, & ad veram humilitatem deducit, vt agnitis morbis & infirmitatibus, intelligat quare, quomodo & quantopere opus sibi semper sit medico Filio Dei.

Et propter has causas inimicus ille, superseminans zizania, huic loco præ cæteris infestus est, vnde etiam variis artificiis & sophismatis, omnibus temporibus illum deprauare tentauit. Ipsa sane doctrina, perspicue, verbis non ambiguis, in Scriptura tradita est, sed misera natura, stulta sui admiratione fascinata, non facile patitur se ita deiici, vt in rebus & actionibus spiritualibus, omnia gratiæ Dei accepta ferantur. Recte vero Augustinus inquit, de natura & gratia, capite 53. Quid tantum de naturæ possibilitate præsumitur? vulnerata, sauciata, vexata, perdita est. Vera confessione, non falsa defensione opus habet.

VARIAE COGNATAE QVAESTIONES, de Libero arbitrio.

Et quidem Decreta Tridentina meris æquiuocationibus in vocabulo liberi arbitrij ludunt: vt lectorem perturbent, res ipsas inuoluant & obruant. Quando enim sine ordine & distinctione miscentur disputationes, de ipsa substantia voluntatis, de qualicunque eius libertate in externis, de vi-

tiosis actionib., & de renouatæ volūtatis libertate, quomodo controuersia tam grauis rectè explicari potest? illa igitur æquiuocationū sophismata, prius remouenda sunt, vt ad verum controuersiæ huius statum, sine ambiguitate peruenire possimus, ita enim postea facilis & perspicua erit explicatio. Et primo non est in hoc loco disputatio, de potentia animæ vegetatiua, sensitiua & locomotiua, sed de parte cognoscente & appetente, hoc est, de mente seu intellectu, & de voluntate hominis. Secundo, Si liberum arbitriū, sicut Gabriel disputat, accipiatur pro ipsa substantia voluntatis, connotata etiam essentia mentis seu intellectus, nę euidētissimum est, ipsam substantiam mentis & voluntatis, per peccatum originale licet misere deprauatam, vitiatam, & inquinatam, non tamen prorsus amissam, extinctam & abolitā esse. In hac igitur significatione negare hominem habere liberum arbitrium, idē est, ac si quis disputare vellet, hominē esse animal inanime, brutum & irrationale, quod vere esset cum ratione insanire. Tertio, Liberum arbitrium proprie significat δύναμιν, potentiā, vim, & facultatem mentis & volūtatis, qua discernitur ab iis, quæ sine mentis cogitatione seu deliberatione, sine voluntatis aliqua electione & expetitione, vel naturaliter agunt, vel violēter impelluntur. Et in hac etiam liberi arbitrij significatione, nō difficilis est explicatio. Peccatum enim originale, substātiam humanæ mentis & voluntatis nō ita deprauauit, vt in homine non renato mens & voluntas, nullos prorsus habeant motus vel actiones. Nec talis est deprauatio, quod mens & voluntas nō renata, sine cogitatione, deliberatione, iudicio, electione, expetitione seu auersione moueantur & agāt, sicut ea, quæ vel naturaliter agunt, vel violenter impellūtur. Hæc enim proprietas ex prima creatione aliquo modo adhuc reliqua est, quod in iis, quæ mente & voluntate aguntur, homo iudicat, discernit, eligit, expetit, auersatur, reiicit, & actionem aliquam externis membris, vel imperat, vel prohibet, vel suspendit. In hanc sententiam multa disputat Ambrosius, siue is Prosper est, de vocatione gentium, li. 1. ca. 3. vbi dicit: Iudicium voluntatis deprauatum, non ablatum est. Item, Homo à Diabolo, non voluntate spoliatus est, sed voluntatis sanitate priuatus est. Et nihil aliud vult Bernhardi disputatio de libertate à necessitate, hoc est, à coactione.

Liberū arbitrium quid.

Mens & voluntas qualiter per peccatum originale deprauata.

Iustinus Apologia 2. ponit hanc distinctionem: Quædam mouentur sine iudicio, sicut lapis mouetur deorsum: quædam mouentur iudicio, sed non libero: vt ouis videns lupum, iudicat eum fugiendum, ex naturali instinctu, non ex deliberatione, nec potest eligere, an velit non fugere: Homo vero per potentiam intelligentem iudicat aliquid fugiendum vel prosequendum: Et quia ex collatione, quadam ratione eligit actiones, non vt ouis, ideo liberi dicitur arbitrij. Sed hæc prudenter sunt discernenda, in quibus obiectis, rebus seu actionib. mens & volūtas facultates illas ex se, aut natura sua habeant, & quatenus illas habeant. Quartum igitur est, quod in iis reb. quæ in hac naturæ corruptione sensibus & rationi adhuc subiectæ sunt, mens aliquo modo potest cogitare, instituere deliberationē, iudicare, discernere, probare vel improbare. Voluntas aliquo modo potest ea, quæ à sensu vel ratione monstrata sunt, velle aut non velle, eligere aut non eligere, expetere vel auersari, certas actiones imperare, vel prohibere externis membris, actionem vel suspēdere vel mutare. Et hoc est quod vulgo dicimus: Homines non renatos posse aliquo modo externam disciplinam præstare: hoc est, externa honesta opera cum lege Dei congruentia facere, & vitare contraria scelera.

Mentis volūtatisque conditio, quod ad externam disciplinam.

In hisce autem obiectis, tales facultates aliquo modo adhuc reliquas esse in hac deprauata natura, testantur multa præclara exempla Ethnicorū. Testatur hoc tota gubernatio politica, & experientia in singulis hoc euidenter ostendit. Et ex ipsa Scriptura idem probatur, Rom. 2. Gentes quæ non habent legem, natura ea quæ legis sunt, faciunt.

Rom. 10. Qui Dei iustitiam ignorant, suam conantur stabilire, Philip. 3. Paulus ante conuersionem dicit, se secundum iustitiam quæ in lege est, conuersatum fuisse sine querela.

Huic vero libertati, multa varia & magna obiiciuntur impedimenta. Dona enim illa naturalia, quæ reliqua sunt in natura corrupta, sauciata, & variis modis, etiam quò ad externam disciplinam deprauata sunt.

Aristoteles 7. Ethic. ca. 3. disputat, qui fiat, quod homines sæpe faciant ea, quę sciunt esse vitiosa. Vt, illam generalem notitiam mens non negat: Nō occides: sed per πάθος, hoc est, per contumaciam affectuum, eripitur menti particularis notitia: vt inimicū, in tali casu, hac occasion occidere: Ibi mens quærit excusationem & prætextus. Affectus igitur sæpe ruunt contra iudicium rationis, & rapiunt in suas partes etiam ipsam voluntatem, licet reclamāte primum iudicio mentis, tandem vero etiam ipsa mens ad affectus aliquo modo se inflectit, quærens excusationes & prætextus.

Ad hoc impedimentum accedit tyrannis diaboli, qui efficax est in impiis, accendēs & augens flammas cupiditatum, obiectis variis laqueis, quibus homines implicat, vt tandem sequatur mens reproba, Rom. 1. Et fiant ἀπηλγηκότες, Ephe. 4. In tantis etiam vitæ huius confusionibus, moles ipsa negociorum & periculorum, turbat & impedit gubernationem disciplinæ. Hæc necessario addenda sunt, quando de facultatibus mentis & voluntatis, quæ ex prima creatione in hac etiam corruptione reliquæ sunt, disputatur.

Quod si hoc modo, hoc sensu, & in hac significatione dicatur, hominem esse agens liberum, seu libere agere, habere aliquam libertatem, siue liberum arbitrium, cum res sunt veræ, de vocabulis non ferendæ sunt λογομαχίαι. Sed tamen necessarium est, ad remouendas æquiuocationes, vt addatur declaratio, quæ libertas, quib. in rebus, & quomodo sit intelligenda, quod scilicet in externis, aliquam, qualemcunque habeat libertatem homo non renatus, qua externam disciplinam aliquo modo præstare potest.

Quinto, De malis seu vitiosis actionibus, Augustinus recte sentit & loquitur, De peccatorum meritis, libro secundo, capite 5. Ad peccandum non adiuuamur à Deo, sed quod à Deo nos auertimus, nostrum est, & hæc est voluntas mala, capite 18. Et contra duas Epistolas Pelagianorum, lib. 1. ca. 2. recitat Iuliani obiectionem: Ergone primi hominis peccato liberum arbitriū periit, vt omnes in peccatum carnis suæ necessitate cogantur? Respondet autem: Quis nostrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de genere humano. Libertas quidem periit per peccatum, sed illa quæ in Paradyso fuit, habendi plenam

Augustin. de vitiosis actionibus.

cum

cum immortalitate iustitiam. Liberum arbitrium verò vsque adeò in peccatore non periit, vt per illud peccent, maximè omnes, qui cum delectatione peccant, & amore peccati, hoc eis placet, quod libet. Vnde & Apostolus: Cùm essetis serui peccati, liberi fuistis iustitiæ. Ecce ostenditur etiam peccato minimè potuisse, nisi alia libertate seruire. Et cap. 3. Non itaque sicut dicunt nos dicere, omnes in peccatum, velut inuiti carnis suæ necessitate coguntur. Sed si iam in ea ætate sunt, vt propriæ mentis vtantur arbitrio, & in peccato sua voluntate retinentur, & à peccato in peccatum sua voluntate præcipitantur. Neq; enim aliud agit in eis, qui inuadet & decipit, nisi vt peccatum voluntate committant, vel ignorantia veritatis, vel delectatione iniquitatis, vel vtroque malo, & cæcitatis & infirmitatis. Sed hæc voluntas, quæ libera est in malis, quia delectatur malis, ideò libera in bonis non est, quia liberata non est.

Item in malo liberum habet arbitrium, cui delectationem malitiæ, vel occultus, vel manifestus deceptor inseruit, vel sibi ipse persuasit. De Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 21. Velabamur potestatis nostræ est, & ignauiæ.

Verè autem misera est libertas, delectari peccatis. Et licet posse peccare, non sit sine libero arbitrio: nihil enim carens libero arbitrio, potest peccare. Anshelmus tamen dicit, nec libertatem, nec partem esse libertatis, peccandi potestatem. Et Augustinus in Enchiridio, capit. 30. Qualis quæso poterit serui addicti esse libertas, nisi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim seruit, qui sui Domini voluntatem libenter facit: ac per hoc ad peccatum liber est, qui peccati seruus est. Et ad Bonifacium, lib. 3. cap. 8. Liberum arbitrium captiuatum, non nisi ad peccatum valet. De verbis Apostoli sermone 13. Agis quidem Deo non adiuuante, libera voluntate: sed malè. Ad hoc idonea est voluntas tua, quæ vocatur libera, & malè agendo fit damnabilis ancilla. Cùm dico tibi, Sine adiutorio Dei nihil agis: nihil boni dico. Nam ad malè agendum, habes sine adiutorio Dei, liberam voluntatem: quanquam illa non est libera: à quo quis enim deuictus est, huic & seruus addictus est: & omnis qui facit peccatum, seruus est peccati.

Et de Ciuitate, lib. 14. cap. 11. inquit: Arbitrium voluntatis, tunc est verè liberum, cum vitiis peccatisq; non seruit.

Disputatum igitur est à quibusdam, an arbitrium hominis non renati, propriè possit dici liberũ ad peccandum, vel in peccando? 1. Quia sicut iam dictum est, non est vera libertas, posse peccare. 2. Quia captiuitati & tyrannidi diaboli, subiecti sunt non renati. 3. Quia non æqua inter bonum & malum facultate versantur. 4. Quia opposita sunt, seruus & liber: sunt autem non renati, serui peccati, sed de vocabulis, præsertim [illegible], non est temerè litigandum, quando de rebus ipsis constat & cõuenit. Omnino tamen necesse est, quando dicitur, homines libero arbitrio peccare: addere doctrinã de tyrannide diaboli, & potestate tenebrarum, cui non renati subiecti sunt. Et illa explicanda est, sicut describitur, Ephes. 2. efficax est in filiis diffidentiæ, 2. Timot. 2. captiui tenentur laqueis diaboli, ad ipsius voluntatem, 2. Corin. 4. excæcat mentes ne, &c. Actor. 5. Implet cor. Ioan. 13. immittit in cor. 1. Pet. 1. commouet cor. Explicandum est & hoc, Arbitrium hominis non renati in peccando liberum esse: non ita, quasi homo non renatus æquam habeat potestatem, sicut ad peccandum, ita etiam ad non peccandum. Aliquo modo sanè potest, sicut externam disciplinam præstare, ita etiam externa scelera, cum disciplina pugnantia vitare. De interiori verò immundicie & corruptione rectè dicitur: Mala arbor non potest, nisi malos fructus facere. Item: Quicquid non est ex fide, peccatum est. Et huc pertinet distinctio, quæ apud Damascenum & Bernhardum extat, inter necessitatem coactionis & immutabilitatis: quæ latius explicare, non est huius loci.

Arbitrium hominis non renati vtrum liberum ad peccandum.

Illud verò vtiliter explicari potest, quare Augustinus disputet, hominem in malis habere liberũ arbitrium: ne quis scilicet (sicut inquit Augustinus de Gratia & libe. arbitr. cap. 2.) Deum causetur in corde suo: sed sibi quisq; imputet cum peccat. Deus enim licet naturam humanam, qualis est in hac corruptione, conseruet, præbens & sustentans vitam & motum: non tamen est causa peccati: hoc est, nec vult, nec efficit, nec adiuuat peccatum in homine: sed causa peccati, est voluntas in diabolo & hominibus. Tyrannis etiam diaboli in impiis efficax est: non ita vt coactitia necessitate, per extraneum & violentum impulsum, sine rationali aliquo motu mentis, voluntatis & cordis, ad peccandum, quasi obtorto collo rapiantur: sed (sicut Augustinus inquit) hoc agit diaboli tyrannis, vt congenitam delectationem iniquitatis, vel in sensibus, vel in affectibus moueat & excitet: vt ita ab homine peccatum voluntate committatur.

Tota igitur hæc disputatio de libero arbitrio in malo, huc referenda est: ne extra mentẽ, voluntatem & cor hominis, quæratur & ponatur causa & ratio peccati in impiis, in violenta quadã coactione extra hominẽ. Sed retinendum est, quod Iacobus inquit: Nemo cùm tẽtatur, dicat se a Deo tentari. Vnusquisq; enim tentatur à cõcupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum. Illa etiam valde difficilis & perplexa est disputatio: quòd etiam illa quæ fiunt contra Dei voluntatem, non tamen præter eius voluntatem, (sicut Augustinus loquitur) fieri possunt. Si enim nollet illa fieri, nullo modo possent fieri. Sed quia Deus non est efficax causa peccati, mouens, impellens, cogens, vel adiuuans homines ad peccata: Augustinus piè & modestè loquitur, talia fieri Deo sinente, permittente, sine deserente. Et tamen addit contra Iulianum, lib. 5. cap. 3. siue alio quocunque modo, vel explicabili, vel inexplicabili: modò maneat, Deum esse bonum & iustum: hoc est, non esse causam peccati. Quòd verò de illa permissione Dei, quædam disputata sunt, ideo factum esse indico: non enim ita intelligenda est, quales sunt tyrannorum permissiones, quę coniunctam habent voluntatẽ, vel adiuuantẽ, vel approbantem scelera. Nec ita intelligẽda est, quasi Deus planè non curet, quando homines perpetrant scelera. Nec permissio illa ita est libera & soluta, vt planè nõ sit subiecta prouidentiæ Dei. Deus enim licet nec velit, nec adiuuet, nec efficiat peccatũ: determinat tamen metas, quousque & quãdiu sit permissurus, quando & vbi sit repressurus impios. Multas impiorũ cogitationes, consilia & conatus impedit, inuertit, reprimit, vel propter Ecclesiam, vel vt ipsi sibi exitium accersant.

An omnia tam bona quam mala fiant volente Deo. Augustinus.

Sæpe etiam malitia illa quæ ab ipsa hominum voluntate oritur, & à diabolo inflammatur, Deus

vtitur ad irrogandas meritas pœnas, illis quos iusto suo iudicio vult visitare.

Pessima etiam impiorum consilia, & perniciosissimos conatus, Deus Ecclesiæ & piis sæpe vertit in bonum: & sæpe etiam peccata, sunt pœnæ peccatorum.

Hæc certè sunt explicanda, quando de permissione Dei disputatur. Et tamen fixum & immotum manet discrimen, quòd in bonis operibus renatorum, non tantùm natura à Deo sustentatur, sed per Spiritum sanctum mens illuminatur, cor renouatur: & summa, Deus operatur, vt velint & faciant Deo grata: siue (quod idem est) Deus vult, approbat, efficit & adiuuat bona opera in renatis. Hæc de peccatis dici nec possunt, nec debent.

Sed hæc peculiarem requirunt tractationem, quam Deo volente aliàs dabimus. Nunc pauca quædam dicenda fuerunt, & propter sextum Tridentinum canonem, vtq; commodius perueniremus ad constitutionem status, in controuersia de libero arbitrio. Non ignoro autem, quid à quibusdam de voluntate & operatione Dei in actionibus hominum vitiosis disputetur. Sed quæ sit nostrarum Ecclesiarum sententia, 19. articulus confessionis manifestè ostendit. Nihil igitur ad nos aculei illi pertinent.

Hactenus diximus de quæstionibus quibusdam, quæ valdè cognatæ sunt illi quæstioni, quæ principalis & præcipua est in controuersia de libero arbitrio. Illas verò principio, peculiari explicatione breuiter absoluere & discernere volui. Video enim Tridentinum Concilium, mixtione & confusione illarum disputationum abuti: vt principalis status huius controuersiæ transponatur, perturbetur & obruatur: sicut postea ostendemus. Illis igitur separatis & sepositis, simpliciter & perspicuè constituemus, quis sit verus status, de quo principaliter in hoc loco disputatur & quæritur. Et vt explicatio eò sit simplicior, planior & breuior: in aliquot capita distribuam ea, quæ ad constituendum statum pertinere videbuntur.

PRINCIPALIS STATVS CONTROVERsiæ de libero arbitrio.

Principalis igitur quæstio, in controuersia de libero arbitrio, est de motibus & actionibus spiritualibus: siue de rebus diuinis, de operibus, quæ ad Deum pertinent: vt cogitemus, velimus & faciamus aliqua Deo grata, & animæ nostræ salutaria, de iustitia spirituali, de cultibus interioribus: siue aliis quibuscunque vocabulis hæc explicentur. Spiritualia verò intelliguntur hoc loco, quæ ad conuersionem hominis, fidem & pietatem pertinent: sicut illa in verbo Dei, hoc est, in lege & Euangelio proponuntur: vt agnitio & detestatio peccati, contritio, timor Dei, fide agnoscere, meditari, assentiri, desiderare, quærere, velle & accipere promissionem Euangelij, orare, consolatione se sustentare, &c. nouam obedientiam, dilectionem, spem, patientiam, & alias virtutes, iuxta mandata Dei inchoare & præstare: luctari cum securitate, diffidentia & contumacia: veteris hominis passiones & desideria crucifigere, actiones carnis mortificare, nouos motus & actiones, interiores & exteriores, congruentes verbo Dei, inchoare & præstare: & vt in summa omnia comprehendantur, spiritualia hoc loco intelligimus, ea quæ lex & Euangelium nobis proponunt, in mente, voluntate, corde, & reliquis viribus, inchoare, præstare, retinere & conseruare: & quidem eo modo, sicut verbum Dei illa requirit: quantum quidem in huius vitæ infirmitate, per Spiritus sancti gratiã fieri potest. Nam & Pharisaica iustitia in hominibus non renatis, simile quid vel fingit, vel exterius præstat. Ideò expressè dicitur, quæstionem esse: Quomodo ea, quæ Lex & Euangelium nobis proponunt, rectè, verè, seriò, & breuiter, eo modo, sicut verbum Dei præscribit, inchoari & præstari possint. Hæc aliquantò simplicius & crassius enumeraui: vt sine ambiguitate certum & manifestum sit, de quibus rebus siue obiectis in hac controuersia de libero arbitrio, principaliter disputetur.

Non enim quæstio est, an per lapsum extincta sit substantia animæ in homine, an in anima prorsus amissa sit potentia intelligens & appetens: nec quæstio est de disciplina rationis, nec de vitiosis actionibus: de quibus tamen quæstionibus, necessariæ sunt declarationes: Sed principalis quæstio est, quomodo inchoari & præstari possint spiritualia illa, de quibus iam diximus. Misceri autem in hac disputatione sæpe alias quæstiones, ad turbandam doctrinæ simplicitatem notum est.

Valla disputat, num sit in hominis arbitrio, mouere pedem, vel dextrum, vel sinistrum. In Dialogis Hieronymi, Pelagianus dicit: Si voluero curuare digitum, an semper mihi necessarium erit speciale Dei auxilium?

Apud Augustinum de perfectione iustitiæ, Cœlestinus obiicit locum Pauli, 1. Cor. 7. de libertate nubendi, Faciat quod vult. Augustinus verò respondet, Quasi pro magno habendum sit, velle nubere: vbi de adiutorio diuinę misericordię operosius disputatur. Ita multi disputant, hominem non esse truncum, saxum, aut brutum aliquod.

Alij liberum arbitrium hominis inde probant, quia Christus dicit: Volui te congregare, & noluisti. Quæ quæstiones suo quidem loco declarandæ sunt: sed à principali statu huius controuersiæ, ne is vel turbetur vel obruatur, separanda sunt.

Secundò. Vt status controuersiæ adhuc planius, remotis omnibus sophisticis cauillationibus cognoscatur, disertè constituendum est & hoc: nouos motus in conuersione non imprimi menti, voluntati & cordi, sicut ceræ imprimitur sigillũ, ita vt nulli sequantur noui motus in mente, voluntate & corde. Gratia enim operatur, non vt conuersio sit brutum aliquid in homine, sine motu & actione aliqua mentis, voluntatis & cordis: sicut cum asina Bileam loquitur, nec est violentũ aliquid: sicut cùm saxum impellitur & protruditur, quod motum illum nec sentit, nec vult, nec intelligit: nec est enthusiasticum aliquid: sicut arreptitij olim reddebant oracula, quæ nec intelligebant, nec meminerant, vel sicut in obsessis diabolus sæpe allegat motus & actiones mentis, voluntatis, & cordis ipsorum: & ipse per eos multa loquitur & agit, ad quæ in obsessis nulla fit applicatio mentis, voluntatis, vel cordis. Sed quia conuersio est motus quidam, & mutatio in mente, voluntate, corde, &c. necessarium est, vt in vera conuersione fiant & sint motus aliqui: vt notitia & cogitatio de lege & Euangelio, desiderium, voluntas & conatus assentiendi: vnde oritur lucta cum securitate, diffidentia & contumacia veteris

homi-

hominis. Et in summa, in conuersione oportet fieri & esse motus aliquos, & actiones, quibus incipiat fieri applicatio quædam mentis intelligendo, voluntatis assentiendo, desiderando, volendo, &c. & applicatio cordis seriis affectibus ad ea quæ in lege & Euangelio nobis pronunciantur. Vbi enim nulla prorsus fit & est mutatio in mente, voluntate & corde, ibi nulla noua sequitur notitia, cogitatio, nullus assensus, nullum desiderium, nullus conatus, nulla lucta, &c. sed totus homo in vniuersum repugnat, & opponit contrarium actum: & breuiter vbi nullo qualicunque motu notitiæ, cogitationis, desiderij, affectuum, &c. inchoatur applicatio mentis, voluntatis & cordis, ad ea quæ in lege & Euangelio proponuntur: ibi certum est, nullam vel fieri, vel esse conuersionem. Aliter enim faber vtitur instrumento inanimato: aliter verò Spiritus sanctus operatur conuersionem in mente, voluntate & corde. Facit enim vt velimus & possimus intelligere, cogitare, desiderare, assentiri, accipere, operari, &c. Status igitur disputationis non est, an tales motus & actiones in conuersione fieri & esse debeant: sed hic est status quæstionis, vnde homo in mente, voluntate & corde habeat & accipiat, quòd tales motus & velit & possit inchoare & præstare. Augustin. enim in hac disputatione eleganter coniungit hæc tria, velle, posse & facere. Et illam quæstionem mox explicabimus: sed prius alia quędã adhuc declarãda sunt, ne quid explicationem postea vel turbet, vel remoretur.

Tertiò igitur & hoc declarandum est, non esse expectandos Enthusiasticos raptus, extra & præter ministerium verbi & Sacramentorum. Verbũ enim Dei prædicatum, lectum, auditum, cogitatum, est medium seu organon, per quod Spiritus sanctus efficax est, & operatur in mente, voluntate & corde hominum. Et sicut Deus vult vocem verbi sui audiri, legi, & cogitari: ita externo ministerio verbi hominem vti posse, vt audiat, legat, & aliquo modo cogitet, & experientia, & Scripturæ exempla testantur. Licet longè aliter verbum audiant & meditentur, in quibus iam inchoata est renouatio per Spiritum sanctum. Ioan. 8. Qui ex Deo est, verbum Dei audit, Ioan. 6. Qui audit à patre venit ad me, Lucæ octauo, Videte quomodo audiatis. Aliter etiam describitur, quomodo pij meditentur in verbo Dei, Psalm. 1. & 119. Aliud præterea est auditus verbi: & ex auditu concipere nouos motus pœnitentiæ, fidei, nouæ obedientiæ, &c. quod proprium est Spiritus. Et tamen per illud organon, per verbum scilicet lectum, auditum, cogitatum, & non aliter, Spiritus sanctus efficax est, & operatur.

Ita Augustinus inquit, de Fide ad Petrum, capite trigesimosecundo, Firmissimè tene, posse quidem homines, quem nec ignorantia literarum, nec aliqua prohibet imbecillitas, vel aduersitas, verba legis & Euangelij siue legere, siue ex ore cuiusque prædicatoris audire, sed diuinis mandatis obedire neminem posse, nisi quem Deus gratia sua præuenerit: vt quod audit corpore, corde etiam percipiat: & accepta diuinitus bona voluntate atque virtute, mandata Dei facere & velit, & possit, &c. Omnino igitur à verbo ordiendum est, vt legatur, audiatur, & cogitetur.

Quartò, Obseruanda est etiam in hac controuersia Longobardi distinctio de quatuor statibus liberi arbitrij. 1. Qualis fuerit in natura integra ante lapsum. 2. Quid sit post lapsum, priusquam cœperit sanari & renouari. 3. Quando iam cœpit sanari & renouari, quę renouatio, per totam vitam crescit & augetur. 4. Quid sit futurum in glorificatione, seu post glorificationem. Ibi enim omnino plena & perfecta erit libertas. Et quidem de primo & de vltimo statu non est controuersia: sed secundi & tertij diligens est habenda ratio, ne confundantur, sed accuratè distinguantur.

Longè enim aliud est, loqui de viribus seu facultatibus mentis, voluntatis & cordis hominis ante conuersionem, priusquam cœperit per Spiritum sanctum sanari & renouari: & aliud est quando iam cœpit sanari & renouari: Tunc enim ex donatione & operatione Spiritus sancti, adsunt & sequuntur noui motus in mente, voluntate & corde. Ipsa etiam sanatio & renouatio, non est talis mutatio, quæ vno momento statim absoluatur & perficiatur: sed habet sua initia & certos progressus, quibus in magna infirmitate crescit, augetur & conseruatur: non autem ita, sicut lilia agri crescũt, quæ nec laborant, nec curant: sed in exercitiis pœnitentiæ, fidei & obedientiæ, quærendo, petendo, pulsando, conando, luctando, &c. initia donorum spiritualium retinentur, crescunt & augentur, sicut Lucæ 19. de traditis talentis Dominus mandat, ne in terram defodiantur, sed inquit: Negociamini, donec veniam. Et in hanc sententiam Paulus vtitur pulcherrimo verbo, ἀναζωπυρεῖν. Exuscita donum quod in te est, secunda Timoth. primo. Et quia à verbo ordiendum est, & ex verbo, de voluntate Dei, & de efficacia Spiritus statuendum est: non est dubium, quando verbo lecto, audito & cogitato, homo concipit propositum, desiderium, conatum applicationis, quando luctatur cum securitate, diffidentia & contumacia, &c. has esse veras effectiones & operationes Spiritus sancti: licet magna infirmitate sæpe ita abscondantur, vt præsentia & efficacia Spiritus, non percipiatur ardenti aliquo sensu. Ibi certè non ex sensu, sed ex verbo iudicandum est.

Breuiter hæc tantùm noto: neque enim instam & integram institui huius controuersiæ explicationem. Hæc verò per distributionem aliquantò forsan rudiorem & crassiorem præmittere volui: vt disputationibus siue peregrinis, siue cognatis in suum locum reiectis, & commoda explicatione declaratis, planius ostendi possit, quid propriè & principaliter in hac disputatione de libero arbitrio, in controuersia positum sit. Quàm sophisticis enim æquiuocationibus Decreta Tridentini Concilij statum huius controuersiæ inuoluant, perturbent & obruant, postea monstrabimus: prius enim reliqua quæ ad explicationem necessaria sunt, paucis absoluemus.

Vt igitur tandem statum huius controuersiæ simpliciter & planè constituamus, non est quæstio de ipsa substantia mentis, voluntatis & cordis, neque hæc est quæstio, quòd illæ animæ potentiæ alium habent modum agendi, quàm quæ vel naturaliter agunt, vel violento & bruto motu agitantur & impelluntur, sicut suprà explicauimus: nec etiam de disciplina rationis, nec de vitiosis actionibus, principalis est quæstio (suprà enim hæc declarata sunt:) sed de motibus seu actionibus spiritualibus in contritione, fide, & noua obedientia, sicut in verbo Dei illa nobis proponuntur, sicut suprà declarauimus, quæstio est. Status disputationis.

Et

Et certum est ordiendum esse à verbo, quod iuxta mandatum Dei, homo debet, & aliquo modo etiam potest audire, legere & cogitare. Certum est & hoc, conuersionem & renouationem non fieri sine aliquo motu & actione mentis, voluntatis & cordis, sicut suprà diximus. Sed quæstio est, vnde homo habeat & accipiat potentiam, vires seu facultates inchoandi, & efficiendi tales motus & actiones. Et collatione hæc quæstio rectius intelligitur. In iis quæ sensibus & rationi subiecta sunt, homo in mente & voluntate habet *δυνάμεις ἐνεργητικάς*, hoc est, facultates innatas, ex prima natiuitate hærentes & insitas: quibus homo potest propositis & admotis obiectis, concipere motus, & elicere actiones proprietati mentis & volũtatis congruẽtes.

Quæstio.

Quæstio igitur est, an eodem modo mens & voluntas ex prima natiuitate insitam habeant talem potentiam, tales vires & facultates: vt quando homo verbum Dei legit, audit & cogitat, possit sine Spiritu sancto, ex puris (sicut Scholastici loquuntur) naturalibus, concipere tales motus, & elicere tales actiones in mente, voluntate & corde, quales ad contritionem, fidem & nouam obedientiam Scriptura requirit.

Et ita quidem olim Pelagius & sensit, & docuit. Sed ab hac sententia Pontificij affirmant se prorsus alienos esse. Et idem etiam Andradius meus prolixè contestatur: sed eius memoriam oportet valde esse labilem. In principio enim 4. libri, prorsus oblitus est eius, quod per multas paginas prolixa oratione in fine 3. libri disputarat: Philosophos sine verbo Dei, & sine Spiritu regenerationis, naturalibus notitijs & viribus peruenisse ad veram fidem & iustitiam, quæ saluati fiunt: adiuncto illo tantum auxilio Dei, de quo Cicero etiam dicit, nullam excellentem virtutem in Ethnicis fuisse sine afflatu diuino. Quantum enim hæc absint ab ipsissimo Pelagianismo, vel cæci vident: neq; enim heroicos impetus, & tales afflatus, quales Philosophi intelligunt, Pelagius exclusit. Illam verò Andradianam disputationem, ideo memori mente reponendam, vt noueritimus, non seriò, sed pro forma tantum (quod dicitur) fieri, quando Pelagianismũ damnant Pontificij. Non enim, vt arbitror, audebunt damnare Andradij sententiam, quod sine verbo Dei, & sine spiritu regenerationis Philosophi habuerint veram fidem Paulinam iustitiam, & vitam æternam. In ipso enim Concilio Tridenti Andradius illud scripsit.

Pelagiani.

Sed audiamus sanè, quàm speciosis, & ad fallendũ comparatis verbis, se à Pelagianis separari conentur. Dicunt se nullo modo sentire, quòd liberum arbitrium sufficiat ad inchoandas & efficiendas actiones spirituales: sed gratiæ Dei & diuini auxilij necessitatem tantoperè extollunt, vt ne optare quidem & velle vllum perfectum bonum, sine illo possimus.

Dicunt naturam humanam peccati contagio ita eneruatam & debilitatem, vt ne cogitare quidem quicquam eorum bonorum possit, quæ ad sempiternam felicitatem ducunt, nisi diuini spiritus vi eiq; virtute erigatur atque confirmetur. Hæc sunt Iesuitarum & Andradij verba.

Tertius etiam Canon sextæ sessionis, anathema dicit illis qui sentiunt, sine præueniente Spiritus sancti inspiratione & adiutorio, hominem posse pœnitere, credere, diligere, sperare, sicut oportet, &c. Verba sanè sunt speciosa, & satis magnifica, quæ videntur totum tribuere gratiæ Dei: quod si ita esset, iam nulla inter nos de hoc loco esset controuersia. Sed ipsi contestantur & clamitant, se nullo modo probare sententiam & doctrinam Augustanæ confessionis de libero arbitrio: sed ad damnandam illam, emissos esse crepitus istos anathematum, in Tridentina Synodo.

Pontificij improbant Augustanam confessionem etiam quoad Articulum de libero arbitrio.

Vides amice Lector, quanto studio, quot modis, & quàm insidiosè hæc controuersia inuoluatur, ne verus eius status animaduertatur. Et fit hoc verbis tam speciosis, vt controuersiæ statũ imperiti, si non admoneantur, existiment nihil esse periculi.

CONCILII TRIDENTINI SENTENTIA DE *libero arbitrio, ex interpretatione Andradij.*

Quis igitur iam erit status controuersiæ, inter nos & Pontificios: aut in quo consistit discrimen nostræ sententiæ, & Tridentini Concilij, de libero arbitrio?

Respondeo, Ex Decretis Concilij, posset sanè illud non obscurè colligi. Sed ne clamitent, nos vim facere verbis, & per calumniam ea aliter interpretari, quàm Synodus forsan senserit: audiamus sanè Andradij interpretationem, quam sicut absq; dubio, in ipso Concilio Tridenti didicit, ita liberè sine vlla dissimulatione, in scripto suo nobis communicat. Ita autem & Synodi, & suam sententiam explicat: Liberum arbitriũ, sine inspiratione & auxilio spiritus non posse sanè efficere spirituales actiones: sed illud non ideò fieri, quasi mens & voluntas, qualis est in homine ex prima natiuitate, ante conuersionẽ, prorsus non habeat vllam potentiã, vllas vires aut facultates, quæ ad inchoandas & efficiendas spirituales actiones necessariæ sunt: sed ideo, quia naturales illæ vires & facultates, licet nec deletæ, nec extinctæ, adeo tamen peccatorum laqueis implicatæ sint, vt homo non possit se propria virtute ab illis extricare. Vtq; sententia planior fit, illustrat eam hac similitudine: Sicut ille qui ferreis soleis deuinctus est, habet quidem insitam & innatam incedendi *δύναμιν*, seu potentiam: sed licet habeat illam, non tamen potest ea vti, vt in actum prodeat, nisi prius vincula rumpantur, quæ motum reprimunt & retardant. Ex hac similitudine Lector, sine ambiguitate perspicuè intelligit, quæ sit Concilij Tridentini sententia, quando dicit, liberum arbitrium gratiæ Dei excitanti & adiuuanti liberè assentiri & cooperari. Sentiunt enim in mente & voluntate hominis non renati, ex prima natiuitate in hac corruptione, naturaliter adhuc insitas esse vires aliquas, seu facultates qualescunque ad res diuinas seu spirituales actiones: sed illarum facultatum & virium motum & vsum, per peccatum reprimi & retardari in non renatis: gratiam verò Dei, & efficaciam spiritus, non simpliciter efficere, & operari in iis, qui renascuntur nouam aliquam *δύναμιν*, vim, facultatem aut potentiam inchoandi & præstandi motus & actiones spirituales, quam ante conuersionem aut renouationem, ex naturæ viribus non habuerint, sed tantùm vincula rumpere, & laqueis liberari: vt facultas naturalis antea cõstricta, compressa & impedita, possit iam per gratiam excitata, vires suas in rebus spiritualibus exerere. Illas autem vires naturales, sicubi imbecilliores sunt, sentiunt adiuuari & confirmari per gratiam & auxiliũ Spiritus sancti. Et vbi non sufficiunt, dicunt nouum habitum infundi, qui respectum meriti afferat.

De libero arbitrio.

Gratia Dei quid tribuant.

Decla-

Declarat enim Andradius suam illam sententiam similitudine ægroti, cuius vires morbo fractæ, debilitatæ & attenuatæ sunt, vbi medicus vires quæ adhuc reliquæ sunt, licet sint attenuatæ, confirmat & roborat: & si quæ sunt amissæ, restituit. Alij vtuntur similitudine auiculæ, quæ habet & retinet quidam potentiam & facultatem volandi: sed quando funiculo alligata est, non potest vsum & motum illius facultatis, quæ naturaliter ipsi insita est exercere: si quis autem rumpat funiculum, is non inserit auiculæ nouam & peculiarem volandi δύναμιν, quam antea non habuerit, sed tantùm impedimentum aufert.

Et postea Andradius, vbi disputat, gratiam vnà cum viribus liberi arbitrij habere rationem causæ efficientis eorum quæ ad conuersionem pertinent, vtitur hac similitudine: Si te rogem, cùm ligneam materiam conflagrare cernis, quæ sit conflagrationis illius efficiens causa: ignem dicas necesse est, vnà cum Deo naturæ autore & patrono, qui igni exurendi virtutem suppeditat, & ad operandum cum illo conspirat. Cùm igitur liberi nostri arbitrij motio, non magis à Dei gratia pendeat, quàm à diuina virtute stipitis exustio: quid est, quòd liberum arbitrium efficientis causæ dignitate & nomine spolies? Hanc Andradij similitudinem Lector benè consideret.

Sententia concilij de viribus humanis & libero arbitrio.

Est igitur Concilij sententia, in natura hominis per peccatum deprauata, priusquam per gratiã & operationem Spiritus sancti reparatur, reliquam adhuc esse δύναμιν aliquam, vim, efficaciam, potentiam seu facultatem naturalem, ad motus seu actiones spirituales: sed illam δύναμιν per peccatũ partim constrictam & alligatam, partim debilitatam & inclinatam, vt per se sola, sine gratia spiritus, nõ possit vllum perfectum bonum vel inchoare, vel præstare: gratiam verò vincula & laqueos rumpere, vt naturalis illa facultas stupescens antea, sed iam per gratiam excitata, possit in spiritualibus se exercere, illam verò vbi per peccatum attenuata & inclinata est, confirmari, roborari & adiuuari auxilio spiritus: vbi verò non sufficit, sentiunt infundi nouas qualitates, seu habitus: atq; ita in motibus & actionibus spiritualibus, ea gratia & ex naturalibus liberi arbitrij viribus, fieri vnam causam efficientem, ita vt ad inchoandos & efficiendos motus spirituales, hæc duo simul concurrant, gratia scilicet & naturales vires liberi arbitrij, quales sunt ex prima nostra corrupta natiuitate. De bonis enim renouationis in voluntate renata, quòd faciant renatus συνεργοὶ Dei, alia est quæstio, de qua postea dicemus. Habemus igitur iam ex Andradij interpretatione, quæ sit Concilij sententia, in 5 & 6 capitulo, & in quarto Canone sextæ Sessionis. Ego quidem communi nomine gratias ago Andradio, quòd reliquis mirabiliter tergiuersantibus, ipse sine ambiguitate & dissimulatione, tàm aperte & perspicuè ponit & explicat statum controuersiæ, quæ est inter Pontificios & inter nos, de libero arbitrio. Statu enim ita posito, plana est explicatio & refutatio: si modo nobis illam indulgentiam largiri dignati fuerint, vt ex Scripturæ testimonijs controuersia hæc diiudicetur & definiatur. Vt autem ratio habeatur breuitatis, testimonia in capita quædam distribuam.

SCRIPTVRAE SENTENTIA de libero arbitrio.

Primò enim quædam Scripturæ testimonia loquuntur priuatiuè (vt sic dicam) quod scilicet per lapsum in natura corrupta prorsus amissa sit δύναμις, vis & efficacia, seu facultas, qua inchoandæ & efficiendæ sunt actiones spirituales, sicut oportet.

Non renati.

Et distinctè loquuntur Scripturæ testimonia, quædam de mente quædam de volũtate seu corde hominis nõ renati. Vocantur enim non renati, tenebræ. Ephes. 5. Iohan. 1. & 3. Actor. 26. vocantur in peccatis non tantùm ægroti & infirmi, sed mortui. Ephes. 2. Coloss. 2. Et hæc disertè explicantur de priuatione seu carentia efficaciæ seu facultatis, ad motus & actiones spirituales, 1. Corint. 2. Animalis homo non capit ea quæ sunt spiritus, & non potest intelligere, quia spiritualiter diiudicantur, 2. Corinth. 3. Non sumus idonei cogitare aliquid ex nobis ipsis, tanquam ex nobis ipsis: sed ἱκανότης nostra ex Deo est, 1. Corint. 1. Mundus per suam sapientiam Deum non cognouit. Matt. 11. Nemo nouit patrem, nisi cui filius voluerit reuelare. Matth. 16. Caro & sanguis non reuelauit tibi. Romanorum primo. Euanuerunt in cogitationibus suis. 1. Corinthiorum 1. Infatuauit sapientiam huius seculi. Romanor. 7. Scio quod in me, hoc est, in carne mea, non habitet bonum. Romanorum octauo. Sapientia carnis non subiicitur legi Dei: neque enim potest. Ioan. 15. Sine me nihil potestis facere, sicut palmes nisi in vite fuerit. Atqui nos natura sumus oleastri, Roman. 11. & propterea inserendi veræ viti, extra quam nihil possumus. Et Augustini verba diligenter expendit. Non enim dixit, Sine me difficulter potestis. nec dixit, Non potestis perficere aut magni aliquid præstare, Sed simpliciter dicit: Sine me nihil potestis facere: in actionibus scilicet spiritualibus, de quibus ibi, sicut manifestum est, loquitur, 1. Corinth. quarto. Quid habes quod non accepisti? Et Augustinus de Prædestinatione sanctorum, prolixè contra Pelagianos ostendit, hanc sententiam non loqui de reliquiis donorum naturalium, quæ in hac corrupta natura, adhuc reliqua sunt: sed de iis quæ donantur in renouatione per Spiritum sanctum, Ioan. 6. Nemo potest venire ad me, nisi pater traxerit illum. Hæc testimonia manifestissimè ostendunt, naturam non renatam, in se & ex se prorsus nullã habere vim, efficaciam aut facultatem, quam ex se conferat, vt gratiæ propriis viribus aliquid cooperetur, ad inchoandas & efficiendas actiones spirituales. Detrahitur enim naturæ non renatæ cogitare, velle, posse, & facere, quod ad spirituales actiones attinet.

Habitus vitiosi priuationi successerunt.

Secundò, Multa Scripturæ testimonia non tantùm de defectu loquuntur, sed ostendunt in locum amissarum virium successisse vitiosum habitum & tristissimam deprauationem in mente, voluntate & corde, quod ad motus seu actiones spirituales attinet: vocatur enim ante conuersionem seu renouationem, cor durum, Romanorum 2. lapideum, Ezech. 11. & 36. ceruix ferrea, frons ænea, neruus ferreus, Esai. 48. cor prauum super omnia, Ierem. 17. Sicut Æthiops non potest mutare pellem suam, nec pardus maculas suas, Ier. 13. Lex est spiritualis, ego autem carnalis, venditus sub peccatum. Malum mihi adiacet. Video aliam legem in membris meis, repugnantẽ legi mentis meæ, & captiuantẽ me sub lege peccati. Carne seruio legi peccati, Rom. 7. Sapientia carnis, inimicitia est aduersus Deum, Rom. 8. Figmentum cordis humani tantùm est malum ab adolescẽtia, Gen. 6. & 8. Progenies viperarum, quomodo potestis bona fa-

na facere, cùm sitis mali? Matth. 12. Spiritualia sunt stultitia homini animali, 1. Cor. 2. Qui facit peccatum, seruus est peccati, Iohan. 8.

Gratia omnia in nobis noua facit.

Tertiò, Testimonia Scripturæ, quæ describunt liberationem à seruitute peccati, sanationem, illuminationem, reparationem, renouationem mentis & voluntatis, non tam frigidè & perfunctoriè loquuntur: vt cum quis hominem habentem per se δύναμιν ambulandi, ex compedibus soluit. Sed Ezech. 11. & 36. Auferam cor lapideum, & dabo cor nouum. Ioan. 1. Tenebræ lucem non apprehenderunt, 2. Corint. 4. Deus qui dixit ex tenebris lucem splendescere, ipse illuxit cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, Deut. 29. Vos vidistis vniuersa, quæ fecit Dominus coram vobis in Ægypto: & non dedit tibi Dominus cor ad intelligendum, oculos ad videndũ, & aures quæ possent audire vsq; in præsentem diem, Matt. 13. Vobis datum est nosse mysteria regni cœlorum; reliqui videntes nõ vident. 1. Cor. 12. Nemo potest Iesum Dominum dicere, nisi per Spiritum sanctum, Psal. 51. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis, Matt. 16. Caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater, &c. Ioan. 1. Dedit eis potestatẽ filios Dei fieri, qui non ex sanguinibus, neq; ex voluntate viri aut carnis, sed ex Deo nati sunt. Ioan. 6. Nemo potest venire ad me, nisi pater traxerit eum, Ephes. 2. Ipsius factura sumus, creati in Christo Iesu, ad bona opera. Phillp. 1. Qui incepit in vobis bonum opus perficiet. Phil. 2. Deus est qui operatur in nobis velle & perficere, vt aliqua ipsi grata fiant, 2. Cor. 3. ἱκανότης nostra ex Deo est, non ex nobis ipsis, Iac. 1. Omne datum bonum, & donum perfectum, est desursum à patre luminum. Lucæ 24. Aperuit ipsis mentem, vt intelligerent Scripturam. Acto. 16. Deus aperuit cor Lydiæ. Idem probant precationes de donis spiritualibus, Psal. 118. Ephes. 1. Col. 1. Ita de fide Ephes. 2. Per fidem, & hoc non ex vobis: Dei donum est, ne quis glorietur. Hanc sententiam Longobardus, lib. 2. dist. 27. dicit à sanctis ita exponi, quòd fides non sit ex vi naturæ nostræ: quia Dei donum pure est. Hæc enim sunt eius verba.

Gratia quales nos inueniat.

Ex his & aliis multis Scripturæ testimoniis manifestissimum est, gratiam Dei in non renatis ante conuersionem seu renouationem, non inuenire δύναμιν, aliquam vim, aut facultatem aliquam, siue ligatam siue attenuatam, quod ad motus vel actiones spirituales pertinet: sed inuenire 1. ἀδυναμίαν, priuationem defectus & carentiam. 2. Vitiosum habitum, & deprauationem in mente, voluntate & corde, quod attinet ad inchoandas & efficiendas verè spirituales actiones. 3. Gratiam in conuersione seu renouatione, nõ ita operari, quasi reliqua sit facultas quædam ad spiritualia in corrupta hac natura, ex prima natiuitate insita & inhærens: quæ peccati quidem laqueis ita sit constricta & attenuata, vt nisi per gratiam Dei excitetur & confirmetur, non possit in actum prodire. Quando verò accedat gratia excitans & adiuuans, tunc naturalem illam δύναμιν progredi ad efficacem actum, vt possit concipere motus, & elicere actiones spirituales. Ita quidem Pontificij sentiunt & docent. Sed Scriptura non ita, sed longè aliter describit beneficium Filij Dei, ministerio verbi per Spiritum sanctũ liberantis nos à seruitute peccati, sanãtis & renouantis naturã hanc peccato deprauatam. Tradit enim, quod Spiritus sanctus in illis, quos vult conuertere, primum incipiat prauitatem illam, quam quoad motus & actiones spirituales, in mente & voluntate non renata inuenit, mortificare & auferre: deinde incipiat operari, & donare nouam vim, facultatem & efficaciam in mente, voluntate & corde, ad inchoandas & efficiendas actiones spirituales.

Et expendantur pondera verborum, quibus Scriptura vtitur in huiusmodi descriptionibus. Cor est tardum, Lucæ 24. vanum, Psal. 5. Ephes. 4. durum, Roman. 2. lapideum, Ezech. 36. illud cor Deus emollit, 2. Paralip. 34. aperit, Actor. 16. conuertit, Lucæ 1. circumcidit, Deut. 30. conterit, Esai. 57. Psal. 51. aufert cor lapideum, Ezech. 36. exterior homo corrumpitur, 2. Cor. 4. vetus homo crucifigitur, Galat. 5. vt destruatur corpus peccati, Rom. 6. sanat animam, Psal. 40. excitat à mortuis, Ephes. 1. mortuos peccatis viuificat, Ephes. 2. dat cor nouum, Ezech. 11. Renouemini spiritu mentis vestræ, Ephes. 4. interior homo renouatur, 2. Cor. 4. Vocatur regeneratio, Titum 3. renascentia, Ioan. 3. Creat cor mundum, Psalm. 50. Creati in Christo Iesu ad bona opera, Ephes. 2. Nouus homo creatur ad imaginem Dei, Ephes. 4.

Nascitur & creatur quod antea non est.

Hæc & similia Scripturæ testimonia, si conferantur ad similitudines, quibus Andradius & suam & Concilij sententiã explicat, videbit Lector luce meridiana clarius, controuersiam de libero arbitrio naturali, in rebus ad salutem pertinentibus, in Concilio Tridentino non reuocatam ad fontes Propheticos & Apostolicos: sed traditam ibi esse sententiam dissentientem à Scriptura, imò ex professo pugnantem cum multis manifestissimis Scripturæ testimoniis: sicut ipsa collatio & inspectio ostendit. Sed Andradius, vt videtur, Tridentino Cõcilio didicit, de his grauissimis doctrinæ cœlestis capitibus, magnificè quidem declamitat: sed ita, vt ne semel quidem horum & similium Scripturæ testimoniorum, quæ tam multa & illustria sunt, mentionẽ faciat. Non igitur ociosum, sed maximè necessariũ est hoc ceterum, vt vera Scripturę sententia retineatur: quę profectò clarissima est, si cæteris quęstionibus vel peregrinis, vel cognatis dextra explicatione in suũ locum sepositis, status controuersiæ, sine ambiguitate, simpliciter & planè cõstituatur.

Concilij doctrina qualis.

Docet enim Scriptura naturam humanam, sicut per peccatũ deprauata est, antequã per Spiritũ sanctum renouetur, habere quidem in iis quę sensibus & rationi subiecta sunt, in mẽte & voluntate aliquas δυνάμεις φυσικάς, naturales vires seu facultates, quibus aliquo modo potest concipere motus, & elicere actiones, proprietati mentis & voluntatis congruentes, sicut suprà dictum est. sed quod attinet ad spirituales motus seu actiones inchoãdas & efficiendas, eo modo sicut suprà dictũ est, affirmat Scriptura in mente & volũtate hominis non renati naturaliter ex prima natiuitate, non esse insitã vllam δύναμιν, vim, efficaciã aut facultatem: sed quia Adam per peccatum dona illa amisit, iam propagari ἀδυναμίαν in omnes homines, qui ex immũdo semine nascuntur. Deinde huic defectui & ἀδυναμίᾳ, coniunctam iam esse in hac naturę corruptione, contrariam prauitatem & inclinationẽ: Spiritum sanctum verò, naturam corruptam ita sanare & renouare, quòd incipit prauitatem illam mortificare, & loco defectuum efficere in mente & voluntate, nouam δύναμιν, vim, efficaciam aut facultatem, vnde sequantur motus & actiones spirituales.

Renouatio nostra, quomodo fiat.

ritudes, hoc est, operatur velle, posse, & facere. Haec vero dona, Spiritus sanctus operatur per medium seu organū verbi, si legatur, audiatur & cogitetur: quod homo & debet, & aliquo modo potest facere. Nec infundit illas qualitates, sicut liquor in dolium infunditur: sed ita vt sequātur motus & actiones in mente & voluntate. Quando igitur Spiritus sanctus per verbum cœpit naturam sanare, accensa aliqua scintilla efficaciae & facultatis spiritualis, licet renouatio nō statim fit perfecta & absoluta, sed in magna infirmitate tantum inchoata: tamen tamē nec mens nec voluntas est ociosa, sed aliquos habent nouos motus: quos etiam debēt exercere meditando, orādo, conando, luctādo, &c. Sed illae spirituales efficaciae, spirituales illi motus, quantumuis tenues, non oriuntur, non nascuntur vel ex toto, vel ex parte, ex naturalibus potentiis, quas mens & voluntas ex prima natiuitate habēt: sed sunt dona, operationes & effectiones Spiritus sancti in nobis. Et ad primam effectionē spiritualis efficaciae & facultatis, ad spirituales actiones in nobis, mēs & voluntas ex naturalibus suis viribus effectiue nihil cōferunt. Simpliciter enim retinendae sunt hae sententiae: Non à nobis ipsis, tanquam ex nobis ipsis: sed à Deo est idoneitas nostra. Sine me nihil potestis. Quid habes, quod nō accepisti? Quando vero scintilla aliqua illius efficaciae per spiritum in nobis accensa est, tunc aliquid agit in spiritualibus rebus & mens & voluntas in homine. Sed quaestio est, vnde habeat, quod & vult & potest aliquid agere? Ex Spiritu sancto renouationis, qui operatur velle & facere, à quo est *ipsum* cogitandi salutaria.

Et ipsa lucta carnis & spiritus, veteris & noui hominis in renatis, illustre ostendit discrimen actionum, quae authorem & donatorem habent Spiritum sanctum, & quę oriuntur seu nascuntur ex naturalibus liberi arbitrij viribus, quod attinet ad res spirituales.

Gratia operās & cooperans. Omnino igitur in Ecclesia retinenda est vera & vtilis Augustini distinctio, inter gratiā operantem & cooperantem. De gratia & libero arbitrio, ca. 17. inquit: Quis etsi paruā dare cœperat caritatem, nisi ille qui praeparat voluntatē, & cooperando perficit, quod operādo incipit. Quoniā ipse vt velimus, operatur incipiens, qui volentib. cooperatur perficiens. Phili. 1. Vt ergo velimus, sine nobis operatur: cum autē volumus, & sic volumus, vt faciamus, nobiscum cooperatur: tamen sine illo vel operante vt velimus, vel cooperante cū volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. De correptione & gratia ca. 2. Non se itaq; fallant qui dicunt: Vt quid nobis praedicatur & praecipitur, vt declinemus à malo, & faciamus bonum: si hoc nos nō agimus, sed id velle & operari Deus operatur in nobis? sed potius intelligant, si filij Dei sunt, spiritu Dei se agi: vt quod agendum est agant, & cum egerint, illi à quo aguntur, gratias agant, aguntur enim vt agant, nō vt ipsi nihil agant. *De mandatis Dei vt bona agamus.* De gratia & libero arbitrio ca. 16. Certū est, nos velle cum volumus: sed ille facit vt velimus, de quo dictum est: Deus est qui operatur in vobis velle. Certum est, nos facere cum facimus: sed ille facit vt faciamus, praebendo voluntati vires efficacissimas, qui dixit: Faciā vt faciatis. Quid hoc aliud est, nisi: Auferam à vobis cor lapideum, vnde non faciebatis: & dabo carneum, vnde faciatis, &c.

De dogmatibus Eccles. ca. 32. Deus agit in nobis vt velimus & agamus. nec ociosa in nobis esse patitur, quae exercenda, non negligenda dedit, vt & nos cooperatores simus gratiae Dei, ac si quid in nobis ex nostra remissione languescere viderimus, ad illum solicite recurramus, qui sanat omnes languores nostros. De corrcep. ca. 12. Si in tanta infirmitate vitae huius, in qua tamen virtutem perfici oportebat, renatis relinqueretur volūtas sua, vt in adiutorio Dei perseuerent si vellent, nec Deus in eis operaretur vt vellent, inter tot & tantas tentationes, infirmitate sua voluntas ipsa succumberet. Subuentum est ergo infirmitati voluntatis humanae, vt diuina gratia indeclinabiliter & inseparabiliter ageretur: & ideo quamuis infirma, nō tamen deficeret, neq; aduersitate aliqua vinceretur. De bono perseuerātiae ca. 13. Nos ergo volumus: sed Deus in nobis operatur velle. Nos ergo operamur: sed Deus in nobis operatur & operari, pro bona sua volūtate. Hoc nobis expedit & credere & dicere: hoc est pium, hoc verum, vt sit humilis & submissa confessio, & detur totum Deo. Cogitantes credimus, cogitantes loquimur, cogitātes agimus quicquid agimus; quod autem attinet ad pietatis viam & verum Dei cultum, non sumus idonei ex nobis ipsis cogitare aliquid, tanquam ex nobis ipsis: sed sufficientia nostra ex Deo est. Et ca. 6. inquit: Tutiores viuimus, si totum Deo damus: non autem nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus.

Has Augustini sentētias ideo adscripsi: vt ostendam, nos hanc de libero arbitrio doctrinam, non ita tradere, vt alatur & confirmetur in hominibus desidia, securitas & contumacia. Inculcamus enim illud: Videte ne in vanum gratiam acceperitis.

Sed ideo illam retinere cupimus, vt filio Dei medico nostro, sua tribuatur gloria. Neq; enim intelligi aut considerari potest magnitudo beneficiorum ipsius, nisi miserias nostras foliis ficuum palliatas, verbo autem Dei nudatas, agnoscere discamus. Et quando tale aliquod donum habemus, ne de nostris viribus gloriemur: sed illi gratias agamus, qui operatur velle & facere: & si quid deest, vt in occasione ad ipsum confugiamus. Ne etiam securi excutiamus talia dona, quae scimus Spiritum sanctum in nobis operari: sed vt reuerenter illa cōfessemus, & exerceamus. Et in nostra magna infirmitate, hanc habemus consolationem: quia non nostrae vires, sed Spiritus sanctus inchoauit in nobis bonum illud opus, perficiet ergo. Philippens. 1. *Vtilitas huius doctrinae.* Ita accendit haec doctrina in nobis fidem, spem, inuocationem, gratiarum actionem, timorem Dei, & diligentiam in exercendis illis donis diuinis: quae Augustinus ideo solet quasi per gradus enumerare, vt gratiam Dei rectius agnoscere & considerare possimus. Numerat posse, velle & facere, cogitare, desiderare, expetere, accipere. Inquit etiam de Ecclesiasticis dogmatibus cap. 17. Sancta cogitatio, bonum propositum, pium consilium, omnisq; motus bonae voluntatis, ex Deo est: quia per illum aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus.

Gratia praeuenia. Eodem modo gratiae varias tribuit Augustinus appellationes, vt eam ipsam illustret, & quasi gradus conuersionis ostendat. Vocat enim gratiam praeuenientem, praeparantem, liberantem, operantem: deinde gratiam subsequentem, cooperātem, *…* adiuuantem bonum perseuerantiae, &c.

AVGVSTINI SENTENTIA DE LIBERO arbitrio, & quomodo Andradius eam deprauet.

Haec sunt simplicis, perspicua & vera, ex mani-

festis Scripturæ testimoniis extructa: & non est dubium, hanc etiam esse perpetuam Augustini sententiam. Sed huic luci Andradius conatur nebulas offundere. Augustinus enim scripto peculiari libello, copulat gratiam & liberum arbitrium. Et dicit: Vbi ad aliquid faciendū vel non faciendum, in diuinis monitis opus voluntatis exigitur, satis liberū demonstratur arbitrium. Item: Ad gratiam Dei necesse est accedere consensum nostrum: vt bonum nostrum non sit ex necessitate, sed voluntarium. Ergo aliquid quantulumcunq; sit facultatis ad res spirituales, tribuendum est libero arbitrio, quod ipsi naturaliter ex prima natiuitate insitum sit. Sed remotis æquiuocationibus, explicatio non est obscura, quid Augustin. velit: Quæ enim Deus in verbo suo nobis præscribit, vt agnitionem sui, contritionem, fidem, spem, charitatem, patiētiam, inuocationem, obedientiam, &c. talia sunt, quæ sine motu & actione mentis & voluntatis nec inchoari, nec effici possunt. Sine mente enim & intellectu, nemo aliquid intelligit, cogitat aut iudicat: sine volūtate nemo desiderat, expetit, petit, quærit, conatur, luctatur, &c. Multa inquit Augustinus, homines nolentes agunt: sed credere nisi volens, nemo potest. Velle autem, proprium est voluntatis. Hoc igitur extra omnem controuersiam, ipsa rei euidētia manifestum est. Num vero Augustinus inde concludit, mentem & voluntatem hominis, per se & ex se, hoc posse præstare, quod verbū Dei præcipit? Nequaquam. Sed ex Scriptura prolixe probat, mētem & voluntatem hominis non renati, naturaliter ex prima natiuitate non habere virtutem, efficaciam & facultatem inchoādi & efficiendi spirituales motus & actiones, sicut in verbo Dei præcipiuntur. Quia tamen Deus verbum suum non frustra generi humano patefacit, addit Augustinus, gratiā Dei hoc quod natura non potest, efficere & operari in homine. Operatur autem gratia conuersionē, non alibi quam in mente, voluntate, & corde hominis. Corde enim creditur, Roman. 10. ex animo obeditur, Rom. 6. Mente agnoscitur salus, Ephes. 1. Non autem ita operatur in voluntate hominis, sicut lapides voluuntur, & inanimata impelluntur: ita vt in spiritualibus, mens & voluntas renatorum gratia diuina rapiantur, sine motu aliquo mentis & voluntatis, intelligente & voluntario.

Scriptura enim diserte affirmat, renatos in rebus spiritualibus agnoscere, scire, credere, assentiri, desiderare, vel conari, luctari, &c. quæ extra controuersiam sunt actiones mentis & volūtatis. Sed illas actiones, mens & voluntas ex suis viribus nec inchoare, nec præstare potest. Propter hanc igitur causam, gratia mentem illuminat, voluntatem cōuertit & mutat, præbendo nouam efficaciam & nouas facultates: vt ex ignorantibus fiant intelligentes, ex nolentibus fiant volentes: atq; ita in cōuersione mens & voluntas, id quod ex viribus naturalibus antea non poterant, incipiant iam ex dono, & per operationem spiritus renouationis, habere motus & actiones spirituales, intelligendo, cogitando, iudicando, desiderando, conando, luctando, volendo, faciendo, &c. Hanc esse Augustini sententiam, certum est. Ita enim inquit de peccatorū meritis li. 2. c. 5. Nō solis votis agendum est, non subinferatur ad bene viuendum etiam nostræ efficacia voluntatis: quia non sicut in lapidib. insensatis, aut sicut in iis, in quorū natura rationē voluntatemq; non condidit, salutem nostram Deus operatur in nobis. Illud vero capite sequenti explicat. Coniungit enim gratiam & liberum arbitrium. Sed mox adducit: Ipsum quoque liberum arbitrium ad Dei gratiam, hoc est, ad Dei dona pertinere nō ambigo: nec tantum vt sit, verumetiam vt bonum sit, id est, ad facienda mandata Domini conuertatur. Vides Lector, Augustinum loqui non de voluntate non renata, sed quæ iam cōuersa est, & cœpit fieri bona. Et Hypognost. 3. inquit: Nemo sic de gratia confidat, tāquam Deus liberi arbitrij eius quod per mortē filij sui reparauit, opera non requirat: imo vigilet, quærat, petat, pulset, &c. Ita de gratia & libero arbitrio, cap. 2. Cum aliquid secūdum Deum operatur, non alienet hoc à propria voluntate. Ne vero quis existimet ipsum loqui de propriis, hoc est, de naturalibus viribus voluntatis, ca. 16. inquit: Certū est nos velle & facere cum volumus & facimus: sed ille operatur velle & facere, præbendo voluntati vires efficacissimas, de quo scriptū est: Deus operatur in nobis & velle & facere. Et de prædestinatione sanctorum ca. 3. fatetur errorem esse, sicubi dixerit, vt prædicato Euangelio consentiamus, nostrum esse proprium, & nobis ex nobis esse. Et postea addit, quod dixerat, Nostrum est credere & velle: ita esse intelligendum, quod vtrunq; sit Dei qui præparat voluntatem, & vtrumque etiam sit nostrum: quia non fit nisi volentibus nobis. Illud vero ita explicat ad Bonifaciū li. 1. c. 19. Christus non dicit, Duxerit, vt illic aliquo modo intelligamus præcedere volūtatem: sed dixit, Traxerit. Quis autē trahitur, si iam volebat? & tamen nemo venit nisi velit. Trahitur ergo miris modis vt velit, ab illo qui nouit intus in ipsis hominum cordibus operari: non vt homines (quod fieri non potest) nolentes credāt, sed vt volentes ex nolentibus fiant. Et in Enchiridio cap. 32. Nolentem præuenit vt velit, volentem subsequitur ne frustra velit. Cōtra 2. epist. li. 4. ca. 6. Pelagius dicit, gratiam adiuuare bonum cuiusq; propositum, non tamen reluctanti studium virtutis immittere. Augustinus vero respondet: Posset bene intelligi, si non ab istis quorum sensus notus est, diceretur. Reluctanti enim, prius aditus diuinæ vocationis, ipsa Dei gratia procuratur: ac deinde in illo iā non reluctante, spiritus virtutis accēditur. Ita Ambrosius de Vocatione gentium, lib. 2. ca. 9. Quod gratia à multis refutatur, ipsorum est nequitia: quod autem à multis suscipitur, & gratiæ est diuinæ, & voluntatis humanæ. Nulla enim species cuiusq; virtutis occurret, quæ vel sine dono diuinæ gratiæ, vel sine consensu nostræ voluntatis habeatur. Sed audi, quomodo hoc explicet. Ipsa enim gratia, hoc omni genere medendi & auxiliandi agit, vt in eo quē vocat, optimam sibi receptricem & famulā donorum suorum præparet volūtatem. Et li. 1. c. 9. Licet insit homini nolle bonum, tamē nisi donatū non habet bonum velle: illud contraxit natura per culpam, hoc recipit natura per gratiā. Et hoc est quod Augustinus inquit: Per gratiam nō tollitur humana voluntas, sed mala mutatur in bonā: & cum bona facta fuerit, adiuuatur. Idem etiam vult Prosperi sententia: Liberum arbitrium naturaliter homini inditum, manet in natura: sed qualitate & conditione mutatum, per mediatorem Christum, qui ipsam voluntatem, ab eo quod peruerse volebat auertit, & in id quod ei bonum esset, velle, cōuertit.

Augustinus.

Prosperi sententia.

Hæ explicationes manifestissime ostendunt, quod Augustinus non tribuat voluntati efficaciam, aut facultatem aliquam ad actiones spirituales,

tuales, quam naturaliter ex prima natiuitate habeat: sed tantum illam, quam ex dono & operatione spiritus renouationis accepit.

Pontificij vero hoc ita inuertunt, quasi gratia tantum moueat & excitet, voluntas vero ex se habeat consentiendi facultatē. Sed Augustinum plane diuersum sensisse iam ostendimus. Et vtile est, Lectorem cōsiderare, quam mala fide Patrū scripta tractentur à Pontificiis. Augustinus inquit, cōsentire & dissentire, proprie esse voluntatis: sicut dicimus intelligere proprium esse mētis, velle voluntatis. Illa sententia postea ita deprauata est: consentire in spiritualibus, esse propriæ volūtatis: hoc est, ex propriis viribus. Quantum vero intee hæc duo intersit: consentire est proprie voluntatis, & propriæ voluntatis: manifestum est.

Andradum iuuat solo Augustino. Nulla autem alia habet argumenta Andradius; pro sua sententia, quam hāc Augustini disputationem, cui Augustinus talem titulū facit. De gratia & libero arbitrio. Et si intelligeret Andradius, actiones voluntatis renatæ quas habet & accepit, nō naturaliter in prima natiuitate, sed in regeneratione ex dono & operatione Spiritus sancti, sicut Augustinus disputat: nulla esset inter nos controuersia. Certū enim est, Spiritum sanctū in conuersione nō abolere, destruere aut extinguere potētias animę, quæ vulgo ita vocantur: sed sanat & renouat illas, & quidem ita, quod prauitatem adhærentē illis mortificat & aufert, vt illis organis renouatis & præparatis, vti possit ad motus & actiones noui hominis.

Nullo modo enim vel probamus vel sequimur Manichęorum deliria, qui finxerunt quosdam homines esse ἀλύτους hoc est, naturā in quibusdam per peccatum ita corruptam, vt ne quidē per gratiam & operationem Spiritus sancti conuerti, reformari, & renouari possit. Recte enim dicit Augustinus, ad articulos falso sibi impositos, articulo 6. Hoc inter malos homines distat & dæmones, quod hominibus etiam valde malis superest, si Deus misereatur, reconciliatio: dæmonibus autem nulla seruata est conuersio. Recte & hoc contra Manichæos dicit, de Ciuit. Dei li. 14. ca. 11. conuersionem fieri nō detracta substantia animæ, vel vlla eius parte sublata, sed ea quæ vitiata ac deprauata fuerat, sanata atque correcta. Nam sicut dicit contra Iulianum li. 4. c. 3. Gratia Dei per Iesum Christum Dominū nostrum, non lapidibus aut lignis pecudibusq́; pręstatur. Carent enim subiectis, mente scilicet & voluntate: in quibus Deus ordinario modo, per verbum & Sacramenta agere solet, & in quibus necesse est fieri conuersionem: Hæc vero non ita intelligenda sunt, sicut Pelagius cōtendebat, quasi ante gratiam conuersionis seu renouationis, sit in natura corrupta, generositas aliqua, δύναμις, inchoatio, habilitas, dispositio, facultas, aut quomodocunque appelletur, ad inchoandas & præstandas actiones spirituales. Ita enim dici posset. Habes aliquid, quod ex gratia renouationis seu conuersionis non accepisti. Quod Augustinus vt Pelagianum detestatur. Et de gratia Christi, li. 1. ca. 18. recitat, & refutat illa verba Pelagij: Habemus possibilitatem vtriusque partis à Deo insitam, velut quandam (vt ita dicam) radicem fructiferam atq; fœcundam: quæ ex voluntate hominis diuersa gignat & pariat, & quæ possit ad proprij cultoris arbitrium, vel nitere flore virtutum, vel sentibus horrere vitiorum. Hæc Pelagius. Augustinus vero contra Iulianum lib. 2. de sentētia Ambrosij dicit: naturam humanam etiam istam, quæ sub peccato nascitur, & cuius ortus in vitio est, esse iustificationis capacē: sed per gratiam Dei. & lib. 4. cap. 3. dicit humanam substantiam caparem esse diuinorum donorum. Non autem, sicut bonum ingenium dicitur capax esse omnium disciplinarum, propter insitam φυσικὴν δύναμιν: sed per gratiam Dei, inquit, quia est natura rationalis: in qua Deus per verbum & Sacramenta pro bona sua voluntate, potest operari velle, vt mala voluntas cōuertatur in bonam. Ita Lutherus etiā loquitur Tom. 1. pag. 236. Quando sancti Patres liberum arbitrium defendunt, capacitatem libertatis eius prędicant: quod scilicet verti potest ad bonum, per gratiam Dei: & fieri reuera liberum ad quod creatum est. Et alibi vocat capacitatem passiuam.

Irenæus lib. 5. dicit carnem humanam capacem esse donationis Dei, hoc est vitæ æternæ: quia nutriatur carne & sanguine Christi. Lib. 4. ca. 24 dicit hominem esse receptorium bonitatis Dei: & in Deo intentum, semper proficit ad Deum. Neque enim Deus cēssat benefaciendo, & locupletādo, nec homo cessat beneficium accipere, & ditari à Deo. *Irenæus.*

Et pulchra est sententia, siue Ambrosij, siue Prosperi, de vocatione gentium li. 2. ca. 9. Ipsa gratia, omni genere medendi atque auxiliandi hoc agit, vt in eo quem vocat, optimam sibi receptricem & famulam donorum suorū pręparet voluntatem. Hęc vero diligenter distinguenda & explicāda esse, Scriptura suo exemplo monet & ostendit. Vtitur enim verbo δέχεσθαι, quando dicit verbum & gratiā Dei accipi oportere. Acto. 8. Iac. 1. 2. Cor. 6. Vnde vero homo illam capacitatem habeat, ponit & negatiue & affirmatiue. Animalis enim homo, ea quæ spiritus sunt, οὐ δέχεται. 1. Cor. 2. Deus vero est qui operatur & vt velimus, & vt possimus verbum & gratiam Dei capere. Alias manet quod Ioh. 8. Christus dicit: Verbum meum οὐ χωρεῖ: nō inuenit aut habet locum in vobis, quo capiatur. Hæc diserte & accuratè sunt explicanda. Pelagius enim sicut de possibilitate, ita & de capacitate abusus est ęquiuocatione vocabuli, De gratia & peccato originis, ca. 13. *Ambrosius.*

Et Iustinus Apologia prima non satis circumspecte loquitur, vbi sententiam illam, quod angelorum & hominum genus sit δεκτικὸν virtutis & vitij, ita explicat: Non enim laude dignum esset, nisi haberet δύναμιν ἐπ' ἀμφότερα τρέπεσθαι, Intelligit capacitatem, potentiam, vim, facultatem aut efficaciam naturalem: qua homo possit, sicut ad malum, ita etiam ad bonum se vertere. Sed quid de hac sententia Augustinus iudicet, notum est.

Et hæc sunt potissima Andradij argumenta: quę recte declarata, nihil iuuant illam cuius patrocinium suscepit, sententiam: sicut manifestum est, si omnes illæ disputationes referantur ad statum cōtrouersiæ, quem supra exposuimus. Reliqua vero, quæ agitari solent argumenta, obiter tātum attingit: quorum plana & expedita est explicatio, si adhibeatur illa quæ vera & necessaria est distinctio: quod scilicet primo quædam scripturæ sententiæ loquuntur de libertate naturæ integræ ante lapsum. Secundo, quædam de ipsa substantia mentis & voluntatis. Tertio, quædam loquuntur, de qualicunq; illa libertate, quam in illis rebus quæ sensibus aut rationi subiectæ sunt, voluntas adhuc habet. Quarto, quædam loquuntur de contingentia in actionibus vitiosis. Quinto, quædam loquuntur de voluntate, quæ cœpit renouari & liberari. Quando enim Deus operatur velle, tūc volumus.

Et renati habent potestatem ad inchoandas & efficiēdas actiones spirituales. Sed illa potestas ex libero arbitrio nulla est, nisi detur desuper per spiritū renouationis: sicut Augustinus contra duas epistolas Pelagianorum li. 2. c. 5. loquitur. Secūdo, in multis Scripturę sententiis, menti & voluntati hominis aliquid præscribitur & iubetur: quod si non habeat potestatem obediendi, videri posset Deus illudere nostræ calamitati, ac si herus seruo, quē videat luxatis pedibus ingredi non posse, multa pręcipiat, & extrema minitetur, nisi pareat. Aut si quis ad cœcū dicat: Si volueris vidēre, inuenires thesaurum. Sed Augustinus respondet de gratia & libero arbitrio, ca. 16 Magnū aliquid Pelagiani se scire putant, quādo dicunt: Nō iuberet Deus, quod sciret ab homine non posse fieri. Quis hoc nesciat: Sed ideo iubet aliqua quæ non possumus, vt non nouerimus quid ab ipso petere debeamus. Ex lege enim præcipiēte & prohibente, non est agnitio virtutis & potentiæ nostræ: sed peccati agnitio, hoc est, ἀδυναμίας & deprauationis. Et tamē nō frustra iubetur: petitur enim gratia, quæ operatur vt velimus & faciamus. Ita Augustinus ibidē inquit: Meminerimus ipsum dicere, Facite vobis cor nouū, & spiritum nouū qui dicit, Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum dabo vobis. Quomodo ergo quod dicit, Facite vobis: hoc dicit, Dabo vobis? Quare iubet, si ipse daturus est. Quare dat, si homo facturus est? nisi quia dat quod iubet, & iuuat vt faciat cui iubet. Per gratiam enim fit, vt sit homo bonæ volūtatis, qui prius fuit voluntatis malæ: per hanc etiā fit, vt ipsa bona voluntas quæ iam esse cœpit, augeatur, &c. Contra 2. epistol. Pelagia. li. 2. ca. 10. Nihil in Scripturis sanctis homini à Deo video iuberi, propter probādum liberum arbitrium, quod non inueniatur vel dari ab eius bonitate, vel posci propter adiutorium gratiæ demonstrandum. Septimo obiicitur, quod in Scriptura multæ sunt admonitiones, exhortationes, correptiones, &c. Illæ vero videntur ociosæ, inutiles, & non necessariæ, si non est in homine facultas quædam naturalis, ad actiones spiritnales inchoādas & efficiēdas. Respōdet Augustinus: O homo, in præceptione agnosce quid debeas habere: in correptione agnosce, tuo te vitio nō habere: in correptione agnosce, vt accipias quod vis habere. Et verbum admonens, exhortans, corripiens, est medium seu organon, per quod Spiritus sanctus volūtatem conuertit, renouat, &c. Correptiones igitur etiam non renatorum, non sunt ociosæ. In renatis vero principia donorū quæ à Spiritu sancto acceperunt, suscitantur, cōseruantur & augentur per admonitiones & correptiones, ne effundantur, sed crescāt & augeantur. Hæ explicationes veræ, simplices & planæ sunt: nec à nobis primum excogitatæ sunt, sed à veteribus, ab Augustino præsertim traditæ.

Augustinus.

QVAM INSIDIOSE POSITA SINT *Tridentina Decreta de Libero arbitrio.*

His ita explicatis, Lectori paucis iam ostendam, quam insidiose Canones Concilij ludant meris æquiuocationib. Vnde colligi poterit, quale ibi studium fuerit veritatis: cum ideo inuehant tenebras æquiuocationū, ne veritas per se manifesta emergere possit. Canone quinto, dicunt anathema illis, qui sentiūt liberum hominis arbitrium, post Adæ peccatum amissum & extinctum esse: nō autem explicant, quid vocabulo liberi arbitrij intelligant. Nam si intelligatur ipsa substantia mentis & volūtatis, vel libertas in rebus externis, aut in actionib. vitiosis: manifestum est liberum arbitrium non esse omnino extinctum & amissum. Si autem intelligatur potentia, vis aut efficacia ad inchoādas & efficiendas actiones spirituales: aut talis libertas, quę æquam habeat potestatē sicut ad mala, ita & ad bona: iā in præcedētibus ostendimus, quid ex Scripturæ testimoniis recte responderi possit. Et cum tam variæ sint æquiuocationes: Postulant tamen reuerendi Patres, vt sine distinctione in genere, sub anathematis interminatione confiteamur, hominē post lapsum retinuisse liberum arbitrium: non autem vel de substantia mentis & voluntatis, nō de libertate disciplinæ in rebus externis, nec de cōtingentia in actionibus vitiosis potissimum pugnant. Ita enim quod ad nos attinet, nullam haberēt causam fulminandi anathematis: sed de potentia, vi & efficacia naturali ad actiones spirituales, certamen est. Illam vero quæstionem expressis verbis verentur proponere, cum Scripturæ testimonia nimium sint manifesta. Vtuntur itaque artificio æquiuocationis: An liberum arbitrium per peccatum prorsus sit extinctum & amissum. Ita in ca. 1. vbi loquūtur de vi naturę in gentibus, addunt: Tametsi in eis liberum arbitrium minime extinctum esset, licet viribus attenuatum & inclinatum. Hæc verba si de externa rationis disciplina intelligerent, nulla esset inter nos controuersia. Sed hoc volunt, liberi arbitrij naturales vires ad inchoandas & efficiendas actiones spirituales, licet sint attenuatę & inclinatæ, minime tamen vel in Gentibus, vel in Iudæis non renatis extinctas esse.

Nec nouus est hic æquiuocationum ludus in vocabulo Liberi arbitrij. Luserunt enim illum & olim Pelagiani. Et obseruet Lector, quomodo Augustinus ad illas æquiuocationes respondeat. Ad Bonifacium lib. 1. ca 3. Arbitrium in bono liberum non erit, quod liberator nō liberauerit: sed in malo liberum habet arbitrium. Ibidem: Hæc voluntas quæ libera est, in malis quia delectatur malis: ideo libera in bonis non est, quia liberata nō est. De gratia lib. 1. ca. 15. Semper est in nobis voluntas libera, sed non semper est bona. Aut enim à iustitia libera est, quando seruit peccato, & tūc est mala: aut à peccato libera est, quando seruit iustitiæ & tunc est bona: sed per gratiam fit, vt sit homo bonę voluntatis, qui prius fuit voluntatis malæ. De Correptione & gratia ca. 1. Liberum arbitrium, & ad malum & ad bonum faciendum, confitendum est nos habere. Sed in malo faciendo, liber est quisque iustitiæ & seruus peccati: in bono autem liber esse nullus potest, nisi fuerit liberatus, Iohan. 8.

Et cum Pelagiani argumenta ex vocabulo liberi arbitrij non amissi vrgerent, Augustinus opposuit alias appellationes, ex Scriptura sumptas. Ad Bonifacium li. 3. ca. 8. Liberum arbitrium captiuatum, non nisi ad peccatum valet, ad iustitiam vero nisi diuinitus liberatum, adiutumq́;, non valet.

De verbis Apostoli, sermone 11. Ad male agendum habes sine adiutorio Dei liberam volūtatem, quanquam illa non est libera, à quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est.

Contra Iulianum libro secundo, Hic vultis hominem perfici atque vitam Dei dono, & non libero, seu potius seruo propriæ voluntatis arbitrio. Epistola 105. ad Vitalem: Liberum arbitrium ad diligendum Deum, primi peccati granditate

perdi-

perdidimus. In Enchiridio cap. 30. Libero arbitrio male vtés homo, & se perdidit, & ipsum. Sicut enim qui se occidit, vtiq; viuendo se occidit: ita cum libero peccaretur arbitrio, victore peccato amissum est & liberum arbitrium. A quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est. Quæ sententia cum vera sit, qualis quæso potest serui addicti esse libertas, nisi quando eum peccare delectat?

De verbis Apostoli, sermone 2. Verum est, magnas liberi arbitrij vires homo cum conderetur accepit: sed peccando perdidit. Epistola 89. Libertas sine gratia, nihil est nisi contumacia, non libertas. Vere enim liberi eritis, si filius vos liberauerit.

Vocabula quidem infirmationis, attenuationis & inclinationis, scio extare in concilio Arausicano: sed ibi in iis, quæ ad salutem pertinent, omnia detrahuntur vigori naturæ, & tribuuntur gratiæ. Et Canone 13. dicitur: Liberum arbitrium amissum, nisi à quo potuit dari, non potest reddi.

Tridentinum vero Concilium sub illis verbis suas occultat insidias, quod in homine nō renato, reliquæ adhuc sint ad spirituales actiones aliquæ vires, licet valde attenuatæ & inclinatæ. Consideret igitur Lector, quam insidiose ludant æquiuocatione vocabulorum,

Ita cum dicunt: quia necesse sit hominem assentiri, & recipere gratiam: ideo hominem ipsum, non omnino nihil agere, recte possumus cum Augustino respondere: Posset bene intelligi, si non ab istis, quorum sensus notus est, diceretur: Addatur enim, hominem ipsum velle & posse assentiri, recipere & agere in conuersione, siue in rebus spiritualibus: non ex suis naturalib. viribus, siue ex toto, siue ea parte habere: sed accipere ab illo, qui operatur velle & facere. Et nihil erit controuersiæ. Certum enim est, nos velle assentiri, recipere, agere, &c. sed Deus operatur velle & facere. Quid enim habes, quod non accepisti. Quam sentētiam de donis naturalibus intelligere, Augustinus ostendit Pelagianum esse. Cum igitur paucis verbis has æquiuocationes facile potuissent euoluere: quid existimamus causæ esse, quod maluerint illis generalitatib. ludere: nisi vt sub illis cothurnis vtriq; pedi aptis, antiquam sententiariorum fabulam, spectatoribus non animaduertentibus, in theatrum reducere possent?

Illud vero quod serio probare laborant, hominem posse dissentire, & gratiam quando offertur abiicere: nimis proh dolor, verum est. Neque enim fingimus, gratiam in conuersione ita obtrudi voluntati, vt velit nolit cogatur eam habere: sicut cum stigma corpori inuritur: sed hoc dicimus, quod donum & operatio Spiritus sancti sit, vt gratia cum desiderio, delectatione & gaudio recipiatur. Vt autem repudietur, abiiciatur & effundatur, carnis nostræ prauitas & malitia est.

Illud etiam non satis explicate dictum est, liberum arbitrium hominis à Deo motum & excitatū, cooperari assentiendo, Deo excitante & vocante. Omnino enim Augustini distinctio inter gratiam operantē & cooperantem, diserte explicanda est: An scilicet liberum arbitrium, naturalibus suis viribus cooperetur Deo: ita vt cum Deus operatur in nobis velle & assentiri, naturalis quædam vis seu efficacia veteris hominis cooperetur, ad producēdū illud velle seu assensum illum. Siue quando gratia mouet & excitat voluntatem, quod tunc ea naturalibus viribus voluntatis assensus emergat. Augustinus certe dicit: Vt velimus, Deus operatur sine nobis, sicut supra explicatum est. Acceptis vero primitiis donorum spiritualium, voluntatem renatam esse συνεργὸν Dei, illis facultatibus quas à spiritu regenerationis accepit, nullum est dubium.

Augustini distinctio inter gratiam operantē & cooperantem.

Obseruanda præterea est insidiosa æquiuocatio in verbo adiuuandi. Augustinus præclare dicit de Correptione & gratia ca. 1. Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Non ita, vt cum quisque fuerit à peccati damnatione liberatus, iam non indigeat liberatoris sui auxilio: sed ita potius, vt ab illo audiens, Sine me nihil potestis facere: dicat ei & ipse, Adiutor meus esto.

Item in Enchiridio: Hominis voluntatem adiuuat præparatam, & præparat adiuuandam. Sed sub illo verbo adiuuandi, Pelagius venenū suū insidiose occultabat. Dicit enim apud Augustinum li. 1. ca. 19. ad Bonifacium: In omni opere bono hominem semper adiuuari à gratia. Et li. 4. ca. 6. gratiam adiuuare vniuscuiusq; bonum propositū. Hoc sine scrupulo, inquit Augustinus, acciperetur. Sed Pelagius inde texebat tale argumētum. Qui adiuuatur, ipse vna cum adiuuante aliquid agit & operatur. Atqui voluntas non renata, adiuuatur à gratiis. Ergo ex se aliquid confert, & viribus suis naturalibus, quas habet ex prima natiuitate, aliquid cooperatur ad conuersionem. Augustinus vero respondet li. 3. c. 4. ad Bonifaciū: Tempore veteris Testamenti in iis, qui secundum promissionem filij erant; Spiritum sanctum non solum adiutorem (quod Pelagiani dogmati suo sufficere existimant) verū etiam largitorem fuisse dicimus virtutis, quod isti negāt. Et li. 2. ca. 9. Hominis bonum propositum adiuuat quidem subsequens gratia: sed nec ipsum esset, nisi præcederet gratia. Adiuuantem igitur gratiam Augustinus tunc primum ponit, quando sine veteris hominis cooperatione gratia præueniens operata est velle. Tūc enim adiuuat ne frustra velimus. Hac adhibita consideratione, inspiciat Lector decreta Tridentina, & agnoscet, quam generaliter & insidiose, sine iusta & necessaria distinctione vtantur verbo adiuuandi. Nec calumniose verba torquemus. Ex Andradio enim interprete concilij didicimus, quam sententiam sub illis verborum inuolucris texerint. Nam & Cassiani manifeste Pelagianas sententias quas contra Iesuitas notaueram, quas Prosper iusto scripto grauiter refutauit, quarum etiam quædam in Arausicano Concilio diserte dānatæ sunt, Andradius Tridentini in ipso concilio publice defendit, nempe: Deus eum in nobis ortum bonæ voluntatis viderit, quam vel ipse plantauit, vel nostro conatu viderit emersisse, confestim illuminat, confortat, &c.

Argumētum Pelagij.

Responsio Augustini.

Item: Euidenter apparet etiam per naturæ bonum, quod beneficio creatoris indultum est, nonnunquam bonarum voluntatum prodire principia. Item: Dubium videtur, an quia initium bonæ voluntatis præbuerimus, Deus misereatur nostri, an vero econtra. Vtrumq; enim recipiendum est, vt in aliis voluntatem gratia præueniat, in aliis voluntas gratiam, &c. Hæc Cassianus. Vt autem imperitum Lectorem Andradius fallat, Paphnutij quasdam sententias, quæ extant in 3. collatione recitat: cum de illis quas ex 13. collatione Prosper refutauit, respondere deberet.

Exagitant etiam illud quod Lutherus dicit, hominem ad regenerationem, renouationem, seu conuersionem habere se mere passiue. Et sane hæc phrasi

De eo quod Lutherus dicit hominem in cōuersione habere se pure passiue.

phraſi offendi poſſet aliquis, qui non eſt aſſuetus modis loquendi, qui Scholaſticis Scriptoribus vſitati ſunt: quaſi ſenſus ſit, Spiritum ſanctum ita operari conuerſionem, vt in voluntate quæ renouari cœpit, nulli omnino ſequantur noui motus; ſed plane ſit ocioſa & iners, & tantum bruta agitatione percellatur & protrudatur. Quod Luthero nunquam in mentem venit. Theologos vero, qui in Tridentino Concilio adhibiti fuerũt, quia & enutriti ſunt, & conſueuerunt in illo genere dicendi, quod Scholaſticis Scriptoribus vſitatum eſt, non eſt dubium, bene intellexiſſe quid ſit, mere paſſiue ſe habere, ſed cauillandi ſtudium non potuerunt diſſimulare: præſertim cum ſuam de naturalibus liberi arbitrij viribus, quas ſi non ex toto, ſaltem ex parte aliqua, ad renouationem ſeu conuerſionem conferat, hoc modo exiſtimarent nõ incommode poſſe hominibus obtrudi. Vſitata autem eſt apud Scholaſticos diſputatio: Quod ſubiectum recipiẽs formam aliquam, qualitatem, habitum, actionem, &c. quatenus recipit, habeat ſe paſſiue. Sunt vero quædam ſubiecta, quæ præter quam quod recipiendo ſe paſſiue habent, etiam actiuitatem quãdam in ſe habent, quam conferunt, & qua ſimul cooperãtur, vt forma, qualitas, actio ſeu habitus in ſubiecto illo producatur. Et talia ſubiecta habent ſe ad productionem formæ, non mere paſſiue, ſed partim paſſiue, partim actiue. Sunt vero alia quædam ſubiecta, quæ ad productionem formæ, nullam ea ſe habent actiuitatem, ſed tãtum recipiunt formam. Et illa dicuntur ſe mere paſſiue habere. Illos modos loquendi Scholaſticorum, Lutherus, vt tunc temporis in Scholis vſitatos & notos, accommodauit ad doctrinam de libero arbitrio.

Cum enim mens & voluntas ſint ſubiectum, in quo Spiritus ſanctus operatur conuerſionem ſeu renouationem; hactenus habet ſe ſubiectum illud iuxta Scholaſticorum phraſes, paſſiue. Iam vero quæſtio eſt: An mens & voluntas, qualis eſt ex prima natiuitate, in hac naturæ per peccatum corruptione, habeat actiuitatem aliquã, hoc eſt, Δύναμιν, vim ſeu efficaciam aliquam quam conferat, & qua ſimul cum Spiritu ſancto cooperetur, vt in ea hoc fiat conuerſio, ſancta cogitatio, bonũ propoſitum, ſtudium, conatus, lucta, &c. in motibus & actionibus ſpiritualibus, hoc eſt, (vt Scholaſtici loquuntur) an voluntas non renata, habeat ſe ad ſpiritualem conuerſionem partim actiue, partim paſſiue? Quia vero Scriptura tradit Δύναμιν illam ad ſpiritualia eſſe per peccatum amiſſam, ita vt nihil poſſit voluntas ex ſe: & Auguſtinus etiam, gratiam qua Deus operatur in nobis velle, non vult vocari cooperantem, ſed operantem: Lutherus igitur, vſus Scholaſticorum phraſi, ſententiam illam ita explicauit, quod mere paſſiue ſe habeat. Et tamen non docuit, ſine cogitatione mentis, & cõſenſu voluntatis fieri conuerſionem, ſed hoc voluit: Deum eos, quos conuertit, trahere voluntatibus eorum, quas ipſe in illis per Spiritum ſanctum operatus eſt, ſicut Auguſtinus loquitur.

Voluntas hominis non renata, non habeat ſeſe partim actiue partim paſſiue.

Nihil igitur incommodi habet illa phraſis, ſi recte intelligatur. Sed conſtituta de rebus ipſis vera ſententia, de modis loquendi facilis poteſt iniri ratio, vt ſcilicet ſine ambiguitate, rẽ ipſam proprie, commode, & perſpicue explicent.

Ecquid igitur in omnibus hiſce decretis, quæ de libero arbitrio loquuntur, lector aliud deprehendit, quam ambiguos luſus multiplicium æquiuocationum? Sed inquis: Certe non ad ludendum cõuocati fuerunt Patres Tridentum, ſed res ſeria acta fuit. Ego vero reſpondeo, generalitatibus, ambiguitatibus & æquiuocationibus, veritatem citius amitti & obſcurari, quam vel inueniri, vel illuſtrari. Quid igitur cauſæ eſſe putas, quod in re ſeria & graui, hoc artificio vti voluerunt? niſi hoc quod Scholaſticorum opiniones de libero arbitrio nimium craſſas, non auſi fuerũt denudatas in Theatrum producere, ne primo aſpectu exploderentur: quia tamen omnino retinere illas voluerunt, inuoluendæ ita fuerunt ambiguis generalitatibus & æquiuocationibus, vt quoquo modo Eccleſiæ rurſus obtruderentur. Aut forſan ideo factum hoc eſt, quia (ſicut Ruardus Tapperus dicit) in concordantia gratiæ & liberi arbitrij, eſſe liberum, vt ſuo quiſque ſenſu abundet. Ergo, inquis, & Auguſtanæ confeſſioni ſua ſententia libera permittetur? Nihil vero minus. Sicut enim in loco de peccato originis diximus: In Papatu quiduis liberum eſt opinari, ea vero ſola ſententia damnatur & anathematiſatur, quæ ex Scripturæ teſtimoniis extructa eſt.

Tridentini nolunt videri diſceſſiſſe à Scholaſticorũ opinionibus.

EX DECRETO SEXTÆ SESSIONIS TRIDENTINI Concilij.

De diſpenſatione & miniſterio aduentus Chriſti.

Quo factum eſt, vt cæleſtis pater, pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, Chriſtum Ieſum filium ſuum, & ante legem, & legis tempore multis ſanctis patribus declaratum ac promiſſum, cum venit beata illa plenitudo temporis, ad homines miſerit, vt & Iudæos, qui ſub lege erant redimeret, & gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam, iuſtitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent. Hunc propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius, pro peccatis noſtris, non ſolum autem pro noſtris, ſed etiam pro totius mundi.

Qui per Chriſtum iuſtificantur.

Verum etſi ille pro omnibus mortuus eſt, non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt, ſed ij duntaxat, quibus meritum paſſionis eius communicatur. Nam ſicut reuera homines, niſi ex ſemine Adæ propagati naſcerentur, non naſcerentur iniuſti: cum ea propagatione per ipſum dum concipiuntur, propriam iniuſtitiam contrahant, ita niſi in Chriſto renaſcerentur, nunquam iuſtificarentur: cum ea renaſcentia per meritum paſſionis eius, gratia, qua iuſti fiunt, illis attribuatur. Pro hoc beneficio Apoſtolus gratias nos ſemper agere hortatur patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis Sanctorum in lumine, & eripuit de poteſtate tenebrarum, tranſtulitq; in regnum filij dilectionis ſuæ, in quo habemus redemptionem & remiſſionem peccatorum.

Inſinuatur deſcriptio Iuſtificationis impij, & modus eius in ſtatu gratiæ.

Quibus verbis iuſtificationis impij deſcriptio inſinuatur, vt ſit tranſlatio ab eo ſtatu, in quo homo naſcitur filius primi Adæ, in ſtatum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per ſecundum Adam, Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum. Quæ quidem tranſlatio poſt Euangelium promulgatum, ſine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri non poteſt, ſicut ſcriptum eſt: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.

Modus præparationis.

Disponuntur autem ad ipsam iustitiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes libere mouentur in Deum, credentes vera esse, quæ diuinitus reuelata & promissa sunt, atque illud inprimis, à Deo iustificari impium per gratiam eius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, & tandem peccatores se esse intelligentes, à diuinæ iustitiæ timore, quo vtiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se conuertendo, in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque tanquam omnis iustitiæ fontem, diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduersus peccata, per odium aliquod & detestationem hoc est, per eam pœnitentiam, quam ante Baptismum agi oportet, denique proponunt suscipere Baptismum, inchoare nouam vitam, & seruare diuina mandata. De hac dispositione scriptum est: Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quod inquirentibus se remunerator sit. Et: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et: Timor Domini expellit peccatum. Et: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus sancti. Et: Euntes ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis. Denique præparate corda vestra Domino.

Quid sit iustificatio impij, & quæ eius causæ.

Hanc dispositionem seu præparationem iustificatio ipsa consequitur, quæ non est sola peccatorum remissio, sed & sanctificatio & renouatio interioris hominis, per voluntariam susceptionem gratiæ & donorum, vnde homo ex iniusto fit iustus, & ex inimico amicus, vt sit hæres secundum spem vitæ æternæ. Huius iustificationis causæ sunt: finalis quidem, gloria Dei & Christi, ac vita æterna: efficiens vero, misericors Deus, qui gratuitò abluit & sanctificat, signans & vngens Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ: meritoria autem, dilectissimus vnigenitus suus, Dominus noster Iesus Christus, qui cùm essemus inimici: propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationem meruit, & pro nobis Deo patri satisfecit: instrumentalis item Sacramentum Baptismi, quod est Sacramentum fidei, sine qua nulli vnquam iustificatio contingit: demum vnica formalis causa est, iustitia Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit, qua videlicet ab eo donati, renouamur spiritu mentis nostræ, & non modo reputamur, sed verè iusti nominamur, & sumus, iustitiam in nobis recipientes vnusquisque suam, secundum mensuram quam Spiritus sanctus partitur singulis prout vult, & secundum propriam cuiusque dispositionem & cooperationem. Quanquam enim nemo possit esse iustus, nisi cui merita passionis Domini nostri Iesu Christi communicantur, id tamen in hac impij iustificatione fit, dum eiusdem sanctissimæ passionis merito, per Spiritum sanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iustificantur, atque ipsis inhæret. Vnde in ipsa iustificatione, cum remissione peccatorum, hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur per fidem, spem & charitatem. Nam fides, nisi ad eam spes accedat & charitas, neque vnit perfectè cum Christo, neque corporis eius viuum membrum efficit. Qua ratione verissimè dicitur, fidem sine operibus mortuam & otiosam esse, & in Christo Iesu neque circumcisionem aliquid valere, neque præputium, sed fidem quæ per charitatem operatur. Hanc fidem ante baptismi sacramentum, ex Apostolorum traditione catechumeni ab Ecclesia petunt, dum petunt fidem vitam æternam præstantem, quam sine spe & charitate fides præstare non potest. Vnde & statim verbum Christi audiunt: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Itaque veram & Christianam iustitiam accipientes, eam ceu primam stolam, pro illa quam Adam sua inobedientia sibi & nobis perdidit, per Christum Iesum illis donatam, candidam & immaculatam iubentur statim renati conseruare, vt eam perferant ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, & habeant vitam æternam.

Quomodo intelligatur, impium per fidem & gratis iustificari.

Cùm verò Apostolus dicit, iustificari hominem per fidem & gratis, ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiæ catholicæ consensus tenuit & expressit, vt scilicet per fidem ideo iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum & radix omnis iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire: gratis autem iustificari ideò dicamur, quia nihil eorum quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur. Si enim gratia est, iam non ex operibus, alioquin (vt idem Apostolus inquit) gratia non est gratia.

De acceptæ iustificationis incremento.

Sic ergo iustificati, & amici Dei ac domestici facti, euntes de virtute in virtutem renouantur (vt Apostolus inquit) de die in diem, hoc est, mortificando membra carnis suæ, & exhibendo ea arma iustitiæ in sanctificationem, per obseruationem mandatorum Dei & Ecclesiæ: In ipsa iustitia, per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, crescunt, atque magis iustificantur, sicut scriptum est. Qui iustus est, iustificetur adhuc. Et iterum: Ne verearis vsque ad mortem iustificari. Et rursus: Videtis, quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum. Hoc verò iustitiæ incrementum petit sancta Ecclesia, cùm orat: Da nobis Domine fidei, spei & charitatis augmentum.

CANON IX.

Si quis dixerit, sola fide impium iustificari, ita vt intelligat, nihil aliud requiri, quod ad iustificationis gratiam consequendam cooperetur, & nulla ex parte necesse esse, eum suæ voluntatis motu præparari atque disponi, anathema sit.

CANON X.

Si quis dixerit, homines sine Christi iustitia, per quam nobis meruit iustificari, aut per eam ipsam formaliter iustos esse, anathema sit.

CANON XI.

Si quis dixerit, homines iustificari, vel sola imputatione iustitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione exclusa gratia & charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritum sanctum diffundatur, atque illis inhæreat, aut etiam gratiam qua iustificamur, esse tantum fauorem Dei, anathema sit.

CANON XII.

Si quis dixerit, fidem iustificantem nihil aliud esse, quam fiduciam diuinæ misericordiæ, peccata remittentis propter Christum, vel eam fiduciam solam esse, qua iustificamur, anathema sit.

CANON XXIV.

Si quis dixerit, iustitiam acceptam non conseruari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera: sed opera ipsa fructus solummodo, & signa esse iustificationis adeptæ, non etiam ipsius augendæ causam, anathema sit.

EXAMEN.

Hic locus est præcipuus in doctrina Christiana. Anxiæ enim & perterrefactæ mentes, quæ cum peccato & ira Dei luctantur, vnicum hunc portum quærunt, quomodo Deum possint habere placatum & propitium. Et fides in tentatione de vnica hac consolatione solicitè circumspicit, quid debeat apprehendere, quo niti: ne iusto Dei iudicio ob peccata damnetur, sed vt ira Dei placata, miser peccator in gratiam recipiatur, & acceptetur ad vitam. Finis enim fidei, est vita æternis. 1. Pet. 1. Ibi verò vnicus locus iustificationis rectè explicatus, & ita intellectus, sicut in doctrina Euangelij patefactus est, affert necessariam & vberrimam conso- *Locus iustificationis.*

lationem piis conſcientiis, illuſtrat & amplificat gloriam filij Dei, redemptoris & mediatoris noſtri. Contra verò ſi locus hic peregrinis opinionibus adulteretur, obſcurat gloriã & beneficia Chriſti, & eripit afflictis conſcientiis neceſſarias conſolationes, quæ in Chriſto nobis propoſitæ ſunt. Nõdum autem planè intermortua eſt memoria, qualis fuerit ſub Papatu carnificina conſcientiarũ, luctantium in tentatione cum peccato & ira Dei, & anxiè quærentium firmam & certam aliquam conſolationem, dum præterito Chriſto, qui vnus ad omnem iuſtitiam nobis ſufficit, iam ad ſanctitatẽ operum debitorũ, iam ad proprias ſatisfactiones operum indebitorum, iam ad ſupererogationes, mox ad ſuperflua merita ordinum, ad varias fraternitates, ad patrocinia ſanctorum, ad peregrinationes, ad nũdinationes indulgentiarum, & à quo nõ miſeras conſcientias abduxerunt, & circumegerunt. Et tandem peractis illis omnibus, in triſtiſſima dubitatione illas reliquerunt propoſita (ſi diis placet) conſolatione ignis purgatorij. Pighius etiam quantumuis nobis iniquus & acerbus, tamen de articulo iuſtificationis inquit: Diſſimulare non poſſumus, à noſtris hanc vel primã doctrinæ Chriſtianæ partem, obſcuratam quam illuſtratam magis, à Scholaſticis ſpinoſis pleriſq; quæſtionibus & definitionibus. Et tales extant multorum querelæ inter ipſos Pontificios etiam. Iam verò in Concilio Tridẽtino, grauiſſima hæc quæſtio in deliberationem deducta fuit, & quidem ſicut ipſi narrant, per 7. menſes agitata. Et quis non ſperaret, cùm doctrina hæc ex multis manifeſtiſſimis Scripturæ teſtimoniis, hoc tempore clariſſimè ſit illuſtrata, fore vt deſertis philoſophicis Scholaſticorum lacunis, ad fontes Propheticos & Apoſtolicos, ſi non omnino, propius ſaltem accederent, præſertim cùm poſt tot menſes res fuerit deliberata. Sed cum tandem exitum habuit longa illa deliberatio, crebri illi congreſſus, & multæ illæ diſputationes in Concilio, de articulo iuſtificationis, quod profuſa anathematum liberalitate, damnata eſt ea, quæ eſt omnium Prophetarum & Apoſtolorum ſententia: quòd homo iuſtificetur, hoc eſt, in gratiam recipiatur & acceptetur ad vitam æternam, ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti, vel ſola remiſſione peccatorum, fide apprehendente miſericordiam Dei, peccata remittentis propter Chriſtum.

Tota verò lerna & colluuies Scholaſticorum opinionum de inhærentibus nouis iuſtitiæ qualitatibus, propter quas homo reddatur, & ſit Deo gratus, & ad vitam æternam acceptus per bona ſua opera, ex nouis illis qualitatibus prodeuntia, Eccleſiæ rurſus obtruditur, quaſi doctrina ab ipſo filio Dei, ſole iuſtitiæ tradita, & quidem addita diſtricta inhibitione, ne deinceps audeat quiſquam aliter credere, prædicare aut docere. Infelicem ergo Eccleſiam, cui per Tridentinum Concilium non licebit credere, prædicare vel docere illam beatitudinem hominis, teſtimonio Moſis, Dauidis, & omnium Prophetarum confirmatam: cui Deus imputat iuſtitiã ſine operibus, iuxta dictum: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, Roman. 4. Sed dicat quis: Si propoſitum Patrum concilij hoc fuit, vt tantùm repeterent condemnationes doctrinæ noſtrarum Eccleſiarum, & ſignificarent, ſe nullam ex verbo Dei reformationẽ doctrinæ ſuæ, qualis ea cunque eſt, admittere aut velle aut poſſe, potuiſſent rem breuibus expedire, nec opus fuiſſet per tot menſes continuatis deliberationibus. Et alij quidem ſuſpicantur, hoc pro forma (quod dicitur) factum eſſe, vt ſpecies aliqua prętendi poſſet non ex præconceptis opinionibus, ſed habita diuturna, graui & matura deliberatione, ex ſcripturæ fundamentis condita eſſe illa de iuſtificatione decreta. Ego verò ex ipſis decretis, præcipuè verò ex Andradio meo colligo, cauſas tam ſollicitæ & diuturnæ deliberationis per tot menſes, duas præcipuè fuiſſe. Primò, Quia teſtimoniorum ſcripturæ (quæ tradunt nos non propter noſtras qualitates & virtutes, ſed gratuita imputatione iuſtitiæ, obedientiæ & meriti Chriſti, coram iudicio Dei iuſtificari, hoc eſt à peccatis abſolui, & acceptari ad vitam æternam) lux tanta eſt, quæ paruulos illuminat, pios confirmat, & aduerſariorum etiam oculos vel inuitos, ſua claritate perſtringit: quærenda fuerunt artificia, quibus lux illa, obiecta aliqua nebula & caligine, poſſet obſcurari, ne tanta claritate in oculos hominum incurreret. Et quia ſpecie aliqua illud fieri debebat, non vnius itaque menſis deliberatione negocium hoc confici potuit. Secundo, Scholaſtici nimium craſsè philoſophantur, de homine faciente quod in ſe eſt, de merito congrui, de gratia gratum faciente, de merito condigni. Et de iuſtificatione ſine Scriptura non aliter diſputant, ac ſi in Ariſtotelis ſchola, de Phyſicis motibus philoſopharentur. Quia verò ſententiam illam Scholaſticorum, Concilium retinere voluit (vidit autem homines lectione Scripturæ, vel inuito toto Antichriſti regno, tantum iam profeciſſe, quòd à prophanis illis diſputationibus & vocibus abhorrent, & ad Scripturam omnia reuocari volunt) magni igitur laboris, & diuturnæ deliberationis res fuit, excogitare, quomodo Philoſophica de iuſtificatione opinio, Scripturarum vocibus quibuſdam ita poſſet circumueſtiri, ne à quouis ſtatim agnoſceretur, ſed aliquo modo poſſet huius temporis lucem ferre.

Hæc principaliter acta fuiſſe, in illa tot menſium tractatione, & decreta ipſa, præcipuè verò Andradij explicationes luculenter teſtificantur, ſicut oſtendemus.

VERVS STATVS LOCI DE Iuſtificatione.

Prius autem de Sophiſtica illa dicendum eſt, qua verum diſputationis κρινόμενον aſtutè occultant, & odioſè ſententiam noſtram prægrauant. Certum eſt, vtrumq; eſſe beneficium filij Dei Mediatoris, & remiſſionem peccatorum, & renouationem, in qua ſpiritus ſanctus in credentibus accendit nouas virtutes. *Remiſſio peccatorum.* Chriſtus enim ſua paſſione meruit nobis non tantum remiſſionem peccatorum, verum etiam hoc, quòd propter ipſius meritum datur nobis Spiritus Sanctus, vt renouemur ſpiritu mentis noſtræ. *Renouatio hominis.* Hæc beneficia filij Dei, dicimus quidem eſſe coniuncta, ita vt quando reconciliamur, ſimul etiam detur Spiritus renouationis. Sed propterea non confundimus illa, ſed diſtinguimus, ita vt cuiq; ſuum locum, ordinem, & ſuam proprietatem tribuamus, ſicut ex Scriptura didicimus, vt ſcilicet reconciliatio ſeu remiſſio peccatorum præcedat, & poſtea ſequatur inchoatio dilectionis ſeu nouæ obedientiæ. Præcipuè verò, vt fides ſtatuat ſe habere placatum Deum, & remiſſionem peccatorum, non propter ſequentem & inchoatam nouitatem, ſed propter mediatorem filium Dei.

Inde

Inde verò Pontificij texunt calumniam, quasi beneficia filij Dei diuellamus & mutilemus. Omnia enim decreta Tridentina, de iustificatione ita condita sunt, vt obliquè nos insimulent, quasi doceamus, credentes tantum habere remissionē peccatorū, non verò etiam renouari per Spiritum sanctum: item Christum meruisse nobis tantū reconciliationem, & non simul etiam renouationē: quasi renouationē, charitatem seu nouam obedientiam ita excludamus, vt nec adsit, nec sequatur in reconciliatis: quasi in renatis vnica tantùm virtus fidei adesse debeat, reliquarū præsentia aut consequentia simpliciter exclusa. Sed tantùm impudentes & sycophanticæ sunt calumniæ, quibus strepitū excitant, ne homines imperiti animaduertant, qua de re controuertatur. Sæpius enim à nostris repetitū est, planè & clarè nos docere, oportere in renatis existere notitiam articulorum fidei, contritionē, bonum propositum, ac inchoari dilectionem, & debere sequi bona opera. Expressè etiā damnamus Simonis Magi blasphemiam, qui finxit, hominibus gratis fide saluatis liberū esse, vt agant quæcunque velint. Salutem enim cōtumeliosè definiebat, esse liberationē ab illa seruitute, qua homines ad bonas actiones ex mandato Dei obligantur, nec permittuntur agere quæ velint. Hi sunt acerbi, & verè Diabolici sarcasmi, quibus Apostolorum doctrinā de gratuita iustitia fidei, & de libertate Christiana, Satan ludificare voluit, & eam inuisam reddere bonis mentibus. Seriò etiam abhorremus à Basilidis blasphemia, qui finxit ita nos sola gratia fide saluari, vt omnes qualescunque actiones, & quidem vniuersa libido indifferenter vsurpari possit.

Libertas bene operandi.

Improbamus etiam Gnosticos, qui dixerunt se saluari ea sola cognitione, & propter fidei excellentiam adeò spirituales fieri, vt non possint gratia excidere, quicquid etiam perpetrent. Improbamus & illud quod Augustinus hæresi 54. dicit, Aetium & Eunomium vsq; adeò fuisse bonis moribus inimicos, vt asseuerarint, quòd nihil cuiquam obesset, quorumlibet perpetratio & perseuerantia peccatorum, si modò huius quæ ab ipso docebatur, fidei particeps esset.

Hæc repetere hoc loco volui, vt boni viri vbicunque sunt, intelligant, iniustè nostras Ecclesias hisce calumniis deformari, quasi alterū beneficiū Filij Dei, renouationē scilicet spiritus abiiciamus: & doctrinam de pœnitentia, de charitate, de noua obedientia & bonis operibus simpliciter excludamus à nostris Ecclesiis. Necessariū etiam fuit, hanc explicationem præmittere, vt verum huius cōtrouersiæ κρινόμενον, quod insidiosè & magno studio à Tridentinis occultatur, planè & clarè constitui posset. Nequaquam enim hic est status, an credentes, postquam remissionem peccatorum fide propter Christum acceperunt, etiam renouētur spiritu mentis suæ: nec quæstio est an renouatio etiam pertineat ad beneficia Christi: neque hæc est controuersia, an oporteat existere in homine pœnitētiam, contritionem, bonum ꝓpositum, ac inchoari dilectionem, & sequi bona opera: hæc enim omnia planè & clarè confitemur, docemus, & sedulò vrgemus in nostris Ecclesiis. Et hæc cùm ita se habeant, lector ipse secū reputet, quale sit artificiū, in hac tam graui controuersia, sophisticis cauillationibus ludere, & statum controuersię occultare.

Sed dicat quis: Si hæc ita se habent, quid igitur est, de quo tam acriter, ad totius fermè orbis tumultum, de articulo iustificationis contenditis? Certè sicut vos renouationem non negatis, nec charitatē simpliciter abiicitis: ita Pontificij remissionem peccatorū non negant, sed confitentur. Et si de rebus ipsis consensio est, erunt igitur tantùm λογομαχίαι, hoc est, verbales contentiones, seu bellum grammaticale. Pontificij enim verbum iustificare, intelligunt iuxta morem Latinæ compositionis, pro iustum facere, donato vel infuso habitu inhærentis vnde prodeant opera iustitiæ. Lutherani verò Hebraica phrasi verbum iustificare accipiunt: ideo iustificationē definiunt absolutionem à peccatis, seu remissionem peccatorū, imputatione iustitiæ Christi, adoptione & hæreditate vitæ æternæ, idque tantùm propter Christum, fide apprehensum. Et tamen simul docent sequi renouationem, inchoandā esse dilectionem, & bona opera. Non ergo de rebus ipsis, sed tantū de vocabulo iustificationis certamen erit, ꝙ inde oritur, quia alius aliter verbū illud intelligit, & interpretatur. Et certè in Ecclesia non decet, quando res ipsæ saluæ sunt, de vocabulis mouere turbas. Paulus enim 1. Tim. 6. grauiter dicit, morbum Ecclesiæ perniciosum esse, quando quis languet circa quæstiones & logomachias, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, concertationes hominum mente corruptorum, qui veritate priuati sunt.

Iustificare.

Hanc obiectionem ideò recensui, vt eò commodius & planius explicari & monstrari posset, quod sit κρινόμενον, seu quis sit verus status huius controuersiæ, de articulo iustificationis.

Est autem nostra simplex hæc, & aperta responsio: Nequaquam tales sumus turbatores, qui veræ & solidæ, & salutari concordiæ ita simus iniqui, & adeo cupidi contentionum, vt etiam si de rebus ipsis constituta esset vera, pia & salutaris consensio, quęsituri tamen essemus materiam rixarum, ex verborum pugnis.

Patribus enim, licet plerumq; verbum iustificare accipiant pro renouatione, qua efficiuntur in nobis per Spiritum opera iustitiæ, non mouemus litem, vbi iuxta Scripturam rectè & commodè tradunt doctrinam, quomodo & quare persona Deo reconcilietur, accipiat remissionem peccatorum, & adoptionem, & acceptetur ad vitam æternam. Sæpè etiam à nostris monstratum est discrimen illud significationum, quomodo iuxta analogiam fidei, & perpetuam Scripturæ sententiam rectè, pie & dextre intelligi & admitti possit illa etiam significatio, si cum Patribus accipiatur, iuxta morem Latinæ compositionis. Sed nihil placatiores facti sunt Pontificij. Non enim de vocabulis tantum, sed præcipue de rebus ipsis dissensio & certamen est, in articulo iustificationis.

Hæc enim est principalis quæstio, hic status, hoc κρινόμενον: quod scilicet id sit, propter quod Deus hominem peccatorem in gratiam recipiat, quid iudicio Dei opponi debeat & possit, ne iuxta rigidam legis sententiam damnemur, quid fides apprehendere & adferre, quo niti debeat, quando vult cum Deo agere, vt accipiat remissionem peccatorum, quid interueniat, propter quod Deus peccatori, qui commeritus est iram & æternam damnationem, reddatur placatus & propitius: quid conscientia statuere debeat illud esse, propter quod donetur nobis adoptio, in quo tutò collocari possit fiducia, vt acceptemur ad vitam æternam, &c. An illud sit satisfactio, obedientia & meritum

Status huius disputationis.

meritum filij Dei mediatoris: an verò inchoata in nobis nouitas, dilectio, & reliquæ virtutes in nobis. Hic est status ille controuersiæ, qui tam studiosè & insidiosè in decretis Tridentinis occultatur, quem pluribus verbis ideo simplicius aliquanto explicare volui, vt videat Lector, non λογομαχίαν esse, sed rem longè grauissimam, & conscientiis valdè necessariam, quæ in hoc loco in controuersia posita est. Et quando ad hunc scopum omnes disputationes in hoc loco referuntur, tunc omnia sunt planiora.

DE VOCABVLO IVSTIFI-catitionis.

Hæ verò quæstiones adeò connexæ, imò quasi inuolutæ sunt verbo iustificandi, vt cuicunque rei tribuatur iustificatio fidei, siue quòd iustificet nos, statim sponte sequatur, illam rem esse, propter quā à Deo in gratiā recipiamur, & illam rem fidem debere Iudicio Dei opponere, ne persona damnetur: propter illam rem Deum reddi nobis placatū, donare adoptionem, & acceptare nos ad vitam æternam. Hoc vsq; adeò certum & manifestum est, vt Tridentini etiam dicant: Iustificationē esse translationem ab eo statu, in quo homo nascitur filius iræ, in statum gratiæ & adoptionis. Et descriptionē iustificationis impij insinuari in illa sententia Pauli Colossen. 1. Eripuit nos de potestate tenebrarum transtulitq; in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem & remissionem peccatorum. Videt lector, ipsos ad veram significationē verbi iustificare, non obscurè alludere: sed mox postea, vbi ad rem ipsam ventum est, vt explicetur, quid sit iustificatio peccatoris, ibi iustificare ipsis aliud nihil significat, quam homini per Spiritum renouationis infundi habitum, vel qualitatem iustitiæ inhærentem. Et nouitatem quidem in credentibus per Spiritum sanctum inchoari, nos etiā docemus: sed dicimus illa nouitate nos non iustificari coram Deo: hoc est, nouitatem nostram non esse illud, propter quod recipiamur in gratiam, & accipiamus remissionem peccatorum, nec esse illud, quo fides niti debeat, quando agit cum Deo, vt adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam. Ea valde multiplicibus igitur fraudibus consuta sunt Tridentina Decreta de iustificatione, sicut hactenus ostendimus.

Manifestum est autem ex iis quæ iam diximus, veram Scripturæ sententiam de iustificatione non posse commodius explicari, intelligi & conseruari, nec contrarias corruptelas rectius & illustrius posse refutari, quàm ex propria & genuina significatione verbi iustificare. Neq; ignorant hoc Pontificij: sicubi enim mentionem faciunt Hebraicæ proprietatis, valde leui brachio hoc attingunt. Ipsorum enim instituto accommodatius est, si abutantur similitudine analogiæ Latinæ compositionis, vt sicut sanctificare dicitur, ita etiam iustificare intelligatur. Ita enim adhærentes qualitates statim dilabi possunt, vt in illis iustificatio nostra constituatur.

Pauca igitur quædam annotabimus, quæ sit in hoc articulo propria & genuina significatio verbi iustificare, idq; ita fiet, vt simul ostendatur, Scripturam iustificationem coram Deo, ad remissionem peccatorum & vitam æternam, adimere nostris virtutibus, nouitatibus & operibus, & transferre in satisfactionem, obedientiam & meritum filij Dei Mediatoris. Deinde ostendemus, Tridentinum Concilium damnare illam sententiam, quæ est ipsissima & perpetua omnium Prophetarum & Apostolorum doctrina, & in eius locum substituere planè alienam, & cum Scriptura pugnantem sententiam.

Simpliciter autem contendunt Pontificij verbum iustificare, propriè significare talem motum seu mutationem ab iniustitia ad iustitiam, sicut quando in physicis motibus vna qualitas expellitur, & alia introducitur. Talem enim volunt esse rationē compositionis, qualis est in verbo sanctificare, viuificare, calefacere, frigefacere, &c. Et Patres quidem verbum iustificare, in hac significatione sæpè vsurpare non ignoro, sed de proprietate linguarū quæstio est. In Latina igitur lingua, apud probatos authores, non scio extare exemplū, quòd iustificare significet, vel imbuere aliquo habitu iustitiæ, vel infundere qualitatē iustitiæ. Proposui hoc antea Iesuitis, vt quia analogia Latinæ cōpositionis nituntur, exemplum aliquod ex illis autoribus, ex quibus vsus Latinæ linguæ probatur, proferrent. Sed aduocatus ipsorum Andradius cùm anxiè omnia conquisierit, nihil tale proferre potuit. *Iustificare quid Pontificijs.*

In Græca communi lingua, δικαιοῦν duas habet significationes. Primò significat iustum aliquid censere seu pronunciare. Ita Plutarchus in Agesilao: Denunciato bello coëgit omnes stare illus εἰς ὅπλα ἐδικαίωσε. Et in Bruto: Cùm Mimi capitali, qui cædi Cassij insultarant, in iudicio accusati essent: Messala Coruinus ἐδικαίου virgis cæsos nudos, esse mittendos ad castra hostium: Commentator Sophoclis in Oedipo Colonæo, δικαιοῦν dicit vsurpari ἀντὶ τοῦ δίκαιον κρίνειν. Suidas exponit δικαιοῦν νομίζειν. Et citat Lysiam, qui δικαιώσεις vocat τὰς δικαιολογίας. Secunda significatio valde vsitata est. τὸ δικαιοῦν, ἀντὶ τοῦ κολάζειν, supplicio afficere, non priuata pœna, sed præcipuè cùm causa iudicata, iudicialiter (vt ita dicam) aliquis punitur: Ideo Suidas δεδικαιωμένος exponit, per δίκης τυγχάνοντα. Et Thucydidem citat, vsurpantem δικαιώσεις ἀντὶ τῶν κολάσεων. Sed huius significationis vbique obuia sunt apud Græcos autores exempla.

Apud authores igitur Græcæ Linguæ, verbum iustificari non vsurpatur in illa significatione, de qua sola Pontificij dimicant. Restat ergo vsus huius verbi in lingua sacra. Et forensis (sicut vulgò loquimur) eius significatio vsque adeo manifesta est, quòd Andradius eam negare non audet. Anxiè autem conquirit exempla, probaturos, quòd in multis Scripturæ locis, verbum iustificare significat non absoluere à peccatis, sed mentem qualitate iustitiæ inhærentis exornare. Et hoc ariete arbitratur se expugnaturum totam doctrinam de imputatiua iustitia. Videndum igitur est, quibus exemplis, quàm certò & firmiter hoc probet. In prima autem acie collocat Testimonium ex Syracide cap. 1. Religio, seu pietas iustificat cor. Et in vulgata sanè versione ita legitur. Sed Syracides in sua lingua ibi hoc non habet. Animaduertit autem Lector illud, de quo antea diximus, quare Tridentina Synodus decreuerit vulgatam editionem, per omnia habendam esse pro authentica. Quòd enim Syracides non scripsit, sed aliunde in contextum irrepsit, illud Andradius pro authentico citat, ad euertendam iustitiam fidei. Præterit autem, quod Syracides ipse in primo illo capit. scripsit: θυμὸς ἄδικος, iracundis iniusta non poterit iustificari, hoc est à culpa absolui.

Mirum

Mirum verò est, quòd non etiam adduxerit id, quod in vulgata versione Psalmi 72. legimus: Frustra ergo iustificaui cor meum. In Hebræo enim planè aliud verbum est.

Plus verò coloris habet, quod ex 18. capit. citat: Non verearis vsque ad mortem iustificari. Quod Tridentinum Concilium ita interpretatur, sanctificationem & renouationem debere crescere, & augeri vsq; ad mortem: Quæ sententia in doctrina renouationis quidem vera est: sed consideret lector, an Syracides in illo loco, vocabulo iustificationis hoc intelligi velit. Illud enim est de quo disputamus. Ostendit autem contextus, hòc agi, conuersionem, vt inueniamus propitiationem, non differendam esse vsq; ad languorem seu morbum, sed orandum esse [illegible], hæc enim sunt verba textus. Illam verò sententiam mox aliis verbis repetit: [illegible]. Hoc est, Iustificari non differas vsq; ad mortem. Quod antea dixerat, inuenire propitiationem, iam vocat iustificari, & illud docet, non esse differendum vsque ad mortem. Iudicet etiam Lector, an ex illo loco sententia Pontificiorum de
Fides Papist. iustificatione stabiliri, & nostra euerti possit. Qualem verò putas esse fidem, quæ huiusmodi fundamentis, contra clarissima Scripturæ testimonia nititur? Nihil profectò aliud, quàm effugia sunt, ne veritati locum dare cogantur.

Ex Apocalypsi etiam, pro confirmatione suæ sententiæ citat: Qui iustus est, iustificetur adhuc: & qui sanctus est, sanctificetur adhuc. Sed facilis est responsio. Andradius enim dimicat pro illa sententia, quæ iustificationem & sanctificationem contendit idem esse, & hanc sententiam vult probare ex illo dicto Iohannis. Sed ibi Iohannes, sicut & Paulus 1. Cor. 6. disertè distinguit iustificationē & sanctificationem. Videt igitur Lector, quales sint Andradij probationes. Nec obstat, quòd iustificati iubentur adhuc iustificari: cùm remissio peccatorum nō sit momentanea. Habitat enim peccatum in carne iustificatorum, quod sæpe captiuat ipsos, vt in multis offendant. Sicut igitur illi, quibus remissa sunt peccata, quotidiè petunt: Dimitte nobis debita nostra: eodem etiam modo, qui iustus est, iustificetur adhuc: perpetuò enim in hac vita est illa Apostolica legatio. 2. Cor. 5. Reconciliemini Deo.

Hisce igitur testimoniis Andradius significationem verbi iustificare, quam vt aduocatus Concilij Tridentini, contra nostrarum Ecclesiarum doctrinam defendendam suscepit, nequaquā probauit: sicut quiuis Lector iudicare potest. Quod enim Esaiæ sententiā, In scientia sua iustificabit multos, eò torquet, magna impudentia est. Ibi enim mox additur explicatio, quomodo intelligenda sit illa iustificatio, quia, inquit, iniquitates eorū ipse portabit, sicut Luc. 1. Zacharias canit: Ad dandam scientiam salutis, quæ est in remissione peccatorum.

Firma igitur adhuc stant illa, quæ contra Iesuitas de propria & genuina significatione verbi iustificare in articulo iustificationis diximus: Repeto autem id, quod suprà dictum est, statum disputationis non esse: an renouatio pertineat ad beneficia Christi, an homo, quando reconciliatur cum Deo, simul etiam per Spiritum sanctum renouetur, an noua obedientia sequi debeat. Hæc enim planè & perspicuè docemus. Sed hæc est quæstio: Quomodo & quare iustificemur, vt à Deo in gratiam recipiamur, & acceptemur ad vitam æternam. Hæc toties sunt repetenda, ne hanc disputationem de significatione verbi iustificare calumnientur, quasi ipsam renouationem suo loco & ordine negemus.

Et vt maximè ostenderetur (quod tamen certò & euidenter non facilè probabitur) verbum iustificare in quibusdam Scripturæ locis habere illam, de qua Pontificij dimicant, significationem: de summa tamen rei, de qua agimus, nondum conclamatum esset.

Non enim propriè est quæstio, quid verbum *Iustificari.*
iustificare in aliis Scripturæ locis significet, sed hoc quæritur, quam significationem verbum iustificare habeat in illis Scripturæ locis, in quibus doctrina iustificationis, tanquam in sua sede traditur & tractatur. Reliqua verò exempla, tantùm declarationis gratia adhibentur.

Manifestissima autem est antithesis, Rom. 8. quæ propriam & genuinam significationē verbi iustificare, in hoc articulo ostendit, quæ scilicet cum forensi significatione omnino conuenit, quòd corā iudicio Dei, propter Christum absoluamur à reatu peccati & damnationis, pronunciemur iusti & acceptemur ad vitam æternā. Ita enim habent verba: Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus est qui iustificat, quis est qui condemnet? &c. Ita Rom. 5. Iustificatio & condemnatio aliquoties opponuntur, Et Ro. 3. totus vt ita dicam, processus vocabulis iudicialibus describitur. Lex accusat omnes esse sub peccato. Omne os obstruitur, & totus mundus reus, [illegible] sistitur Deo: quia ex operibus legis non iustificatur omnis caro. Iustificamur autē gratis, ipsius gratia, per redemptionem, &c. 1. Cor. 4. Nolo iudicari ab humana die, sed qui me iudicat, Dominus est. Ideò licet nihil mihi conscius sim, tamen in hoc nō sum iustificatus. Ita 1. Ioan. 2. fit mētio aduocati, sicut Rom. 8. intercessoris. Ps. 143. Ne intres in iudicium, quoniam in conspectu tuo non iustificabitur omnis viuēs. Lu. 18. Publicanus quasi corā Dei tribunali stans, orat: Deus, propitius esto mihi peccatori. Hanc Publicani orationem cùm Christus vellet significare exauditam esse inquit: Descendit iustificatus: hoc est, Deus propitiatus fuit peccatis ipsius. Act. 13. Per Christum vobis remissio annunciatur peccatorū, & ab omnibus (peccatis) à quibus non potuistis in lege iustificari, in hoc omnis qui credit iustificatur. Hæc testimonia nulla sophistica possunt eludi, vt ad infusionē inhærentis iustitiæ referantur, sed manifestè ostendunt, iudicialem esse significationem verbi iustificare in hoc articulo, quòd scilicet peccator, lege Dei accusatus, conuictus, & sententiæ æternæ damnationis subiectus, si ille cōfugiens ad thronum gratiæ, propter Christum absoluatur, iustus reputetur & pronuncietur, in gratiā recipiatur, & ad vitam æternā acceptetur. Et Ioannes licet non vsurpet verbū iustificare, tamen doctrinam ipsam verbis iudicialibus describit: Qui credit, non iustificatur, non venit in iudicium. Misit filium in mundum, non vt iudicet mūdum. Et 1. Ioan. 3. Translati sumus à morte ad vitam. Act. 3. Petrus dicit peccata deleri. Illud verò Paulus explicat, cùm inquit Col. 2. chirographum quod contra nos erat, deletum esse.

Et dignum est consideratione, quàm solicitè Apostoli cauerint, ne Hebraismus verbi iustificare, in aliis linguis minus notus, doctrinam vel turbaret, vel obscuraret. Aliis enim clarioribus, & quidem variis vocabulis illud explicarunt. Ne enim intelligatur de infusione qualitatum iustitiæ, Roman. 4. exponitur, per imputare

iustitiam sine operibus, vel fidem imputare ad iustitiam. Exponitur etiam ibi per vocabulum beatitudinis, & per illud Psalmi, tegere iniquitates, & non imputare peccatum. Rom. 5. exponitur per æquipollentiam verbi reconciliari, quod Augustinus etiam animaduertit. Actor. 13. æquipollet remissioni peccatorum. Matth. 1. Saluum faciat populum à peccatis. Illud Actor. 13. per verbum iustificare exponitur, ita quòd Galat. 2. Paulus dicit: Nos in Christum credidimus, vt iustificemur: illud Actor. 15. Petrus ita effert, Per gratiam Christi credimus nos saluari, sicut & illi. Et quod Ephes. 2. dicitur: Gratia saluati estis, illud Rom. 3. est gratia iustificari. Iohannes vocat, Non iudicari, non venire in iudicium. Roma. 5. constitui iustum, est periphrasis verbi iustificare, Nam καθιστᾶναι εἰς κρίσιν Græcis est verbum iudiciale. Ista iudicialia etiam sunt, soluere & ligare peccata. Græci interpretes, Iob 13. & 32. reddiderunt δίκαιος ἀναφανῆναι. capit. 27. 40. δίκαιον ἀποφαίνειν. Sicut cap. 23. ἰδεῖν αὐτὸν ἀσεβῆ, quod cap. 9. dixerant ἀσεβεῖν, pro condemnare, impium pronunciare.

Et Patres quidem, licet plerumq; sequantur analogiam Latinæ compositionis, in verbo iustificare, sæpe tamen euidentia Paulinæ disputationis, coguntur agnoscere propriam & genuinam hanc significationem, quam monstrauimus. Ita Augustinus, quia videt Rom. 5. iustificari, exponi per reconciliari, agnoscit & probat nostram interpretationem. Et in Psalm. 31. Si iustificatur impius, ex impio fit iustus. Sed quomodo? Nihil boni fecisti, & datur tibi remissio peccatorum, &c. Contra Iulianum lib. 2. citat sententiã Ambrosij: Eum iustificari à peccato, cui per Baptismum peccata remittuntur omnia. Hilarius in 9. cap. Matthæi, Monet scribas, ab homine remissum peccatum, quod lex laxare non poterat: fides enim sola iustificat. Cyrillus in 6. cap. Iohannis, Gratia iustificat, mandata verò legis condemnant magis. Oecumenius recitans veterum explicationes in 3. cap. ad Rom. dicit: Iustitia Dei est iustificatio ex Deo, absolutio ac liberatio à peccatis, à quibus lex ipsa absoluere non potuit. Item: Quomodo fit iustificatio? per remissionẽ peccatorum, quam in Christo Iesu cõsequimur. Sed non quærimus nunc principaliter, quomodo patres vsurpent verbum iustificandi, sed nostra quæstio est, in qua significatione Spiritus sanctus vtatur verbo iustificandi, in illis Scripturæ locis, in quibus tractat & tradit doctrinam iustificationis, sicut illud manifestissimè iam mõstrauimus.

Et hæc significatio congruit ad reliqua Scripturæ loca, vbi verbum iustificare vsurpatur de actionibus iudicialibus, & opponitur verbo condemnare. Gene. 44. Quid respondebimus, quid loquemur, quo iustificabimur? 2. Reg. 15. dicit Absolon: Qui habet iudicium, veniat vt iustificem eum. Esai. 41. Iudicemur simul, dent testes suos, narra si quid habes, vt iustificeris. Psal. 51. Vt iustificeris, & vincas cùm iudicaris. Deut. 25. Iustificate iustũ, condemnate impium. 3. Reg. 8. Condemnes impium, dando viam eius in caput suum, & iustificans iustum, dando illi secundum iustitiam eius. Prou. 17. Qui iustificat impium, & condemnat iustum, abominatio est. Esa. 5. Væ qui iustificatis impium, & iustitiam iusti aufertis ab eo. Matt. 12. ex verbis tuis iustificaberis vel condemnaberis. Hæc exempla & congruunt ad illam significationem, quæ propria est loci iustificationis, & doctrinam ipsam illustrant.

Diligenter autem considerandum est, quare Spiritus sanctus doctrinam iustificationis, verbo iudiciali proponere voluerit. Homines enim prophani, securi & Epicuræi, existimant leue & perfunctorium quid esse iustificationem peccatoris, ideò de peccato non admodum sunt soliciti, recõciliationem cum Deo non seriò expetunt, nec diligentia aliqua retinere student. Proprietas verò verbi iustificare, ostẽdit quàm grauis & seria actio coram iudicio Dei sit iustificatio peccatoris. Mens item humana, pharisaica persuasione inflata, quãdo priuatis suis cogitationib. de iustitia indulget, facilè potest concipere persuasionem & fiduciam iustitiæ propriæ quantumcunq;. Sed quando sub imagine examinis & tribunalis iudicij diuini, per processum (vt sic dicam) iudicialem, doctrina iustificationis proponitur: concidunt, euanescunt, & prosternuntur Pharisaicæ illæ persuasiones. Ita genuina proprietas verbi iustificare, puritatẽ doctrinæ iustificationis, & à Pharisaico fermento, & ab Epicuræis opinionibus conseruat & defendit. Et tota doctrina iustificationis non potest simplicius, rectius & commodius intelligi, & ad serium vsum in exercitiis pœnitentiæ & fidei accommodari, quam ex vera obseruatione iudicialis significationis verbi iustificare, sicut multorum Patrum exempla ostendunt, qui de operib. & meritis magnificè sæpe concionantur: in meditationibus verò, quando hanc imaginem iudicij diuini, & processum illum iudicialem, sicut diximus sibi proponunt, tunc dulcissimis sententiis doctrinam huius articuli explicant. Et in hoc genere Bernhardus præ cæteris felicior est, quia non in ociosis speculationibus, sed in seriis exercitiis, proposita imagine iudicij diuini, & sistens se quasi ad tribunal Dei, doctrinam & testimonia Pauli de iustificatione expendit.

Suprà etiam ostendimus, quantum referat, genuinam significationem vocabuli iustificare, in hoc articulo retinere in Ecclesia: rem ipsam enim ita in se comprehendit, vt quicquid sit cui tribuatur, quod nos iustificet, statim consequatur, quòd propter illud recipiamur à Deo in gratiam, & acceptemur ad vitam æternam.

Monstrata autem ex manifestis Scripturæ testimoniis, verè propria & genuina significatione verbi iustificare, ipsa doctrina iustificationis plana & manifesta erit, si modò eam ex diuinis oraculis, & non ex Philosophicis rationis cogitationibus petere & diiudicare nobis concedatur.

Imitabimur autem methodum Scripturæ, quæ de iustificatione & negatiuè & affirmatiuè loquitur, hoc est, considerandum est, quibus rebus adimat, & cui tribuat iustificationem peccatoris coram Deo, ad vitam æternam.

QVIBVS REBVS ADIMAT SCRIPTVRA IVSTIFICATIONEM *hominis ad vitam æternam.*

Et peccatis quidem neminem coram Deo iustificari, hoc est, propter scelera neminem Deo gratum esse, & acceptari ad vitam æternam, extra cõtrouersiam est. Pugnat enim cum perpetua & immutabili voluntate Dei, quæ in lege patefacta est, & ipse Deus pronunciat esse abominationem, hoc modo iustificare impiũ, Prou. 17. Es. 5. & Exo. 23. insontem non occidas, quia non iustifico impium.

Da qualitatibus igitur, habitibus, actionibus, & operibus humanis, quibus appellatio iustitiæ

tribui-

tribuitur, quæstio est, an in illis consistat iustificatio nostri coram Deo ad vitã æternam. Et ratio quidem, quia aliam iustitiam ignorat, plane ita statuit. Sed nos audiamus vocem Dei nostri pronunciantis in Scriptura iudicium suum de hac quæstione. Et obseruetur, quomodo Scriptura totum hoc negocium vocabulis iudicialibus describat.

Alia est autem politica iustitia, qua coram hominibus, vel inter homines iusti sumus, & acquirimus præmia politica, quando scilicet actiones nostræ respondent legibus, quibus constat iustitia inter homines. Sed de illa hoc loco non disputatur, nisi quod Scriptura ridet illos, qui (vt Pharisæi) in iustificatione coram Deo, homines deligunt iudices, apud quos aucupantur famam & laudem iustitiæ, Matth. 6. Luc. 16. Vos estis qui iustificatis vos coram hominibus. Sed hoc modo per ambitionem gloria huius seculi, non autem gloria apud Deum acquiritur: sicut Christus loquit, Matthæi 6. Receperunt mercedem suam. Et Lucæ 16. Quod altum est coram hominibus, abominatio est apud Deum. Sed in negocio de gratia Dei, salute & vita æterna, oportet Deum ipsum esse iudicem: & apud ipsum agendum esse negocium, quando ita volumus iustificari, vt Deo placeamus, & ipsi accepti simus ad vitam æternam: ipsa etiam ratio intelligit, ideo enim propriam iustitiam adducit coram Deo. Et Romanorum decimo, Paulus vtitur verbo valde significanti. Quærunt propriam iustitiam στῆσαι, hoc est, stabilire, erigere, & opponere coram iudicio Dei, sicut Luc. 18. Pharisæus variis modis iustitiam suam contendit coram Deo probare, fidens illis suis operibus, & quærens illis iustificari, hoc est, apud Deum haberi illo loco, ita tractari & remunerari, sicut Deus illis promisit, quos iustos agnoscit, pronunciat & acceptat. Ita omnino seruatur forensis significatio verbi iustificari, iuxta exemplum, Esaiæ quadragesimo tertio. Narra si quid habes, da testes, vt iustificeris. Gen. 44. Quid respondebimus, quid loquemur, quo nos iustificabimus? Et 3. Reg. 8. Iustifices iustum, dando illi secundum iustitiam eius.

Hoc ergo modo afferens propriam iustitiam agit coram Deo, iustificetur. Sed audiamus, quam sententiam Deus iustus Iudex pronunciet. Et vt res planior sit, paucis recitemus distributionem illam, quæ apud Paulum extat.

I. De vanis cultibus, quos gentes contra verbum Dei, ex cæco rationis iudicio instituerunt, hoc fine, vt Deum propicium & placatum haberent, quia pugnant cum verbo Dei, Scriptura pronunciat, quod sint abominatio coram Deo, Deute. 12. & 17. Ita Paulus, Rom. 1. pronunciat Gentes huiusmodi cultibus, magis iram Dei prouocasse, Et Ephes. 2. Eratis sine Deo in hoc mundo, promissionis spem non habentes.

II. De operibus electitiis, quæ homines propria intentione qualicunq;, sine verbo & mandato Dei suscipiunt ad hunc finem vt iustificentur, hoc est, Dei gratiam & salutem æternam acquirant, Deus pronunciat, Esaiæ 29. Matth. 15. Frustra colunt me mandatis & doctrinis hominum. Et Esaiæ primo. Quis requisiuit hæc de manibus vestris?

III. De externa disciplina rationis, iuxta legem naturæ in non renatis, Paulus disputat ad Rom. & cap. 3. pronunciat, gentes per disciplinam rationis non iustificari coram Deo, sed esse sub peccato: sunt enim sine fide Christi, & sine Spiritu sancto; corda sunt impia & immunda, ipsa etiam lex naturæ per peccatum obscurata est, ita vt via particulam aliquam legis, de quibusdam secundæ tabulæ officiis teneant, & illi ipsi noticiæ legis naturalis, quæ adhuc reliqua est, disciplina Ethnicorum non omni ex parte est conformis. Et in summa: Mala arbor nõ potest bonos fructus facere. Et sine fide impossibile est placere Deo, imo quicquid non est ex fide, peccatum est. Gentes igitur per disciplinam rationis non potuerunt coram Deo iustificari.

IIII. De pharisaica iustitia, quæstio aliquanto propius ad nostrum propositum accedit, quando scilicet illi, qui legem Dei scriptam habent, conantur & student sine fide Christi, & sine Spiritu sancto, naturalibus liberi arbitrii viribus, opera legis facere, hoc fine, vt Deo placeant, gratiam eius consequantur & acceptentur ad vitam æternam, hoc est, vt iustificentur, ibi enim magis speciosum mens humana habet prætextum, propriam iustitiam coram iudicio Dei statuendi. Deus enim ipse legem promulgauit, & factoribus promisit benedictionẽ & vitam, non tantum vt politicum præmium, sed sicut Lucæ 10. scribæ interroganti: Quid faciendo vitam æternam hæreditabo, Christus propositis mandatis legis, respondet: Hoc fac, & viues.

Quando igitur homo non renatus conatũ, studium, imo zelum, quantum in se est, erga mandata Dei, ad iudicium ipsius adfert, confidens & petens propterea iustificari, quam quæso sententiam Deus iustus Iudex pronunciat? Christus certe pronũciat, Matth. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra plus, quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Et Paulus inquit, Rom. 3. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro, Galat. 3. Quicunque ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Num igitur lex non habet promissiones vitæ æternæ? Certe Christus manifeste hoc affirmat, Lucæ 10. Matth. 19. Num vero Deus fallit & ludificat homines promissionibus legalibus? Absit, sit enim Deus qui mentiri nescit. Tit. 1. Et manet quod Paulus dicit, Roman. 3. Deus est verax, omnis autem homo mendax. Cur igitur homo non renatus ex operibus legis non iustificatur? Respondet Paulus, quia per legem agnitio peccati, hoc est, lex causatur tali obedientia, quam non renati naturalibus viribus præstare possunt, sibi nequaquam satisfieri, sed tales factores accusat peccati coram iudicio Dei, quod cum quædam legis opera faciant, illa tamen & imperfecte & corrupte faciant, & præterea in plurimis, & in grauioribus sint præuaricatores legis, lex autem habet quidem promissionem vitæ, sed sub conditione, non qualiscunque impletionis, sed perfectæ & integræ, ex toto corde, tota anima, ita vt caro nihil contra concupiscat. Et de huiusmodi factoribus Paulus inquit, Roman. 2. Non auditores, sed factores legis iustificabuntur coram Deo. Item: Qui fecerit hæc, viuet in eis. Quando vero quis aliqua legis opera facit, & quomodocunque facit, in cæteris præuaricator legis existens, illum lex non pronunciat iustum coram Deo ad vitam æternam, sed pronunciat reum & maledictũ. Quia qui non in omnibus, quæ in libro legis scripta sunt, permanserit, maledictus esto. Et quicunque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, reus factus est omnium. Quod si non mœcheris occidas autem, factus es trãsgressor legis. Quia igitur Lex est spiritualis, & non renati sine Spiritu sancto toti sunt carnales, vetustate ergo litteræ legi nõ satisfit. Ex operibus igitur legis nõ renati nõ iustifican-

stificantur, sed sunt rei, & sunt sub maledicto, Ro. 3. Galat. 3. quæ etiam faciendo non faciunt legem, eo modo & tali perfectione, sicut Lex flagitat. Et de his quidem capitibus, non est potissimum controuersia inter nos & Pontificios in articulo iustificationis. Nam in primo Canone dicit Tridentinum Concilium: Si quis dixerit, hominem suis operib. quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinã fiunt, absq; diuina per Christum gratia posse iustificari, anathema sit. Breuiter autem illã Paulinam distributionem repetere volui ideo, quia negocium siue actus veræ iustificationis, ex illa antithesi rectius intelligitur: & ut obseruetur, quomodo Paulus per sufficientẽ enumerationem ostẽdat, plane nihil esse in homine, siue Ethnico, siue Iudæo, siue renato, siue non renato, quo possit coram Deo iustificari: vt ita gloria iustificationis in solidũ tribuatur soli Christo mediatori, per fidem apprehẽso. Volui etiam Andradio ostendere, quam flagitiosum, & non tolerandum in Ecclesia Dei sit illud dogma, quo asserit, philosophos ethica sua iustitia coram Deo ad vitam æternam iustificatos fuisse. Illud enim ex professo pugnat, cum ipsis fundamentis Scripturæ.

Philosophorũ ethicorum iustificatio.

Ex illa igitur distributione siue enumeratione, facilius iam ad ipsum disputationis statũ perueniemus. De renatorũ enim bonis operibus, siue noua obedientia, potissima nunc est inter Pontificios & nos controuersia, an scilicet renati, illa nouitate, quam Spiritus sanctus in ipsis operatur, & bonis operibus, quæ ex illa renouatione scaturiunt, iustificentur, hoc est, An nouitas, virtutes, seu bona opera renatorum sint ea illa, quæ in iudicio Dei consistere possint, ne damnentur, propter quam Deum habeãt placatum, & propitium, in quam respicere, quã niti, cui fidere debeant, quando agitur de ardua illa quæstione, vt simus Filij Dei, & acceptemur ad vitam æternam. Et sane, si humana consulenda essent iudicia, nouitati renatorum omnium calculis tribueretur gloria iustitiæ coram Deo, ad vitam æternam. Non enim est opus seu effectio humanarum virium, sed est donum & operatio Spiritus sancti, vnde bona opera vocantur fructus Spiritus, Ephes. 5. Et est beneficium Dei Mediatoris propter cuius meritum credentes renouantur Spiritu mentis suæ, vt per Spiritum sanctum inchoetur in ipsis conformitas cum lege Dei, secundum interiorem hominem, Rom. 7. Et illa nouitas vocatur iustitia, Rom. 6. 1. Ioan. 3. De renatorum etiam bonis operibus dicit Scriptura, 1. Tim. 5. Hoc acceptũ est coram Deo, 1. Ioan. 3. Ea quæ placita sunt coram ipso, facimus. Hæc profecto valde magna & præclara sunt, quæ Scriptura tribuit nouæ renatorum obedientiæ. Et nos sane nouæ obedientiæ suam laudem suo loco non detrahimus, sicut postea dicemus de bonis operibus. Sed iam versamur in quæstione de iustificatione hominis corã Deo ad vitam æternã, de qua quæstione Paulus dicit, 1. Cor. 4. Mihi pro minimo est, vt ab humano die iudicer: sed neq; meipsum iudico, sed qui me iudicat, Dominus est. Eius igitur vt iudicis sententia inquirẽda est: in Scriptura enim illam nobis patefecit.

Noua obedientiam.

Et Pontificii quidem contendunt, exclusiuam Pauli, quando dicit (Sine operibus legis) intelligendam esse tantum, vel de operibus ceremonialibus, vel de operibus non renatorum. Sed clarissima sunt in Scriptura testimonia, laudem & gloriam iustificationis coram Deo ad vitam æternam adimi & detrahi, non tantum ceremoniis Mosaicis, & operibus non renatorum, verumetiam renatorum nouitati, nouæ obedientiæ seu bonis operibus.

Maxime autem illustre est testimonium, quod extat, Roman. 4. vbi Paulus propositurus exemplar iustificationis vniuersale in Abrahamo, quem ideo vocat patrem fidei, & in circumcisione & in præputio, sumit Abrahamum, non in prima conuersione: cum primum ex Chaldaica idololatria vocaretur, Gen. 11. Iosuæ 24. Ita enim exclusiua (Sine operibus) posset restringi ad illa opera, quæ ante conuersionem nõ renatus in idololatria fecisset. Sed cum à prima vocatione Deo fide obedijsset per aliquot annos, à cap. 11. Gen. ad 15. caput, tunc certe fuit renouatus spiritu mentis suæ, & ornatus multis præstantissimis operibus & fructibus Spiritus, Heb. 11. In illo quasi medio curriculo bonorum operum Abrahæ, ponunt Moses in veteri, & Paulus in nouo Testamento, quæstionem: Quæ tunc fuerit iustificatio Abrahæ coram Deo, ad hæreditatem vitæ æternæ? Et ad illum Abrahamum iam renatum, spirituali nouitate & multis bonis operibus ornatum, Paulus accommodat has sententias: Non operanti, credenti autem in eum, qui iustificat impium, fides eius imputatur ad iustitiam. Ad illum Abrahamum accommodat etiam hanc sententiam: Dauid dicit beatitudinem esse eius hominis, cui Deus imputat iustitiam sine operibus. Certe autem illo tempore Abrahamum iam renatum nõ fuisse sine bonis operibus, sed multa vere bona per fidem operatum fuisse, testatur Epistola ad Hebræos, capite vndecimo. Et tamen Spiritus sanctus per Paulum Abrahæ renouati operationi & operibus, manifeste adimit & detrahit laudem & gloriam iustificationis coram Deo, ad vitam æternam. Et in illo loco hoc facit, vbi Abrahamum proponit, non tanquam singularem personam, sed vt Patrem fidei & vniuersale exemplar veræ iustificationis, scriptum est enim, non tantũ propter Abrahamum, sed & propter nos, quibus imputabitur, Ro. 4. Et addit: Si ex operibus Abraham iustificatus est, potest sane apud homines gloriam haberẽ: sed non apud Deum. Hoc testimonium vsque adeo perspicuum, illustre & firmum est, quod etiam Andradius meus confitetur, inter ipsos Pontificios aliquos egregiæ eruditionis viros, in hac salebra hærere, nec se posse explicare: & quidem ipse etiam nihil quod ad rem faciat, ad hoc testimonium respondere potest. Nec sane video, quid contra tam manifestam lucẽ vlla sophistica possit: nisi forsan tale quid prætextatur, quod sicut Augustinus contra Petilianum inquit: Malam causam vel moras faciendo, paulisper sustentet. Magis igitur iam amo, & pluris facio hoc testimonium: quod video, ne specie quidem aliqua à Pontificiis eludi posse. Et hoc est Mosis & Patriarcharum testimonium, cui Paulus monstrat adiungendum esse Dauidis testimonium, loco & nomine omnium Prophetarum, sicut cap. 3. dicit, iustitiam fidei habere testimonium legis & Prophetarum. Dauid igitur, Psalm. 143. cum dixisset: Exaudi me in tua iustitia, mox addit: Ne intres in iudicium, &c. Nunquid autem timet Dauid, ne tyrannica crudelitate præter ius & æquum, in iudicio Dei secum agatur? Nihil minus. Iudicium enim Dei est, secundum veritatem, Romanorum secundo. Dicitur autem Deus intrare in iudicium, quando hominum naturam, vitam, actiones & opera, exigit & examinat ad normam iustitiæ suæ,

Abrahæ iustificatio.

quæ

quæ in lege pat. facta est, redditur unicuique secundum iustitiam ipsius. Quare autem hoc iudicium Dei, Dauid tantopere deprecatur? Forsan tunc hoc dixit, quando nulla habuit bona opera? vel cũ lapsus in crimen adulterij & homicidij, Deum atrociter offenderat? Et tunc quidem demisse orauit: Miserere mei Deus.

Sed hoc loco inquit: Ne intre in iudicium cum seruo tuo. Quid autem sit seruus Dei, ipse explicat. Psalm. 18. Seruus tuus custodit mandata tua. Et 118. Seruus tuus dilexit mandatum tuum. Item, Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas. Quare seruum tuum, quia mandata tua non sum oblitus. Tunc igitur cum esset seruus Dei, hoc est, vir iuxta cor Dei, Act. 13. non vult iuxta inhærentis nouitatis iustitiam iudicari, quia inquit: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Et Paulus Rom. 4. dicit, Dauidem pronunciare beatitudinem esse eius hominis, cui Deus imputat iustitiam sine operibus. Dauid igitur tunc cum esset seruus Dei, hoc est, per Spiritum sanctum renatus, sibi & operibus suis detrahit iustificationem, quæ coram Deo est, ad vitam æternam. Nec de sua tantũ persona loquitur, sed inquit: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Et ne de non renatis illud tãtum intelligatur. Psa. vigesimo tertio, nominat omnẽ sanctum, cuius beatitudo sit, vt ipsi imputetur iustitia, sine operibus. Manifestissimum igitur est, quod omnium sanctorum operib. in hac vita, adimatur & detrahatur locus & gloria iustificationis coram Deo ad vitam æternam. Et in hanc sententiam Patriarchæ, Moses & Prophetæ consentiunt, hoc est, totius veteris Testamenti testimonio comprobatur iustitia fidei sine operibus, etiam illorum, qui iam renati sunt. Alia quidem & plura testimonia ex libris Propheticis adduci possent, sed sequimur Paulum, qui hoc modo inquirit, & ostendit testimonia & consensum Patriarcharum, Mosis & Prophetarum, Roman 4. Et ad nostrum institutum generalia capita probationum sufficiunt.

Veniamus igitur ad nouum Testamentum: nec singula testimonia recẽsebimus, sed exemplo Pauli, Roman. 4. inquiremus consensum Christi, Apostolorum, & Ecclesiarum Apostolicarum.

Christi doctrina de iustificatione. Et Christus quidem, totam hanc doctrinã complectitur, quando inquit: Qui credit in me, non iudicatur, Ioh. 3. Item, Non veniet in iudicium, Ioa. 5. *Iudiciũ Dei.* Quod vero est illud iudicium? Sine dubio, vbi iuxta normam diuinæ iustitiæ, quæ in lege patefacta est, hominum vita & opera examinantur, & prout deprehenduntur vel respondere huic normæ, vel *Iustificatio ex lege.* non respondere, homo pronũciatur vel iustus, vel peccator & iniustus. Vide autem, cum nullum sit dubium, renouationem esse beneficium Filij Dei mediatoris, non tamen pronunciat, quod credentes sua illa nouitate in iudicio Dei possint consistere, vt propter illam iusti pronuncientur, & accepten tur ad vitam æternã, sed ad alterum suum beneficium hoc refert, vt qui credit, inquit, in me, nõ pereat, sed habeat vitam æternã. Quomodo vero, & quare? Num ita, & ideo quod accepta nouitate, possint per illam, & propter illam in iudicio Dei consistere? Hoc certe non dicit, sed, qui credit, propter Christum, non venit in iudicium, & hoc modo nõ *Iustificatio credentiũ ad vitam æternam.* perit, sed habet vitã æternam. Iustificatio igitur credentium ad salutem & vitam æternã illa est, quod non iudicantur iuxta opera sua, sed quod propter Christum absoluuntur à sententia damnationis, & acceptantur ad vitam æternam. Ita Apostolis sanctificatis & renouatis dicit: Cum omnia feceritis, dicite: Serui inutiles sumus. Nec tantum de operibus, quæ ante vocationem fecerant, vult ipsos ita dicere, nec tantum cum in principio valde infirmi adhuc erant: sed cum, inquit, ita per Spiritum sanctum profeceritis, vt omnia feceritis, tamen dicite: Serui inutiles sumus. De seruis vero inutilibus, quando Deus in iudicium cum ipsis intrat, vt iuxta opera sua iudicentur, pronunciatur illa sententia, quæ extat, Math. 25. Inutilem seruum eiicite in tenebras exteriores: illic erit fletus & stridor dentium. In vtroque enim loco, Matth. 25. & Lucæ 17. idem vocabulum ponitur ἀχρεῖοι δοῦλοι.

Paulus Apostolus de operibus suis in Pharisaismo ante conuersionem factis, inquit Philip. 3. Si *Paulus de iustificatione.* quis alius in carne videtur confidere, ego magis, qui secundum iustitiam quæ in lege est, conuersatus sui sine querela. Sed, quæ mihi fuerãt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. Sed de operibus suis post renouationem factis, cũ plus cæteris laborasset, quid de illis, inquam, dicit, quod attinet ad articulum Iustificationis? Lector inspiciat locum, Philip. 3. & inueniet Paulum non tantum vti præterito tempore ἥγημαι, de operibus precedentibus conuersionẽ, sed per particulam, ἀλλὰ μὲν οὖν, vlterius progredi, & vti etiam præsenti tempore, ἡγοῦμαι, vt ostendat, quod operibus suis, etiam post renouationem factis, non tribuat iustificationem coram Deo ad vitam æternam. Imo si fiducia iustitiæ coram Deo, ad vitam æternam illis operibus attuatur, pronunciat illa esse stercora & detrimenta. Et simul ostendit, quæ tunc temporis, cum epistolam illam ex vinculis scriberet, iustitia sua fuerit coram Deo, ad vitam æternam, imo quæ futura sit sua iustitia, quando occursurus esset ad resurrectionem mortuorum: Veruntamen, inquit, existimo omnia detrimentum esse propter eminentẽ scientiam Iesu Christi Domini mei, propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror vt stercora, vt Christum lucrifaciam, & vt inueniar in illo, non habens meam iustitiam, quæ ex lege est, sed illam quæ per fidem est Christi, quæ ex Deo est iustitia in fide, ad cognoscendum illum, & virtutem resurrectionis eius, & communionem passionum eius, cõfiguratus morti eius, si quo modo occurram ad resurrectionem mortuorum. Alius locus adhuc clarior est, 1. Cor. 4. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum.

Verba sunt valde significantia. Quod enim in- *Pauli exemplum.* quit: Nihil mihi conscius sum. Illud est, quod Act. 23. dicit: Ego omni conscientia bona conuersatus sum ante Deum, vsque in hodiernum diem. Et Act. 24. Studeo sine offendiculo conscientiam habere ad Deum, & ad homines semper. Et hoc est iustitia bonæ conscientiæ, de qua inquit, 1. Corint. 15. Plus illis omnibus laboraui: non ego autem, sed gratia Dei mecum. Gratia enim Dei sum id quod sum. Sed audi quid Paulus renatus de illa sua iustitia bonæ conscientiæ, quam gratiæ, seu dono & operationi Dei tribuit, pronunciet: Nihil, inquit, mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Iustificationem igitur coram Deo ad vitam æternam, Paulus diserte detrahit suis operibus, in quibus post renouationem, bona conscientia coram Deo & hominibus conuersatus fuit. Hoc Apostoli testimonium, manifestissimum est.

Exemplũ Ecclesiæ Apostolicæ.

Adiungamus testimonium de Ecclesiis Apostolicis ex Epistola ad Galatas. Ibi enim sumpta occasione ex disputatione de operib. legis ceremonialibus, tractat in genere quæstionem de tota lege, & operibus eius, id quod manifestissimum est ex tota illa epistola. Multis autem argumentis & vehementibus verbis adimit & detrahit operibus legis iustificationem coram Deo ad vitam æternam. Sed quæstio est, an tantum de operibus non renatorum, quæ ante fidem & conuersionem fiunt, loquatur? Soluitur autem illa quæstio ex ratione chronologiæ. Priusquam enim illam Epistolam Paulus scriberet, aliquot iam annis ante Galatæ fuerant conuersi. Theodoretus supputat sex annos: sed ad nostrum propositum nihil refert, quicquid sit de præcisa annorum supputatione. Erant igitur Galatæ renati, nam Spiritum sanctum ipsis suppeditatum fuisse, Paulus testatur, cap. 3.

De Galatarum igitur operibus, qui iam per Spiritum renati erant, Paulus disputat. Et ex collatione hoc intelligi poterit. Iudæi Roman. 10. de propria iustitia, excluso Christo disputabant: Galatæ vero non simpliciter abiecerant Christum, nec excludebant fidem in Christum, sed bona credentiũ opera, fidei volebant adiungi in articulo iustificationis coram Deo ad vitam æternam. Et de operibus quidem ceremonialibus erat disputatio, non autem de solis illis, sed de tota lege & operibus eius, id quod manifestum est. Nec disputabant Galatæ, de operibus suis, quæ non renati ante fidem seu conuersionem suam fecerant, an illa iustificarent, sed de iustificatione operum suorum, quæ post conuersionem & post acceptum Spiritum sanctum fecerant, disputatio erat.

Galatarũ disputatio de iustificatione.

Statu quæstionis ita, sicut est, posito, videat iam Lector in tota illa Epistola, quibus verbis & argumentis, Paulus operibus renatorum adimat & detrahat iustificationem coram Deo ad vitam æternam. Non enim simpliciter dicit hominem ex operibus legis non iustificari, sed rem vehementer exaggerat: dicit enim, eos hac opinione transferri ab Euangelio, & à gratia Dei. Non abiicio, inquit, gratiam Dei. Si enim per legem iustitia, frustra ergo Christus mortuus est, euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, gratia excidistis, &c.

Plura possent adduci testimonia, sed breuitatis studio, generalia tantum capita notaui. Vocem igitur cœlestem adimere & detrahere iustificationem coram Deo ad vitam æternam, ipsis etiam renatorum bonis operibus, primum ex veteri Testamento ostendimus, testimonio Patriarcharum, Mosis & Prophetæ: deinde ex nouo Testamento idem ostendimus, testimonio Christi, Apostolorum, & Ecclesiarum Apostolicarum. Et nihil sane ad πληροφορίαν vlterius requiri vel potest vel debet. Non autem nuda tantum propositio in Scriptura obseruanda est, sed consideranda præterea sunt rationes, quare etiam renatorum operibus detrahatur iustificatio. Ita enim tota res planior erit. Est autem vna ratio Pauli, quod iustificatio ex operibus pertinet ad legem factorum seu operum, Romanorum tertio, decimo, & Gala. tertio. Lex vero non pronunciat hominem coram Deo iustum ad vitam æternam, propter particulam aliquam, aut qualemcunque obedientiam & conformitatem: sed requirit, vt totus homo, secundum omnes sui partes, & secundum omnes singularum partium actiones, normæ iustitiæ in Deo, quæ in lege patefacta est, respondeat, & quidem exactè respondeat, ea puritate, perfectione & integritate, sicut lex præscribit & flagitat. Et si totam legem quis seruauerit, offendat autem in vno, pronunciatur reus esse omnium. Et Andradius quidem hoc testimonium veteratorie conatur eludere, interpretans (vnum illud) de charitate, vt sensus sit, si opera legis fiant sine charitate, non iustificare. Sed Iacobus diserta interpretatione explicat, quid per vnum illud intelligi velit. Inquit enim: Si non mœcheris, occidas autem, factus es transgressor legis: qui enim dixit: Non mœchaberis, dixit etiam: Non occides.

Quare iustificatio detrahatur operibus renatorum.

Quid igitur operibus vult iustificari, si non in omnibus quæ in libro legis scripta sunt, permanserit, vt faciat ea, illum lex non pronunciat iustum, sed reum & maledictum, Galat. tertio, Iacobi tertio. Iam vero renatorum obedientia in hac vita, est quidem inchoata conformitas cum lege Dei, sed quæ propter carnem adhuc imperfecta & immunda est, sicut Paulus renatus conqueritur, Romanorum 7. Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Volenti mihi facere bonum, adiacet malum.

Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me sub lege peccati, quæ est in membris meis. Mente seruio legi Dei, carne autem seruio legi peccati. Tali vero obedientia, legi non satisfit. Est enim lex spiritualis, hoc est, requirens spiritualem conformitatem seu obedientiam, cui nihil ex vitiosa & corrupta carne adhærescat. Ego vero, inquit Paulus renatus, carnalis sum, venditus sum sub peccatum, &c. Si igitur Deus cum renatis intret in iudicium, iudicaturus ipsos secundum opera ipsorum, non iustificabuntur in conspectu ipsius.

Vbi enim lex peccatum potest ostendere, ibi non iustificat, sed reum facit, maledicit, & condemnat, iuxta dictum: Qui non in omnibus permanserit, maledictus esto.

Vniuersalis autem est sententia 1. Iohan. 1. Si dixerimus, quod peccatum non habeamus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Et omnibus iustis in hac vita, præscripta est quotidiana illa precatio: Dimitte nobis debita nostra. Non est iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Si iniquitates obseruaueris Domine, quis sustinebit? Delicta enim quis intelligit? Ideo Paulus dicit: Nihil mihi conscius sum, sed in hoc non sum iustificatus. Non enim ab humano iudice iudicor, nec me ipsum iudico: sed qui me iudicat, Dominus est, qui illuminat abscondita tenebrarum, & manifestat consilia cordium. Vtitur autem verbo ἀνακρίνειν, quod forense est, quando vel quæstiones habentur de reis, vel causæ in iudicio disquiruntur, examinantur & discutiuntur, vt iustitia rite administretur. Ita enim vsurpatur, Lucæ vigesimotertio, Actorum 12. 24. & 28. Et quia talem disquisitionem opera Pauli etiam renati, in iudicio Dei sustinere non possunt: ideo Paulus pronunciat, se in illis non esse iustificatum. Hæc ratio manifesta & firma est quæ etiam Pighium mouit, vt licet alias doctrinam nostrarum Ecclesiarum acerbissime insectetur, tamen ingenue agnoscat & fateatur, ne renatorum quidem inhærentem iustitiam posse in iudicio Dei consistere, vt propter illam iustificentur ad vitam æternam. *Pighius.*

Secunda ratio Pauli sumitur ex distinctione

iustitiæ

iustitiæ legis, & iustitiæ fidei, Roman. 10. Gal. 3. Legis enim iustitia est: Qui fecerit ea quæ in lege scripta sunt: fidei vero iustitia est, credendo sibi applicare, quod Christus pro nobis fecit. Opera igitur quibus renati faciunt ea quæ in lege scripta sunt, siue ante siue post renouationem, pertinent ad iustitiam legis, licet alia atque alia ratione. Ante renouationem enim lex extorquet ex libero arbitrio qualemcunque disciplinam: in renouatione vero, Spiritus sanctus scribit legem in corda renatorum, Ierem. 31. vt delectentur lege Dei, Romanorum 7. & ex animo obediant, Roman. 6. Et hæc obedientia, est inchoatio illius iustitiæ, quam lex à nobis flagitat. Summa enim legis, est charitas. Hoc modo, & hac ratione dicitur iustitia legis. Omnes autem Pauli disputationes, huc redeunt: Homines in hac vita, iustitia legis non iustificari coram Deo, ad vitam æternam. Ergo nec renati, charitate sua, quæ est summa legis, iustificantur.

Iustitia legis in renatis.

Et ita distinguuntur iustitia legis & iustitia fidei: quod Paulus diserte dicit, legem non esse ex fide. Fides enim non hoc respectu iustificat, quia præparat ad assequendam iustitiam, quæ consistat in faciendo, siue in operibus quæ lex præscribit & flagitat. Paulus enim dicit Galat. 2. Nos in Christum credidimus, non vt fide assequeremur iustitiam operum quibus iustificaremur: sed vt iustificemur fide, non ex operibus. Cum enim legi, propterea quia per carnem infirmabatur, impossibile esset nos iustificare: Deus ex gratia, fecit translationem nostræ iustificationis à lege, hoc est, à nostro facere, ad fidem accipientem id quod Christus pro nobis fecit. Et illæ duo disiunctæ sunt hac antithesi: Qui fide in Christum iustificantur, lege non iustificantur: & qui faciendis iis quæ lex flagitat, iustificari volunt, illi non iustificantur fide in Christum. Ideo Paulus ad Galatas disputat, eos qui beneficio Dei transferentis iustificationem nostram à lege ad fidem in Christum, non volunt in solidum humili gratitudine vti, sed opera sua quæ secundum præscriptum legis faciunt assuere: eos, inquam, pronunciat euacuatos esse à Christo, & gratia excidisse. Vel enim lege sola, vel fide in Christum sola, oportet nos iustificari. Hæc ratio ostendit, quam magni momenti sit hæc disputatio.

Epistola ad Galatas.

Tertia ratio est: vt omnis nostra gloriatio excludatur, vt qui gloriatur, in Domino glorietur, à quo factus est nobis Christus iustitia. 1. Cor. 1. Nonautem excluditur gloriatio per legem factorum, Roman. 3. hoc est, quando quis vitam æternam hæreditat, ideo quod ea quæ in lege scripta sunt, fecerit, Lucæ 10. Sed per legem fidei excluditur. Hoc est, quia Christus est perfectio legis, ad iustitiam omni credenti, Roman. 10. Gloria igitur & laus iustificationis nostræ coram Deo, ad vitam æternam, debetur obedientiæ & merito Christi: non tanquam causæ quæ efficiat, vt in nobis aliquid hæreat, quo facientes ea, quæ in lege factorum scripta sunt, iustificemur: sed quia obedientia Christi imputatur nobis ad iustitiam. Illa vero gloria non potest sine blasphemia Christo detrahi, & in nostram siue nouitatem siue obedientiam transferri. Et quia obedientia Christi, qua pro nobis legem impleuit, ad iustitiam omni credenti, non est manca, mutila & imperfecta: contumeliosum igitur est in meritum Christi assuere ipsi nostra opera, vt iustificemur: quasi Christi obedientia non sufficeret nobis ad iustificationē corā Deo, nisi assumento nostræ iustitiæ perficeretur.

Obedientia Christi perfecta est.

Quarta ratio extat, Ro. 4. Vt promissio hæreditatis vitæ æternæ, sit firma. Quando enim nititur conditione nostræ obedientiæ, quia illa propter carnem imperfecta & immūda est, promissio semper incerta est: ideo ex fide secundum gratiam, vt firma sit promissio. Si enim qui ex lege hæredes sunt, exinanita est fides, & abolita promissio. Lex enim iram operatur, Rom. 4. ita vt sub maledicto sint, non tantum qui carent operibus legis: Galat. 3. quia non permanent in omnibus quæ scriptæ sunt in libro legis, vt faciant ea.

Hæc copiosius aliquanto explicare volui: in hoc enim potissimum cardine vertitur controuersia inter nos & Pontificios, in articulo iustificationis: An scilicet renati, propter suam nouitatem & opera iustificentur coram Deo, ad vitam æternam. Repeto autem id, quod aliquoties iam dictum est. Agnoscimus renouationem esse ingens beneficium Filij Dei mediatoris, per Spiritum sanctum in nobis. Docemus, debere sequi post reconciliationem nouam obedientiam: & illi tribuimus suo loco, ea quæ Scriptura ipsi tribuit: sicut postea de bonis operibus dicemus. Sed hanc dignitatem & gloriam didicimus ex Scriptura non tribuendam esse nostræ nouitati, & nostris operibus, vt sint iustificatio nostra coram Deo ad vitam æternam. Hæc enim dignitas & gloria, solius Filij Dei mediatoris obedientiæ & iustitiæ, per fidem nobis imputatæ, debetur.

Renouatio-nis donum.

Hactenus igitur ostendimus, quomodo Scriptura nobis adimat & detrahat iustificationem coram Deo ad vitam æternam: ita vt instituta distributione seu enumeratione demonstret, nec in natura, nec in vita, nec in qualitatibus, habitibus, aut operibus hominum in hac vita, siue fint Iudæi, siue ethnici, siue renati, siue non renati, esse & hærere illud quo in iudicio Dei ita possint consistere, vt propter illud iustificentur ad vitam æternam. Et hæc distributio: An in aliqua parte hominis, vel actionibus eius, sit & hæreat aliquid quo possit coram Deo iustificari: quasi forma examinis à Paulo ideo instituta fuit, quia Pharisaica persuasio de nostra iustitia inhærente, opponenda iudicio Dei, naturaliter hæret in omnium animis. Et ad doctrinam de iustificatione hominis, per solam gratiam seu misericordiam Dei, propter solius Christi mediatoris obedientiam: necesse est vt in solidum adimatur & detrahatur omnibus, quæ vel sunt, vel hærent in homine: siue Iudæo, siue ethnico, siue renato, siue non renato.

QUOMODO SCRIPTURA TRAdat hominem coram Deo iustificari ad vitam æternam.

Constituta autem parte negatiua, plana ex verbo Dei erit sententia affirmatiua: quomodo scilicet iustificemur coram Deo, ad vitam æternam? Aut quæ sit illa iustitia, quam afferre debemus, coram Deo, quando cum illo agimus, vt nos absoluat à sententia damnationis, vt sit nobis placatus & propitius, vt simus ipsius filij, & acceptemur ad vitam æternam. Iam enim in præcedentibus monstratum est: Primo, quod iudicium Dei, non inueniat in nobis in hac vita, ne in renatis quidem, talem, tam perfectam, & tam puram iustitiam inhærentem, qua ita possimus coram Deo consistere, vt propter illam iustificemur ad vitam æternam. Secundo, Inuenit autem in nobis, etiam in sanctis in hac vita,

multa & varia peccata, Psal.32. 1.Ioan.1. imo ipsum peccatum, habitans in carne, rebellans legi mentis, & captiuans etiam renatos: sicut Roman.7. Paulus conqueritur. Tertio, Et lex diuina, quæ est norma & regula iustitiæ in Deo, pronunciat reos & maledictos, qui nō in omnibus, quæ in lege scripta sunt permanserint, vt faciant ea. Quarto, ibi vero Deus, qui diues est in misericordia, propter immensam charitatem, qua diligit nos, nolens nos in æterna morte, ad quam iusta legis diuinæ sentētia damnati eramus, perire, gratis per suam gratiam iustificat: hoc est, à sententia damnationis absoluit, iustos reputat, & receptos in gratiam acceptat ad vitam æternam, illos qui peccata sua agnoscunt, & confitentur, & fide promissionem misericordię in Christo mediatore propositam apprehendunt: Rom.3. Sed Pontificij opponunt, gratiam in illa Pauli sententia, significare donum nouitatis seu charitatis, quod à Deo propter Christum, per Spiritum sanctum gratis conferatur & infundatur credentibus: vt illa sua nouitate, sine charitate, in iudicio Dei possint consistere, & propter illam recipi in gratiā, & acceptari ad vitam æternam, hoc est, iustificari. Et renouationem quidem esse donū Spiritus sancti, propter Christum, & charitatem vna cum reliquis virtutibus à Spiritu sancto accendi in credentibus, nullum est dubium, Sed quæstio est de iustificatione. Ostendimus autē clarissimis & firmissimis Scripturæ testimoniis, renatos in hac vita, sua nouitate aut charitate, non posse coram Deo ad vitam æternam iustificari. Est igitur manifesta deprauatio sententiæ Paulinæ, quam Pontificij contra perpetuam eius sententiam ipsi affingunt.

Gratia. *Renouatio.* *Charitas.*

VOCABVLVM GRATIAE.

Et vocabulum Gratiæ in Scriptura, sæpe quidem fauorem, beneuolentiam seu misericordiam: aliquando vero etiam dona ipsa quæ ex beneuolentia conferuntur, significat. Sed quæstio est, quid vocabulum gratiæ proprie significet in illis locis, vbi Paulus disputat, nos gratis per gratiam Dei iustificari. Item: Gratia Dei saluati estis. Et testimonia sunt non obscura vel ambigua: sed manifesta, certa & firma, quod vocabulum gratiæ in hac disputatione intelligendum sit de gratuita misericordia, bonitate, beneuolentia, seu fauore Dei, complectentis sua gratia, & recipiētis in gratiam indignos, propter filium mediatorem. Paulus enim, Rom. 5. manifeste distinguit gratiam & donum per gratiā: sicut Ioan. 1. Gratia & veritas distinguuntur. Et vtrunque quidem est beneficium Filij Dei mediatoris. Sed quando Paulus dicit, nos gratia iustificari & saluari: intelligit illam gratiam, quam scriptura distinguit à dono per gratiam, hoc est, intelligit non bonitatem nostram, sed misericordiam Dei, seu gratuitam acceptionem: Id quod inde manifestum est. Paulus enim in articulo iustificationis, gratiam opponit bonis operibus: non illis tantum quæ ratio sine Spiritu S. præstat, sed & Abrahæ operibus, quæ sunt dona & fructus spiritus, Romanorum quarto. Ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Et quod Romano.3. dicit: Gratia iustificamur sine operibus legis; Illud Roman. 4. accommodat ad Abrahæ renati opera: & ita gratiam iustificantem, opponit Abrahæ ex renouatione spiritus operanti. Vniuersalis enim est sententia, Rom. 11. Si per gratiam, iam non ex operibus: alioqui gratia iam non esset gratia. Et quando 2. Tim. 1. Paulus dicit: Saluos nos fecit, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, & gratiam quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora secularia: ibi certe gratia non potest significare aliquid inhærens in nobis. Ante tempora enim secularia cum nondum essemus, imo cum nondum iacta essent fundamenta terræ, data nobis fuit in Christo gratia.

Gratia. *Gratia iustificans.*

Et Scriptura aliis synonymis seu æquipollentibus vocabulis manifeste ostendit, quomodo velit vocabulum gratiæ in his disputationibus intelligi, Tit.3. vocat benignitatem & charitatem, qua Deus complectitur miserum & perditum genus humanum. Ibidem: Secundum misericordiam suam, saluos nos fecit: vt gratia ipsius iustificati, hæredes simus vitæ æternæ. Et Ephes.2. Deus qui diues est in misericordia, propter multam suam dilectionem, qua nos dilexit mortuos nos peccatis conuiuificauit cum Christo, gratia estis saluati. Ita quod Heb. 2. scriptum est: Gratia Dei gustauit mortem pro omnibus: Illud Roma.5. Paulus ita effert: Commendat charitatem suam erga nos, quod cum peccatores existeremus, Christus pro nobis mortuus est. Et Heb.4. Accedamus ad thronum gratiæ, vt accipiamus misericordiam, & inueniamus gratiam ad auxilium opportunum. Hęc adeo sunt manifesta, quod & Thomas & Richardus de media villa, fatentur veteres quosdam gratiam exposuisse pro beneplacito & dilectione Dei gratuita, qua eligit, vocat, iustificat, adoptat, Ephes.1.

Thomas Richardus.

PARTICVLA GRATIS.

Et quidem Paulus propterea addidit particulam Gratis, vt propriam & genuinam significationem vocabuli Gratiæ, in articulo iustificationis & salutis magis illustraret, & contra omnes corruptelas præmuniret: Iustificati gratis per ipsius gratiam. Significatio autem vocabuli חנם ita colligitur. Opponitur enim solutioni precii aut satisfactioni, Gen.29. Nūquid seruies mihi gratis, dic quid mercedis accipies. Exod. 21. Egredietur gratis absque pecunia. Num. 11. Pisces gratis comedimus, 2. Reg. 24. Non offeram holocausta gratis, sine precio acquisita. Significat etiam sine causa, aut sine merito, præter aut contra meritum aliquid fieri, vt Psal.54. Oderunt me gratis. 108. Expugnauerunt me gratis, Prouerbiorum 24. Ne gratis sis testis contra proximum, 1.Regum 19. Quare peccabis in sanguine innoxio, interficiens Dauidem gratis, 3. Regum 2. Aufer sanguines gratis effusos. Ezechielis 6. & 14. Non gratis feci malum hoc, inquit Deus, Ieremiæ decimoquinto. Dabo thesauros tuos in direptionem gratis: id est, illis, de quibus nihil tale meritus es. Threnorum 3. Ceperunt me, vt auem gratis: hoc est, quibus non dedi causam. In his exemplis, Græci interpretes semper reddiderunt Hebraicam vocem חנם per particulam δωρεάν: quæ in nouo Testamento ita vsurpatur, 2. Corint. 11. Gratis Euangelizaui. Apocalyp. vigesimoprimo. Accipiat aquam vitæ gratis, 2. Thessalon. 3. Non gratis comedi panem, sed in labore, Syrach 29. Multi fraudantur δωρεάν: hoc est, cum longe aliud meriti essent.

Hæc exempla ideo recitaui: Illustrant enim significationem particulæ, gratis. Hostes enim Dauidis,

pidis, dicuntur ipsum gratis odisse & persequi: propterea quod in Dauide non sit causa vel meritum, cur ipsum oderint & persequantur: quin potius causam in ipso inueniunt, cur non deberent eum odisse: sed causa odij est in maleuolentia hostium. Et apud Ezechielem Deus dicitur non gratis punire: hoc est, illos in quibus nullam causam, vel meritum pœnæ inuenit. Inde intelligi potest, quare Paulus, Rom. 3. vocabulo gratiæ addat particulam gratis. Nam Genes. 39. de Ioseph textus dicit: Inuenit gratiam in oculis Potipharis: additur autem: Quia erat vir fortunatus, id est, propter egregia dona, quæ in Iosepho animaduertebat, diligebat & magnifaciebat illum. Ne quis igitur opinetur, eodem modo & nos gratia Dei iustificari & saluari, addit Paulus particulam gratis: quæ ostendit primò causam seu meritum: vt coram Deo iustificemur ad vitam æternam, non esse vel hærere in nobis. Secundò, Deum inuenire in nobis multas causas, cur posset nos damnare. Tertiò, Indignos verò, & longe aliud meritos, Deum ex mera bonitate & misericordia propter filium recipere in gratiam, & acceptare ad vitam æternam: vt idem sit, quod Psalmus dicit: Non secundum peccata nostra fecit nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis. Et quod Daniel inquit, non in iustitiis nostris, sed in misericordia tua. Iustificamur itaq; gratis, per Dei gratiam, non quia vel sumus, vel efficimur in hac vita perfecte iusti, sine peccato, sed quia misericordia Dei, peccata, quæ in nobis inuenit, propter Christum remittit & tegit, Rom. 4. Deus enim erat in Christo mundum sibi reconcilians, non imputans hominibus peccata, 2. Cor. 5. Et per Christum annunciatur nobis remissio peccatorum, ab omnibus, à quibus non potuimus in lege iustificari, Act. 13. Hæc enim est scientia salutis, in remissione peccatorum, Luc. 1. Nam si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Si verò confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra. Si enim peccauerimus, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, 1. Ioan. 2. Credenti igitur in eum, qui iustificat impium, fides imputatur ad iustitiam, sine operibus, Rom. 4.

QVAE SIT IVSTITIA ILLA, quam in iustificatione iudicio Dei opponimus.

Hæc ex scripturæ testimoniis manifesta, certa & firma sunt. Sed quæstio est, cuius explicatio multum lucis affert huic loco, an scilicet, & quomodo Deus impium sine iustitia iustificet. Humana enim sæpe iudicia impium iustificāt, vel per errorem, vel per incuriam, vel per iniquitatem, quando impietas, vel ignoratur, vel non curatur, vel approbatur.

Illa verò Deo in iustificatione peccatoris nullo modo tribui vel possunt, vel debent. Ipse enim pronunciat esse abominationem, hoc modo impium iustificare, Prouerb. 17. Esaiæ 7. Nec rectè respondetur hoc loco, si dicatur, Deum quia est agens liberrimum, licet ea faciat, quæ ipse pronunciat esse abominationem, tamen iuste agere. Illa enim norma iustitiæ, quæ in lege est patefacta, est æterna, immota, & immutabilis voluntas Dei. Sed illa requirit, & pro peccatis satisfactionem plenissimam, & ad iustitiam requirit impletionem legis perfectissimam & purissimam. Num verò Deus iustificans impium gratia per gratiam, sine operibus legis, sibi ipsi repugnat & contrarius est, vt qui voluntatem suam in lege aliter patefecit? Nequaquam. Ego enim, inquit, Deus sum, & non mutor, Malach. 3. Et Num. 23. Non est Deus quasi homo, vt mentiatur: nec, vt filius hominis, vt mutetur. Dixit ergo, & non faciet? locutus est, & non implebit? Ideo Paulus inquit, Romano. 3. Non destruimus legem, quando docemus fide sine operibus legis iustificari hominem, sed magis stabilimus eam. Et Matthæi quinto, Christus inquit: Nolite putare, quod venerim, soluere legem. Amen quippe dico vobis, donec transeat cœlum & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Firma igitur & fixa manebit illa legis sententia, pro peccatis requiri satisfactionem, non qualemcunque, sed sufficientem & condignam: & ad iustitiam requiri impletionem, & obedientiam vndique perfectam & absolutam. Sed nos talem satisfactionem præstare, & talem iustitiam in hac vita habere non possumus. Et tamen facilius est, cœlum & terram transire, quam vt vnum iota, aut apex vnus legis cadat, cui non debita perfectione satisfiat. Quid igitur? Non ergo iustificabitur in conspectu Dei omnis viuens: sed omnes in æternum damnabuntur?

Prorsus illud ita fieret, quantum ex nobis est. Sed ibi Euangelium patefacit nobis, Deum in arcano suo consilio, & immensa misericordia, inuenisse talem modum & rationem: vt & iustitiæ Dei in lege patefactæ satisfieret, & homo gratis per gratiam Dei, fide sine operibus legis iustificaretur ad vitam æternam: vt scilicet filius Dei ad liberandum, iustificandum & saluandum genus humanum mitteretur in mundum, & veniret in carnem. Quomodo verò mediator ille noster factus est iustitia nostra, liberator & saluator noster? Num soluendo & destruendo sententiam voluntatis diuinæ, in lege patefactam? Hanc certe opinionem, & persuasionem ipse Filius Dei dicit falsam esse, quia impossibile hoc sit, Matth. quinto, Lucæ decimosexto. Sed ideo factus est sub lege, non pro se, aut suo nomine: sed vt eos, qui sub lege erant, redimeret, Galat. quarto. Satisfactionem igitur pro peccatis, per passione pœnarum: & impletionem legis, perfectissima obedientia, loco & nomine omnium nostrum in se recepit. Et ideo nostram naturam assumpsit, vt in illa natura, quæ sub lege erat, fieret satisfactio & impletio: Quis verò debebat talis esse satisfactio & impletio, quæ pro peccatis, & ad iustitiam totius mundi satis esset & sufficeret: ideo oportuit personam mediatoris simul esse & Deum & hominem, vt vis & efficacia satisfactionis & impletionis esset infinita & immensa, sufficiens pro toto mundo. Sed inquis: Quid me releuat, quod aliquis alius legi satisfecit, cum lex me vrgeat: Tu diliges, tu non concupisces. Et Rom. 2. Ira & indignatio, tribulatio, & angustia super omnem animam hominis, operantis malum. Imò Ezech. 18. Deus hanc sententiam pronunciat: Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur. Filius nō portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatē filij. Iustitia iusti super eum erit, & impietas impij erit super eum. Propter alienā igitur iustitiā, ille qui ipse peccator est, nō iustificatur. Respondeo: Certum est, legem requirere ad iustitiam ab vnoquoque, & in vnoquoq; talem satisfactionem & conformitatem, qualem ipsa requirit.

Christus impleuit legem.

Neque enim legis doctrina est, aliena satisfactione & iustitia nos redimi & iustificari: vnus etiam homo non potest satisfacere pro alio, coram Deo: sicut Psal. 48. inquit: Frater redimendo non redimit virum, non dabit Deo redemptionem eius: preciosa est enim redemptio animæ eorum. Sed Euangelium, hoc mysterium absconditum à seculis reuelat & patefacit: cum genus humanum legi non posset satisfacere, & lex nullo modo posset solui & destrui, quod Deus fecerit translationem legis, quod ad articulum iustificationis attinet, in aliam personam: quæ & satisfactione, & obedientia, pro toto genere humano legem impleret. Et quia illa persona, Deus & homo: ideò eius satisfactio, est expiatio pro peccatis totius mundi, 1. Ioan. 2. & inde Christus est impletio legis, ad salutem omni credenti, Rom. 10. Et hunc per ministerium Deus nobis proponit, vt per eius redemptionem, fide in sanguine ipsius, gratis per gratiam Dei iustificemur, Rom. 3. Quia igitur primò consilio totius Trinitatis filius Dei missus est in mundum, factus ex muliere, factus sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret, vt nos ita adoptionem reciperemus. 2. Quia Christi mediatoris, Dei & hominis satisfactio & obedientia talis & tanta est, quæ potest esse expiatio pro peccatis totius mūdi, & sufficere ad iustitiam omni credēti. 3. Quia in ministerio Christus à Deo nobis ita proponitur, vt per redemptionem eius fide iustificemur. Quando igitur in vera contritione fides apprehendit, & applicat sibi illam satisfactionem & obedientiam Christi, tunc habet quod possit accusationibus legis in iudicio Dei opponere, & ita consistere, vt iustificemur. Habent quidem credentes, ex renouatione per Spiritum sanctum, etiam inhærentem iustitiam: sed quia illa in hac vita tantum inchoata, imperfecta, & propter carnem adhuc immūda est: ideo illa non possumus in iudicio Dei consistere, nec propter illā Deus nos iustificat: hoc est, à peccatis absoluit, in gratiam recipit, & ad vitam æternam acceptat: sicut supra ex Scriptura ostensum est. Christi verò satisfactio & obedientia, qua pro nobis legem impleuit, est illa iustitia, quæ & sufficiens & digna est, vt in Dei iudicio iusta pronuncietur. Et illa per fidem credentibus imputatur, ita vt per illam, & propter illam in iudicio Dei consistere possint non aliter, imò multo melius, quam si ipsi perfecta obedientia legi satisfecissent. Habent enim per imputationem, iustitiam, quæ est Dei & hominis. Propter Christi igitur satisfactionem & obedientiam, fide nobis à Deo imputatam, credentes iustificantur, hoc est, accipiunt remissionem peccatorum, absoluuntur à sententia damnationis, recipiuntur in gratiam, adoptantur in filios, & acceptantur ad vitam æternam.

Iustitia Christianorum.

Non igitur docemus, credentes sine iustitia iustificari: qualem iustificationem impij, Deus pronunciat esse abominationem, Prouerbiorum decimoseptimo, Esaiæ quinto, sed dicimus necesse esse, vt in iustificatione intercedat & interueniat iustitia: & quidem non qualiscunque iustitia, sed talis, quæ in iudicio Dei sufficiens & digna sit, vt iusta pronuncietur ad vitam æternam. Nostra verò inhærens iustitia, quæ in renouatione per Spiritum sanctum inchoatur, propter adhærentem carnis imperfectionem & immunditiem non est talis. Oportet igitur aliam esse iustitiam, qua interueniente & intercedente iustificemur coram Deo ad vitam æternam. Illa verò est satisfactio, & obedientia, hoc est, iustitia Christi mediatoris: quæ in ministerio verbi & sacramentorum proponitur, fide apprehenditur, & à Deo imputatur credentibus: vt eam interponere possimus inter iudicium Dei, & nostra peccata: vt sub ea, velut sub clypeo, à diuina quam commeruimus, ira protegamur: vt ea tecti, audacter & secure iam diuino nos sistamus tribunali, & ita iusti pronunciemur ad vitam æternam. Hæc sunt Pighij verba: qui licet aliàs doctrinæ nostræ acerbissimus est aduersarius, hanc tamen sententiam, vt veram, piam, & Scripturæ consentaneam, ipsa veritatis euidentia cogitur agnoscere & confiteri.

Iustitia Christi.

Respectu igitur Christi, legi pro nobis satisfacientis, est redemptio, meritum & iustitia: sed respectu nostri, est gratia, seu gratuita misericordia: quia in nobis, etiam in renatis, in hac vita iudicium Dei non inuenit talem iustitiam inhærentem, quæ sufficiens & digna sit, vt propter illam iustificemur ad vitam æternam: inuenit autem in nobis, etiam in renatis quædam, imò multa & varia peccata, quæ nos non satis intelligimus: propter quæ, si iuxta legis seueritatem vellet in iudicium nobiscum intrare, posset nos damnare. Gratuita igitur gratia est, quod indigni & immeriti iustificamur. Et Christi quidem obedientia, est meritum propter quod iustificamur. Sed quod Deus filium suū misit in mundum, quod filius Dei mediator legi pro nobis satisfecit: nulla nostra dignitas, nullum meritum nostrum effecit: sed cum longe aliud meriti eramus, ex mera gratia ac misericordia Deus hoc decreuit, & præstitit.

Nec etiam dignitate aliqua nostra meremur, vt Christi iustitia nobis imputetur, sed sine operibus gratis, per gratiam Dei credentibus imputetur. Ro. 4. Ita respectu nostri, sola & mera est gratuita gratia, bonitas, charitas, & misericordia Dei, quando iustificamur coram Deo, ad vitam æternam. Hæc explicatio ostendit, totam doctrinam de iustificatione, simplicem & planam esse.

Christus impleuit legem.

Non autem ipsi comminiscimur hanc sententiam, quod Christus mediator legem satisfactione pœnarum plenissima, & obedientia perfectissima, pro nobis impleuerit: & quod illa iustitia mediatoris credentibus imputetur; vt ea iustificentur coram Deo, ad vitam æternam. Sed hæc est propria & perpetua Euangelij doctrina, cuius aliquot tantum illustres sententias annotabimus.

Gal. 4. Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum: vt in Gentibus benedictio Abrahæ fieret, in Christo Iesu. Audis Gentes assequi benedictionem, qua à maledictione liberantur, propter redemptionem Christi, qui pro nobis factus fuit maledictum.

Galat. 4. Deus misit filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, vt eos, qui sub lege erāt, redimeret: vt adoptionem filiorum reciperemus. Adoptamur igitur in filios, propter satisfactionem & obedientiam Christi.

2. Corinth. 5. Illum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt efficeremur iustitia Dei in ipso. Quomodo verò Christus factus est peccatum? Certe imputatiue. Ergo & nos in ipso efficimur iustitia Dei.

Roman. 8. Quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus misso filio suo in similitudine carnis peccati, de peccato damnauit peccatum, vt iustificatio legis impleretur in nobis.

Pul-

Pulcherrimam sententiam, versio fecit obscuram: quid scilicet sit, de peccato damnare peccatum. Sed phrasis sumpta est ex Græcis interpretibus, qui sacrificium pro peccato absolute, seu τεχνικῶς reddiderunt περὶ ἁμαρτίας. Leuit. 4. & 5. vocant & ὑπὲρ ἁμαρτίας: & τὸ τῆς ἁμαρτίας. Leuit. 6. περὶ πλημμελείας. Sensus igitur est, quia ad expianda peccata requirebatur sacrificium pro peccato: sacrificium autem hirci, vituli, capræ, auis, turturum, columbarum, non poterat expiationem illam præstare. Lex enim accusat & damnat, non quadrupedum vel volatilium, sed hominum naturam, quæ peccato deprauata est. Ideo Deus misit filium suum in similitudine carnis peccati: hoc est, in carne, qua similis esset fratribus per omnia, excepto peccato: vt περὶ ἁμαρτίας, hoc est, tali sacrificio pro peccato, victima scilicet sui corporis, quod peccato nihil debebat, peccatum damnaret in illa ipsa carne humana, scilicet quam per peccatũ damnationi subiecerat: Et quia est Filius Dei, & à Deo missus, vt fieret victima pro nobis: inde sacrificium eius tantam habet vim & efficaciam, sicut Paulus inquit: Vt iustificatio legis in nobis impleretur. Sed quomodo. Num vt per legem iustificaremur? nequaquam. Paulus enim acriter pugnat, nos per legem non iustificari, sed vt δικαίωμα legis, hoc est, iustitia absolutissima, quam lex à nobis flagitat & requirit, impleatur, non à nobis, sed in nobis: quia Christus, qui legem pro nobis impleuit, in nobis est: hoc est, per fidem in nobis habitat, Ephes. 3. Impletio verò legis, quæ in nobis inchoatur, nõ suum, sed alium habet locum, sicut Paulus inquit: Qui Spiritum Christi non habent, In illis Christus non est. Ideo dicit: Qui non secundum carnem ambulant, sed secundum spiritum, Matth. 10. Filius hominis venit dare animam, redemptionem pro multis.

1. Timoth. 2. Dedit semetipsum precium redemptionis pro omnibus, Rom. 10. Christus est impletio legis, ad iustitiam omni credenti, Rom. 5. dicit nos iustificari in sanguine Christi. Et illud ita exponit, quod reconciliati sumus Deo per mortem filij sui. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi: ita per vnius obedientiam iusti constituentur multi. Quomodo verò? Respondet Paulus Rom. 4. Quia fides imputatur ad iustitiam. Non quod fides per se sit talis virtus, sed quia apprehendit, accipit, amplectitur, & possidet Christum, qui est perfectio legis ad iustitiam omni credenti. Illa enim est iustitia, quã Deus imputat sine nostris operibus, iis qui beati redduntur: per redemptionem enim, quæ est in Christo Iesu, iustificamur, Rom. 3.

Ierem. 23. Hoc est nomen, quo vocabunt eum, Iehoua iustitia nostra, 1. Corint. 1. Factus est nobis à Deo iustitia, 2. Cor. 5. Vt efficeremur iustitia Dei in Christo, Esa. 53. Correctio super eum, vt nos pacem habeamus: & liuore eius sanati sumus. Deus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum. Hinc scientia sui iustificat multos.

Rom. 4. Scriptum est propter nos, quibus imputabitur credentibus in eum, qui suscitauit Iesum: qui traditus est propter peccata, & resurrexit propter iustitiam nostram.

Audis vtrunque, & quod Deus imputat credentibus, & quid illud sit, quod imputet: nempe quod Christus traditus sit propter peccata nostra, & quod resurrexit propter iustitiam nostram. Rom. 5. Gratia regnat per iustitiam, in vitam æternam, per Christum Iesum. Est autem Christus iustitia nostra. Ierem. 23. 1. Corinth. 1. Romanorum 10. Sed quomodo per illam vt alienam possumus iustificari ad vitam æternam? Respondeo, sicut Paulus inquit, Galat. 3. Quicunque in Christum baptisati estis, Christum induistis. Simul ergo eius etiam iustitia induti sumus. Roma. 8. Deus cum filio suo omnia nobis donat. Christus autem habet perfectam legis impletionem pro nobis, seu iustitiam: Illam igitur pater donat credentibus, vt propter eam iustificentur.

Hæc quam breuiter recitaui, est perpetua Scripturæ Propheticæ & Apostolicæ, in veteri & in nouo Testamento sententia, de iustificatione hominis coram Deo ad vitam æternam: hoc est, quid illud sit, in quo & debeamus, & tuto possimus fiduciam collocare, quod propter illud iustificemur: hoc est, accipiamus remissionem peccatorum, absoluamur à merita damnationis sententia, recipiamur à Deo in gratiam, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam.

VETERVM TESTIMONIA DE Iustificatione.

Et in patrum quidem scriptis, quia verbum iustificare plerunque in alia significatione vsurpant, multæ dissimiles extant sententiæ. Sed quando emphasin verborum in sentẽtiis scripturæ penitus introspiciunt, & præcipue quando in se tentationibus & meditationibus, quasi ad Dei tribunal sistũt; tunc dulcissimis sententiis nostram hanc, imo scripturæ doctrinam approbant: nos scilicet reconciliati Deo, accipere remissionem peccatorum, habere Deum placatum & propitium, adoptari in filios, & acceptari ad vitam æternam: non propter nostras virtutes, aut nostra bona opera, etiam quãdo renati sumus, sed ex gratuita misericordia Dei, propter satisfactionem, meritum, obedientiam seu iustitiam Filij Dei mediatoris, quando promissionem Euangelij, fide apprehendimus.

Basilius in concione de humilitate: Qui gloriatur in Domino, glorietur, quod Christus nobis factus sit à Deo iustitia, sapientia, iustificatio, redemptio. Hæc est perfecta & integra gloriatio in Deo, quando neque ob iustitiam suam quis se iactat: sed nouit quidem seipsum veræ iustitiæ indignum esse, sola autẽ fide in Christum iustificatum. Et ne quis existimet Basilium de non renatis loqui, adducit exemplum Pauli, Philip. 3. qui iustitiam operũ suorum, non tantum quam in Pharisaismo habuit, sed ad illam quam tunc, cum Epistolam ille scriberet, habebat, cõtemnit: vt in qua nolit inueniri, quod attinet ad articulum iustificationis coram Deo, ad vitam æternam.

Origenes in 3. cap. ad Rom. explicans illam sententiam: Exclusa est gloriatio, non per legem factorum, sed per legem fidei, allegat exemplũ Pauli, Gal. 6. mihi absit gloriari, nisi in cruce Christi. Et inquit: vides Paulum non gloriantem super iustitia sua, castitate, sapientia, neque super cæteris suis virtutibus & actibus. Quando verò? tunc scilicet, cum Galatis scriberet.

Hilarius in Psal. 51. Non enim illa ipsa iustitiæ opera sufficerent ad perfectæ beatitudinis meritum, nisi misericordia Dei, etiam in hac iustitiæ voluntate, humanarum demutationum, & motuum non reputet vitia. Spes igitur in misericordia Dei, in seculum & in seculum seculi.

Basilius

Basilius in Psal. 114. Manet enim sempiterna requies illos, qui in hac vita legitime certauerũt: non ob eorum merita factorum, sed de munificentissimi Dei gratia, in qua sperauerunt.

Augustinus ad Bonifacium, lib. 1. c. 21. Quantælibet fuisse virtutis antiquos prædices iustos: nõ eos saluos fecit, nisi fides mediatoris, qui in remissionem peccatorum sanguinem fudit. Ibidem lib. 3. c. 5. Pelagiani laudatores sibi esse videntur sanctorum, ut non audeant dicere imperfectæ ipsos fuisse virtutis, cum hoc confiteatur vas electionis: Non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim. Et paulò post tamẽ, qui se negauerat esse perfectũ, inquit: Quotquot perfecti sumus, hoc sapiamus: vt ostenderet, secundum istius vitæ modum esse quandam perfectionem: eique perfectioni hoc quoque deputari, si se quisque nouerit nõdum esse perfectum. Quid enim excellẽtius in veteri populo sacerdotib. sanctis? Et tamen eis præcipit Deus, sacrificium primitus pro suis offerre peccatis. Et quid sanctius in nouo populo Apostolis? Et tamẽ præcepit eis Dominus in oratione dicere: Dimitte nobis debita nostra. Omnium igitur piorũ, sub hoc onere corruptibilis carnis, & in istius vitæ infirmitate gementium, spes vna est, quod aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum: & ipse est exoratio peccatorum nostrorum. Contra Crescouium, lib. 3. c. 80. Ad existimationem humanam magna testium, qui me nouerint, suppetit copia: ad Dei verò conspectum sola conscientia, quam contra vestras criminationes cum intrepidam geram, non me tamen sub oculis omnipotentis iustificare audeo: magisq; ab eo effluentem misericordiæ largitatem, quam iudicij summum examen expecto, cogitans quod scriptum est: Cum rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur se castum habere cor, aut mundum se esse à peccatis?

Charitatis incrementa.

Augustinus Epist. 29. ad Hieron. Charitas in aliis maior, in aliis minor, in aliis nulla est. Plenissima verò, quæ iam non potest augeri, quamdiu hic homo viuit, in nemine est. Quamdiu autem augeri potest, profectò illud quod minus est, quam debet, ex vitio est. Ex quo vitio, non est iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet: ex quo vitio non iustificabitur in conspectu Dei, omnis viuens: propter quod vitium, si dixerimus, quia peccatum non habemus, veritas in nobis non est: propter quod etiam, quantumlibet perfecerimus, necessarium est nobis dicere: Dimitte nobis debita nostra: cum iam omnia in baptismo dicta, facta, cogitata, dimissa sint.

Ambrosius de Iacob & vita beata, c. 6. Non gloriabor, quia iustus sum, sed quia redemptus: gloriabor, non quia vacuus sum peccatis, sed quia mihi remissa sunt peccata.

Non gloriabor, quia profui, neque quia profuit mihi quisquam: sed quia pro me aduocatus apud patrem Christus est, sed quia pro me Christi sanguis effusus est.

Augustinus de verbis Apostoli, Serm. 2. Sed inquis, Sufficit mihi, quod in baptismo accepi remissionem omnium peccatorum. Nunquid quia deleta est iniquitas, finita est infirmitas? Adhuc vtique dicis, donec sanentur languores tui, Dimitte nobis debita nostra: qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis. Denique post redemptionem ab omni corruptione, quid restat nisi corona iustitiæ? Ipsa certe restat: sed etiam in ipsa, vel sub ipsa, non sit caput turgidum, vt recipiat coronam. Attende quam nolit corona turgidum caput, qui redemit de corruptione vitam tuam, qui coronat te. Iam hic dicturus eras: Merita mea, fatetur, virtus mea fecit hoc, debitum redditur, non donatur. Audi potius Psalmum. Nam omnis homo mendax. Audi quid Deus dicat: Qui coronat te in miseratione & misericordia.

Sermo. 15. Pro nihilo saluos facies eos. Quid est pro nihilo? Nihil inuenis, vnde salues, & multum inuenis, vnde damnes.

In Psalm. 31. Qui sunt beati? non in quibus Deus nõ inuenerit peccatum. Nam in omnibus inuenit, omnes enim peccauerunt & egent gloria Dei. Si ergo in omnib. peccata inueniuntur, remanet vt non sint beati, nisi quorum remissa sunt peccata. Hoc ergo Apostolus sic commendauit: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.

Item, si gratia est, gratis datur. Quid est gratis datur? gratis constat. Nihil boni fecisti, & datur tibi remissio peccatorum. Attenduntur opera tua, & inueniuntur mala: si quod debetur, Deus istis operibus redderet, vtiq; damnaret. Non tibi Deus reddit debitam pœnam, sed donat indebitam gratiam.

Hieronymus lib. 1. aduersus Pelagianos. Tũc ergo iusti sumus, quando nos peccatores fatemur, & iustitia nostra non ex proprio merito, sed ex Dei consistit misericordia.

Gregorius in Ezechielem homil. 7. Iustus igitur aduocatus noster, iustos nos defendet in iudicio, quia & nos ipsos cognoscimus, & accusamus iniustos. Non ergo in fletibus, non in actibus nostris, sed in aduocati nostri allegatione confidamus.

Bernhardus Sermo. 5. de verbis Esaiæ: Nostra, si qua est humilis iustitia, recta forsitan, sed non pura, nisi forte meliores nos esse credimus, quam patres nostros, qui non minus veraciter, quam humiliter aiebant: Omnes iustitiæ nostræ, tanquam pannus menstruatæ mulieris: Quomodo enim pura iustitia, vbi adhuc non potest culpa deesse?

Idem super Cantica, serm. 73. Si iniquitates obseruauerit etiam electorum, quis sustinebit? Audi sanctum & electum quid dicat Deo: Tu remisisti iniquitatẽ peccati mei: Pro hac ad te orabit omnis sanctus, in tempore opportuno. Opus igitur habent & sancti, pro peccatis orare: vt de misericordia salui fiant, propriæ iustitiæ non fidentes. Omnes enim peccauerunt, & egent misericordia Dei.

Ambrosius de Iacob & vita beata, non operibus iustificamur, sed fide: quoniam carnalis infirmitas, operibus impedimento est: sed fidei claritas, factorũ obumbrat errorem, quæ meretur veniam delictorum.

Augustinus de Ciuitate Dei, lib. 10. c. 22. Remissio peccatorum fit per mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum, per quem facta peccatorum purgatione, reconciliamur Deo: quocum in hac vita nõ fit nostra virtute, sed diuina miseratione purgatio, per indulgentiam illius, non per nostram potentiam: quia ipsa quantulacunque virtus, quæ dicitur nostra, illius est bonitate nobis concessa. Multum autem nobis in carne tribueremus, nisi vsq; ad eius dispositionem sub venia viueremus. Augustinus in Psal. 129. Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine, inquit, quis sustinebit? Ecce apparuit, de quo profundo clamaret. Clamat enim sub molibus & fluctib. iniquitatum suarum. Circumspexit se, circumspexit vitam suam: vidit

illam

illam vndique flagitiis & facinoribus coopertam, quacunque respexit, nihil in se boni inuenit, nihil illi iustitiæ serenum potuit occurrere. Et cum tanta & tam multa peccata vndique & cateruas scelerum suorum videret, tanquam expauescens exclamauit, Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Non dixit: Ego non sustinebo: sed, quis sustinebit? Videt enim prope totam vitam humanam circumlatrari peccatis, accusari omnes conscientias cogitationibus suis: non inueniri cor castum, præsumens de sua iustitia. Quod quia inueniri non potest, præsumat ergo omnium cor de misericordia Domini Dei sui, & dicat Deo: si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Quæ autem spes est? Quoniam apud te propitiatio est. Et quæ est ista propitiatio, nisi sacrificium? Et quod est sacrificium, nisi quod pro nobis oblatum est? Sanguis innocens fusus, deleuit omnia peccata nocentium. Ergo apud te propitiatio. Nam si non esset apud te propitiatio, si iudex solum esse velles, & misericors esse nolles, obseruares omnes iniquitates nostras, & quæreres eas: quis sustineret? quis ante te staret, & diceret: Innocens sum? quis staret in iudicio tuo? Spes ergo vna est quoniam apud te propitiatio est.

Bernhardus super Cantica, sermo. 23. O solus vere beatus, cui non imputauit Dominus peccatum. Nam quis non habuerit peccatum? Nemo. Omnes enim peccauerunt, & omnes egent gloria Dei. Quis accusabit tamen electos Dei? Sufficit mihi ad omnem iustitiam solum habere propitium, cui soli peccaui. Idem sermo. 61. Ego fidenter quod ex me mihi deest, vsurpo mihi ex visceribus Domini: quoniam misericordia affluunt, nec desunt foramina, per quæ effluant. Item: Memorabor iustitiæ tuæ solius: ipsa enim est mea: nempe factus es mihi tu iustitia à Deo. Nunquid mihi verendum est, ne non vna ambobus sufficiat? Non est pallium breue, quod secundum Prophetam non possit operire duos. Iustitia tua, iustitia in æternum. Et te pariter, & me operiet larga & æterna iustitia.

Quammultas dulcissimas huius generis sententias possem adferre ex meditationibus Augustini, Bernhardi, Anshelmi, Bonauenturæ, Gersonis, ex contemplationibus idiotæ, quæ ita inscribuntur, &c. si instituti nostri ratio illud ferret. Ibi enim, quia sistunt conscientiam suam ad tribunal Dei, praxin & vsum articuli iustificationis pulcherrime ostendunt: & tam suaues habent sententias, vt legens in intimis præcordiis me illis affici sentiam: nec quicquam libentius lego in scriptis Patrum, quam pias ipsorum meditationes.

In agone etiam mortis, ipsam veram medullam articuli iustificationis & didicerunt, & expresserunt patres.

Possidonius. Possidonius de vita Augustini, c. 27. memorabilem narrat historiam. Indicauerat nobis Augustinus, se beatæ memoriæ Ambrosij in vltimo fine constituti, audisse sapientissimum & piissimum responsum, quod multum laudabat ac prædicabat: Nam cum ille venerabilis vltima iaceret ægritudine, & à fidelibus lecto eius astantibus cum lachrymis rogaretur, vt sibi à Domino vitæ posceret commeatum, eum illis dixisse: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. Et in his noster Augustinus senex, elimata ac librata admirabatur, & laudabat verba. Ideo enim cum dixisse intelligendum est, nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus: ne crederetur, præfidens de suis purgatissimis moribus præsumpsisse. Sed non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere. Hoc enim dixerat ad illud, quod homines de homine nosse poterant. Nam sciens examen æquitatis diuinæ, de bono Domino se dicit magis, quam de meritis suis confidere: cui etiam in oratione quotidiana Dominica dicebat: Dimitte nobis debita nostra, &c.

In vita Bernhardi, c. 12. Cum extremum iam spiritum trahere videretur, in excessu mentis suæ, ante tribunal Domini sui visus est repræsentari. Affuit autem & Satanas ex aduerso, improbis eum accusationibus pulsans. Vbi autem ille omnia fuerat prosecutus, & viro Dei pro sua fuit parte dicendum, Nihil territus aut turbatus ait: Fateor, non sum dignus ego, nec propriis possum meritis regnum obtinere cœlorum. Cæterum duplici iure illud obtinens Dominus meus, hæreditate scilicet patris, & merito passionis: altero ipse contentus, alterum mihi donat: ex cuius dono, iure illud mihi vendicans, non confundor. Ita hoc verbo confusus est inimicus, &c.

Extat exhortatio Anshelmi ad fratrem moriturum, verbis dulcissimis scripta. Cum frater aliquis laborare videtur in extremis, pium est & consultum, eum per prælatum, siue alium sacerdotem, subscriptis interrogationibus & exhortationibus exerceri. Et interrogetur primò:

Frater, lætaris quod in fide morieris? Et respondeat: Etiam. Fateris te non tam bene vixisse, sicut debuisses, fateor. Pœnitet te? Etiam.

Habes voluntatem emendandi te, si spacium viuendi haberes? Etiam.

Credis quod propter te mortuus est Dominus Iesus Christus, Filius Dei? Etiam.

Credis non posse saluari, nisi per mortem eius? Etiam.

Agis ei de hoc ex corde gratias? Etiam.

Age ergo, dum in te est anima tua, ei semper gratias, & in hac sola morte totam fiduciam tuam constitue. Huic morti te totum committe: hac morte te totum contege, eiq; te totum inuolue. Et si Dominus te voluerit iudicare, dic: Domine, mortem Domini nostri Iesu Christi obiicio inter me & te & iudicium tuum: aliter tecum non contendo. Si dixerit, quod merueris damnationem, dic: mortem Domini nostri Iesu Christi obiicio inter me & mala merita mea: ipsiusque dignissimæ passionis meritum affero pro merito, quod ego habere debuissem, & heu non habeo. Mors Christi.

Dicat iterum: Mortem Domini nostri Iesu Christi pono inter me & iram tuam. Deinde dicat ter: In manus tuas Domine, commendo spiritum meum. Et conuentus sui astantes respondeant: In manus tuas Domine, commendamus spiritum eius. Et securus morietur, nec videbit mortem in æternum.

Idem Anshelmus in meditationibus, pulcherrima hypotyposi sistit se ad tribunal iudicij diuini, & ostendit, nec vitam sanctorum, nec opera posse opponi iudicio Dei, sed solum Christi mediatorem. Terret me, inquit, vita mea. Namque diligenter discussa, apparet mihi aut peccatum, aut sterilitas tota vita mea. Et si quis fructus in ea videtur, sic est aut simulatum, aut imperfectum, aut aliquo modo corruptum, vt possit aut placere, aut displicere Deo. Certe tota aut in peccato est, & damnabilis, aut infructuosa, & contemptibilis. Sed quid separo, Anshelmus.

paro infructuosam à damnabili? vtique si est infructuosa, est damnabilis, Omnis enim arbor, quæ nõ facit fructum bonum, in ignem proiicietur. O ergo lignum aridum & inutile, & æternis ignibus dignũ. Quid respondebis in illa die, cum exigitur à te vsq; ad ictum oculi, omne tempus viuendi tibi impensum, qualiter à te fuerit expensum? O angustiæ. Hinc erunt peccata accusantia, inde terrens iustitia: subtus patens horrendum chaos inferni, desuper iratus iudex: intus cõscientia vrens, foris mundus ardens. Vix iustus saluabitur: peccator sic deprehensus, in quam partem se premet? latere erit impossibile, apparere intolerabile. Vnde mihi consilium? vnde salus? Quis est qui dicitur magni consilij angelus? Ipse est Iesus. Idem est iudex, inter cuius manus tremo. Respira ô peccator, ne desperes. Spera in eo quem times, refuge ad eum, à quo confugisti, Iesu Christe, propter hoc nomen tuum. Fac mihi secundum hoc nomẽ tuum: respice miserum, inuocantem nomen tuum. Ergo Iesu esto mihi Iesus propter nomen tuum. Si me admiseris intra latissimum sinum misericordiæ tuæ, non erit angustior propter me. Verum est, conscientia mea meruit damnationem, & pœnitentia mea non sufficit ad satisfactionem: sed certum est, quod misericordia tua superat omnem offensionem, &c. Sed infinitum esset, singula talia, quæ in Patrum scriptis extant, recensere. Hæc pauca verò ideo annotaui: vt ostenderem, doctrinam nostram de iustificatione, habere testimonia omnium piorum, qui omnibus temporibus fuerunt: idque non in declamatoriis rhetoricationibus, nec in ociosis disputationibus, sed in seriis exercitiis pœnitentiæ & fidei, quando conscientia in tentationibus cum sua indignitate, vel coram ipso iudicio Dei, vel in agone mortis luctatur. Hoc enim solo modo, rectissime intelligi potest doctrina de iustificatione, sicut in scriptura traditur.

TRIDENTINI CONCILII SENtentia de iustificatione.

Constituta autem ex scriptura, & comprobata vera sententia de iustificatione hominis corã Deo ad vitam æternam: accedimus iam ad examen decretorum Concilij Tridentini, de iustificatione: cuius ratio facilior & planior nobis erit, quia & fundamenta doctrinæ, & plerasq; ad eamen pertinentia, iam in præcedentibus explicata sunt. In cæteris verò habemus Andradium, cõcilij interpretẽ.

Et de medio quidem seu organo, quo à Deo nobis offertur, & quo à nobis accipitur promissio iustificationis, postea in loco de Fide dicemus.

De præparatione verò (quam ita vocant) ad iustificationem, & de incremento iustificationis, ad finem huius loci quædam annotabimus. Quę igitur in decreto ad ipsam iustificationem pertinent, iam annotabimus.

Est autem status disputationis: Quomodo homo coram Deo iustificetur ad vitam æternam? hoc est, quid illud sit, quod ad iudicium Dei adferre, quod inter iram diuinam & peccata nostra interponere debeamus: vt propter illud à sententia damnationis absoluamur, in gratiam à Deo recipiamur, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam.

Dupliciter autem respondent Tridentina decreta. I. Negant iustificationem peccatoris esse solam remissionem peccatorum. Et multa dicunt anathemata: si quis dixerit, homines per iustitiam Christi coram Deo iustos esse, vel hominem iustificari sola imputatione iustitiæ Christi, vel sola remissione peccatorum, vel iustificari gratia; hoc est, tantum fauore Dei, aut misericordia Dei, peccata remittentis propter Christum. II. Affirmant, iustificationem impli coram Deo ad vitam æternam, non esse solam remissionem peccatorum, sed & sanctificationem interioris hominis. Et vnicam causam formalem iustificationis, affirmant esse illam iustitiam à Deo nobis donatam, qua renouamur spiritu mentis nostræ: vt non modo reputemur, sed vere iusti nominemur & simus: iustitiam in nobis recipientes, quam dicunt esse charitatem inhærentem in nobis, quam merito passionis Christi Spiritus S. in nobis operatur.

Hæc Tridentina decreta, si conferantur ad ea, quæ supra ex scriptura demonstrata sunt, luce meridiana clarius erit, illam ipsam sententiam, quæ perpetua est scripturæ Propheticæ & Apostolicæ de iustificatione hominis coram Deo ad vitam æternam, multis & atrocibus anathematismis à Concilio Tridentino damnari: quod scilicet sola diuina misericordia propter meritum, obedientiam seu iustitiam Christi, peccata nobis remittantur, recipiamur in gratiam, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam.

Manifestum erit & hoc quod sub multorum anathematum interminatione, iustificationem hominis coram Deo ad vitam æternam, tribui volunt illi ipsi rei, cui scriptura manifestissimis sententiis eam adimit & detrahit: nouitati scilicet, charitati seu bonis operibus renatorum. Et quia supra multis manifestissimis scripturæ testimoniis hoc demonstratum est, ad ea Lectorem remitto. Si enim sanum collationem & negatiue, & affirmatiue instituerit, eius sententiæ, quæ in scriptura tradita est, & eius, quæ in decretis Synodi Tridentinæ proponitur: videbit eas ex diametro inter se pugnare: quod enim scriptura negat, hoc Tridentinum Concilium affirmat esse nostram iustificationem coram Deo ad vitam æternam: & rursus quod scriptura affirmat, hoc Concilium non tantum negat, sed atrociter damnat: vt vere dicere possimus tale esse Concilium, quale Psalmo 2. describitur: Conuenerunt in vnum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Ipsum verò artificium, quo architecti horum decretorum rem ipsam specie aliqua ita inuoluerunt, ne ab imperitioribus statim deprehenderetur, dignum est obseruatione. Si enim statum quæstionis ita posuissent: Quid illud sit propter quod Deus nobis placatus & propitius reddatur, qua re adoptio nostra apud Deum nitatur, propter quid coram tribunali Dei consistamus & absoluamur, vt simus hæredes Dei, & acceptemur ad vitam æternam: viderunt in tanta luce Euangelij, moderata ingenia, & aures multorum piorum in ipso regno Põtificio abhorrere ab illis monachorum vocibus, si propriis nostris operibus propitiatio, adoptio, & hæreditas vitæ æternæ tribueretur.

Artificium Papistarum.

Et cum tamen omnino sententiam istam retineri vellent. Primò, æquiuocatio verbi iustificationis visa fuit Concilio commodissima, quæ turpitudinem monasticæ opinionis aliquo modo palliaret: de qua æquiuocatione in principio diximus. Secundò, pro operibus propriis, substituerunt vocabula sanctificationis, renouationis, inhærentis iustitiæ, &c. Tertiò insidiose ita formarunt capitula & canones decretorum, quasi nostra doctrina,

sanctificationem, renouationem, charitatem, & reliqua dona nouitatis, quæ Spiritus operatur in renatis, ita excludat, vt nec sequantur, nec adsint in renatis: ita vt propter nostras Ecclesias repetenda fuerint decreta, quæ olim in Concilio Mileuitano Pelagianis opposita fuerunt: Christum scilicet meruisse nobis nō tantum remissionem peccatorum, verum etiam hoc quod propter ipsius meritum, per Spiritum sanctum renouamur: & credentes fide propter Christum accipere non tantum remissionem peccatorum, verum etiam Spiritum sanctū, qui corda sanctificat & renouat. Sed antea diximus, & aliquoties iam repetitum est, hunc non esse statū controuersiæ. Nullo modo enim hæc negamus, sed clare & diligenter vtrunque beneficium Mediatoris prædicamus, & reconciliationem & renouationem, illo ordine sicut Scriptura tradit.

Renouatio quomodo excludatur.

Sycophanticum igitur artificium est, quod oblique nostras Ecclesias insimulant, quasi illa ita excludamus, vt nec sequantur, nec adsint: cum status controuersiæ sit: An propter meritum, obedientiā, seu iustitiam Christi: an vero propter sequentem & inchoatam nostram nouitatem absoluamur corā tribunali Dei, habeamus Deum placatum & propitium, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam, sicut in principio huius loci, de insidiosis illis technis, & de vero controuersiæ huius statu, plura annotauimus. Quia enim vident etiam Idiotas in monachorum & postillatorum crassis scriptis & opinionibus animaduertere, quod in doctrina de Iustificatione, à sententia Scripturæ procul discedant: aliud igitur & subtilius artificium Tridentinis patribus quærendum fuit, cum vellent in tanta huius temporis luce, quæ ex lectione Scripturæ hominibus affulsit, quorundam oculos configere & fascinare. Sed huic Sophistico artificio semper opponendum, & vel ad fastidium vsq; repetendum est, quæ sit principalis quæstio in hac controuersia de iustificatione hominis coram Deo ad vitā æternam, sicut illam aliquoties iam exposuimus. Et tamen inter illas ipsas sophisticas insidias, si quis paulo attentius consideret, non obscure animaduertet, quo Tridentina illa decreta tendant. In quarto enim capitulo dicunt: In hac de iustificatione, disputatione, quæstionē esse: quomodo homo ab eo statu in quo est filius iræ, transferatur in statū gratiæ & adoptionis filiorū Dei. Et cap. 7. dicunt se agere de illa iustificatione, qua homo ex inimico fit amicus Dei, ita vt fit hæres secundū spem vitæ æternæ. Hanc vero iustificationem definiunt non esse solam imputationem Iustitiæ Christi, vel solā peccatorum remissionē: sed & sanctificationem, & renouationē interioris hominis. Et illud mox planius explicant, cum dicunt, charitatem esse iustitiam inhærentem. Et hanc esse candidā & immaculatam illam stolam, quam renati perferre debeant ante tribunal Christi, vt habeant vitam æternam. Sine dissimulatione igitur Christo adimunt, & nostræ charitati hoc tribuunt, quod ea iustificemur: hoc est, quod propter illam coram tribunali Dei absoluamur, & acceptemur ad vitam æternam. Sed quid fiet Paulo, qui iustificationem nostrā tribuit misericordiæ Dei, & merito obedientiæ, passioni, satisfactioni Christi? Audi vero, quomodo Tridentinū Cōcilium dulcissimas illas Scripturæ sententias eludat. Dicunt, Christū sua sanctissima passione meruisse, non hoc vt misericordia Dei propter illam Christi satisfactionem & obedientiam, nos à sententia damnationis absoluat, recipiat in gratiam, adoptet in filios, & acceptet ad vitam æternam. Sed hoc dicunt esse totū meritū Christi, quod propter illud misericordia Dei infundat nobis nouam qualitatem iustitiæ inhærentis, quæ est charitas, vt illa iustificemur: hoc est, vt non propter Christi obedientiam, sed propter nostram charitatē absoluamur coram iudicio Dei, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternā: vt ita misericordia Dei, tantum sit causa efficiens, & obedientia Christi tātum sit meritoria causa: vt inde nos in nobis ipsis habeamus inhærens aliquid, quod possimus opponere iudicio Dei, quo debeamus confidere, quod propter illud, & non propter Christum absoluamur, adoptemur in filios, & accipiamus hæreditatem vitæ æternæ. Quod vero Paulus dicit, gratis nos iustificari: hoc ita interpretantur, quod nō propter nostra præcedentia merita, sed propter Christum, gratia nobis donetur & infundatur habitus ille charitatis, propter quam corā tribunali Dei iusti pronunciemur ad vitam æternam. Vt autem Lector recte intelligat vnde hæc sumpta sint, conferat locum Bonauenturæ in tertio sententiarum, dist. 19. quæst. 1. vbi inquit: Vtraque, mors scilicet & resurrectio Christi, delicta nostra tollunt, & vtraq; iustificant. Attamē neutri attribui potest propriè causalitas iustificationis, siue remissionis peccatorum. Habet tamen aliquam causæ proprietatem scilicet per modum meriti interuenientis, quod reducitur ad causam materialem. Formalis enim est gratia, hoc est, charitas, quam Deus infundit, &c.

Hæc de artificio, quo vsi sunt architecti siue λογοδαίδαλοι, decretorū, recte obseruata, multa monent. Nec opus est addere peculiarem refutationē. Ideo enim in principio fundamenta doctrinæ Propheticæ, Euāgelicæ, & Apostolicæ de Iustificatione exposui, ne in refutatione subinde eadem essent repetenda: & vt ex ipsa collatione diiudicari posset, quo loco & genere censenda sint illa, quæ in Tridentino Concilio de iustificatione decreta sunt: ex professo enim, & ex diametro pugnant cum perpetua Scripturæ sententia.

Et hæc quidem in ipso decreto Tridentino ita animaduerti possunt. Quæ vero præterea mysteria sunt retrusiora, & quæ agitatæ fuerint in Concilio rationes, ex quibus sententia illa decreti extructa tandem est: Andradij explicatio nobis pandēt. Præcipuè vero glossa (quod dicitur) notabilis est, quid & quomodo in Tridentino Concilio intellexerint remissionem peccatorū. Existimaret enim aliquis, hanc qualemcunq; esse liberalitatem aut indulgentiam Concilij, quod iustificationem vel ex parte videatur constituere in gratuita remissione, siue non imputatione peccatorum, propter meritum Christi. Sed audi bone Lector, quomodo Andradius mentē & sensum Concilij explicet in hanc scilicet sententiam, & his verbis: Quia iustus is dici non potest, qui totus est peccatorum maculis inquinatus: ideo Deum infundere homini charitatē, cuius vi & potentia, crimina omnia eluantur, scelera extinguantur, peccata expellantur & intereāt, omneq; tetri facinoris vestigium aboleatur. Atque ideo iustificationem magis in charitate diuinā legem complectente, quàm in peccatorū venia positam esse: imo iustificationem in ipsa sanctificatione collocandam esse. Et charitatem esse, quæ hominem Deo pergratum perq; acceptum reddat. Hæc vero Andradius ita explicat, vt manifeste ostendat,

Remissio peccatorum.

decretum Concilij esse tantum paraphrasin eius q Sententiarij disputant: ad remissionem scilicet culpæ, requiri infusionē gratiæ: hoc est, charitatis per quam peccatum expellatur: sicut ad expulsionem tenebrarum, requiritur illuminatio aeris. Fingunt enim Deum non posse placari offensæ, nisi peccatū ex homine sit expulsum, & eius loco infusa noua qualitas charitatis, quam Deus respiciat: & offensam remittat, & hominem gratum & acceptum habet ad vitam æternam. Ideo enim charitatem vocant gratum facientem. Ita Scholastici.

Deus quomodo placetur Papistis.

Et in hanc plane sententiam, Andradius ostendit intelligenda esse Tridentina decreta de iustificatione.

Diligenter itaq; Lector obseruet, id quod ex Andradij interpretatione videt & agnoscit: hoc tantū propositum sibi habuisse Concilium Tridentinū, vt Scholasticorum opiniones de iustificatione repeteret & confirmaret: & summa, vt rata manerent, & sacrosancta haberentur, quæcunq; & quomodocunq; in regno Pontificio a scriptoribus Scholasticis, monachis, postillatoribus, summistis, &c. de iustificatione disputata sunt: nisi quod vocabula paulisper mutanda iudicarunt vt speciem aliquam reformationis, vel quasi imperitioribus præberent.

Expendamus autem paululum hanc Concilij, de remissione peccatorum mentem, Andradij interpretatione nobis proditam. Verbis enim concedunt, ad iustificationem pertinere remissionē peccatorum: & diuinam misericordiā, peccata remittere propter Christum. Et nos sane pro ea simplicitate, qua linguæ Spiritus sancti & vocibus Scripturæ assueti sumus, hæc ita intelligimus: q filius Dei Mediator, passione ac morte sua nobis promeruerit remissionem peccatorum, ita quod propter meritum, satisfactionem & obedientiam Christi, pater credentibus non imputet peccata ipsorū: & quod (iuxta Anshelmi dictū) mortem Domini nostri Iesu Christi, fide interponere debeamus inter peccata nostra & inter iram Dei, quādo petimus & quærimus vt accipiamus remissionē peccatorum.

Sed Concilium Tridentinum, per interpretem suum Andradium publice declarat hanc non esse suam mentem & sententiam: sed Christum meruisse tātum nobis infusionem charitatis, vt eius inhærentis nostræ charitatis vi & potentia, peccata expellantur, extinguantur & aboleantur. Et ita demū remittere offensam, & fieri placatum & propitium, quando videt omne vestigium peccati in homine per charitatem extinctum, & prorsus abolitum (vtor enim Andradij verbis) qui & hoc addit: ob charitatem infusam nos iustos dici: quippe quia peccatis, munere nostræ charitatis deletis, in Dei gratiam reconciliemur. Qui igitur vult remissionem peccatorū accipere, debet iuxta Concilij Tridentini sententiam, interponere inter peccata sua & offensam Dei, non satisfactionē Christi, sed inhærentē suam charitatem, & tunc demum credat Deū remissa offensione, sibi certo placatum & propitium esse, quādo charitas peccatū ita expulerit & extinxerit, vt omne eius vestigiū in homine abolitum sit: hæc enim sunt Andradij verba. Ita iuxta eandem interpretationem, Christus obedientia sua non meruit credentibus in ipsum salutem & vitam æternā: sed hoc tantum meruit, quod propter ipsum infunditur nobis charitas inhærens: vt illa demum sit quæ hominem Deo non tantum gratum, sed pergratū (repeto enim Andradij verba) non tantum acceptum, sed peracceptum reddat ad vitam æternam.

Christi meritum quod offecerit Papistis.

Sed hic obiicit Osius: Ergone vos Lutherani docetis peccatū ita remitti, vt maneat in homine sine contritione, detestatione & mortificatione, post reconciliationem, eodem plane modo sicut ante? Respondeo: Nota est doctrina nostra, quod doceamus, in conuersione debere adesse in homine contritionē, detestationem peccati, bonum propositū, &c. Docemus etiam, renatos debere spiritu actiones carnis mortificare, Ro. 8. Vt caro cum vitiis & concupiscētiis magis magisq; crucifigatur & mortificetur, Galat. 5. ne peccatum regnet. Ro. 6. Sed ex Scriptura didicimus, remissionem peccatorum, vt sit certa & firma, niti non nostra contritione, detestatione, mortificatione, &c. sed niti satisfactione & merito Christi, vt propter illam peccata nobis remittātur. Et licet in reconciliatis non maneat peccatum regnans, seu vastans conscientiam: tamen ex Scripturæ traditione didicimus, Deum remittere offensam, & esse nobis placatum & propitium: non quod nullum plane vestigium peccati amplius in nobis inueniat (in carne enim mea, inquit Paulus renatus, habitat peccatum) sed quia propter Christum peccatū non imputat, sed remittit. Si enim dixerimus, peccatū nos non habere, nos ipsos seducimus, sed si cōfiteamur, Iust° est vt dimittat peccata.

Sed in re manifesta nihil addā amplius. Videt enim pius Lector, remissionem peccatorū, adoptionem, ipsam deniq; salutem & vitam æternā adimi & detrahi satisfactioni & obedientiæ Christi, & trāsferri in nostras virtutes: Christo vero Mediatori hoc tantum relinquitur, quod propter ipsius meritum accipiamus charitatē. Postea vero fingūt, charitatis vim & potentiam hanc esse, quod peccata extinguat: vt ita tandem, propter charitatē nostram, quia peccata delet, accipiamus remissionē peccatorum. Addunt & hanc esse charitatis vim & potentiam, q reddat nos Deo pergratos & acceptos ad vitam æternā. Vere igitur & iusto dolore cum Paulo exclamabimus: Euacuati estis à Christo, qui charitate vestra, quæ est summa legis iustificamini, Gal. 5. Exinanita est fides & abolita promissio, si hæreditas ex lege, cuius summa est charitas. Ro. 4. Et sane non commutatē magno aliquo precio, quod hoc modo produntur insidiæ & technæ Tridentini Concilij, quas miris verborū inuolucris occultarunt. Quando enim iuxta Andradij interpretationē mens Cōcilij denudata de remissione peccatorum, eo sicut iam ostendimus modo proponitur, tunc cuiuis tātum volenti considerare manifestū est, quomodo Scriptura ex diametro pugnet, quam cōtumeliosa & blasphema sit in sanctissimum meritum Domini nostri Iesu Christi: cuius thronum, ipso deturbato, nostræ virtutes inuadere iubentur, vt sint nostra propiciatio pro peccato, & preciū vitæ æternæ. Et ex hac Andradij interpretatione nunc demū intelligo, quid hoc sibi velit, cum decretū Tridentinum pronunciet, iustificationē constare duabus partib. remissione peccatorum & renouatione: quod tamen non multo pòst dicunt, vnicam tantum esse causam formalem iustificationis, bonitatem scilicet, vel charitatem: Illa enim iuxta Andradij interpretationem, simul est causa formalis & remissionis peccatorum, & acceptionis ad vitam æternam.

ARGVMENTA ANDRADII.

Sed postquam sententiam Concilij de iustificatione, & ex ipsis verbis decreti, & ex Andradij interpre-

terpretatione satis percepimus: Audiamus iam argumenta, quæ Andradius Tridenti in Concilio didicit. Est autem primum eius argumentum, ex verbo iustificate: quod contendit idem esse ac informare, imbuere, & exornare animum infusa noua qualitate inhærentia iustitiæ, quæ sit charitas. Sed hoc argumentum supra clare refutatum est.

Secundum argumentum est. In conuersione, seu reconciliatione hominis, non tantum adest fides, non sola remissio peccatorum, vel sola imputatio iustitiæ Christi: verum etiam contritio, renouatio, spes, charitas, &c. Ergo iustificatio non est sola remissio peccatorum, sed & reliquæ virtutes ad iustificationem pertinebunt. Respondeo: Verum est, neminem conciliari, nisi præcedat contritio: & quando homo reconciliatur, tunc simul etiam renouatur. Sed non sequitur, quæ simul sunt, vel simul fiunt, quod eandem omnia habeant proprietatem, & idem officium. Homo enim simul habet pedes, oculos, aures: non tamen sequitur, quod pedibus videat, & oculis audiat. Ita in iustificatione hæc est quæstio, quid illud sit per quod & propter quod Deo reconciliemur, adoptemur, & acceptemur ad vitam æternam. Id vero Scriptura solius Christi merito tribuit, & inter ipsas etiam partes conuersionis, certus est ordo. Reconciliationem enim oportet præcedere, & postea sequitur charitas cum cæteris virtutibus, quæ ad effectus iustificationis pertinent, Andradius vero longam texit seriē. Iustificatio non est sine reconciliatione. Reconciliatio pendet ex Dei erga nos amore. Amoris vero Dei ratio est, quod illos quos diligendos suscepit, amplissimis beneficiis exornet: vt sunt dona charitatis, & reliquarum virtutum. Et inde colligit, iustificationem sine inhærentibus Dei donis esse nullo modo posse. Et per consequens contendit, iustificationem duabus constare partibus: reconciliatione scilicet, & cæteris nouis virtutibus. Vide autem acumē huius rhetoris, satis profecto obtusum. In iustificatione quæritur, propter quid Deus nobis reconcilietur, vt ipsum habeamus placatum & propitium. Est autem reconciliationis huius effectus, quod donis charitatis, & aliarum virtutum, Deus renatos exornet.

Ex his effectibus Andradius pro suo acumine facit causam & formam iustificationis. Nos vero & hos & alios iustificationis effectus nō negamus: sed effectus non dicimus esse causas. Nec succenseat nobis Andradius, quod non sinamus nobis talia, ipsius grandiloquentia persuaderi. Ioannes enim monuit nos, licet vtrunq; verum sit: & quod Deus nos diligat, & quod nos vicissim diligamus & Deū, & proximum: tamen hæc distinguenda esse, vt causam & effectum, 1. Ioan. 4. In hoc est charitas, non quod nos dilexerimus Deum, sed quia ipse prior dilexit nos. Ergo diligamus ipsum & proximum.

Tertium argumentum est. Ex iustitiæ ratione, diuinis literis explicata, iustificationis vis atq; ratio petenda est. Sed Scriptura tradit, in renatis Spiritum sanctum inchoare obedientiam legis, siue conformitatem cum lege, quæ iustitia vocatur. Ergo illa iustitia iustificamur. Respondeo: Maior propositio placet, & sequamur eam: vt scilicet iustitiæ ratio, sicut eam Scriptura explicat, monstret nobis veram rationem iustificationis.

De iustitia quomodo loquatur Scriptura.

Sed Scriptura de obedientia legis, siue de iustitia illa, duobus modis loquitur. I. Quod Christus satisfactione plenissima & obedientia perfectissima, legem pro nobis impleuerit: & ita factus sit iustitia nostra. II. Quod Spiritus sanctus in renatis inchoet conformitatem quandam cum lege Dei, Ieremiæ 31. Rom. 7. & illa conformitas vocatur etiam iustitia, Rom. 6. & 1. Ioan. 2. quæ non male definitur ab Andradio, esse habitus animi, inducens ad parendum diuinæ legi atq; voluntati. Sed quæstio est: Vera iustitia, Christine vel nostra sufficiens & digna sit, quam opponere possimus iudicio Dei: vt propter illam, coram tribunali Dei absoluamur, remissionem peccatorum consequamur, iusti pronunciemur, in gratiam recipiamur, adoptemur in filios, & acceptemur ad hæreditatem vitæ æternæ. Ibi vero Scriptura explicat rationem iustitiæ: quod scilicet renatorum inhærens & inchoata iustitia in hac vita, propter adhærentem carnem, nec perfecta nec omnino pura sit: atq; ideo seueritatem examinis iudicij diuini sustinere non possit, & propterea etiam renatos nō possit iustificare: Christi vero iustitiam tradit esse sufficientē & dignam, vtpote plenissimam, perfectissimam & absolutissimā: & quidē pro nobis præstitam, vt propter illam & per illā, in iudicio Dei possimus consistere, absolui, in gratiam recipi, adoptari & acceptari ad vitam æternam: sicut suprà multis clarissimis Scripturæ testimoniis demonstratum est. Hoc modo iustitiæ ratio, sicut eam Scriptura explicat, monstrat veram rationem iustificationis. Sed Andradius hanc Christi Mediatoris iustitiam fide nobis imputatam, blasphemat esse commentitiam, adumbratam & fictitiam. Nullum autem aliud habent argumentum, nisi quod opponunt absurditatem ex Physica & Ethica: Absurdum scilicet esse (sicut Osius inquit) dicere aliquem esse eius rei formam esse, quæ ipsi rei non insit. Vt si dicam, parietem esse album albedine, quæ vesti meæ inhæreat, non parieti: vel Ciceronem esse fortem fortitudine, quæ non ipsi, sed Achillis animo inhæreat. Quid vero hæc argumenta aliud ostendunt, quam Pontificios in doctrina iustificationis, relicta Euangelij luce, quærere sententiam quæ conformis & consentanea sit philosophicis opinionibus, aut certe legalibus sententiis de iustitia? Euangelium vero pronunciat, esse sapientiam in mysterio absconditam, quam nemo principum huius seculi cognouit, 1. Cor. 2. Ideo cum habeamus sententiæ nostræ in Scriptura, certa & firma fundamenta, non est curandum, etiamsi incurrat in absurditatem philosophicam.

Obiectio.

Responsio.

Quarto. Christus meruit nobis, non tantum remissionem peccatorum, vel solam imputationem suæ iustitiæ, sed & hoc nobis meruit, vt per Spiritū sanctum renouati, habeamus nouam obedientiam seu iustitiam inhærentem. Ergo iustificatio non est sola remissio peccatorum. Respondeo: Fatemur Christum nobis vtrumq; meruisse. Sed cum Scriptura dicimus, illam nostram inhærentem iustitiā, licet suum habeat locum, suas commendationes, sua etiam præmia: tamen quia in hac vita propter carnem imperfecta & immunda est, non posse in iudicio Dei consistere, vt propter eam à sententia damnationis absoluamur, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam. Ideo opus esse nobis alia iustitia, perfecta & absoluta, propter quam & per quam coram Deo iustificemur ad vitam æternam. Illam vero Scriptura monstrat in satisfactione & obedientia Christi Mediatoris, si fide eam apprehendamus. Quotquot enim receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, qui credunt in

Christi meritum.

Iustitia nostra.

Iustitia Christi.

nomine eius, Ioan. 1. Et Galat. 4. Factus sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.

Quinto. Andradius sentit, suam & Concilij sententiam prorsus profligari fulmine disputationis Paulinæ, de exclusiua (fide, sine operibus legis) in qua ita opponit fidẽ & opera legis, quod non tantũ operibus legis detrahit, & fidei tribuit iustificationem coram Deo ad vitam æternam: sed quod affirmat, si ex lege hæreditas, exinanita est fides, & abolita promissio. Rom. 4. Si ex operibus, iam non ex gratia, alioqui gratia non esset gratia, nec opus esset opus. Ro. 11. Si rum lege iustificamini, euacuati estis à Christo: gratia excidistis, Christus vobis nihil prodest. Gal. 5. Omnino enim talem immediatam facit Paulus antithesin fidei & operum, gratiæ & operũ, meriti Christi & nostrorum operum, in articulo iustificationis, cuius extrema nullo modo possint coniungi aut conuenire, sed posito vno, statim excludatur & tollatur alterum. Signanter autem dico, in articulo iustificationis: aliàs enim extra hunc articulum, optime conuenit fidei & bonis operibus. Fides enim per charitatem efficax, genitrix est bonorum operum, & opera placent fide. Quia igitur Andradius sentit, Paulum hoc modo in articulo iustificationis contra nostra opera fulminantem, varias circumspicit rimas vt elabi possit. Stante enim illa immediata Pauli oppositione, inter fidem & opera legis, cuius summa est charitas, videt decretum Tridentinum non posse subsistere.

Primum igitur inquit, intelligi posse tantum opera legis ceremonialis, quod illa sola excludantur ab articulo iustificationis. Sed quia hoc manifestè falsum est, & quidem ab Augustino & Hieronymo etiam refutatum, non audet in hac responsione pedem figere. Paulus enim in hac disputatione ceremoniis Leuiticis manifeste adiungit legem moralem, & ita de tota lege, & de totius legis operibus disputat. Tandem igitur ad hanc elusionem Andradius delabitur, Paulum ab articulo iustificationis excludere illa tantum opera, quæ non renati lege imperante, solis liberi arbitrij viribus, sine fide, sine gratia & auxilio Spiritus sancti præstant.

Opera vero quæ ex fide oriuntur, & sunt fructus Spiritus, adeo fingit ad iustificationem necessaria, vt sine illis fides apprehendens Christũ, iustificare nullo modo posset (recito enim Andradij verba) Sed Paulina disputatio euidenter conuincit, hoc commentũ Pontificiorum vanum, falsum, & cõtra mentem Pauli esse. Abraham enim, qui est vniuersale exemplar iustificationis, post suam vocationẽ, Gene. 12. vsq; ad 25. cap. multa habuit bona opera, & illa ex fide profecta. Hebr. 11. fuerunt fructus Spiritus, Ephes. 5. Et tamen Paulus in articulo iustificationis, exclusiuã suam accommodat etiam ad illa Abrahæ opera: Non operanti, sed credenti fides imputatur ad iustitiam. Item ad Abraham iam renatũ dicit pertinere illud: Beatitudinem esse eius hominis, cui Deus imputat iustitiam sine operib. Item, Si ex lege hæreditas, exinanita est fides, & abolita est promissio. Hoc testimonium nulla sophistica eludi potest. Ita Paulus renatus, cum inquit: Nihil mihi cõscius sum: multa habuit bona opera, ex fide profecta, & tamen inquit: In hoc non sum iustificatus. Daniel renouatus inquit: Non in iustificationibus nostris &c. sicut supra plenius hæc sunt explicata.

Abraham exemplum iustificationis.

Paulus igitur exclusiuam suam, quando dicit hominem fide iustificari sine operibus legis, intelligit non tantum de operibus non renatorũ, verum etiam de illis operibus, quæ renati ex fide per Spiritũ sanctum faciunt. Sicut enim inter se opponit facere & credere, operantem & credentem: ita etiã opponit fidem & opera legis, iustitiam legis & iustitiã fidei. Et iustitiam legis definit, quando homo facit ea, quæ in lege scripta sunt, vt per ea iustificetur, & in æternum viuat. Et disciplinam quidem rationis, facientem aliqua legis opera, ea solis liberi arbitrij viribus, non iustificare, Pontificij etiam concedũt. Dauid vero renatus ex fide per Spiritum sanctum, inchoat obedientiã aliquam Legis, faciens ea, quæ in lege scripta sunt. Quæro iam, an Dauid illa sua obedientia, legis illa iustitia, illis operib. iustificetur? Et Paulus Rom. 4. diserte hoc negat, & de Abrahamo, & de Dauide, etiã post renouationem. Certum igitur est, Paulũ intelligere iustitiã legis quando homo siue sit nõ renatus siue renatus, obedientia sua aut operibus suis facit ea, quæ in lege scripta sunt. Et hac iustitia legis, Paulus pronunciat nullũ hominem in hac vita iustificari, quia propter carnem imperfecta & immunda sit etiam in renatis.

Fidei vero iustitia est, credere, Christum Mediatorem pro nobis legi satisfecisse, ad iustitiam omni credenti, Rom. 10. Stat igitur Pauli antithesis in genere de omnibus operibus, siue renatorum, siue non renatorum: si ex operibus, iam non ex gratia, si vero ex gratia, iam non ex operibus. Sed hæc supra pluribus sunt explicata.

Iustitia fidei.

Manifesta igitur est deprauatio totius Paulinæ sententiæ, quod Andradius sine probatione fingit, vtramq; iustitiã, & legis & fidei, consistere in nostra obseruatione legis: & differre nõ officiis, sed modo tantum officiorum, vt scilicet quando præstatur à non renatis, tunc sit legis iustitia: fidei vero iustitia in eo cõsistat, quod inducat renatos ad obedientiã & obseruationem eorum, quæ in lege scripta sunt: vt iustitia fidei sit ipsa renatorum obedientia erga legem, quando charitas, quæ totam legẽ complectitur, per Spiritum sanctũ infunditur credentib. Sed Paulus in articulo iustificationis, hæc membra oppositionis cõstituit: Iustitia legis est, quando homo ipse suis operibus facit ea, quæ in lege scripta sunt: fidei vero iustitia est, quando homo fide apprehẽdit & possidet Christũ, qui sua perfectissima obedientia legi pro nobis satisfecit, vt esset nostra iustitia, Ier. 23. Ad remouendas vero calumnias, hãc addimus declarationem. Omnino verum est, Spiritum sanctum scribere legem in cordibus renatorũ, vt ex fide per Spiritum incipiant facere legem: sed ex Paulo addimus, obedientiam illam legis, inchoatã, non esse illam iustitiã, quam possimus iudicio Dei opponere, vt propter illam coram tribunali Dei iustificemur ad vitam æternam. Propter carnem enim in hac vita legi non satisfacit, est enim imperfecta & immunda. Verum est & hoc, quod fides inducat renatos per Spiritum sanctum ad inchoandam obedientiam & obseruationem legis moralis. Sed hoc respectu, & propter hanc causam non iustificat, sed quia apprehendit & possidet Christum, qui propter satisfactionem plenissimam, & obediẽtiam perfectissimã, quam legi pro nobis præstitit, est iustitia nostra, sicut in loco de Fide diremus.

Sextum argumentum, Paul. Rom. 4. Iustificationem à remissione peccatorum vsque adeo disiunxit, vt hanc Christi morti, illam vero resurrectioni eius adscribendam esse existimauerit. Ergo iustificatio non est sola remissio peccatorum. Respon-

Mortis & resurrectionis Christi distinctio.

deo

deo: Paulus quidem Rom. 6. dicit mortem Christi designare mortificationem peccati in nobis, & resurrectionem eius designare nouam vitam, vt sicut ipse resurrexit à mortuis, ita & nos in nouitate vitę ambulemus. Sed in articulo iustificationis, mortem & resurrectionem Christi, Paulus non ita disiungit, vt non morti, sed resurrectioni tantum iustificationem tribuat. Nam Rom. 5. dicit: Iustificati in sanguine ipsius. Rom. 3. Iustificati per redemptionem, quæ est in Christo per fidem in sanguine ipsius. Romanorum 8. Deus est qui iustificat, quis est qui condemnet? Christus mortuus est, imo & resurrexit, & est ad dexteram Dei, &c. Et Act. 10. & 13. remissio peccatorum tribuitur simul & morti, & resurrectioni Christi. 1. Cor. 15. Si Christus non resurrexit, adhuc estis in peccatis vestris.

Non igitur vera est illa Andradij distractio, potius quam disiunctio. Sed grauissima est doctrina, quod Paulus dicit: Christus mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustitiam nostram. Vt enim Christus esset iustitia nostra, oportuit ipsum non tantum sustinere pro nobis pœnas peccatorum nostrorum, verumetiam legem tàm perfecta obedientia implere, quæ sufficeret pro iustitia totius mundi. Et tota illa actio Mediatoris, in eo vertitur an pater illam filij satisfactionem & obedientiam acceptare velit pro toto mundo. Illud vero pater in eo maximè ostendit, quod filium, quem propter peccata populi percusserat, non dereliquit in morte, sed resuscitauit ex mortuis, & collocauit ad dexteram maiestatis suæ. Et hoc est quod 1. Cor. 15. Paulus dicit: Si Christus non resurrexit, adhuc estis in peccatis vestris, hoc est, Si mors Christum superasset, & pater ipsius satisfactionem pro nobis non acceptasset, sed in morte ipsum reliquisset: tunc non haberemus propter Christum remissionem peccatorum.

Cum igitur Paulus Rom. 4. explicare vellet, quæ sit illa iustitia, quæ credentib. imputatur sine ipsorum operibus, aut quid fides apprehendere debeat, vt imputetur ad iustitiam, inquit: Credentibus in eum qui suscitauit Iesum à mortuis, qui traditus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustitiam nostram. Illa enim est iustitia nostra. I. Quod filius Dei Mediator factus est pro nobis, obediens patri vsq; ad mortem. II. Quod pater illam satisfactionem & obedientiam filij acceptauit pro reconciliatione & propitiatione nostra, id quod resuscitatione ostendit. Ideo Paulus in imputatione iustitiæ coniungit mortem & resurrectionem Christi. Consideretur & hæc ratio: quia Christus Saluator noster est, non tantum merito, verumetiam efficacia, vt qui tanquam aduocatus noster intercedit, & apparet vultui Dei pro nobis, vt per vitam eius seruemur ab ira. 1. Ioa. 1. Rom. 8. Heb. 7. Rom. 5. Propter hanc etiam causam Paulus morti Christi iungit resurrectionem eius, & non dicit sicut Andradius citat: Mortuus est propter remissionem peccatorum, & resurrexit propter iustificationem, sed: Mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustitiam nostram.

Christus est Saluator noster merito & efficacia.

Septimo. Operæpretium est & nouam Grammaticen ab Andradio discere. Non potest negare, Paulum in articulo iustificationis, sæpe vsurpare vocabulum imputationis. Sed pro suo imperio, quo Concilij nomine fungitur dictitat nobis, imputari iustitiam Christi, nihil significare aliud, quam propter Christi meritum infundi renatis charitatem, seu iustitiam inhærentem. Et hoc loco, in mentem mihi venit, quod ante aliquot annos in Osiandrico certamine, non sine risu audiui quendam ita philosophantem, verbum putare cum compositis, esse vocabulum hortense: sicut igitur amputare, significat per putationem aliquid auferre: ita imputare iustitiam, esse inserere, implantare & infundere homini nouas qualitates.

Et tunc quidem ineptias illas ridebamus, iam vero si Dis placet; Tridenti in ipso Concilio hæc sapientia, & quidem cum supercilio proponitur: imputare iustitiam; nihil significare aliud, quam infundere qualitates iustitiæ. Thrasonica profecto est impudentia, talia dictitare, non secus ac si impetium haberent in belluas; cum à seculo, in tota rerum natura talem significationem verbi imputare nemo vel per febrim somniarit, alioqui enim, imputare peccatum, esset instillare alicui iniquitatem. Sed quia sentiunt Pontificij, se vehementer premi emphasi & proprietate verbi imputare: cum illam vera refutatione amoliri non possint, satis esse iudicant, si quoquo modo eam conculcent & proterant, didicerunt enim ex Fabio, conculcanda esse, quæ refutare non possunt. Et vtile est Lectorem aliquot exempla tenere; quomodo vocabulum illud ludificent.

Imputare.

Osius dicit, nouam, & à seculo inauditam esse vocem iustitiæ imputatiuæ. Item iustitiam Christi nobis imputari, nec in Canonicis, nec in orthodoxorum libris reperiri. Sed Canon Tridentinus 11. hoc negare non audet: sed tantum reprehendit, si quis dixerit, hominem iustificari sola imputatione iustitiæ Christi. Concedunt igitur iustitiam Christi, credentibus imputari.

Iesuitæ, talem fingunt Interpretationem, fides imputatur ad iustitiam. Deus enim fidem inuentam in hominibus, dignam ducit cui conferatur, seu infundatur iustitia inhærens, per quam homines iustificentur.

Andradius magistraliter pronunciat, imputari iustitiam, nihil significare aliud quam infundi qualitatem iustitię. Vera igitur significatio verbi imputare, diligenter obseruanda est. Esse autem vocabulum relatiuum, nullum est dubium. In imputatione enim requiritur qui imputat, cui imputatur, quod imputatur, & ad quid imputetur. Et aliquando ita vsurpatur, vt fundamentum imputationis (vt Dialecticorum vocabulis vtamur) sit aliquid inhærens in illis, quibus fit imputatio. Terminus sit reatus, seu præmium. Et inter hæc duo, imputatio siue ad reatum, siue ad præmium, est relatio. Ita 2. Reg. 19. dicit Semei: Non imputet mihi rex iniquitatem. Ro. 5. vbi non est lex, peccatum non imputatur. 2. Tim. 4. Omnes dereliquerunt me, non imputetur illis. Quæstio iam est: An eodem modo charitas inhærens renatis, imputetur ipsis ad iustitiam, vt propterea ipsis adiudicetur hæreditas vitæ æternæ. Et Pontificij quidem fortiter hoc contendunt, sed sine Scriptura. Nobis vero, quia res ardua est, firma & solida quærenda sunt fundamenta, quæ Paulus Rom. 4. monstrat. Cum enim inquit: Operanti merces imputatur, non secundum gratiam, sed secundum debitum, ostendit esse quandam imputationem, quæ habet & respicit fundamentum in illo, cui fit imputatio, vt si fiat propter opera. Et hanc imputationem dicit fieri, non secundum gratiam, sed secundum debitum. Hac vero imputatione pronunciat Abrahamum non esse iustificatum coram Deo. Addit autem: Non operanti, credenti autem in eum qui iustificat impium, fides eius imputatur ad iustitiam. Et

Imputare.

hanc imputationem dicit fieri non ſecundum debitum, ſed ſecundum gratiam. Hac etiam imputatione affirmat Abrahamum fuiſſe iuſtificatum.

Oſtendit igitur Paulus, ſe vocabulum imputationis, in articulo iuſtificationis, vſurpare in hac ſignificatione, quādo in eo, cui fit imputatio, nō habet aut reſpicit fundamentum cuius dignitate fiat, ſed fit ex gratuita miſericordia Dei ſine merito, imo contra quam meriti ſumus. Cum enim dicit hac imputatione iuſtificari impium: oſtēdit nobis ineſſe contrarium fundamētum, cui reatus potius quam iuſtitia imputari deberet, ſi Deus in iudiciū nobiſcū ingredi vellet: Et poſtea cum inquit, beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus, manifeſte oſtendit, fundamentum huius imputationis non eſſe in eo cui fit imputatio, dicit enim: Imputatur ſine operibus, & Abraham tūc quidem multa habebat bona opera. Sed illam inhærentem nouitatem, Paulus diſerte dicit, non fuiſſe fundamentū, ſicut Dialectici loquuntur, cuius ratione & dignitate ipſi imputata fuerit iuſtitia ad beatitudinē. Dicit enim: Sine operibus imputatur iuſtitia. Sed ex gratuita miſericordia, fit illa imputatio. Si autem operanti imputaretur, iam non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum fieret.

Imputatio iniuſtitiæ.

Et in hac ſignificatione, quādo in eo cui fit imputatio, non ineſt fundamentum imputationis, ſed eius contrarium, ſæpe vſurpatur Hebraicū חשב & Græcum λογίζομαι. Geneſ. 31. Extraneæ reputatæ ſumus patri noſtro. Numeri 18. de Leuitis, qui non habebant aream, inquit: Reputabitur vobis ſicut firmamentum ex area. Pſal. 144. Quid eſt filius hominis, vt reputes eum? Roma. 2. Præputium eius in circumciſionem reputabitur.

Num autem Deus imputat iuſtitiā credentibus, ſine omni aliquo fundamento? Certe ipſe hoc dicit eſſe abominationem. Prou. 17. Eſai. 5. Et in nobis quidem non eſt fundamentum illud, imputatur enim iuſtitia ſine operibus. Ro. 4. Et ibi in fine Paulus manifeſte oſtendit, quod, & vbi, ſit fundamentum huius imputationis: Imputatur, inquit, nobis credentibus in eum, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, qui traditus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtitiam noſtram, hoc eſt, ſatisfactio & obedientia Chriſti, eſt fundamentum illud, cuius reſpectu, ratione & dignitate, Deus credentibus ex gratia imputat iuſtitiam.

Et ita habemus totam relationem. Fundamentū, eſt iuſtitia Chriſti: terminus eſt perſona credēs, cui fit imputatio ad iuſtitiam & beatitudinem: relatio, eſt miſericordia Dei, imputans iuſtitiam ſine operibus. Et ita fides imputatur ad iuſtitiam, non propter dignitatem virtutis, ſed quia apprehendit in promiſſione Euangelij meritum Chriſti, & miſericordiam Dei, in quibus conſiſtit & fundamentum, & relatio imputationis iuſtitiæ ad beatitudinem.

Hæc obſeruatio de vocabulo imputationis, valde illuſtris eſt, & Lector inde intelliget, quare Pontificii tàm iniqui ſint huic vocabulo, & cur de eius deprauatione tantopere laborent, pulcherrimè enim illuſtrat, & munit totū locum de iuſtificatione. Quod enim obiiciunt locū ex Pſal. 106. vbi factum Phineæ dicitur ipſi imputatum eſſe ad iuſtitiam, facile explicari poteſt. Paulus enim Ro. 4. duplicem ſtatuit imputationem. Primo, quando operanti merces imputatur. Et hac imputatione affirmat perſonam non iuſtificari coram Deo ad vitam æternam. Non enim ex vno aliquo opere perſona poteſt iuſtificari, quia qui nō in omnib. permanſerit, maledictus eſt, & qui in vno delinquit, etiamſi cætera ſeruauerit, reus eſt omnium. Alia vero eſt imputatio, qua perſona iuſtificatur, quando ſcilicet iuſtitia gratis fide imputatur ſine operibus.

Imputatio duplex.

Pſal. igitur 106. nō loquitur de iuſtificatione perſonæ. Sed quia factum Phinees videri poterat truculentum, dicitur Deus illud imputaſſe ad iuſtitiā, hoc eſt, acceptaſſe pro iuſto opere, & quidem ei imputaſſe mercedē, quę etiam ad poſteros perueniret in generatione & generationē: operanti enim merces imputatur, Ro. 4. Sed illa imputatione, perſona nō iuſtificatur ad vitam æternā. Beatitudo enim eſt eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiā ſine operibus. Manet igitur gratuita imputatio iuſtitiæ Chriſti, qua credentes iuſtificantur ad vitam æternam.

Octauò. Tridentinum decretum dicit Apoſtolicam traditionē eſſe, quod Catechumenis, quando petunt fidem, vitam æternam præſtantem, proponitur illud verbū Chriſti: Si vis ad vitā ingredi, ſerua mandata. Audi vero, quomodo Andradius hoc probet & confirmet. Quicquid à Chriſto eſt traditum, & in Euangelio ſcriptum, pertinet ad iuſtitiā fidei. Sed ſi vis ad vitam ingredi, ſerua mandata, item: Hoc fac & viues, eſt Chriſti ſententia, & eſt in Euangelio ſcripta. Ergo doctrina Euangelij & iuſtitia fidei eſt, quod homines & debent & poſſunt vitam æternam ſuis ſibi operibus promereri. Reſponden: Puerilis eſt hallucinatio, ab ipſo Auguſtino refutata: Doctrinam Legis & Euangelij libris veteris & noui inſtrumenti ita diſtinguere, vt in alteris nihil, niſi legem, in alteris nihil, niſi Euangeliū contineri exiſtimetur, cum manifeſtiſſimum ſit, Chriſtum & Apoſtolos in nouo Teſtamento ſæpe doctrinam legis tractare & explicare, & vieiſſim in Moſe & Prophetis, in multis locis ipſiſſima doctrina Euangelij deſcribitur. Ita verba quidem ſunt Chriſti, & extant in libris Euangelicis: Hoc fac & viues. Si vis ad vitā ingredi, ſerua mādata. Sed Chriſtus ipſe expreſſis verbis oſtēdit, has ſententias pertinere ad doctrinam legis, inquit enim: In lege quid ſcriptum eſt? quomodo legis? Item, Mandata noſti. Falſum igitur eſt, quod Pontificij affirmant, hanc eſſe doctrinam Euangelij propriam, aut iuſtitiam fidei. Paulus enim diſputat oppoſita eſſe, Iuſtus ex fide viuet. Et: Qui fecerit hæc, viuet in eis, & quidē inde probat, in lege neminem iuſtificari apud Deū. Gal. 3. Sed tamen inquis: Cum propoſita eſſet quæſtio, quomodo quis poſſet vitam æternam hæreditare: Chriſtus reſpondet, Si vis ad vitā ingredi, ſerua mandata. Item, Hoc fac & viues.

Reſpondeo: Interrogabant illi, quid faciēdo aut quibus operib. vitā æternam deberent ſibi comparare. Ibi Chriſtus reſpondet: Si operibus vultis vitam æternam promereri, nulla ſanctior aut perfectior eſt regula bonorum operum, quam doctrina legis, cui nihil vel addi, vel adimi poteſt, quæ etiam habet promiſſionē vitæ, ſi quis eam perfecta obedientia eo modo, ſicut lex præſcribit, impleuerit.

Non autem affirmat, ſcribas iſtos hoc poſſe, imo hoc agit, vt conuincat ipſos, quod legem perfecte implere non poſſint, ſicut contextus manifeſte hoc oſtendit, vt intelligant, opus ſibi eſſe alia iuſtitia, quam operum ſuorum, ſi vitam æternam velint hæreditare. Ideo enim lex cum ſuis promiſſionibus primum proponitur, vt quia humanus animus plurimum de ſua virtute ſibi blāditur, in ipſo

conatu

conatu experiatur, se legem perfecta obedientia implere non posse, & ita dicat, opus sibi esse alia iustitia ad vitam æternam. Neque enim locum potest habere doctrina de gratuita iustitia fidei, nisi prius conuictus sit homo, quod operib. suis ex lege, non possit salutem & vitam æternam consequi. Ita lex est pædagogus ad Christum, vt ipse sit nostra iustitia. Pontificij verò scelerate hoc inuertunt. Quod enim Christus Pharisæis opinione propriæ iustitiæ inflatis proposuit, vt superbiam eorum retunderet, hoc ipsi catechumenis petentibus, quæ sit fides, qua vitam æternam possint consequi, proponunt: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et eum Moseillus, qui iustificari volút, à lege mittat ad Christum: Pontificij catechumenos, per Baptismum Christo adducendos, quando petunt fidem, præstantem vitam æternam, à Christo ablegant ad legem, vt faciendis iis, quæ in lege scripta sunt, iustificentur & viuant. Et non verentur hoc tribuere Apostolorum traditioni, cum Paul. ea professo contrarium doceat. Et Act. 2. cum catechumeni quærunt: Quid faciemus, viri fratres? Petrus non dicit: Si vultis ad vitam ingredi, seruate mandata legis: Sed pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur vnusquisq; in remissionem peccatorum. Actor. 16. Catechumenus petit fidem, vitam æternam præstantem, inquit enim: Quid me oportet facere, vt saluus fiam? Paulus verò quid respondet? num dicit: Fac ea, quæ in lege scripta sunt, & viues? Nequaquam: Sed crede, inquit, in Dominum Iesum, & saluus eris, tu, & domus tua. Et continuo baptizatus est, & ipse & omnis domus eius.

Hæc sunt veræ & certæ Apostolorum traditiones, quid Catechumenis petentibus salutem & vitam æternam responderint. Sed Tridentini patres opponunt traditionem non scriptam, quæ plane contrarium affirmat, vt scilicet catechumenis petentibus fidem, vitam æternam præstantem, proponatur hæc sententia, quam ipse Christus pronunciat legalem esse: Si vis ad vitam ingredi, serua ea, quæ in lege scripta sunt. Et ex hoc etiam exemplo Lector intelliget, quid Pontificij quærant titulo traditionum non scriptarum, vt scilicet ab iis, quæ scripta sunt, Ecclesiam abducant, vt non diuersum tantum, sed & contrarium eius, quod scriptura tradit, credatur, sub prætextu traditionum non scriptarum. *Traditiones non scriptæ.*

Postremò addam & hoc, quomodo Andradius conetur respondere ad illud, quod in Iesuitarum censura notaueram, misericordiam Dei in Christo, quam Euangelium celebrat, in qua nostrum omnium salus & vita cōsistit, esse hanc, quod Deus proposuerit hanc conditionalem propositionem: Qui fecerit ea, quæ in lege scripta sunt, viuet in eis. Dixi, & adhuc dico, flagitiosum esse illam Iesuitarum sententiam, scelerate deprauantem dulcissimas Euangelij consolationes de misericordia Dei in Christo Iesu, ad salutem nobis propositas, cum scriptura simpliciter illam Dei misericordiam, & nostra opera opponat: Non in iustificationib. nostris, sed in miserationibus tuis multis. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Sed excipit Andradius, innumerabilia & inexhausta esse misericordiarum Dei genera, atque ideo rectè dici posse, pertinere & hoc ad misericordiā Dei, quod opera nostra, licet imperfecta & sordida, dignatur præmiis, & in hac vita, & post hāc vitam. Ego verò non nego hoc, imò scio, misericordia Dei plenam esse totam terram. Sed quæstio est, quæ sit illa misericordia Dei, quam Euangelium prædicat, in Christo nobis esse propositam, vt in ea vita & salus nostra consistat. Hanc dico à Iesuitis impie definiri, quod sit illa legis promissio de nostris operibus: Qui fecerit hæc, viuet in eis.

DE ACCEPTÆ IVSTIFICATIONIS INcremento.

CAPVT X.

Sic ergo iustificati, & amici Dei ac domestici facti, euntes de virtute in virtutem renouantur (vt Apostolus inquit) de die in diem, hoc est, mortificando membra carnis suæ, & exhibendo ea arma iustitiæ in sanctificationem, per obseruationem mandatorum Dei & Ecclesiæ. In ipsa iustitia, per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, crescunt, atque magis iustificantur, sicut scriptum est: Qui iustus est, iustificetur adhuc. Et iterum: Ne verearis vsque ad mortem iustificari. Et rursus: Videtis, quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum. Hoc vero iustitiæ incrementum petit sancta Ecclesia, cum orat: Da nobis Domine fidei, spei & charitatis augmentum.

CANON XXIIII.

Si quis dixerit, iustitiam acceptam non conseruari, atq; etiam non augeri coram Deo per bona opera, sed opera ipsa, fructus solummodo, & signa esse iustificationis adeptæ, non etiam ipsius augendæ causam, anathema sit.

EXAMEN.

Renouationem noui hominis, sicut & mortificationem veteris, in hac vita non esse perfectam & absolutam, sed de die in diem crescere & augeri, donec in altera vita perficiatur, quando corruptibile hoc induerit incorruptionem, manifesta sunt Scripturæ testimonia. Vtiles etiam & necessariæ sunt exhortationes in Ecclesia, ne renati accepta dona spiritus negligant, extinguant, aut excutiant, sed vt ea seria exercitiis suscitent, inuocato Spiritu sancti auxilio, vt ipse det augmentum fidei, spei, charitatis, & reliquorum donorum spiritualium: qualis enim sit spiritualia negligentiæ pœna, ostendit parabola de talentis. Nullum etiam dubium est, fidem esse efficacem per charitatem, & esse genitricem bonorum operum, & quidem bona opera, fide propter Christum Deo placere. Et in hanc sententiam locus Iacobi 2. commode & dextre potest intelligi & accipi, quod per bona opera sequentia, Abraham declaretur vere fuisse per fidem iustificatus, & ostendat, fidem esse non inanem, & mortuam, sed veram & viuam.

De ostensione enim, seu declaratione, contra inanem opinionem vanæ fidei & iustificationis, Iacobus manifeste disputat, inquit enim: Si quis dicat, se fidem habere, ostendat fidem ex operibus. *Locus Iaco. 2.* Et sumit exemplum Abrahæ, quod ipse Angelus de approbatione seu declaratione interpretatur, cum inquit: Nunc cognoui, quod timeas Dominum. Hoc igitur agit Iacobus, obedientiam & bona opera Abrahæ declarasse, & præbuisse testimonium, quod vere fuerit fide iustificatus. Iustificari enim, Iacobo significat iustum declarari per externa testimonia.

Si de his doctrinæ capitibus in illo Tridentini

decreti capitulo ageretur, nulla esset controuersia: res enim veræ sunt. Sed iterum obseruet Lector, insidiosum Synodi artificium. Sumunt doctrinam & testimonia scripturæ, quomodo renouatio de die in diem crescere, quomodo inhærentia dona spiritus, per orationem in exercitiis augeri debeant: & sub illa specie longe aliud agunt. Titulus enim est de acceptæ iustificationis incremēto, & capitulum dicit, eos, qui semel gratis iustificati sunt, postea magis iustificari per obseruationem mandatorum Dei & Ecclesiæ, ita vt postea ex operibus iustificetur homo, & non ex fide tantum. Canon etiam 24. ita loquitur: Si quis dixerit, iustitiam acceptā non conseruari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera, sed opera ipsa, fructus solummodo, & signa esse iustificationis adeptæ, non etiam ipsius augendæ causam, anathema sit.

Planius verò ex Andradij explicationibus, & ex Iesuitarum censura intelligi potest, quid capitulum illud Concilij, de acceptæ iustificationis incremento sibi velit, ne quis æquiuocationibus turbetur. Nam & noua renatorum obedientia, ornatur in scriptura titulo iustitiæ. Rom. 6. Ephes. 4. 2. Cor. 9. Hebr. 11. 1. Iohann. 2. Et nouitatem illam posse & debere in hac vita crescere & augeri, nullum est dubium. Tridentini verò Patres, proprie & principaliter hoc non volunt, sed Pontificiam distinctionem, de prima & secunda iustificatione volunt cō-

Iustificatio prima.

firmare, & Ecclesiæ obtrudere. Primam autem iustificationem vocant, quando homo non renatus, primum iustitia inhærente perfunditur, accepto primum habitu, seu insusa qualitate charitatis. Et de illa prima infusione charitatis dicunt, quod eam opera nulla, tanquam debitam mercedem promeceant. Secundam verò iustificationē vocant, quan-

Iustificatio secunda.

do insusa charitas exercet suas operationes, proferens bona opera. Et hanc secundam iustificationem, bonis operibus dicūt comparari posse & debere. Et illa opera sentiunt promereri maiorem iustitiam, quam illa sit, quæ gratis propter Christum in prima iustificatione infunditur: imo addunt, illa opera, quibus constat secunda ipsorum iustificatio, tandem promereri vitam æternam, quam nostris operibus in charitate factis, tanquam debitū præmium deberi dicunt. Hæc Iesuitæ.

Andradius similiter contendit, Pauli disputationes, quod gratia propter Christum sine operibus iustificemur, intelligendas esse tantum de prima iustificatione, quæ postea nostris operibus augeatur & amplificetur, vt magis simus iusti coram Deo. Et addit Andradius: Egregia iustorum opera, nō solum ad iustitiam augendam magnam vim, Christi beneficio habent, sed etiam ad æternam salutem promerendam atque comparandam. Et disputatio quidem de bonis operibus, postea suum peculiarem habebit locum. Nunc verò ideo hæc adscripsi, vt plane & perspicue intelligatur, quid sibi velit capitulum de acceptæ iustificationis incremento. Licet enim æquiuocatione vocabuli iustificationis & iustitiæ, turbare conantur Lectorem, semper tamen iustificationi annexa est quæstio, quomodo Deo reconciliemur, ipsum habeamus placatum & propitium, adoptemur in filios, acceptemur ad vitam æternam. Cum igitur dicunt, in secunda iustificatione nos magis iustificari per opera nostra, quam in prima iustificatione, quæ gratis fit propter Christum, sine nostris operibus, certe sentiunt, Deum postea nobis magis placatum esse, firmius adoptare, & firmius acceptare ad vitam æternam, propter nostra opera, quam prius propter redemptionem & meritum Christi.

Et Lectorem oro, vt totam hanc rem diligentius secum expendat. Paulus fortissime dimicat, nos gratis propter Christum, sine dignitate & merito nostrorum operum iustificari, hoc est, Deo reconciliari, & acceptari ad vitam æternam.

Illas sententias non possunt in vniuersum eradere: restringunt igitur ad vnicum momentum; quando homo primum ex impio fit iustus: vt in vno tantum, & primo illo momento primæ conuersionis, gratis propter Christum sine operibus iustificemur, postea verò per totam vitam in tentationibus, in agone mortis, & tandem ad vitam æternam iustificemur coram Deo, propter nostra opera, & quidem ita, vt maior, auctior & dignior sit altera illa iustificatio, quæ fit propter opera nostra, quam prima, quæ gratis propter Christum fit. Reducunt igitur in Ecclesiam figmentū illud scholasticorum, quod Christus primam tantum gratiam nobis promeruit, cuius auxilio, concurrente libero nostro arbitrio, ipsi postea nostris bonis operibus promereri possimus, vt Deo magis simus grati, & accepti ad vitam æternam, propter nostra opera.

Et breuiter, meritum condigni est Helena illa, de qua capitulum Tridentinum de incremento iustificationis pugnat. Fingunt enim ideo infundi qualitatem, seu habitum charitatis, non vt prima illa gratia habeamus salutem & vitam æternam, sed vt illa gratia adiuti, possimus nostris bonis operibus ipsi nobis promereri vitam æternam. De merito enim condigni, Gabriel ita loquitur: Anima gratia informata, per actum à voluntate simul & gratia elicitum, de condigno meretur vitam æternam.

Hæc tam grandia & enormia, comprehensa & abscondita sunt in capitulo illo, de acceptæ iustificationis incremento. Nec sane facile quis, nisi gnarus sit Theologiæ scholasticæ, si tantum scripturæ sententias, quæ in illo capitulo allegantur, consideret, talia animaduerteret. Sed habemus Andradij explicationes: quibus adhibitis, animaduertemus postea ex verbis capituli, plane illam ipsam mētem fuisse patrum Tridenticolarum.

Quod autem hæc opinio aduersa quasi fronte pugnet cum scripturę sententia, non est obscurum. Neque enim de principio tantum conuersionis loquitur scriptura, quando tradit: Nos gratia propter Christum, sine operibus iustificari coram Deo ad vitam æternam: vt illa iustificatio vnius tantum momenti sit: postea verò per totam vitam, vt salutem consequamur, per & propter opera nostra iustificemur. Nam Roman. 4. Paulus probat, Abrahamum fide gratis propter Christum sine operibus iustificatum, non in principio tantum conuersionis, sed tunc etiam cum renouatus per multos annos bonis operibus Deo obedisset, imputatur ipsi iustitia sine operibus, non operanti, sed credenti.

Et cum affirmat Dauidem dicere, hanc esse beatitudinem hominis, cui imputatur iustitia sine operibus, certe non potest de principio tantum conuersionis intelligi: hanc enim dicit iustificationem esse, vt ipsam tandem beatitudinem consequamur, vt scilicet iustitia nobis imputetur sine operibus.

Rom.

Rom. 5. extat illustris distributio. Prima de principio, per Christum habuimus accessum fide, in hanc gratiam, vt fide iustificati, pacem habeamus ad Deum. Secunda, de medio, in illa ipsa gratia, fide stamus. Tertia, de fine, in illa ipsa gratia, fide gloriamur spe gloriæ Dei, hoc est, sicut fide accessum habuimus in gratiam, ita etiam speramus eadem fide & gratia, nos peruenturos ad glorificationem. Sicut igitur in principio, ita etiam in medio & fine, fide gratis propter Christum, sine operibus iustificati, pacem habemus apud Deum.

Philipp. 3. Paulus eodem modo per distributionem tradit doctrinam iustificationis, quæ fuerit sua iustitia coram Deo ad vitam æternam, scilicet, primò, cum ex Pharisaismo conuerteretur. Secundò, tunc cum ad Philippenses scriberet. Tertiò, quando occursurus est ad resurrectionem mortuorum.

Num verò dicit aliam fuisse suam iustificationem in principio conuersionis, & aliam postea cum ea vinculis scriberet, vel quando occursurus est ad resurrectionem mortuorum? Hoc certe non dicit, sed vnam & eandem iustitiam fidei, scilicet in principio, medio & fine describit.

Rom. 1. Habacuc non tantum dicit, iustus ex fide viuit: sed ζήσεται viuet: vna igitur & eadem est iustificatio, & in principio conuersionis, & qua tandem peruenimus ad vitam æternam. Reuelatur enim iustitia Dei in Euangelio, non ex fide in nostra opera, sed ex fide in fidem.

Act. 15. quæstio tractatur, an Gentibus proponenda sit iustificatio fidei sine operibus legis? Ne verò ad principium tantum conuersionis hoc restringatur, audi quam probationem Petrus afferat. Dicit: Gentibus siue conuersis, siue conuertendis, ita proponendam doctrinam iustificationis sine operibus legis, sicut nos Apostoli credimus, nos gratia Domini Iesu Christi saluari. Certe verò Apostoli tunc nō erant in principio conuersionis, cum Petrus hanc sententiam pronunciaret, sed ad minimum intercesserant octodecim anni. Et tamen non dicit: Sicut nos credidimus: sed, Sicut credimus nos saluari. Et idem accommodat Petrus ad Patres iam defunctos, quod illa ipsa gratia, sine iugo legis saluati sint. Eandem igitur rationem iustificationis & salutis, Petrus tribuit principio, medio & fini.

Ita Christus dicit: Qui credit in me, habet vitam æternam. Ne verò de principio tantum conuersionis hoc intelligatur, coniungit hæc duo. Iohann. 6. Qui credit in eum, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Ita loquitur, Ioannis 3. & 5. Qui credit in Filium, non iudicabitur, non venit in iudicium. Eadem igitur est iustificatio ad vitam æternam, & in principio, & postea in resurrectione mortuorum, ne veniamus in iudicium.

Falsum ergo, & scripturis aduersum est dogma illud de differentia primæ & secundæ iustificationis. Et contumeliosum est in sanctissimum meritum Christi, asserere secūdam iustificationem, quæ in nostris operibus consistit, maiorem, auctiorem, & digniorem esse apud Deum, quam primam, quæ solo Christi merito nititur, & quidem non primam, sed secundam iustificationem mereri vitam æternam. Quod verò incrementum iustificationis tribuunt simul obseruationi mandatorum Dei, & Ecclesiæ, in loco de bonis operibus examinabitur.

DE FIDE.

DE NECESSITATE PRÆPARAtionis ad iustificationem, in adultis, & vnde sit.

CAPVT V.

Declarat præterea ipsius iustificationis exordium in adultis, à Deo per Christum Iesum præueniente gratia sumendum esse, hoc est, ab eius vocatione, qua nullis eorum existentibus meritis vocantur, vt qui per peccata à Deo auersi erant, per eius excitantem, atque adiuuantem gratiam ad conuertendum se ad suam ipsorum iustificationem, eidem gratiæ liberè assentiendo & cooperando disponantur, ita vt tangente Deo cor hominis per Spiritus sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omnino agat, inspirationem illam recipiens, quippe qui illam & abiicere potest, neque tamen sine gratia Dei mouere se ad iustitiam coram illo libera sua voluntate possit. Vnde in sacris literis cum dicitur: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos: libertatis nostræ admonemur, cum respondemus? Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur; Dei nos gratia præueniri confitemur.

MODVS PRÆPARAtionis.

CAPVT VI.

Disponuntur autem ad ipsam iustitiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes liberè mouentur in Deum, credentes vera esse, quæ diuinitus reuelata & promissa sunt, atque illud imprimis, à Deo iustificari impium per gratiam eius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, & tamen peccatores se esse intelligentes, à diuinæ iustitiæ timore, quo vtiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se conuertendo, in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque tanquam omnis iustitiæ fontem, diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduersus peccata, per odium aliquod & detestationem, hoc est, per eam pœnitentiam, quam ante Baptismum agi oportet, denique proponunt suscipere Baptismum, inchoare nouam vitam, & seruare diuina mandata. De hac dispositione scriptum est: Accedentem ad Deum, oportet credere, quia est, & quod inquirentibus se remunerator sit. Et: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et: Timor Domini expellit peccatum. Et: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus sancti. Et: Euntes ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quæcunque mandaui vobis. Denique præparate corda vestra Domino.

QVÆ SIT IVSTIFICATIO IMpij, & quæ eius causæ.

CAPVT VII.

Hanc dispositionem seu præparationem iustificatio ipsa consequitur, quæ non est sola peccatorum remissio, sed & sanctificatio & renouatio interioris hominis, per voluntariam susceptionem gratiæ & donorum. Vnde homo ex iniusto fit iustus, & ex inimico amicus, vt sit hæres secundum spem vitæ æternæ. Huius iustificationis causæ sunt: finalis quidem, gloria Dei & Christi, ac vita æterna: efficiens verò, misericors Deus, qui gratuitò abluit & sanctificat, signans & vngens Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ: meritoria autem, dilectissimus vnigenitus suus, Dominus noster Iesus Christus, qui cum essemus inimici, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationem meruit, & pro nobis Deo patri satisfecit, instrumentalis item Sacramentum Baptismi, quod est Sacramentum fidei, sine qua nulli vnquam iustificatio contingit: demum vnica formalis causa est, iustitia Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit, qua videlicet ab eo donati, renouamur Spiritu mentis nostræ, & non modò reputamur, sed verè iusti nominamur, & sumus, iustitiam in nobis recipientes, quam

Spiri

Spiritus sanctus partitur singulis prout vult, & secundum propriam cuiusque dispositionem & cooperationem. Quanquam enim nemo possit esse iustus, nisi cui merita passionis Domini nostri Iesu Christi communicantur: id tamen in hac impij iustificatione fit, dum eiusdem sanctissimæ passionis merito, per Spiritum sanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iustificantur, atque ipsis inhæret. Vnde in ipsa iustificatione, cum remissione peccatorum, hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur per fidem, spem & charitatem. Nam fides, nisi ad eam spes accedat & charitas, neque vnit perfectè cum Christo, neque corporis eius viuum membrum efficit. Qua ratione verissimè dicitur, fidem sine operibus mortuam & otiosam esse, & in Christo Iesu neque circumcisionem aliquid valere, neque præputium, sed fidem, quæ per charitatem operatur. Hanc fidem ante Baptismi Sacramentum, ex Apostolorum traditione catechumeni ab Ecclesia petunt, cum petunt fidem, vitam æternam præstantem, quam sine spe & charitate fides præstare non potest. Vnde & statim verbum Christi audiunt: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Itaque veram & Christianam iustitiam accipientes, eamque primam stolam, pro illa quam Adam sua inobedientia sibi & nobis perdidit, per Christum Iesum illis donatam, candidam & immaculatam iubentur statim renati conseruare, vt eam perferant ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, & habeant vitam æternam.

QVOMODO INTELLIGATVR, impium per fidem & gratis iustificari.

CAPVT VIII.

Cum verò Apostolus dicit, iustificari hominem per fidem & gratis, ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiæ Catholicæ consensus tenuit & expressit, vt scilicet per fidem ideo iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum & radix omnis iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire: gratis autem iustificari ideo dicamur, quia nihil eorum, quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur. Si enim gratia est, iam non ex operibus, alioquin (vt idem Apostolus inquit) gratia iam non est gratia.

CONTRA INANEM HÆRETICORUM fiduciam.

CAPVT IX.

Quamuis autem necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa vnquam fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum: nemini tamen fiduciam & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescenti, peccata dimitti, vel dimissa esse dicendum est: cum apud hæreticos & schismaticos possit esse, imo nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam Catholicam contentione prædicetur vana hæc, & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud asserendum est, oportere eos, qui verè iustificati sunt, absque vlla omnino dubitatione, apud semetipsos statuere, se esse iustificatos, neminemque à peccatis absolui ac iustificari, nisi eum, qui certò credat, se absolutum & iustificatum esse: atque hac sola fide, absolutionem & iustificationem perfici, quasi qui hoc non credit, de Dei promissis, deque mortis & resurrectionis Christi efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deque Sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet: sic quilibet dum seipsum, suamque propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest: cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consequutum.

PRÆDESTINATIONIS TEmerariam præsumptionem cauendam esse.

CAPVT XII.

Nemo quoque quamdiu in hac mortalitate viuitur, de arcano diuinæ prædestinationis mysterio vsque adeo præsumere debet, vt certò statuat, se omnino esse in numero prædestinatorum: quasi verum esset, quod iustificatus, aut amplius peccare non possit, aut si peccauerit, certam sibi resipiscentiam promittere debeat. Nam nisi ex speciali reuelatione sciri non potest, quos Deus sibi elegerit.

DE PERSEVERANTIÆ munere.

CAPVT XIII.

Similiter de perseuerantiæ munere, de quo scriptum est: Qui perseuerauerit vsque ad finem, hic saluus erit. Quod quidem aliunde haberi non potest, nisi ab eo, qui potens est eum qui stat statuere, nemo sibi certi aliquid, absoluta certitudine polliceatur: tametsi in Dei auxilio firmissimam spem collocare, & reponere omnes debent. Deus enim, nisi ipsi illius gratiæ defuerint, sicut cœpit opus bonum, ita perficiet, operans velle & perficere. Verumtamen, qui se existimant stare, videant ne cadant: & cum timore ac tremore salutem suam operentur, in laboribus, in vigiliis, in eleemosynis, in orationibus & oblationibus, in ieiuniis, in castitate. Formidare enim debent, scientes quod in spem gloriæ, & nondum in gloriam renati sunt: de pugna, quæ superest cum carne, cum mundo, cum Diabolo, in qua victores esse non possunt, nisi cum Dei gratia, Apostolo obtemperent, dicenti: Debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini, si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.

CANON IIII.

Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari assentiendo Deo excitanti atque vocanti, quo ad obtinendum iustificationis gratiam se disponat ac præparet: nec posse dissentire, si velit: sed velut inanime quoddam, nihil omnino agere, mereque passiue se habere, anathema sit.

CANON VII.

Si quis dixerit, opera omnia, quæ ante iustificationem fiunt, quacunque ratione facta sint, verè esse peccata, vel odium Dei mereri: aut quanto vehementius quis nititur, se disponere ad gratiam, tanto eum grauius peccare, anathema sit.

CANON IX.

Si quis dixerit, sola fide impium iustificari, ita vt intelligat nihil aliud requiri, quod ad iustificationis gratiam consequendam cooperetur, & nulla ex parte necesse esse, eum suæ voluntatis motu præparari atque disponi, anathema sit.

CANON XII.

Si quis dixerit, fidem iustificantem nihil aliud esse, quam fiduciam diuinæ misericordiæ, peccata remittentis propter Christum, vel eam fiduciam solam esse, qua iustificamur, anathema sit.

CANON XIII.

Si quis dixerit, omni homini ad remissionem peccatorum assequendam, necessarium esse, vt credat certò & absque vlla hæsitatione, propriæ infirmitatis & indispositionis peccata sibi esse remissa, anathema sit.

CANON XIIII.

Si quis dixerit, hominem à peccatis absolui ac iustificari ex eo, quod se absolui ac iustificari certò credat: aut neminem verè esse iustificatum, nisi qui credit se esse iustificatum, & hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici, anathema sit.

CA-

CANON XV.

Si quis dixerit, hominem renatum & iustificatum, teneri ex fide ad credendum, se certo esse ex numero prædestinatorum, anathema sit.

CANON XVI.

Si quis magnum illud usque in finem perseverantiæ donum se certo habiturum, absoluta & infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali reuelatione didicerit, anathema sit.

EXAMEN.

Non adferemus huc omnia, quæ ad iustam de fide tractationem pertinent: sed de iis tantum, quæ instituta ratio examinis exigere videbitur, quædam annotabimus.

In Paulinis igitur Epistolis, præsertim ad Romanos & ad Galatas, in singulis ferme versibus, resonant illæ voces: Hominem iustificari fide, per fidem, ex fide, fides dicitur imputari ad iustitiam. Vocatur iustitia fidei, Roman. 4. Iustitia per fidem, Rom. 3. Iustitia ex fide, Rom. 10. Iustitia in fide, siue (quod significantius est) ἐπὶ τῇ πίστει Philip. 3. Iustitia per fidem, in omnes & super omnes, qui credunt. Roman. 3. Nos in Christum credidimus, vt iustificemur ex fide Christi, non ex operibus legis, Galat. 2.

Hæc quia manifestissima sunt, Pontificij negare non possunt. Varia igitur quærunt sophismata, vt cum vocabula fidei iustificantis, negare nō possint, ipsam tamen veram, & consolationis plenissimam sententiam, peregrinis explicationibus Ecclesiis eripiant. Nec verò de variis aliorū sophismatis nunc dicemus, sed artificium Tridentini Concilij examinabimus. Et status disputationis in hac principali quæstione versatur: Quo sensu, & qua ratione fides dicatur iustificare.

Tria autem potissimum sunt capita, quæ examinanda erunt. Primò, de præparatione ad iustificationem. Hunc enim volunt sensum esse, quando Paulus dicit, iustificari hominem per fidem, quod fides sit fundamentum & radix iustificationis, hoc est, quia fides tantum initium sit iustificationis, per modum præparationis seu dispositionis. Secundò, quomodo scriptura describat fidem iustificantem, & in quam sententiam explicet, quando dicit hominem per fidem iustificari. Tertiò, de Pontificiorum dubitatione contra fiduciam & certitudinem fidei iustificantis, de remissione peccatorum iuxta promissionem Euangelij.

DE PRAEPARATIONE AD IVstificationem.

Hactenus in aliquot exemplis Lector animaduertit architectos Decretorum Concilij Tridentini, tali vsos artificio vt priusquam institui posset, vel explicatio, vel refutatio, primum sit inquirendum, quid sit quod voluerunt dicere. Quia enim propositum ipsis fuit totam formā doctrinæ scholasticæ & suis Ecclesiis confirmare, & nostris rursus obtrudere, excogitandum fuit tale artificium, ne fraus illa primo statim aspectu à quibusuis animaduerteretur: ideo terminos quidem, seu modos loquendi, qui sine scriptura in philosophicis scholasticorum officinis nati sunt, studiose in plerisque fugiunt, & declinant, res verò ipsas, sicut à Sententiariis traditæ sunt, simpliciter retinent, nisi quod fucum addunt vocabulis quibusdam ex scriptura mutuatis, vt Lector, qui non est versatus in scholasticorum παραδιαλεκτικαῖς, sed tantum assuetus ad linguam Spiritus sancti, primo aspectu existimet, Concilium serio meditari reformationem aliquam doctrinæ scholasticæ ad normam scripturæ, cum audiat non tam frequentes ibi sonare solos terminos scholasticorum, sed adhiberi in quibusdam locis etiā verba & phrases scripturæ. Sed postea in progressu, & ex rebus, & ex verbis longe diuersum, imò contrarium deprehenditur. Licet enim alicubi verba quædam ex scriptura mutuātur, faciunt tamen Babylonicam confusionem linguæ Spiritus sancti, & terminorum scholasticorum, iuxta dictum: Vinum tuum est mixtum aqua. Isa. 1. sinceritatem verò rerum ipsarum, sicut in scriptura traditæ sunt, prorsus adulterant.

Et huius artificij illustre est exemplum in capitulis de præparatione ad iustificationem. Omnino enim certus est siue modus, siue ordo, in verbo Dei nobis designatus & præscriptus, quo Deus vtitur, quando vult hominem ad iustificationem deducere, vt accipiat reconciliationem, remissionem peccatorum, adoptionem, &c. Et qui ad modum siue ordinem illum diuinitus præscriptum, non volunt se ductu spiritus accommodare, sed negligunt, & conculcant illum: hi ad iustificationem non perueniunt: vult enim Deus à noticia & assensu verbi sui nos ordiri. Et ante iustificationem oportet præcedere contritionem, hoc est, seriam agnitionem peccatorum, pauores conscientiæ agnoscētis iram Dei aduersus nostra peccata, & dolentis propter peccatum, in qua contritione non retinetur, sed abiicitur propositum perseuerandi & pergendi in sceleribus. Ad hos verò terrores necesse est accedere fidem, quæ agnitione & fiduciam misericordiæ Dei promissæ, propter filium mediatorem, rursus erigat & cōsoletur animum, ne oppressi desperatione, ruamus in æternum exitium: Sed fides accedat ad Deum, quærat, desideret, petat, apprehendat, & accipiat remissionem peccatorum. Et hoc modo seu ordine in verbo Dei designato, viam parari Domino, vt in ipso, per & propter ipsum, fide consequamur & accipiamus iustificationem, ipsa scriptura tradit. Ita enim vox clamat: Parata viam Domino, Isa. 40. Matth. 3. Marci 1. Luc. 3. Et de ministerio Baptistæ prædicantis baptismum pœnitentiæ, dicit Gabriel Lucæ 1. Parare Domino plebem præparatum. Huc etiam accōmodari potest, quod Syracides capite secundo inquit: Qui timent Dominum, præparabunt corda sua, & in conspectu eius humiliabunt animas suas. Incidamus potius in manus Domini, quam in manus hominum: secundum enim magnitudinem eius, sic & misericordia eius.

Si igitur hæc esset mens & sentētia Synodi, quod simpliciter vellent monstrare illum, de quo iam diximus modum & ordinem, quo iuxta scripturæ traditionem Deus vtitur, quando homines vult deducere ad iustificationem, & si illa, quæ scriptura tradit præcedere, tribuerent non viribus liberi arbitrij, sed gratiæ Dei, & operationi Spiritus sancti: nec in illis præparationibus cōstituerent meritum aut dignitatem, propter quam iustificemur: facile posset de vocabulo præparationis dextre, iuxta scripturam intellecto, conueniri.

Nam & Lutherus ab illo non abhorruit, inquit enim in 3. caput ad Galatas: Legem in vero suo officio esse ministram & præparatricem ad gratiam

quia

quia ad hoc prosit, vt gratia possit aditum ad nos habere. Imò dicit, legem in suo officio prodesse ad iustificationem: non quod iustificet, sed quia vrgeat ad promissionem gratiæ, & faciat eam dulcem & desiderabilem, &c. Falsum igitur est, quod in 9. Canone nobis tribuitur, quasi doceamus, nullum plane motum voluntatis diuinitus donatum & excitatum, præcedere acceptionem iustificationis. Omnino enim docemus pœnitentiam seu contritionem præcedere: quæ sane non potest existere sine magnis, veris & seriis voluntatis motibus. Non autem dicimus, pœnitentiam seu contritionē præcedere tanquam meritum, quod sua dignitate cooperetur ad consequendam iustificationem, sed sicut sensus morbi aut dolor vulneris, non est meritum sanationis, sed vrget & impellit ad desiderandum, quærendum & suscipiendum medicum. Sanis enim non opus est medico, sicut Christus inquit, sed male habentibus.

Contritio non est meritum.

Longe verò aliud est, de quo insidiose dimicant Tridentini patres, quando de præparatione ad iustificationem disputant. Et ne opus sit coniecturis agere, Osius in prolixa sua confessione, diserte illud explicat, dicit enim: Scholasticos meritum congrui inde extruxisse, quod apud veteres quosdam alicubi legatur: Peccatores, bonis operib. ante iustificationem factis, mereri remissionem peccatorum, & ipsam iustificationē. Quia verò contra meritum illud congrui, & ex scriptura, & ex patribus, præsertim verò ex Augustino, multa vere possunt opponi: dicit igitur Osius, Synodum Tridentinam maluisse appellare præparationes, vel dispositiones ad gratiam, quam meritum congrui. Et hoc Lector diligenter notet, Concilium scilicet Tridentinum idem intelligere vocabulo preparationis vel dispositionis, quod scholastici intelligunt, quando de merito cōgrui disputant. Nam & in illis ipsis scholasticorum disputationibus de merito congrui, vbique resonant vocabula præparationis & dispositionis. Vt igitur rectius examinari possint illa, quæ Tridenti de præparatione ad iustificationem decreta sunt: paucis repetenda sunt, quæ scholastici disputant de præparationibus seu dispositionibus ad gratiam, & de merito congrui.

Pantheologia ex sententia Thomæ ita disputat: Oportet esse aliquam præparationem, ad receptionem gratiæ, gratum facientis. Et ratio est: Nulla enim forma recipitur in materia, sine debita eius dispositione, sicut ignis non recipitur in ligno, nisi sicco & arido: nec scientia in homine recipitur, nisi à volente: & sicut in creatione animæ rationalis, quæ immediate à Deo producitur, natura disponit materiam ad animæ rationalis receptionem. Ad illam verò præparationem, dicit non requiri donum aliquod Spiritus sancti habituale, sed tantum auxilium diuinum, mouens & excitans liberum arbitrium: quod ita motum ex suis naturalibus viribus sufficiat ad eliciendum actum cōuersionis, faciendo quod in se est, vt ita per proprium actum se præparet, & disponat ad habendam gratiam. Efficaciam verò illius præparationis ad meritum, dicunt inde esse, quia vires liberi arbitrij per gratiam gratis datam moueantur & excitentur. Vnus igitur & idem est motus, inquit Thomas, quo liberum arbitrium disponitur, & quo gratia iustificationis infunditur: sicut in generatione naturali in eodem instanti vltima dispositio in materia alterationem terminat, & forma substantialis inducitur: ita cum motu voluntatis, qui ad gratiam disponit, faciendo quod in se est, simul infunditur gratia iustificationis. Gabriel in 3. sententiarum, distinctione vigesimaseptima, ita disputat. Cuilibet facienti quod in se est, & per hoc sufficienter disposito ad susceptionem gratiæ, Deus infundit gratiam. Sed perfectissimus modus faciendi, quod in se est, est diligere Deum super omnia, quod affirmat humanam voluntatem ex suis naturalibus posse. Hunc igitur actum dicit esse immediatam, & vltimam dispositionem ad gratiæ infusionem, & illa dispositione existente in eodem instanti, infundi gratiam, quia in naturalibus subiecto disposito vltima dispositione ad formam, forma immediate infunditur.

Gabriel Biel.

In 4. sentent. distinct. 14. quæst. 1. dicit duplicem esse dispositionem ad gratiam, scilicet præuiam, quæ non est sufficiens, vt sunt primi actus considerationis peccati & offensæ Dei, qui disponunt ad eliciendum ex naturalibus actum, seu motum diligendi Deum super omnia: Concomitantem dispositionem vocat, cum qua simul est infusio gratiæ seu charitatis. Quando enim ex naturalibus elicitur actus dilectionis Dei super omnia, illa est immediata sufficiens, & vltima dispositio aptans ad gratiæ susceptionem, & ea existente, statim infunditur gratia, & ita actus ille meritorius est, sicut in physicis vltima dispositio necessitat ad formam. Quæstione secunda dicit: Sicut forma non inducitur in subiectum indispositum, & habens contrarium formæ inducendæ, Ita necesse est subiectum præparari ad infusionem gratiæ, quæ sit formalis nostra iustitia coram Deo, hoc est, sicut Andradius meus explicat, est habitus animi diuina lege conformatus ad parendum diuinæ legi atque voluntati, virtutumque omnium officia obeunda inducens.

Duplex dispositio ad gratiam.

Et Gabriel dicit, hac gratia infusa, hoc est, habitu illo hominem dignum reddi gloria æternæ beatitudinis. Item per illam gratiam, hoc est, per habitum illum hominem acceptari ad vitam æternam, & per habitum tolli obligationem ad mortem æternam. Talis est scholasticorū præparatio seu dispositio ad iustificationem, tali etiam dispositioni respondens est ipsorum iustificatio.

De merito congrui ita loquuntur in compendio Theologiæ lib. 5. c. 11. meritum in genere est boni operis efficacia ad obtinendum id, quod non habetur, vel ad habendum iustius quod habetur. Meritum congrui est, per quod disponitur subiectum, vt possit recipere gratiam, secundum rationem diuinæ iustitiæ: iniuria enim fieret diuinæ iustitiæ, si daretur gratia, in quibus esset obex, hoc est, prorsus indignis.

Thomas inquit: Meritum congrui est, quod procedit ex libero arbitrio. Congruum enim est, vt dum homo virtute liberi arbitrij bene vtitur, Deus secundum excellentiam misericordię suæ excellentis operetur. Et hoc merito congrui potest aliquis primam gratiam promereri. Cuius rationem Gabriel hanc assignat: Quia actum facientis, quod in se est, Deus acceptat ad infundendam gratiam, non ex debito iustitiæ, sed ex sua liberalitate. Huic liberi arbitrij operationi Thomas adiungit generalem influentiam Dei.

Compendium Theologiæ dicit gratiam gratis datam semper præsto esse, excitare & commouere liberum arbitrium, quod ita motum, quando na-

tura-

turalibus suis viribus vtitur, tunc facit, quod in se est, & tunc Deum infallibiliter infundere gratiam, hoc est, charitatem, qua accepti reddamur Deo, & postea eius operibus vitam æternam ex condigno promereamur.

Has Scholasticorum descriptiones, de præparationibus seu dispositionibus ad gratiã & de merito cõgrui adhibeat lector ad Decretum Concilij Tridentini de præparatione ad iustificationẽ. & agnoscet qualia mõstra decretum illud alat. Et vt eo minus sit dubitationis, interpres Concilij Andradius prolixe explicat in hanc sententiã intelligẽda esse, quæ de præparatione ad iustificationem tradũtur.

Facilis igitur & plana iam erit examinatio 6. & 5. capitulorum de præparatione ad iustificationẽ. Et obseruet lector insidias: verba enim cum aliqua mentione gratię diuinę, ita sunt posita, vt suspicari aliquis possit, Tridentinos patres nihil velle commune habere cum Scholasticorum opinionibus, de dispositione ad gratiam per opera non renatorum ex naturalibus liberi arbitrij viribus elicita. Num igitur reiiciunt & improbant illas opiniones? Nihil vero minus. Nam Canone 7. Anathema dicunt illis, qui negãt infideles per sua opera se disponere ad gratiam. Et suggillãt illam Lutheri sententiam, quod infidelis, quando operib. extra gratiam naturalibus liberi arbitrij viribus factis confidit se disponi posse ad gratiam, dupliciter peccet. Primo, quia omne quod non ex fide est, peccatum est. Secundo, peccatum grauius efficitur, quãdo illis operib. affingitur opinio meriti & fiducia, quod propter ea Deus daturus sit gratiam. Supra etiam ostendimus, quod Andradius, Tridenti scribens, operibus infidelium, non tantum ipsum meritum congrui sed longe & multũ plus vltra tribuat. Sed inquis: Multam certe gratiæ diuinæ mentionẽ faciunt Tridentini patres, capit. 5. & 6. Respondeo: illud intelligendum est iuxta ea, quæ iam ex Scholasticis recitauimus, gratiam scilicet gratis datam excitare & commouere liberum arbitrium, quod ita motum ex naturali sua virtute possit elicere tales motus & actiones, quibus homo disponatur ad gratiam. Agnoscit igitur lector, quam insidiosis technis vsi sint architecti decretorum. Explicationes vero & refutationes Scholasticæ istius opinionis, supra in locis de libero arbitrio & de operibus infidelium traditę sunt. Pergamus igitur ad ea, quę sequuntur, quod scilicet ratione præparationis fides intelligenda sit iustificare. Canone enim 12. anathemate damnant, si quis fidem iustificantem intellexerit fiduciam diuinæ misericordiæ, quærentem, apprehendentem & accipientem in promissione Euangelij remissionem peccatorum propter Christum mediatorem, & illa sola fiducia nos coram Deo ad vitam æternam iustificari. Et cap. 8. suam sententiã ita explicant, vt scilicet per fidem ideo iustificari dicamur: quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum & radix omnis iustificationis. Illud vero quomodo intelligi velint, copiosè declarant, cap. 6. de modo præparationis ad iustitiam. Et quo res planior sit, Andradius addit suas interpretationes. Dicit enim, iustificandi vim fidei in sacris literis ideo tribui, quia animum ad accipiendum iustitiã præparet, præmuniat & præfulciat. Et illud mox clarius explicat his verbis: Impius fide iustificari dicitur, quia fides initium & fundamentum est iustificationis hac ratione: quia fores quodãmodo aperit ad spem & charitatẽ, quæ opera sunt ad comparandam & consequendã iustitiam necessaria. Fides igitur in Cõcilio Tridentino est initium & pręparatio ad iustificationẽ, non quod apprehendat iustificationem, hoc est, remissionem peccatorum gratis propter Christum, in promissione Euangelij propositum, sed quia incitet liberum arbitrium ad eliciendos tales motus seu actus, qui ratione meriti cõgrui, necessarij sunt ad consequendam iustitiam, quam dicunt esse nouum voluntatis nostræ habitum. Et Scholastici sane, non dissimulant ex quibus lacunis lutulentam istam opinionem hauserint. Sicut enim in Philosophia actio virtutis nascitur ἐκ προαιρέσεως, hæc vero oritur ex scientia: eodem modo Thomas philosophatur, Iustitia est habitus voluntatis: voluntas vero non fertur in incognitum, sed mouetur à potentia cognoscente. Ideo fidem sentit requiri ad iustificationem tanquam quoddã dirigens voluntatem, vt eliciat motus spei & dilectionis, quibus ita præparetur & disponatur, vt de cõgruo mereatur infusionem iustificationis. Fidem igitur simpliciter intelligunt, historicam tantum notitiam, & nudum assensum, quo in genere cognoscimus & statuimus vera esse, quæ de Deo & voluntate eius reuelata sunt, non tantum in scriptura, verum etiam in illis, quæ titulo traditionum proponuntur. Quomodo verò Tridentini in 6. capit. sentiãt historicam illam notitiam, & nudum illum assensum incitare liberum arbitrium ad opera illa, quæ statuunt necessaria esse ad cõsequendam iustificationem, ex Gabrielis sententia exponam, quę extat distinct. 14. lib. 3. quæstio. 2. Ita enim Lector rectius intelliges chimæram 6. capituli, de modo præparationis. Voluntas, inquit, in actibus suis præsupponit actus intellectus. 1. Oportet igitur actum fidei pręcedere, quo apprehẽdatur peccati abominatio, & quod sit stipendium peccati. 2. Inde sequitur timor iræ Dei, & gehennæ incendij. 3. Inde peccata incipiunt displicere cum quadam detestatione. Et hæc est dispositio de congruo, non immediata, nec sufficiens, sed valde remota. 4. Fides cõuertit se ad considerationem diuinæ misericordiæ, & statuit Deum paratum remittere debita, per infusionem charitatis, illis qui sufficiẽter sunt præparati & dispositi. 5. Ex illa cõsideratione sequitur actus spei, per quem incipit Deum cõcupiscere, vt summum bonum. 6. Ex illo actu spei ascenditur ad diligendum Deum super omnia, ex naturalibus. 7. Ex illa dilectione elicitur alia displicentia & detestatio peccati, nõ ob timorem damnationis, sed propter Deum finaliter super omnia dilectum. 8. Istos actus sequitur propositum emendationis. Et hoc tandem est meritum congrui sufficiens, seu immediata, sufficiens & vltima dispositio ad infusionem gratiæ. Hos gradus præparationis seu dispositionis, eodem plane ordine & verbis non multum mutatis lector videt recenseri in sexto capitulo, de modo præparationis. Audi vero, quid præparationibus illis tribuatur. Thomas vocat dispositionem aut præparationem necessitatis, quando ad vltimam dispositionem materię necessario sequitur & adest formæ introductio. Ita Gabriel inquit: Quãdo adest sufficiens & vltima hæc dispositio, in qua gratia commouet & incitat liberum arbitrium, quod deinde ex sua virtute elicit, & producit tales actus præparatorios, tunc demum necessitari ad infusionem gratiæ: quia statuerit facienti quod in se est, infallibiliter dare gratiam. Andradius

Barbarus.

Fons huius opinionis.

Gradus præparationis seu dispositionis.

hoc ita explicat; illis imperfectis motibus spei & charitatis animũ ita præparari; ne iustitia sit prorsus indignus. Colonienses Iesuitæ præparationes illas ita declarant, quod Deus talem fidem cum cæteris actibus in homine inuentam, dignam ducat cui conferat iustificationem. Habemus igitur tandem, quid concilium illis suis præparationib. quærat, vt scilicet stabiliatur meritũ aliquod nostrum, & dignitas aliqua nostra, quæ necessaria sit ad consequendam iustificationem. Dicunt enim iustificationem nostram ita inniti misericordiæ Dei, vt tamen salua sit iustitia diuina, vt scilicet non conferatur sine nostro aliquo merito, & sine nostra aliqua dignitate.

Scriptura vero docet, quicquid diuina iustitia ad iustificationem, hoc est reconciliationem peccatoris requirit, totum à Christo pro nobis impletum esse, vt quo ad nos mera sit misericordia, gratis nos iustificans sine nostris operibus, tantum vt in vera pœnitentia, miseriam nostram agnoscentes, gratuitum illud beneficiũ fide gratis accipiamus, non per modum meriti aut dignitatis.

Attente igitur consideret Lector, quid illa verba sibi velint, quæ posita sunt in 7. ca. Homo Christo inseritur per fidem, spem & charitatem. Nam fides, nisi ad eam spes accedat & charitas, neque vnit perfecte cum Christo, neque corporis eius viuum membrum efficit. Illud vero mox clarius explicãt. Dicũt enim: Catechumenis fidem vitam æternam præstantem petentibus responderi: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Omnino alludunt ad disputationes de fide informi, & de fide formata, licet à vocabulis certo cõsilio sibi temperent. Fidem enim iustificantem nolunt intelligi fiduciam apprehendentem in promissione Euangelij, Christum mediatorem, cum toto ipsius merito: sed historicam tantum notitiam & nudum assensum intelligunt, quando fidem nominant. Et quia talis fides, quæ aliquando in impiis, imo in ipsis etiam diabolis inuenitur, Iacob. 2. non potest iustificare: cogitant igitur fidei adiungendum esse aliquid, quod maioris sit ponderis & meriti, charitatem scilicet, cuius dignitate homo acceptetur ad vitam æternam. Vt autem ratio examinis eo certior sit, addam Andradij interpretationem. Is igitur dicit: Opera spei & charitatis necessaria sunt, ad comparandam iustitiam. Et rationem addit: Quia illis operibus Christum perfecte apprehendimus. Contendit etiam ad iustificationem necessarium esse, vt Christus apprehendatur. Sed illum asserit, non sola fide, sed fide, spe & charitate simul apprehendi. Illud vero his verbis declarat: Plurimorum Iustificationem epistola ad Hebræos fidei tribuit, non ob Christum solo intellectu, qui fidei sedes est apprehensum: sed quia fides, ad spei & charitatis egregia opera præclaros illos viros incitabat. Ita Noe fide iustificatus dicitur, quia fides amore Dei ipsum inflammauit. Quomodo vero Christus apprehendatur operibus spei & charitatis, Andradius ita explicat: quia scilicet illis operibus animus cumulate ad iustitiam præparatur, ne scilicet sit prorsus indignus, cui Christus se & merita sua communicet. Et dicit quidem in illis operibus non constituendam vim meriti, sed intelligit meritum condigni: præparationem vero intelligit, in eodem plane sensu, sicut Scholastici de dispositionibus & de merito congrui disputant, sicut supra hæc sunt explicata.

Fides iustificans quid Papistis.

Et ipse Andradius, vt est apertus, sine dissimulatione se declarat. Disputans enim vtrum fidei vel charitati vel pœnitentiæ quæ ex fide oritur, primæ partes in hac præparatione deferendæ sint, tali vtitur syllogismo: Ea ad quippiam efficiendum potissimum valent, quæ ad illud augendum plus virium habent. Cum igitur iustitiam augere nullæ res magis quam charitatis officia possint: colligitur sane necessario, ea in animo ad iustitiã præparãdo, principem locum obtinere. Videt Lector, quod in cõclusione dicere debuerat, (Ergo actiones charitatis, quæ iustificationem præcedunt, ad eam efficiẽdam potissimum valent.) illud vocat præparationem. Quid igitur intelligat, hinc manifestum est.

Hæc accuratius & prolixius aliquanto examinanda fuerunt, vt clare intelligi possit, ex quibus fontibus illa sint hausta, quid monstri alant, & quo tendant, quæ in Concilio Tridentino, de iustificatione decreta sunt. Simpliciter enim nihil aliud sunt, quam repetitiones & confirmationes illarum opinionum, quas Scholastici scriptores ex Philosophia & Theologia male & infeliciter dilutas in Ecclesiam inuexerunt: nisi quod mutatis aliquantulum terminis scholasticorum quæsita sunt vocabula quædam ex Scriptura, quæ ad præsumptas illas, ex Philosophia opiniones, intorquerentur, ne fraus statim appareret. In disputatione enim, de præparatione ad iustificationem, ea professo, sicut ostendimus, repetunt & confirmant opiniones de merito congrui: In capitulo de iustificatione stabiliunt Scholasticorum disputationes, de gratia gratum faciente, hoc est, de qualitate seu habitu charitatis, qua fingunt hominem Deo acceptum reddi & dignum vita æterna. Vbi vero de incremento acceptæ iustificationis loquuntur, nihil aliud agunt, quam vt meritum condigni restituant, hoc est, Vt renati suis operibus de condigno sibi mereantur vitam æternam. Atque ita tota lerna & colluuies Theologiæ Scholasticæ mutatis tantum vocabulis Ecclesiæ per concilium rursus obtruditur. Quam insidioso autem artificio meritum congrui sub disputatione, de præparatione ad iustificationem occultarint, aliquanto pluribus ostendendum fuit. Verum enim est, ordiendum esse à notitia & assensu verbi Dei. Verum est, oportere præcedere aliquam contritionem. Verum etiam est, quod Ambrosius dicit: Neminem recte posse pœnitentiam agere, nisi qui sperauerit indulgentiam: verum etiam fidem non esse mortuam vel ociosam, sed efficacem per charitatem, nullum est dubium. Quid igitur, inquis, vitij habet Decretum illud? Respondeo: fidem intelligi volunt. 1. Historicam notitiam & nudum assensum, ita vt negent esse fiduciam diuinæ misericordiæ peccata remittẽtis propter Christum. 2 Fingunt gratiam diuinam tantum mouere & excitare liberum arbitrium, quod deinde ex naturalibus suis viribus possit illa præparatoria inchoare & præstare. 3. In illa præparationibus constituunt aliquod meritum & aliquam dignitatem, cuius intuitu iustificemur. Fidem enim dicunt debere statuere, quando homo facit quod in se est, tũc Deum necessitari ad infundendam gratiam. 4. Quod proprium est fidei apprehendere scilicet Christum ad iustitiam & salutem, illud tribuũt nostræ charitati. Et ordinem in Scriptura monstratum simpliciter inuertunt. Fingunt enim dilectionẽ Dei in nobis debere præcedere reconciliationem cum Deo, cum impossibile

Tridentina decreta quid sibi velint.

sit

fit inchoari veram dilectionē Dei, nisi prius audita & fide apprehēsa voce Euangelij de reconciliatione per misericordiam Dei propter filium mediatorem. Hæc certe, vt de Scriptura iam non dicam, cum Augustino non conueniunt, qui hanc perpetuo regulam inculcat: Bona opera nō præcedunt iustificandum, sed sequuntur iustificatum.

Hoc sit simplex examen decreti Tridentini de præparatione ad iustitiam, & quo sensu intelligi velint, quando Paulus dicit impium fide iustificari. Refutationem vero & explicationem in sequenti capite tractabimus. Quædam vero pertinent ad locum de pœnitentia.

QVID VERE ET PROPRIE SIT FIDES iustificans, & quo sensu Scriptura velit intelligi, quando pronunciat impium fide iustificari.

Omnino necessaria est vera & genuina explicatio, quid sit fides iustificans, & quo sensu intelligēdum sit, quando Scriptura tradit hominem iustificari per fidem. Est enim fides instrumentum seu ὄργανον illud, per quod in voce Euangelij misericordiam Dei remittentis peccata, & acceptantis nos propter filium mediatorem ad vitam æternā, quærimus, apprehendimus, recipimus, & nobis applicamus. Et hinc fit, quod diabolus tam hostiliter infensus est doctrinæ de fide. Quia enim decretum Dei de redemptione generis humani non potuit impedire: omne igitur suum artificium eo confert, vt organon applicationis vel eripiat, vel labefactet, vel deprauet. Nouit enim id quod Heb. 4. scriptum est: Verbum Dei auditum non prodesse illis auditoribus, quorum fidei non est admixtum. Quia qui non crediderit, condemnabitur.

Fides est organum quo solum accipimus à Deo.

Diabolus est hostis doctrinæ de fide.

Breuitatis autem & ordinis gratia in quæstiōnes aliquot explicationem distribuam. Et prima quæstio erit de obiecto, circa quod fides iustificans proprie & principaliter versatur. Habet enim fides, in Scriptura siue in verbo Dei, suum proprium, peculiare & certum obiectum, quod ita respicit & intuetur, vt in eo quærat, apprehendat, accipiat, & sibi applicet illud, cuius respectu, merito & dignitate, credens coram Deo iustificetur, hoc est, accipiat remissionem peccatorum, reconcilietur Deo, accipiat adoptionem & acceptetur ad vitam æternam. Sicut enim fides est organō, quo nos apprehendimus & accipimus gratuitam misericordiam Dei remittentis peccata, adoptantis nos & acceptantis ad vitam æternam: ita Deus certum constituit organon seu instrumētum, per quod offert, distribuit, communicat, & applicat credētibus reconciliationem, remissionem peccatorum, & vitam æternam. Et sicut meritum Christi non potest apprehendi ad iustitiam & salutem, nisi per organon fidei diuinitus ad hoc ordinatum: ita si fides alibi, quam in suo proprio & principali obiecto, quærat iustificationem, non inuenit, nec accipit illam. Vtrunque igitur ex firmis & perspicuis Scripturæ testimoniis certo constituendum est: non enim sine periculo & pernicie salutis & iustitiæ in altero horum erratur: & ideo hæc fundamēta subruit diabolus, quando doctrinam iustificationis conatur labefactare & euertere. Ne autem explicatio illa sophisticis confusionibus turbetur, per diuisionem seiungenda sunt illa quæ à ratione fidei iustificantis diuersa sunt.

Obiectum fidei.

Diaboli artificium.

Est enim fides miraculorum, 1. Cor. 12. sed multi tales audient in illa die, Non noui vos, discedite à me. Est fides mortua, Iacobi secundo. hypocritica seu ficta, 1. Timoth. 1. Et mortuam fidem non iustificare extra controuersiam est: & est historica tantum notitia, externa tantum professio fidei, Epicuræa persuasio de impunitate omnium scelerum, &c. Hæc igitur à fide iustificante, quæ vera & viua est, seiungenda sunt. Pontificij enim confusione illorum veram explicationem turbant, obscurant & deprauant. Est autem fides quædam generalis, quæ complectitur in genere historicam notitiam eorū, quæ in scriptura à Deo proposita sunt: & generalem assensionem, qua statuimus ea, quæ in verbo Dei nobis reuelata sunt, vera esse, non propter argumenta rationis: sed quia certi sumus à Deo, qui verax & omnipotens est, illa tradita & proposita esse. Et hęc quidem generalis fides, quia etiam in impiis esse potest, per se non iustificat: Fides tamen iustificans, generalem illam fidem præsupponit & includit. Quando enim generale illud fundamentum, statuere vera & certa esse, quæcunque diuinitus in verbo Dei patefacta sunt, non adfuerit, vel vacillauerit, nec concipi potest, nec in lucta retineri, fiducia promissionis diuinæ misericordiæ remittentis peccata propter Christum.

Articulus etiam redemptionis, iustificationis seu reconciliationis, non potest recte intelligi, nisi præcedēte notitia reliquarum partium verbi Dei. Quando igitur dicimus propriū & principale obiectum fidei iustificantis esse promissionem gratuitæ misericordiæ Dei propter Christum mediatorem, non subtrahimus fidem reliquis articulis seu partibus verbi Dei: Sed sicut summa, finis & scopus totius Scripturæ est Christus mediator, Lucæ 24. Ioan. 5. Rom. 10. Hebr. 10. Ita fides, quando vniuerso verbo Dei assentitur, respicit ad scopum & finem Scripturæ, Christum scilicet in officio mediatoris, sicut Augustinus fidem Christianam à fide dæmonum discernit per vltimos articulos: Credo remissionem peccatorum, corporis resurrectionem & vitam æternam.

Propter hanc causam, & in hanc sententiam, nostri in definitione fidei iustificantis addunt hanc particulam. Fides est assentiri vniuerso verbo Dei nobis proposito, & in hoc promissioni gratuitæ reconciliationis donatæ propter Christum mediatorem. Neque enim probamus Apellis Marcionitæ opinionem, qui apud Eusebium disputat, non nocere si quis reliquis partibus verbi diuini, quæ ad fundamentum pertinent, vel prorsus non credat, vel praue credat, modo in Christum crucifixum credat.

Hoc igitur modo fides iustificans, præsupponit & includit fidem illam generalem. Quæstio autem est, quod sit proprium & principale obiectū, quod fides iustificans in vniuerso verbo Dei ita intuetur, vt in eo quærat, apprehendat, & accipiat reconciliationem cum Deo, remissionem peccatorum, adoptionem & vitam æternam. Et ex enumeratione principalium partium verbi Dei, explicatio huius quæstionis non est obscura.

Fidei iustificantis proprium obiectum.

Primo enim in historia de annis Mathusalem, de ædificatione turris Babel, & similibus historiis, fides directe, nec quærit nec inuenit remissionem peccatorum: imo nec historia τῆς ἑξαημέρου creationis docet, quomodo à peccato, ira Dei, & à morte æterna liberemur. Et vbi illa non traduntur vel

bis offert, communicat & applicat beneficium iustificationis. Non igitur caret artificio Romanensi, quod solum Sacramentum Baptismi, non facta mentione verbi aut promissionis Euangelij, causam instrumentalem constituunt iustificationis: sed in loco de Sacramentis plenior forsan erit de his dicendi occasio.

Beneficiū hoc semper durat.

In 6. cap. obseruet Lector, quod ipsa vis veritatis extorqueat ipsis hæc verba, quod dicunt, Fidē credere vera esse, quæ diuinitus reuelata & promissa sunt, atq; illud in primis, a Deo iustificari impium per gratiam eius. Sed cum hæc verba sonent, rem ipsam interim non obscure deprauant. Fingunt enim fidem debere statuere, quando habemus gratiam, hoc est habitum charitatis, quod propter illam simus Deo accepti & digni vita æterna. Atque ita fidei iustificanti, verbis quidem concedunt, re ipsa vero suffurantur & eripiunt verū & proprium eius obiectum, quod scilicet in gratuita misericordia Dei, peccata remittētis propter Christum mediatorem quærere debeat iustificationem. Et obiectum illud trāsferunt in dignitatem qualitatum hærentium in nobis. Manifestum igitur est, quam sit vtile & necessarium, ex firmis & perspicuis Scripturæ testimoniis constituere & confirmare, quod sit verum, proprium & principale obiectum fidei iustificantis. Variis enim sophismatis insidiæ struuntur veritati in hac disputatione.

Papistarum confessio de fide.

Res autem ex Scripturæ testimoniis sicut ostendimus plana est, nisi quod illa obiectio, non admonitum turbare posset, quod Heb. 11. per totum caput describuntur varia obiecta fidei. Vt articulus creationis, diluuium, occultatio Mosis, transitus maris rubri, casus murorum Iericho, calamitates sanctorum, prælia Iudicum, Regum Iuda, &c. Et in Euangelica historia, vbi fides multum commendatur, plerunque describuntur obiecta externa.

Hac obiectione Pontificij vtuntur, vt cōtra manifesta Scripturæ testimonia aliqua specie disputare possint. Promissionem gratuitæ misericordiæ propter Christum mediatorem nō esse proprium & principale obiectum fidei iustificantis. Illud vero ideo disputant, vt probent fidem, vim & virtutem iustificandi non habere ex suo obiecto, quod apprehendit, sed eam à charitate mutuari. Neque enim fides ideo iustificat, quia intellectu apprehēdit casum murorum Iericho: aliam igitur præstantiorem virtutem, charitatem scilicet, docent adiūgendam esse fidei, cuius dignitate formetur: & ita iustificet. Sed simplex & vera est huius obiectionis explicatio. Non negamus, varia esse fidei obiecta, imo fidem in genere versari circa omnia illa, quæ diuinitus in verbo Dei reuelata sunt. Sed iam est quæstio, quodnam illud sit obiectū, in quod fides iustificans proprie & principaliter intuetur, quando vult quærere, inuenire, apprehendere & accipere remissionem peccatorum, recōciliationem, adoptionem, &c. Fide transierunt mare rubrū, Heb. 11. Sed non in omnibus illis beneplacitum fuit Domino, 1. Cor. 10. Ita in decem leprosis fides apprehendit obiectum externæ sanationis, sed vni tantum Christus dicit, Fides tua te saluum fecit.

Aliter igitur Scriptura loquitur de obiecto fidei in genere: aliter vero cōstituit illud obiectum, cuius respectu & apprehensione, fides coram Deo iustificat ad vitam æternam, sicut supra ostendimus. Alia deinde est quæstio de exercitiis fidei in cruce, in obedientia, in petitione, & expectatione rerum corporalium & spiritualium, postquam persona iam fide reconciliata est.

Et de hac quæstione disputat Epistola ad Hebræos, quomodo scilicet fides post acceptam iustificationem, per patientiam se exerceat, sicut status totius sequētis disputationis ponitur in fine ca. 10. Et in illis exercitiis, quando fides versatur circa alia externa obiecta, vt firma & stabilis sit, expectatio, patientia, & obedientia, oportet tanquam fundamentum præsupponi & prælucere proprium & principale illud obiectum, gratuitæ scilicet misericordiæ Dei, promissæ propter Christum mediatorem. In cruce enim & inter scandala, quando præstanda est patientia, obedientia & expectatio auxilij diuini circa alia obiecta, conscientia in primis, & ante omnia angitur de hac quæstione. An Deus mihi sit placatus, reconciliatus, & propitius. Et nisi fides iustificans ex proprio & principali suo obiecto, prius de hac quæstione statuat, non potest esse verum, firmum, & stabile exercitium fidei circa alia obiecta. Quotquot enim sunt promissiones Dei, sunt [illegible] in Christo Iesu ad gloriam Deo per nos, 2. Cor. 1. Hoc est, promissiones de reliquis obiectis, tunc demum nobis sunt ratæ, ita vt earum impletionē certa fiducia expectare possimus, quando fide in Christum, cum Deo reconciliati sumus. Et ita sunt nobis ratæ, si earū impletio ad Dei gloriam, per nos illustrandam facit. Particula enim [illegible] significat asseuerationem certitudinis promissionum, [illegible] refertur ad expectationem ex certa fiducia eorum quæ promissa sunt.

Locus He…

Firmum igitur & fixum manet proprium & principale obiectum fidei iustificantis, cuius respectu & apprehensione iustificat, esse gratuitam promissionem misericordiæ Dei remittentis peccata, adoptantis & acceptantis credentes ad vitam æternam, propter Christum mediatorem.

Et hæc est prima quæstio, de obiecto fidei iustificantis.

Altera quæstio est, quomodo & qua ratione fides iustificans circa illud suum obiectum versetur vt iustificet, scilicet nō frigida cogitatione, nō generali & superficiali assensione: sed ita vt agnoscat, intueatur, expetat, quærat, apprehendat, accipiat, complectatur, & singulis credentibus applicet in promissione Christum cum omnibus suis meritis, & in Christo misericordiā Dei remittentis peccata. Omnino enim accipere oportet Christum & promissionem gratuitæ misericordiæ propter Christū illos, qui volunt iustificari: qui enim non accipiūt, non iustificantur, iuxta dictum Iohan. 1. Sui eum non receperunt: quotquot autem acceperūt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.

Duobus vocabulis vtitur [illegible] & [illegible]. Et notum est, quod in communi lingua Græca verbū [illegible], Demosthene explicāte significet id quod ab alio offertur & traditur ad se recipere. Hāc vero proprietatem & hoc officium, in promissione scilicet Euangelij apprehendere & accipere Christum, & in Christo misericordiam Dei ad ad iustitiam & salutem, Scriptura non operibus, non charitati, non aliis virtutibus, sed soli fidei tribuit.

Iohan. 1. Cum dixisset, Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: mox addit explicationem, qui sint qui Christum recipiāt, & quomodo accipiatur. Qui scilicet credūt in nomen eius. Et mox subiungit: Ex plenitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia.

Iohan. 17. Verba tua dedi eis, & ipsi acceperunt & agnouerunt, & crediderunt.

Roman. 9. Gentes quæ non sectabantur institiam, apprehenderunt iustitiam. Iustitiam inquam quæ ex fide est, Israel vero sectans legem iustitiæ, ad legem iustitiæ non peruenit. Quare hoc? quia non ex fide, sed quasi ex operibus. Verumq; diserte ponit, Non operibus, sed fide apprehēdi iustitiam Euangelij in Christo. Et quid vocabulo Fidei intelligat, mox sequitur. Omnis qui credit in illum, qui positus est in Zion lapis angularis, non confundetur.

Rom. 5. Propositionem, Fide iustificati pacem habemus, ita explicat: Accepimus reconciliationem, item accipientes abundantiam gratiæ & donationis iustitiæ, regnabunt in vita per Christum.

Gala. 3. Vt benedictio Abrahę contingeret gentibus in Christo, vt promissionem Spiritus accipiamus per fidem. Item: Scriptura conclusit omnia sub peccatum, vt promissio ex fide Christi detur credentibus.

Colos. 2. Accepistis Iesum Christum Dominum nostrum, radicati & superædificati in ipso, & confirmati in fide. Et in historia Euāgelica multis exemplis ostenditur, fidei proprium esse, vt sit organō accipiens beneficia Christi: vt Matt. 9. cæcis clamantibus, Miserere nostri Fili Dauid, Iesus dicit: Creditis me hoc posse facere. Et cum respōdissent, Credimus: tunc tangēs oculos illorum, dicit: Iuxta fidem vestram fiat vobis, ita Matth. 13. & Marc. 6. In patria Nazareth non potuit vllam virtutem edere, propter incredulitatem illorum, & Marci 9. cum pater Lunatici clamaret, Siquid potes, subueni nobis misertus nostri. Respondet Christus, Illud, si potes credere, omnia possibilia sunt credenti.

Ita Iohan. 6. Nisi credideritis, non habebitis vitam in vobis. Iohan. 3. Exaltari oportet Filium hominis, vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam. Acto. 10. dicit Petrus: Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Rom. 3. Paulus dicit: Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes qui credunt in eum. Item: Vnus est Deus, qui iustificat circumcisionem ex fide, & præputiū per fidem. Ro. 10. Christus est finis legis, ad iustitiam omni credenti. Nec vero opus est plura testimonia coaceruare: natura enim gratuitę promissionis Euangelij, requirit vt fide accipiatur, id quod etiam Gropperus in Coloniensi institutione fateri cogitur. Illa igitur potissimum testimonia nunc annotare volui, quæ expresse fidei hoc tribuunt, quod accipiat Christum, gratiam, iustitiam, reconciliationem, remissionem peccatorum, &c.

Tertia quæstio est: Quomodo, & qua ratione fides in promissione accipiat Christum, misericordiam Dei, reconciliationem, remissionem peccatorum, &c. Andradius meus, concilij sententiam explicans dicit, hoc ita fieri: quia fides incitet & inflammet animum, ad actiones charitatis, quibus animus ita præparetur & dispōnatur, vt non sit indignus cui donetur Christus cum suis meritis, misericordia Dei, reconciliatio, adoptio, & vita æterna. Ideo contendit Christum perfecte apprehendi non sola fide, sed simul etiam operibus seu actionibus spei & charitatis. Et spem ideo adiungunt, quia illam volunt partim nostris meritis, partim misericordia Dei niti. Sed hæc supra de Præparatione ad iustificationem pluribus sunt explicata quę nūc repeto, vt consideretur, quam necessariæ sint veræ declarationes.

Scriptura vero tradit quidem, fidem parere bona opera: sed quando loquitur de acceptione iustificationis, hoc est, reconciliationis, nō tantum nominat fidem, sed ex antithesi addit, Non ex operibus, non secundum opera. Et quidem Rom. 10. affirmat Israelem, licet sectabatur legem iustitiæ, nō peruenisse ad veram iustitiam coram Deo, propter hanc ipsam causam: quia non ex fide, sed quasi ex operibus. Et Rom. 4. de Abrahamo, quando multis virtutibus à Spiritu sancto iam erat ornatus, loquens dicit, Non operanti, credēti autem in eum, qui iustificat impium, fides eius imputatur ad iustitiam: certe Abraham tunc simul & credebat & operabatur, fides vero imputatur ad iustitiam, non operanti, sed credēti. Idem etiam Dauidis testimonio probat, quod renatis, qui habent bona opera, iustitia fidei tamen imputetur sine operibus, Rom. 4. Quando igitur fides etiam renatorum agit corā Deo, de reconciliatione, adoptione & acceptatione ad vitam æternam, non affert & proponit Deo opera, dignitatem & merita, vt propter illa, persona digna iudicetur, quæ à Deo adoptetur & acceptetur ad vitam æternam.

Paulus enim 1. Cor. 4. inquit: Nihil mihi cōscius sum, sed in hoc non sum iustificatus. Dauid precatur; Ne intres in iudicium etiā cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Et Daniel inquit: Nō in iustitiis nostris prosternimus preces nostras. Falsum igitur est organon, quo Christi meritum ad iustitiam accipitur esse simul & fidem & opera: ita quod fides primum efficiat opera, deinde ad Deum afferat & ipsi proponat bona illa nostra opera, vt propter ea reconciliemur, adoptemur & acceptemur ad vitam æternam.

Nam & renati agnoscunt in carne sua, non habitare bonum, sed peccatū, opera sua propter adhærētem carnē, vtpote languida, imperfecta & immunda, non esse talia quibus coram Dei iudicio ita possint consistere, vt propter illa persona iustificetur, hoc est, reconcilietur Deo, adoptetur & acceptetur ad vitam æternam. Fides igitur circumspicit & quærit, vt apprehendat obtineat, & ad Deum afferat aliam iustitiam perfectiorem & præstantiorē, qua cōsistere possit coram iudicio Dei ad salutem, & vitam æternam. Illa autē iustitia est Christus mediator fide apprehensus: Christus enim est impletio legis ad iustitiam omni credenti. Ro. 10. In tentatione siquidem & lucta, quando mens vero obruitur pauore & metu iræ Dei: in illa certe colluctatione fides non ita statuit: iam habeo charitatē, virtutes & merita, & propter illam dignitatē Deus me recipiet: Sed fides monstrat & intuetur filium Dei, factum victimam pro nobis, sedentem iam ad dexteram patris, & interpellantem pro nobis: ad illum confugit, petit, credit, & statuit propter hunc Pontificem nobis ignosci & donari reconciliationem, non propter nostras virtutes & nostram dignitatem. Et ita fides peccato nostro & damnationi nostræ opponit, non nostra opera & nostram dignitatem, sed meritum Christi. Habet igitur fides vim & virtutem iustificandi, nō inde aut ideo, vel quod pariat bona opera, vel quod tam excellens in nobis sit virtus, tam præstans opus, aut tam digna actio nostra, sed correlatiue intelligitur propositio: Christus enim mediator in illo suo officio,

est

est iustitia nostra. Ierem. 23. Rom. 5. 10. 1. Cor. 1. &c. & propter illum misericordia Dei recipit nos, remittit peccata, adoptat, & acceptat ad vitam æternam: Christum verò, eius meritum, misericordiam Dei, reconciliationem, &c. fide oportet apprehendi. Et quia fides facit nos illorum beneficiorum Dei participes: estq; velut manus nostra, qua nobis applicamus & ad nos recipimus, complectimur & possidemus ea, quæ in gratuita promissione Euangelij offeruntur: propter hoc officium applicationis, fidei tribuuntur, quę sunt meriti Christi, & misericordiæ diuinæ: qui enim non habent fidem, illi nō fiunt participes beneficiorum Christi. Paulina igitur antithesis inter fidem & opera ostendet, fidem iustificare non hoc modo & hac ratione, quòd per opera faciat hominem dignum, cui donentur beneficia Christi. Sed humilitas agnoscit, & fatetur naturam esse immundam, & personam non dignam his tantis beneficiis: ex gratuita igitur misericordia Dei propter Christum mediatorem, fides quærit & petit illa.

Et quia in promissione per verbum & Sacramenta, Spiritus sanctus in ministerio monstrat, proponit, offert, distribuit, communicat & donat illa merita, & beneficia Christi: ideo fides non dubitat se apprehensione promissionis, illa verè accipere & possidere. Quibus verò motibus fides apprehendat & accipiat promissionem Euangelij, in veris fidei iustificantis exercitiis intelligitur. Ibi enim animaduertuntur tales motus & gradus, sicut in Scriptura describuntur.

Primò, Notitia seu scientia, cogitatio & meditatio promissionis Dei, de beneficiis Christi mediatoris, de misericordia Dei, de gratuita reconciliatione, &c. Lucæ 1. Esaiæ 53. Colos. 2. &c.

Secundò, Huic notitiæ oportet coniunctam esse assensionem, non quidem generalem tantùm, sed qua firma persuasione, quisq; credens statuat vniuersalem promissionem priuatim ad se quoq; pertinere, se quoq; includi & comprehendi in vniuersali illa promissione. Rom. 4. Scriptum est non propter Abraham tantùm, sed & propter nos, quibus imputabitur credentibus.

Tertio, Ex illa notitia & assensione cor seu voluntas per operationem Spiritus sancti, concipit desiderium, vt quia seriò sentit, se oneratum peccatis & ira Dei, expetat, velit, quærat, petat sibi donari & communicari beneficium iustificationis, quod in promissione Euangelij proponitur, & illud fide apprehendit, vt ad se recipiat.

Quartò, Quando hoc modo à sententia damnationis, quæ per legem propter peccata nobis denunciatur, fides confugit ad thronum gratiæ, & ad propitiatorium, quod pater cœlestis proposuit in sanguine Christi, accedit fiducia. Eph. 3. quæ ex promissione statuit, Deum nunc tibi donare, communicare & applicare beneficia promissionis: & te hoc modo verè accipere ea, quæ gratuita Euāgelij promissio offert, ad iustitiam, salutem & vitam æternā. Ex hac fiducia sequitur παῤῥησία quæ habet accessum ad Deum. Ephes. 3. pax conscientiæ. Rom. 5. Gaudium spiritus. Roman. 14. vt cor acquiescat in promissione misericordiæ, etiam in cruce, in tentatione, in ipsa denīq; morte, retinens spem Gloriæ Dei. Rom. 5. Hæc in multis Scripturæ testimoniis & exemplis copiosè describuntur, quæ singulatim adscribere studiū breuitatis prohibet. Volui autē per ἀνάλυσιν aliquantò crassiorem, simplicem tamen & veram, gradus fidei iustificantis delineare: ita enim in seriis exercitiis, & in lucta, rectissimè intelligi potest doctrina de fide iustificante.

Nec vero illam simplicitatem patiamur perturbari philosophica Pighij cauillatione, qui clamitat, fidem esse chimæram, si simul in mente, & voluntate collocetur. Quæ enim subiectis differunt, realiter differunt. Sed respondemus. Primò, Quòd Scriptura philosophicas illas distinctiones non superstitiosè obseruet, sed simpliciter tribuat cordi notitias, fiduciam & affectus: sicut etiā menti sæpe ea quæ voluntatis sunt, tribuit. Secundò, Quicquid sit de subiectis, hoc certum est, motus mentis & voluntatis sibi correspondere: vt qualis est notitia & assensio in mente, tales etiam motus plerunq; in voluntate sequantur & respondeant. Tertiò. Quæstio illa iam dudum à Scholasticis explicata est. Bonauentura enim quærit, quomodo conueniat spem esse certam expectationem: cùm certitudo pertineat ad mentem, expectatio ad voluntatem. Respondet autem de intellectu practico. Et addit, nullum esse inconueniens; vnum habitum ponere, & in ratione & voluntate.

Addenda autem est commonefactio, in singulis hisce gradibus, virtutem Dei in infirmitate perfici. Fides enim nec semper, nec in omnibus est lux ardens, sed sæpe linum tantùm fumigans. Est enim fides magna, vt in Centurione, & in Cananæa: est modica, Matth. 14. imbecillis, Rom. 14. Et infirmitas fidei vel est in agnitione, Rom. 14. vel in fiducia, Matth. 9. Iustificat autem fides, non propterea quòd sit virtus tam firma & perfecta, sed propter obiectum, quod scilicet apprehendit Christū mediatorem. Quando igitur fides in obiecto non errat, sed illud inter trepidationes fiducia quantumuis languida apprehendit, aut apprehēdere conatur & expetit: est quidem modica & infirma fides, vera tamen est fides. Et Paulus dulcissimas proponit consolationes in tali fidei infirmitate, Philip. 3. Apprehendo, imò magis apprehensus sum à Christo. Gal. 4. Cognouistis Deum, imò magis cogniti estis à Deo, modò oremus, Marci 9. Credo Domine, sed tu adiuua incredulitatem meam. Ex sensu etiam consolationis & gaudij spiritualis, non semper iudicari vel debet vel potest, an fides sit vera. Sensus enim ille non præcedit, sed sequitur fidem: & sæpe absconditur, & obruitur cruce & tentationibus. Ex verbo igitur iudicandum est ex fide.

Et hæc est breuis, simplex & vera explicatio, quid sit fides iustificans: & quo sensu Scriptura intelligi velit, quando tradit impium per fidem iustificari. Et ipsa antithesis illustris est refutatio commentorum Tridentini Concilij.

Postremò pauca quædam dicenda sunt de argumento illo, quod præcipuum est in decretis Concilij: beneficia scilicet Christi, ita sibi cohærere, vt quando homo per remissionem peccatorum reconciliatur, simul etiam per Spiritum sanctum inchoatur sanctificatio & renouatio. Vnde volunt consequens esse fidem ad iustificationem in Christo, apprehendere non solam reconciliationem, sed simul etiam renouationem. Et clamitant, nos qui iustificationem constituimus in sola gratuita imputatione iustitiæ Christi, tollere & negare alterum beneficium Christi, sanctificationem scilicet & renouationem. Item cap. septimo, Homo cum remissione peccatorum, simul accipit etiam spem & charitatem. Ergo non sola fi-

des, sed fides, spes & charitas simul iustificant. Et spē ideo in applicatione iustificationis adiungunt: dicunt enim, sine nostris meritis sperare, non esse spem, sed præsumptionem. Et Can. 11. dicunt: nos sola fide excludere charitatem, quæ renatis inhæreat. Hoc est vnicum & potissimum argumentum Concilij Tridentini, contra solam fidem, sola imputatione iustitiæ Christi iustificantem. Sed plana est responsio. Luculentam nobis iniuriam faciunt, quasi in iustificatis tollamus & negemus sanctificationem seu renouationem. Planè enim & clarè nostri docent, quòd reconciliationē sequatur renouatio, ita vt cum remissione peccatorum coniuncta sit donatio Spiritus, qui inchoat renouationē. Qui igitur fide propter Christum Mediatorem reconciliantur, in illis Spiritus sanctus inchoat sanctificationē seu renouationem. Sed cum Scriptura affirmamus, inchoatam nouitatem non esse illud propter quod accipiamus remissionem peccatorum, adoptemur & acceptemur ad vitam æternam. Ita enim nullo modo docemus, fidem iustificantē esse solitariam, hoc est, talem persuasionē, quæ sit sine pœnitentia, & nulla omnino pariat bona opera. Sed fidem quæ sine operibus ociosa & mortua est, dicimus non esse verā & viuam illam fidem quę per charitatem efficax est, Gal. 5. Consideret autē Lector, qualis sit consequentia argumenti Tridētinorum. Fides viua nō est solitaria, sine charitate, ergo non sola, sed vna cum charitate iustificat. Ergonè quæ simul adsunt, quæ cohærent & coniuncta sunt, vnum officium, & eandem omnia habebunt proprietatem? Simul ergo auribus & pedibus audiemus, oculis & manibus videbimus. Nulla ergo, erit vel sensuum, vel potentiarum animæ distinctio: quia homo simul illa accipit, & habet. Sicut igitur hæc & similia multa, etiam quando simul adsunt, rectè & necessariò distinguuntur: ita nos reconciliationem & renouationem, fidem & charitatem non ita diuellimus, vt alterum tollamus & negemus: sed cuiq; suum locum, suum officium, & suam proprietatem tribuimus cum Scriptura: quæ solius fidei hoc proprium esse docet, apprehendere & accipere in promissione Euangelij, Christum ad iustitiam coram Deo ad vitam æternam. Et illam iustitiam fides non partitur inter Christum & nostram nouitatem seu charitatem, sed in solidum eam tribuit merito Christi.

Vera igitur fides apprehendit Christum: vera etiam fides non est sine operibus, Iacobi 2. sed per charitatem est efficax, Gal. 5. Quod autem fides iustificat & saluat, illam vim & virtutem non mutuatur, sumit & habet inde, quia per charitatē efficax ėst, & bona opera parit: sed quia Christum apprehendit, qui est impletio legis ad iustitiā omni credenti, Rom. 10. & non est in alio salus, Acto. 4. Alia verò quęstio est, qua nota & quo testimonio agnoscatur & deprehendatur, an sit vera & viua fides: ne falsa & mortua opinione fictæ fidei nos seducam*. In hac quęstione cum Scriptura dicimus: Illa fides valet, quæ per charitatem est efficax, Gal. 5. Et fides sine operibus est mortua, Iacobi 2. Et hoc sensu Apologia confessionis Augustanæ dicit, fidē quæ est sine bonis operibus, non iustificare. Item: Si quis dilectionē abiecerit, etiamsi habuit magnam fidē, tamen non retineat eam. Nec enim fidē aut iustitiam retinent illi, qui secundum carnem ambulant.

Hæc quæ in libello contra Iesuitas hoc sensu dixeram, Andradius ita deprauat, quasi senserim bona opera ad iustificationē & salutem esse necessaria: & addit, Si ita sentire & loqui cœperimus, sperare fore, vt breui ad Romanam Ecclesiā redeamus, & id ipsum cum Pontificiis sentiamus & dicamus. Et illud Lector hoc loco diligēter obseruet, qualem spem, & quantum robur Pontificij collocent in propositione de necessitate operum ad iustificationem & salutem. Ad me verò quod attinet, respondeo: virulentam & sycophanticam esse Andradij calumniam. Nunquam sensi, nunquam dixi hoc: sed profiteor & contestor, me seriò improbare illas propositiones, quæ à quibusdam in nostris Ecclesiis sparsæ quidem, sed communibus suffragiis explosæ & refutatæ sunt: scilicet bona opera ad iustificationem & salutem, ita esse necessaria, vt impossibile sit, quenquam sine bonis operibus saluari. Hæc enim gloria debetur vni & soli Christo, qui fide apprehenditur & accipitur: ita vt beatitudo sit eius hominis, cui Deus imputat iustitiam, sine operibus, Rom. 4 Nec tamen ociosæ vel mortuæ fidei tribuimus iustificationē: sed dicimus fidem, si vera & viua est, non esse ociosam, sed efficacem per charitatem. Vitam autem quā fides affert credentibus non mutuatur, aut accipit à charitate sed à Christo quem complectitur, qui est vita & salus nostra. Contra Pontificiorum igitur calumnias, & contra Epicuræas persuasiones ex Scriptura, Apologia Augustanæ Confessionis proponit hanc notam verę fidei, quod existat in vera pœnitentia, & quod sit efficax per charitatem. In quęstione verò, Quomodo fides iustificet: dicimus fidem vnicum mediatorem Christum apprehendere, ad iustitiam & salutem, sine nostris operibus.

In hac enim quæstione Paulus simpliciter proponit doctrinam iustificationis, sed addit multas & varias particulas exclusiuas: ne quid quacunque specie affinatur, sed vt causæ iustificationis nostræ, soli gratuitæ misericordiæ Dei remittentis peccata, meritum solius Christi mediatoris obedientiæ applicatio, soli fidei vendicetur.

Sunt autem hæ fermè exclusiuæ particulæ apud Paul. 1. vocabulum gratiæ, cum æquipollentibus, Eph. 2. Gratia saluati estis per fidem. & hoc non ex vobis. Ro. 11. Si ex gratia, iam non ex operibus: alioqui gratia, non esset gratia. Tit. 3. Non ex operibus, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. 2. Timot. 1. Non secundum opera nostra, sed secundū propositum suum, & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu, ante tēpora secularia.

Psalm. 70. Memorabor iustitiæ tuæ solius. Vbi propter maiorem emphasin, affixum geminatur iustitiæ tuæ, solius tuæ.

Secundò, Particula gratis cum Synonymis, Roman. 3. Gratis iustificamur, ipsius gratia.

Rum. 6. Stipendium peccati mors est: sed χάρισμα Dei est vita æterna.

Ephes. 2. Non ex vobis δῶρον Dei est.

Galat. 3. Si ex lege hæreditas, iam non ex promissione, Abrahæ verò Deus per promissionem κεχάρισται, gratuitò donauit.

Tertiò, Nomen vnius Rom. 5. Gratia vnius hominis Iesu Christi, in plures abundauit. Regnabūt in vita per vnum Iesum Christum: per vnius iustitiam in omnes: per vnius obedientiam iusti constituuntur multi. Heb. 10. Vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos.

Quartò, Rom. 3. Sine lege. Gal. 2. Non per legem. Gal. 3. Non ex lege.

Quinto,

Quinto, Opera. Roman. 4. Sine operibus. Tit. 3. Non ex operibus. 2. Tim. 1. Non secundum opera. Ephes. 2. Non ex vobis. Philipp. 3. Non habens meam iustitiam. Rom. 11. Propriam iustitiam.

Sextò, Vocabulum imputationis, Rom. 4. Non operanti, sed credenti fides imputatur ad iustitiam. Imputetur iustitia sine operibus. Imputatur secundum gratiam, non secundum debitum.

Septimò, Remissio peccatorum. Rom. 4. Dauid pronunciat beatitudinem esse eius hominis, cui Deus imputat iustitiam sine operibus: Beati quorum remissæ sunt iniquitates. 2. Cor. 5. Reconcilians sibi mundum, non imputans ipsi peccata eorum.

Octauò, Vocabulum fidei. Rom. 3. Fide sine operibus. Eph. 2. Per fidem non ex vobis, non ex operibus. Rom. 3. Exclusa est gloriatio non per legem operum, sed per legem fidei. Act. 13. Ab omnibus à quibus non potuistis in lege iustificari, per hunc omnis qui credit iustificatur. Et Gal. 2. extat peculiaris exclusiua: Scientes quòd ex operib. legis non iustificatur homo, nisi per fidem. Particulam enim εἰ μὴ & ἐὰν μὴ, excludere præcedentia membra, multa exempla Scripturę ostendunt. Vt Apocalypsis 9. Dictum est locustis, ne læderent fœnum, neque omne viride, neq; omnem arborem, nisi homines qui non habent signum Dei in frontibus. Apoc. 21. Non intrabit in ipsum omne prophanum, nisi qui scripti sunt in libro vitæ. Marc. 13. De die illa nemo nouit, nec angeli, nec filius, nisi pater. Iohannis cap. 15. Palmes non potest à seipso fructum facere, nisi in vite manserit. ibi est ἐὰν μὴ. Quarto Regum vigesimo secundo, Græci interpretes particulam aduersatiuā כי אם reddiderunt per εἰ μὴ. quod alibi plerunq; reddunt per ἀλλ᾽ ἤ. Et in eadem significatione Exod. 4. vsurpant particulam ἐὰν μὴ, Sensus igitur Pauli Galat. 2. hic est: non iustificatur homo ex operibus legis, sed per fidem Christi. Et mox exclusiuam explicat, inquiens: Nos in Christum credidimus, vt iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis.

Hæ fermè sunt exclusiuæ, Paulo vsitatæ: quas in nostris linguis non possumus breuius & commodius efferre, quam per particulam Sola. Illa enim omnes exclusiuas Pauli, vno quasi complexu significantissimè comprehendit, & auditoribus proponit. Et quia omnibus temporibus particula illa, in articulo iustificationis in Ecclesia semper vsitata fuit, sicut testimoniis ex omnium fermè Patrum scriptis ostendi potest: recepta est in Ecclesiis nostris, quando volumus omnes exclusiuas Pauli breuiter complecti, quòd dicimus: Sola misericordia Dei, sola fide, sola imputatione iustitiæ, solius mediatoris Christi, nos iustificari.

Et illam exclusiuam ita intelligimus, vt primò excludatur conditio meriti, seu dignitatis nostræ. 2. Vt causa reconciliationis adimatur nostris operibus seu virtutibus, & transferatur in solam gratiam Dei, propter meritum Christi mediatoris. 3. Vt ostendatur medium seu organon applicationis. Non enim operibus, sed sola fide apprehenditur, accipitur & applicatur gratuita promissio reconciliationis, propter Christum mediatorē. Reprehenduntur verò sicut apud Chrysostomū & Augustinum, ita & apud nos illi, qui particulas exclusiuas ita intelligunt, quasi illi, qui sine pœnitentia in sceleribus perseuerant & pergunt, mortua fide, hoc est, Epicuræa persuasione impunitatis iustificentur. Neq; etiam solā fidem intelligimus solā notitiam seu externam professionē dogmatū Ecclesię, qualis in multis hypocritis & impiis esse potest.

Hæc quæ prolixè à nostris explicata sunt, breuiter recito, vt manifestum fiat, quàm sycophanticis calumniis particula Sola in Tridentino concilio exagitetur & deprauetur: vtq; Lector intelligat, quando particula Sola, in illo sicut declarauimus sensu, damnatur, simul damnari omnes Exclusiuas Pauli. Et hoc quærunt Pontificij, vt per particulam, Sola, iugulent omnes Pauli exclusiuas.

Et quia Andradius clamitat Lutherum per particulam Sola, intellexisse solitariam & mortuam fidem, adscribam locum eius in 15. capit. Genesis, vbi clarissimè explicat sensum huius exclusiuæ. verba hæc sunt: Scio reliquas virtutes esse insignia dona Dei, scio fidem sine his donis non existere. Sed quæstio est, quid cuiusq; proprium sit. Tenés manu varia semina. Non autem quæro, quæ cum quibus coniuncta sint, sed quæ sit cuiusq; propria virtus. Hic apertè dic, quid faciat sola fides: non cum quibus virtutibus coniuncta sit. Sola autem fides apprehendit promissionem: hoc proprium solius fidei opus est. Reliquæ virtutes alias habent materias, circa quas versantur. Item: Scimus quòd fides nūquam est sola, sed affert secum charitatem & alia multiplicia dona: neq; vnquam sola est, sed non ideo confundendę res, & quod solius fidei est, aliis virtutibus tribuendum. Hæc Lutherus.

AN VERA FIDES IVSTIFICANS SIT, VEL fiducia, vel dubitatio de remissione peccatorum.

Lutherus in 41. cap. Genesis dicit: Etiamsi nihil præterea peccatum fuisset in doctrina Pontificię, quàm quòd docuerunt, nos debere vagari & fluctuare ambigentes & dubios de remissione peccatorū, gratia & salute nostra, iustas tamen haberemus causas cur ab Ecclesia infideli nos seiungeremus. Et Gropperus etiam turpitudinem Pontificij istius dogmatis de dubitatione fidei iustificantis, non tantū agnouit, sed publicè improbauit. Extāt etiam de hac quęstione duo aduersaria scripta Ambrosij Catharini & Dominici à Soto, quæ ostendunt illis ipsis, qui Tridenti congregati fuerunt, non conuenisse de flagitioso isto dogmate, quòd fides debeat esse dubitatio. Et propter hāc causam dicunt Titul. 9. cap. non simpliciter, sed ita constitutum esse, Contra inanem hæreticorum fiduciā.

Hæc obseruatio, si rectè consideretur ostendet quo artificio compositum sit illud decretum, cuius tamen intentionem, finem & summam esse Andradius Tridenti in Concilio scribens, affirmat monachorum dogma de dubitatione quoquo modo retineatur, confirmetur & stabiliatur. Nec sanè nullæ sunt causæ, quare tàm acriter Pontificij de retinenda dubitatione digladiantur: Intelligunt enim totam negotiationem Pontificiæ nundinationis hoc fundamento niti. Conscientia enim quærens certam aliquam & firmam consolationem, quando audit ipsam fidem, etiam quando in promissione Christum mediatorem apprehendit, debere dubitare de remissione peccatorum, cogitat se velle cumulare tàm multa & tàm varia opera, vt iuxta poëtam, si non prosint singula, plura iuuent. Hinc vltra opera diuinitùs mandata, electitij cultus sine fine & modo excogitati fuerunt. Hinc vota, peregrinationes & inuocationes sanctorum, fraternitates, opera indebita, opera supererogationis, nundi-

natio

natio missarum, negociatio indulgentiarum, & breuiter, tota illa lerna superstitionum Pontificiarum. Cumq; in agone conscientiæ in illis omnibus non inueniret certam & firmam consolationem: excogitatum tandem est purgatorium, & propositæ redemptiones suffragiorum post mortem. His regni sui vectigalibus timent publicani Pontificij. Vident enim fore, vt minuantur & intercidant, si homines ex verbo Dei doceantur, fidem esse fiduciam, quæ in promissione Euangelij inueniat, accipiat & possideat certam & firmam consolationem, de reconciliatione cum Deo. Hinc illæ lachrymæ: Hinc tentationes pro stabilienda dubitatione.

Sed audiamus, qualem fidem remissionis peccatorum Tridentini patres Ecclesiæ proponant.

Primò, Concedunt, quòd necessarium sit credere, peccatum non remitti, nisi gratis diuinæ misericordia, propter Christum. Illud verò inde scimus credendum esse, quia doctrina Euangelij hanc promissionem fidei proponit.

Secundò, Mox verò addunt: Nemini tamen in sola fiducia & certitudine remissionis peccatorũ suorum acquiescenti, peccata dimitti dicendum est. Fides igitur in Concilio Tridentino ita credit promissioni Euangelij, de gratuita remissione peccatorum propter Christum, vt tamen in ea certa fiducia acquiescere non ausit: imò non verentur dicere nemini remitti peccata, qui innata promissionem Euangelij, in fiducia & certitudine remissionis peccatorum suorum acquieuerit.

Tertiò, Rationem adducunt, quia etiam apud hæreticos possit esse vana, & ab omni pietate remota fiducia.

Quartò, Addunt: Ne illos quidem qui verè iustificati sunt, debere absq; vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere se esse iustificatos.

Quintò, Dicunt non esse asserendum, neminem à peccatis absolui & iustificari, nisi eum qui certò credat, se absolutum & iustificatum esse. Sentiunt ergo homines à peccatis absolui, etiamsi non certò credant se absolutos esse: hoc est, docent absolutionem sine fide.

Sextò, Ponunt hanc declarationem, pios quidem in genere non debere dubitare de promissis Dei, de efficacia mortis Christi, de merito Christi, deq; Sacramentorum virtute: sed quod ad applicationem ad indiuidua attinet, quemlibet dum suam propriam indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere posse. Neminem enim scire posse certitudine fidei, cui non possit subesse falsum, se gratiam Dei esse consequutum.

Septimò, Anathemate damnant, si quis dixerit, omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse, vt credat certò & absq; vlla hæsitatione propriæ infirmitatis & indispositionis, peccata sibi esse remissa.

Hæc sunt capita, quæ de dubitatione contra fiduciam Tridenti decreta sunt. Andradius verò suo more, vt interpres Concilij, addit declarationem, quid sit quod vocant indispositionem: & quod toties damnãt, si quis in sola fiducia remissionis peccatorũ acquiescat. Ita enim inquit: Euangeliũ docere eos qui syncera fide & ardenti charitate Deum prosequuntur, consequi iustificationem: an verò pie ea omnia habeam, quę ad iustitiã comparandã sunt necessaria, Euangelium minimè asserit. Item: Fides quidem mea potissimum debet in Christo quærere, vt ego salner: an verò eam operam ad iustitiam consequendam, quam oportebat adhibuerim, ex fide nõ accepimus. Iis enim solum censet à Deo tribui iustificationem, qui pœnitentiæ se, & charitatis actionibus ad illam suscipiendã præpararunt. Non autem constat fidei testimonio, an ea omnia quis præstiterit, quæ sunt ad iustitiam comparãdam necessaria. Ego, inquit, nulla ratione dubito mihi ad iustitiam aditum patere, si sincera fide veraq; pœnitentia ad diuinæ gratiæ thronũ accessero. Sed an id verè & integrè aliquando præstiterim, constare rectè mihi nunquam potuit. Rationem verò hanc addit: Multa sunt peccata, ipsis etiã peccatoribus vsq; adeo occulta, vt illa internoscere nullo modo possint. Cùm igitur nemo scire possit, an aliquo sit crimine implicatus, cuius nulla sit ratione conscius: quomodo certò credere potest, iam se esse iustificatum? Et persuasionem esse minimè Christianam, sibi de consecuta iustificatione blandiri, probat illa Cypriani sententia: Nemo sic sibi blandiatur de puro & immaculato corde, vt innocentia sua fretus, medicinã non putet esse adhibendam vulneribus, cùm scriptum sit: Quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Et quod Iesuitæ scripserant: Fidelis firmiter quidem sperat vitam æternam, & quod magis est, confidit etiam: non tamen certò credit, sed dubitat, spes enim fallere potest. Ad illud responsurus Andradius, inquit: Spem habere aliquam dubitationem coniunctam & implicatam. Cùm enim spes, qua nobis vitam æternam pollicemur & nostris operibus, & maxime diuinæ misericordiæ & omnipotentiæ fidat: quippe quæ ex meritis & gratia proficiscitur: ita fit sane, vt spes ita sit certa, vt semper cum metu & dubitatione sit coniuncta & copulata.

Hanc Andradij interpretationem, conferat Lector ad capita decreti Tridentini de dubitatione: & videbit, ex quibus lacunis, relicto viuo fonte, desperabunda illa dubitationis opinio deriuata sit. Qualis enim est iustificatio, talis etiam est fides in Pontificia Ecclesia. Primò enim verbis quidẽ tribuunt reconciliationem & remissionem peccatorum, misericordiæ diuinæ propter Christum: sed addunt, illam nemini communicari, conferri aut applicari, nisi qui operibus pœnitentiæ & charitatis ita se disposuerit, vt non prorsus indignus sit, in quem Deus beneficiũ iustificationis cõferat. Quia verò conscientia semper dubitat, an satis habeat talium operum, an satis digna sit eorũ præstantia, an sufficiens sit præparatio, an vere & integre omnia illa pœnitentiæ & charitatis opera, quæ ad dignam & sufficientem præparationem requiri sentiant, præstita sint: necessariò fit, quòd ea hac doctrina anxiæ mentes in inuocatione, in tentatione, in lucta cum ira Dei propter peccata, in ipsa deniq; agone mortis, nunquã possunt inuenire certam & firmã consolationem, qua se possint sustentare & erigere, ne oppressæ desperatione ruant in æternũ exitium: quo enim magis conantur se hoc modo disponere & præparare, eo profundius in dubitationem immerguntur. Magis enim magisq; in ipso conatu agnoscunt & experiuntur insufficientiam, & indignitatem præparationum. Quod si verò de sufficientia & dignitate præparationis sua præsumpserint, incidunt in iudicium Pharisæi, Lucæ 18. quòd scilicet Israel sectando legem iustitiæ, ad legem iustitiæ non peruenerit: quia non ex fide, sed quasi ex operibus: ita vtrinq; intercluditur & obstrui-

obstruitur via ad iustificationem, per Pontificias præparationes. Etiam lector ex Andradij interpretationibus intelligit, quid quæsitũ fuerit Tridentinis illis præparationibus, ad iustificationem: vt scilicet tota fides remissionis peccatorum, dubia & incerta, hoc est, nulla redderetur. Ita enim Paulus loquitur Rom. 4. Si ea lege hæreditas, exinanita est fides, & abolita promissio.

Secundò, Tridentinum decretum inquit: Etiamsi verè quis iustificatus fuerit, non tamen debere quẽquam absq; vlla omnino dubitatione apud semetipsum statuere, se esse iustificatũ. Nihil igitur nisi meras dubitationes continet doctrina Pontificia, siue versetur in præparatoriis, siue in causa principali iustificationis. Aduertat autem Lector, quã Andradius rationem reddat, dubitandum esse etiam si verè quis iustificatus sit: Quia, inquit, quædam peccata tam sunt occulta, vt illa internosci nõ facilè possint: & inscrutabiles sunt cordis humani recessus. Cùm igitur nemo scire possit, ne forsan crimine aliquo sit implicatus, cuius nulla sit ratione conscius: semper dubium manet, an simus iustificati. Cyprianus enim dicit: Nemo sic sibi blandiatur de puro & imaculato corde, vt innocentia sua fretus, medicinã non putet esse adhibendam vulneribus: cum scriptum sit: Quis gloriabitur, mundũ se esse à peccato? Et Hieronymus inquit: Quod nobis interdum mundũ videtur, Dei oculis sordidum deprehenditur, hoc est, quia causam formalẽ suæ iustificationis coram Deo, ad vitam æternam, constituunt in qualitatibus iustitiæ inhærentis: & verò propter legem peccati militantem in membris, nemo potest certò statuere, illas suas inhærẽtes qualitates tales esse, quæ miserum peccatorem possint gratum & acceptum facere, quæq; dignæ sint vita æterna: meritò ergò perpetuò de sua salute dubitant, qui hoc modo iustificari volunt. Et hoc est quod antea dixi, qualem iustificationem habent Pontificij, talem etiam docent fidem.

Qualis verò, Deum immortalem, est illa doctrina, cuius effectus, summa & finis est, vt anxiæ conscientiæ quærentes consolationẽ, coniiciantur in perpetuas hæsitationes & dubitationes, suæ cum Deo reconciliationis, remissionis peccatorũ, salutis & vitæ æternæ? Tales certè dubitationes, philosophia & quæuis ethnicorũ religio docere potest.

Ingenuè vero & rectè faciunt Pontificij, quòd hoc emblema suæ theologiæ ipsi inscribunt, quòd sit doctrina dubitationis, quæ scilicet non possit conscientiis monstrare & afferre veram, certam & firmã consolationem, qua in lucta tentationum se erigere & sustentare possint: sed quæ relinquat cõscientias in tristissimis dubitationibus, quibus illas magis magisq; imergat. Et sanè si aliud de doctrina sua prædicarent, & res ipsa & experientia argueret eos mendacij. Nec facilè forsan nobis crederetur, si diceremus totam Pontificiã Ecclesiam nihil aliud esse, quàm officinam seu materiam dubitationis. Domesticũ igitur illud ipsorum testimoniũ de doctrina Pontificia recipimus, & nostro calculo approbamus: quòd scilicet doctrina concilij Tridentini de iustificatione, nõ possit conscientiis verè credentium, afferre certam & firmã consolationem, in qua certa fiducia contra tẽtationes acquiescere possint: sed quòd eas coniiciat, detineat & relinquat in perpetuis dubitationibus. Fidei enim (sicut dicunt) potest subesse falsum: & spei (sicut Iesuitæ dicunt) proprium est posse fallere. Nec sanè elogium hoc inuidemus doctrinæ Pontificiæ: imò addimus ex Paulo, eos qui hoc modo suis operibus præparari, & suis qualitatibus iustificari volũt, minus adhuc quàm par est facere: quòd saltẽ dubitẽt de sua reconciliatione, adoptione, & acceptatione ad vitam æternam. Paulus enim non dubitatiuè, sed categoricè pronunciat, se in hoc quòd nihil sibi conscius est, non esse iustificatum. 1. Cor. 4.

Item qui ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt: quia qui non in omnibus permanserit, maledictus esto. Gal. 3. Qui non ex fide, sed quasi ex operibus sectantur iustificationem, ad eam non perueniunt, Rom. 9. Euacuati estis, à Christi gratia excidistis, qui in lege iustificamini. Gal. 5. Qui igitur tali consolatione afferente dubitationem & desperationem delectatur, fruatur sanè ea: nec prætendere poterit, se deceptum esse: prædicant enim Pontificij suam doctrinam non afferre talem pacẽ conscientiis, in qua tutò & certò acquiescere possint. Qui ergo vult de salute sua dubitare, amplectatur doctrinam Pontificiam: hoc enim est, quod de summa & fine doctrinæ suæ pollicentur.

Non autem hic consistunt Tridentini patres, sed vlterius progrediuntur, & decernunt: Neminem, etiamsi vera fide credat, gratis diuina misericordia propter Christum peccata sibi remitti, debere certò statuere, se à peccatis absolui. Imò addunt: Qui credit peccata non remitti, nisi gratis diuina misericordia propter Christum, si in illa fiducia acquiescat, tunc & ideo peccata illi non dimitti. Huic verò blasphemiæ, propter gloriã Christi & conscientiarum consolationem resistendum est. Et insignis contumelia est, doctrinam cœlestẽ hoc titulo infamare, quòd sit doctrina & materia dubitationis in articulo de remissione peccatorũ. Ideò enim diuinitus patefacta est generi humano doctrina cœlestis, ideo proponitur in Ecclesia: vt verè credentes habeant certam & firmam consolationem, in qua contra omnes tentationes tutò acquiescere possint, in promissione Euangelij de reconciliatione sua cum Deo, de adoptione & acceptatione ad vitam æternam. Sicut igitur libenter damus, & pleno ore confirmamus, Pontificiorum doctrinam de iustificatione esse officinam dubitationis & desperationis: ita pro fiducia gratuitæ reconciliationis cum Deo propter Christum mediatorem, omnino pugnandum est in Ecclesia. Hæc enim est doctrina Euangelij, & Ecclesiæ propria. Non autem prolixa oratione disputationis huius explicationem persequemur: sed fundamenta tantùm, qua fieri poterit breuitate, notabimus.

Vt autem eò commodius illud fieri possit, primùm paucis illa remouebimus, quorum confusione Pontificij callide & insidiose statum disputationis coram imperitis transponere conantur.

Non igitur disputatio est de fide hæreticorum, qui falsas & blasphemas opiniones, pugnãtes cum fundamento amplectuntur & tuentur: Nec de Epicureæ persuasione, pollicẽte sibi in perseuerãtia scelerum impunitatem, quæstio est: illis enim non dubitationem, sed certam asseuerationem iræ diuinæ, nisi conuertantur proponimus: Qui talia agunt, non habent partem in regno Dei & Christi.

Fatemur etiam, veram fidem in hac carnis infirmitate non esse perfectam, sed sæpe tentari multis & variis dubitationibus: ita vt in tentationibus sæpe inter trepidationes, valde languida sit fiducia. Docemus autem non indulgendum

dum dubitationi, sed perpetuò cum ea luctandũ, & orandum: Credo Domine, sed tu opem fer incredulitati meæ. Item: Domine adauge nobis fidẽ. Monentur etiam iustificati ne fiducia misericordiæ Dei ad alendam & confirmandam securitatem & petulantiam carnis abutantur: illa enim semper freno timoris Domini coercenda & reprimenda est. Nec sanè quando respicimus ad infirmitatem nostram, ad nouas nostras qualitates, seu virtutes, inde concipimus fiduciam, quòd Deo certò simus accepti ad vitam æternam: disertè enim cum Paulo fatemur, In hoc non sum iustificatus.

Has quæstiones ideo ab hac disputatione separo. Video enim Pontificios harũ confusione hanc doctrinam turbare. Vetus igitur controuersiæ huius, inter nos & Pontificios status hic est: quòd ipsi docent, Peccatorem quando in seria pœnitentia, vera fide, ex verbo Dei per Spiritum sanctum concepta apprehendit promissionem gratuitæ misericordiæ, & in ea simul apprehendit ipsum mediatorẽ filium Dei, qui est iustitia nostra, nec posse nec debere, certa fiducia statuere, peccata sibi remitti: posse quidem bene sperare, & de Dei misericordia optima quæq; sibi polliceri: sed hæc tamẽ sine certa fiducia in medio fluctuantis dubitationis suspẽsa esse relinquẽda: quia fidei possit subesse falsum, & spes possit fallere. Et hanc dubitationem numerant nõ inter infirmitates & maculas carnis, sed inter virtutes fidei: vt nisi dubitatio adsit, ornet & cõmendet fidem, sit inanis hæreticorum fiducia nõ fides iustificans. Quia verò vident duo hæc manifestè esse pugnantia, credere & dubitare: fingunt fidem in genere quidem statuere promissiones diuinas de misericordia Dei, de merito Christi, & de Sacramentorũ efficacia veras & certas esse: sed de applicatione ad credentem, fidem debere in perpetua dubitatione suspensam manere: an scilicet mea fides, quæ ꝓmissione Dei nititur, certò iuxta dicta Euãgelica statuere debeat: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Item: Fides tua te saluum fecit.

Iuxta Pontificios igitur, fides inter vniuersalia siue realia siue nominalia, inter ideas Platonicas in aere generali persuasione suspensa volitabit: de applicatione ad personam credentem vel non solicita, vel non certa.

Quia verò vtilis & necessaria est illa doctrina, quę Euangelij propria est: quomodo conscientiæ, quæ pauore iræ Dei propter peccata anguntur, possint habere certã & firmam consolationẽ, in qua certa fiducia de remissione peccatorũ acquiescere possint: nõ prolixè sanè rhetoricabimur, sed præcipua tantùm fundamenta eius doctrinæ notabimus.

Primò, Fundamentum firmum & manifestum sumitur ex natura & proprietate ꝓmissionis gratuitæ: fiducia enim salutis nostræ non eo nititur, quasi ingenij nostri perspicacia, acumine suo possit penetrare cœlos cælorum, & scrutari quid de me in arcano consilio Trinitatis decretum sit: sed hoc fundamẽto nititur, quòd Deus ex arcana luce prodiens, voluntatem suam nobis in verbo patefecit: vt Paulus 2. Cor. 2. non dubitet affirmare, nos mẽtem Christi tenere. Et in lege quidem volũtas Dei ita patefacta est: Qui fecerit hæc, viuet in eis. Quòd si per dubitationẽ apprehendi posset vita æterna, nulla magis idonea esset promissio quàm legis: ꝓpter annexã eius conditionem perfectæ impletionis, conscientias relinquit in perpetua dubitatione. Rom. 4. Quia verò non dubitatio, sed fides iustificat: nec qui dubitat, sed qui credit, habet vitam æternã: ideo Deus proposuit gratuitã promissionẽ Euangelij, quę nititur non nostris operibus, sed misericordia Dei propter obedientiã filij Mediatoris. Et quare hæc promissio sit proposita, Paulus ostendit Rom. 4. Ideo ex fide, vt secundũ gratiam, vt sit firma promissio. Num verò vt tantum in genere, & per se firma sit promissio? Imo, inquit Paulus, vt firma sit omni semini. Quomodo verò? Scriptum est, inquit, propter nos, quibus imputabitur credentibus. In genere enim & per se, firma est etiam legis ꝓmissio. Vt verò nobis sit firma, ideo secundum gratiã, & ex fide. Ita Heb. 6. extat pulcherrima sententia, Deum in gratuita promissione interposuisse iusiurandum: vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, firmam consolationẽ habeamus, qui confugimus ad tenẽdam ꝓpositam spem. Audis non in genere tantùm, nec per se firmam tantùm esse promissionem: sed vt nos, qui confugimus ad apprehendendam propositam spem, firmã consolationem habeamus. Ex hoc fundamento Ioannes ducit argumentũ. 1. cap. 5. Qui non credit Deo, mendacem facit eum. Nec verò de generali assensione Ioannes loquitur. Subiungit enim: Hæc scribo vobis, qui creditis in nomen filij Dei, vt sciatis quòd vitam æternã habetis.

Nam si credo in filium Dei, & tamen dubito, an habeam vitam æternam: non credo huic promissioni, Qui credit in filium, habet vitam æternam. Iuxta Ioannem igitur facio Deum mendacem.

Secundò, Ex proprietate fidei iustificantis. Tribuitur enim fidei πληροφορία, ὑπόστασις, ἔλεγχος, παῤῥησία, πεποίθησις: quæ certè non dubitationem, sed certam & firmã fiduciam significant: sicut exemplis probare possem, nisi vererer prolixitatem. Iohannes peculiari consilio de fide ita loquitur, 1. cap. 3. Scimus quòd translati sumus à morte ad vitam. cap. 5. Vt sciatis, quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomẽ filij Dei. 1. Pet. 1. Perfectè sperate in eam quæ ad vos defertur gratiã. Hebr. 3. Si fiduciam & gloriationẽ spei ad finem vsq; firmã tenuerimus. Hebr. 10. Accedamus vero corde in plerophoria fidei, tenentes confessionem spei ἀκλινῆ. Hebr. 6. extat dulcissima metaphora ancoræ. Quando enim ancora in terrã sabulosam incidit, non potest nauem firmiter retinere: quando verò in fundum firmũ & tenacem iacta est, firmiter retinet nauem contra omnes fluctus. Ita, inquit, ancoram spei nostræ iactam esse in ipsum cœlum: & quidem vbi Christus pro nobis Pontifex est, qui apprehendit, fulcit & retinet ancoram illam, sicut inquit Iohan. 10. De manu mea nemo rapiet eas. Et sicut Paulus inquit Philip. 3. Apprehendi, imo magis apprehensus sum. Ita Roma. 5. Iustificati fide, pacem habemus apud Deum. Item: Stamus in gratia Dei, & gloriamur spe gloriæ Dei. Roman. 4. Ideo ex fide, vt firma sit promissio. Has dulcissimas consolationes, sceleratè nobis dubitatione suadeptas eripere conantur Pontificij Academici. Quòd si virtus esset dubitatio, non rectè præciperetur esse luctandum contra dubitationem: nec iuberemur petere: Adauge nobis fidem, Adiuua incredulitatem. Est & hoc valde firmum argumentum, contra Pontificiam dubitationem, quod 2. Corinth. 13. Paulus inquit: Tentate & probate vosipsos, an sitis in fide. Annè cognoscitis vos ipsos, quòd Iesus Christus in vobis sit, nisi forsan reprobi estis. Audis quemq; debere seipsum ꝓbare,

an sit

ao sit in fide: & illi qui non agnoscunt Christum in se esse, reprobos esse. Hæc copiosa oratione possent explicari: sed nos tantum fundamenta nunc monstramus. Illud tamen addam, quam variis artificiis locum Rom. 8. ludificare conentur Pontificij. Pighius ex Thoma dicit, Paulum ibi tantum de suæ salutis certitudine quam ex peculiari reuelatione habuerit, loqui: non vero affirmare omnem Christi fidelem, eiusmodi certitudinem habere: sed hoc manifeste falsum est. Paulus enim in tota illa sententia in plurali loquitur, & fundamenta illius certitudinis ponit: Christus mortuus est, imo sedet ad dexteram patris interpellans pro nobis.

Andr. adiuu. Andradius igitur videns, has ludificationes non posse consistere, dicit verbum πέπεισμαι significare non certam fiduciam, sed verisimilem existimationem seu persuasionem: quæ tamen falli possit, quia in quibusdam Scripturæ locis ita vsurpetur. Atqui vsurpatur etiam pro certa, firma & indubitata persuasione, 2. Tim. 1. Certus sum, quod potens est depositum meum seruare. Et ab hoc themate πεποίθησις deducitur.

Quæstio iam est: Vtra significatio conueniat loco Rom. 8. Illud vero totus contextus tantum non clamat: 9. Deus pro nobis, quis contra nos? Quomodo non omnia cum illo nobis donaret? Quis accusabit, quis condemnabit? Deus iustificat. Christus mortuus est. Quis separabit nos à charitate Dei quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Num persecutio, num gladius &c. Imo in his omnibus plus quam vincimus, per eum qui dilexit nos. Et post hæc sequitur verbū πέπεισμαι. Manifestissimū autē est, eum sūa ratione (quod dicitur) infanire, qui totam illam orationem, de dubitatione conaretur explicare. Et inter ipsos Pontificios, nemo hactenus ansus fuit dicere, Paulum Rom. 8. de sua etiam salute incertum dubitare: nisi quod Iesuitarum impudentia hoc excogitauit, quam Andradius non æquare tantum, sed & superare contendit.

5. Doctrina de vero vsu Sacramentorum, præbet suauissima argumēta de certitudine salutis, credentium, cōtra dubitationem Pontificiorum. Certum enim est, Filium Dei promissioni gratiæ, sua institutione addidisse signa illa quæ Sacramenta vocantur: vt promissio Euangelij non tantum in genere proponeretur, sed vt in actione Sacramentorum, generalis illa promissio singulis fide vtentib. offerretur, applicaretur & obsignaretur: & quidem vt fidei infirmitas, quæ generali & nuda promissione contra spem in spem ægre se potest sustentare, efficacia Sacramentorum subleuaretur & confirmaretur. Ita Rom. 4. Circuncisio vocatur sigillum iustitiæ fidei. Gal. 3. Quotquot baptisati estis, Christū induistis. 1. Petr. 3. Baptismus est stipulatio bonæ conscientiæ. In vsu Cœnæ Dominicæ, singulis non indigne accedentibus Filius Dei applicat illud: Accipe, ede: hoc est corpus meum, quod pro te traditum est: hoc poculum, nouum Testamentum est, &c. Ita oratio Damasceni, in sumptione mysteriorum inquit: Dignare vt accipiam, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον. De absolutione quā dulcis est promissio: Quorum remiseritis peccata: remissa erunt eis. Quicquid solueritis in terra, solutum erit in cœlo. Hanc Gerson recte dicit absolutionem, non in Optatiuo modo, sed propter certitudinem pronunciandam esse in Indicatiuo modo, sicut hac forma absolutionis Nathan vsitur: Dominus abstulit peccatum tuum. Et Christus Luc. 7. Fides tua te saluū fecit, vade in pace. Matthæ 9. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Hæ dulcissimæ consolationes non tantum labefactantur, sed omnino conscientiis eripiuntur per Pontificiam dubitationem.

Gerson.

4. Firmissima argumenta contra Pontificiorum dubitationem, sumuntur ex testimoniis Scripturæ de obsignatione credentium per Spiritū sanctum, Ephes. 1. Postquam credidistis, obsignati estis Spiritu promissionis sancto, qui est arrhabo hæreditatis nostræ. 2. Cor. 1. Deus est, qui obsignauit nos, deditq; arrham spiritus in cordibus nostris. Ephes. 4. Non contristetis spiritum, quo obsignati estis in diem redemptionis, &c. Emphases vocabulorum obsignationis & arrhabonis, pulcherrime confirmant hanc doctrinam. Obsignatio enim extra omnem controuersiam ideo adhibetur, quæ volumus aliis ad quos illa pertinent, indubitata, & quam certissima esse, & quidem in hunc finem adhibetur, vt omnis dubitatio & hæsitatio, quæcunque incidere posset, per obsignationem remoueatur. Nec vero obsignatio spiritualis in singulis credentibus, ad generalem tantum persuasionem pertinet: sed vt singuli statuant sibi firmam & certam esse promissionem, & quidem contra dubitationem, quę naturaliter hæret in animis nostris, Deus adhibet obsignationem preciosissimam & firmissimam, ipsum scilicet Spiritum sanctum.

Alterum vocabulum, est arrhabo, quod origine Hebraicum esse, certum est. Significat autem hypothecam, cautionem seu symbolum, quodcunq; sit, quo ratificatur & confirmatur fideiussio, non certe vt de ea dubitetur, sed vt ei fides indubitata habeatur. Hoc etiam vocabulo appellātur obsides, 4. Reg. 14. vsurpatur & Genes. 38. sicut à Latinis arrha, pro parte aliqua persoluti precij, qua fides fit persoluendæ reliquæ summæ. Et hæc vocabula præbent dulcissimam consolationem. Quia enim salui sumus, sed spe, Rom. 8. & interim variis tentationibus quassatur & concutitur, ne propterea de bona Dei erga nos voluntate, de remissione peccatorū, adoptione, salute, & vita æterna dubitemus, dedit nobis quasi obsidem, pignus & arrham, non Angelum, vel creatum aliquid, sed ipsum Spiritum sanctum, qui est ὁμοούσιος patri & filio, vt contra omnem dubitationem, in fiducia salutis nostræ, quæ in nobis reuelabitur, acquiescere possimus. Et illæ metaphoræ manifestis sententiis alibi explicantur. 1. Ioan. 5. Qui credit in filium, habet testimonium in seipso, Rom. 8. Spiritus sanctus dat testimonium spiritui nostro, quod filij Dei simus. Galat. 4. Deus misit Spiritum filij sui in corda nostra, clamantem, Abba pater. 1. Cor. 2. Accepimus Spiritum ex Deo, vt sciamus quæ nobis à Deo donata sunt. Ephes. 1. Illuminatis oculos mentis, vt sciamus quę sit spes hæreditatis nostræ, &c. Insignis igitur contumelia est in Spiritum gratiæ, decretum Tridentini Concilij de dubitatione veræ fidei.

De his dulcissimis sententiis Andradius inquit, ridicule magis quam acute dici, credentes inde etiam certos reddi de reconciliatione, quod Spiritus sanctus id totus in animo testetur. Quia inquit, sine peculiari reuelatione nemo certo constare potest illam quam multi sentiunt mentis testificationem, esse Spiritus sancti voces. Et certum quidem est, non omnes humani animi cogitationes & impetus, esse motus & impulsus Spiritus sancti: sed quia verbum Euangelij est ministerium

spiri-

ita specie antiquitatis simplicioribus facilius imponatur.

Postremo extant & veterũ Scriptorum præclara testimonia, quæ ostendunt nouitiũ & adulterinum esse Pontificiorum dogma, de dubitatione. Nos illa tantum annotabimus, in quibus cõspicitur plane eadem tunc cõtra fiduciam fidei fuisse obiecta, quæ nunc agitantur & opponuntur à Pontificiis.

De obiectione enim arrogantiæ & superbiæ Augustinus inquit Sermone 28. de verbis Domini: Omnia tibi peccata tua dimissa sunt. Ideo præsume non de operatione tua, sed de Christi gratia. Gratia enim saluati estis, inquit Apostolus. Non ergo hic arrogantia est, sed fides. prædicare quod acceperis, non est superbia, sed deuotio. De obiectione indignitatis & indispositiõis Augustinus in Psal. 88. ita inquit: Hoc dixit Deus, hoc promisit, si parum est, hoc iurauit. Quia ergo non secundum merita nostra, sed secundum illius misericordiam firma est promissio, nemo debet cum trepidatione prædicare, de quo non potest dubitare. Bernhardus de fragmentis septem Sermo. 3. Tria considero, in quibus tota spes mea consistit. Charitatem adoptionis, veritatem promissionis, potestatẽ redditionis, murmuret iam quantum voluerit insipiens cogitatio mea dicens: Quis es tu, aut quãta est illa gloria, quibus ue meritis hanc obtinere speras? Et ego fiducialiter respõdeo: Scio cui credidi, & certus sum, quia in charitate nimia adoptauit me, quia verax est in promissione, quia potens in exhibitione. Hic est funiculus triplex, qui difficile rumpitur: quem nobis è patria nostra in hunc carcerem vsque demissum, firmiter obsecro teneamus, vt ipse nos subleuet, ipse nos trahat, & pertrahat vsque ad conspectum gloriæ magni Dei.

Ad obiectiones ex Ioele & Iona, Nazianzenus in oratione consolatoria in grandinis calamitate ita respondet: Quis scit, nunquid conuertatur & pœniteat, & relinquat benedictionem? Atqui manifeste hoc scio. Ego diuinæ clementiæ fideiussor sum. Ad sententiam Solomonis, quę ab aduersariis semper opponitur, Bernhardus pulcherrime respõdet Serm. 5. in dedicat. Quis poterit saluus esse? dicunt discipuli. Et apud homines hoc impossibile est, sed non apud Deũ. Sed de possibilitate iam certi, de voluntate quid agimus? Quis scit, si est dignus amore vel odio? Quis nouit sensum Domini? Hic iam plane fidem nobis subuenire necesse est. Hic oportet succurrere veritatẽ, vt quod de nobis latet in corde patris, nobis per ipsius spiritum reueletur, & spiritus eius testificans, persuadeat spiritui nostro, quod filij Dei sumus: persuadeat autem vocando, & iustificando gratis per fidem.

De præsumptionis obiectione, Augustinus respondet Tractat. 22. in Iohn. Oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Christi, & tu tibi audes promittere, quia in iudicium nõ venies? Absit, inquis, vt ego hoc mihi promittere audeam: sed credo promittenti (In iudicium non veniet.) Ideo non præsumptione mea, sed ipsius promissione in iudicium non venio.

Ad obiectionẽ de fide generali, respondet Bernhardus. De annunciatione Serm. 2. Necesse est primum omnium credere, quod promissionẽ habere non possis, nisi per indulgentiam Dei. Sed adde, vt credas hoc, quod per ipsum peccata tua donantur. Hoc est testimonium quod perhibet Spiritus sanctus in corde tuo: Dimissa tibi sunt peccata tua.

Dubitationem & incertitudinem pugnare cum ipsa fide & iustificatione, Hilarius pronunciat in 5. Matth. Regnum cœlorum quod Dominus noster in se esse positum, est professus, vult sine aliqua incertæ voluntatis ambiguitate sperare: quod alioqui iustificatio ex fide nulla est, si fides sit ambigua.

Cyprianus Sermo. 4. de mortalitate: Quis hic anxietatis & solicitudinis locus est? Quis inter hæc trepidus & mœstus est, nisi cui spes & fides deest? Eius est enim mortem timere, qui ad Christum tråsire nolit: eius est ad Christum nolle ire, qui se non credit cum Christo incipere regnare. Scriptum est enim, iustum fide viuere. Si iustus es, & fide viuis, si vere in Deum credis: cur nõ cum Christo futurus, & de Domini pollicitatione securus, amplecteris? Item, Deus tibi de hoc mundo recedenti, immortalitatem pollicetur, & tu dubitas & fluctuas? hoc est Deum omnino non nosse, hoc est Christum credentium magistrum peccato incredulitatis offendere, hoc est in Ecclesia constitutum fidem in domo fidei non habere.

Hæc fundamenta profecto tam sunt firma & perspicua, vt mirum sit inuenire homines, & quidem titulo Ecclesiæ gloriantes, qui ausint contrarium statuere, & quidẽ cum anathematis denunciatione, veram, firmam & certam consolationem conscientiis eripere, vt homines in pristinam rursus conscientiarum carnificinam detrudant.

Sed inquis: Habent & ipsi dubitationis suæ rationes. Respondeo: Antea diximus, quia simpliciter legem tantum docent, hoc est, hominem suis qualitatibus & operibus iustificari, non possunt aliud doctrina sua efficere, quam perpetuas dubitationes, & tandem desperationem. Hæc vero supra sunt explicata. Videbimus iam de reliquis obiectionibus.

Et quod primo dicunt, hæreticos qui falsas & blasphemas opiniones defendũt, Epicureos etiam in mediis sceleribus sine pœnitentia, posse talem persuasionem certitudinis sibi fingere, facilis est responsio. Non enim loquimur vel de falsa, vel de mortua aut Diabolica, sed de vera fide, & vere credentibus. Nihil igitur amplius dico quam prodigiosam esse argumentationem, propter falsam fidem labefactare & conuellere veram fidem.

Secundo opponunt contra fiduciam, respectum propriæ infirmitatis & indignitatis. Et speciose amplificant, quam grata Deo virtus sit, vera animi humilitas, agnoscens & confitens propriam indignitatem, quando in conspectum Dei progrediendum est. Respondeo: Fides nostra omnino habet, & debet habere adiunctam veram humilitatem, quæ serio considerat, agnoscit & fatetur propriam nostram indignitatem, ita vt non ausit nostram dignitatem opponere iudicio Dei, in articulo iustificationis: sed serio statuit, & ex animo confitetur: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Hæc vero humilitas non facit fidem dubiam & fluctuantem, quia non detinet conscientiam in lege, vt propriam dignitatẽ opponat iudicio Dei, sed impellit & vrget, vt quærat aliam promissionem, in qua gratis propter filium Mediatorem, pater credentibus donet reconciliationem, vt quia in propria dignitate nõ potest inuenire, quo tuto coram iudicio Dei nitatur, apprehendat illum Mediatorem, in cuius vulneribus firma tutaq; securitas est vere credentibus, sicut Bernhardus loquitur.

Tertio doctrinam de prædestinatione siue electione, opponunt cōtra fiduciam salutis, vel; specie aliqua illud faciant, dicunt temerariam præsumptionem arcani mysterij prædestinationis cauendam esse. Et verum sane est, quod sedulo etiam apud nos docetur, non esse arcanum cōsilium Dei inquirendum, vt inde statuamus, an simus in numero electorum: hoc enim præcipitium est in multos errores, & deniq; in ipsam desperationem. De electione enim nō est iudicandum ex rationis cogitationibus, aut dubiis speculationibus, quid in arcano consilio Dei, de cuiusque vel salute, vel dānatione decretum sit, sed ex verbo Dei, in quo voluntatem suam Deus nobis patefecit: non autem ex lege, quæ de nostris operibus, meritis & dignitate concionatur, sed ex Euangelio. Loquitur autem Euangelium de electione, non sicut Poetæ de fabulis Parcarum fabulantur, alios ad vitam, alios ad mortem adscriptos esse, qua de re plane nihil nobis constet, an simus in numero saluandorum, an vero damnandorum. Sed doctrina prædestinationis proponit decreta à Deo facta, & postea in verbo reuelata, de causis & modo saluandi aut damnādi, vt est 1. Decretum Dei de redimendo genere humano, per obedientiam & passionem Christi Mediatoris. 2. Decretum de vocandis per ministerium verbi, tam Iudæis quam Gentibus, ad communionem meriti Christi ad salutem. 3. Decretum Dei, quod Spiritu suo velit per auditum verbi in cordibus hominum operari, vt agant pœnitentiam, & credant Euangelio. 4. Decretum Dei, quod illos qui cum sentiunt peccata sua & iram Dei, fide confugiunt ad thronum gratiæ, & Christum Mediatorem in promissione Euangelij propositum amplectuntur, velit iustificare & saluare: abiicientes vero verbum, aspernantes & non amplectentes promissionem, velit damnare.

Hæc est summa & ἀνάλυσις doctrinæ de prædestinatione, sicut illa in verbo patefacta est, quæ nō docet vere credentes debere dubitare, an sint in numero electorum, sed sicut Paulus Romanor. 8. gradationem instituit: Quos elegit, hos vocauit: Quos vocauit, iustificauit. Ergo quos Deus vocat & iustificat, illi certo debent statuere se esse electos. Et Lector si inspexerit Scripturæ sententias de electione, manifeste videbit doctrinam prædestinationis in Scriptura patefactam esse, non vt dubiam & incertam redderet salutem credentium, sed vt esset fundamentum certitudinis. Ephes. 1. Elegit nos in Christo, ante creationem mundi. 2. Timoth. 2. Fundamentum Dei stat firmum, habens hoc sigillum: Nouit Dominus suos. Iohannis 10. Oues meæ vocem meam audiunt, & non peribunt in æternum, & nemo rapiet eas de manu mea. Romano. 8. Qui secundum propositum Dei vocati sunt. Quis igitur damnabit? quis separabit? Roma. 11. Dona & vocatio Dei sunt sine pœnitentia. 2. Tim. 1. Non dedit nobis spiritum timoris. Vocauit enim nos secundum propositum suum, & gratiam quæ data nobis est in Christo Iesu, ante tempora secularia, &c.

Et nunc quidem totam doctrinam prædestinationis non constitui explicare: sed tantum ostendere volui, electionem Dei, sicut in verbo Dei patefacta est, non labefactare, sed confirmare & stabilire certitudinem salutis, & fiduciam credentium. Falsum enim est, quod in 12. ca. dicit Tridentinum Conciliū, ex verbo Dei non posse sciri, quos Deus sibi elegerit, nisi præter & extra verbum specialis reuelatio accedat. Neque hoc verum est, neminem vere credentem, ex verbo Dei, sine peculiari reuelatione certo posse statuere, se esse in numero prædestinatorum. Pugnāt enim hæc cum Scriptura, sicut ostendimus. Non ignoro autem, multa inextricabilia & portentosa necti de prædestinatione, à spinosis ingeniis, sed quam iudicem esse simplicissimam sententiam, breuiter exposui.

Quarto obiiciunt etiam sententias de perseuerantia. Vt maxime de præsenti gratia certi sint credentes, neminem tamen certum esse, an sit perseueraturus in finem. Et quia illi soli salui fiunt, qui vsque in finem perseuerant: non igitur posse certam fiduciam esse de salute credentium. Respondeo: Multos non perseuerare, sed gratia excidere, & Scriptura & experientia docet. Sed hoc fit non inde & ideo, quasi Deus nolit credentes, quos semel in gratiam recepit, ad finem vsque conseruare, sed ideo fit, quia multi securitate, diffidentia & operibus carnis, Spiritum sanctum effundunt, & fidem excutiunt. Non igitur docendi sunt homines, quomodocunque se gerant, non posse ipsos excidere gratia Dei. Scriptum est enim Romano. 11. Si permanserit in bonitate Dei. Hebræorum 3. Modo fiduciam retineant vsque ad finem. Sed monendi sunt, vt actiones carnis spiritu mortificent, & fide firmiter inhæreant Christo, illique per vsum verbi & Sacramentorum magis magisque vniantur, & petant à Deo donum perseuerantiæ, caueantque ne carnis petulantia donum perseuerantiæ excutiant.

Et hoc modo non debent dubitare de perseuerantia, sed statuere, iuxta promissiones Phil. 1. Qui cœpit in vobis, perficiet vsque in diem Iesu Christi. Vocati enim sumus ad consortium Christi sempiternum, non vt mox iterū abiiciat, quos sibi adiunxit, sed (sicut inquit) non peribūt in æternum. Nemo rapiet eas de manu mea, 1. Cor. 1. Confirmabit vos vsq; in finem, sine crimine, in die aduentus Domini. Ita Dauid inquit: Nō confundar in æternum. Et Iohannes dicit: Hęc scribo vobis, vt sciatis, quod vitam habetis æternam. Item, scimus cum apparuerit, quod similes ipsi erimus. Rom. 8. Quis separabit? certus sum enim, quod nec præsentia, nec futura nos separabunt. 2. Tim. 4. Reposita mihi est corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die. Rom. 5. Gloriamur spe gloriæ Dei. Hæ sententiæ manifeste ostendunt, spem fidelem de perseuerantia, non esse inter cœlum & terram in ambigua dubitatione suspensam.

Quinto agitant has & similes Scripturæ sententias, 1. Corinth. 10. Qui stat, videat ne cadat. Philip. 2. Cum timore & tremore operemini salutem. Roman. 11. Noli altum sapere, sed time. 1. Pet. 1. In timore incolatus vestri tempore conuersamini. Prouerb. 28. Beatus qui terret assidue cor suum. Ad has sententias responsio generalis est. Monent enim, ne persuasione certitudinis de salute, degeneremus in carnalem securitatem, qua ipsa fides suffocatur & extinguitur. Nec indulgeamus vitiosis affectibus: ita enim fides excutitur. Et nisi permanserimus in bonitate Dei, excindemur, Roma. 11. Non manet autem fides in illis, qui sine pœnitentia indulgent prauis affectibus. Sunt ergo hæ sententiæ non conciones de dubitatione fidei, sed exhortationes, ne fides possidens certitudinem salutis, vel securitate extinguatur, vel actionibus

carnis

carnis excutiatur, sed vt exerceatur perpetuo in iu-ncta contra carnem, ne illius petulantia effundatur gratia, Spiritus sanctus, & certitudo salutis. Quædam etiam tales sententiæ, credentibus ob oculos ponunt suam infirmitatem, non vt fidem in dubitationem coniiciant, sed ne credentes insolescant, fiducia donorum, sed vt toti à Domino pendeant, ardentius & firmius inhæreant misericordiæ promissæ propter Christum.

Sexto, Andradius vtitur etiam hoc argumento contra fiduciam. Paulus dicit: Nihil mihi conscius sum, sed in hoc non sum iustificatus, quia qui me iudicat, Dominus est. Ergo Paulus de sua iustificatione non fuit certus. Respondeo: Paulus non tantum dubitat, an sua nouitate & suis operibus sit coram Deo iustificatus, sed diserte dicit: In hoc non sum iustificatus. Et rationē addit: Quia licet ipsum conscientia non reprehendat, & coram hominibus sit irreprehensibilis: tamen coram Dei iudicio non possit illa iustitia consistere. Aliam igitur quærit, in obedientia & merito Christi, quam opponere possit iudicio & iræ Dei, vt reconcilietur, adoptetur, & acceptetur ad vitam æternam. Et de illa iustificatione non dubitatiue loquitur, sed Roma. 5. Iustificati fide, pacem habemus. Fide accessum habemus ad gratiam, in qua stamus & gloriamur, Romanorum octauo: Quis condemnabit? Deus est qui iustificat, &c. Paulus igitur veræ fidei in Christum non adimit fiduciam & certitudinem iustificationis: sed suis operibus non dubitatiue, sed simpliciter adimit iustificationem: non tantum quæ fecit ante conuersionem, sed cum renouatus per spiritum, in nouitate eo vsque iam esset progressus, vt dicere posset, nihil mihi sum conscius, tamen addit: In hoc non sum iustificatus, quia qui me iudicat, Dominus est, cuius iudicium requirit talem perfectionem, vt qui in vno delinquit, reus sit omnium.

Solomonis sententiam Ecclesiast. 9. Tam amorem quam odium nescit homo: Andradius ita explicat, tam esse hominis viuendi rationem obscuram, vt nesciat, quid potius mereatur, odium an amorem. Ergone dubium est in Ecclesia, an Sodomitarum scelera displiceant Deo? Paulus certe magna asseueratione aliquoties repetit: Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Et ipse Solomon in eodem capite mox dicit: Quia Deo placent opera tua. Quid igitur (inquis) est quod Solomon dicit: Tam amorem quam odium nescit homo? Respondeo: Quilibet verborum suorum ipse optimus interpres est. Salomon igitur mox addit sententiæ illius rationem: Et amorem & odium nescit homo, eo quod vniuersa æque eueniant iusto & iniusto, vnde corda hominum implentur malitia: hoc est: ex euentibus externis in hac vita, non debet nec potest statui, vtrum Deo placeamus, hoc enim iudicium seducit impios. Non autem sequitur. Ex euentibus nō potest statui, ergo fides etiam ex verbo Dei debet incerta esse. In eodem enim libro etiam dicitur: Ex euentibus externis non posse cognosci, vtrum differat anima hominis à pecude, quia idem sit vtriusque interitus. Recte igitur Bernhardus dicit, rationem per se & ex euentibus non posse statuere de amore Dei erga nos, sed fidem ex veritate verbi diuini hoc statuere, & posse, & debere.

Locum Syracidis capite quinto, dixi esse deprauatum à monachis, qui fecerunt (De propitiato peccato noli esse sine metu) vt dubitationem inde possent stabilire. Andradius vero contendit, ex Græco etiam textu illud posse probari, quia propitiatum illud dicatur, quod iam est condonatum. Ergo fides etiam post acceptam iam reconciliationem debet dubitare. Atqui in Græco non est Participium præteritum, sed περὶ ἱλασμοῦ, de propitiatione. Et ipse textus se explicat. Inquit enim: Ne dixeris, Peccaui, & quid mihi accidit? Et postea: Ne sis sine metu, vt adiicias peccatum super peccatum, eo quod miseratio Domini magna est. Concionatur itaque contra carnalem securitatem, ne quis cumulet peccata sine pœnitentia, ideo quia proposita sit propitiatio, vel ne quis ita sit securus, vt differat reconciliationem. Hæc vera sunt, quæ & nos sedulo monemus. Inde vero non sequitur: Ergo fides debet dubitare de accepta propitiatione peccati.

Hæc fundamēta perspicua, firma & solida sunt. Quod enim obiicitur, multos hac doctrina abduci ad securitatem: vera est responsio: propter abusum non mutandam doctrinæ veritatem, sed seruandum esse præceptum Pauli, de recte secando verbo Dei. Impœnitentibus enim non proponuntur hæ consolationes, sed fulmina, Ephes. 5. Gal. 5. Coloss. 3. 1. Cor. 6. Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Illis vero qui in pauoribus fide confugiunt ad thronum gratiæ, proponimus non dubitationem, sed certam & firmam consolationem, ex promissione Euangelij. Quia vero in ipsis credentibus est adhuc caro & spiritus, vetus & nouus homo, semper inculcantur etiam illæ commonefactiones, ne abutantur promissione Euangelij, ad stabiliendam securitatem, & petulantiam carnis: qui vero contemptis illis commonefactionibus, doctrina hac abutuntur, cogitent quod scriptum est. 2. Petri 3. Deprauant Scripturas ad suam ipsorum perditionem.

Postremo addenda est hæc commonefactio, nos non loqui de Idea quadam certitudinis fidei, quæ in hac carnis infirmitate nulla prorsus teneatur dubitatione, quæ nihil sentiat trepidationū: quasi infirma & languida fides, quę non sentit perfectam fiduciam, & absolutam certitudinem, iudicanda sit, non esse vera fides: supra enim ostendimus, fidem quantumuis infirmam, modo verum obiectū apprehendat, veram esse. Sed inquis: Cur igitur proponitur doctrina de fiducia & certitudine fidei, in hac carnis infirmitate? Respondeo: Propter duas causas. I. Vt sciamus, quicquid sentitur dubitationum seu trepidationum, non esse de natura fidei, sed pertinere ad illas sententias: In carne mea non habitat bonum. Volenti mihi agere bonum, adiacet malum. Credentes igitur, coram Deo has sordes dubitationum non iactant quasi virtutes fidei, sed agnoscunt, fidem quatenus opus & virtus est in nobis, esse imperfectam, & illas sordes, quæ fidei ex carne asperguntur, petunt tegi & ignosci. Et tamen propter obiectum, quod in illa infirmitate fides apprehendit, habent certam & firmam consolationem. II. Proponitur ideo, ne indulgeamus dubitationibus, sed luctemur cum infirmitate fidei, vt semper ita enitamur ad certitudinem, ne patiamur nobis excuti fiduciam, sed vt illa confirmetur, crescat & augeatur. Ideo enim Deus in exercitiis fidei proposuit remedia verbi, Sacramentorum & orationis. Imo ideo Spiritus adiuuat infirmitates nostras, vt fides possit eluctari, ne li-

nutis fumigans extinguatur, vt que in ipsa infirmitate, fides nihilominus habeat certam & firmam consolationem, sicut Paulus dicit: Non tam apprehendi quàm apprensus sum, non tam cognoui, quam cognitus sum.

Ita contra omnes sophisticas cauillationes plana, vera, vtilis & necessaria est doctrina de certitudine reconciliationis, iuxta promissionem Euangelij, in qua vera fiducia credentes acquiescunt, aut saltem acquiescere conantur.

DE BONIS OPERIBVS.

DE OBSERVATIONE MANDAtorum, deq; illius necessitate & possibilitate.

CAPVT XI.

Nemo autem quantumuis iustificatus, liberum se esse ab obseruatione mandatorum putare debet, nemo temeraria illa, & à patribus sub anathemate prohibita voce vti, Dei praecepta homini iustificato ad obseruandum esse impossibilia. Nam Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adiuuat vt possis, cuius mandata grauia non sunt, cuius iugum suaue est, & onus leue. Qui enim sunt filij Dei, Christum diligunt, qui autem diligunt eum, vt ipsemet testatur, seruant sermones eius, quod vtique cum diuino auxilio praestare possunt. Licet enim in hac mortali vita, quantumuis sancti & iusti, in leuia saltem & quotidiana, quae etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadant, non propterea desinunt esse iusti. Nam iustorum illa vox est, & humilis & verax: Dimitte nobis debita nostra. Quo fit, vt iusti ipsi eo magis se obligatos ad ambulandum in via iustitiae sentire debeant, quo liberati iam à peccato, serui autem facti Deo, sobriè, iustè & piè viuentes, proficere possunt per Christum Iesum, per quem accessum habuerunt in gratiam illam. Deus namque sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur. Itaque nemo sibi in sola fide blandiri debet, putans fide sola se haeredem esse constitutum, haereditatemq; consecuturum, etiamsi Christo non compatiatur, vt & conglorificetur. Nam & Christus ipse (vt inquit Apostolus) cum esset filius Dei, didicit ex his quae passus est, obedientiam, & consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternae. Propterea Apostolus ipse monet iustificatos, dicens: Nescitis, quod ij, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? Sic currite, vt comprehendatis. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum, sic pugno, nõ quasi aerem verberans, sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: ne fortè cum alijs praedicauerim, ipse reprobus efficiar. Item princeps Apostolorum Petrus: Satagite, inquit, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. Haec enim facientes, non peccabitis aliquando. Vnde constat eos orthodoxae religionis doctrinae aduersari, qui dicunt iustum in omni bono opere saltem venialiter peccare, aut, quod est intolerabilius, poenas aeternas mereri, atq; etiam eos, qui statuunt in omnibus operibus iustos peccare, si in illis suam ipsorum socordiam excitando, & sese in stadio ad currendum cohortando, cum hoc vt in primis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur aeternam, cum scriptum sit, Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas, propter retributionem. Et de Mose dicat Apostolus, quod respiciebat in remunerationem.

DE FRVCTV IVSTIFICATIONIS, hoc est, de merito bonorum operum, deq; ipsius meriti ratione.

CAPVT XVI.

Hac igitur ratione iustificatis hominibus, siue acceptam gratiam perpetuò conseruauerint, siue amissam recuperauerint, proponenda sunt Apostoli verba: Abundate in omni opere bono, scientes quod labor vester non est inanis in Domino. Non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri, & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius. Et nolite amittere confidentiam vestram, quae magnam habet remunerationem. Atque ideo bene operantibus proponenda est vita aeterna, & tanquam gratia filijs Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, & tanquam merces, ex ipsius Dei promissione, bonis ipsorum operibus & meritis fideliter reddenda. Haec est enim illa corona iustitiae, quam post suum certamen & cursum, repositam sibi esse aiebat Apostolus, à iusto iudice sibi reddendam, & non solum autem sibi, sed & omnibus qui diligunt aduentum eius. Cum enim ille ipse Christus Iesus, tanquam caput in membra, & tanquam vitis in palmites, in ipsos iustificatos iugiter virtutem influat: quae virtus bona eorum opera semper antecedit, comitatur & subsequitur, & sine qua nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent, nihil ipsis iustificatis amplius deesse credendum est, quo minus plenè illis quidem operibus, quae in Deo sunt facta, diuinae legi pro huius vitae statu satisfecisse, & vitam aeternam suo etiam tempore, si tamen in gratia decesserint, consequendam, verè promeruisse censeantur, cum Christus Saluator noster dicat: Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum, sed fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam. Itaque neque propria nostra iustitia tanquam ex nobis propria statuitur, neque ignoratur aut repudiatur iustitia Dei. Quae enim iustitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhaerentem iustificamur, illa eadem Dei est, quia à Deo nobis infunditur per Christi meritum.

Neque verò illud omittendum est, quod licet bonis operibus in sacris literis vsque adeo tribuatur, vt etiam, qui vni ex minimis suis potum aquae frigidae dederit, promittat Christus eum non esse sua mercede cariturum, & Apostolus testatur id, quod in praesenti est momentaneum & leue tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operari in nobis: absit tamen vt Christianus homo in seipso vel confidat, vel glorietur, & non in Domino, cuius tanta est erga omnes homines bonitas, vt eorum velit esse merita, quae sunt ipsius dona. Et quia in multis offendimus omnes, vnusquisque sicut misericordiam & bonitatem, ita seueritatem & iudicium ante oculos habere debet, neque seipsum aliquis, etiamsi nihil sibi conscius fuerit, iudicare: quoniam omnis hominum vita, non humano iudicio examinanda & iudicanda est, sed Dei, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à Deo, qui (vt scriptum est) reddet vnicuique secundum opera sua.

Post hanc Catholicam de iustificatione doctrinam, quam nisi quisque fideliter firmiterq; receperit, iustificari non poterit, placuit sanctae Synodo hos Canones subiungere, vt omnes sciant, non solum quid tenere & sequi, sed etiam quid vitare & fugere debeant.

CANON XVIII.

Si quis dixerit, Dei praecepta homini etiam iustificato, & sub gratia constituto, esse ad obseruandum impossibilia, anathema sit.

XIX.

Si quis dixerit, nihil praeceptum esse in Euangelio praeter fidem, caetera esse indifferentia, neque praecepta, neque prohibita, sed libera, aut decem praecepta nihil pertinere ad Christianos, anathema sit.

XX.

Si quis hominem iustificatum, & quantumlibet perfectum, dixerit non teneri ad obseruantiam mandatorum Dei & Ecclesiae, sed tantum ad credendum, quasi verò Euangelium sit nuda & absoluta promissio vitae aeternae sine conditione obseruationis mandatorum, anathema sit.

XXI.

Si quis dixerit, Christum Iesum à Deo hominibus datum fuisse, vt redemptorem cui fidant, non etiam vt legislatorem cui obediant, anathema sit.

Si quis

XXV.

Si quis in quolibet bono opere iustum saltem venialiter peccare dixerit, aut quod intolerabilius est, mortaliter, atque ideo poenas aeternas mereri, tantumque ob id non damnari, quia Deus ea opera bona non imputet ad damnationem, anathema sit.

XXVI.

Si quis dixerit, iustos non debere pro bonis operibus quae in Deo fuerint facta, expectare & sperare aeternam retributionem a Deo per eius misericordiam, & Iesu Christi meritum, si bene agendo, & divina mandata custodiendo, usque in finem perseveraverint, anathema sit.

XXXI.

Si quis dixerit, iustificatum peccare, dum intuitu aeternae mercedis bene operatur, anathema sit.

XXXII.

Si quis dixerit, hominis iustificati bona opera ita esse dona Dei, ut non sint etiam bona ipsius iustificati merita, aut ipsum iustificatum, bonis operibus, quae ab eo per Dei gratiam, & Iesu Christi meritum, cuius membrum vivum est, fiunt, non vere mereri augmentum gratiae, vitam aeternam, & ipsius vitae aeternae, si tamen in gratia discesserit, consecutionem, atque etiam gloriae augmentum, anathema sit.

EXAMEN.

Non instituemus hoc integram explicationem loci de bonis operibus, sed illa quae in Concilij Tridentini decretis, & in Andradij explicationibus contra nostras Ecclesias disputantur, breviter examinabimus, & explicabimus. Possunt autem illa 4. capitibus comprehendi.

I.

An facienda sint bona opera.

II.

Quae sint bona opera, in quibus Deus vult renatos exercere obedientiam.

III.

An obedientia renatorum in hac vita, sit perfecta legis impletio.

IV.

De meritis & praemiis bonorum operum.

PRIMA QVAESTIO,

AN FACIENDA SINT BONA opera.

De hac quaestione, prorsus nulla apud nos quidem est controversia, nisi quod Pontificij illa calumnia Ecclesias nostras falsò & iniustè à multis iam annis onerant, quasi ipsa verè bona opera prohibeamus, & omne studium eorum damnemus. Tridentinum Concilium capite undecimo insimulat nos, quasi in sola fide ita nobis blandiamur, ut existimemus nos prorsus liberos esse ab observatione mandatorum Dei. Et Canone decimonono nobis obliquè tribuunt illam doctrinam, nihil esse praeceptum praeter fidem, caetera omnia esse indifferentia, neque praecepta, neq; prohibita, sed libera, & quidem ita, ac si doctrina Decalogi nihil ad Christianos pertineat. Hae verè Pontificiae calumniae, saepius verè & graviter à nostris refutatae sunt. Ex quidem scripta nostrorum, praecipuè verò ipsa vox doctrinae, quotidie sonans in nostris Ecclesijs, luculentum dicit coram toto mundo testimonium, ipsis etiam Pontificiorum conscientijs non ignotum, falsò nobis talia tribui. Ipsi verò quaestionem hanc ideò tàm operose disputant, ut imperitis fucum faciant, quasi illa potissimùm inter Pontificios & nos sit controversia, an facienda sint bona opera. Ad refutandam igitur illam calumniam, pauca quaedam repetenda sunt. Utque eò brevius illud fieri possit, tantùm capita exhortationum, ad studium bonorum operum, quae ex Scriptura in nostris Ecclesijs proponi solent, breuissimè recitabo.

1. Inculcatur hoc, Deum iustificatis & renatis nullo modo dare licentiam, ut liberè & securè possint & ausint prauis suis cupiditatibus indulgere, impio mundo se conformare, Diabolo & peccato seruire, mandata Dei violare & conculcare. 1. Thessal. 4. Non vocauit nos Deus ad immunditiem, sed ad sanctificationem. Roman. 6. Peccabimus ergo, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. Rom. 3. Qui dicunt, Faciamus mala ut eueniant bona, illorum damnatio iusta est.

2. Certum est & hoc, Deum iustificatos & renatos nō velle ociosos esse sine bonis operibus. Matthaei 20. Quid statis totum diem ociosi? 2. Pet. 1. Haec si vobis adsint, non ociosos nec infructuosos nos constituent in agnitione Christi. Matt. 3. & 7. Omnis arbor quae non facit fructus bonus, excindetur, & in ignem conijcietur.

3. Nec dubiae, nec obscurae sunt Scripturae sententiae, quae iustificatis & renatis studium bonorū operum commēdant. Tit. 2. Christus dedit semetipsum pro nobis, ut mundaret sibi populum peculiarem, *ζηλωτήν*, hoc est, qui peculiari zelo sit sectator bonorum operum. Ephes. 2. Ipsius factura sumus, creati in Christo Iesu ad bona opera, quae Deus praeparauit, ut in illis ambulemus. 2. Cor. 5. Pro omnibus mortuus est Christus, ut qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Et summa proponitur ex Psal. 34. Declina à malo, & fac bonum. 1. Petri 2. Mori peccato, viuere Deo, seu iustitiae. Ephes. 4. Deponere veterem hominem, & induere nouum. Roman. 13. Abijcere opera tenebrarum, & induere arma lucis.

4. Illam verò obedientiam Scriptura in iustificatis & renatis non tantùm consulit, nec ut rem indifferentem aut arbitrariam proponit, sed tradit necessariam esse propter voluntatem & mādatum Dei. Rom. 8. Debitores sumus, non ut secundum carnem viuamus. Rom. 13. Nemini quicquam debeatis, nisi ut inuicem diligatis. Luc. 17. Quae debuimus, fecimus. 1. Ioan. 4. Et nos debemus mutuò nos diligere. 1. Thess. 4. Haec est voluntas Dei, sanctificatio nostra. Rom. 12. Probetis quae sit voluntas Dei. Ioan. 14. Mandatum do vobis, ut diligatis vos inuicem. 1. Ioan. 4. Hoc mandatum habemus, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem.

5. Scriptura addit, non veram esse fidem, quae non est efficax per charitatem. 1. Ioan. 4. Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non facit, mendax est. 1. Tim. 5. Qui suorum curam non habet, fidem abnegauit, & infideli deterior est. Iacob. 2. Fides sine operibus, mortua est.

6. Violatoribus proponuntur comminationes poenarum corporalium, spiritualium & aeternarum. 1. Thessal. 4. Deus vltor est de his omnibus. Psalm. 89. Si mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum. Rom. 8. Si secundum carnem vixeritis, moriemini. Col. 3. Propter haec venit ira Dei super filios inobedientiae. 1. Tim. 1.

Repellẽtes bonam conscientiam, circa fidem naufragium fecerunt. 2. Petri 1. Cui hæc non adsunt, obliuionẽ cœpit purgationis peccatorum. Et qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt, &c.

Quia igitur & doctrina de necessitate bonorum operum, & seriæ exhortationes ad studium bonorum operum, sedulò apud nos traduntur, vrgentur & inculcantur, vnde quæso Pontificij sumunt occasionem, texendi virulentam illam calumniam, quasi prohibeamus, damnemus, aut certè arbitraria faciamus bona opera? illud verò Tridentini Patres Can. 20. non obscurè significant. Quia enim docemus, promissionem Euangelij de remissione peccatorum & vita æterna, non pendere ex conditione nostræ obseruationis mandatorum diuinorum, sed ex gratuita misericordia Dei, ꝓpter obedientiam & meritum Christi Mediatoris: fingunt Pontificij inde consequens esse, iustificatos nõ teneri ad obseruantiam mandatorum. Quasi verò Prophetæ & Apostoli prohibeant & damnent studium bonorum operum, quando (sicut demonstrauimus) docent ex gratuita misericordia, fide propter Christum Mediatorem, sine operibus homines iustificari. Neq; enim quia opera nostra ex articulo aut negocio & officio iustificationis excluduntur, propterea nullas planè habent causas, nullum vsum quare sint facienda. Pontificiorum verò imaginatio est: Si bona opera non ideò sunt facienda, vt illis promereamur reconciliationem cum Deo, adoptionẽ & vitam æternam, tunc potius omittenda esse. Ita verè sunt mercenarij, qui nihil liberaliter vt obedientes filij, prǽstare velint, sed vt mercenarij, seruiliter spe tantùm, & expectatione præmij operari volunt: nec verò ignorare debent, quid Augustinus de huiusmodi operatoribus, ex Scripturæ sententia pronunciet.

Quamuis igitur operibus non promereamur remissionem peccatorum, reconciliationem, adoptionem & vitam æternam, aliæ tamen multæ veræ & graues causæ sunt, ꝓpter quas iustificati & renati debitores sunt, vt non secundum carnem, sed secundũ spiritum viuant & ambulent. Est enim voluntas & mandatum Dei, vt liberati seruiamus ipsi in iustitia & sanctitate corã ipso, Luc. 1. sicut testimonia suprà annotauimus. Et illud debitum inchoandæ nouæ obediẽtiæ, nõ soluitur aut tollitur per gratuitam imputationem iustitiæ Christi: sed ex gratuita illa reconciliatione, accedunt multæ grauissimæ impulsiuę causę, præstandę nouæ obedientiæ, quarum primæ quædam respiciunt ipsum Deum, vt sunt testimonia Scripturæ de Deo Patre. 1. Petri 1. Si Deum inuocatis Patrem, sicut filij obedientiæ, sancti estote conuersantes in timore. 1. Io. 3. Sumus filij Dei, & qui hanc spem habent, in eo sanctificant se. 1. Ioan. 4. Si Deus dilexit nos & misit filium, debemus ergo & nos alterutrum diligere. Lucæ 1. Fecit redemptionem plebis suæ, vt liberati seruiamus ipsi. 1. Thes. 4. Non vocauit nos Deus ad mundiciem, sed ad sanctificationem.

De filio. Tit. 2. Dedit semetipsum pro nobis, vt redimeret nos ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum peculiarem, sectatorem bonorum operum. 1. Petri 2. Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, vt peccatis mortui, iustitiæ viueremus. 2. Cor. 5. Pro omnibus mortuus est Christus, vt qui viuunt, iam non sibi viuant, sed Christo. Ephes. 2. Creati in Christo Iesu ad bona opera. Rom. 6. Sepulti sumus vnà cum Christo per Baptismum in mortem, vt posthac non seruiamus peccato, sed in nouitate vitæ ambulemus.

De Spiritu sancto. Gal. 5. Si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus. Ephes. 4. Ne contristetis Spiritum sanctum. 1. Thes. 4. Qui hæc spernit, non hominem, sed Deum spernit, qui Spiritum sanctum dedit in nobis. Rom. 8. Qui Spiritu Dei ducuntur, hi sunt filij Dei. Ephes. 5. Sitis imitatores Dei. 1. Ioannis 2. Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Coloss. 3. Condonate vobis inuicem, sicut & Deus per Christum. 1. Petri 2. Reliquit nobis exemplum, vt insequeremini vestigia eius. Colos. 1. Ambulate dignè Deo. Phil. 1. Dignè Euangelio Christi ad laudem eius & gloriam Dei. 1. Petr. 4. Vt in omnibus glorificetur Deus. Tit. 2. Vt doctrinã Saluatoris ornẽt in omnibus. 1. Tim. 6. Ne nomẽ Dei & doctrina malè audiat.

2. Quædam causæ impulsiuæ, respiciunt ipsos renatos, vt quia sunt renati in Christo, ergo debent esse noua creatura. 2. Cor. 5. & Rom. 6. Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in eo? Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ. Ephe. 5. Vt filij lucis ambulate, nec commercium habeatis cum operibus tenebrarum. Ephes. 4. Dignè ambulate vocatione vestra. 1. Corin. 6. Hæc eratis quondam, sed sanctificati estis, &c. 1. Ioan. 3. Qui peccat, non vidit nec cognouit ipsum. Qui nõ diligit, manet in morte. In hoc manifesti sunt filij Dei & filij Diaboli. 1. Tim. 5. Qui suorum curam non habet, fidem abnegauit. 1. Tim. 1. Quidam repellentes bonam conscientiam, circa fidem naufragium fecerunt, &c.

3. Quædam causæ respiciunt proximum, vt nostris officijs subleuetur. Luc. 6. Ne cuiquã offendiculum præbeamus. 2. Corin. 6. Vt nostro exemplo alij ad pietatem inuitentur. 1. Pet. 3. vt benefaciendo os obturemus aduersarijs. 1. Pet. 2. & 3. Tit. 2.

Sed de causis finalibus bonorum operum, postea quædam repetanda erunt. Nunc breuiter tantùm Pontificiorum calumnia refutanda fuit, quasi nostra doctrina vel prohibeat bona opera, vel faciat illa arbitraria, vel certè in dubium reuocet, an facienda sint bona opera. Recitaui autem præcipua Scripturæ testimonia, vt ostenderem, nos exhortari renatos ad studium bonorum operum, ex illis ipsis fontibus & fundamentis, sicut in Scriptura traduntur, vtque monstrarem, multò rectius in nostris Ecclesijs tradi doctrinam de bonis operibus, quàm apud Pontificios, qui apud se solos gloriantur esse possessionem bonorum operum. Clarè enim ex verbo Dei docemus, non tantùm quòd facienda sint bona opera, sed explicãtur veræ causæ, propter quas facienda. Traditur etiam, qualia debeant esse opera renatorum, bona opera: vt discrimen sit inter virtutes philosophicas, inter opera Pharisaica, & inter renatorum nouam obedientiam, & quomodo in hac nostra infirmitate fieri possit à persona scilicet fide reconciliata, & à Spiritu sancto renata. Sed integra harum quęstionum explicatio, non est huius loci.

SECVNDA QVAESTIO.

Quæ sint bona opera, in quibus Deus vult renatos exercere obedientiam.

De hac quæstione Concilium Tridentinum capit. 10. inquit iustificatos per obseruationem mandatorum

datorum Dei & Ecclesię, in ipsa iustitia crescere, & magis iustificari. Et Can. 20. dicunt, iustificatum teneri ad obseruantiam mandatorū Dei & Ecclesiæ. Et moderatior quispiā per mandata Ecclesię forsan intelligeret, quæ Ecclesia per ministeriū verbi Dei ex Scriptura proponit & pręscribit, vt ita planè eadem sint mandata Dei, ratione autoritatis & Ecclesiæ, ratione ministerij. Sed Concilij interpres Andradius hanc mitigationem non admittit, disertè enim mandata Dei & mandata Ecclesiæ contra se distinguit. Et differentiā hanc constituit, quòd Dei mandata sint ab ipso Deo, in verbo ipsius tradita: Ecclesiæ verò mandata sint de iis rebus, quæ non habent in verbo Dei expressum mandatū aut testimoniū. Vt autem status quæstionis rectè constituatur, repeto quę suprà in loco de traditionibus dicta sunt, quādo disputatur de iis, quæ habent testimonū in verbo Dei, intelligenda esse non illa tantùm, quę totidem literis & syllabis in Scriptura extant, sed illa etiā, quę ex certa & manifesta Scripturæ sententia, bona consequentia deducuntur. Et si talia intelligerent mādata, nulla esset cōtrouersia: Sunt enim non minus diuina mandata, quàm quæ totidē literis & syllabis in Scriptura exprimuntur. Sed Andradius allegat illud Matt. 23. Super cathedram Mosis sedent Scribæ & Pharisæi, omnia quæcūq; dixerint vobis, seruate & facite. Et inde argumentatur: Si in veteri Testamento, non ea solùm obseruāda erant, quę Moses pręceperat, sed illa etiam, quæ ii imperassent, qui in Mosis locū successerant, vt Scribæ & Pharisæi: nō minor ergo obedientia & obseruantia debetur Prælatis Ecclesiæ, in nouo Testamento. Ex hac argumentatione Lector nō obscurè intelligit quorsum tradant decreta de mādatis Ecclesiæ, vtq; eò propius ad statū quæstionis accedamus, addenda est hæc declaratio. Sunt in Ecclesia ordinationes quædā de ritibus aut obseruationibus quibusdam externis, de quibus quæ sit Scripturæ sentētia, in loco de traditionib. explicauimus. Ritus enim qui sunt Scripturæ cōsentanei, quia hactenus habēt verbi Dei testimonium, rectè possunt retineri; qui verò cū Scriptura pugnāt, iusto iudicio & temeritate reiiciuntur & abolentur.

Sunt verò pręterea adiaphori quidam ritus, qui cum Scriptura quidē non pugnant, sed tamen non habent expressum in Scriptura mandatū aut testimonium: De illis simplex & plana est responsio: Si ordini, decoro & ædificationi seruiant, & ita proponuntur, vt non pugnent cum Christiana libertate, hoc est, vt non proponantur vel obseruentur cum opinione necessitatis, cultus & meriti, posse de illis Ecclesiā statuere, prout ędificationi pro temporis, morū & gentium varietate cōducere iudicabitur. Sunt plurib. explicata, suprà de traditionibus.

Quòd si hic esset quæstionis huius status, non magnopere contendendum esset.

Sed Andradius Concilij mentem ita explicat: Romanū Pontificem accepisse à Christo integrā, perfectam atque plenam potestatem regendi vniuersam Ecclesiam, ita vt leges ab illo latę, omnibus in rebus non aliter sint obseruandæ, quàm diuinę. Et addit: Sæpe euenire, vt maiore scelere inuoluatur, qui tales Ecclesiasticas, quàm qui diuinas leges perfregerit, si præsertim prælatorum despicientia feratur. Et huius exemplum cum Iesuitis hoc adducit, illos veluti ethnicos & publicanos habendos, qui Ecclesiæ præscriptione ab vtraq; Eucharistiæ specie sumenda non retardantur. Hæc omnia sunt Andradij verba, ex quibus Lector intelliget quale παράδοξον sit locus Pontificiorum, de mandatis Ecclesiæ. Tridentini verò patres, præter hæc addunt cap. 10. hominem iustificari obseruatione mandatorum Dei & Ecclesiæ.

Est igitur iuxta Andradij explicationem status controuersiæ in hac quæstione, 1. Leges à Romano Pontifice & Prælatis Ecclesiæ datas, licet non habeant mandatum aut testimonium verbi Dei, non aliter tamen omnibus in rebus obseruandas, quàm diuinas. 2. Sæpe maius esse scelus, huiusmodi traditiones, quàm diuinas leges perfringere. 3. Obligationem talium traditionum talem ac tantam esse, vt illi qui in sumenda vtraque Eucharistiæ specie, maiorem testamentariam filij Dei institutionem, quàm Prælatorum Ecclesiæ præscriptionē, sequi, habendi sunt veluti ethnici & publicani. 4. Obseruatione talium traditionum, homines coram Deo iustificari ad vitam æternam. Non fingo hæc, sed ipsa verba & Concilij, & Andradij, qui Tridentino Concilio scripsit, annotaui.

Quæ verò insolentior potest excogitari impudentia, quàm hominum traditiones pari, imò eodem gradu æquare mandatis diuinis? & quid dico æquare, imò præferre, & quidem ita præferre vt maius pronuncient esse scelus humanas traditiones, quàm diuinas leges perfringere, imò scelus esse anathemate dignum, si quis noluerit humanam prohibitionem præferre institutioni filij Dei, de vtraq; Eucharistiæ specie sumenda. Agedum purpurata bestia, homo peccati, & fili perditionis, imple mensuram eius quod scriptum est, 2. Thess. 2. vt ex coloribus pij te cognoscere possint. Extolle te super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Colloca te in templo Dei, tanquam Deum, ostenta & renuncia teipsum quòd sis Deus. Quin quòd res est, apertè dic, Isaiæ 14. In cœlum conscendam, iuxta astra Dei exaltabo soliū meum, & sedebo in monte testamenti, ascendā super altitudinē nubiū, similis ero altissimo. Faxit autem Deus, vt propediē sequatur alter ille versiculus: veruntamen ad infernū detraheris, in profundū lacus, Amen, amen. Olim Pelagius damnatus est, quòd iustificationem tribuebat obseruationi legis diuinæ. Nunc verò in Concilio Tridentino, non verentur pronunciare hominem gratis iustificatum, magis iustificari per obseruationem mandatorum Dei, & traditionū humanarum, ita vt meritum vitæ æternæ distribuatur inter obseruationem mandatorū Dei, & traditionum humanarum. Quomodo verò putas, Paulum ad hanc blasphemiam si audisset, exclamaturum fuisse? qui de operibus legis diuinę inquit: Si per legem iustitia, gratis ergo Christus mortuus est. Euacuati estis à Christo, à gratia excidistis qui in lege iustificamini.

Augustinus de suo tempore inquit Epistola 119. Hoc nimis doleo, quia multa quæ in diuinis libris saluberrimè præcepta sunt, minus curantur, & tàm multis præsumptionibus sic plena sunt omnia, vt grauius corripiatur, qui per octauas suas terram nudo pede tetigerit, quàm qui mentem violentia sepelierit. Et addit: Vt tolerabilior sit conditio Iudæorum: qui etiamsi tempus libertatis non agnouerunt, legalibus tamen sarcinis, non humanis præsumptionibus subiiciebantur. Quid verò existimas optimum illum virum dicturum, si legisset illa blasphemiarum monstra, quæ in Concilio decernere non verentur de humanis

tradi-

traditionibus æquandis, imò præferendis mandatis diuinis, & de iustificatione hominis, per obseruationem traditionum humanarum? & debebat quidem in hominibus in Ecclesia, ea esse lux, & is zelus, vt ne ad auditum quidem admitterentur talia portétiloquia, sicut Irenæus loquitur. Sed quia postrema iam sunt tempora, in quibus iuxta Christi & Apostolorum vaticinia regnat efficacia erroris; talia impunè nô tantùm scribuntur, sed in Tridentina Synodo, tanquam Spiritus sancti oracula promulgantur. Breuiter autem recitabimus firma, perspicua & immota Scripturæ testimonia, ea esse opera, in quibus Deus vult renatos exercere obedientiam, quæ ipse in verbo suo præscripsit & mandauit. Res enim si iuxta Scripturæ testimonia iudicetur, manifestissima est. Nam & affirmatiuè & negatiuè Deus sententiam suam de hac quæstione in Scriptura patefecit, propterea quòd omnibus temporibus fuerunt, qui pietatis specie, & prætextu bonæ intentionis, à norma bonorum operum in verbo Dei nobis proposita discesserunt, & sectari vel plura, vel præstantiora opera, quàm quæ Deus ipse nobis præscripsit. Est enim Pharisaica quædā animi humani superbia, quæ non libenter patitur ad præscriptum verbi diuini se astringi & alligari, sed electitios cultus, vel à se, vel ab aliis excogitatos, iudicat esse præstantiores. Hinc luci, hinc excelsa, & multi tales cultus, apud populum veteris Testamenti, qui diuinitùs non erant mandati, in quib. prætextus bonæ intentionis ita regnauit, vt lapidaret & occideret Prophetas, reprehendentes tales electitios cultus. Verè autem sunt sarcasmi Diaboli, acerbè illudentis miserrimæ infirmitati corruptæ nostræ naturæ.

Quia enim propter carnem in hac vita adhærentem, ne renati quidem legi Dei perfecta obedientia satisfacere possunt, instillat Diabolus tales opiniones, naturam humanam plura & præstantiora posse supererogare, quàm quæ Deus præcepit. Et fit, ac si seruus, neglectis & posthabitis Domini mādatis, occupetur aliis laboribus ex suo arbitrio delectis & susceptis. Ita autē loquitur Deus in Scriptura, Deu. 12. Nō faciat vnusquisq; quod in oculis suis rectum videtur, sed quicquid ego præcipio, hoc obseruabitis, vt faciatis Domino, nec addas ad illud quicquā, nec minuas quicquam ab eo.

Numeri 15. Non sequantur cogitationes suas, & oculos post quos fornicantur, sed memores præceptorum Dei, faciant ea, eruntq; sancti Deo suo.

Ezechielis 20. In præceptis patrum vestrorum nolite incedere. Ego Dominus Deus vester, in præceptis meis ambulate. Obseruetur addita ratio, quare non in patrum, sed in Dei præceptis ambulandū sit: quia inquit, Ego sum Dominus Deus tuus. Hac enim præfatione in Decalogo vendicat sibi præcipiendi autoritatē, & nos ad verbi sui obedientiā alligat. In eius autem præceptis ambulare debemus, qui est Dominus Deus noster. Hunc titulum, qui vel verbis, vel facto, tribuit Rom. Pontifici, & Prælatis Ecclesiæ, manifestè blasphemus est.

Deuter. 5. Facite quod præcepit Dominus Deus vester, non declinabitis, neq; ad dextram, neq; ad sinistram, sed per viam quam præcepit Dominus Deus vester, ambulabitis.

Iesa. 1. Quis requisiuit hæc de manibus vestris? Matth. 15. ex 29. Esaiæ: Frustrà colunt me mandatis, quæ ab hominibus docentur. Colos. 2. expressè damnātur ἐθελοθρησκεία, cultus electitij. Eph. 2. dicit Paulus, Deum præparasse opera, in quibus ambulent, qui in Christo Iesu ad bona opera creati sunt.

Et Rom. 12. traditurus doctrinā de bonis operibus inquit: Vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, placens & perfecta. Voluntas autem Dei, ex verbis ipsius æstimanda & discenda est. Ita Rom. 13. ostensurus quomodo & vnde voluntas illa Dei sit probanda, nominat legem, & ad verbū recitat præcepta Decalogi. Ita Gal. 5. charitatē quæ radix & summa est bonorū operum, dicit nihil aliud esse quàm plenitudinem legis, & summam mandati, 1. Tim. 1. 2. Tim. 3. Omnis scriptura Dei vtilis est, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonū instructus.

Verbum igitur suum Deus proponit normam bonorum operum: & quidem ita, vt cultus electitios, & mandata quæ ab hominibus opinione cultus docentur, reiiciat. Et affirmat, verbum suum normam esse perfectissimam, inquit enim; Nec addas quicquam, nec minuas, Deut. 12. Nec declines vel ad dextram, vel ad sinistram, Deut. 5. Iosu. 1. Iniuria igitur fit normæ diuinæ bonorum operū, quam ipse pronunciat esse perfectissimam, quando ei aliquid ab hominibus superadditur. Et norma bonorum operū, præter cæteras causas etiam ideò ex verbo Dei proponi debet in Ecclesia, vt de imperfectione nostra nos admoneat, in ipso exercitio & cursu bonorum operum. In humanis enim traditionibus, & in electitiis cultibus, mens humana facilè potest persuasionem perfectionis, imò supererogationis sibi fingere, quæ pernicies est doctrinæ iustificationis.

Hæc Scripturæ testimonia manifestè docent, quæ sit Dei sententia de proposita quæstione: Lectorē autem oro, vt ea, quæ Prophetæ contra cultus electionis; & quæ Christus contra traditiones seniorum disputant, cōferat ad Andradij axiomata suprà recitatá, quæ ex Tridentino durante concilio in orbem Christianū sparsit; & videbit, qualis spiritus præsederit in Tridentino concilio.

Propter cauillationes verò hoc addam, non intelligendas esse captiosè breuissimas illas lineas, quæ in Decalogo signatæ sunt, sed sicut norma illa bonorū operum à Prophetis, Christo & Apostolis in Scriptura tradita & explicata est. Et simul intelligimus, quæ in diuina illa norma comprehendantur & contineantur, vt cùm Paulus gratis prædicet Corinthiis, ne offendiculum det Euangelio, 1. Cor. 9. &c.

Audiamus iam porrò, quæ argumenta contra hæc Scripturæ testimonia, Andradius mandatis Prælatorum Ecclesiæ, eo sicut dictum est modo, patrocinaturus opponat.

1. Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit, Lucæ 10. Mandatum ergo Christi est, vt Prælatos Ecclesiæ non secus ac seipsum audiamus, illis omnibus in rebus obtemperemus, eorum præcepta non aliter obseruemus quàm diuina, & existimemus, magis esse diuina illa quàm humana. Hæc Andradius. Respondeo: Dulcissimam doctrinam & consolationem continet hæc Christi sententia, quòd ministri verbi, quando ea quæ docent, ex verbo Dei probant, non secus audiendi sunt, ac si vox diuina cœlitus nobis insonaret. Deus enim ministerio adest, & per illud medium nobiscum loquitur, & efficax est, sicut Baptista inquit: Ego sum vox clamantis. Deus enim est, qui per Baptistam clamat. 2. Corinthiorum 13. Paulus inquit: An experimentum quæritis eius, qui

in

in me loquitur Christus: Ita 2.Cor.5. inquit: Deus exhortatur per nos. Quomodo vero? quia verbũ reconciliationis posuit in nobis. Sicut Isa.59. Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, &c. Hæc doctrina conciliat ministerio verã reuerentiam, & flectit animos ad obedientiã, iuxta dictum Heb.13. Obedite præpositis vestris. Vt quãdo ministri afferunt & proponunt verbum Dei, auditores accipiunt illud, nõ vt verbum hominum, sed sicut vere est verbum Dei, sicut Paulus inquit 1. Thessal.2. Et dulcissima est consolatio, quod vere possumus statuere, quando ex ore ministri verbũ Dei audimus, ipsum filium Dei nobis adesse, nobis loqui, & per illud verbum efficacem esse. Inde enim pendet quod Christus pronunciat: Quorum remiseritis peccata, remissa erunt: quicquid solueritis in terra, solutum erit in cœlo. Sed hæc dignitas, reuerentia, obedientia & efficacia ministerij, inde pendet, vt verbum Dei afferat & proponat.

Hoc vero Andradius non vult, sed concedit, Christum prælatis Ecclesiæ dedisse potestatẽ, non limitatam, sed quasi infinitã, vt quæcunq; proponant, statuant & præcipiant, siue habeant mandatum & testimonium verbi Dei in Scriptura, siue non habeant, Ecclesia nihilominus alligata sit ad obedientiã, vt omnibus in rebus Prælatis suis obtemperet, & illorũ præcepta non aliter obseruet quam diuina, ita vt nulla ratione de illorũ præceptis disceptandum sit, an scilicet verbo Dei sint cõsentanea. Et ex Hieronymo huc accommodat dictum illud: Audi Israel & tace. Sed hęc nullo modo est verborum Christi sententia. Cum enim ad ministerium emitteret Apostolos, Matth. 10. & 17. Luc.10. addit quidem ipsorum ministerio hoc priuilegium: Qui vos audit, me audit. Num vero hanc habet sententiã: Quicquid hominibus tradideritis, etiamsi eius rei nullum à me habeatis mandatũ vel verbi mei testimonium, nihilominus pari reuerentia & pietatis affectu obseruandum erit, ac si esset diuinum mandatum? Nullo vero modo: sed certa mandata ministerio Apostolorum & septuaginta, Matth. 10. Luc.10. præscribit, quibus tanquã certis limitibus, & quasi cancellis ministeriũ ipsorum includit & circumscribit. Et de illa administratione ministerij, certis mandatis Christi circũscripta dicit: Qui vos audit, me audit. Ita Matt.28. dicit: Vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi, sed addit: Docete eos seruare quæcunq; præcepi vobis, & tunc recte dicitur: Qui vos audit, me audit. Ioa.20. Christus dicit: Sicut me misit pater, ita ego mitto vos. De sua vero missione dicit Io.14. Sicut mandatum mihi dedit pater, sic facio. Qui vero ab ipsis Apostolis egressi sunt, quando non afferunt doctrinam Apostolicam: num in omnibus reb. ipsis obtemperandũ est, nũ præcepta ipsorũ non aliter ac diuina obseruanda sunt? nullo vero modo, inquit Io. sed nolite eos in domũ recipere, nec aue eis dixeritis. Itẽ, Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, nũ ex Deo sint. Multi enĩ Pseudoprophetæ exierũt in mundũ. Ita Paulus ipsos Apostolos docet alligatos esse ad certã vocẽ doctrinæ, à Christo traditæ & acceptæ, ita vt anathema dicat, si vel Angelus è cœlo præter illud annũciet. Gal.1. Falsum igitur est quod Andradius dicit, Ecclesiam diuinã habere autoritatẽ in ferendis legib. quæ nullum habeant vel mandatum, vel testimonium in Scriptura. Si enim habent verbi Dei testimonium, tunc diuinas esse, nullum est dubiũ.

2. Texit argumentum ex loco Acto.15. Christus non instituerat vt conuersi ex Gentibus abstinerent sanguine, suffocatis, &c. imo ex Paulo discimus, abrogatos tunc & antiquatos fuisse omnes veteris legis ritus. Et tamen Apostoli de illis legem imponunt Gentibus, & confidenter asseuerant, non sibi modo, sed Spiritui sancto etiam ita visum fuisse. Ergo Ecclesia diuinam habet autoritatem ferendi leges, etiam de illis, quæ à Christo, vel non sunt tradita, vel etiam ab ipso abrogata.

Forte mehercule argumentum, quod Prælatis Ecclesiæ tribuere potest infinitam licentiam, non tantum quiduis sine verbo Dei instituendi, sed & ea quæ Christus prohibuit permittendi, vel quæ ipse instituit prohibẽdi. Vbi igitur manet iste titulus, Ego Dominus Deus vester, in præceptis meis ambulate: Num gloriã illam alteri nunc dedit? Nũ inter 15. annos obliti fuerãt eius mandati. Matt. 28. Docentes eos seruare quæcunq; ego mandaui vobis, & quod Actor. primo in vltimo colloquio cõstituuntur doctrinæ Christi testes, non nouæ doctrinæ legislatores. Et si quis Apostolis in carne viuentibus hoc tribuere voluisset, quod haberent diuinam autoritatem ferẽdi leges, de quibus nullum haberẽt vel mandatum, vel testimonium verbi diuini: imo quod possent ea, quæ Christus abrogaret restituere, vel quæ instituerat abrogare: sine dubio sonora voce & scissis vestibus ostendissent, se illud nec agnoscere, nec probare.

Illa enim adulatoria prædicatio vere esset accusatio παραπρεσβείας, quod legationẽ suã 2. Cor.5. nõ fideliter obtinerent, sed excederent fines mãdati; quod de iure etiam communi infamiæ genus est.

Ad ipsum vero argumentum hoc respondeo: propter illã etiam causam Apostoli dicunt, Visum est Spiritui sancto, & nobis, ne putarentur, pro imperio, sine mandato & testimonio diuino, tale decretũ facere. Vnde vero certi fuerint Spiritui sancto ita videri, ex oratione Petri & Iacobi manifestũ est, vbi certe vocatio gentium, & articulus gratuitæ iustificationis, quod onus legis non sit imponendum conscientiis: & ex Scriptura, & miraculis Spiritus sancti probantur. Et hæc sunt præcipua capita decreti Apostolici. De reliquis vero quatuor capitibus, vt de idolothytis, sanguine, suffocato, & fornicatione, plana etiam est responsio. Fornicatio enim quæ inter gentes pro re indifferente habebatur, certe voce diuina prohibetur, & quibus argumentis Apostoli eam gentibus conuersis prohibuerint, manifestũ est. 1. Cor.6. vbi certe non dicit, se pro arbitratu suo eam prohibere, sed grauissimis vtitur argumentis. De reliquis tribus, obscurior videtur ratio, sed fundamenta sunt manifesta. Ritus enim illi legales erant antiquati, non quod simpliciter interdicta & prohibita esset eorum obseruatio: sed quod illorũ obseruatio iam non erat amplius eo modo necessaria, sicut sub lege fuerat, sed libera erat facta. Illa vero libertate in rebus mediis seu adiaphoris, verbum Dei docet non esse vtendũ; Si charitas mõstret, infirmos in fide offendi: & si libertas illa non vsurpata, possit sine fidei detrimento, infirmos inuitare ad fidem. Quia igitur talis tunc erat ratio eorum, qui inter Iudæos infirmi erant: Apostoli ex illo verbi Dei fundamento, decretum hoc fecerunt, vt qui ex Gentibus conuersi erant, libertate sua, in illis ritibus, qui iam facti erant adiaphori, ad tempus non vterentur, ne offenderent infirmiores inter Iudæos,

sed

sed vt ita per charitatem eos ad fidem Christi inuitarent.

Non igitur sine fundamento & testimonio verbi Dei, Apostoli ex plenaria potestate decretum istud fecerunt: nec per illud quod Christus prohibuit, ipsi lata lege gentibus imposuerunt: sed ex regula verbi Dei, de vsu libertatis in ritibus adiaphoris, decretum illud sumpserunt. Quod verò capita illa vocant necessaria, non hunc habet sensum, quasi ea, quæ Christus libera reddidit, Apostoli eo modo necessaria faciant Gentibus, sicut sub lege fuerant. Hoc enim Paulus acriter reprehendit, Gal. 2. & Col. 2. Sed quia tunc charitas exigebat, vt illa sua libertate, qui ex Gentibus conuersi erant, propter proximi ædificationem inter Iudæos non vterentur, sed sibi ea abstinerent: hactenus & hoc modo Apostoli dicunt ea, quæ per se libera sunt, necessaria fieri, non per se, non generaliter, nec semper, sed ratione ædificationis infirmiorum. Nam 1. Corinth. cap. 10. Paulus dicit: Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. In Epistola verò ad Galatas, & ad Coloss. erga eos, qui non infirmi, sed præfracti sunt, & vrgent opinionem legalis necessitatis illorum rituum ad salutē, Paulus docet non cedendum, sed necessariò vsurpandam libertatem. Diuersitas verò non pendet ex plenitudine quadam potestatis, vt sine fundamento & testimoniis verbi Dei, pro arbitratu quidvis possint, modò constituere, modò abrogare, sed habet certa fundamenta, & firma testimonia in verbo Dei. Talem verò potestatem & autoritatem ministerij, libenter agnoscimus & prædicamus.

Spiritus sanctus igitur, qui adest ministerio in Ecclesia, non præbet infinitam licentiam quidvis statuendi, sed gubernat Ecclesiam, iuxta verbum patefactum. Nam & Apostolis Christus dicit, Iohannis 14. Spiritus sanctus suggeret vobis omnia quæcunq; dixi vobis. Non enim inquit (sicut Pontificij textum deprauarunt) Quæcunq; dixero vobis. Et tamen differentia est. Apostoli enim habent diuina testimonia miraculorum, & Spiritus sancti, quòd non errent in doctrina. Talia verò testimonia, reliqui Prælati Ecclesiæ non habent, sed alligati sunt ad vocem doctrinæ cœlestis, sonantis in Scriptura, sed talem subiectionem ægerrimè ferunt Prælati Pontificij, tam procul scilicet absunt à politica etiam modestia, quæ in laudatissima illa sententia celebratur. Digna est vox maiestate Imperatoris, legibus subiectum se principem fateri.

3. Ad obiectionem illam verissimam: Omnia quę à ministris Ecclesiæ proponuntur, sacrarum literarum trutina examinãda esse. Audi quæso, quid Andradius in Tridentino Concilio didicerit respondere: Christi, inquit, verba sunt: Super cathedram Mosis sederunt Scribę & Pharisæi, omnia quæcūq; dixerint vobis, seruate & facite. Hęc verò verba ita interpretatur: Non ea solùm obseruanda esse decernit Christus, quæ Moses præceperat, sed illa etiam quæ ij imperassent, qui in Mosis locum successerant Scribæ scilicet & Pharisęi. Et inde à minori ad maius argumentatur, de obseruantia Prælatorū Ecclesiæ in nouo Testamento. Hoc argumentum non ideò recito, quasi requirat operosam aliquam explicationē: sed vt Lector videat, qualem dominatū quærant Pontificij in Ecclesia, & quàm religiosi sint tractatores, & interpretes Scripturæ. Vt enim de veterum explicationibus non dicam; qui interpretantur scribas tunc sedere super Mosis cathedrā, quando non suas traditiones, sed doctrinā à Deo per Moysen traditam proponunt; & tunc, propter personarum vitia, ministerium verbi non esse contemnendum, vel abiiciendum, certè ipsa textus euidentia, impudentam & parasiticam Andradij interpretationem refutat. In illo ipso enim capite Christus dicit: Væ vobis Scribæ & Pharisæi, qui clauditis regnum cœlorū ante homines. Væ vobis duces cæci, qui dicitis, &c. Lu. 11. Væ vobis Legisperiti, quia tulistis clauem scientię, ipsi non introistis, & eos qui introibant prohibuistis. Mat. 16. Videte & cauete à fermento Pharisæorum & Sadducæorum. Quod Euangelista postea expresse interpretatur de doctrina Pharisæorum & Sadducæorum, Matth. 15. vbi de traditionibus Pharisæorum quæstio proposita erat, Christus disertè dicit: Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum, cæcus verò si cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. Et quid multis? manifestissimū enim est, in tota Euāgelica historia, Christo certamen esse cum Pharisæis, propterea quòd sine verbo Dei extra & præter verbum Dei, hominū conscientias traditionibus seniorum onerabant. Et ab illis Christus homines reuocat ad verbū Dei: Frustrà enim, inquit, colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Et hæc cùm sint euidentissima, cogitet Lector, quale sit Concilium, in quo Andradius non veretur ad stabiliendā Romanorum Pontificum tyrannidem, tàm impudenter falsam fingere interpretationem verborū Christi, Mat. 23. quæ vno calculo Pharisæos potest absoluere, Christū verò & omnes Apostolos damnare. Vt quid enim, si vera est Andradij interpretatio, omnia Pontificū dicta & mādata ad trutinā verbi Dei examinabāt, & nō potius simpliciter quę ab ordinariis imperabantur, obseruabāt? Dignum certè est hoc emblema, Pōtificia Synodo.

4. Verbum Dei nihil statuit de ieiunio Sabbati. Ignatius verò scribit, Apostolos fecisse decretum, eos esse interfectores Christi, qui Sabbato ieiunauerint. Habent ergo Prælati Ecclesiæ, diuinam autoritatem in ferendis legibus, quæ nullum habent vel mandatum, vel testimonium in verbo Dei. Respondeo: Hoc ipsum argumentum ostendit, qualia sint fundamenta decretorum Pontificiorum. Supra enim in loco de traditionibus, clarè ostendimus, suppositițium esse, quod ex Ignatio citatur, & falsò hoc decretū, cum tali quidem appendice, Apostolis tribui. Augustin. enim Epist. 86. ex professo disputat, Sabbato ieiunare vel non ieiunare, non esse traditionem Apostolicam, sicut tunc etiam à quibusdam cęperat disputari. Et Socrates lib. 5. ca. 22. in genere ostendit, Apostolos nullas leges de ieiunio condidisse. Suppositițium igitur & falsum est fundamentum illud. Hoc quidem fieri potest, quòd in gratiam infirmiorū, qui ex Iudæis vel conuersi vel conuertendi erant, tale quid constitutum, & seruatum fuerit ex regula charitatis in Christiana libertate, sicut dictū est de decreto Apostolorum, Act. 15. Paulus verò accuratè discernit ea, de quibus expressum Dei mandatum habēt, & de quibus ipse Apostolico spiritu consulit. Illis enim hoc addit: Nō vt laqueū vobis iniiciā, 1. Cor. 7. Nō igitur Apostolici spiritus est appēdix illa, eos esse interfectores Christi, qui Sabbato ieiunent.

5. In antiquissimis & probatissimis Conciliis, multæ factæ sunt constitutiones, quæ à piis Imperatoribus, & à reliqua Ecclesia, religiosè obseruatæ

tæ fuerunt. Habet ergo Ecclesia diuinam autoritatem in ferendis legibus, &c. Respondeo: Qua moderatione, & quo fine in rebus adiaphoris Ecclesia ad ædificationem possit aliquid statuere, supra explicatum est. Et hac ratione, hoc fine vtiles & pias ordinationes non damnamus, modo non fiant laquei conscientiarum, & in Christianam libertatem impingant. Nullo modo vero quod Andradius contendit, concedimus, inde stabiliri tyrannidem Romani Pontificis, quæuis impia decreta, superstitiosas opiniones & laqueos conscientiarum. In illa enim libertate standum est, qua nos filius Dei liberauit, ne iugo seruitutis subiiciamur, Galat. 5. Col. 2. Hæc sunt Andradij argumenta. Reliqua vero de operibus indebitis & supererogationis, pertinent ad locum de pœnitentia.

TERTIA QVÆSTIO.

AN BONA OPERA RENATORVM in hac vita ita sint perfecta, vt legi diuinæ plene, cumulate & perfecte satisfaciant.

Vera explicatio huius quæstionis, omnib. temporibus, variis corruptelis, turbata & deprauata fuit, propterea quia non sola scripturæ testimonia, sed rationis etiam iudicium adhibetur in consiliũ. Eius vero axioma est, sicut Plutarchus in Solone inquit: Δεῖ κατὰ τὸ δυνατὸν τίθεσθαι τοὺς νόμους. Lex debet habere hanc conditionem, quod sit possibilis illis, quibus proponitur. Hæret præterea in tristissima miseræ naturæ deprauatione, Pharisaica præsumptio perfectionis, imo supererogationis. Inde in ipsa promulgatione legis populus dixit, cuncta quę locutus est Dominus faciemus. Exodi 19. Deut. 5. Deus vero vt persuasionem illam retunderet, specie tam terribili legem promulgauit, vt territi dicerent: Non audiamus vltra vocem Domini, ne moriamur. Cumq; peterent vt Moses esset Mediator, ipse vero diceret: Exterritus sum, & tremebundus, Heb. 12. Deus repetiuit promissionem de Messia, & de doctrina Euangelij, Deut. 18. Actor. 3. Et Deut. 5. inquit: Bene locuti sunt. Sed quis det talem eos habere mentem, vt custodiant vniuersa mandata mea, omni tempore? Cum Pharisæis etiam Christo multum fuit negocii, de illa persuasione perfectionis, Matth. 19. Lucæ 10. Omnia hæc seruaui à iuuentute mea, quid adhuc mihi deest? Et Lucæ 18. Pharisæus coram Deo gloriatur, se vltra mandata Dei, multa etiam supererogasse. Et nostro tempore vna ex præcipuis controuersiis est, quæ magna contentione à Pontificiis disputatur, perfectam impletionem legis adeò esse & possibilem & facilem, quod renati in hac vita sua obedientia non tantum plenè & perfectè legi diuinæ satisfacere possint, sed quod vltra legem Dei, multa etiam opera indebita possint supererogare.

Supererogatio operũ indebitorum.

Valde magni autem momenti est hæc controuersia. Primo enim non recte tradi, intelligi aut vsurpari potest doctrina scripturæ, de agnitione & cõfessione peccatorum, quæ etiam in sanctis in hac vita hærent & maneant, nisi recte explicata hac quęstione. Secundo, Puritas articuli iustificationis non potest retineri, nisi ex scripturæ sententia hæc quęstio recte explicetur: vt scilicet monstretur, vbi renati quærere debeant perfectam impletionem legis, quam coram iudicio Dei opponere possint accusationi legis & iræ Dei aduersus peccata, vt iusti pronuncientur ad salutem & vitam æternam. Habent quidem renati per spiritum renouationis inchoatam obedientiã legis: sed quia minimus apex in lege diuina non potest cadere quin perfecte impleatur, tenaci inchoata illa sua obedientia, quæ nõ est perfecta, non possunt in iudicio Dei consistere, vt propter illam iustificentur ad salutem & vitam æternam. Christum igitur fide apprehendunt, qui est impletio legis ad iustitiam omni credenti, Ro. 10. Persuasio vero, quæ renatorum bonis operibus in hac vita tribuit perfectionem, facit Christũ post primam reconciliationem ociosum, vt nõ amplius sit nostra iustitia, Ierem. 15. sed iustificationẽ transfert à Christo ad nostra opera. Tertio, ipsa doctrina de bonis operibus, non potest recte tradi sine vera quæstionis huius explicatione. Neq; enim vera & necessaria animi humilitas, in ipso exercitio & cursu bonorum operum, præstari potest, sed Pharisaica gloriatio, quam Paulus Rom. 3. 1. Cor. 1. exclusam esse vult, sequetur, si doceatur renatos suis operib. in hac vita perfecte satisfacere legi diuinæ. Ostẽdit etiam quæstionis huius explicatio, cum Scriptura manifeste affirmet, credentiũ bona opera Deo placere, quomodo & quare placeant, scilicet non ideò quod legi perfecte in hac vita satisfaciant, sed quia omnia mandata tũc facta deputãtur: quando quicquid non fit, propter Christum ignoscitur, sicut August. loquitur lib. 1. Retractatio. cap. 19. Et Pontificij nõ sine causa, tanta contentione de hac quæstione dimicant. Vident enim præcipuos regni sui neruos in ea consistere, renatos scilicet bona sua opera posse & debere opponere iudicio & iræ Dei, vt propter illa digni iudicentur vita æterna, imo multa ipsos posse supererogare, quæ per nundinationem Pontificiam aliis possint accommodari.

Effectus persuasionis de perfectione bonorum operum.

Remouendæ autẽ sunt calumniæ, vt status quæstionis recte constituatur. Non enim docemus, impletionem legis ita esse impossibilem, vt qui per spiritum renouationis renati sunt, nec possint nec debeant in hac vita inchoare obedientiã legis. Neq; hoc etiam principaliter contra Pontificios disputamus, quod homines nõ renati naturalibus liberi arbitrij viribus, non possint legi Dei perfecte satisfacere. Dicimus enim, licet externam disciplinam aliquo modo præstare possint homines etiam non renati, verum tamen hoc est, spiritualem legis obedientiam ne inchoari quidem posse sine Spiritu sancto. De renatorum igitur bonis operibus, qualia in hac vita sunt, quæstio est, an scilicet perfecta impletione legi diuinæ plene & cumulatè ita satisfaciant, vt lex diuina nihil habeat, quod in illis bonis renatorum operibus in hac vita accusare & damnare possit, si Deus in iudicium cum ipsis, sine venia & remissione intrare vellet.

Quibus vero, & quam insidiosis technis fabricatum sit 11. capitulum Tridentini Concilij, lectori paucis monstrandum est. Studiosè enim vitarunt vocabulum perfectionis. Non expresse dicũt, quod tamen sentiunt & volunt, perfectam impletionem legis diuinæ, operibus renatorum in hac vita possibilem & facilem esse, sed in genere dicunt, obseruationem mandatorũ Dei, homini iustificato, iuuante Deo non esse impossibilem. Quod si de obseruatione mandatorũ Dei, quæ in renatis per Spiritum renouationis in hac vita inchoatur, quæ etiam subinde crescere debet, intelligerent: nulla esset con-

Insidiæ [illegible]

trouersia. Ideo enim spiritu renouantur iustificati, vt possint incboare nouam obedientiam inata mãdata Dei. Ita etiam allegant Scripturæ sententias, quæ monent iustificatos debere inchoare nouam obedientiam, & quæ docent renatos habere talem incboatam obedientiam. Sed hæc nullam plane apud nos babẽt controuersiam, sicut in prima quæstione ostendimus. Sine distinctione etiam loquũtur de bonis iustificatorum operibus, qualia sint in se, quando ad normam legis diuinæ exiguntur: & quo loco apud Deum reputentur, quando propter Cbristum næui & defectus non imputantur. Quid vero sub illis indistinctis generalitatibus quærant, in fine non obscure indicant: iustificatorum scilicet bona opera in hac vita tàm esse perfecta, vt nihil illis adhæreat quod venia opus habeat. Illud vero non statim in principio 11. capituli proponunt, sed ludunt generalibus sententiis & argumentis, vt ita imperito & incauto Lectori fucum faciant: vt priusquam animaduertat, irretitus teneatur.

Impossibilitas. Eodem artificio ludunt vocabulo impossibilitatis. Meminerunt enim Pelagianos olim Augustino negocium fecisse illa cauillatione: quod secundum absolutam Dei potentiam, non sit impossibile, vt per gratiam Dei renatus aliquis in hac vita sit sine peccato. *Augustinus.* Augustinus vero de peccatorum meritis lib. 2. ca. 6. respondet: aliam esse quæstionem vtrum esse possit, & aliam vtrum sit. Et addit ca. 7. Si quæratur, vtrũ in hac vita aliquis sit sine peccato, esse nõ credo: magis enim credo Scripturæ, vbi sanctorum vox est: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis nõ est. Inde igitur Augustinus dicit ibidem ca. 6. & de natura & gratia cap 43. Deum non præcepisse homini impossibilia. Illud vero dupliciter exponit, primò ad Bonifacium lib. 3. ca. 7. Gratia Dei tribuit in hac vita studium præcepta seruandi, & eadem, si quid etiam in illis præceptis minus seruatur, ignoscit. Et primo Retractat. ca. 19. Omnia mandata Dei facta deputantur, quando quicquid non fit, ignoscitur. Secundò, in libro de perfectione iustitiæ, dicit non versari in quæstione, an possit homo omni prorsus culpa vacare: sed quando atque per quem: hoc est, neque in hac vita, neque naturæ, sed solius diuinæ gratiæ viribus. Ad Valerium lib. 1. ca. 29. Ad hoc lex dicit, Non concupisces: vt medicinam gratiæ quæreremus, & in eo præcepto sciremus, & quo debeamus in hac mortalitate proficiendo conari, & qua possit à nobis in illa immortalitate beatissima perueniri. Nisi enim esset quandoq; perficiendum, nunquam iubendum fuisset.

Et propter illas quidem Pelagianorum cauillationes, Augustinus à vocabulo impossibilitatis abstinuit. Postea vero in libello suppositio sub Hieronymi titulo anathema adiectum est: & illud citatur à Tridentinis. Scriptura vero de obseruatione legis non veretur dicere esse iugum, quod nec Apostoli, nec credentes in primitiua Ecclesia, nec Patres ferre potuerint, Acto. 15. quod de iustificatis certe, & renatis dicitur. *Bernhardus.* Et pulcherrima est Bernhardi sententia, Sermone 50. in Cantica: Si placet tibi, de affectuali charitate datum fuisse mandatũ, non inde contendo: dummodo acquiescas & tu mihi, quod minime in vita ista, ab aliquo hominũ possit vel potuerit adimpleri. Quis enim sibi arrogare id audeat, quod se Paulus ipse fatetur non comprehẽdisse? Nec latuit Præceptorem, præcepti pondus hominum excedere vires: sed iudicauit vtile: ex hoc ipso suæ illos insufficientiæ admonere & vt scirent sanè, ad quem iustitiæ finem niti pro viribus oporteret. Ergo mandando impossibilia, non præuaricatores homines fecit, sed humiles: vt omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo. Accipientes quippe mandatum, & sentientes defectum, clamabimus in cœlum, & miserebitur nostri Deus: & sciamus in illa die, quia non ex operibus quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit.

Ex hac commemoratione intelligit Lector, quo consilio Tridentini de vocabulis possibilitatis & impossibilitatis litem moueant: vt scilicet ita homines à vero statu quæstionis abducant. Seposita igitur lite de vocabulis, de rebus ipsis constituatur quæstio: an scilicet renatorum bona opera in hac vita, perfecta impletione legi diuinæ satisfaciant: sicut suprà statum quæstionis constituimus. *Renatorum opera vtrum perfecta.*

Facilior autem & planior erit explicatio. Andradius enim quatuor axiomata, quæ in hac quæstione sunt fundamenta firmissima, concedit & approbat.

Primo, Nouitatem seu sanitatem, quæ in renatis per Spiritum sanctum, inchoata est in hac vita, non esse perfectam & absolutã. Est enim & manet in renatis in hac vita, nouus & vetus homo, caro & spiritus: lex mentis, & lex peccati. Et interior homo de die in diem renouatur: sicut Augustinus multis probat, lib. 2. de peccatorum meritis. Et tractatu in Iohan. 41. Lex vero est spiritualis. Rom. 7. Quamdiu igitur caro repugnat spiritui, lex non potest perfecte impleri. Ita Augustinus integram sanitatem, & perfectam charitatẽ, quæ sit impletio legis, mutuo se consequi docet, libro de perfectione iustitiæ.

Secundò, Præceptum charitatis de diligendo Deo ex toto corde, tota anima, tota mente, & omnibus viribus. Item vltimum præceptum, Non concupisces: in hac vita non posse à quoquam perfecte impleri, quamdiu aliquid est carnalis concupiscentię, quod vel continendo frenetur, & quàm diu corruptibile istud incorruptionem non induerit: sicut Augustinus ex Scripturæ fundamentis, multis in locis præclare demonstrat, lib. de perfectione iustitiæ, de spiritu & litera ca. 36. ad Bonifacium lib. 3. ca. 7. Ad Asellicum epist. 200. *Augustinus.*

Tertio, Propter carnem, in qua non habitat bonum, sed malũ: quod volẽti bonum facere, adiacet malum. & propter legem peccati in membris renatorum, quæ repugnat legi mentis: nemo renatorũ in hac vita est sine peccato. Rom. 7. 1. Ioa. 1. Psal. 32. & 129. Prouer. 20. Sicut Augustinus multis disputat de peccatorũ meritis lib. 2. De perfectione iustitiæ. Et de natura & gratia, cap. 36. pulcherrime dicit: Si omnes sanctos & sanctas cum hic viuerent, congregare possemus; & interrogare, vtrũ essent sine peccato, quantalibet fuerint excellentia sanctitatis: si hoc interrogari potuissent, vna voce clamassent: Si dixerimus, quia peccatũ non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Peccatum vero iuxta Ambrosium, est præuaricatio legis diuinæ. Non ergo perfecte in hac vita lex potest impleri à renatis, qui peccatis carere non possunt.

Quarto, Paulus expresse dicit Ro. 7. Velle adiacet mihi: perficere autẽ bonum, non inuenio. Phil. 3. Non quod iam apprehẽderim, aut perfectus sim. Hæc fundamenta quæ sunt firmissima & manifestissima, Andradius concedit & comprobat. Et tamen simul etiam defendit Pontificium axio-

ma

ius: Legem diuinam à renatis, in hac vita plene & perfecte seruari & impleri posse. Fatetur autem hęc contraria, & inter se quam maximè pugnantia videri. Sed tamen pollicetur se demonstraturum, vtraq; esse verissima. Tanta scilicet est hominis persuasio siue eruditionis, siue eloquentiæ. Reliqui Pontificij scriptores, fundamenta illa variis modis conati sunt arrodere. Andradius vero tumidæ suæ grandiloquentiæ tantum tribuit, vt speret se etiam vera dicendo posse fallere, & ex veris ea quæ falsa sunt, posse probare & defendere. Nihil tamen adfert, quod non iamdudum in reliquorum Romanensium scriptis protritum sit: nisi quod forsan cogitauit de prouerbio, Quisquiliæ in aureo flumine. Disputat igitur ea parte legis, quæ in hac vita dum in carne sumus, perfecte impleri non potest, homines in hac vita non teneri obstrictos: ea solum Deū præcepisse, quæ præstare diuinis viribus adiuti, secundum vitæ huius conditionem possemus. Reliqua vero in lege non obligare homines in hac vita sed pertinere tantum ad futuram immortalem vitam. Inepti igitur fuerunt filij Israel, vna cum Mose, qui exterriti clamarunt. Si audierimus vltra vocem Domini, moriemur. Frustra enim iuxta Andradij opinionem, illis mandatis legis se obstrictos teneri timuerunt, quæ in hac vita perficere non possent. Nec debuerat tunc Deus in illa populi cōsternatione promittere Messiam, Deuter. 18. vt eos qui sub lege erant, redimeret, Galat. 4. sed debuerat potius iudicare: Non est quod timeatis, tantum enim iussi vobis sum, terribili illa promulgatione legis. Illa enim quæ secundum vitæ huius conditionē perficere non potestis, ad vos non pertinent. Non igitur Apostolica, sed muliebris, inepta & ridicula erit eiulatio Pauli, qui in curriculo nouæ obedientiæ eo vsque progressus fuerat, vt dicere posset, 1. Cor. 4. Nihil mihi conscius sum. Et tamen Rom. 7. longam & lamentabilem texit querelam, se non posse legem ea perfectione quam flagitat, perficere. Moses vero non sanctis glorificatis in altera vita, sed hominibus in hac vita proponit hanc legis sententiam: Maledictus qui non in omnibus permanserit quę scripta sunt in libro legis, vt faciat ea. Atqui inter omnia illa quæ in libro legis scripta sunt, est illa lex præcipua: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Item mandatum, Non cōcupisces. Et Paulus illam Mosis sententiam, ad hoīmines in hac vita adeo pertinere existimat, vt inde pronunciet, eos qui ex operibus legis sunt, sub maledicto esse: quia etiā qui faciunt legem, nō tamen in omnibus quæ in libris legis scripta sunt permanent. Galat. 5. Et propter hanc etiam causam, Ro. 4. vbi de Abraham loquitur, pronunciat hæreditatē vitæ æternæ non esse ex lege. Quæ profecto argumentationes Pauli, ineptæ, ridiculæ & falsæ erunt, si vera est Andradii & Pontificiorum opinio. Et talis etiam erit argumentatio Petri, Acto. 15. Quia iugum legis neque patres nostri, neq; nos ferre potuimus, ideo per gratiam Christi credimus saluari. Andradius enim excipit, ea, quæ in lege ferre non possumus, ad nos non pertinere. Paulus Ro. 8. cum questus esset, se nō posse in hac carne legem perfecta obedientia implere, mox subiicit hanc consolationem: Quod impossibile erat legi, Deus misso filio, qui victima pro nobis factus est, præstitit, &c. Andradij vero opinio sentit, non opus esse tali vel remedio, vel cōsolatione: quia ea solum Deus præceperit, quæ præstare diuinis viribus adiuti, secundum vitæ huius conditionem possumus: reliqua vero ad nos non pertinere. Atqui Christus Matth. 5. similem plane Pharisæorum opinionem, de mandatis Dei maximis & minimis acriter reprehendit. Et Andradius quidem varie ludit in explicatione minimorum mandatorum. Sed quę exempli gratia à Christo de interpretatione aliquot præceptorū, Matth. 5. adducuntur, manifeste ostendunt, quæ Pharisæi intellexerint minima mandata: nō irasci fratri, dicere Racha, vel fatue: qui viderit vxorem ad concupiscendum eam: diligere inimicos. Estote perfecti, sicut pater vester cœlestis perfectus est, &c. Et cum dixisset: Iota vnū. & apex vnus non præteribit à lege, donec omnia fiant, subiicit: Qui ergo soluerit vnum ex mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum. Manifesta igitur est declaratio, de quibus mandatis loquatur: quæ Pharisæorum Cabala minima vocauit, & sine detrimento iustitiæ solui posse docuit, si modo reliqua in lege seruarentur. Christus vero pronunciat: Nisi facta fuerit rēcōciliatio cum Deo, & remissio in hac vita, in carcerem mitteris. Amen dico tibi, non exibis inde, donec solueris nouissimum quadrantem. Pugnat igitur cum tota Scriptura illa Pontificiorum opinio.

Refutatio argumentorū Andradij. Sed argumenta quædam ex decretis Tridentini Concilij contexit Andradius, quibus opinionē istā confirmare nititur. Dicit igitur, contumeliosum esse in ipsum legislatorem Deum affirmare, ipsum præcepisse aliquid, quod in hac vita, & in hac naturæ corruptione nemo perfecte implere possit. Quasi vero propter naturæ deprauationem, mutanda & inflectenda fuerit regula legis, quæ est perpetua & immutabilis norma iustitiæ in Deo: imo cum ne vnum quidem iota legis præterire possit, quin perfecte impleatur: ideo Deus misit filium suum, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret. Adeo lex illam ludificationē Pontificiorum nō admittit, quod scilicet ea tātum flagitet quæ in hac vita præstare possumus. Sed Iohannes inquit, Filius Dei in hac vita habere charitatem Dei: & charitas Dei iuxta eundem, est seruare mandata Dei. Respondeō: Non est quæstio, an renati habeant charitatem, & incipiant facere legem: hoc enim concedimus & docemus, sed quæstio est, an charitas renatorum in hac vita sit integra, perfecta & absoluta. Item: an perfecta obedientia satisfaciat legi.

Illud vero argumētum aliquanto speciosius est, quod Ioannes dicit, mandata Dei non esse grauia: & quod Christus pronunciat, onus suum esse leue. Item, quod Augustinus ad Bonifacium lib. 3. ca. 7. dicit obedientiam renatorum perfectam dici posse pro statu viatoris. Ibidem: Secundū hominis mortalis & capacitatem, pro huius vitæ modulo, perfecti sumus. Sed plana est responsio: Qui fide propter mediatorem Deo reconciliati sunt, donantur Spiritu sancto, qui renouat ipsos. Et in illa inchoata nouitate est aliquis in hac vita gradus bonæ conscientiæ renatorum: vt scilicet præbeant membra arma iustitiæ Deo: nec admittant vel errores contra fundamenta fidei, vel lapsus contra conscientiam. Quod vero perfectioni deest, & sordes quæ ex lege peccati in membris asperguntur, malum item quod adiacet, fides petit propter Christum tegi, & non imputari. Et hoc modo mandata Dei non sunt grauia. Primo, quia sunt Dei filij. Secūdo, quia ducuntur spiritu Dei. Tertio, quia quicquid non fit, propter Christum ignoscitur: sicut Augustinus

inquit. Hoc etiam modo renati dicuntur perfecti. Philip.3. & 1. Cor.2. imputatione scilicet & inchoatione. Primo enim fides in Christo accipit, habet & possidet per imputationem, integerrimam & perfectissimam impletionem legis, ad iustitiam & salutem. Secundo, Spiritus sanctus renouat corda credentium, accensa charitate, vt incipiant facere legem. Tertiò, quod in inchoata illa obedientia imperfectum, & propter carnem immundum est, credentibus propter Christum non imputatur, sed tegitur. Pontificij vero has sententias ita deprauant, quasi id quod in obedientia renatorum, in hac vita perfectioni quam lex requirit deest, non sit peccatum quod à lege accenseturi nec opus habeāt renati, illud imperfectionis vitium agnoscere: affirmant enim illud non obstare, quo minus bona renatorum opera in hac vita opponantur iudicio & iræ Dei, ad iustificationem & vitam æternam. Sed Paulus manifeste, & ex professo opinionem istam refutat, Rom.7. 1. Cor.4. Et Augustinus ad Bonifacium lib.3. cap.7. diserte declarat, quomodo perfectionē viatoris intelligi velit, cum inquit: Virtus quæ nūc est in homine iusto, hactenus perfecta nominatur: vt ad eius perfectionem pertineat, etiam ipsius imperfectionis & in veritate agnitio, & in humilitate confessio. Tunc enim secundum hanc infirmitatem pro suo modulo perfecta est ista parua iustitia, quando etiam quid sibi desit intelligit. Ita Apostolus perfectum & imperfectum se esse dicit. Ibidem: Gratia Dei tribuit hic studium præcepta seruandi: & eadem si quid etiā in illis præceptis minus seruatur, ignoscit. Ita primo Retractat.16. disputans de perfectione renatorum in hac vita, vtitur hac dulcissima sententia: Omnia mandata facta deputantur, quando quicquid non fit, ignoscitur. Et in cōfessionibus: Væ hominum vitę, quantumuis laudabili, si remota misericordia iudicetur. De ciuitate: Inhærens iustitia sanctorum in hac vita magis remissione peccatorum constat, quam perfectione virtutum. In Epistola vero 26. ad Hieronym. diserte dicit: Propter illud imperfectionis vitium, si dixerimus quia peccatum nō habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est: propter illud etiā vitium, quantumlibet profecerimus, necessarium est nobis dicere: Dimitte nobis debita nostra, ex quo vitio non iustificabitur in conspectu Dei, omnis viuens. Ita Hieronymus dicit: Quid ergo sapimus, imo quid sapere debemus, qui perfecti sumus? imperfectos nos esse confiteri, & nondum comprehēdisse, nedum accepisse. Hæc est enim hominis vera sapientia, imperfectum esse se nosse. Atque (vt ita loquar) omnium in carne, iustorum, imperfecta perfectio est. Et quod in hanc sententiam intelligendæ sint & Scripturæ, & Patrum sententiæ de perfectione, Augustinus in multis locis ostendit, ad Bonifacium lib. 3. cap.5. De Gratia, ca.48. & 49. &c. de perfectione iustitiæ.

Augustinus.

Hieronymus.

Illud enim argumentum est firmissimum: Peccatum est præuaricatio legis diuinæ. Sed nemo sanctorū in hac vita caret peccato. Ergo nemo in hac vita perfecte satisfacit legi, sed omnes sunt præuaricatores legis, quia peccatores. Audiamus vero quid & quomodo respondeant. Ante Andradius dixit, iustos licet aliquando & alicubi offendant & labantur, multa tamen & pleraq; edere opera, omnis vitij & peccati prorsus expertia. Sed Paulus Ro.7. de vno & eodem opere, imo de singulis operibus renatorum in hac vita dicit: Volenti mihi facere bonum, adiacet malum. Velle adiacet mihi, perficere vero non inuenio. Ipse ego mente seruio legi Dei, carne vero legi peccati. Non quod ipsum opus lege Dei mandatū, malum sit, & peccatum: sed id quod minus est quam debebat, vitium est: sicut Augustinus loquitur. Et vitiositas ex carne adhærens peccatū est. Atque hoc modo iustum in omni bono opere peccare, Lutherus dixit. Hoc loco vero Andradius dicit, non esse intelligendum de peccatis mortalibus, sed de venialibus. Et hoc quidem recte. Peccata enim mortalia excutiūt fidem & Spiritum sanctum, & tunc desinunt esse iusti: venialia vero peccata sunt etiā in renatis: nec propterea desinunt esse iusti. Dicitur & hoc recte. Sed quæstio est, quomodo & quare renati, propter peccata venialia nō damnentur, quia scilicet beati sunt, quorum tecta sunt peccata, & quibus non imputantur peccata. Psa.32. Ro.4. Nulla enim condemnatio est his, qui in Christo Iesu sunt, Ro.8. Et 11. capitulum Tridentinum videri posset in illam etiam sententiam inclinare. Rationē enim quare sancti in hac vita, etiamsi labantur in venialia peccata, non desinant esse iusti, hanc reddit: quia iustorū illa vox est, & humilis, & veras, Dimitte nobis debita nostra. Sed Andradius Cōcilij interpres, hoc nō admittit. Contēdit enim, venialia peccata per se tam esse minuta & lenia, vt non aduersentur perfectioni charitatis, nec impedire possint perfectam & absolutam legis obedientiā: vtpote quæ nō sint ira Dei & condemnatione, sed venia digna, etiāsi Deus cum illis in iudicium intret. Sicut Lindanus inquit, Leuicula vitiola lapsuū quotidianorū, aspergines & næuuli sunt: qui per se non maculant & contaminant, sed quasi puluisculo leuiter aspergūt vitam Christianā: vt nihilominus tamen per se sint perfecta, & vndiq; immaculata renatorum opera in hac vita. Sed falsum hoc esse, supra demonstratum est. Licet enim sint differentiæ & gradus peccatorum, nullum tamen tam minutum & leue est peccatum, quod non sint ἀνομία, hoc est, præuaricatio legis diuinæ.

Hominē perfecte satisfacere legi.

Andradius de peccatis venialibus.

Lindanus.

Lex vero maledictionē denunciat, qui non permanserit in omnibus quę scripta sunt in libro legis. Qui enim totā legem seruat, & in vno aliquo delinquit, reus factus est omniū. Nam ne vnum quidem ex minimis mandatis Dei soluendum est.

Iam vero in multis labimur omnes, ait Iacobus. Lex igitur accusat & damnat etiā illa peccata quæ venialia vocātur, nisi tegantur, & non imputentur propter Christū. Aliter igitur iuxta August. est beatus sine peccato, quod futurū est in altera vita. Aliter autē beatus cui non imputat Dominus peccatū: quod fit in credentib. in hac vita. Non autem potest esse absoluta & perfecta legis impletio, vbi peccatum non potest deesse. Sed de peccato mortali & veniali, locus dicendi erit in doctrina de pœnitētia.

Accedo iam postremo ad insignem illam, sicut Typographus eam vocat, orationem Andradij: qua me vt falsarium, conuersa ad Ecclesiam Brunsuicensem & ad totam Germaniam oratione, quasi in triumpho in frequentissimis totius orbis theatris traducit. Sed bene adhuc res habet: est enim ἐπινίκιον ante victoriam. Primo enim non est accusatio de falsatione vel Scripturæ, vel verbi Dei: sed de Augustini quadam disputatione, controuersia est, de qua tamen res ipsa planissima est, vt nullum plane locum habeant tragicæ illæ Andradij exclamationes: nisi quod videtur, talem sibi locum cōmunem in omnem euentum contra Lutheranos

Responsio ad accusationē Andradij.

antea præparasse, is ne periret, arripienda fuit qualiscunque occasio. Res autem ita se habet: de qua cuiuis lectori iudicium permitto liberrimum. Scripsit Augustinus librum de perfectione iustitiæ cōtra Cœlestinum, in quo docet, in hac vita neminem peruenire ad tantam perfectionem charitatis seu inhærentiæ iustitiæ, vt perfecta & absoluta impletione satisfaciat primo & vltimo præcepto, ita vt sit sine peccato. Iam quæstio est: an Augustinus illam perfectionem tantum adimat nō renatis, qui sine Spiritu sancto, solis liberi arbitrij viribus conantur legem implere? Ego dixi, & adhuc dico, Augustinum etiam illis, qui per Spiritum sanctum renati sunt, in hac vita ex scripturæ sententia, adimere illam perfectionem. Et hoc certe verissimum & manifestissimum est. Nam & in aliis multis locis, quæstionem illam Augustinus ita tractat, vt de peccatorum meritis lib. 2. ad Bonifacium lib. 3. de spiritu & litera, de natura & gratia, &c. Sed, inquit Andradius, sunt in illo Augustini libro multæ ratiocinationes Cœlestini, quæ de solis liberi arbitrij viribus non renatorum loquuntur. Scio hoc. Sed addo & illud, quod negare non potest: Cœlestinum in illo libro obijcere Augustino multas etiam scripturæ sententias de perfectione, quæ loquuntur nō de infidelibus, sed de illis, qui per Spiritum sanctum renouati sunt. Et illas sententias Augustinus ita explicat, vt perfectionem charitatis, quæ sine peccato sit, adimat etiam renatis in hac vita. Quod verò Andradius dicit: Pelagianorum disputationes prorsus exclusisse gratiam Dei, & solius naturæ viribus sine Spiritu sancto ascripsisse perfectionem: non existimet nos adeo rudes esse antiquitatis, vt ignoremus, quod & quomodo Pelagiani subinde statum controuersiæ mutarunt. Cum enim animaduerterent, omnium piorum aures abhorrere à blasphema illa sententia, quę gratiam Spiritus sancti prorsus vt non necessariam excludebat, cœperunt ita loqui: Gratiam Spiritus sancti ad hoc valere, vt quæ homines per liberum arbitrium facere iubentur, facilius possint implere per gratiam. Postea verò, sicut in libris ad Bonifacium Augustinus recitat, ita loqui cœperunt Pelagiani: Gratiam adiuuare bonum cuiusque propositum. Item: voluntatem in omni bono opere à gratia semper adiuuari: ibi certe gratiam non excludunt. Augustinus verò quando de perfectione, quæ sine peccato in hac vita sit, disputat, negat illam non tantū, quando Pelagiani prorsus excludūt gratiam Dei, verum etiam, quando gratiam coniungunt libero arbitrio: hoc est, etiam illis, qui per spiritum sanctum renati sunt, & in illa nouitate auxilio Dei adiuuantur, talem perfectionem in hac vita adimit. Hæc sunt, quæ ego dixi de disputatione Augustini, in libro de perfectione iustitiæ contra Cœlestinum, & quæ Andradius tam atrociter accusat. Et non tantum ferre possum, sed oro Lectorem, vt inspiciat illas Augustini disputationes.

Agnoscet enim, Andradium ex fulgore tragicarum exclamationum, fumum tātum edere, seu potius vendere. Nam Augustinus ipse in illo libro statum controuersiæ dicit versari in duabus illis quæstionibus. Primò, per quem homo possit peruenire ad talem perfectionem, vt sit sine peccato: scilicet non per liberum arbitrium, sed per gratiam Dei. Secundo, quando ad talem perfectionem homo peruenturus sit: scilicet non in hac, sed in futura vita. Sed in re plana nolo Lectorem diutius detinere: & sicut iniqua præiudicia non curo, ita æqua iudicia in hac accusatione non pertimesco.

Huius verò commonefactum velim Lectorem, vt obseruet quid Andradius quærat: vt scilicet & scripturæ, & veterum sententiæ, quæ perfectionem charitatis, quæ sine peccato sit, hominib. in hac vita adimunt, restringantur simpliciter tantum ad non renatos: ita vt renatorum bona opera, in hac vita per se ita sint perfecta, vt seueritatem diuini iudicij, sine remissione peccatorum sustinere possint. Hoc agit: sed ne animaduertatur, strepitum illū exclamationum contra me excitauit. Hoc enim est artificium oratorium, si non potius sophisticum.

QVARTA QVÆSTIO.

DE PRAEMIIS ET MERITIS bonorum operum.

Hæc doctrina in nostris Ecclesiis plane & distincte ex verbo Dei proponitur: expiationem scilicet peccatorum, seu propitiationem pro peccatis non debere tribui meritis nostrorum operum. Pertinet enim ad officium, quod solius Christi mediatoris proprium est. Ita remissio peccatorum, reconciliatio cum Deo, adoptio, salus & vita æterna, non pendent ea nostris meritis: sed donātur gratis, propter meritum & obedientiā filij Dei: & fide accipiuntur. Sed in reconciliatis postea bona opera cum placeāt fide propter mediatorem, habent pręmia, spiritualia & corporalia in hac vita, & post hanc vitam: idq; ex gratuita promissione diuina, nō quod Deus propter perfectionē & dignitatem nostrorum operum sit debitor: sed quia ea misericordia & paterna liberalitate, propter Christum, promisit se præmiis ornaturum quamuis inchoatam, languidam, imperfectam, & immundam filiorum suorum in hac vita obediētiam. Et illæ promissiones debent in renatis excitare studium bona operandi. Inde enim intelligimus, quam grata patri cœlesti sit filiorum qualiscunq; illa, quam Spiritu S. ducente in hac vita sub hoc corruptibili onere carnis inchoant, obedientia: vt quam præmiis spiritualibus & corporalibus, quæ sua dignitate non meretur, ex gratia & misericordia propter filium ornare velit. Et in hanc sententiam, nostri etiam à vocabulo meriti nō abhorrent: sicut etiam patribus vsitatū fuit. Præmia enim promittuntur ex gratia & misericordia: non tamen dantur ociosis, vel male agentibus, sed laborantibus in vinea Domini. Atq; ita in Apologia Confessionis Augustanæ, in confessione VVirtenbergensi, & in aliis nostrorum scriptis, vsurpatur vocabulum meriti. Hoc modo, & in hanc sententiam, proponimus in nostris Ecclesiis scripturæ sententias, de præmiis bonorū operum. 1. Tim. 4. Pietas ad omnia vtilis est, habens promissiones & huius & futuræ vitæ, Luc. 14. Retribuetur tibi in resurrectione iustorū. Mat. 5. Merces vestra erit copiosa in cœlis, Matt. 10. Non perdet mercedem suam. Gal. 6. Bonum faciendo non defatigemur: tempore enim suo metemus non defatigati. Ephes. 6. Scientes quod quisq; fecerit boni, hoc reportabit à Deo. Hebr. 6. Non iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri, & dilectionis qua ministratis sanctis. 2. Thess. 1. Si tamen iniustum est apud Deum, retribuere tribulationem iis, qui tribulant vos, & vobis, qui tribulamini requiem, &c. Et plena est scriptura talium promissionum, de spiritualibus & corporalibus præmiis.

Confessio Augustana.

Status controuersiæ. Hæc verò cum ita se habeant: quid igitur in controuersia positum est, inter Pontificios & nos, quod attinet ad doctrinam de præmiis bonorũ operum? Respondeo: Controuersia consistit in duobus potissimum capitibus. Primò, quod docent, renatos suis operibus, vere promereri non alia tantum spiritualia & corporalia præmia, sed ipsam etiã vitam æternam: quæ tanquam merces bonis renatorum operibus & meritis reddenda sit. Secundò, quod censent dari præmia bonis operibus, non ex gratia, misericordia, & paterna liberalitate patris cœlestis, sed ex debito: quia renatorum bonis operibus nihil desit, quo minus diuinæ legi, pro huius vitæ statu plene satisfecisse, & vitam æternam vere promeruisse censeantur. Hæc traduntur in 16. cap. Tridentini Concilij. De quibus quædam dicenda sunt: quæ ideo paucioribus absolui possunt, quia pleraq;, quæ huc pertinent, in loco de iustificatione, & in tertia quæst. quomodo & quare bona opera Deo placeãt, explicata sunt.

Concilium igitur Tridentinum dicit, bona renatorum opera vere promereri vitã æternam. Atq; ita simpliciter repetunt & stabiliũt scholasticorum commenta de merito condigni: quod scilicet renatorum opera in hac vita in charitate facta, ex cõdigno mereantur vitam æternam: hoc est, quod vita æterna ex debito iustitiæ diuinæ retribuenda sit bonis operibus. Ita enim definiunt meritum condigni. Lindanus dicit, bona opera esse peccatorum prius admissorum expiationes & propitiationes. *Petr. à Soto.* Petrus à Soto dicit, Pontificiæ Ecclesiæ sensum esse, bonis operibus, quæ ex gratia fiunt, ita esse fidendum, vt ad expianda peccata, iram Dei placandam, & vitam æternam consequendam necessaria sint & vtilia. Et addit: Si aliquid his inferius retribueretur, non esset verum & proprium bonorum operum præmium. Andradius Concilij interpres, multis improbat, & reiicit nostrorum explicationem, quod vita æterna sit merces, quia compenset benefacta, etiamsi detur propter aliud, scilicet propter Christum: sicuti patrimonium est merces filij obedientis, etiamsi cõtingit propter aliam causam. Et dictitat, non minus sempiternam felicitatem iustorum esse præclaris operib. debitam, quam æternos cruciatus impiorum sceleribus: Item vitam æternam ita esse bonorum operum retributionem, quod nõ tam gratis & liberaliter à Deo cõferatur, quam debita sit bonis operibus. Atq; ita vera & integra ratio meriti constet: vt scilicet æqualitas sit Geometrica meriti ad precium. Disputat etiã meriti & mercedis rationẽ cum gratiæ nomine ex aduerso pugnare: atq; ideo vitam æternam tanquam mercedem, non debere secundum gratiam, sed secundum debitum imputari bonis renatorum operibus; Quia Paul. Rom. 4. dicit: Operãti merces imputatur, non secundum gratiam, sed secundum debitum. Hæc asscripsi, vt plenior extet explicatio 16. c. Concilij Tridentini, de merito bonorũ operum. Et obseruet Lector, quod Tridentinis patrib. nimis impudens visum fuit, vitam æternam tribuere solis nostris meritis: ideo dum aliquam modestiæ significationem dare student, honoris gratia, vitã æternam partiuntur inter meritum Christi, & nostrorum operum merita. Sed illa ipsa qualiscunq; modestia nõ probatur Pontificiis scriptoribus. Lindanus enim acriter reprehẽdit, quod quidam, qui inter Pontificios modestiores videri volunt, dicunt Deum bona iustorũ opera, vita æterna remunerare, ex gratuita dignatione suæ clementiæ. Contendit enim illud fieri secundum veram rationẽ meriti. *Andradius.* Andradius verò argumentatur ex Paulo, nõ posse consistere illam partitionem, quæ donationem vitæ æternæ partitur inter misericordiã Dei propter meritum Christi, & inter debitum propter merita nostrorum operum. Et certe fortissimum est argumentum Rom. 4. Si secundum gratiam, iam nõ secundum debitum: si verò secundum debitum, iam nõ secundum gratiam. Et Rom. 11. Si ex gratia, iam non ex operibus: alias gratia non esset gratia: si verò ex operibus, iam non amplius est gratia: alias enim opus non esset opus. Iuxta Paulum igitur, non possunt simul in articulo salutis æternæ consequendæ, consistere gratia & opera seu debitum, lex & fides, seu Christus. Rom. 4. Si ex lege hæreditas, exinanita est fides, & abolita promissio. Gal. 5. Euacuati estis à Christo, gratia excidistis, qui in lege iustificamini. Quod enim Pontificij fingunt, Paulum loqui de operibus infidelium tantum, supra in locu de iustificatione refutauimus. Loquitur enim de operibus Abrahæ & Galatarum, post conuersionem, nec de ceremonialibus tantum, sed de moralibus præcipue. *Vtrum nostris operibus mereamur vitam æternam.* Vel igitur ex solis nostrorum operum meritis, vel ex sola gratia Dei propter meritum Christi datur vita æterna. Scriptura verò eam simpliciter operibus etiam renatorum adimit, & tribuit misericordiæ Dei, propter meritum Christi, Rom. 4. Dauid pronunciat, beatitudinem esse eius hominis, cui Deus imputat iustitiam sine operibus. Item: Non operanti; credenti autem fides imputatur ad iustitiam. Si ex lege hæreditas, exinanita est fides. Ephes. 2. Gratia saluati estis, non ex operibus. Tit. 3. Non ex operibus iustitiæ, quæ nos fecimus, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. 2. Tim. 1. Non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu. Mat. 20. 1. Tim. 2. Dedit animam suam precium redemptionis pro omnibus. 1. Ioann. 2. Si quis peccauerit, aduocatũ habemus apud patrem, Iesum Christum, iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Blasphema igitur Lindani vox est, opera iustorum esse expiationes peccatorum, & propitiationes pro peccatis prius admissis. Paulus Rom. 9. in quæst. Quis accusabit? quis condemnabit? interponit non merita suorum operum, sed Christus, inquit, mortuus est, imò resuscitatus est, & intercedit pro nobis. Quam frequens est repetitio illius sententiæ apud Ioannem: Filium suum vnigenitum misit, vt omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Iohann. 6. Viuet propter me. Iohan. 11. 14. Ego sum vita. 17. Hæc est vita æterna, vt agnoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum esse Christum. 20. Vt credentes habeatis vitam in nomine Christi. 1. Ioan. 1. Hæc vita est in filio eius: qui habet filium, habet vitam æternam. Act. 4. Non est aliud nomen datum in hominibus, in quo oporteat nos saluari. In nullo alio est salus, nisi in illo, qui est lapis primum reprobatus, postea factus in caput anguli. Rom. 6. Stipendium peccati, mors est, donum verò Dei, est vita æterna. Deniq; tota scriptura plenissima est talium sententiarum. Ita Augustinus de gratia & libero arbitrio, loquens de operibus sanctorum post iustificationem: Non meritis nostris Deus nos ad æternam vitam, sed pro sua miseratione perducit. Et Bernhardus: Necesse est primò credere, quod remissionem peccatorum habere non possis, nisi per

indul-

indulgentiam Dei: deinde quod nihil prorsus habere queas operis boni, nisi & hoc dederit ipse: postremò, quod æternam vitam nullis potes operibus promereri, nisi gratis detur & ipsa. Et rationem addit: Quia si bene cogitare volueris, inuenira procul dubio, quod nec cum decem millibus possis occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad te.

Quanta verò impietas & blasphemia est, gloriam illam propitiationis pro peccatis, salutis & vitæ æternæ, quæ obedientiæ & merito Christi debetur, ipsi detrahere, & transferre ad nostrorum operum merita, aut certe partiri inter Christi meritum, & nostra merita: quasi non esset summũ sacrilegium, & extrema idololatria, gloriam Christi alteri tribuere. Sed excipiunt, hominem non debere in seipso vel cõfidere, vel gloriari, sed in Domino. Quomodo verò? Quia scilicet non artibus liberi arbitrij, sed virtutibus à Deo donatis mereamur vitam æternam. Atqui tales erant Abrahæ virtutes, Rom. 4. quando Paulus dicit: Non operanti, sed credenti, Item: Beatitudo sine operibus. Si ea lege hæreditas, exinanita est fides, &c. Et Ierem. 9. 2. Cor. 1. Non glorietur sapiens in sapientia sua, non fortis in fortitudine sua, sed qui gloriatur, in Domino glorietur. Quomodo verò? Quia Iesus factus est nobis à Domino sapientia, iustitia, sanctificatio & redemptio. Et ne ad nouitatem hæc detorqueantur, Ro. 3. Paulus dicit: Non per legem operum, sed per legem fidei excludi gloriationem. Et cap. 4. Exemplo Abrahæ iam renouati hoc explicat: ipsum scilicet in articulo iustificationis & beatitudinis, non habere gloriationem coram Deo, quasi secundum debitum, & non secundum gratiam, fiat imputatio, sed beatitudinem esse eius hominis, cui Deus imputet iustitiam sine operibus. Et cap. 5. subiicit: Per Christum accessum habemus fide in gratiã, in qua stamus, & gloriamur super spe gloriæ Dei. Ephes. 2. Gratia saluati estis, non ex operibus, ne quis glorietur. Falsa est igitur Tridentina explicatio. Scriptura enim quando tradit homines non debere in seipsis, sed in domino gloriari, adimit gloriationẽ de vita æterna, etiam renatorũ operibus, & tribuit gratiæ seu misericordiæ Dei propter filium mediatorem.

Hoc verò candoris est, quod in conclusione aperte declarant, quis sit fructus & exitus doctrinæ, de vita æterna, nostris operibus promerenda: vt scilicet de salute sua homines dubij, incerti, & suspensi sint, donec vnicuique reddatur secundum opera sua: quia scilicet scriptum est: In multis offendimus omnes. Atqui ideo non ex operibus, nec secundum opera, sed gratis, secundum gratiam, propter Christum mediatorem datur, & fide accipitur remissio peccatorum, reconciliatio, adoptio, salus & vita æterna, vt promissio nobis sit certa & firma, Rom. 4. Pontificij verò, vt promissionem illam nobis incertam & infirmam reddant, ideo hæreditatem à misericordia Dei, & à Christo transferunt ad merita nostrorum operum. Ita verò exinanita est fides, & abolita promissio, si vera sunt, quæ Paulus scribit, Rom. 4.

Argumenta Tridentinorum pro bonis operibus, eorumque refutatio.

Operæprecium vero est, paucis etiam argumenta considerare, quibus Tridentini meritum vitæ æternæ, quod ex nostris operib. pendeat, stabiliunt.

Primò, iustificatis nihil deesse affirmant, quo minus suis operibus in hac vita plene diuinæ legi, pro huius vitæ statu satisfaciant. Ergo suis operibus vere promerentur vitam æternam. Respondeo: Maior propositio huius argumẽti, quæ subiicitur, verissima est. Et si quis in hac vita suis operib. absoluta obediẽtia, legi plene & perfecte satisfaceret, omnino sequeretur cõclusio. Vox enim & promissio legis est: Si vis in vitam ingredi, serua mandata. Sed minor propositio, quod renati in hac vita suis operibus legi perfecte satisfaciant, falsissima est, sicut in 3. quæst. demonstratum est. Et hoc ipsum decretum citat dictum illud de renatis: In multis offendimus omnes, atqui non tantum, qui in multis, sed qui in vno delinquit, reus est omnium. Qualis igitur perfecta satisfactio esse potest? Quod verò pro vitæ huius statu finguut, nihil deesse, suprà refutatum est.

Secundò, dicunt opera renatorum nõ ex seipsis, sed à Christo, cui renati insiti sint, & à Spiritu S. cuius renouatione opera illa fiant, accipere & habere vim & efficacitatem promerendi remissionem peccatorum, adoptionem, salutem, & vitã æternam. Et sane non aspernanda, sed insignis est dignitas operum, quæ in Deo facta sunt, si in suo loco & ordine relinquãtur. Sed quæ sit illorũ vis & efficacitas, non ex nostris ratiocinationibus, sed ex scriptura iudicãdum est. Illa verò gloriam & dignitatem promerendi remissionem peccatorum, adoptionem & vitam æternã, Christo mediatori, non operibus renatorũ vult tribui, sicut testimonijs ostendimus. Non enim passus est Christus, vt nostris operib. tribueret talem vim & efficacitatem, vt illis demum promereremur remissionem peccatorum, adoptionem, & ipsam vitam æternam: sed illos immensos thesauros filius Dei mediator, sua obedientia & passione, factus sub lege, nobis ipse acquisiuit: vt omnis gloriatio de operibus exclusa sit, Rom. 3. Et qui gloriatur in Domino glorietur. 1. Corint. 1. Lectori igitur propono consideranda illa verba Andradij: Præclaræ actiones, ad quas diuinus spiritus mentem inhabitans incitat & impellit, diuinitatem quandam habeãt, necesse est. Agnoscit Andradius remissionem peccatorum, reconciliationem, adoptionem, salutem & vitam æternam, non humana, sed diuina esse beneficia. Ideo enim mediatorem oportuit esse Deum & hominem, vt obedientia & passio eius æquiualẽs esset precium tantis thesauris promerendis. Quia verò renatorum operibus Pontificij hoc tribuunt, ideo Andradius scribere non veretur, necesse esse vt renatorum opera diuinitatem quãdam habeant. Nihil addo: sed Lectorem oro, vt nonam diuinitatem nostrorum operum, quam Andradius in Tridentina officina fabricatus est, consideret.

Diuinitas operum.

Est verò & hoc considerandum. Magna est dignitas, quod renati sicut palmites Christo insiti, fructum faciunt, Iohan. 15. & quod ipsorum opera sint fructus spiritus, Ephes. 5. Sed rursus etiam hoc consideretur, quod lex peccati in membris renatorum in hac vita, legi mentis ita repugnat, vt bonum quod agẽre spiritu volunt, non perficiant. Et quia lex illa carnis facit, vt volenti bonum agere, adiaceat malum: inquinat igitur, & commaculat ea, quæ spiritus in renatis operatur. Si igitur Deus in iudicium, etiam cum renatorum operib. intraret, non pronunciarentur merita condigna vita æterna, sed rei constituerentur renati, quod fructus spiritus carne sua impediant, inquinent & commaculent. Et hoc ipsum sancti confitentur: Quis gloriabitur, mundum est cor meum, purus sum à peccato? Et Esa. 64. Non de impijs tãtum, sed de se etiam, nec de lapsibus, sed de bonis operib. loquitur, cum inquit: Quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ. Sicut Bernhardus pulcherrime dicit:

Nostra

Nostra si qua est humilis iustitia, recta forsitan, sed non pura: nisi forte meliores nos esse credimus, quā patres nostros, qui non minus veraciter, quam humiliter aiebant: Omnes iustitiæ nostrę tanquam pannus mulieris menstruatæ. Quomodo enim pura iustitia, vbi adhuc non potest culpa deesse? Et pulchra est Augustini sententia: Multum nobis in hac carne tribueremus, si non vsque ad eius depositionem sub venia viueremus.

Alterum caput controuersię, est de reliquis præmiis bonorum operum, spiritualibus & corporalibus: an renatorum bona opera, præmiis illis à Deo ornentur, ex debito iustitiæ diuinæ: an verò ex gratia, clementia & bonitate patris cœlestis, erga filios suos propter Christum mediatorem. Dixi autem suprà, Lindanum serio irasci illis, qui dicerent Deum remunerare iustorum bona opera, ex gratuita dignatione suæ clementiæ. Andradius etiam contendit, non secundum gratiam, sed secundum debitum, ex vera & propria ratione meriti, mercedem bonis operibus à Deo promitti & dari. Et Tridentinum decretū, meriti rationem ita explicat: Quia iustificatis nihil desit, quo minus operibus suis in hac vita diuinæ legi satisfaciant, & ita vere promereantur præmia.

Etsi igitur fatemur, in reconciliatis bona opera habere præmia spiritualia & corporalia, in hac vita & post hanc vitam: non tamen concedimus illud fieri (sicut Pontificij dicunt) non secundum gratiam, sed secundum debitum iustitiæ diuinæ, propter veram rationem meriti: quia nihil desit operibus, quo minus legi diuinæ satisfaciant. Scriptura enim aliquot recitat rationes, bona opera habere præmia, non ex debito iustitiæ diuinæ, propter rationem meriti, sed ex gratuita dignatione paternæ erga filios, quos gratia propter filium adoptauit, clementiæ.

Primò, Christus Luc. 17. longa similitudine ostendit, Dominum ex debito non obligatum esse, vt gratiam habeat seruo, quia fecerit, quæ ipsi imperata fuerant. Et addit: Sic & vos, cum omnia feceritis, quæ vobis præcepta sunt, dicite: Serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Est enim Deus Dominus noster, nos serui ipsius, multis nominibus: vt ratione creationis, redemptionis, & sanctificationis, sicut Paulus inquit, 1. Cor. 9. Non estis vestri. Precio enim empti estis. Ergo non est nobis ex debito obligatus, ad retribuenda præmia pro operibus debitis.

Secundò, propter legem peccati, in membris imperfectio, & malum adhæret bonis operibus renatorum in hac vita. Rom. 7. Atque ideo seueritatē iustitiæ & iudicij diuini sustinere non possunt, si remota misericordia iudicentur. Quod igitur non abiiciuntur & damnantur, sed acceptantur, & præmiis etiam ornantur: non fit secundum debitum, propter rationem meriti. Ita enim legis sententia diuersum pronunciaret: Qui non in omnib. permanserit, quæ in lege scripta sunt, maledictus esto. Item: Qui in vno delinquit, reus est omnium. Fit ergo ex gratia & dignatione paternæ bonitatis erga filios suos, propter filium mediatorem.

Tertiò, non sunt condignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, Rom. 8.

Quartò, non sumus idonei ex nobis ipsis. 2. Cor. 3. sed Deus est, qui operatur in nobis, & vt velimus, & vt faciamus aliqua ipsi grata. Philipp. 2. Quod si igitur accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? 1. Cor. 4. Non igitur debitum ex vera & propria ratione meriti, sed misericordia & bonitas Dei est, quod dona sua in nobis Deus coronat.

Et propter hanc causam scriptura, quæ mercedem & retributionem nominat, vocabulum tamen meriti non vsurpat. Quod enim Eccles. 16. & Hebr. 13. interpres reddidit meritum: Scriptura vocabulum illud non habet.

Hæc verò commonefactio ideo necessaria est, ne Pharisaica superbia, persuasione propriæ dignitatis in exercitio bonorum operum renatorum animos occupet: sed vt semper & vbique exuberet & regnet gratia Dei, & celebretur gloria bonitatis & misericordiæ eius: vtque renati in ipso cursu bonorum operum, imò inter ipsa bonorum operum præmia, humili confessione indignitatem suam agnoscant, & omnem gloriam tribuant misericordiæ & bonitati clementissimi patris cœlestis, sicut exemplum pulcherrimum describitur, Apocal. 4. vbi seniores coronas suas mittunt ante thronum, & dicunt: Dignus es Domine Deus noster, accipere gloriam & honorem. Et Matth. 25. electi nolunt agnoscere merita, & dignitatem operum suorum, etiam quando coram angelis & hominibus ab ipso filio Dei opera ipsorum celebrantur: sed dicunt: Domine, quando vidimus te esurientem, & pauimus? &c.

Et hæc sunt præcipua capita, quæ in 6. Sessione Tridentini concilij tractantur. Doctrina enim de lapsis, & reparatione eorum, pertinet ad locum de pœnitentia. Reliqua verò, quæ in Andradij scripto, & in decretis Tridentinis, de doctrina sacramentorum sequuntur, vno quasi continuo contextu cohærent. Et quia prima hæc scriptionis pars, præter institutum & opinionem longius excurrit: visum fuit, propter alias etiam certas causas, responsionem ita distribuere, vt hæc sit prima pars.

Deum verò æternum patrem Domini nostri Iesu Christi, toto pectore oro, vt lucem verbi sui, diuinitus in nostris Ecclesiis accensam, Spiritu suo sancto conseruet: nec eam vel tenebris Pontificiis, vel nebulis phanaticorum extingui sinat:
sed in vera sui agnitione nos conseruet ad vitam æternam,
Amen.

F I N I S.

INDEX

INDEX LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE, QVI IN HAC PRIMA PARTE EXAMINIS OBITER ALLEGANtur & explicantur.

A primam columnam: B secundam significat.

Credi-

in carne

FINIS.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM, IN HAC PRIMA PARTE EXAMINIS MEMORABILIVM.

A.

B.

C.

D.

Dona

Iustifica-

de agno-

F I N I S.

S. à INDEX

INDEX LOCORVM E SCRIPTIS PATRVM, IN HAC PRIMA PARTE EXAMINIS ALLEGATORVM, IN QVO TAmen explicationes in dicta Scripturæ, cum secundum primum & proprium suum Indicem requiri possint, studio sunt omissæ.

Irenæus

FINIS.

